

EIVSDEM QVÆ PRÆ-
fationes appellantur: cum
nova quoque ac-
cessione.

1581.

AD ILLUSTRIS.

ALBERICVM
CIBO MALA-
SPINAM.

MASSAE ET CARRA-
riæ Principem.

EX IIS artibus, quæ merito Li-
berales appellantur, excellere
duas in primis, Litterarum scien-
tiã, & rei militaris præstantiam,
in omni ætate omnium consensu
iudicatum est: *vira* verò ex his ipsis illustrior,
vira magis expetenda sit, & quæ situm aliquan-
do est à magnis viris, & minimè tamen adhuc
planè videatur explicata deliberatio. Nam ve-
lorum, & pax, sine quibus litteræ non consistunt,
armis comparentur: tamen nec ipsa feliciter sa-
tis arma tractantur, nisi adsint illa, quæ magna
ex parte à litteris petuntur, consilium, ordo, pru-
dentia, animi præterea ita ratione temperata
magnitudo, ut, sicubi periculum occurrat, metus

A ij

PRAEFATIO:

pariter ac temeritas absint. Itaque constat, quæ nationes bellica gloria claruerunt, in iisdem vinguisse studia doctrinæ, ut in Græcia, quæ Persarum innumerabiles exercitus non modò sustinuit, verùm etiam fregit, atque profligauit: ipsa verò nunquam vinci, nisi à se ipsa potuit, domesticis enim & diuisa discordijs, & infirmata bellis, non tam Philippi, Mæcedonum Regis, virtute, quàm proprijs perculsa viribus, afflictâque corruit, Romana verò gentè, quæ fuit vlla unquam gens, aut belli gerendi scientia, ac fortitudine præstantior, aut iis præcipuè litteris, quæ rudes animos humanitate informât, exulta diligentius? hîc illa manus ducum excellentium, quæ Romani terminos imperii quàm longissimè protulit, Catones, AEmiliani, Syllæ, Luculli, Cæsares, quos historia mirabiliter laudant, nec tamen ita, ut eorum merita laudes vllæ satis adæquare videantur. Agè Mæcedonum tot victoriæ, tot militaria decora unde fluxerint, si quis interroget, quid respondebimus? hoc primùm, ut opinor ab Alexandro duce: is enim Asiam perdomuit vniuersam, & ad intimos etiam Oceani recessus penetrasse fertur, deinde illud, à phalange quæ fuit acies in exercitu firmissima, quod utrumque si spectetur, ac perpendatur accurratè, non exiguam fortasse bellicæ laudis partem litteræ sibi vendicant. Nam Alexan-

drum.

PRÆFATIO.

drum à primis annis disciplina erudiit Aristoteles, & ad eam tum animi, tum ingenij præstantiam quæ postea res illas, omnium opinione maiores, & aggressus est, & confecit, præceptis philosophiæ pulcherrimis exiulit. Phalangem verò, eiusque artem struendæ ab uno primum Homeri poetæ versu manasse, doctissimi homines memoriæ prodiderunt. Ergo vicissim & à literis adiuvantur arma, & ab armis literæ sustinentur. Quod si, ubi quæsitum armis imperium est, ibi artes illæ vigerent, quæ literarum usu cognoscuntur: conservarentur facile studia civium, ac populorum, & in communi omnium concordia, nullus unquam externis viribus ad labefactandam publicam rem locus esse posset. Quod contrà & in Græcia, & apud Romanos, & ubi vis gentium accidisse, atque accidere quotidie videmus: Neque solum in una ciuitate, aut in una etiam gente multos, sed vix in singulis familijs singulos, qui utranq; laudem adamauerint, & in utraque pariter excelluerint, reperire difficillimum est. Vnum quidem non modò nostra tempestate, sed multorum seculorum memoria historiæ celebrât, quem verè phœnicem inter omnes Europæ uniuersæ Principes licet appellare, Laurentium Medicem, proavum meum cuius, nescio, pliusne virtus in bellis an in pace sapientia, ac moderatio enituerit. Nam rem

P R A E F A T I O.

Florēt inam sepe aduersa fortuna nutantem, cō-
firmauit, interdum malis propè extinctam vnus
ipse non modò restituit verum etiam vehemen-
ter auxit. tranquillis verò rebus ornavit patri-
am, muniuit legibus optimis, atque institutis: in-
stititiam praece ceteros, ac temperantiam publi-
cè, priuatimque coluit: liberalitate, si quis vn-
quàm, delectatus est: cuius fama longinquas
regiones, peruagata, barbaras etiam gentes, &
religione diuersas, illi conciliauit, multòsque ali-
qua modò virtute, nobilium arte insignes in vr-
bem Florentiam perduxit. Et, vt alia vel in pa-
triam, vel in singulos non vulgaria merita omit-
tantur, quis miseram Græciam, suis sedibus
Othomanorum iniuria pulsam, supplicem, a-
que egentem hospitio excepit, benignitate su-
bleuauit, perpetuo studio fouit, ac tutatus est?
vnus eam laudem sibi vindicat, vnus in Ita-
lia Græcas litteras & præclara doctrinarum
studia Laurentius Medices excitauit: cùm
& ipse pro ea, qua excelluit, eruditione a-
cerrimus esset ingeniorum aestimator, & na-
turæ quodam impulsu ad beneficentiam ma-
gnoperè propenderet: vt mirandum minimè
videatur, si tanto patre genitus, domesti-
co tam illustri exemplo commotus, Leo X.
Pont. Max. omnes liberales disciplinas præmiis
extulit atque ornavit amplissimis, effecitque vt
aliquan-

PRAEFATIO.

aliquando Romam in urbe Roma liceret agnos-
 scere, In tua verò paterua gente Cibo, & in ma-
 terna Malaspina, mirabilis omnium virtutum
 in omni aetate fuit exercitatio. Et, ne illa nimis
 vetera ex annalibus fide dignis repetamus, iam
 inde ab eo tempore, cum Graecorum Imperato-
 rum aetate, oppidum Pera, quod proximè Byzan-
 tium situm est, Genuenses obtinebāt, quo tempore
 summis honoribus, & copiis maiores tuos flo-
 ruisse constas: aut, cum Mucius ille Cibo, pla-
 ne alter Mucius in tuenda patriae salute, tri-
 mibus prinato sumptu comparatis atque instru-
 ctis, Pisanos, Genuensium rebus acriter in-
 fensos, in Sardinia profligauit: sexcenta pra-
 terea in Genuensium Remp. merita, in qua esi-
 am Gulielmus Cibo cruce rubea, publico insi-
 gni, virtutis ergo decoratus est: haec ut omittam:
 & illa, quae a uorum nostrorum memoria gesta
 sunt, attingam: Aranus Aaron in historiis no-
 minatus, equestri dignitate ornatus, Romanus
 Senatoris titulo insignis, antiqua ille quidē sue
 gentis nobilitate clarus, multò tamen suis lau-
 dibus illustrior, qui nihil unquam in uita non
 egregiū, non amplum, non ingenio nobiliq; viro
 dignū aut cogitauit, aut fecit, is, qua tempestate
 Renatus Andegauensis Alfonso Neapolitanorū
 Regi bellum intulit, in eo bello, quaecunque à
 summo duce munera postulantiur, ea fortissimè

RPAEFATIO.

præstitit, usque eò, ut Renatus, Neapoli potius,
 eum pro rege iure summo, ac potestate amplissi-
 ma constituerit. Quo in imperio ita se gessit ab-
 stinenter, ita iustitiam est complexus, ut cum ad
 Alfonsum rursus victoria inclinasset, afflictis
 Renati partibus, exceptus ab illo sit honorificè in
 primis, ac splendide: quemque apud Renatum
 antea, eundem apud eum, quem sæpè armis le-
 serat, sæpe in discrimen vitæ adduxerat, & di-
 gnitatis & gratiæ locum obtinuerit. Ex hac iā-
 rarum virtutū præstantia filius eius, ad optimā
 naturam optima voluntate adiuncta, documen-
 ta sumpsit ad vitam laudabiliter instituendam,
 & ijs artibus postea maximam adeptus & vir-
 tutis, & probitatis opinionem, Pontifex appro-
 bante Deo, fauentibus, atque incumbenibus ho-
 minibus, creatus est. Nec se postea, ut multi, sui
 dissimilem præbuit: sed, quantum antea contem-
 derat, ut in studio virtutis omnes anteiret, tan-
 tum, ut se ipse in omni laude vinceret, & stu-
 duit, & consecutus est. Itaque quemadmodum
 ei non modo ad obtinendam Cardinalis dignita-
 tem, verum etiam ad Pōificatum, antiqua ma-
 iorum existimatio, & clarissima patris memoria
 quasi viam ex aliqua parte munuit, adiūmque
 patefecit: sic patris deinde tui fratrem, multis il-
 lum quidem animi bonis ornatum, multo tamen
 facilius ad Cardinalatum egregia Pontificatus

Inno-

PRAEFATIO.

*Innocentiſſi fama perduxit. Hæc eſt in tua gente, magne Princeps non opum, ac diuitiarum, quibus etiam minimè digni ſepè affluunt, ſed virtutis & gloriæ, perpetua multorum ſæculorum ſerie quaſi per manus tradita, & ad te ipſum uſque conſeruata hæreditas. Nec verò paternum tibi quidem genus prædicandum, maternum autem diſſimulandum videtur. Vtroq; licet, ſi uetera ſpectes, æquè glorieris. Nam Malaſpinariū nobilitas ſimul & antiquitas Etruſci poetæ deſcriptiſſimi, ac ſapientiſſimi Dātis teſtimonio cognoscitur: nobilitas in eo, quòd illā Italiæ partē, quæ hodie Luneiana communi vocabulo nuncupatur, Malaſpinis olim vniuerſam paruiſſe tradit: antiquitas autem quòd cū ipſe annis ante nos ducentis quinquaginta floruerit, Corradum tamen Malaſpinam non ut ætati ſuæ proximum, ſed ut multis ante ſæculis natum, honorificè appellat. Vides, à quibus viris originem ducas, Alberice clariffime. Neq; verò vides tu quidē ſed, non imitaris, aut imitaris quidem, ſed non aſſi-
queras. Verſantur enim in animo tuo cogitationes egregiæ. Inde emergunt præclara facta, tuis maioribus, tēque ipſo digna. Et, quāquā tibi maxime propoſitū eſt militare decus vnde primum tuæ gētis nobilitas fluxit: magni tamē facis earū doctrinarum ſtudia, quæ ſi abſint ab hominum vita, ſimul abſit omnis humanitas, neque ſatis*

PRAEFATIO.

dū, quæ merces virtutis est, rectè factorum me-
 moria conseruetur. Faues ingenijs, ut audio: ni-
 hil deesse litteratis hominibus, nullum com-
 mēdum, nullum ornamentum pateris: cupis virorum
 illustrium res gestas æternis mandari monumē-
 tis lierarum. Et vidi iam de Laurentij Medices
 vita libros tres, à Michaele Bruto luculenter
 conscriptos, qui cum superioribus diebus Vene-
 tias venisset, mira quædam de animi, ingenij, cō-
 silij tui præstātia, de studio erga nobiles discipli-
 nas, præterea de humanitate, ac morum elegar-
 tia prædicabat. Quæ cum in te ipso bona sint,
 longè pluris intelligentiū iudicio, quàm ea, quæ
 petuntur extrinsecus, æstimantur. Nam argenti,
 atq; auri magnam vim possidere, imperare popu-
 lis, oppida tenere munissimā, clarum esse à ma-
 ioribus, omnes pene Italiæ Principes, summos
 etiam Reges necessitudine attingere magna qui-
 dem hæc sunt, nec tibi communia cum multis, c-
 iusmodi tamen, ut inter fortune munera referā-
 tur, quæ scis etiā ad tui dissimillimos pervenire:
 vitam autem sic instituere, ut omnia consilia, om-
 nes actiones ratio moderetur: virtutem in se ip-
 so expetere, in alijs diligere, ac ornare, velle
 inter homines eminere beneficentia potius quàm
 potestate: hæc quia partim sequeris, partim
 adeptus iam es, idcirco te verè diuitem, qui æter-
 na bona tibi compares, verè nobilem, qui nobilita-

P R A E F A T I O.

bilitatem à te ipso haurias, existimamus. At-
 que etiam illa ipsa, quæ dixi à fortuna pendere,
 quia cum virtute coniungis, firmiora fiunt:
 quandoquidem neque uas urbes, tuamque diuio-
 nē mœnia potius, & aggeres, & flumina, quàm
 populorum beneuolentia tuebitur: neque facilius
 ulla re, quàm rectè factis, beneuolentia comp-
 ratur. Quæ sit autem eorū, qui propè adsum qui
 te quotidie intuentur, ad te diligendum propen-
 sio, nos, qui longinqui sumus, ex nostro in te fir-
 gulari studio facile indicamus. Nam me quidē,
 iā aliquot abhinc annis, ex, quæ de te adolescer-
 tulo, rerum laudabilium infinita cupiditas, &
 magnarum indoles virtutum ferebatur, in tui a-
 more atque obseruantia cœpit allicere: postea, tuis
 laudibus cum ætate auctis, incensus ita sum, ut
 statuerim, tibi quidem primum, deinde etiam co-
 lijs, aut meum in te celebrando ingenium, aut ce-
 rē voluntatem aliquando ostendere. Quare, cum
 hæc iam increbuerit consuetudo, ut de quibus
 optimè sentimus, ijs dicata esse, & eorū nomine
 insigniri nostra scripta cupiamus: mirēdum pu-
 tavi ad te, dum aliquid interim fortasse præstā-
 tius adornauit, volumen Epistolarum. & Pra-
 fationum mearum. Quas ego nequaquam ede-
 re animum induxissem, nisi me suadentis, atque
 etiam perentis Venetæ nobilitatis monisset au-
 thoritas. Quibus enim pro summis erga me me-

PRAEFATIO.

utis omnia debere mihi videor, ijs cur aliquid à me negari æquum putem? cur non obsequar amplissimis viris, non credam sapiētissimis, non gratificer amicissimis? Tuo verò nomini liber inscriptus ut exiret, fecerūt illa superiora quæ ne te offendant, (quandoquidem sunt à me, non ut gratiam tuam ficta laudatione colligerem, sed ut omnibus mei erga te studij causam verissimam exponerem, commemorata) cupio impetrare à modestia tua, & debeo scilicet, cum etiam in ijs non tam ad laudandum, quam ad cohortandum nonnulla pertineant: & currenibus ad metam, atque etiam appropinquantibus, minimè molestas esse cohortantium voces, minimè plausum displicere constat. Venerijs.

EPI-

EPISTOLARVM
PAVLI MANVTII
LIBER PRIMVS.

RAINVTIO FARNESIO

Cardinali creato Romæ.

QUIA virtus est ipsa per se amabilis : & quia nobilitati honor & obsequantia debetur : amaui te iam indè à tua pueritia, studio virtutis incensum : & colui, clarissimo genere ortum, Pauli III. Pontificis nepotem. iam tum equidem vidi, prædixique multis qui futurus esses : & nunc, opinionem, auguriumque de te meum exitu comprobante, vtrique nostrum gratulor : tibi, cui tribuuntur ea, quæ semper illustria fuerunt, nunc eò magis, quòd à Paulo III. Pontifice tribuuntur : mihi, qui de tua futura dignitate, fretus indole, moribus, ingenio tuo, adolescens verè coniecerim. Cardinalis es, optabile & honorificum : sed est in isto honore pondus, & labor. cadunt in eam, quam nunc sustines, personam virtutes omnes, atque ita cadunt, vt, si absint, is, qui honor est, honor esse desinat, vel sit etiam summa deformitas. Curæ autem, & cogitationes illæ sunt præclaræ, illæ, Rainuti, te dignæ, æternaque cum gloria coniunctæ : pietatem præcipuè colere : excubare animo pro salute, ac dignitate Ecclesiæ : beneficentiam sine spe præmio-

PAULI MANVTII.

rum exercere: nihil omnino facere, nihil cogitare, in quo statim decus non eluceat: nam, vbi paulò videtur obscurius, ibi satis constat turpitudinem inesse. quæ profectò tibi in mentem venire, atque ob oculos assiduè versari, cum in aui tui summam gloriam intueris, necesse est: & omninò datum hoc vestro generi diuinitus videtur, vobis nascentibus heroum numerus vt augeatur, & quasi maius lumen de sublimi quadam specula errantibus honestis disciplinis viam & hospitium ostendat. ergo alter alteri exemplo estis ad benè agendum: vobiscum simul & oriuntur virtutes, & cum ætate crescunt, donec vitæ munere perfunctos educant ex hac rerum humanarum deterrima caligine, & in illa sempiterna luce collocatos cum illo bonis omnibus circumfluente celestium auium cœtu coniungant. Aut igitur mihi nullus tui cohortandi relictus est locus, aut hic tantum, vt velis esse tui quam simillimus: quodque tuo generi, tuo nomini, tibi, metipsi, tuisque debes institutis, id cumulatè persoluendum existimes. Vnum exoptandum, vt qui tibi istam mentem cum ista auctoritate dedit, (dedit autem omnium auctor laudandarum rerum, & creator Deus) idem velit vtriusque rei fructum esse maximè diuturnum, & æquare tuæ vitæ spacium cum ijs bonis, quæ in te summa contulit. profectò, tales gubernatores, tam peritos, tam vigilantes, Christiana religio si nunquam non haberet: nunquam illæ exorirentur dissidentium opinionum horribiles procellæ: quæ iactare multis abhinc annis Petri nauem ceperunt, neque dum consistere patiuntur. quo quidem mihi libet ominari de te idem planè, quod cupio, futurum, vt optimis artibus, quamdiu vixeris, præsidio sis, & ornamento: viuas autè diu, quàm vel temperantia duce, vel naturæ lege licet. Vale Venetijs.

ALFON.

ALFONSO CARAFÆ

Cardinali creato Romam.

Solent esse, quæ minus expectantur, lætiora. nihil tamen ista, qua te auctum nuper accepimus dignitate neque magis expectatum apud eos, qui tua studia, tuos ad virtutem præclaros impetus nouerant, neque iucundius, aut lætitiæ maioris vnquam fuit. nemo enim dubitat, quin cum, qui te nunc ornat, honorem ornaturus aliquando sis, eximia tua gloria bono publico coniuncta. quo te hortari res ipsa non patitur. nam, si attendes diligenter, & considerare cum animo tuo, adhibita in consilium ratione, volueris, primum illud, quis te Cardinalem creauit: deinde, quæ Cardinalis partes, quam graues, & laboriosæ, quam eadem honorificæ ac splendidæ sint: postremò, quibus temporibus hæc tibi sit imposita persona, quam alienis à virtute, quam turpi omnibus in locis omnium pene scelerum labe sædatis: profectò ipse te, nullo cuiusquæ hortatu, à te ipso de tua laude admonitus, excita- bis ad excellentem omnium artium honestarum cupiditatem: quæque his artibus aduersantur, abijcies, atque contemnes, neq; solum eo viro, quem in posterum præstare debes, qualemq; te fore omnes auguramur, verum indigna prorsus homine iudicabis. Vixisti semper antea laudabiliter, fuit in puero pudor, est in adolescente probitas, est perfecta pene ratio, & expetendarum vitandarumque rerum scientia: desiderari videbatur, in qua te ostenderes, occasio. delata diuinitus est omnium maxima, singulari consilio summi Pontificis Pauli IIII. qui cum sit patruus parentis tui: cum te ab ineunte ætate non mediocriter dilexerit: cum omnes suos incredibili quadam complecti caritate consueuerit, tamen in te honestando alia quædam

secutus est: dedit honorem non propinquitati, aut
 familiæ, sed tibi ipsi, qui familiæ nomen studeas illu-
 strare, & , quo modo principia se dant, studium
 comprobabit euentus. En habes Alfonse campum,
 in quo tua virtus, parta vigilijs, benè agendi con-
 suetudine iam confirmata excurrat, hæc est illa,
 ad quam te exercebas, quò tuæ spectabant curæ,
 tuo ingenio, tuis optimis cogitationibus, ac studiis
 dignissima prouincia. ostende, quæ tuæ sit non mo-
 do voluntatis, verùm etiam industriæ præstantia, &
 prome ex animo tuo illa præclara, quæ, vt antiquū
 gentis tuæ decus, ac domesticā præsentem virtutē
 referres, à pueritia collegisti. Non est, mihi crede,
 labor ei, qui benè sentiat, benè facere. quod enim
 positu est in nobis ipsis, nō aliunde pender, nō ex-
 trinsecus assumitur, in eo quid obstat, quo minus
 volūtate res ipsa cōsequatur? Iā ipsa virtus inuitat,
 ipsa allicit atq; afficit, sui studiosos omni voluota-
 te, omnibúsq; præmijs, nec dubito, quin excellēs a-
 nimi tui vis omnes difficultates, omnia superet hu-
 mana. Quare gratulor equidem tibi tua causa de
 isto, quo te extulit Pauli Pontificis diuina sapien-
 tia honoris altissimo gradu: sed me mouet aliquā-
 to magis publica res: quam tu traditam tibi simul
 cum ista dignitate, atque commendatam, sæpe, ac
 nunc quidem maxime, talium virorum ope indi-
 gentem, tueberis in omni vita, præsidiumque erit
 in te situm aduersus iniusticiam impietatemq; fir-
 missimum. Quæ si tibi magna videntur, atque glo-
 riosa: debes animū sic instituere, ac moderari, nihil
 vt ad te ipsum referas, nihil ipse tibi arroges, aut à
 te ipso expectes. manasse à Deo cuncta puta: qui
 perennis æternusq; bonorum omnium est fons. nos
 enim, vt nos, nihil sumus: aliquid autem atq; adeo
 plurimum, vt à Deo, & per Deum esse possumus,
 Vale.

STEPHA

STEPHANO SAULIO

Decentianum.

Magnum est hoc, Sauli clarissime, humanitatis & amoris in me tui argumentum, quod cum in istis locis nunc sis, ubi multam diei partem cum singulari viro, Cardinali Polo, gravissimis, sanctissimisque sermonibus traducas: non modò tamen de me cogites, quo ego vno contentus esse poteram, verum etiam ad ipsum mihi declarandum litteris existimes, at quibus litteris? scriptis mehercule, quod ad verba attinet, elegantissimè: quod ad sententias, prudentissimè: ut ijs legendis non magis amarem amorem tuum, qui te ad scribendum impulerit, quam eloquentiam suspicerem: qua effeceras, ut illa ipsa, quæ scriberes, cum ornatiora essent, amabiliora quoque viderentur. Quare, cum tibi ago gratias, ut debeo, immortales, quod ita animatus in me sis: tum verò etiam atque etiam te rogo, in quo me ambitio quædam mouet, ut id, quod facis, perpetuò facias. quãti enim puras ad meam laudem interesse, cum hoc percrebescit, me à Stephano Saulio diligi: cuius est familia perillustis: qui suæ ipse familiæ clarum lumen est: quem præclari illi viri, eius consuetudine, & conuictu magnoperè delectati coluerūt, Flaminius, Bonamicus, Iulius, Camillus, Longolius. Hæc ego, Sauli, cum aliquot abhinc annis cogitarem: semper quidem, ut à te diligerer, optavi: ut verò etiam laudarer, optare fortasse potui, sperare, cum ipse me nossem, certè non debui. at tu in hac parte mecum sanè perliberaliter egisti. scripsisti in hac Romanæ linguæ facultate, non, mihi neminem præstare, sed id, quod ego cum legerem, erubui, neminem esse, cui non ipsi antecellam. equidem ut, quod res est, aperiàm, fateor à prima pueritia ita me in litteris esse versatum, ut vnam

maximè spectarem eloquentiam, vnam colerem, vnam admirarer. atq; hoc me studio satis mea sponte flagrantem, acrius inflammabant ij, qui tum homines viuebant, Bembus, Sadoletus, Bonamicus: quorum nomina per orbem terrarum celebrata sermonibus, & scriptis extingui nulla vetustate posse intelligebam. Polus hic noster, qui nunc in omni laude, omniq; virtute tantus est, suis me scriptis capiebat, atq; afficiebat maximè. ego tum, vt erat ætas mea præter verborum, & nonnullarum sententiarum ornamenta nihil agnoscebam. purè & eleganter scribere, putabam esse id, quod vnum si assequer, excellerem: sed Rhambertus meus, qui ex Gasparis Contareni, præstantissimi viri, consuetudine prudentiam hauserat, præclara quædam notabat in Polo: meque paulò ætate inferiorem, ex vulgata venalium magistrorum disciplina rudè atque impolitum erudiebat, & conformabat exemplorum tum quidem quantum proficerem, non me pœnitebat: & ex ijs, quæ ieceram, fundamentis aliquid eiusmodi, quale ego vellem, excitari aliquando posse videbatur sed in rebus humanis, quis est, cui nihil vnquam secus accidat? cum in eloquentiæ studio multus essem, nec satis valetudini parcere, incidi in morbum: qui cum esset per se grauis, tum eo factus est periculosior, quòd, vsu mihi librorum à medicis interdicto, magna sanè est animi mei affectio, atque ægritudo consecuta. post biennium deniq; valetudine recuperata, cum præteriti temporis iacturam sarcire, diligentia vellem, ad pristina studia redeuntem exceperunt domesticæ controuersiæ: quas neq; sedare minimo negotio, neq; negligere sine graui mearum fortunarum exitio licebat. his quoque me difficultatibus aliquando is, cui omnia debeo, eripuit Deus. Lucem iam, quasi diu per tenebras errassem, videbar adipiscere: & quan-

quoniam multorum annorum amisso fructu, erat
sanè cur ingemiscerem, vitamque mihi haud satis
iucundam putarem: tamen ocij spe recreatus, fa-
cile impetrabam à me ipso, ut ex animo meo su-
periorum molestiarum atque incommodorum me-
moriâ obliuione delerem. Vigebat item, ut an-
tea, pristina illa cura: nec erat quidquam in meis
consilijs antiquis, quàm ut abditas atque impli-
catas in mente cogitationes non modò aperire;
atque explicare verbis, verum etiam exornare, qua-
sique pigmentis & coloribus illustrare possem. res
erat nec exigui temporis, & maximi laboris. tem-
pus non, quantum rei magnitudo ferret, suppete-
bat: cum ex vetere patris instituto in hoc im-
mendorum librorum munere, & restituendæ an-
tiquitatis cura distinerer. laborem autem, vel si
abundarem tempore, perspecta valetudinis meæ
ratio recusabat. vtrumque tamen cum voluntas
vinceret: quotidieque aliquot horas, occupatio-
nibus ereptas, stylo darem: ecce me nescio quis,
homo certè satis à fortuna felix, præmijs commo-
tum, & blanditijs captum, atque irretitum, Romam
abduxit. vbi cum aliquot menses non in ijs, quæ
semper amaueram litterarum studijs, sed ina-
ni officiorum genere consumpsissem: & ille, quem
secutus eram, montes aureos pollicitus vix mini-
ma præstaret: collegi ipse me, neque solum studi-
orum meorum, quæ intermiseram potius quàm di-
miseram, verum etiam rei familiaris, cui nisi con-
sulerem, ipsa quoque iacere studia necesse erat;
habendam mihi rationem duxi. quo consilio in
patriam reuersus, retuli me omninò ad veteres
meas tum legendi, tum scribendi exercitationes:
sed tum in domestica re constituenda, tum in e-
rendandis antiquorum libris districtus, postea
verò etiam erudienda duodecim nobilium ado-

Iescantium Academia per triennium occupatus, quantulam habuerim excolendæ facultatē eloquentiæ, quantumque in tantis temporum angustijs per eam, quam ingressus eram, latinè scribendi viam procedere potuerim, facilè, vt opinor, est existimare. Nosti tu, Sauli, cuius acies ingenij etiam, ea, quæ occultissima sunt, assequitur: primum, cuius prudentiæ sit, quale illud est, quod in imitatione sit optimum, diiudicare: deinde, cuius industriæ, quod optimum iudicamus, id re ipsa consequi. quod vtrumque cum sit difficillimum, id quod, vt vides, ætate nostra optimorum scriptorum penuria declarat: cum tamen qui hoc in genere elaborent, plurimi sint: satis equidem mirari non possum, cur tu me in epistola tua summum feceris in eloquentia, dederisque id, quod ego si accipiam, mei sanè dissimillimus, hoc est impudens plane sim. nam vt cætera, quæ dixi esse ad studium huiusce laudis necessaria, mihi non defuerint: quæ vtinam mediocria fuissent: temporis quidem, vt paulo antè exposui, multò minus habui, quam res tanta postulabar: fatum in hoc singulare meum est, vt otio nunquam abundem. abundem autem? vtinam non semper indigerem maximè. nunc ad occupationē etiā accessit sollicitudo: quā mihi ex immaturo Cardinalis Maffei, diuini hominis, interitu extortam vtinam aliquando dies extinguat: ratio quidem hoc nondum potuit. ille mea studia fouebat vnus: ille mihi otij spem dederat, & fecisset. quis enim ad benignitatem propensior? ille me, vbi opus esset, auctoritate ornabat, consilio monebat, re sustentabat. quid plura? in illo mihi erant omnia, & cum illo mihi omnia perierunt. quare non tam mihi cogitandum est, vt opus vniuersum de Romanis antiquitatibus, quod tu dilaudas, il-

EPIST. LIBER. I.

lo auctore institutum, possim absolvere, quam ut partem aliquam, iam confectam, liceat perpolire. quod ipsum, si mihi nunc per meas occupationes liceret, hic tamen, qui me vexat, dolor, certè non concederet. ac mehercule hæc ipsa, quæ tu nunc legis, irrigavi lacrymis, cum scriberem: nec putavi fore, cum tot curis distinerer, ut possem scribere: sed magna vis amoris est, magna observantiæ erga te meæ. ea fecit, ut hoc officium rebus omnibus anteferrem. Aduentus tui iam aliquam nobis expectationem amicorum sermo commoverat, eam tu quod litteris confirmes, valdè lætor. cupio enim tuam tum humanitatem, tum prudentiam, quarum altera tibi ab hominibus amorem, altera etiam honorem conciliat, in consuetudine & sermonibus regustare. me autè quod huius consilij præcipuam tibi ais esse causam: facile patior mihi hoc à te, viro gravissimo, persuaderi, amoque mirabiliter animum atque amorem istum tuum: cui respondere officijs etsi difficile est, perpetuo tamen studio, & singulari quodam observantiæ genere, ut spero, tibi satisfaciam. Vale.

E I D E M

Decentiano Genuam redeunti.

Etsi multarum rerum curis atque oneribus ita premor, optime Sauli, ut respirare vix possim: tamen, ut litteris tuis, amantissimè scriptis aliquid responderem, abieci omnia, & officium, quod tibi à me debetur, habui antiquissimum. Video te miro quodam veteris eloquentiæ amore, ac studio teneri. significant hoc studia tua, declarant scripta, sermones ubique non obscure testantur. nam tu rem pulcherrimam diligis: cuius me quoque forma cepit adolescentem, & de voluntate illa, vel

cupiditate potius, tantum abest, ut dies aliquid de-
 traxerit, ut cum ætate simul amor creuerit. quare,
 cum tibi ego tam multis in rebus concedam, pate-
 re, obsecro te, in hac me vna riualem esse tuum,
 nec tibi vel tantillum omnino velle concedere.
 sentimus enim idem, quod tu, nihil esse specio-
 sius eloquentia, nihil præstantius, quam ut ipse no-
 sti, amarunt ætate nostra, atque appetiere quam-
 plurimi: potiri autem, ut mihi quidem videtur, ad-
 huc nemo potuit. quis enim latinæ orationis lau-
 dem non magnoperè diligendam duxit? quis por-
 tō rationem, & quasi viam, qua peruenire ad eam
 liceat, nobis indicauit? nam qui se ita exercent, ut
 ex veterum scriptis & membra, & integrum quan-
 doq; comprehensionis corpus sua in scripta trans-
 ferant: non equidem eos reprehendo, siquidem
 perfecti similitudinem quandam sequuntur: sed,
 quia perfectum ipsum non attingunt, in magna
 laude non posuerim. Obsecro te, Sauli, qui iudicio
 excellis, quid tibi de Christophoro Longolio vi-
 detur? equidem si quando, quid de scriptis illius
 existimem, interrogor, ita soleo respondere, exi-
 lem esse in sententijs, non luculentum in verbis: ut
 tamen de eo, si vitæ contigisset vsura diuturnior,
 benè censeam sperandum fuisse. Sed, ut nunc est,
 mea quidem sententia, nullus est. quid enim af-
 fert exquisitum, quid singulare, quid non vulga-
 rum, non ex quotidiana consuetudine, vsūque
 sumptum? At scribit interdum & de rebus familia-
 ribus, & ad familiares. Quid tum? quasi non vel in
 obscuro argumento possit ingenij lumen eluce-
 re. Nam quòd in eo verborum circuitus sepè à
 Cicerone totus est: si consultò fecit, quòd inde lau-
 dē speraret, iudiciū requiro, etenim, aliena quę sūt
 ad nos translata stultè iactamus: ut neminē laudare
 solemus, quia pulcher, quòd accipitur à natura: at
 quia

quia temperatus, quia iustus, quæ posita sunt in nobis ipsis. sin, quod potius existimo, inops à latina quæ explicare animi sensa aliter non potuit: necessitate excuso, nec tamen, quod faciebat, diutius eum putò facturum fuisse. qui enim in illo otio Patauino nihil ageret aliud, quàm ut se tum eloquentiæ copiis, quæ philosophiam ornant, tum earum artium instrumento, sine quibus muta silet eloquentia, locupletaret, vtriusque studio facultatis consecutus esset, ut suis quasi opibus abundans, de alieno quotidie parcius assumeret. cuius autem generis, ea, quæ moriens reliquit, scripta sunt: abesse eum iudico ab ea specie, quæ est inscribendo optima, longissimè. qua de re cum aliquot abhinc annis in conuentu amicorum sermo esset ortus, memini dissentire à me amicū hominem & eruditum: qui Ciceronis in libris diu, multumque volutatus, tamen Longolium suspicit. aurea videlicet cum assidue tractet, aurea non internoscit. itaque, paucis post illum sermonem diebus interiectis, cum epistolam ad me misisset, in qua ita scripsit, nihil sibi tam accidisse mirandum, quàm quod à me audisset, cum dicerem, mihi Longoliana scripta non admodum probari: nihil rescripsi, quod homini quinquagenario insitam opinionem non speravi me posse euellere. & sunt omninò quædam res, quas ubi sensu & iudicio ipsi non percipimus atque assequimur, nulla satis oratio probabit, ut cum Anaxagora, niuem atram iudicante, frustra de albedine disputares. Improbas igitur, inquires, si ab antiquitate scribentes mutuemur? Ego verò si aptè fiat, etiam summè probò. sed hoc ipsum, aptè, quàm difficile sit, ex eo licet cogitare, quod latinam linguam continet vniuersam vniuersa enim sub imitationem cadit. imitandi autem ratio, quia & multiplex est, & admodum recondita: primum de ea præcipere

figillatim, infinitæ doctrinæ est: deinde quæ præcipiantur cognoscere, & perfectè exequi, non mediocris ingenij. Cumque id, quod enitet in oratione, aut in re videatur esse, aut in verbis: ego olim rem significatam simul cum verbis significantibus fumebam, eaque meis scriptis cum inferuissem, tum optimum illud, quod quæritur imitando, plane arbitrabar me esse consecutum. postea cœpit mihi meum consilium displicere: cogitavi, quoniam id esset memoriæ magis, quàm ingenij: quod ego efficerem, præstare multos posse: quod autem multi possent, egregium non esse. Tum iniui rationem haud paulò difficiliorem, quam cum paucissimis mihi esse communem intelligebam. exquisitas sententias, de Cicerone excerptas, aut de Terentio, tacitus in animo versabam, eas ornabam verbis quàm poteram lectissimis: ut, quasi vestitu orationis mutato, cum eadem essent, aliæ tamen viderentur. Erat non dissimilis in verborum figuris commentatio. si quas notaueram illustriores, ad alias sententias ita traducebam, ut interdum eandem locutionem in res propè innumerabiles accommodans, quasi ex vna cera plures imagines, nec tamen eiusdem generis effingerem. In hac exercitatione quantum esset, utinam aut maturè cognouissem, aut serò cognitum auidèque arreptum vis occupationum non extorsisset: equidem si quis me neget in scribendo quidquam esse, non pugnabo: sed si quid sum, ab hac vna esse cõtendam. Tibi gratulor, Sauli, qui & vis, quod sentis esse præclarum: & quod vis, nihil impedit, quo minus præstare possis. otij enim tantum habes, quantum styli exercitatio postulat. abundas, ut animi, sic fortunæ bonis: in quibus ipsis (Zenonis pace dixerim) non minima, his præsertim temporibus, ad virtutē vis est. ingenio verò ita flores, ut tuam maximè consuetudinem

rudinem propterea experierint ij, qui ipsi ingenij gloria præter cæteros excellere putabantur, atque vtinam ea, quæ litteris mandasti de homine Christiano, aliquando emittas: vt opinionem ac sermones de te meos res ipsa confirmet. quod breui futurum faciliè spero. recipis enim te nunc in villulas tuas, hoc est, in summum ocium: vbi cum nullam tibi horam à studiis vacuam abire patiaris: (sic enim & à multis antea cognoueram, & postea Coccius noster confirmauit) expolitionem intra paucos menses expectamus operum tuorum. qua de re vt interdum me Bruti nostri litteris certiolem fieri velis, etiam atque etiam rogo. Pontificis Legatus, Ludouicus Beccatellius, homo antiquæ probitatis, humanitate ac doctrina præstans, post obitum Cardinalis Maffei ita me complexus est, vt omnem in meis commodis atque ornamentis curam & cogitationem fixisse videatur: cui non tam a me gratiæ sunt habendæ, quod agit ipse quantum potest. ac plus etiam quam potest, quam, quod alios etiam, magnos & principes viros, ad me augendum, atque honestandum suo exemplo, atque auctoritate vehementer excitat. qui cum multi sint, tua tamen inter omnes elucet liberalitas: qui, re vix audita, amore in me tuo, studio erga litteras incitatus, tantum tua sponte ad hanc prouinciam conferre velle pollicitus es, quantum ex animo meo nulla vnquam delebit obliuio. Vale, tuamque valerudinem cum tua, tum nostra etiam qui à te pendemus, causâ diligenter cura.

E I D E M, Genuam.

Magnum mihi solatium attulit epistola tua: iucunditatem dicere non possum: quam tempora eripiunt, sic, vt me tristitiæ totum penè tradiderim. Ac primùm obiisse audio fratrem meum Bononiæ,

cūm valeret optimè, repentino morbo oppressum. fratrem cūm dico, me alterum iure naturæ dico. verū addo illud, obierit, si vera narratur, frater is, qui bonitate præstabat valebat ingēnio, excellebat industria, factus ad omnia maximè omniū videbatur. itaque obruor dolore. nec puto, tineram, nisi aut, illi melius esse, cognouero, aut si naturæ satisfecit, opem tulerit ipsa dies: quæ valet ad omnia plurimum, animi verò morbi plus etiam interdum, quàm ratio medetur. Ad hanc ægritudinem accedunt domestica, meaque propria. vxor, cuius præcipuè studio res familiaris, ac domus tota nititur, quæ me multis molestiis, multarumque rerum & curarum onere leuabat, quæ meam valetudinem præsentī semper officio tuebatur, ipsa nunc iacet, periculi non expers, affectis diuturno morbo viribus. ego vexor acerbissimè anniuersariis oculorum doloribus: quos sanare, cūm iam pene tentata sint omnia, humanæ artis esse non puto. remedia sunt ab vno illo, qui malis cunctis medetur, cælesti medico expetenda, is mihi optimam, ut spero, valetudinem aliquando restituet: si hoc minus, muniet me saltem ea virtute, qua res aduersæ faciliè perferuntur. ita salus ex morbo nascetur, non hæc, qua corpus viget, quam ego adhuc omni remediorum genere frustra quæsiui, quæ cum ipso corpore paucorum annorum spatio penitus extinguetur, sed illa multo præstantior, qua nostræ mentes, cūm sese ab hac terrestri labe seiunxerint, & cum purissimo illo cælestium animorum cœtu consociauerint, perpetuò fruentur. interim, tot in me concurrentibus malis, ægrè impetum sustineo, planèque quoniam homo sum, debilitor aduersis. Hic tu me vocas ad scribendum, & hortaris, ut eam tradam litteris, quæ assiduo latinæ linguæ vsu, & diuturna tibi videor exercitatione consecutus. Vis
me

me scilicet, optime Sauli, eam viam, quæ ad eloquentiam ducit, aperire. spissum opus, ac difficile, multi otij, tranquillæ mentis, non nostræ fortunæ, cuius tibi imaginem ostendi, neque nostrorû neruorum, quos tu putas esse satis firmos: ego, quam sint imbecilli, experior sæpè, ac sentio. At erunt præclari conatus, etiam si non succedat. Si ita est, hac laude nemo excluditur, potest aggredi qui vult, velle autem quis non debet? si quidem egregia cupientem aliqua vel ex hoc ipso gloria consequetur. te, si quēquam, Sauli doctissime, te inquam, ipsum decet maximè omnium id suscipere, quod mihi imponis. quæ enim sunt ad hoc munus necessaria, quorum alijs alia desunt, ea in te vno abundant omnia, ingenium, vsus diuturnus, doctrina, iudicium. quid? opes, & fortuna, numquid huc pertinent? illa verò mea scætentia, vel maximè. cursum enim ingeniorum retardat, vires debilitat, ac frangit inopia. an tu putas Aristotelem, & Platonem, illa Græciæ lumina, an Ciceronem nostrum an Plinium tam multa potuisse litteris mandare, nisi summum illis otium rerum omnium affluentia peperisset? domi alebant seruos eruditos: contubernales habebant, eximijs præmijs accersitos ex ultimis terris, rethores, historicos, præstantis ingenij, singularis doctrinæ philosophos. cum his se quotidie exercebant, commentabantur: disputabant horum omniû opera, quatenus liberet, vtebatur. at ego sumptum vnius pueri, minima mercede conducti, quo in scribendo vtor, ægrè sustineo. Et in his angustijs, in hac mea tam tenui valetudine, tam aduersa fortuna, quia rudes homines, veteris eloquentiæ cupidos, meis scriptis non erudio, nec in rectam latinè scribendi viam induco, appellas, me, quasi malum debitorem, atque etiam accusas verbis tu quidem humanissimis, & alieno, vs

videris, nomine, re tamen ipsa grauitè, & vt ego
interpretor, tuo iudicio: quòd vereor in primis, fa-
cioque, sicuti debeo, plurimi. veruntamen videre
te puto, quam facultatem res desideret. quid au-
tem præstari à me possit, nemo omnium, qui vi-
uât, me ipso melius intelligit. quare noli mihi lan-
guorem, aut desidiam obijcere: quæ abesse pto-
cul à me, qui antea actæ meæ vitæ cûrsûm inspiciet, at-
que examinabit, facîle cognoscet. satis habeas si
nemo istam in te culpam conferat. qui cûm inge-
nio præstes, ætatem omnem in latina lingua contri-
ueris: ex quo factum est, vt eam perfectè calleas:
id quod tuorum suorum scriptorum subtilitas,
& elegantia declarat: cûm valetudinem non desi-
deres: otio penè diffluas: addo etiam illud: cûm
optimè tibi cum fortuna conueniat, quæ tibi de
suis bonis tantum elargita est, vt erogare quan-
tumvis pecuniam in homines doctos, eorumque
studia nullo tuo incommodo possis: hæc cûm in te
sint omnia, eaque vt ego arbitror, summa, non mi-
nima quidem certè: abstines tamen ab hoc mune-
re, & hortaris alios, nulla tibi re, præterquam vo-
luntate, & studio conferendos. Quis non miretur
sitiire fontes? sitiunt enim certe, cûm tu petis à me
tanquam ex arido solo, quod in te ipso vberimum
esse constat: & cûm ad nostram potius inopiam
confugere, quàm tuis copijs vti uis. Hoc loco mi-
hi venit in mentem, tuam quoque causam, non
modò meam, meditati quod tu fortasse respon-
deas. Distingues illa superiora: negabis in te vno
esse omnia, quæ dixi esse de latina lingua scriben-
tibus necessaria. de fortuna concedes: patet enim
etiam, opinor, de valetudine, de ocio: ingenij lau-
dem, & doctrinæ, quæ tua modestia est, abs te reij-
cies fortassè etiam, quæ tui est in me animi pro-
pensio, humanitas, ad me transferes. Nolim equi-
dem

dem tecum, Sauli, ne in tua quidem laude contendere: verum, quod tu mihi de teipso non credes, credent alij, verumque fatebuntur, adducti in hanc sententiam, ac planè confirmati, non tam auctoritate mea, quam tamen in his præsertim elegantioribus litteris, in quibus iam tot annos versor, non esse nullam intelligo, quam tuo ipsius testimonio, quod habet ponderis apud bonos ac sapientes viros in omni re plurimum te, inquam, ipso teste locuplete, cui fides habenda videatur, probabo tuam virtutem. Oblitus ne es, aut oblitum me putas illius temporis, cum tu librum tuum de homine Christiano mihi ostendisti? bone Deus, quam in illo multa præclara, cuius industriæ, cuius prudentiæ, quam à te grauitè, quam copiosè, quam splendide tractata? neque verò ego vnus illum librum, videre alij, vidit, qui vir, & quantus, Reginaldus Polus Cardinalis, qui potest esse instar omnium, quem tu profectò iudicem in re tua nunquam recusabis, hunc ego audiui, audiuerè multi de tuo interdum libro loquentem. ornabat laudibus. (& est homo, vt scis, natura simplex, reclusus, cuius ab intimo sensu nunquā ne minimum quidem aut vultus, aut oratio discrepet) quid plura? conferendum cum antiquitate iudicabat. Quamobrem redeo illuc, & concludo paucis. Magni facis eloquentiam: cupis eam cognosci, cupis amari, & coli, egregia cupiditas, & nobili sanè viro digna: verum, vt tibi satisfacias, & inuenias exitum studij tui, elige de duobus vtrum vis aut ipse, qui potes, ostende nobis latine linguæ pulchritudinem, ac præstantiam: doce nos, doce posteros, quæ sit eius adipiscendæ & perfruendæ ratio ineunda: aut si quos existimas hac præstare posse, excita eos liberalitate, fove tuis copijs: noli pati, animum eorum hac & illa cura distrahi: sit intentus, & fixus hoc

uno in studio: neque abducat eum ab opere pulcherrimo, ac nobilissimo humilima interdum rei turpis, & sordida procuratio. ita consequeris facile, quod vis: optimisq; studijs & posteritati magna tua cum laude consules. Illa quæ scribis de leguleijs quibusdam, in meum librum de Romanis legibus, detrahendi studio, incurrentibus, leginulo cum stomacho: nec sum miratus, à barbaris hominibus, sordido quodam litterarum genere assuetis, elegantioris doctrinæ scientiam, & quasi lautitiam quandam studiorum contemni. Non placet istis meus liber: magnis videlicet viris quorum fama ædium illarum, in quibus ipsi, habitant, limina nondum est egressa. At placet Vincentio Portulacæ, cuius est in vrbe Brixia insignis auctoritas, illustre per Italiam nomen: placet Antonio Augustino, Marco antonio Nattæ, Lælio Turello, Vido Panciolo, iuris vtriusque scientia claris: quorum nomina, scriptis egregijs testata virtus, atque expressa, cum æternitate coniunget. hos ego meorum laborum, & vigiliarum laudatores cum audio, viros graues, & certos, omniumque nobilissimos: voculas rauæ plebeculæ contemno, quidque leues, & obscuri homines de me sentiāt, aut loquantur, non esse mihi valdè laborandum existimo. te quoque sperabam in meis præsidijs esse, & si qui vrgerent grauius, obsistere, impetumq; inuidiæ & maleuolentiæ tua auctoritate, ac testimonio frangi. quod si facis, fructum fero meæ singularis in te obseruantia, & habeo tibi, quam debeo, gratiam: sin minus, hoc tamen nomine tibi debeo, quod meos obtrectatores flocci facis, vsque eo, vt indignos, quibus respondeatur, existimes. Vale. Venetijs.

VIDO FABRO

Patavinum.

Nescio,

Nescio, utrum fortunæ succenseam, cuius culpa factum sit, ut ego tuas litteras duobus ferè mensibus post eum diem, quo tu scripseras, acceperim: an eidem gratias habeā quòd mihi, arculam quādam scriptorum meorum euoluenti, planèq; aliud agenti, de improviso illas obtulerit gratias, habebopotius: quod eodem tempore simul cum iniuria beneficium accepi, & iniuriæ beneficium præferri, æquum est. sed, quoniam vereor, ne tarditatem in scribendo meam durius acceperis: hunc tu mihi scrupulum, Vide, si ex animo euelleres, faceres humanè, nec tamen iniquè. cū hoc ipsum, quod commissum à me est, primum ex aliena culpa pendeat, deinde nunc quidem etiam corrigatur. Venio ad tuas litteras, quibus mihi gratius nihil potuit accidere: dicerem iucundius, nisi clausula illa de Bunello meo planè omnē iucunditatem eriperet. nam sic fac existimes, ex illius viri interitu tantum me cepisse dolorem, quantum fortasse dies exhaurire nulla poterit. Vixerat mecum Venerijs per quadriennium: cū ego in illo probitatem morum, virtutemque diligerem, ille in me propensionem, credo, quandam ad litteras non improbaret. Intercessere etiam inter nos officia quædam, sed à me leuia, nec satis digna, quæ memoria tenerentur: quæ tamen ille, ut erat gratus, non meminisse solum, sed prædicare etiam solebat. ego ab illo maximum habebam beneficium, quòd me, cum Philelpis, & Campanis nescio quibus (ut alijs parcam) miserè errantem, in hanc rectè scribendi viam primus induxerat. Videbatur quibusdam natura seuerior: sed erat lenissimus erga sui similes, hoc est erga bonos viros: ubi vitium nosset, censor acerrimus. Distinguere homines non fortuna, sed moribus solebat. Loqui ad voluntatem neque ipse poterat, ne-

que ferre, qui ad istam artem eruditus esset: totus erat apertus & simplex. Satis scio fuisse, qui illum deprauatæ religionis nomine in crimen vocauerint, quorum vitam si cum Bunelli vita comparares, Socratem diceres iniquorum conspiratione circumuentum. Coluit omnes virtutes & philosopho dignas, & homine Christiano, sed continentiam præter cæteras. hac verò ille triumphauit maxime, & triumphauit adolescens, cum cæteros voluptas capit. quod mirandum est minus, si tantus postea vir ex tanto adolescente factus est. nam extremam vitæ partem, quàm, vt in fabula actum, decet esse perfectissimam, heroicam audio fuisse, & planè diuinam. Quare incumbamus ô Vide, & hanc operam Bunello nostro nauemus vt illius nomen, immortalitate dignissimum, extinguere mortali cum corpore non sinamus. quod equidem enitar, & hominis mihi amicissimi, summi viri memoria (si modò is ego sum qui tantum præstare possim) profectò ab interitu vindicabo. Video te in tuis litteris idem velle, nec dubito, quin possis. nam & Bunellum amas mortuum: & vales plurimum ingenio, quod etiam pietas excitabit, cuius officij societas cogratior vtrique nostrum esse debet. quod cum apud alios laudabilis maxime erit, illustri exemplo gratiæ referendæ: tum ad animos nostros amore coniungendos, æternaque necessitudine conglutinandos, plus valere nihil potest. Reliqua erant in epistola tua magnifica quædam & eleganter scripta de laudibus parentis mei, quæ verissima fateor: quædam etiam de me ipso, quæ non agnosco. nam, etsi tibi nobilissimo adolescenti, multis non solum fortunæ, sed etiam naturæ doctrinæque bonis ornato, & quod caput est, virtutis amanti, placere maximè velim: tamè quia nemo adhuc à me hoc impetrauit, vt ea mihi adsciscerem.

quæ

quæ mea non essent, patere, obsecro te, de me ipso mihi potius me credere, quam tibi. quod si, cupidum esse laudis, laudem esse vis, isto me licet nomine non contemnas: quod ea, quæ habent ijs, qui laudabiles ducuntur, ego, eadem ut haberem, semper laboravi, sed scis, velle & perficere, non idem esse. alterum contingit multis, alterum duntaxat ijs, quos Dij diligere putantur. quorum ego te in numero, optime Vide, præstati natura præditum, Bunelli præceptis informatum, confido facile futurum. Vale Ven.

MARCELLO CERVINO

Cardinali, Roman.

Posteaquam Roma discessi, etsi tum mea vetus in te observantia, tum tua in me perpetua benivolentia postulare videbatur, ut ad te quam sæpissimè scriberem: tamen id non feci, propterea, quod omne otium, atque omnem etiam mentis tranquillitatem molestæ in primis ademerunt occupationes: quarum me, cum primum huc reuerti, tantus æstus absorbit, ut longo intervallo vix emergerim. nam primum domesticas res ita malè affectas offendi, ut eas servare multi temporis, non exigui laboris, etiam alicuius artis esset. deinde, cum illa, quam scis in meis epistolis nutu tantum appellari, inimica natio virtutis, ac diligentiae, quæ etiam patri meo, viro optimo, (& adde, si quid vis) negotium exhibuit, ad me vexandum, atque opprimendum conspirasset: durius habui negotium, ut meas fortunas in tuto collocarem. sed me, qui antea præsto mihi semper affuit laboranti, idem in hoc potissimum discrimine egentem opis & consilij, nec mediocriter de toto rerum mearum statu sollicitum respexit ac liberauit Deus. Itaque omni plane molestia perfunctus esse mihi videor. quid queris? aliqua etiam officij specie ab iisdem observamur.

ac se satis aptè simulationis, vt opinor, artificio
tuentur, accipere tamen quod datur, quocunque
animo detur, inscitia non est, nec hodierni mores,
& ratio temporum secus postulat. Cætera sunt in
meis rebus non planè cuiusmodi nos optaba-
mus, sed cuiusmodi tamen multi non sperârunt:
quibus hæc, quæ nunc agimus, amplissima viden-
tur esse, cum nos præ ijs, quæ, nisi quis casus no-
stris consilijs occurrerit, agere aliquando cogita-
mus, tenuissima iudicemus. quam quidem ad rem,
quod tu omnia, quæ in te sunt, liberalissimè pol-
liceris: quodque Alexandrum etiam Farnesium
& præstantem omni virtute Cardinalem, in ean-
dem rationem propensum esse affirmas: equidem
de te sic existimo, & multas esse res, in quibus iu-
uari à te pro tua summa, tum dignitate, tum e-
tiam fortuna possim: & in ijs rebus nunquam om-
ninò mihi tuam esse humanitatem defuturam.
Farnesium autem, diuinum adolescentem natum
ad liberalitatem, & ad gloriam, non miror eo esse
erga virtutem animo, quo quia semper fuit auus
eius, idcirco ad eum gradum, qui est in terris sum-
mus, & augustissimus, dijs hominibûsque volen-
tibus adscendit, ac, sanè ille cum domestico exem-
plo, tum multorum etiam magis, egregia ipsius na-
tura ad immortalitatis laudè excitatus, sæpè aliàs,
quanti bonas artes faceret, ostendit, sed proximè
vel in primis, cum Hyeronimum Ferrarium, iuue-
nem rarissimæ virtutis, sanè quam pro eius meritis
ornauit, atque auxit. in quo, cum apud vnum po-
uisse beneficium videatur, à multis tamen grati-
am iniuit. nam, cum vos, tales viri, patrocinium
litterarum suscipitis: quicunque bonis artibus de-
lectantur, animo recreati, veniunt in spem aliquan-
do, fore, vt, post diuturnos labores, & molestia-
rum quali tempestates, in quietis & otij portum,
vobis

vobis adspirantibus, deferantur, quos si in cursu studiorum instituto vestræ benignitatis aura deficiat, hærebunt, neque iam poterunt, quò intendebant, sine ope auxilioque vestro peruenire. verum huiusmodi dubitationem vestra iam consuetudo sustulit. magna enim optimæ voluntatis documenta sæpissimè dedistis, maiora etiam dare cogitatis: cum quidem, vt Antonius Bladus ad me detulit, pulcherrimam rem, & vobis dignissimam aggressi, omnes libros Græcè scriptos, qui nunc in bibliotheca Palatina conditi asseruantur, prælo subiicere cogitetis: vt multiplicatis exemplaribus, per orbem terrarum, in vsum omnium gentium omniumque seculorum, diuulgentur. cui se muneri Bladus à te esse præpositum aiebat: itaque venisse ad nos, vt & eos typos, quibus atramento illitis charta imprimitur, conflandos curaret, & si qua præterea sunt ad opus necessaria, maturaret. sanè sum lætatus plurimum, hominèmq; sua sponte diligentissimum, tamen cohortari non desino, vt in ea re, quæ ad commodum studiosorum, maximè verò ad tuam vt ego sentio, gloriam spectat, operæ ne parcat: ei quæ dixi, vt ad omnia me & fratribus vteretur. neque minus prolixè, quæ verbis pollicitus sum, vbi ille petierit, re præstabo. nam & hominem diligo, & verò tua voluntas maximi est apud me ponderis. In Romulo quidem tuo, quem initio sum complexus vt fratrem tuum, deinde amare cœpi vt te fratre dignum, nihil prætermitto, quod aut in officio cohortandi, aut etiam in studio iuuandi positum sit. sed ille, cui notissimæ sunt occupationes meæ pudore, credo, facit, vt rarius ad me scribat: cum mihi, vel in maximis negotiis ei vacare, non modò molestum, sed etiam gratissimum sit, quod tu, si videbitur, ad illum scribes: simulque litteris admonebis, vt, quo consilio

Patauium est profectus, id studio & diligentia consequatur. neque tamen hoc dico, quòd cum adhuc quidem lapsum esse putem: de quo etiam ea, quæ volumus, & videmus, & audimus: sed quòd, infirmitatem eius ætatis cum recordor, interdum vereor, vt possit consistere, Vale. Venetijs.

BERNARDINO MAFFEO

Episcopo creato Romam.

Vbi te audiui Episcopum esse creatum, lætatus sum non tam ob ipsam rē, quæ sanè est perhonorifica: propterea quòd Episcopatus & sacerdotiū est & maximū sacerdotiū quā q̃a de te ipso cogitās intelligebā te eū esse, cui ad istā honestādā dignitatē summa facultas in optima volūtate nō deesset. Tibi erunt, quæ multis solent esse laboriosa, virtus, & vigilantia, ex tua vetere consuetudine facillima. non enim honorem, quasi legem bonitatis, ad quā te fingeres accepisti: sed ad honorem bonus accessisti, multis antea, magnisq; rebus Paulo II I. probatus: cui Pontifici? omnium sapientissimo, & optimo: qui non probat nisi sui similes. Gratulor igitur tibi, non vt gratulantur ij, qui ferè, quibus fratribus auctus sis, vnum cogitant, cætera magnoperè non spectant, sed vt ij, quibus dignitas, & religio prima sunt: quæ tu coles maximè, & eris in Christi militia antesignanus. Grauem sanè personam Episcopi sustinetis. Vestrum est, errantes animos in viam reducere: & reducit vos quidem præceptis diuinæ doctrinæ tradendis: sed magnavis est in exemplo, cum ea quæ traditis, ipsi vira & moribus exprimitis. quod tu præstabis vtrumque: omnium maximè: qui & habes non doctrinam modò, verum etiam eloquentiam: quarum altera imperitos erudias, altera languentes excites: & viuīs, vt homo satis extra culpā quod memini me multis.

abhinc

abhinc annis in tua prima adolescentia miratum:
 cum ea in te laudarem, quæ tamen imitari vix po-
 teram. quod fecisti adolescens, cum tua te singula-
 riis, optimaque natura ad decus inuitaret, & quasi
 manu prehensum duceret: nunc, ætate confirmata,
 cum ad voluntatem accesserit ratio, dubitem quin
 idem multò sis alacrius constantiusque facturus?
 dubitet, qui te ignorat: mihi, cui tua studia, tui sen-
 sus ex nostra familiaritate notissimi sunt, dubitare
 non licet. Quare, ut ad prima redeam, non eo so-
 lum nomine tibi gratulor, quod Episcopus es, in
 summa dignitate constitutus: quod tibi scis esse
 commune cum multis, sed quod is es, qui cum ista
 dignitate virtutem æquare possis. quod quia vides,
 quam non multi potuerint, eò magis tu, qui potes,
 hoc ipsum, quod potes, acceptum Deo referre
 debes, tantumque munus in te collatum, illud qui-
 dem plurimi facere, sed, quoniam est proprij erga
 te amoris argumentum, muneris causam multo
 quam ipsum munus, pluris æstimare. Vale. Vene-
 tijs. Kalend. Maij. MDXLVII.

GABRIELI CATIANO

Brixiam.

Epistolas à te habeo duas, utramque scriptam
 elegantissimè, sed illam plenior, quam XI. Ka-
 lend. Sept. dederas: nam hæc recentior, cui Nona-
 rum Oct. dies erat adscripta, argumentum habuit
 ferè nullum. venio igitur ad priorem: in qua cætera
 iucundissima, illud permolestum, quod te minus
 commodè significas valere: scribis enim, valdè te
 ob aduersam valetudinem vereri, ne non illud,
 quod instituisti, absolueri ac perpolire tibi liceat.
 Mi Catiane, excita prudentiam tuam: & occurre
 morbi principijs: ne ille, grauior deinde factus,
 & te, & amicos tuos, qui te ægrotante, valere non

possunt, diutius vexat. Hoc loco mihi veniunt in mentem, quæ tu me olim, minus rectè cum haberem, prudentissimè & amantissimè monuisti. illa, illa ipse tibi nunc in memoriam redige: & quæ tuæ tunc partes erant, eas nunc fac esse meas. Tu mihi non ex Hippocrate, aut Galeno, sed ex veterum philosophorum libris ea remedia, quibus ad salutem meam præstantius esse nihil potuit, attulisti: ego nunc idem in te facio, tuamque tibi medicinam restituo. vis, quæ meum morbum te medente, senarunt, ea tuo ipse in morbo prætermittere? non vis, opinor. non enim id te dignum est. qui ea sæpè legisti, vnde homines alijs cauere cū discāt, sibi eos nō cauere turpe est. quare adhibe eā. quam ad omnes res soles ad te curādū diligētia: & quod oneris suscepisse tescris, id si grauius videtur, quā vt perferre possis, depone prius, quā opprimare. magnū est, quod moliris, & magni non solum ingenij, quo tu non egas, sed etiam otij: quo nisi abundas, quo modo te speras ea, quæ in Iure ciuili dispersa sunt, quæ scis esse minimè pauca, primū posse cogere, deinde coacta ita disponere, vt ex certis generibus totum ius ciuile cognoscatur? atque ego tamen sic existimo: si quis est, qui hoc præstare possit, aut eū te esse, aut omninō neminem: sed, quoniam res & fortunæ tuæ, quemadmodum tu quidem affirmas, ita ferunt, vt in forum tibi necessariō sit eundum: quæ ratio, si modō & tibi, & populo placere velis, multi temporis exercitationem desiderat: hæc autem quæ à te est iuris ciuilis instituta digestio, eiusmodi est, vt nihil operosius existimetur: vereor, ne duarum rerum difficillimarum tractatione distractus, vtramque dum vis, neutram assequare. quamobrem quid suscipias, tui consilij est: ego monendi partes, quæ sunt prudentiæ non assumo; neque enim plus vlla in re

me existimo videre, quàm tu vides: id, quod est benevolentia mea, faciam, ut magnoperè te non solum horter, verum etiam rogè, valetudini tuæ minus, quàm gloriæ ne seruias: quæ quidem nobis, qui te summè diligimus, tantæ curæ est, ut plurimas nostræ salutis partes in tua salute positas existimemus. De Alciati libro, valdè re amo: sed, cū hoc quidem tempore, cur mittas, non est: sunt quædā, quæ magis urgent. Quæ scis à nobis anno proximo superiore instituta, iam penè absoluiamus. Domestica forè sunt ut volumus, fratres valent optimè, ego sicut soleo, hoc est, etsi non optimè, sic tamen, ut studijs nostris frui liceat, quod si perpetuò detur, equidem hac mea tenuitate contentus ero: illam firmitatem, illa athletarum latera non appeto: neque mihi vnquam de natura queri veniet in mentem, quæ me corpusculo finxerit imbecillo: gratias agā potius, quod effecerit, ut omnibus penè horis, aduersæ valetudinis metu, spectanda mihi ratio sit, & continentiam, quæ virtus est, aut cerrè ad virtutem ducit, cogar amplecti. Amamur à multis: si modò ex vultu, & verbis amor intelligitur: colimur etiam à nonnullis, qui falsa de nobis opinione adducti, nostram consuetudinem, quasi docti hominis, videntur expetere. quibus ego si me patefecero facile hunc errorem eripiam. &, puto, faciam, ne totos dies salutatoribus tribuam. Vale Venerijs.

FRANCISCO LVISINO

Patavinum.

Si nescis, Luifine, quantum ego amoris nostro tribuā cognosce ex hoc, quod & superioribus mēsis licere mihi per eū putavi ad tuas litteras, humanissimè scriptas, nihil respondere: & nunc, eodem fretus, etiam malè respondeo. Non est hoc, inquis, officium colere. Quasi iam probaueris,

quía non coluerim, ideò me turpem esse. non placet ita duris legibus amicitiam adstringi, vt nunquam relaxentur. summam diligentiam maximis in rebus, si ab amico requiris, iure facis: sed si etiam in minimis, non æquus es. est enim profectò quædam suauitas in negligentia: quam qui ex amicitia tollit, horridior est, quam vt vrbani mores ferre possint. quare, si amabilis esse vis, (quanquam quis te vno amabilior est?) veruntamen, si id tibi propositum est, vt omnibus in rebus æquè amabilis, æq; iucundus sis: permitte mihi, vt liceat aliquādo tecum esse negligēti. Nā quod ad tuas litteras attinet, ita iudico, scriptas esse nō solū elegāter, in quo tamē nō minima laus est, sed etiā sapienter: quod quia solet ab ætate tua lōgius abesse, nō solū laude, sed etiam admiratione dignum est. vitium hoc in plerisque adolescentibus, atque etiam in robustioribus quibusdam fama celebratis animaduerto, vt inania colligant, & eloquentiam non, vt veteres illi, in sententijs, & verbis à communi consuetudine alienis, sed in quibusdam vulgaribus, ac penè puerilibus ineptijs constituent. Quocirca non ego te, Luifine, hortabor, vt ex ista imperitè scribentium turba te eximas: sed gratulabor potius, quòd ita effecisti, vt hortationi locum non reliqueris. hoc cum adolescens adhuc, & penè imberbis, nondum ea prudentia, quæ extrinsecus assumitur, propter ætatem copiosè instructus natura quadam ingenij facultate, & assidua Ciceronis lectione sis consecutus: cū illa accesserint Aristotelica, in quibus nunc totus es, vsumque rerum, qui in adolescentem non cadit, percallueris, qualem te virum futurum putemus? non sum natura blandus: neque soleo cuiusquam auribus inseruire: potius offendit quosdam libertas mea. itaque quod dicturus sum gratiæ causa dictum ne putato. si quando accidit, vt interroger

terroger de ijs, qui antiquam illam perfectè scribendi laudem posse nobis videantur iam pene amissam restituere: soleo te duobus præstantissimis adolescentibus, meis familiarissimis, Calino & Amaltheo, tertium inferere. Calinum, puto, non nosti: qui clarissimum iuuenem, Aloysium Cornelium, singularis viri, Ioannis Cornelij, filium, in Cyprum insulam secutus, tertium iam annum abest. sed mihi hoc velim credas affirmanti: ea bona, quæ magister tuus Aristoteles ladabillia esse dicit, omnia ferè in illo adolescente aut esse iam, aut breui, vt ego auguror, futura. De Amaltheo autem quid sentiam, non expectas, opinor, vt significem, neque vt ego tibi cum quasi latentem indicem, quem in illustri quadam specula virtus constituit. quare coniunge te cum his, & eloquentiam tres optimi adolescentes, ætate ferè pares, concordii studio, ficuti pulcherrimam virginem, diligite. quod si me etiam socium recipitis, & riualem in hoc amore fertis: erit præclara consensio. & latinæ linguæ formam, quam superioribus temporibus turpi barbarie vitiatam, nunc agnoscere vix possumus, posthac, vt opinio mea fert, intactam, illibatamq; tuebimur. Vale. Venetijs.

PAULO CONTARENO

Venetias,

Cum Venetijs proximè discessi, vt in hanc solitudinem ex ista frequentia me conferrem, magna sanè letitia perfruebar: & quod ad ea, quæ homini charissima sunt in vita, vxorem ac liberos meos redibam: & quod mihi, otium ad studia, amœnitatem ad valetudinem quærenti, hunc esse præter cæteros locum expetendum atque admandum intelligebam. sed, vt in rebus humanis nihil

est simplex in summa voluptate molestia tamen hoc erat, quod ita fortuna tulisset, vt, quo tempore tibi per anniuersarias Patauini gymnasij ferias Venetijs esse, & commorari liceret, tum ego à te disiungerer, magnamque manendi cupiditatem maxima discedendi necessitas vinceret. nec verò mihi dubium est, quin cum meo sensu tuus quoque sensus congruat, &, quæ me cura torquet, eadem te pungat, vinci enim in officio, atque amore, quàm sit turpe, si te non mea vox aliquando docuisset, ipsi te libri, vnde hauris illa præclara, quibus ad laudem informamur, penitus erudirent. quòd si vt vnà simus, quod & tu, vt opinor, sperabas, & ego certè cupiebam, per intervalla locorum non licet: at, quod proximum est, vt vnà esse videamur, non video cur præstare litteris & consequi non liceat. nam si propterea, simul esse, iucundum est, quia mutuo sermone fruimur: in litteris non ego quidem tuam vocem audio, neque tu meam: sed, quæ voci subest res, eam nihilò minus, quàm vnà cùm sumus, percipimus, hoc etiam maiore cum fructu, quòd aliquantò scribimus accuratius quàm loquimur. quare velim ad scribendum te des: &, cum me tuæ consuetudinis vsura, ob ingenij tui suauitatem, & sermonis elegantiam mirificè capiat: hæc, quæ in te amo, quæ nunc abesse doleo, fac, si me diligis, ne omninò desiderem. debes hoc mea causa non nolle, tua verò maximè cupere. nam, cùm te aliquot abhinc annis in rectam illam antiquæ eloquentiæ viam dederis, patris tui viri optimi, ac sapientissimi vocibus, consilijsque commotus, patrii verò clarissimi ac præstantissimi ciuis exemplo incitatus: turpe tibi est, in mediocri laude consistere, & ad summam peruenire, sine stylo assiduæque exercitatione non licet. quid enim ille

postet,

noster, cuius tulibros nunquam de manibus deponis, quid aiebat? timere se nisi frequenter declamaret, ne quod adeptus erat in arte oratoriae facultatis, exaresceret. Attende mi Paule, & tuam causam, à qua mea disiuncta non est, si placet, mecum considera. Ille sibi homo Romanus, latinae orationis inopiam metuebat, cum tamen omnibus in hoc genere diuitijs abundaret: nos quibus latina lingua peregrina est, qui in optima scribendi aut dicendi ratione rudes, & infantes pene sumus, de summa eloquentia sine summo studio cogitabimus? & vnam omnium difficillimam rem, eandemque omnium gloriosissimam, ludibundi consequemur? Vides ne ipsum, qui quid sim, ego quidem non statuo, sed sunt, quibus non esse nihil videar, nullum penè diem intermittere, quin aliquid latinè scribam: cum tamen, ex quo lapidem hunc voluo, annus iam vigesimus abierit. Est adolescens in vestra nobilitate, tibi non ignotus, mihi admodum familiaris: quem excellenti præditum ingenio, gloriae cupiditate flagrantem, nisi à Romanae eloquentiae laude ad huius maternae linguae studium falsa quædam opinio traduxisset: erat, cur de illo sperare ea, quæ summa sunt. tantam enim operam in scribendo ponit, quantam tu videlicet in legendo, sed neque illi in summa industria iudicij satis est, qui de latinae linguae dignitate non optimè sentire videatur: neque tibi rectissimè iudicanti, ad id ipsum, quod probas, obtinendum suppetit industria. quare vellem, vt & tu illū in diligentia, & ille te imitaretur in sententia. quod vtrumque si contingeret: nā ego vestrae vtriusque laudi præclare consultum putarem. Sed ille de suo consilio viderit. idcirco enim se non existimat errare. quia, quos sequatur, auctores habet eos viros, qui, quod optimum esse dicunt, in eo facile om-

nibus hominibus antecellunt. Te verò, qui mecum id ijsdem ædibus per triennium fere vixisti: qui, quidquid es, de meorum consiliorum præceptorumque fonte fluxisti: cuius à laude mea laus quodam modo pendet, te, inquam, mi Paule, quantum in me erit, errare non patiar: teque coactus amore, & officijs tuis hortari nunquam desinam, vt in veram ac sinceram eloquentiæ formam, cuius ego tibi excellentem pulchritudinem, duorum veterum oratorum exemplo, sæpè demonstraui, tuæ mentis oculos acriter intendas, eamque tibi à me veris, vt arbitror, lineis designatam, vt aliquando tuis scriptis, quasi coloribus coneris exprimere. Graue, inquires, onus imponis, & difficilem mihi laborem mandas. Fateor ita esse: addo etiam illud, non esse nobis optandum, vt aliter sit: nam, cum omnium hominum in appetenda laude par propè voluntas, similisque sensus sit quod omnes appetunt, id si esset eiusmodi, vt consequi multi possent: quanti, obsecro, estimares? opinor, minimi: copiam enim vilitas, & vilitatem sequitur contemptus. quare non tibi est dolendum quod de sudoribus manat gloria, lætare potius, quod, cum eam omnes amabilem esse, valdeque expetendā sentiant, plerisque tamen laboris magnitudo terret, & æmulandi studium rei difficultas imminuit. Est autem tibi ad hanc laudem, quò te voco, aditus eo faciliior, atque aperior, quòd, quæ duo sunt ad comparandam eloquentiam instrumenta maximè necessaria, ingenium, & memoria, vtrumque sic tenes, vt in altero excellas, in altera ijs, qui excellere putantur, non admodum concedas. hæc tu bona si languere sinis, gratiam naturæ non optimam refers: quæ non in te benigna fuit, vt suum beneficium negligeres, sed vt ad decus, ad dignitatem, ad im-

morta-

mortalem æternamque laudem conferres. Neque verò is ego sum, qui te velim eloquentiam à philosophia sciungere, totòsque dies in hoc vno expoliendæ orationis studio consumere. erras, si me ita sentire putas. ego philosophiam diuinum quiddam esse dico, indicem veritatis, magistram vitæ, omnium virtutum, omniumque laudandarum artium parentem, sed idem ita statuo, si, qui optimè sciat, non optimè loquatur, plerumque fieri, vt id ipsum, quod sciat, nescire videatur & vt in conuiuijs non parum interest, qua epulæ ratione condiantur: sic in sermonibus, aut scriptis magni refert, quibus animi cogitata verbis enuncientur. quòd si cui ita stupidus, aut ita deprauatus est sensus, vt ornatae, & benè structæ orationis suauitatem, & tanquam harmoniam auribus non percipiat: hunc tu, si sapis, neque consulēs in re tua: quia, rectè qui non intelligit, is vt rectè iudicet, sperare non licet: neque ipsum monebis, quia, quibus desunt principia naturæ, ijs inutilem artem esse constat. tu, si me audies, musarum vocem ab iusticano sono distingues: & vt inanem multorum loquacitatem oderis, sic elinguem quorundam sapientiam non amabis. qua insententia video fuisse, quos viros? Platonem, & Xenophontem: quibus ego plus crederem solis nutu significantibus, quam omnibus, qui nunc vbique sunt, philosophis cum iureiurando confirmantibus. nōne vides magnum vtrumque & excellentem in philosophia fuisse, vtrumque tamen in hac, quam homines inepti reprehendunt, exornandæ orationis facultate ita præstitisse, vt, eorum scripta cum legimus, nihil omnino purius, nihil elegantius, nihil illustrius fieri posse iudicemus? à qua laude plurimum abfuisse, nisi temporis industriæq; multū in eloquētiæ studio collo-

cassent neque verò eloquentiæ studuissent, nisi ex ea decoris ornamentique plurimum ad philosophiam accedere, tanquam ad formosam virginem à corporis cultu iudicassent. Hos igitur ego te imitari malo, quorum nomina adhuc vigent, cum ipsi duobus abhinc annorum millibus obierint, quàm istos, si qui sunt, qui te infirmissimis rationibus à pulcherrimo consilio conantur abducere. Perge, vt facis, in disciplina philosophiæ, in qua Patuij artificem habes eximium M. Antonium Genuam: eloquentiam verò, cuius, vt opinor, in via me ducem non contemnis, ne dimitte. vtrumque enim & debes, si tibi magna proposita sunt: & potes, si quod me sæpè dixisse memini, diei horas aptè, & cum ratione distribues. Vale, & patrem tuum, & patrum quos ego plurimi sanè facio, & communes amicos meo nomine saluta, Ex plebe Sacij.

CHRISTOPHORO MA-

drutio Cardinali Mediolanum.

Audio te de nobis & loqui, & sentire perhonorificè. præclarum hoc est, laudari à Principe viro, & ab eo Principe, qui cum fortuna virtutem ita cōiunxerit, vt in vtraque pariter emineat. atque ego te semper antea, cum nunquàm essem allocutus, nunquam vidissem, tamen vehementer colui. mouebam tuis præstantissimis actionibus, hominum, quæ constanti sermone, omnia de te summa prædicantium, neque verò, si quis in te laudaret opes, aut nobilitatem, aut dignitatem admirabar. communia multorum hæc sunt, optabilia potius, quàm laudabilia. sed illa, quæ tua propriè sunt, cum audirem, vnum esse Christophorum Madrutium, qui virtutem ipse cole ret studio singulari, in alijs ornaret præmijs amplissimis, omnesque liberales disciplinas (sato quodam, temporum dicam, an hominum

minum iniurijs exulantes) exciperet, amplecteretur, foueret: qui denique solidam gloriam spectaret, inania, quæ multi sequuntur contemneret. hæc ego cum audirem, incitabar studio meæ tibi singularis erga te obseruantia declarandæ: sed obstrepere litteris inanibus tali viro, præclaras Italiæ vrbes, multorumque populorum fortunas non potestate magis, quàm iustitia tuenti, hominis esse vel inepti nimis, vel impudenter ambitiosi existimabam, nunc autem cum ad me sermones tui, mea cum laude habiti, referantur occasionem cupidè complector, quam mihi tua liberalitas offert, tibi que gratias quas possum quidem, ago, habeo autem certè maximas atque immortales, tum quod ornes me testimonio iudicij tui, quod apud omnes valere plurimum intelligo: tum verò, quod isto officio, ista tam præstanti humanitate quasi fores mihi aperueris ad amicitiam tuam, qua quidem ego me, si minus alia re licebit, perpetuo certè, ac singulari erga te studio, assiduaque tuarum virtutum prædicatione dignum præstabo. quod cum antea fecerim, iudicio meo cominotus, faciã tamen in posterum alacrius ac diligentius, tua humanitate incitatus: quam semper eandem in me futuram, non magis constantia ratio, quàm naturæ tuæ benignitas, mihi persuadet. Vale Venetijs.

ROMULO GERVINO

Patauium.

Quod tu persæpe queri solitus es, id mihi nunc accidit, vt epistolæ prorsus careant argumento: sed ego tamen non committam quod tu soles, vt argumenti me inopia deterreat à scribendo. quin vide, quam diuersa ratio sit. tu, cum sententiã non habes, valdè tibi ais laboriosum esse epistolã texere: ego

nunquā facilius soleo scribere, quā cū, nihil habeo, quod scribam. At inanes huiusmodi litteræ sint, necesse est. Primū hoc non semper. quandoque enim accidit, vt, nihil dicētes, aliquid tamē dicamus, & vt in fidib⁹ est quædā manus aberratio sine arte, in qua tamen ipsa ars sit: sic in epistolis argumentum quandoque est sine argumento. itaque, non semper inanes huiusmodi litteræ: siquidem in iis solet aliquid nonnunquam existere, quod pondus habeat. sed fac inanes esse: quid refert? non hoc spectamus, id sequimur, vt, exercitatione duce, eò perueniamus aliquando, vbi fita laus videatur eloquentiæ. quod si nobis tantum in hoc proficere nō licet: vt veteribus illis, quorum est purissima oratio, similes esse possimus: at tentemus tamen, si possumus nostris, qui inquinatē loquuntur, dissimiles esse. quod, vt opinor, & multum, & sæpē scribendo consequemur. At noli putare, semper in eo nobis esse elaborandum, vt philosophemur in epistolis. graues sententiæ probantur: fateor, sed nunquid hoc vno latina lingua continetur? me quidem Cicero noster paulò minus interdum delectat, de iocis cū agit, quā de turpi & honesto cū disputat. vtrōque enim sunt ornamenta: & vtrumque sæpe necessarium est. itaque ad vtrumque me do: tēque vt idem facias, etiam atque etiā hortor, cūque res non erit, de qua scribas: tum tu, si me audis, vel leuissima quæque ex omni parte, ex omni genere arripies, & iis pro argumento vtere. hoc autem quatenus agas, aut cum quibus agas, tibi non præscribo: cuius tanta prudentia est, quantam ætas ista, qua nunc es, capere vix potest. Summa sit, vt & cum argumento & sine argumento sæpissimē scribas. Vale. Romæ.

FRANCISCO GONZA-
gæ Ferrariam.

Odi penè meos oculos: etsi oculi sint, id est, om-
nium rerum carissimi: sed odi certè peius, quàm
antea, hunc morbum, quo mihi nunc tuus adspe-
ctus, tuus complexus eripitur. aduolarem enim ad
te, si valerem: nihil me moraretur: nihil esset tan-
ti. an cum tu, magni principis filius, familia natus
Italicarum omnium nobilissima, nec iam à maio-
ribus tantum, sed à te ipso clarus, Mantua me, hu-
milis hominem loci, nondum de facie notum, lit-
teris humanissimis tua sponte salutandum putaue-
ris: ego, cùm Patauij, hoc est, propè in conspe-
ctu meo sis, non accurram ad te? facerem: sed so-
luta voluntas non est: impeditur enim valetudine.
solatio tamen hoc, in magno dolore sustentor,
quòd futurum breui non despero, vt conualescam.
concurrunt simul, anni tempus, assidua medicorum
cura, mea summa continentia. hæc si proficient,
adibo ad te, nulla interposita mora. opto enim,
quæ inter nos mutuo litterarum officio congluti-
nata amicitia est, eam paulò arctius mutuis sermo-
nibus, mutua consuetudine adstringi. sin hæc erit
morbus: obsecro te, largire hoc vel me in te ob-
seruantix, vel humanitati tuæ, vt omninò tuis lit-
teris ne caream: quas ego meis quàm potero cre-
berrimis dabo operam, vt eliciam. Mitto ad te li-
brum meum de Romanis legibus, proximè rogatu
multorum editum. cupio, legas, cùm hoc tamen, si
vacat. nam, auocari te à studiis grauioribus mea
caussa, nolo. cupio etiam, cùm legeris, probari tuo
iudicio nostram industriam. sed hoc me cupere,
rogare ne puta. volo tibi esse liberam in vtramque
partem iudicandi facultatem. nihil mihi tribue: rem
ipsam pende suo merito, ac statue de tuo sensu. nec

enim is ego sum, qui plus amicitiae dari postulem, quam veritati: nec tu is es, qui, si postulem, facile concedas. Pergam ad reliqua, hæc si tibi, tuique similibus non improbari cognouero. Vale. Posseuino salutem, rarissimo iuueni, cuius heri epistolæ respondi. Venetijs.

ANTONIO POSSEVINO

Ferrariam.

Gratus, & iucundus admodum amor is, qui te in eam mentem impulit, vt officij gratia ad me scriberes. quid enim aliud existimem? cùm argumentum res quidem ipsa tibi nullum daret. ingenium verò mirificè tuum amaui, amplexatusque quantum licuit, animo sum, quod raptim, & vt ad hominem familiarem, familiariter cùm scriberes, epistolam tamen confeceris elegantissimam, distinctam luminibus eloquentiæ, in qua non fucatus, sed verus ac tanquam naturalis Romanæ linguæ color eniteat. Maeste Posseuini, fratre iam maior, iuvene eximio: vrge totus in studio litterarum. vides, quæ te manent præmia, gloriam habes proximam, eamque penè manibus attingis, paululum si te incitaueris, apprehendis. non mehercule, quia nolis, dico: sed, vt intelligas quantum cupiam, propterea dicendum putavi, faueo enim omnibus, qui rectè sentiunt, rectèque faciunt: in te verò mea præcipua & est voluntas, & esse debet. scis quinctum abhinc annū Romæ cùm te frater tuus adolescentulum adduxit ad me, quibus verbis commendauerit, amicitia iunxerit, & veluti in clientelam tradiderit. ex eo tempore, quoties adiisti ad me, quos tecum habuerim sermones, quàm studiosè, quàm amanter ad illa præclara, quæ frater tuus amabat, sim cohortatus, potes recordari. dixi sæpe, non esse tibi de fortunæ bonis

bonis cogitandum, quæ vel improbi malis anti-
bus quærerent, vel bonis viris rectè quæsitæ fa-
cile casus eriperet. ostendi, verè & esse, & ap-
pellari diuitem posse, qui liberalium doctrinarum
scientiam possideret. non neglexisti: contulisti co-
gitationes omnes tuas ad studium veræ laudis: &
in eo nunc apud Franciscum Gonzagam, nobilif-
simû ac virtutis amore incensum adolescentem, ita
versaris, vt propemodum videaris excellere. Qua-
re gratulor equidem fratris tui manibus, quos læ-
tari arbitror summopere, quia talis es, & quia fo-
re tantus videris, quanta potest esse virtus, maxi-
mo ingenio, acerrima voluntate, summo studio
comparata. Nec verò, quod epistola tua signi-
ficat, mea tibi sunt aut ad vllam fortunæ acces-
sionem, aut ad dignitatem studia expectanda. à
te ipso, mihi crede, omnia proficiscuntur vir-
tutem si habes, nihil desidera. ea pro te prensa-
bit: ea tibi omnes honores, omnes quas petie-
ris, opes impetrabit. ô præclaram vitæ ducem, re-
felicem, Possëuini, qui cum hac viuis, & viuen-
dum statuis: me miserum, qui, cùm idem sen-
tiam, cogor tamen eam à me disiungere, victus
grauitate morbi, & iis curis, quæ inuitum aliò
traducunt. quòd si me Deus aliquando respexe-
rit, acquiescam in iis studiis, quæ sola sunt ad
naturam meam, sola tranquillitatem animis affe-
runt, hominemque paulatim ab homine separant,
&, quantum licet, cum Deo coniungunt. Vale.
Venetiis.

HIERONYMO LIPPO

mano Venetias.

Breuis epistola tua, sed habet multa suauiæ. pri-
mùm significas amorē in me tuum: quo quid grati-
us? nā, amari à nobili adolescente, propinquitatibus,

amicitijs, opibus florentissimo, oprabile est: ab eo
verò adoleſcente, cuius ad animi bona comparan-
da mens omnis, & cogitatio dirigatur: qui ſcienti-
am litterarum ita expetatur, vt inani tamen ambitio-
ne prorsus vacet, nihil ad ſe ipſum, ad ſummum
Deum omnia referat: hoc verò eiſmodi eſt, quod
qui aſſequitur, triumphat. itaq; ego vehemēter mi-
hi gratulor de amicitia tua: quam cupio eſſe per-
petuam: & vt ſit, omni equidem ſtudio, omni que
erga te obſeruātia laborabo. Quod verò ais nescio
quid de beneficio in te meo: mi Hieronymē, noli tā-
tū largiri modēſtię tuę, vt vocabulis parū propriis,
nec ſatis cum te cōgruentibus vtare. quod enim tu
beneficium appellas, ego verius officium, & of-
ficiū eiſmodi, quod prætermitti à me ſine graui
culpa vix poſſet. rogabas, vt conſulerem ſtudijs
tuis: imperaſti facilē. & curaui libentiſſimē. quod
enim tribuere vni tibi videbar, id nō tam tibi tribu-
ebam, quā litteris, quā virtuti, quā conſuetu-
dini, & naturę meę. amplector tamen iſtam hu-
manitatem: quę tibi non modò beneuolentiā con-
ciliat, verū etiam laudem parit. nam, vt extenua-
re, ac diſſimulare, quę acceperis, beneficia, ieiuni
animi eſt, & peranguſti, ac ſordidi: ſic ea verbis au-
gere, palamque profiteri, excelsi, atque ampla
ſpectantis hominis eſt, & ad liberalitatē, id eſt ad
decus, & ad gloriam nati. coniunge, quæſo, iſtam
mentem, atque iſtam ſententiam cum doctrina, &
cum iſs ſtudijs, ad quę te vocat illuſtre domeſticum
exemplum Veronenſis Episcopi, patrui tui: quem
vides auerſum penitus à ſtudijs rerū humanarum
eāq; contemnētē, quę cæteri admirātur, totū eſſe
in vna virtute defixū, & diuinā conſuetudinē, qua-
tenus homini liceat, imitari. itaq; nunc eius ſapiē-
tiſſimis cōſilijs, ac ſanctiſſimis inſtitutis, eximiaq;
doctrina magna ex parte, Romana nititur Eccleſia.
hunc

hunc tu ducē si sequeris, & in eius vestigio pedem
pones: non errabis in hoc dubio vitæ cursu, non
laberis in lubrica iuuentutis via. quod te facere iam
lātor, facturum etiam multò in posterum diligen-
tius confido. atque ego, quando mihi licere apud
te tantum vis, languere te præclaris in studijs non
patiar. hortabor litteris, dum abero: præsens ser-
monibus excitabo. nunc me cupidum vr̄bis, tuique
maximè, ac paucorum tui similium, tenet tamen in
his locis vxoris meæ morbus: de qua iactor variè,
tanquam fluctibus, modò spe, modò metu. in vna
tantum cogitatione videtur animus consistere, &
quietè aliquam capere, cū quasi secum loquitur,
& commemorat ipse sibi necessitatem illam rebus
omnibus impendentē, vt animata intereant, creatæ
dissoluantur. At est dolendum, si quem viribus, æ-
tatēque florentem immatura mors oppreſſit. Ita,
si mortem in malis, vitam felicitatis loco statuas.
quod qui existimat, refellitur exemplis. quā mul-
tis enim diu viuere, miserrimum fuit? Hæc quā
diu cogito, videor acquiescere, satisque leuiter in-
commodi mei grauitatem sustineo. sed certè nimis
acerbè fortuna mecum egit, quæ me de me ipso, vt
scis, ac de mea valetudine sollicitum, alienis etiam
malis implicuerit. Benacum petere statueram. non
licuit, neque forsitan licebit. Asulæ quidem, oppi-
do satis eleganti, vbi magnam pueritiæ meæ par-
tem traduxeram, omnes mihi iucunditates, omnia
gaudia tum in fratris conuictu, tum in veterū ami-
corum consuetudine fixeram. cecidit contrā. frater
enim egrotauit diu, neque dum firmus est: amicis
autem quī possum frui, cū vxorem, multorum
dierum morbo conflictatam, nunc incerta vitæ spe
animam trahentem, in oculis habeam? de me ipso,
ac de meo reditu, noli expectare dum scribam. vi-
des alienis miserijs esse miserum: meam non esse

liberam, aut solutam voluntatem, intelligis: nisi si meos deferere, id est, ab omni prorsus humanitate velim desciscere: quod profectò nunquam committam. quòd si nostrorum animorum sensus, & nostra consilia Deo patent, vt certè patent: amat opinor, pietatem meam, eaquæ non dubito, quin mihi vel opem ab eo celeriter impetret, vel hoc saltem, vt, quidquid euenerit, moderatè feram. profectò enim ex vno illo fonte omnis nostra fortitudo manat, omnisquæ sapientia. alioqui facilè frangimur, & facilè aberramus à verò, insidiosis voluptatum illecebris abducti, & rerum mutabilium fallacissima specie decepti, quæ tu, ac multo plura, cum audieris sæpè de patruo tuo, qui cum ab ineunte pueritia in iisdem ædibus, atque in eodem penè cubiculo vixisti: si quid huius generis mihi nunc, multis difficultatibus ac molestijs circumuento, litteris imperties: habeo à te munus apertissimum meo tempori dignum amicitia nostra, dignum verò maxime ea persona, quam tu sustines: qui te sacris addixisti, semper vt benè ageres, aut benè cogitares. Vale: & ad Episcopum Veronæ designatum, quem vidi nunquam, de fama tamen cognitum studiosè colo, obsecro te cum scribes, meo nomine salutem plurimam. Asulæ.

E I D E M, Venetias.

Nunquam putaui fore, vt iniuriam acciperem in beneficio, præsertim à te, cuius in fronte, oculis, vultu habitare videtur humanitas, benignè mecum, & liberaliter agere, quod est proprium familiaris tuæ, magnoperè te decuit: idquæ adeò postulabat amicitia nostra: callidè verò agere, & ficta veritatis imagine fucum facere, neque te dignum fuit, ad præclara laudandarum rerum studia ex nobilissi-

bilissima familia nato, neque verò me, tui studio-
sissimo, de tua bonitate, tuisque moribus egregiè
non modò sentiente, verùm etiam prædicante.
astutiæ præstantibus viris nunquam placuere, aper-
tam, simplicem, rectam in omni vita consuetudi-
nem sequuntur, quo ego te in numero quia credi-
di esse, & quia, vt esses, curare non mediocriter
deuisti: ideo sum in fraudem facili mè inductus,
& illo tuo figmento, quo nihil vnquam gustauì
suauius, abstinui perinuitus: meæ tamen inscitia eò
me pudet minus, quia sequitur amorum crudelitas,
& ita vitium laude corrigitur. noli igitur me, quasi
rudem quendam, & prorsus earum epularum, quæ
nouo quodam artificio condiuntur, imperitū con-
temnere. pœnarum satis in ipsa re tuli: quam reieci
quasi noxiam, cum esset eius generis, vt me docuit
heri vesperti Sebastianus noster, vnde simul possem
& alimentum capere, valetudini meæ vehemen-
ter aptum, & palatum oblectare, quantum antea
fortasse nunquam. restitue nobis tuam fidem, li-
ceat mihi meum errorem tuo beneficio corrigere.
magnares non est: magnoperè tamen sum com-
motus, vel inscitia mea, vel malitia tua, quæ vicit
omnino, vel fefellit potius opinionem meam, id si
molestè fers, non longè abest mei leniendi facul-
tas: si modò animum tuum induxeris, vt id quod
potes, etiam velis. quod si secus acciderit: prædi-
co tibi culpam exiguam grauiter lues: neque te
mellitæ placentulis, quibus me munerari solitus
es, absoluam, sed ea pœna cōdemnabo, cuius etiam
nomen cum audieris, extimesces. interim sustineo
me, neque dum muto iudicium de te meum, quia
te spero rationem vtriusque nostrum habere vel-
le. Cupio tecum coram iocari, & simul ad spectu
illo tuo iucundissimo frui. Vale. E cubiculo meo,
ante lucem,

E I D E M, *Romam.*

CVM in magnis molestiis hæc vna me res de-
lectare non mediocriter soleat, quod amicitias à
me diligenter coli, nec vnquam officium contem-
ni, ipse mihi sum conscius: legi perinuitus eam par-
tem litterarum tuarum, in qua me, vt immemorem
promissi appellas, atque etiam, vt oblitum huma-
nitatis, leuiter accusas. Ego tuæ familiæ nobilitatē,
egregiæque tuorum maiorum decora, pro eo ac
debui, semper suspexi: te verò ipsum, præditum
ijs bonis, quæ nobilitatem omnem vincunt, amaui
prorsus, à quo die mihi cognitus es, amore singu-
lari. hanc immutari in me voluntatem, ita etiam si
te mihi casus aliquis immuter, neque consuetudo
mea, neque natura pateretur. quod equidem antea
tibi certum esse, atque exploratū arbitrabar, nunc
quando subdubitare te video, significandum puta-
ui: ne posthac vnquam suspiciones istiusmodi, pla-
nè meo erga te studio, & mehercule etiam tua bo-
nitate indignas, mearum epistolarum afferat infre-
quentia. quanquàm, si tuum otium cum meis occu-
pationibus conferatur, non intelligo, cur ego tuam
in scribendo valdè laudare diligentiam, tu meam
reprehendere negligentiam debeas. satis, nisi fal-
lor, statum rerum tuarum habeo cognitum: tu me
scilicet videris ignorare: nam, si nosses, & exigeres
tamen id, quod præstare vix possum, esses iniquior.
At erat amoris nostri, lenire litteris dolorem tuum
in obitu patruī, summi viri. sit ita: veruntamen abs
te postulabat idem amor, ne, officium à me illud
sine caussa prætermitti, animum iuduceres. Pri-
mum ego te, per aliquot annos domestica sanctis-
simi hominis disciplina institutum, putabam hu-
mana omnia contemnere, mortem verò, quæ sem-
piternæ vitæ initium est, etiam in bonis ducere.
Quodd

Quòd si frangimur humanis, aut commouemur saltem : certè enim à stipite, à saxo, à ferrea materia longè distat hominis natura: quis tamen ab afflicto solatium expectat? aut quis me minus tranquilla experitur omnia? quæ si tibi nota sint: profectò me liberares ab omni culpa, & cupias reuocare querelam tuam. Neque verò, si vigeat animus, & perferat aduersa: ita valemus ingenio, vt consolandi partes, quæ doctrinæ plurimum, & sapientiæ possulant, audeamus assumere. non hæc in nobis facultas est, quæras eam aliunde licet: si modò, vt significas, quod mihi tamen haud omninò persuades, in te ipso non est, qui & acuerè mentem liberalibus studiis, & augere prudentiam vsu rerum, ac præstantium virorum sermone potuisti. quæ si absint, vt abesse à me magna ex parte fateor: tamen ille ipse, qui tibi luctus causam attulit, idem à luctu te remouet exemplo viræ suæ, cuius abesse nullam partem à constantia, & à virtute reperies. Hunc igitur tibi vnū ante oculos constitue: finge ad eius imaginem quidquid agis: noli oculos ad vulgi deprauatam consuetudinem flectere, ita consules egregiè rationibus tuis: & illud rectè instituendæ viræ consilium, quod à me requiris, nusquam esse præstantius, quàm in te ipso, cognosces. Vale.

EPISTOLARVM

PAVLI MANVTII

LIBER SECVNDVS.

*Francisco Vargæ Caroli V. Imperatoris, &
Philippi eius filij Hispaniarum Regis, Ora-
tori Venetias.*

FORTIT meo sæpè me admonet
officiorum tuorū recordatio. Of-
ficiū autem, quod absens absen-
ti præstare possum, litteræ sunt:
quas misissem ad te iam antea, nisi
huc aduenientem graues admo-
dum, & peracerbæ curæ statim excepissent. quas
enim res scis esse nobis in vita omnium charissimas,
omniumque primas, in ijs me grauitè exercere
fortuna cœpit, vxore, liberis, fratre vno penè tem-
pore in morbum coniectis: ne mihi quidem bellè
satis est. animo enim affectus, valere corpore qui
possum? veruntamen, quia mihi hærent in in men-
te consilia tua, fero hæc vt humana diuina spe, in
qua tu soles omnia ponere, confirmatus. quod
nisi hunc in portum, te ducem securus, confugis-
sem: facile me tot malorum subita tempestas ob-
ruisset. En, quàm sit incertus nostrorum consilio-
rum euentus, & quàm ea, quæ nobis ipsi ad volun-
tatem fingimus, contrà cadant. Petiui has regio-
nes, non sine sumptu, non sine labore, spe ductus
valetudinis recuperandæ: reliqui urbem pulcherri-
mam,

nam, mea negotia, tuam consuetudinem, in qua mihi ornamenti statuo plurimum. hæc bona, tantum abest, ut aliis bonis compensata sint, vt etiam multa successerint, quæ si ad sensum referatur, mala verè possum appellare. sed, cum me sensus quâdoque moueat, ratione tamen vtor sapius. hæc ostendit, nihil esse malum, nisi quod nostra culpa contingat: ancipitem esse in rebus humanis rationem iudicandi: nihil enim semper idem esse: quin, quæ nobis aduersa, exitiosa, prorsus misera videntur, ea sepe ita conuerti, vt ex iis ipsis multe commoditates emanent: contrà, quæ speciem habeant felicitatis, inde fluere quæ acerbissima sunt exilium, paupertatem, ignominiam. quæ ego cum cogito reficior paululum, & excito me, quatenus licet ad eam virtutem, quæ in aduersis rebus elucet: de qua cum multa sint à philosophis tradita, vnus tamen eam suo exemplo præclare docuit nostræ salutis auctor Iesus Christus: quo magistro, quæ sit vera fortitudo, discimus, omniumque laudandarum artium absolutam, ac verè salutarem doctrinam consequimur. Atque ego te, Franciscæ Varga, quod hoc studij genus omnibus & studijs, & scientijs anteponas, longè quidem hoc nomine pluris facio, quàm quod negotia Cæsaris Imperatoris ex omnium sæculorum memoria præstantissimi, & Philippi Regis, omnium Regum maximi, apud Veneratam Rempub. orator administres. ista enim dignitate alij quoque nobiles viri claruerunt: pietate verò in Deum, & sanctitate vitæ, parem fortasse aliquem, superiorem certè habes neminem. Itaque postquam à te discessi, vix credas, quàm sæpè meus ad te animus, tuorum sermonum desiderio recurrat. equidem, vel si mihi cætera hic omnia secundissima fluere, quæ experior, vt dixi, satis aduersa: iniucundè tamen viuerem, quia procul à te

absūm, cuius ex humanitate, sermonibus, consilijs mirificos capiebam fructus, & documēta ad vitam rectē traducendam vtilissima. Quare iam me minus, quā antea delectat, ac penē displicere totum cœpit consilium illud meum de lacu Benaco incolendo. tua me singularis doctrina, tua probitas, tua benignitas ad urbem reuocat. Benacum, per anni tempus cū licebit, æstate scilicet ineunte, (nam hieme regionem illam procellis, & ventorum vi totam audio agitari) si valetudo ita postulabit, inuisam. interea meam imbecillitatē ratione victus, & abstinentia tuebor. ac fortasse fiet, quoniam à Deo cuncta pendent, vt Venetijs, intra meos parietes, in oculis, & adspectu meorum, commodissimo vitæ genere ita conualescam, ne qua postea me cœli mutandi necessitas extrudat. quod si assequar, habebis me, si me tantū ab humanitate tua sperare vis, quod profectō vis, familiarem, ac penē contubernalem: & hac equidem spe iam nunc mirificē sustentor. Vale. Venetijs.

HIERONYMO FALETO HER-
culis Ferrariensium ducis, Ora-
tori Venetias.

Quod heri iniecisti in sermone, hæret in animo, & quod diligentius rem perpendo, eò magis omnia mea consilia, omnes cogitationes ad nouam societatem, quæcunque ea sit, conuerto. vexor enim & deludor indignè ab homine tetrissimo, omniumque impurissimo: cui non satis est auertere communem rem: sed me prorsus ita despicit, vt nec dignum ducat, ad quem adeat accersitus. equidem nihil mihi adscisco, nihil arrogo insolenter: nihil mihi habeo. neque à fortuna, neque à me ipso, quod nimium extollar: veruntamē limina mearū ædium
 terun-

teruntur quotidie pedibus virorum clarissimorum,
ad me confluentium. tu ipse, tu, inquam, Falete, &
maximi. Ducis orator, & maximus ipse vir, quem
grauissima distinent negotia, qui scribis historiam,
qui legum scientiam veterum & recentium scriptis
luculentissimis explicas, venire tamen ad me, quæ
tua est humanitas, sæpè solitus es, horasque mul-
tas suauissimo sermone consumere. Malum est, in-
quies, ab homine nequissimo contemni. Malum: sed
peius etiam, expilari. quòd nisi tua prudentia me-
dicinam huic malo affert, perit fructus omnis tuæ
liberalitatis. clauam enim citius de manu Herculis
possim extorquere, quàm ab isto nummum. aut i-
gitur ea mihi conseruetur utilitas, quam tuo bene-
ficio speraueram: aut, qui nos vult perditos, per-
datur ipse nobiscum, & societas communi perniciæ
dissoluatur. verùm, cùm in tuum ingenium, tuam
auctoritatem, & singularem in me beneuolentiam
intueor, traducor facilè ad optimam spem: tran-
quilla omnia, commoda, copiosa mihi ipse polli-
ceor, tu restitues vnus afflictam rem: & istum post-
remi ordinis hominem, omnibus inquinatū vitiis,
indignum prorsus non modò amicitia nostra, sed
congressu etiam, ac sermone extrudemus, vt ver-
setur posthac, & viuat cum sui similibus in sordida
nequitie, seiunctus à nobis, qui humanitatem co-
limus, & virtutem omni lucro ante ponimus. Inte-
rim lege, quam sæpè iam efflagitasti, partem libri
nostri de quatuor Rebusp. quam cupio à te proba-
ri. otium si habuero, quale vt aliquando conseqvar,
operam dabo, in Bellombra tuo, si alibi non lice-
bit, totum volumen absoluam. Vale. Ex adibus
nostris.

Ex libro de quatuor rebuspub.

Ex ijs, quæ suprâ sunt commemorata, duæ vi-

dentur propofiti nobis argumenti partes abfoluta. patere enim fatis arbitramur, non modò quibus vitijs dux maximæ, ac firmiſſimæ ciuitates, primùm Sparta, deinde Carthago, labefactatæ corruerint: verùm etiam, quibus illa vitia remedijs vel ſanari penitus, vel ita ſaltem corrigi potuerint, ne Reipub. ſalutem in diſcrimen adducerent. Nunc vrbs Romæ queſtio ſuccedit: qui erat tertius in diuiſione locus, poſtremæ narrationi, conſuſio futura noſtri muneris, omniùmque nobiliſſima, & eadem difficillima tractatio, Venetiæ noſtræ reſeruantur.

Ac de Roma quæ nullo magis vitio, nullo grauius vnquam morbo, quàm imperij magnitudine laborauit, primum illud occurrit, nulla omninò in ciuitate poſt homines natos, aut virtutes, & honeſtas aſtiones aliquando floruiſſe magis, aut eque malas artes, & exitioſa publicis rebus conſilia valuiſſe. Primis Reip. temporibus, cùm nulli tum de plebe magiſtratus creabantur, ſumma ſenatus poteſtas, ſumma fuit auctoritas. vtraque cùm per aliquot annos vigiſſet, inclinare tum primum cœpit, cùm tribuni pleb. creati ſunt. creatos autem culpa ſenatus, hiftoriæ declarant. nam, ſi prima repetere, & quæ cuique rei cauſa ſit, placet animo perquirere: tribunitiam poteſtatem, quæ deinde ſenatus opes fregit, ac debilitauit maximè, ipſius vitio ſenatus Romæ conſtitutam, facile conſtabit. Quid igitur? an tu, dicet aliquis, ſenatum reprehēdis, quia tribunos ple. creati paſſus ſit, cùm plebs eum magiſtratum non iam vocibus poſceret, ſed armis extorqueret? an ampliffimū ordinē, quia permiferit, quod recusari ſine Reip. præſenti iā periculo non poterat, imprudentiæ condemnas? Ego quidem minimè: habeo enim rationē neceſſitatis, cui parere, ſapientis ſemper eſt habitū. Seceſſerat
armata

armata multitudo in Sacrum montē : flagrabat ira, & odium in ordinē nobilium, auaritiā, superbiam, crudelitatem senatus accusabat: se bella gerere, vrbes capere, pro patria sanguinem effundere, mortem obire clamabat : pro his meritis inopiā, & iniurias pati senatum cōmodis frui, senatum honoribus abundare: plebem seruire, quā, vt cāteri liberi essent, quotidie sua corpora hostiū telis obiiceret. quē non mouerent huiusmodi querelae? quem non terrerent, cū ij, qui hęc querebantur, alij pila, alij gladios manibus tenerent? rectē fecit senatus, tribunitiam potestatē, à plebe flagitatam, concessit, non libenter, sed vt impetum sedaret, maiorē temporis, quā suā voluntatis rationem duxit. hęc, vt dixi, rectē, nec sine summo consilio: sapiens enim cum necessitate non pugnat: at illud neque rectē, neq; prudēter, quod, vt in eam necessitatē, res deduceretur, siue negligentia, siue superbia comisit. occurri principijs oportuit, & nascentē pestem extinguī. nā, cū omnes ciuitates, quę suo milite bella gerunt, quotidianis propē seditiōibus fluctuare necesse sit: quo malo & veterū memoria, & nostra etate florentissimas ciuitates occidisse cōstat: sūmę difficultatis, ac diuinę cuiusdā sapiētiae videtur esse, ita rem moderari, vt consistat: neq; permittere, vt multitudini, quā satis ipsa per se leuis est, vlla paulō iustior ad motū accedat occasio. Erāt in plebe Romana quamplurimi: quibus aere alieno obstrictis, vnde soluerent, non erat. hi cū ad tribunal consulū, qui rum, nondū creatis prātoribus, de creditis pecuniis ius dicebant, à senatoribus vocarentur. egestatem excusantes, & domesticas misérias ad eliciendam misericordiam commemorantes, tamen non audiebantur, magistratus nectendum scēneratori debitorem tradebat, vt, quameūque creditor vellet seruitutem, seruiret. iniqua, &

homine prorsus indigna siue consuetudo fuit, siue lex. Tu mihi libertatem lege eripias, cū libertatis causa leges constituentur? an ego vllam legem potiore, ea lege ducam, qua Deus, vt homo liberum animal esset, ac ceteris animantibus imperaret, æterno iure sanxit? pecuniam auferis: non relinquis, vnde viuā, vnde liberos alam: ferò: relinque libertatem, vt mercenario saltem opere ipse mihi, & esurienti familiæ victum quæram. Cum his acerbè magistratus agebat, acerbius etiam sceneratores. qui ciues Romanos, nexu vinctos, grauissimo seruili opere fatigabant, & nexorum in terga flagellis, ac verberibus sæpè sæuiebant. Hic senatus miseris ciuibz consulere, causam libertatis suscipere & potuit, & debuit: nexos è vinculis eximere, humanitatis fuit: diem soluendi laxiorem egentibus statuere, æquitatis: vsuris modum facere, iustitiæ. hæc & facienda fuerunt. & vt fierent, cū à patribz plebs, atque à consulibus frustra petiisset: ad extremum, vt homines desperatio præcipientes agit, armata multitudo in Sacrum montem, tria millia ab vrbe passuum, secessit. tum, vt plebeiiorum animi, stimulis iracundiæ perciti, continerentur: senatus, periculo territus, de creando plebeio magistratu, quia res aliter conuenire non poterat, assensit. itaque tribuni ple. primum quinque, deinde decem, creati sunt. ab hac radice ortum quidquid inter ciues discordiæ, quidquid seditionis, quidquid bellorum fuit. per annos quingentos, id est, vsque ad exitium Reip. tribuni pleb. contra nobilium potētiā seditiosis concionibus vociferari, plebem ad noui commodi spem, ad noua incitare consilia nūquā destiterunt. specie libertatem tuebantur, re vera senatum oppugnabant. primò magistratus, deinde & sacerdotia plebi communicata. ad extremum is, qui solet, exitus consecutus est. nam plebs,

vbi,

ubi, quod paucorum erat, ad se transfudit, rursus id ipsum, quod multitudinis est, in vnum confert. facit hoc inscitia, facit inopia, facit ea, quæ in magno numero semper existit, voluntatum, & opinionum dissimilitudo, ita popularis administratio, quæ maximè libertatis imaginem præ se fert, occultè tamen, si spectemus exitum, tyrannis est: quoniã ex ea ferè semper exoritur tyrannus, sicuti deinde ex tyranno status optimatû generatur. Huius mutationis exemplum satis illustre Roma est. primò, regum summa potestas fuit: deinde senatus, hoc est, optimatum, maior quàm populi: tum populi maior, quàm senatus: postremò rursus vnus maxima, & singularis. populus enim C. Cæsarem extraordinarijs imperijs auxit, eoque extulit, vnde, cum se monarchiæ proximum esse homo acutus intelligeret, priuatam conditionem despexit, altiusque maluit, vt humani mos ingenij fert, ascendere, quàm ad inferiora, quæ reliquerat, descendere. Neque verò me fugit id, quod à doctissimis viris memoriæ proditum est, firmissimas illius Reip. vires esse, & quæ non facilè ab externis viribus debilitentur, cuius non simplex, neque vnus generis administratio est, sed ita mixta, ita temperata, vt in tripliei forma vnum consilium, vnã quasi mentem, significet, neque ego tum in ciuitate præclare agi negauerim, cum & vnus, & pauci, & multi maximas res gerunt, nec tamen aut vnus, aut pauci, aut multi præcipuè dominantur. verũ, vt harum triũ partiũ in suo quæq; munere modũ seruet & ea quam habet, potestate nunquam abutatur. ego quidem hoc fieri posse non arbitror. sunt enim hi tres ordines admodum dissimiles: & inter dissimilia perpetuus æquabilitati locus esse non potest. nam quemadmodum in musicis, quò plures choræ percutiuntur, eo suauior concētus efficitur: quia

varius ille multarū fidium numerus, in quo summa discordia est, arte conciliatus, & ad concordiam perductus, incredibili quadem, iucunditate aures, animumq; permulcet: sed hæc tamen incunditas idè brevis est, quia de multis fidibus aliqua statim remittitur, & discrepat: sic multorum ordinum administratio videtur illa quidem esse omnium optima: quia quò longius ab vnius imperio disceditur, eò propius ad libertatem acceditur: sed quia multis idem sentire difficile est, facile dissoluitur: quid autem ex dissolutione existat multarum ciuitatū miserimus exitus declarat. quare, cū sit necesse, vt de tribus potestatibus, quæ pares sint, aliqua aliquando se efferat, & reliquis duabus insultet: antè prouidendum est, vt ea vnde magis hoc imminet periculi, quæque ad temeritatem procliuior est: inferiorem locum obtineat, & reliquas duas neque dignitate, neq; viribus adæquet, quæ verò de tribus ea sit, quæ facilius insaniat, & cū insanierit, cohiberi non possit, hic sine dubio populus est. qui vt inferiorem in ciuitate conditionem æquo animo ferat, ita fiet, si cum eo semper iustè, nunquam superbè, interdum etiam liberaliter senatus aget, cum populus nihil appetet, nihil molietur: nouos magistratus, nouas leges, noua imperia non desiderabit: libera seruitute libenter seruiet: putabit enim se nō hominibus seruire, sed legibus. hæc si Romæ senatus initio cauisset, quiq; furentis multitudinis impetus, quæque vis esset, maturè cogitasset: non, vt cū seruis agi solet, ita cum ciuibus agi passus esset: necq; liberos homines vetuisset: vsuras, hoc est, inopiæ causam minuisset: ipsam autem inopiam publica benignitate subleuasset. quæ quia non fecit, idcirco illa, quæ dixi, consecuta sunt ex desperatione secessio, ex secessione tribunatus, ex tribunatu ordinū contentio, ex cōtentione libertatis interitus.

primis

Primis tēporibus omnia potuit senatus: medijs multa senatus, multa populus: extremis omnia populus. itaque & primis temporibus, & medijs florētissima resp. fuit, extremis facilè concidit. nulum enim ius, nullam potestatem à senatu tribunorum temeritas non abstulit. Aerarij dominus per multa secula senatus fuerat. antiqua tamen iura tribunus ple. P. Clodius neglexit, lege lata qua Pisoni, & Gabinio Cos. simul cum prouincijs pecuniā, quantā voluit, de publico dedit, senatus lege Sépronia cōsulares prouintias procōsulibus decernebat. decretas tamen idem Clodius abstulit, Vatinijs scilicet tribunipleb. improbitatem imitatus, qui anno proximo C. Cæsari Galliam Cisalpinam cum Illyrico, inuito senatu, sua lege dederat. Legati etiam ex autoritate senatus deligebantur. Vatinius immutauit, & ipse sibi sua lege legationem detulit. Ipsa comitia quodam modo senatus in potestate fuerant quia magistratum non gerebat is qui ceperat, nisi patres auctores essent. hoc quoque amissum nec fieri iam solere: Cicero significat in oratione pro Plancio. Triumphum à senatu petere imperatores è prouincia redeuntes diu consueuerant. inuentus est, qui, cū senatus triumphum negasset, ad populum confugerit, & populo iubente triumpharet. Qui poterat ea resp. consistere, & ad interitum non ruere, in qua quod senatus improbabat, populus iubebat. quod descernebat senatus, infirmabat populus? ius enim intercedendi tribuniple. habebant: quo iure, ne senatusconsulta fierēt impediēbant, at impedire iussa populi si senatus vellet non erat. ut tutò posset. illicò enim, incitātibus tribunis, erumpebat seditio, illicò vis, illicò cædes, cuius periculi metu sæpè senatus iniquissima tulit. nam vt omittam alia, quæ sunt huius generis sexcenta, regna ipsa sine senatuscōsul-

ro barbaris hominibus ex tribunorumple. libidine esse donata, scriptum est. quæ licentia cum retineri non posset, eò progressa demū est, vt omnia perdiderit. nec dissimilis erit euentus, quacunque in ciuitate pares cum senatu vires populus habebit: non quod, vbi æqualitas est, ibi rectè non sit: sed quod, vbi ad æqualitatem populus peruenit, diuturnam esse non patitur. Quare, cum ex duorū ordinum æqualitate statim oriatur inæqualitas: æqualitati perniciosæ tutam inæqualitatē antepono, & cum ordinem præesse rebus malo, qui potestate minus abutitur, quàm enim, cuius potestatem summa statim licentia, summa temeritas consequitur.

MARIO NIZOLIO PARMAM.

Epistola tua, mi Nizoli, vt amici hominis, ac vehementer amandi, summa me voluptate affecit, ac meam vehementer incendit cupiditatem Parmæ adeundi: non quod vrbs, aut vrbs ornamenta me moueant: (alii hoc mirantur, apud me vulgaria sunt) sed aucto incredibiliter patronum veterem meum, meum dico? immò verò litterarum ac studioforum omnium, ipsumque litteris excellentem, Alexandrum Farnesium Cardinalem salutare: quæ cognoui Romæ, & colui puerum adolescens, eximia iam tum indole præditum, & earum laudum principiis, quas deinde auctus ætate simul, & iudicio perfecit, magna omnium expectatione florentem. quo quidem tempore vehementer vrbs ipsa extitauit me, atq; acuit in studio liberalium disciplinarum, aspectu ipso antiquitatis, & multiplici, ac varia hominum eruditorum scientia: sed, vt ingenuè, verèque fatear, propriæ me expoliuit aula Farnesij moribus, ac literis: cum viuerem coniunctissimè, ac familiarissimè cum duobus præstantissimis viris, Marcello Cerrino, & Bernardino Maffeo

quo-

quorum alterum Pontificem maximum, alterum Cardinalem, utrumq; immortalitate dignissimum, aduersa bonis artibus iniqua mors eripuit. Quare, quod me Parmam vocas, & multis verbis inuitas amantissimè, non me litterę tuę sopitum excitarunt, sed currentem potius, ut aiunt incitarunt, quod vtinam cum voluntate cætera congruerent: iamq; vobiscum essem. sed vides anni tempus: vides itinerum difficultatem: scis quàm imbecillo sim corpore, quàm tenui, & ad incommoda, iniurięque cæli perferendas parum apto. timeo etiam à militibus, à quibus otium non est: excurrere enim dicuntur, & prædas facere. non igitur veniam, cū à vobis vnus diei vix absim interuallo? veniā opinor, quęquę aduersantur, & impediunt, contemnā omnia. volo omninò meis oculis, Farnesio videndo, satisfacere: volo hanc a me ipso gratiam inire, & salutationis officio, expetito sanè, ac debito perfungi. Te verò, optimè, ac doctissime Mari, cuius consuetudine, & sermone careo multis adhuc annis quem mihi tamen ex animo nunquam eripuit neque tempus, neque longinquitas, quo studio complectar, quantam hauriam, cum præsens præsentem alloquar, voluptatem? dilexi equidem, à quo primùm die te cognoui, tuos mores, tuam naturę comitatem, ac suauitatem: doctrinam verò ingenium, industriā suspexi semper, extulique laudibus ad cælum: nec iniuria. nam si Romanę linguę studium colere, & illustrare, laus est: quis hoc te vno aut curauit studiosius ætate nostra, aut cumulatius præstitit? ego ipse, quem tu esse aliquid vis in hac latinè scribendi facultate, in quo vereor ne te fallat amor: nam iudicium in dubium vocare nō debeo: sed si quid sum, quadem ex parte de tuo fonte fluxi. thesauros enim Ciceronis omnes, in illo præclaro tuarum observationum libro conge-

stos reperi, & vsus sum facile: quos colligere dispersos, immensi laboris fuisset, ac temporis. Laudas igitur beneficium tuum, cum me laudas, & quodam modo præmia capis meritorum tuorum. De loco in oratione pro Sextio, disputas eruditè: nec à iudicio tuo mea discrepat opinio, quiddam tamen superest, quod me leuiter pungat. qua de re cum erimus inter nos collocuti: vel ego tuam sententiam, vt veram, vel tu meam sequeris gratia saltem causa. Vale, & Farnesio Cardinali, simulque Antonio Mirandula, Episcopo vni omnium doctissimo, atque humanissimo, meis verbis salutem plurimam dicito. Asula.

SILVIO ANTONIANO

Ferrariam.

Acutè admodum, mi Silui, nec minus amanter scribis. ego autem in amore facile; possum tibi respondere, planèq; respondeo: ingenij signa, prædico tibi, ne prorsus vlla meis in litteris expectato. nō soleo ferè studiosius epistolas elaborare: primum, quia si quid scribitur ad familiares, planè familiariter agendum puto: odi illa nimis ambitiosa, cōstructa verbis, & sententijs exquisitis: deinde, quia ne si velim quidem in epistolis agere accuratius, relinquitur vt possim, vrgeor quodidianis amicorū salutationibus: negocijs, & rei domesticæ cura penè opprimor: oculorum verò valetudine sic interdum vexor, vt nullam partem capiam quietis. quare male merearis de amico tuo, si velis ei tam valdè occupato, tam grauiter affecto, diligentia onus inponere. imitetur epistola sermonem, excurrat liberè, nullis astricta legibus, & suauem quandam, perfecta non indignam amicitia negligens.

gentiam præ se ferat. alioqui officium scribendi sæpè inter absentes necessarium, gratum quidem sæper, iniucundum, & graue nimis accurata reddet industria. Quòd me ornas laudibus, non efficis vt ipse mihi placeam, aut assumam plus, quàm soleo: id assequeris, vt me tibi deuincias magis, cuius ex amore fluere ista video, nimis in me honorifica, præclara, singularia: que optaui equidem sæper, adeptum me nunquam putaui, sed videlicet, affingere veritati, vobis poetis religio non est: id quæ facitis libenter, ne consuetudine intermissa, quodam modo vestra iura minuantur. me tamen, si poeticè scribis, artificium tuum, sin vt scribis, ita sentis, error etiam delectat. hæc enim me tibi commendat opinio, & amorem augeat necesse est: foris etiam vt spero fructum pariet. nam meis laudibus, tuo commoti testimonio, cum te excellere ingenio, florere magnorum Principum gratia constet, non pauci fortasse assentientur. quod vtinam, id quod in meis cõsilijs erat summum, Ferrariæ mihi viuere per valetudinem licuisset. nã ego te, singulari virtute adolescentem, ita meis studijs, & officijs esse complexus, vt nemini prorsus tuorum familiarum, ne Riccio quidem ipsi apud quem filij locum obtines, in te amando concederem. Quid, inquires, si te, depulso morbo, confirmares? Vtinã id aliquando eueniat: sed id quidem sperare iam vix audeo. iaceo enim nunc, & langueo miserrimè: nec mihi cæli mutatio profuit: nec nouis remedijs locus est, quæ iam omnia frustra consumpsi: vno tamen bono mea mala cõpensantur. quod, etsi vires corporis magna ex parte, ingenium tamen, qualecunque est, vis motui minimè debilitauit, aut fregit. itaque singulis noctibus aliquid scribo, aut legenti puero aures præbeo, sic assequar fortasse, vt qui me non vident, carentem publica, & communi luce, vi-

uere tamen intelligant, atque ita viuere, ne quando cum alijs planè totus ex tinguar. Tu fruire, optime Silui, ista valetudine, & isto otio: cùm illa tibi naturæ munere satis firma contigerit, hoc habeas tui principis liberalitate vberimum. Vale. Venetijs.

BARTHOLOMÆO RICCIO
Ferrariam.

Vera narras optimè Ricci, atque ita narras, vt in magna tuarum litterarum prudentia facilè tamè amor interluceat. Mihi vt scribis, conditiones hoc biénio delatz sunt multæ, omnes cum emolumentò, nulla sine dignitate. facit tamen siue valetudo mea, siue voluntas, seu fati potius, quæ in rebus humanis dominatur, occulta quædam vis, vt omnes reiecerim. hanc postremam, delatam à summo Cardinali Hyppolito Eistensi, vnam auidè sum complexus, vnam omnibus anteposui: nec est in meis consiliis quidquam antiquius, quàm vt in illius aula, eximij Principis, ac viri prestantissimi, connescam. itaque quod hortaris, vt ad vos quam primum me conferam: non efficis, vt cupiam, qui cupiditate iam ardeam: dolorem potius auges, cum intelligam, quæ maximè volo id me consequi, hoc quidem tempore, minimè posse. nam vt omittam quod hæc me frigoris acerrima vis, & intemperies cæli semel aut iterum cubiculo egressum pessimè accepit, & in eadem claustra, in easdem, vbi multis iam mensibus iacui tenebras retrusit: præterea pietas me retinet. Fratres habet vxor mea duos: quos ego ambos vnicè diligo: contraque ipsi mihi singularem non modò beneuolentiam, verùm etià obseruantiam præstant, probi sunt adolēcentes, ingenio, modestia, virtute etiam ornati, vna re mi-

BUS

mus laudandi, quod inter ipsos parum conuenit, orta est inter eos post obitum patris de hereditate dissensio: inde lis, inde odium. quod nisi ego me interponerem, nisi utrumque prensarem, rogaremque per parentis manes, per solitudinem matris, per existimationem familiarum: conflictarentur assidue turpibus iudiciis, graui iactura famæ, magno rei familiaris detrimento. hoc ego dum verfor in negotio, dum in eo studium, operamque pono, ut uxoris meæ fratribus consulam: putem mihi esse verendum ne quis me sana præditus mente, reprehendat? non puto. non igitur hoc te iudice pertimescam. hem Ricci, qui sacris in literis non ambitione, ut multi, sed ita versatus es, ut scientiam è libris petitam, vita exprimeres: que sunt illa, præclara, quæ nos ille bonarum actionum magister optimus edocuit? non hæc sunt, egentibus subuenire, errantes in viam, dissidentes ad concordiam reuocare? ama igitur me de hoc officio. non postulo, ut laudes. iam enim didici, vel ætate doctus, vel morbo admonitus, rectè factorum fructum à Deo potius, quàm ab hominum iudiciis expectare, omnemque laudem non in honore verborum, sed in ipsa re, atque in vna virtute constituere. Vides iam duas esse commotionis meæ causas, utramque satis grauem. ac cedit tertia, ne ipsa quidem leuis, ut imprimam librum meum de legibus Romanis quem poscentibus multis debere iam diutius vix possum. eoque magis in hanc voluntatem incubui, quod inscriptus emittetur Hippolyto Cardinali. Tu mi Ricci fac tibi ita persuadeas, amabiliorem mihi Ferrariam fore tua causa. tuis enim sermonibus, tua humanitate, tuo lepore, frui interrupamque multorum annorum consuetudinem licebit aliquando resarcire. quod, ut sit maxime diuturnum, opto vehementer

& vt tu amantissimé angularis, etiam spero. Vale
Venijs.

ANTONIO AVGVSTINO

Romam.

Accepi tuum Varronem, missum ab Octauio nostro, delatū à Læuino. quid quæris? te dignus est, quod si operam eandem posueris in Festo, plurimū tibi Romanæ literæ debebunt. aggredere. quid enim tibi non succedet? qui (vt omittam illa, quæ pleno iam theatro spectata sunt, ingenium, iudiciū, doctrinam) quantus quantus es, totus labor, totus industria es. ac mehercule non solum cōmuni nomine, sed proprias etiam tibi ego agam, atque habebō gratias. nam quem, in eo libro emēdando laborem suscipere cogitaueram, quem fortasse, & alijs pressus oneribus, & natura, ac valetudine imbecillus, non ferrem, eo me leuabis. Vale Venijs. Egregio Iurisconsulto, Pyrrho Taro, veteri mihi necessitudine coniuncto, salutem plurimam.

EIDEI, *Romam.*

Ego verò & scripsi iam, nisi me fallit memoria satis aperté: & nunc, quando tibi ita placet, iterabo eadem libentissimé. Lapidēs, aut nummos, si quos habes, in quibus mentio fiat legum Romanarum: eos si nobis impertieris, habebō gratias, tuumque etiam beneficium ipsa fortasse, me narrāte posteritas audiet. tabulas videor mihi legisse Romanæ nescio quas: sed neque tum descripsi, qui magni non facerem ea, quæ nunc quidem tanti puto nihil vt potius mihi sit: neque verò, quo in loco aut apud quem eas legerim, satis nunc in memoriā reuocare possum. quare ad te confugio, vniuersæ arcæ antiquitatis, arcæ tamen cuiusmodi, quæ
patet

pateat amicis tuis, hoc est, bonis viris: quo me in numero quia esse vis, triumpho Alexander autem tuus facile nostrum artificio vincet. tu enim excelsus: at nos quid sumus? aliquid fortasse, si cum alijs: nihil certè, si tecum Augustine comparemur. Plura nec possum, quod etiam occupatus: quanquam hoc quidem quotidianum est: nec debeo hac in re quam tibi non solum amicitia nostra, verum etiam literæ ipsæ, quibus tibi scio nihil esse charius, etiã me tacente, magnoperè commendant. Vale, & Siluestrum Aldobrandinum, virum excellentem, meum peruerterem amicum, nisi graue est, saluta meis verbis plurimum. Venetijs.

E I D E M, *Romam.*

Nisi quis casus meis consilijs occurrat, editionẽ cogitabam eius libri, quem de legibus Romanis quinquennio antè à me conscriptum, debere diu. tuis multis flagitantibus non possum. ad hunc librũ quantum ex antiquis lapidibus accedere possit ornamentum, præclarè intelligo. porrò tu is es, qui hoc in vsu, atque hoc in genere scientiæ, tum quia Romæ viuus, tum quòd in studiis totus hæres, penè solus excellas. quanquam hoc in tuis laudibus minimum est: alia sunt in te quæ ego non desino prædicare, haud sane paulo præstantiora: quæ non est hic commemorandi locus, ac ne significandi quidẽ: ne tu me nimium esse blandũ, & quasi tuæ diffidentem humanitati, ad hoc artificium confugisse existimes. peto igitur a te, atque etiam rogo, (quanquam hoc verbum amicitia nostra, tuæque maxime bonitas respicere videtur) si quid habes, quod ad leges Romanas pertineat, è libris excerptum, & veterum lapidum, aut etiam nummorum observatione collectum, id mihi vt impertias. benè mereris de literis, vel potius bene de te meritis.

gratiam referes: quandoquidē earum ope, ac merito tantus es: benè etiā de meipso, cuius laudi pro nostra necessitudine, meoque erga te studio singulari, debes, velle consulere. quanquā hoc ego certē non admodum specto: ambitionem enim penē habeo in extremis: prima mihi est, omniumque rerum antiquissima publica studiosorum hominum utilitas: quo mei labores intenduntur, mea, quæcūque est dirigitur industria, excute, si me amas, atque euolue funditis illa tua scrinia, in quibus cōditi rerum antiquarum thesauri asseruantur. nemo enim, si possessio litterarum diuitiæ sunt, quod homines eleganti iudicio, sanaque præditi mente opinantur: nemo inquam optime Augustine, te ditior est. nec verò de tuis copijs multum imminues, si, quod futurum speramus, inopiæ nostræ subueneris, qui si etiam nobiscum plurima communicares: multo id tamen, quod dares, minus esset quā quantum tibi libris assidue tractandis, quotidie quæritur. verū modestè tecum agimus: petimus à te minima de maximis: itaq; facillè impetrabimus Vale. Venetiis.

EIDEM LEGATO PONTIFICIO Viennam.

Quia mihi honore tuo nihil est antiquius, propterea non mediocrem cœpi lætitiā: tibi que sum absenti gratulatus, quo primum tempore de legatione tibi delata ad Romanorū Regē, tū ex amicorū litteris, tū ex multorū sermonibus cognoui. illud ut verè dicā molestiæ non nihil aspersit, quod veritus sum ne nostræ litteræ, quibus, in vrbe dū viuis, tua studia splendorē, & utilitatē addunt, se discedēte, & in Austriā vsq; ad longē diuersum vitæ genus translato, iacturæ plurimum facerent. quod si secus
esse

esse significaueris : (iam enim versaris in ipsa re , quæque tua futura sit in vniuerso fere munere occupatio , vsus te monere , & erudire facile potest) cumulabis mea gaudia , & habebo gratiam ijs quibus honestare tuam virtutē his honoris insignibus nullo nostro , hoc est , artium , doctrinarumque liberalium detrimento curæ fuit . Ac primum illud pro meo incredibili erga antiquitatem , studio , etiā atque etiam à te petam , vel potius , quando pollicitus iā es , à te exigam , vt Festum Pompeium tua emendatione perpolias , atque illustres : aut , si habes ita emendatū , vt tibi acerrimi , ac seuerissimi iudicij viro satisfaciat , edendū omnino cures , neq; deberi nobis eam vtilitatem diutius patiari , quam cum illo verè aureo libro dispersam videamus , colligere tamen vix possumus , vel planè nullo modo possumus , locorum vt scis , pene innumerabilium difficili scientia impediri . benè collocabitur industria tua , & hunc sibi comitem adiungi , ne solus eat per ora virūm , Varro tuus æquo animo patietur . rogandus non es in tua laude cōmuni , præsertim studiosorum commodo coniuncta : vt si de illa non laboras , hoc saltem commouere te debeat . quod vtinam aut mihi cum hac mēte pars aliqua doctrinæ tuæ , aut tibi mea mens , & planè iucredibilis ad communicandam virtutem animi propensio , cū ista tam exquisita , tamq; multiplici omnium penè litterarum scientia contigisset . nā ego quod ad me attinet , multa non sinerem ignorari , quæ scire præclarum est , quæque in tenebris , nisi tu eruas , perpetuo iacebunt , nec tamē persuadere mihi possum te velle nobis tam iniquum esse , vt tantam doctrinam , si quid tibi accidat humanitus (homines enim sumus : nec ego mihi , nec tu tibi de vitæ diuturnitate præstare quidquam possumus) extinguerecum velis . Quid ea quæ chartis iam , & voluminibus

bus explicasti? cur diutius præmis, optime Augu-
stine? cur ex ingenij tui fontibus expleri nostram
sitim non vis? sed opinor aliquando facies: & fa-
neo libenter mez spei, paulò minùs, quam tuæ
gloriæ: cui scio me optimè consulere, cum hæc ad
te scribo. De me si quæris: vexamur oculorum an-
niuersario morbo: nec tamen labōri parcimus: scri-
bimus aliquid quotidie, aut legenti puero operam
damus aliquo fortasse valetudinis damno: sed ni-
hil est tanti, vt à literarum suauissima consuetudi-
ne seiungar. Onuphrius Panuinius, ille antiquita-
tis heluo, spectatæ iuuenis industriæ, & ingenio, vt
probitate præstans, hîc est, critque, vt video, in a-
liquot menses. imprimit suos Fastos cum commē-
tariis, & interim adornat alia. sæpè litigat obscu-
ris de rebus cum Sigonio nostro: sed vtriusque bo-
nitas, mutuus amor, excellens ad cognoscendam
veritatem iudicium facit, vt inter eos facilè con-
ueniat. Sigonium de facie non nosti: eius tamē scri-
pta non dubito, quin legeris ea, doctrinam, & inge-
nium declarant humanitatis, & studij erga te, tuiq;
similes, testis ego sum, quem debes ipsum suo me-
rito. præterea tuæ præconem eruditionis diligere.
Vale Venetiis.

E I D E M, Roman.

Vbi te ad urbem rediisse cognoui, vehementer
sane pro meo erga bonas literas perpetuo, ac sin-
gulari studio sum lætatus. te enim absente, silere
mihi prorsus Romanæ musæ videbantur. scripserā
ad te superioribus diebus, easque literas ad aulā
nouī Imperatoris miseram: quas acceperis, nec
ne cupio scire. appellabam te, quod iam promise-
ras,* de Festo cum tuis correctionibus diuulgando
de quo nunc eò magis vrgeō, quo nisi fallor, spatij
plus habebis. aggressus ne sis, & quousque opus
per-

perduxeris, ac de perpolitioe quid speres, si ad me scripseris, rem gratissimam facies. Vale Venetijs.

BENEDICTO RHAMBERTO
Rusticanti.

Suadebam, ut exires, quod agrotans, quantum esset in cœli mutatione, cognouissem: nunc idem angor, te profecto: neque me congressus, neque sermo cuiusquam iuuat: solus ut in littore, oberro. qui etiam, etsi scio quam sis prudens, & in omni re moderatus: tamen ut est amor sollicitus, offensiones in te omnes timeo, commune omnium est, ut rure, veluti quandam viuendi licentiam nacti, liberius agamus. amabo te mi Rhamberte, noli istam consuetudinem imitari, serua tuam veterem continentiam. & quoniam mihi, ut sæpe tecum locutus sum, aduersus non dissimilem destillationem præsens auxilium fuit exercitatio: te quoq; ipsam nisi fallor, hoc vno maximè senties alleuari: si modò hoc tenebis, ut meridianum in solem ne te committas, multo verò minus in ventum, qui sit inclementior. nam sunt auræ quædam leues, quarum spiritus non modò non hominum generi noxius, sed etiam vitalis: & ego, has sæpè vltro secutus, sensi languentes in me vires earum quasi flbris excitari. Sed, ô Rhamberte, audi me hoc verissimè monentem. nihil agis, nisi incundè viuas, si vis te tibi restituere, des te ad hilaritatem oportet, & ex animo tuo dispellas, si qua tristium cogitationum residet nubecula. Hanc esse præstantissimam medicinam, vel potius vnam esse medicinam, me quidem, superioribus diebus eodem morbo laborantem, docuit euentus. quare te rogo, ut pro eo, quanti ipse tibi es, quanti que etiam nos apud te su-

mus

mus, quorum salus in tua salute posita est: des operam vt veterem morbum noua ratione cures, & aliquando istam turbam medicorum malam in crucem iubeas abire: qui te pharmacis non solum diuersis, sed etiam contrarijs integrum iam annum lacerant dum latentem in obscuro veritatem tuo periculo quærunt. Vale Venetiis.

MARIO CORRADO

Brundisium.

Debeo tibi, mi Corrade, tot iam nominibus, prorsus vt non videam, qui soluendo esse possim. scripsisti ad me sæpè: tantum ne? sunt alia humanissimè, elegantissimè: laudes in me contulisti eas, quas si agnoscam, ipse me nimium videar amare. tibi tamen habeo gratias de ista tam liberali, tamque erga me prolixa voluntate: eamque si gratus, id est si vir bonus esse volo, vt certè volo, puto mihi esse inter summa beneficia collocandum, itaque cum te nunquam viderim, fero tamen in oculis: & quanquam habeas, qui te talem diligant, quos necesse est esse quam plurimos: ego tamen primas in amore partes appeto, secundis non libenter acquiesco, non soleo blandus esse, nec auribus dare quod negari possit veritati, quare velim mihi credas affirmanti: neminem me tibi Latina in oratione antepone, conferre admodum paucos, hoc ego ita iudico: nec tu meum iudicium in dubium reuocare debes, cum mihi iam in epistolis tuis tantum in hoc genere tribueris. vnum doleo, tuam istam latere virtutem in extremo Italiz angulo, neque in hac luce versari, vbi fructum caperes eam laudem quæ tibi debetur, iudicio, ac testimonio præstantium virorum, quod sit te cohortando possè adducere, vt de migratione cogitares: aggrederer

&

& in hanc rationem totus incumberem: verum neque mihi de statu rerum tuarum constat: & si cogitatione moueri potes, ipsa te res, nequaquam tibi ut opinor, obscura, vel me tacente, debet incitare. Quod scire vis de meis antiquitatibus, hæc sunt. Liber nunc imprimitur de legibus: quem cum erit absolutus, curabo ad te perferendum. Edidi iam commentarium in orationem pro Sextio, & proximis diebus in epistolis ad Brutum, & ad Quintum fratrem: quem tibi nunc utrumque mitto. maiora vellem, & fortasse possem: verum infirmitas corporis facit, ut labore debiliter: lippitudo autem ne legere diutius liceat, aut scribere. magnam etiam mihi temporis partem eripiunt salutationes amicorum, magnam domestica negotia: sexcenta præterea, quæ me à studiis auellunt, sed feramus: humana sunt, nec præcipue nostra, sed communia cum multis. Tu me velim ames, & si par pari referre vis amore non vulgari. Vale. Venetijs.

FABIO STELLÆ

Brixiam.

Cum tu ad me, Fabi, quem de facie nondum nosti, aductus humanitate epistolam misseris tam elegantem, distinctam notis non amoris minus quam ingenij: ferreus sum, nisi te, patremque tuum sic amem, ut amare solemus ea, quæ nobis in vita prima sunt. sed quid si me ipsum etiam vestra causa plus amem? quid enim? cur ego a me parente tuo magni nominis viro, summis virtutibus ornato, diligere videam, a te verò, etiam laudari excellētis ingenij adolescente, optimè ad virtutem animato: non ipse mihi pluris sum? non gaudeam haberi à vobis, qualis esse semper volui, & ut essem, laboravi: sed voluntati exitum respondisse nunquam duxi? Equidē

F

cum natura sim, tum valetudine, & morbo subtristis, nec ad hilaritatem facile traducor: tux tamen literæ, patrisque tui, vix credas, quid animo meo iucunditatis instillarint, qua voluptate, qua lætitia perfuderint. itaque officij vestri memoria sustentor, eaque sic fruor, vt beneficijs omnibus anteponom. quod vtinam adire ad vos, ac studio vestro satisfacere liceret. nihil esset optatius: & esset iter Pastorio comite iucundius. verum nescio quo fato contigit, vt quo primum huc die perueni cum tota penè familia cœperim ægrotare, vxor quidem grauissimè, nec dum valet: ego satis leuiter, sic tamen, vt iaceam. corpori enim imbecillo quouis incommoditas vix ferenda. quamobrem, affectus morbo, a viribus infirmus, equo me non auderem committere, vel placidissimè incedenti. lecticam, inquis, mittemus. hac equidem veherer commodius: sed mi Fabi, hoc genere deliciarum mei ordinis homines vti non solent: ad fortunatos pertinet. itaq; differā per aliquot dies, quoad vires colligam, id est, quoad equo, aut etiam rheda liceat vti. equos quidem hic, quales infirmitas nostri corporis requirit, id est, qui alterno gressu crura molliter explicent, quos gradarios antiquitas appellabat, facile possum inuenire: sed insolentiam huius cæli non nihil metuo. rheda autem vereor, ne successu lædat. omnia, tamen, vt video, moderabitur humanitas vestra. Vale. & patri tuo, præstanti viro, multam salutem meis verbis. Asulæ.

E I D E M, Brixiam.

Agnosco tuis in litteris, & patris tui, summi viri, singularem humanitatem, & Pastorij nostri, hominis integerrimi, nec eloquentia minus, quàm doctrina præstantis, egregiam disciplinam, & cum
ego

ego te propter illos diligam: (est enim. ut scis uter
que mei, & ego item utriusque amantissimus) tum
verò ad meam in illos benevolentiam, quæ summa
est, non nihil tamen tua causa videtur accedere.
Patet, atque elucet in epistola tua pudor ille, in-
genuo dignus adolescente, qui maximè commen-
dat ætatem: patet etiam, quo fit pudor amabilior,
plusque sibi gratiæ conciliat ingenium quæ perspe-
xeram equidem in te, ac laudaueram, quo tempore
diuersatus Brixia sum in ædibus vestris, acceptusq;
& cultus à parentibus tuis omni genere officij: sed
nihil præstātius nihil admirabilius, quàm laudis in a-
dolescente perpetuitas. primum enim lubrica ipsa
ætas est, nec reperitur facilè, qui consistat: deinde.
tenduntur sæpè bonis, quibus capiantur, insidiæ &
multa sunt ad deprauandum parata, improborum
consilia, & qualium exempla, voluptatum illecebræ,
hæ sunt illæ Syrtes, quibus incerto cursu nauigantes
absorbentur: hæc illa saxa, quo salutis cum aperto
discrimine impingitur, nec verò poetas, cum &
hæc, & huius generis alia cecinerunt, simpliciter
locutos, velim, existimes. vtuntur similitudine re-
rum, quæ subiectæ sēsis sunt, ut animos erudiāt,
mōribusque nostris, ac famæ consulent. Itaque sa-
pientem appellarunt eum, qui maris pericula, vo-
ragines & scopulos, & dubiis agitata ventis loca
vitauisset, atque illa perdendorum hominum auida
monstra virginum facie simulata, prædulciq; cā-
tu blandientia contempsisset. quæ sunt omnes, mi-
hi crede imagines humanæ vitæ: qua nullum est
mare difficilius, & in qua nisi rationis quasi guber-
naculo regamur, quàm facilè fluctuemus, quamq;
multa, & quam grauiæ rei familiaris, existimatio-
nis, ac vitæ naufragia contingant, si te propter
ætatem nondum vsus docuit, disce a libris, vel dis-
ce à parente tuo, spectatæ sapientiæ viro, qui se ex

hac tempestate tanquam in portum recepit sacra-
rum literatum: quòdque habet à foro, quod à pu-
blicis muneribus otij, totum id in theologia liben-
tissimè consumit. quem tu imitaris, vt audio, si mi-
nus in studio doctrinæ, at in voluntate, in moribus,
vitæque instituto. contemnere te aiunt, quæ cæteris
ab adolescentibus cum voluptate fiunt: abhorriere
à lusu, venatione, cursu, alea, leuia ducere hæc, ina-
nia, indecora, turpia: de ætium esse literis, vel quibus
ad humanitatē informamur, vel quibus ad excellē-
tem liberalium disciplinarum cognitionem aditus
aperitur; maximè verò solitum ea meditari, & cu-
rare diligenter, quibus æternæ vitæ salus cōpara-
tur. diuina sunt hæc munera. mi Fabi, non à nobis
perfecta, aut elaborata, 'nec omnibus impertita,
tibi contigit, vt ita sentires, & ita velles: habe gra-
tiam Deo, qui te tantis in tenebris, atque erroribus
præcipuo quodam lumine illustrauerit. alijs non
idem contigit, mirari noli, neque causam quære.
abditæ sunt, nec humanis comprehensibilia men-
tibus arcana cæli. stet illud modò, nihil vsquam fie-
ri, nihil euenire aut insciente, aut nolente Deo, quæ
que ille vult, & quæ permittit, ea nequaquam re-
uocare ad nostrum iudicium debemus, neque re-
ctè ne fiant, an secùs interpretari. & omninò ve-
lim te, cum de diuinis rebus cogitas, minuere opi-
nionem scientiæ, dimittere animum, ac men-
tem, vnâque putare certissimam doctrinam,
pietatem in Deum, aut beneuolentiam, & studi-
um erga illos, qui nobis à Deo commendantur.
Quæ non dubito, quin sæpè ita cogites, vt cre-
das: nec te ita puto credere, vt te ipsa non præ-
stes: cum te omnes ita viuere confirmet, vt à tuis
moribus procul absit arrogancia. veruntamen, si
tibi laudo id quod amas, & quod amandum existi-
mas, non à te gratiam in eo? non hæc tibi licet pa-
rum

rūm necessaria, iucunda tamē commemoratio est. Sequitur illud. ipse mihi satisfacio. nam quæ laudatio videtur, eadem si attendis, cohortandi etiā vim habet, quo genere, pro mea in te beneuolentia magnopere delector. Atque etiam in huiusmodi sermones ego soleo libenter ingredi: quia si nihil aliud ipse mihi fructum fero dum ea tracto, quibus amore summi boni, studiōque iacendor. Te autem, cū hæc legis, lætari oportet, vel tua causa, qui tuum intelligas iudicium nostra sententia comprobati: vel mea quem sentire tecum videas, & iisdem gradibus parare ascensum ad ea quæ quanta sint, ex eo conijcitur, quod ipsa tantum spes tranquillitatem parit animis nostris, eoque non à malis modò, sed a malorum quoque motu vincat. Maçte igitur ista voluntate, & isto sensu. maturè vidisti, quis esset rectus ad gloriam cursus. sequere iudicium tuum: nec tamen contemnes nos, si quando hortamur: & ipse nos vicissim ubi languemus, hortare. sic erit mutua gratia: sic amabimus etiam magis inter nos, mutuo beneficio prouocati. Vale.

IOANNI BAPTISTÆ
Pastorio Brixiam.

Ego verò te mi Pastori, tua causa dilexi semper. habes enim, quæ tibi amorem consilient, doctrinam & humanitatem. munera, quæ mittis, me tibi obstringunt magis, beneuolentiam in te meam augere non possunt. quæ enim à virtute profecta sit non his tanquam adminiculis nititur, sed consistit ipsa per se, eoque iam processit, ut ad summum peruenisse videatur. præsta te mihi, obsecro, qualem ad huc cognoui, amantem mei, & in amicitia cōstantū. munus hoc erit omnium munerū præ-

stantissimū, quod ego, qui sim mei ergate animi ipse mihi conscius, quasi debitū expecto Vale. Asulæ.

V I N C E N T I O S T E L L A E

Brixiam.

Superioribus diebus, quo magis incitabar cupiditate veniendi ad te, visendæque vrbs, vt audio pulcherrimè, qui essem litteris & tuis, & filij tui id est, vtriusque tui amantissimè inuitatus: eo me reuocabat magis pudor meus, neque tam, quid tua permetteret humanitas, quàm quatenus mihi per modestiam meam progredi liceret, cogitabam: ac sæpè mecum sic. An tu ad hominem, quem nunquam allocutus? quē ne vidisti quidem? adde: quē virum, quàm nobilem, quàm grauē, quam distractū magnis rebus? ego autem quis? infirmus natura seper, nunc etiam valetudine impeditus, exquisita quadam ratione & cura tuendus. Contendebam equidem cum animo meo: nec vici facilè, sed vici tamen aliquando, & decreui omninò ad vos primo quoq; tempore me conferre. vereor enim, dū valetudinis commodum expecto, & id ago, vt quas morbus ademit, vires colligam, in hiemem ne incidam, id est, in imbres, & frigora: quorū altero viæ corrumpuntur, alterū scis esse *λεπτὴν καὶ πάλαιμιάντην*. nam illud, in quo tibi fortasse, vel domesticis tuis incommodare mea mollicies, & paulò fastidiosior in viā consuetudo potest, id non specto. aut enim exiguum quiddam erit, & feretur facilè: aut si magnum, illustrabit benignitatem tuam statutum igitur de re: nec est, cur sententiam mutem: videndum de ratione itineris: quā tu ad meam voluntatem, meumque consiliū quæ tua est humanitas, totam reijcis. ego autem nihil puto cōmodius, nihil aptius ad virum infirmitatē sustentandam, quam lecticula gestari. sed habet
spe-

species illa, quod ad Fabium tuum scripseram, quidam nimis honorificum: nec ego is sum, qui, quod superat fortunam meam, eo libenter utar. verum ignoscetur valetudini: quam satis infirmam, atque imbecillam, concussus, & vexatio facile frangeret. rheda quidem, qua mearum bene perita cum rationum ancilla cum filiola, & puero vehatur, opus est. hæc si habebo, vel potius, cum habebo, (vis enim me à tua liberalitate omnia expectare) dabo me statim in viam, & ea quidem spe, ut aliquem è cæli mutatione fructum capiam, maximū quidem ex tua humanitate, quam, cantari ab omnibus audio. Vale. Asulæ.

E I D E M, Brixiam.

Quod veritus sum, fieri video, ut imbribus madescat humus, & pulvis in lutum coacta vias impediat, ac turpi sædet aspectu. frigoris etiā acres morsus hoc triduo sentire cœpimus. quæ cum sint iter habentibus incommoda: tum verò, maiora ut timeantur, hiemis propinquitat facit: ut mihi vel maturè, nulla interposita mora veniendum ad vos vel totum consilium necessariò abiiciendum intelligam. febricula omninò tentamur quotidiana: sed opinor, decedet, cum primū ex hoc me domestico mœrore ereptum statuam in tuis ædibus, id est in aliqua, ut spero, iucunditate, atque lætitia. iniurias autem cæli, lætica circummuniti possumus contemnere. quamobrem, quod tuo commodo fiat, dabis negotium tuis, ut saturni die, aut qui sequitur proximo, vehicula perducant. Læticario mandetur, atque etiam aurigæ rhedam moderanti ne quid appropereant, nisi me iubente: & omnino rationem stinxis ad meam voluntatem accommodent, hoc tu scio Stella vel me non scribente, mādasses. nihil enim te præterit ob eximiam pruden-

tiam nihil porro non vis amicorum tuorum causa,
ob humanitatem prudentiæ parem. Vale. Asulæ.

N.

Ego verò, comprimi à te mea causa librum tuū
minimè volo, quin, si ad me refers, vt edas quam
primū, suadeo: rogo etiam pro eo quantus est
amor in me tuus: quem non esse mediocre, tuæ
litteræ significant. an ego ita sim bonis artibus in-
census, vt industriæ tuæ impedimenta opponam,
& excellētis ingenij fructus, cum bene maturi sint,
condi potius, ac domesticos intra parietes asserua-
ri, quàm in publicum efferri, & communicari cum
omnibus velim? Illa de tuis hortis, & nostris fon-
tibus eleganter à te nec sine sale prolata sunt. verū
agam tecum perliberaliter, atque hanc partem li-
benter dissimulabo, tibi quæ totam largiar. in reli-
quis etiam habebo rationem amicitie nostræ, nu-
per institutæ, maiorem tamen fortasse veritatis.
Tua scripta proximè edita doctrinam habent, & ac-
curatam antiquitatis obseruationem, itaque vige-
bunt omnibus, & laudabuntur. quod si quid est
quod desiderari possit: primum id leue est: deinde,
vt scis, non imminuit, sed augeat nœuus in formoso
corpore pulchritudinem. Vale Venetijs.

EIDEM, N.

Noli officium literarum à me requirere, nunquā
scripsisti, quin rescripserim. quod si contrā, quā
res est, videtur, alieno vitio fit: a me quidem pror-
sus abest culpa. De horologio quod iterum iam
scribis, vincit, pudorem meum humanitas tua. iā
enim statueram oneris tibi nihil imponere, publi-
ca explanandi iuris cura occupato, quotidie, ali-
quid scribenti, vnde ad nos utilitas, ad te ipsum
gloria permanet. negotium amico dederam: & ille
cura-

curaturum promiserat: nec tamen biennio fidem soluit. quare accipio libenter, quod das. tu mihi, quod tuo commodo fiat horologium Augustę elaboratum, ego tibi, quantum scripseris, pecuniam statim curabo, quale velim, iam antea significavi, factum eleganter, artificio non vulgari, audieram quę dicuntur egregia, minoris triginta scutatis emi non solere. Hoc quidem esset nimium: nec rei familiaris ratio ferret: cui consulere, quia copiosa non est, videor debere. porrò genus hoc ornamentorum ita soleo cupere, ut non insaniam: cupio autem valetudinis, non libidinis causa. cum enim me satis tristem natura finxerit, accersenda extrinsecus iucunditas est, quam a me ipso petere non possum: eòque magis, quod plurimus in cubiculo sum, affectus iam quadriennio per totam hiemem oculorum morbo, molesto tamen potius, quam acerbo. nolim igitur impensam esse supra decē scutatos, aut omnino quindecim, eaque ita fieri, si horologium probeatur oculis eruditis. itaque vide, cui negotium mandes. nam neque omnes intelligunt: & aliis alia probantur. ego formam, & artificio, non materiam cupio emere. de tuis. Instituit. egi diligenter, hortatus sum, lucri maximi spe proposita. ubi ad precium ventum est audire se negarunt. itaque tibi auctor sum cum ijs transigas: quos faciles iam habuisti, & in tuo merito satis, ut audio liberales. Vale. Venetiis.

N.

Volfangum Werter, cum aliquot abhinc annis Patauij adolescens daret operam Bonamico, dilexi multis nominibus plurimum. nam, ut omittam quod & in adspectu species quædam index nobilitatis, & in sermone, atque, in moribus probitas e-lucebat: in sensus litterarum studio colebat me atque observabat diligentissime, sic ut in magna

frequentia amicorum, nemo tamen mihi esset illo charior, nemo iucundior. tueor illum amorem, & quoad viuam, tuebor, eiꝛue absenti memoriam, beneuolentiãque, quam debeo, fratribus præsenti-
bus officia, quæ potero, accuratè præstabo. hoc cum mea sponte facturus essem, quantum optime N. mihi accessisse voluntatis existimas, quod eos tu vir inter maximos summus, & in exercenda virtute semper occupatus, commendandos, mihi tuis litteris putasti? nam si quis est, qui de tuo ingenio de doctrina, inprimisꝛue de eloquentia benè & sentiat, & loquatur: is ego sum, planeꝛue meos eò sensus libenter conferam, vt qui tibi chari sunt, eosdem ego quodꝛue diligam. quare, si vis da mihi ornandos, atque amandos, qui ad nos veniunt amicos tuos, officijs eos, si potero, sin minus, studio certè, & humanitate complectar. ac ne dubita futurum, vt quo tu sis apud me pondere cum intellixerint, gratias tibi, quod eos tua commendatione sis prosecutus diligenter agant. Audio te quiddam pangere in Rhethoricos Aristotelis libros: quod quale expecto auguror futurũ, præclarũ scilicet ac te dignũ, vrge igitur, vt & cõmuni vtilitati, & tuæ gloriæ consulas. Vale.

E I D E M N.

Nos hĩc optime N(ordior à te tristi, quando læ-
tæ non suppetunt) annum habemus pestilentem, & pulcherrimam ciuitatem quotidianus deformat aspectus mortuorum. furere iam cœpit morbus, & insultat in omnes palam, sine discrimine, qui antea repebat sensim, & latenter, nec ferè quenquam, nisi obscuri loci, infimæꝛue sortis attingebat. quare re diuina sunt imploranda remedia: humana quàm iaceant, sæpè docuit euentus. Vobis rectè istic esse audeo, perpetuòꝛue sit opto, tum ab huiusmodi morbo, qui non modò priuatas do-
mos

mos exhaurit, verum etiam vrbes deuastat, tum à cunctis discordijs, ac bellis & intestinis, & externis. Te verò florere omni laude, valere auctoritate, valere gratia, esse vnum, ad quem omnes confluant consilij, auxilijque causa, nisi plurimum læter, male sentiam de virtute, vnde tibi ista fluxerunt: malè etiam de ipso, qui tuam vitæ rationem probaui quidem semper, securus autem sum, quatenus licuit: licuit enim certè multo minus, quàm volebam, vnum si addis, vt ingenium tuum quo nullum vidi præstantius, languere non finas, & otij tui rationem constare velis, hoc est, vt aggrediaris ad scribendum illa præclara, quæ te audeo tuis familiaribus esse pollicitum, aut, si iam habes instituta, perpolias. nobiscumque, & cum posteritate communices. nã tu, N. omnium fortunam vincis, & solidam planè possides felicitatem. Equidem, quod ad me attinet, idem conor pro mea virili parte: & hæreo, quoad possum in scribendo: sed mea ratio quàm non sit eadem, quæ tua, cognosce. Valetudine sum ea, quæ faciliè in morbos incurrat, imbecilla prorsus, & incommoda: itaque sæpè in cursu institutorum meorum, cum progredi maximè vellem, consistere sum coactus. Accedunt, quæ temporis haud exiguam partem auferunt, salutationes multæ multorum: in quibus videtur esse honor, & est omninò quædam species: sed valeat ambitio: odi omnia, quæ detrimentum studijs afferunt. Quid domestica? non enim tantum à me pendent ij, qui meos intra parietes viuunt, vxor, liberi, familia: sed fratres quoque suas in me vno rationes habent sitas: vterque meis consilijs, alter etiam meis opibus, quantumcumque sunt, nititur, ac sustentatur. Vides rerum mearum imaginem, vt in tabula depictam. nec tamen obui me sino fluctibus molestiarum: sed

enitor sæpè, & consequor interdum, vt ex omnibus curis, atque occupationibus emergam, meque saltem per aliquot horas in portum recipiam litterarum. quo si frui diutiusliceret, in cælo essem: quia non licet, hortor te, cui otij satis est, ingenij verò, scientiæ, iudicij multò plus quàm mihi, vt hæc omnia studiosorum ad vtilitatem conferas. quòd si facies, gloriosum tibi erit ex ipsa re, quem video præstare posse maxima: cæteris non modò re, verùm etiam exemplo fructuosum. fortasse enim, te præeunte, alij quoquo modo poterunt, & inuitati laude subsequenter. Ego meas antiquitates, & si, vt illi ait, spissum opus est, aliquando tamen, vt spero, pertexam. Vale. Venetijs.

N

Gratæ mihi tuæ litteræ, gratissimus verò, qui te ad scribendum animus impulit. atque ego te antea diligebam: quod, ingressum esse minimè vulgarem in viam litterarum, longeque per eam processisse, intelligerem: sed auxit amorem in te meum hæc, à me nunc minus expectata, eoque iucundior, voluntatis erga me tuæ minimè dubia significatio. soleo enim amare in hominibus humanitatem haud paulò plus meherculè, quàm doctrinam, ac doleo factum esse antea, casu dicam, an voluntate tua? vt oriatur inter nos quibusdam ex opinionibus dissensio, ijs tamen de rebus, quæ si delucidè pateant, quod accidere potest vtroque nostrum disputante, studiosis fortasse nonnihill in eo consulatur. id quod est in meis consilijs, & fuit semper antiquissimum. Nam, quod mea quædam improbas: si rectè sentis, habeo gratiam: errare possum, & corrigi volo, sin vbi de meo sensu iudicas, tua te fallit opinio: ego tamen, quæ à studio veritatis culpa manat,

nat, libenter ad laudem conuerto. itaque, quod ad hanc partem spectat, nemo audiet me querentem: excusabo te potius, atque etiam, quo ad licebit, ornabo. Quod autem, quæ meis in scriptis non improbas, ea dissimulas, & in tuos cōmentarios, meo nomine prætermisso, quasi noua transfers: miratus sum, & requisui paulisper in eo modestiam tuam. agam enim tecū liberè, sicuti natura mea postulat, & inter bonos viros æquum est. Illa de iudicijs extraordinarijs, quæ te scribis edidisse, si dederis operam vt ad me perferantur, & si ea discrepare significas à sententia mea, gratissima tamen erunt. & gaudeo te tam este diligentem in meis scriptis peruolutandis, & occasionem mei admonendi, & corrigendi tam libenter quærere. sic enim intelligam, vbi corrigendi finem feceris, nimirum, quæ supererunt, à te omnia probari, vnum peto: sit cōditio par des mihi, vt idem liceat per te, quod licere tibi per me volo. si quid ego de tuis itidem non probauero, noli grauius cōmoueri. iudicemus pariter, ego de te, tu de me, vtram in partem libet: amemus tamen inter nos, vt boni viri solent: & si quid fortasse de iudicio, nihil tamen de beneuolentia detrahatur. Libros, quos petis, habeo nullos, Cicerone excepto, nec eius generis, nunc quidem tibi quidquā polliceor. quæ verò ipse cōposuerim, paucis mensibus habebis, si valebo, cōmentarium in epistolas ad Quintum fratrem, & librum de legibus Romanis, qui est antiquitatū mearum sextus. De Sextiana oratione, si scriptam contuleris cum impressa, quæque loca varia sunt, miseris, amabo te: idq; vt facias, rogo. Vale. Venerijs.

HIERONYMO FVRNA

rino Rauennam.

Vides me tibi saustacere, &, quod olim petie-

ras, id nunc, tuæ memorem voluntatis, re præstare? non enim, vt solebam, plebeio sermone tecum ago, sed eo, quem in quadam epistola patricium appellasti, qui quàm tibi sis in delicijs, quantumcunque in eo studij posueris, & industriæ facillè ex ea ipsa epistola potui conijcere. verum, quod ad me attinet, non ego meas litteras eius esse generis intelligo, vt ab homine patricio scriptæ videantur esse. quid enim habent, vt ita dicam, nobilitatis, quid splendoris aut in sententijs, aut in verbis? conor equidem, & huius me cupiditas laudis multos iam annos incitat: sed moratur rei difficultas, occupatio domestica, valetudinis infirmitas: scribo tamen assiduè, quantum licet, & quoquo modo licet, animos videlicet mihi facit, quod inter nos dictum sit, multorum inscitia, cum quibus interdum me confero non sine voluptate: sicuti contrà, cum in antiquitatem ipsam intueor, contemno me, planeque ipse mihi displiceo. vera enim illa fuit, suisque absoluta numeris eloquentia: nostra infantia est, mi Furnarine, nos balbi, nos elingues penè sumus in Latina lingua. Sed quid ago? dum tecum suavissime loquor, nulla certare proposita: paginam, verbis vndique sua sponte confluentibus, impleui. erit igitur, quod initio scribere statueram, idem clausula mearum literarum. Mitto ad te munusculum tennue, amoris tamen significationem in te mei, commentarios, à me nuper editos, in epistolas ad Brutum, & Quintum fratrem: quos, cupio, diligenter legas, id si assequor à te, & à tui similibus, honestabor, & gratia meis laboribus optima referetur. Vale. Venetijs.

LAEVINO TORRENTI-

no Leodium.

Mirabar, cum in tuis verbis tanta sit humanitas

tas, quæ tuo mehercule etiam elucet in vultu, cur deberi mihi tam diu paterere tuas litteras, quas, vbi Leodium peruenisses, missurum statim pollicitus eras, hanc admirationem, in qua molestiæ quidam inerat, sustulit prorsus epistola tua scripta tanè elegantissimè: in qua causam tui silentij confers in peregrinationem, & negotia. quòd si iam in otio consedisti: exerce ingenium tuum præclaris in studijs, non vt amicus tuus, qui nihil vnquam parit, cum tamen parturiat semper, sed vt edas aliquid, quo tuum nomen æterna cum laude coniunctum, ab hominum obliuione, omniq̃ue prorsus interitu vindices. Leodiensem Episcopum, de quo multi multa narrant, omnia præclara, summoq̃ue digna principe, si quid habebis artis, aut facultatis, orna- bo laudibus: sin, quod suscipiam, præstare non licebit: amabit ille tamen, vt opinor voluntatem, tu me interim de meliore, vt ille inquit, nota commendabis, eiusq̃ue in me benevolentiam, si qua est, ea, qua apud illum vales, gratis fouebis. Vale, nòsque sæpè literis, si otium est saluta. Venetijs.

SEBASTIANO LEONI

Cordubensi Romam.

Soles in nostris sermonibus, humanissime Leo, quod mihi maximum est argumentum amoris tui, monere me, atque etiam rogare, vt pro tenuitate valetudinis meæ literis vtar moderatius, & in studio virtutis, quod difficillimum est, temperantiam adhibeam: amabiliter tu quidem, & officiosè admodum: sed, hoc mihi persuadere si vis, prius illud persuadeas oportet, non magnoperè esse de gloria laborandum: inanes esse nostras cogitationes, stulta consilia, quæ ad eam dirigantur. ad quam causam non tu quidem vnquã tantam afferes eloquentiam, vt in re tam præstanti mihi quidem pro-

bes modum esse seruandum . quamquam , quod ad rem attinet , tu quoque mecum sentis , vel potius ego tecum , in litteris affirmas esse viuendum , & optandum in primis scientiæ cognitionem , sed cum eo tamen , vt salutis ratio habeatur . obsecro te mi Leo , quid tu existimas de ijs , qui diuitias immoderate appetunt ? num errate videntur ? certè . at ipsi aliter putant : itaque persequuntur institutum . quid de ijs qui honores sitiunt ? non dubito , quin hos quoque sentias peccare , & peccant sanè : timida est enim ambitio , ideoque misera : neque tamen pauci sunt quos inficit hæc labes . ego & cum his intelligo me errare , & præterea cum multis : diuersa ratio est : illi eas res plus æquo appetunt , quas consecuti , meliores nunquam , deteriores etiam plerumque efficiuntur : ego in earum artium indagatione sum nimius , (sic enim ipse existimas) quarum cognitio euellit ex animis vitia , inserit virtutes . Itaq; vides errorem aliorum cum turpitudine esse coniunctum , meum non modò non turpem , verum etiam laudabilem . At morbis sæpè tentamur . Primum hoc quidem non est præter naturam , ars enim præstare non potest , vt rectè semper valeamus : nam si posset , ij , qui scientiam medicinæ tenent , ipsi nunquam ægrotarent . deinde , est præclarum in maximis laborare : & , quacunque re virtutem emas , paruo emas . non posse autem nos ad ea , quæ summa sunt , sine sudore peruenire , indicat illud , quod poëtæ ne Herculi quidē Ioue nato , nisi maximis exantlatis laboribus , cælum dederunt . Te ipsum rogo , qui me mones , quem ego studia : doctrinæ video nunquam intermittere : vllam ne voluptatem ea cum voluptate putas esse comparandam , qua legentes , aut scribentes afficimur ? potest esse tanta luauitas , qua non maior ea sit , quæ perfundit animos nostros , earum rerum intelligētia fluentes , quæ sunt ad bene ,
beatè-

beatèque viuendum Incessaria? Quòd si quis doctrinam contemnit, haud scio quid iste curet. negligit animum, quo nihil potest esse præstantius: se ipse ignorat: quo nihil turpius: corpori seruit, ignauia deditus: quod est illi commune cum belluis: quibus id præcipuum, vt alantur, ventrique indulgeant, à natura tributum. Itaque sequar meum institutum, neque te, mi Leo, neque alios audiam, studiosissimè monentes: quorum equidem amo voluntatem, iudicium tamen cogor paululum requirere, & vt ipse quoque erga vos amici partes, vestro exemplo, suscipiam: finite meam vocem in aures vestras influere, quæ vobis artium studia optimarum assiduè cantat: quæ vestra vobis bona commemorat, eaque vt agnoscatis, & quantum licet exerceatis, hortatur. cui si parebitis, fructum capietis eum quem ipsi mihi, cum meam reprehenditis in colenda virtute constantiam, studetis eripere. Vale. ex ædibus nostris.

MARCO ANTONIO

Lombardino Patavium.

Scis, optime Lombardine, benignitatē à philosophis, magis etiam à Christianis hominibus laudari: rectè id quidem: nihil enim est, quod hominem æquè cum Deo coniungat: sed illa cautio requiritur, vt adsit cum voluntate prudentia, thesauros plerumq; videas in aliquem conferri ab iis, qui dominantur quere causam: laudabilem, nullam reperies. quis igitur beneficiū illud predicabit, in quo neque meritū accipientis, neq; iudiciū dantis agnoscitur? Equidem pro magnis opibus existimo hæsternam illam animi tui significationem. quod enim ad me munus misisti, tum est ipsum per se gratum: quia pertinet ad ea commoda, sine quibus imbecilla valetudine qui sunt, ægrè sustentantur:

eum verò multò gratius, quia iudicij tui laude commendatur. nisi enim tibi meæ vitæ ratio, nisi ea, in quibus assidue versor, studia probarentur: me tu certè, qui probitatem colis, qui doctrina, ingenioque excellis, beneficio non afficeres. quando igitur ex ista tua in me liberali voluntate, quid de meis moribus, quid de literis sentias, facile possum conijcere: contemno Principum diuitias, beatus esse possum in tua beneuolentia: vnde honor, & decus, vnde præclara vittutis argumenta, vnde etiam commoda manabunt. quare conserua mihi, si vis me felicè esse, tuum amorè, quem certè intelligas mihi deberi, si tibi, mea quæ sint erga te studia, liceat intueri. Illa verò quæ à tua benignitate proficiuntur, persuade tibi, hoc potissimum nomine, quia sunt amoris argumenta, mihi esse charissima: neque ego te vnquam ex beneficio, sed beneficium semper ex te ipso pendam. Librum de Magistratibus, quem petieras, habeo equidem absolutum, nondū tamen edendum; itaq; cōprimetur, vsq; dum accuratè perpoliā, præmii degustabis, quod ad te, cum hac nocturna epistola statui mittere. Vale. Ex ædibus nostris, ante lucē.

PROEPIVM LIBRI DE
Magistratibus Romanis.

Quod in priuata domo paterfamiliās, idem in ciuitate præstat lex. ille præcipit filijs, quid agant, & qua ratione agant: hæc iura ciuibus mandat, & ad pietatem, ad rectum spe præmiorum inuitat, à delicto, proposita pœna, deterret. quemadmodum autem rei priuatæ non hoc vno consulitur, si sit qui imperet: verū illud prætereā requiritur, vt imperanti domestici omnes pareant: sic in ciuitate, nisi legem aliquis tueatur, & vt ei cines, quasi parenti optimo filij audiētes sint, potestate imperio-
per-

que perficiat: non est in ipsa lege praesidij satis, optimeque, ac laudabiliter viuendi praescripta norma negligitur. quo fit, vt tam legi necessarius videatur esse magistratus, quam lex ipsa ciuitatis. Ac mihi, hoc de genere considerati, longè videtur optabilis esse, vt iniquae legi praesit optimus magistratus, quam vt improbus aequissima. nam, si summam potestatem cum optima mente coniungas, vir bonus in iure dicendo, praeter aequabilitatem, & iustitiam, nihil spectabit: si quid erit in lege vitiosum, pro sua sapientia corriget: si quid ambiguum, in eam partem interpretabitur, quae ad pietatem, ad communem ciuium utilitatem, ad Reipub. salutem propensior esse videatur. sin autem, qui non optimè sunt à mente constituti, ijs potestatem addas, & voluntatem viribus confirmes: legis vocè magistratus non exaudiet, quid maiores voluerint, sanxerint, seruarint, non attendet: ad suum arbitrium, suamque libidinem omnia revocabit. quod cum faciet, Reipub. quae tota à iure, & aequitate pèdet, nò solum facto, sed multò etiam magis exemplo nocebit. nam, quia praecuntem sequi non difficile est. propterea, qui imitentur, quam qui inueniant, plures non modò in Rep. administranda, verum etiam in omni arte reperias. malè C. Caesar, qui libertate vi. & armis oppressa, ea quae omniū erant, possedit vnus: sed longè improbius, ac nequior L. Sylla, qui, vt auderet sperare Caesar ea quae cōsecutus est, exemplo suo perfecit. quod si, qui legibus praefuerunt, tales fuissent, quales eos, qui leges ipsas condiderant, fuisse legimus: stetisset in suo gradu Respub. quaeque artes in ciuitate libertatem auxerant, eadem facile conseruassent. verum in hominibus, non in legibus vitium fuit, primi omniū duo fratres è Sempronii familia, Tiberius, & Caius Gracchi, malo publico eloquentes, &

ingeniosi, ferere inter ciues discordias cœperunt, infimæque plebis animos nouorum conmodorum in spem turbulentis concionibus excitare. qui & si decreto senatus iusta vi oppressi, debitas eorum audaciæ pœnas exoluerunt: tamen exitiosæ consuetudinis initium attulit ille dies qui ciuili sanguine gladios primus infecit: quod enim non modò iustum, sed nunc vsitatum antea fuerat, id postea ne nouum videretur, effectum est. itaque cum aliquot post annis P. Sulpitius primum, vt visus est, non pessimè animatus: deinde, siue ambitione inductus, siue iracundia concitatus, ab optima causa descuiisset, eadêmque ferè, quæ duo Gracchi, in tribunatu pleb. aut certè non dissimilia moliretur: facile ad vim, & ad cædes prolapsa res est: neque prius amare quieuerunt, quàm ciuium magna parte trucidata, aut eiecta, vnus libido antiquis legibus par, atque etiam superior esse cœpit, quod neque tunc, neque postea contigisset, si, quàm sapientes in scribendis legibus maiores fuerant, tam in creandis magistratibus cauti posterius fuissent. nam, etsi non rectè geritur publica res, nisi præstantibus viris, acriq̃ue, ac magno animo præditis committatur: tamen periculosa in primis hæc est, & lubrica sanè deliberatio: propterea quòd non languentibus in animis, sed in erectis mentibus, ac maximis ingenijs dominandi cupiditas exoritur. bonorum spe, fateor ad labores, ad industriam, ad subeunda etiam pericula homines incitantur: sed in libera ciuitate est, quatenus cuique credatur: & in danda potestate si modus retinebitur, modus itè in gerenda seruabitur. legitimis enim potestatibus, & moderatis imperijs alitur libertas: neque facile quisquam vult, quod se posse desperat: &, qui tantum potest, quantum si consequatur, ceteri nihil

nihil possent, hic si malus est, potestate fit deterior: sin ita moribus exploratis, vt antea nihil neque fecerit indignum bono viro, neque voluerit, interdum tamen, vt humana mutantur, à rectis cogitationibus ad iniquas libidines traducitur: & peccat eo ipso, quia peccare permittitur vt possit. Quocirca patriam meam singulari sapientia institutam, ac diuino quodam consilio temperatam licet existimare: in qua neque magistratus ijdem cōtinuantur, quod est seruandæ, ac diutissimè Reip. retinendæ vinculum firmissimum: neque cuiquam tantum vni committitur, vt extraordinario iure elatus. libertati, communique otio moliri periculum possit. qua moderatione factum est, vt post annos MCXXIIII. (tot enim ab vrbe cōdita numerantur) non modo Resp. sit, verum etiam ita sit, vt omnibus rebus publicis, quæ nunc sunt, magnitudine opum: ijs autem quæ fuerunt, imperij diuturnitate antecellat. quæ quibus institutis, ac magistratibus vsa, ab humili, tenuique principio, ad tantam dignitatem, atque amplitudinem peruenirit: neque est hic narrandi locus, & hoc argumentum viri sapientissimi ita non modò copiose, verum etiam peritè, ornatèque tractarunt, vt si quid velis adiungere, idem sit, ac si in Apellis aliqua perfectissima imagine, puta in Venere illa Coa labores. Nobis Romana ciuitas proposita est. quæ quàm multas habuerit partes ad imitandum præclaras, ex eo patet, quod ita bello ac pace viguit, vt illius vim, & potentiam omnes reges, populi que extimescerent, æquitatem, & abstinentiam subiectæ vrbes, nationesque diligenter. Formam senatus, quod in ea publicum consilium fuit, ordinem comitorum, iura legum tribus libris exposuimus. Nunc de magistratibus, eorumque potestate disputabimus, tum quia locus ipse admonet, (hoc

legibus adiunctum, & tanquam adnexum videtur tum etiam, quia Ciceronem, cui video in ijs libris, quos de Legibus conscripsit hunc ipsum ordinem placuisse, libenter imitatur.

CAESARI FERRANTIO

Patauiam.

Ego verò istum erga me animum, istam, quæ significatur in epistola tua, beneuolentiam amplector libentissimè, & amo prorsus amore singulari. nam, vt omittam, quod ita postulat humanitas, tui te præterea mores, tua modestia, & maior iam ætate virtus egregiè commendat. quæ cum ipsa me mouent: tum verò in affinem tuum, Episcopum Sueffanum, studium eiusmodi meum est, multis abhinc annis ex incredibili eius humanitate, doctrinaq; susceptū, At eos etiā, qui modò aliqua illum necessitudine attingunt, quosque ille charos habet, complectatur, quo tu in numero vt esses affinitate primū, id est, naturæ quodam quasi munere, tibi contigerat: postea verò cum natura voluntatē, & studia cōiunxisti: excolendis artibus ijs, vnde fluxit honor, ac dignitas affinis tui, vnde eadem ad te manabunt, si te illi, immò verò si te ipse tibi quam simillimum præbueris, quis enim tantos processus, tam adolescens in philosophia fecit, quantos illa tua in aula perillustri Cardinalis Estensis celeberrima disputatio, multis præsentibus, ostendit? Qua tamen de laude ita te sentire volo, vt maximam esse putes, si cum ætate tua conferatur: sin res ipsa spectetur, longè statuas maiorem esse posse, quòdque viæ confeceris, id quidem esse multum: nec tamen tantum quantum adhuc spatij super sit. sed, mihi crede, omnis in eo tuorum studiorū sita perfectio est, si, quemadmodum nunc id cogitas, & id, opinor agis vnum, vt intelligas,

gas, humanę res quantum alijs alix præstent, ita, quantum infra diuinas humanę prorsus cunctę sint aliquando simul cogitabis. nę tu, Cęsar, si te ad hanc, quam ignorari à plerisque video, præclaram disciplinam contuleris, magistros habebis haud paulo meliores, quàm quibus nunc vtetis, aut etiam per omnem vitam vti potes. extat sanctissimorum virorum multis libris expressa doctrina, qua instruimur, & erudimur ad æternę vitę salutem. habes præterea domesticum exemplum affinis tui, summi viri cuius in vitam si inspexeris, excitaberis, ad omnē laudem: coles autem præcipuē veritatem, quam ille tueretur acerrimē, habuitque semper antiquissimam. neque verò impedio, quo minus, vt cępisti, Marco Antonio Genuę, & si cui præterea velis, operam des: eloquentiam quoque si adiunxeris, vt res graues, & obscuras ornatē, ac splendidē tractare possis, minimē improbabor, sed illa præstantiora sunt, quod te hortor, vt aliquam omninō transferas industrię tuę partem. De libris ad te missis, habeo gratiam humanissimo, & in primis erudito iuueni, Sebastiano Leoni, vtriusque nostrum æquē familiari, qui mihi hanc instituendę tecum amicitię occasionem obtulit: quam auidē arripui. iam enim incenderat me studio tui, cum de ingenio, de studijs, denique de tua ad optimas res propensa voluntate multa prædicasset. quod si quid acciderit, in quo tibi opera mea vsui possit esse: id si ipse intelligere potuero, mea sponte suscipiam: sin secus, à te admonitus efficiam, vt esse tuam apud me plurimi voluntatem intelligas. Vale. Venetijs.

V I D O L O L G I O

Placentiam.

Paulo antè dederam ad te literas, quas cōieci-

G iij

ra dierum putabam tibi iam esse redditas: hæc nunc altera consequentur. Scripsi, te absente me cessare in literis, & omninò tuam operam, tuamq; illam in meis rebus officiosissimā sedulitatem vehementer requirere: sed meum cōsiliū esse, te istinc ne prius commoueres, quàm ego alicubi consedissem. id ego volebam scilicet inuitus, qui te socium, & administrum meorum studiorum summè desidero: sed volebam tamen tui commodi causa: primū, quod hanc equitandi iactationem, quæ me equidem delectat, tibi otij cupido, suspicabar non placere: deinde, quod accidisset, vt istas regiones peteremus, quod post balnea facturi videbamur: intelligebam fore, vt adire commodius ad me posses interuallo minore. nunc audi, cur sententiam mutauerim. Cardinali nostro, cui nimium sæpè calculus molestus est, multis iam remedijs frustra tentatis accedere nunc ad aquas Lucenses valetudinis causa deliberatum est: nosq; vt scis, idem cogitamus. ijs aquis qui vti volunt, id maximè spectant vt sicco tempore vtantur. hæc est quasi methodus quædam, quam seruantibus salubres dicuntur esse, permixtæ cum imbris putrescunt, graui periculo bibentium. nos porrò, ò Lolge, qui didicimus à philosophis, bonam valetudinem expetere sapientis esse: valdè in hac quidem parte sapimus, & vt optimè valeamus, accuratè, quæcunque vires tuentur, aut augent, præsumitur quæ posse videntur infirmare, ac minuire, declinamus. itaque ad balneorum medicinam prius non accedemus, quàm id & tutò, & salutariter fieri posse intelligamus. nunc equidem alienum tempus est. vides, quæ pluuiæ, quàm penè hiemales dies. hæc dum ita se habent, nos opportunitatem expectantes, in his oppidis, & villulis iucundè satis oberrabimus. quod

quoniam

quoniam quam diuturnum sit futurum, diuinare difficile est: & ego dum te careo, multis commoditatibus vnà careo, tūque vt ternis iam literis significare videris, non abes à me sine molestia: mea causa rogo, tua horror, vt, quanquam nondum cōsedimus, maturè tamen, nisi quid grauius impedit, reuertas. &, vt scias, quo me loco conuenire possis: Pisus ad Idus Iunias, & vltra, vt opinor, aliquanto. sed ad Idus Iunias certè commorabimur. Vale. Pisis.

HANNIBALI CARO

Rauennam.

Foroliuiensibus malè sit, qui te longius à me abstrahunt, sed istorum motus præfecti prudentia sedabit: tūque vt scribis, Rauennam breui reuerres, ibi velim ne quid causæ sit, quo minus ad me quam primùm ego volebam ad te: sed impediunt multa, maximè Ciceronis editio: cuius tempus aduentat, vel potius iam adest. itaque occupationum onere valdè præmor, sed mihi nulla res esse potest ranti, vt ab hoc scribendi officio diuellar. Nunc est, quod ad te velim. Qui tibi has literas attulit, est & mihi, & fratribus meis valdè familiaris. eius opera multis in rebus vti sumus egregiè fideli. cū Rauennam venturus esset. quiddam vt exigeret, quod ibi habet in nominibus, petijt à me, vt se tibi commendarem: dixi, cū causam optimam haberet, commendatione eum non egere: tamen me esse facturum. Si quid me amas, Care, vel potius, quantum me amas, tantum hunc hominem adiua. his temporibus cū fides vbi que sit angustior: vereor, qui debent, ne non facile dissoluant, si res in iudicium venerit, noli pati, virum bonum, amicum meum, exhauriri longi temporis impensa, beneficium non conferes in

ingratum: memorem enim cognoui. sed tu eum ne spectes: me vide, qui à te peto. mihi enim gratius facere nihil potes. nam etsi quod ad nos attinet, ipsi quidem inter nos magis, quam amamus, amare non possumus: tamen valde laboro, in quo me ambitio quædam mouet, vt homines nostram coniunctionem, tuamq; in me beneuolentiam perspiciant: quarum alteram vitæ æqualem fore, alteram eiusmodi iam esse confido, vt nihil addi posse videatur. Vale. Venetijs.

E I D E M, Rauennam.

Virum te duco, qui compedes illos frangere, & aliquando te in libertatem vindicare potueris id quod ego, qui neruos ingenij tui benè cognitos haberem, prorsus ita fore sperabam. vt autem etiã cum Guidicione, id est, cum homine doctissimo, & ad tuam naturam aptissimo, tibi viuere liceret: hoc verò ne optare quidem vnquam sum ausus. quod quando accidit, beneuolentiæ in te meæ est, gratulari, quod eueniret prudentiæ autem tuæ non committere, vt frustra euenisse videatur. Herum habes, Care: herum autem dico? cuius ea suauitas est, is in te amor, vt potius equalis, potius germani fratris loco tibi sit: sed quoquo nomine appellerar, eum certè habes, qualem vis. Quare, quod mihi, aliorum arbitrato cum viuebas, promittere solitus eras: id ego nunc, quando tui iuris es, non à te petam, sed exigam, vt operas Musis, iam diu à te, non sanè tua culpa, tamen prætermittas, eo, quicum es, permitte, atq; etiam cohortate, reddas. sed ita proculdubio te esse facturum, vel potius iam facere existimo. itaq; hoc ne monendus quidem es: illud autem etiam rogandus, vt ad nos quàm primùm venias, vt possim vrbauitatis tuæ sales ex intervallo regustare. pedibus, puto fore cōmodius: nam mari præ frigore

gore obtorpueris, ô dulcem congressum, in quem ego, vix credas, quam multa referuem quæ literis commissa, eandem suauitatem non habent. Vale.

E I D E M, R a u e n n a m.

Festiuum Molsæ nostri poëma libenter legi, explanationem verò tuam libentissimè: & sum admiratus acumen ingenij tui summo iudicio coniunctum: quorum alterutrum non ita multis contingit, vtrumque vetò paucissimis. Quòd scire vis quid alij sentiant idem quod ego, nihil esse in illo genere perfectius. quo magis te hortor, vt hanc facultatem ad grauiora studia transferas, & aliquando te, ab istis occupationibus vindicatum, in literis totum abdas quòd si mature feceris, cerno iam animo, quantæ tibi hoc consilium laudi, quantæ nobis, qui te amamus, lætitiæ sit futurum. meminî, quid tu mihi te facturum esse dixeris: neque te arbitror oblitum, quid ego tibi in eam sententiam responderim. Mi Carè, induc animum, nullos præstantiores esse fructus, quàm qui è virtute colliguntur. & , cùm hoc feceris, quod & facis, & fecisti semper: tum illud tecum existimato ac pro certo habeto incredibilem esse expectationem, quam de te apud homines concitasti: quam si sustinere, ac tueri vis: contende, dum integram est, omni studio, vt ex hoc vitæ genere, in quo olim te non tuum iudicium, sed vis quædam temporum, tanquam in aliquod pistrinum detraxit, quàm prius te eripias. quod quia tibi deliberatum esse mihi sæpè ostendisti, non ero longior in te cohortando: tantùm hæc attigi amore impulsus, vt intelligeres, in summis meis occupationibus me tamen de tua laude cogitare. De ArdinghELLO nescio quid atrocius est allatum: quod ego sanè quàm pro eo ac debui, moleste tuli, hominem enim eruditum, & cùm tibi

tum à nobis, vt visus est, non alienum cognoui. velim, tu id ad me planius, quid fuerit, & vnde fuerit perscribas. Vale.

EIDEM, Rauennam.

Literis tuis, quas tu Idibus Quintil. dederas, ego Nonis accepi, rescripseram quomodo mihi tunc occupatissimo licuit: postea, cùm eas per otium in manus sumpsissem, accuratiusque perlegerem: sensi me quasdam partes, quibus nunc ex intervallo respondeo, imprudentem omisisse. quod etiam si ita non fuisset, ego tamen aliquam scribendi sententiam aliunde arripuissem: non solum, vt quasi tecum loquerer, quo nihil facio libentius: sed etiam vt tuas elicerem, quarum sermo, & purus in primis est, atque ornatus. & humanitatis, ac beneuolentiæ notis maximè insignis, vel quas mense proximo dedisti, quàm amabiles, quanti consilij, quàm multi officij? quod munus, quæ partes in ijs a te sunt hominis amatissimi, prudētissimi, diligētissimi prætermisissæ? quàm accuratè, quàm distinctè, quàm peritè tuam de meis typis, sententiæ explicasti? quibus quidem typis, spero fore, vt emendatissimis utar, quando ad te, & ad Thomam nostrum missi sunt: quorum alterum in labore patiētissimū, alterum in iudicio elegantissimum cognoui. Quod autem ita scribis, homines hoc animo esse, vt nihil à me nisi perfectum, absolutumque expectent: facis tu quidem officiosè, & peramanter, qui ad me excitandum aliorum quoque opiniones, & iudicia colligas. sed hoc ipsum genus, quod perpoliri à me vis, vt perficiatur, in te est. Quare, quoniam ita casus tulit, vt vnus ferè hoc tempore tantum mea causa posses, quantum ego tua semper volui: etsi mei commodi, atque etiam honoris ratio postularet videtur, vt in te rogando pluribus verbis utar: tamen

men id non faciam, ne maiore desiderij mei, quam humanitatis tuæ rationem videar habuisse. De artifice autem confirmando, quoniam in hoc vides esse omnia, & me longinquum nihil posse intelligi, omnem curam tu suscipias oportet: qui ut id nobis sit, qui antea fuit, facile cum prudentia, tum commoditas illa tua præstabit. quanquam non dubito, quin ipse per se, vel sine vilo artificio tuo, ad id, quod reliquum est, persequendum ita, ut volumus, animatus sit. protectò enim constantiæ rationem sibi habendam ducet. sed tamen quoniam gloriæ magis studio, quam emolumentum cupiditate incensus, ad opus est aggressus: subiicies tu quoque identidem in sermone quasi igniculos, ut vehementius inflammetur. Ficus tuas quod ais te in apertum referre velle ut aliquando venales circumferantur, quæ quotidie ab omnibus, te insciente, degustantur: ego verò ut id facias, magnoperè sua deo. Quod autem meorum typorum expectationem nimis longam esse dicis, mihi quoque ita videtur, idque cum mea causa, tum tua non mediocriter doleo. Figurarum opus, quod te hortante sum exorsus, texitur illud quidem diligenter, sed vereor ne plus oneris susceperimus, quam quantum nostra imbecillitas sustinere possit. quod si ita erit, accurres, ut, parte aliqua nobis detracta, & in te trāslata, releuemur. Sed amabo, quid sibi vult, quod in tuarum literarum clausula posuisti? te, si quæ essent inter nos ad significandum notæ, quiddam occultius fuisse scripturum. equidem, etsi quale sit, videor mihi iam intelligere: tu tamen ut apertius declares, valdè velim De mandatis meis, ea, quod tui commodum fieri possit, si exhauries, per mihi gratum, perque iucundum fuerit: sed illud primo quoque tempore, de quo se Martellus tuus curaturum recepit: qui si steterit promissis, reliqua ego a-

te exigo: sin autem, quod pollicitus fuerat, nondum exoluit: eum tu literis appella. nam de cæteris non ita valdè vrgeo: ages cum licebit, vel dicam etiam cum libebit. in hoc autem nisi mihi quàm primùm satisfacis, prædico tibi, flagitatorẽ habebis acrem, & permolestum. Vale, & amicis communibus salutem à me plurimam. Venetijs.

OCTAVIANO MAGIO

Romam.

Profectò nihil tam accidit contra voluntatem, quòd aliqua demùm iucunditas non temperet sic sunt humana angebar animi: (quid enim dissimulem?) tuis factum occupationibus ne te complecterer discedentem: nunc idem gaudeo, euenisse quod nolebam quando tu, arrepta inde tui purgandi occasione, literas ad me misisti, officio primùm refertas, & humanitate singulari, deinde latine loquentes egregiè, sic, vt eius orbis, in quam te cum Aloysio Mocenico præstanti viro, Venetæ Reipub. legato contulisti, veterem eloquentiam redolere videantur. Quare cum animo sum lætatus erga me tuo, fuitque voluntatis ad me amandum propensæ grauissima significatio: tum verò ex ista, quam adulescens admodum consecutus es, latinæ linguæ facultate, istoq; quo te video florere, ingenio, tantum accessit ad læticiam, quantum ne conabor quidem verbis explicare, sensu ipso vix, atque mente comprehendendo. Atq; equidem tibi eò etiam gratulabor magis, si tua bona noueris, id est, si &, quæ habes iam studio tueberis, &, quæ ostenduntur, ac defuerantur à fortuna, magni facies: quātumq; in te erit, nunquàm dimittes. non enim, mihi credas, tanti esse tibi Roma debet, quia Roma est, quæ præstantes olim viros tulit, imperij terminos cum Oceano coniunxit: quanti ob vnius hominis consuetudinem

cuius

cuius est humanitas doctrinæ par, doctrina verò, quæ potest esse maxima, is est Octavius meus: qui urbem, à qua cæteri honestantur, sua ipse virtute nobilitat. Hunc tu virum nactus, cole, si sapias: & pete tuam gloriam ex illius consilijs, vivere quâ tum licet: & ut liceat plurimum, exopta. ipse te, si vacabit, nunquàm à suo cōgressu, nunquàm à sermone excludet. commendatitijs ad eum literis minimè opus est, nec fert hominis humanitas: & tu illi, quod epistola tua significat, satis iam notus fortasse etiam familiaris. Quod reliquum est, non te fugit illud: Magistratus virum indicat. itidem hæc legatio, qui sis, qui futurus aliquando, patefaciet. quamobrem incumbe ad laudem: amplectere virtutem: illa reiice, quæ bonis artibus, ac moribus aduersantur: quæ te sæpè in ista ætate, tuorū commodorum, tuæq; tanquam hostes gloriæ, circumuenient, nec facile, nisi prudentiam summam adhibueris, depellentur. Vale, & salutem dic meo nomine exquisitæ eloquentiæ viro, Iulio Pogiano, cuius tibi amicitiam, & consuetudinem valdè gratulor. Venetijs.

EPISTOLARVM

PAULI MANVTII.

LIBER TERTIVS.

Hippolyto Essenſi Cardinali Ferrariam.

ALDE me leuauit, in hac mea satis grauiter affecta valetudine, oratoris vestri, Hieronymi Faleti, viri præstantis oratio: qui cùm sermonem mihi Ferrariæ tecum habitum, exposuisset, multaq; vt solet, de ingenio tuo singula-

ri, de summa gravitate, ac sapiētia, nonnulla etiam
de tua nequaquam à me, vt audieram, aliena vo-
luntate narrasset: cœpi lætitiā, quantā aliquis
ex insperata, exoptatāq; re capere maximā pos-
sit, measq; statim esse partes duxi, vt ad te scribe-
rem, ageremq; gratias, quòd in eo loco vnde me
depellere fortuna conaretur, tuā me retineret hu-
manitas. quo sanè mihi nihil optatius, nihil hoc
tempore, cū infirmus langueo, ad animum meū
sustentandum opportunius potuit accidere. atque
equidē ita statuo, actum esse mecum miserè pror-
sus, atq; infelicitè, quòd meam ad te veniendi cu-
piditatem incredibilem, pestilētia primū, deinde
morbus impediē: & in eo magnum studia mea,
measq; res adiisse damnum: quibus à te, pro tuo
instituto, veteriq; consuetudine cōsultum iri opti-
me pro certo existimabā. quod quando ita accidit,
& quando mea tuo conuictu non mea voluntas, nō
iudicium, aut vlla mentis incōstantia, sed corporis
imbecillitas, atque hæc anniuersarij, ac penè iam
perpetui morbi vis importuna seiungit: peto à te,
Princeps humanissime, id saltem, quod in tua, non
in fortunæ manu situm est tribuas, & largiare, vt
benevolentia mihi tua, & quæ fuit aptea, & quæ, si
ad te iuissim futura erat, eadem conseruetur. hoc si
assequor beatus hac vna re sum: cetera parui pen-
do, ea porro mihi vt cōseruetur, ita postulo, si me,
qualis in aula tua fuissim, talem esse absente intel-
lexeris, id est, obseruatē tui, tuāq; in laude omni
studio, & cogitatione defixū. Quòd si quibusdā li-
teris animus à me tuus est offensus: quod in ijs di-
car minus fortasse, quàm decuit, de te, aut de tuis
modestè locutus, quod certè secus est: sed si me tūc
à mea consuetudine impetus quidā adduxisset ira-
cundiæ, nosti pro tua sapientia ingenium huma-
nū: magna vis doloris est: impellimur sæpè lōgius,
quā

quam ratio concedat : & facta quæ sunt paulò post infecta frustra cupimus . te tamen ita decet ignoscere dolori meo , si ex iusta , vt ego arbitror , causa susceptus est : sin aliter tibi videtur , ignoscere tamen debes , vt eluceat magis in culpa humanitas : quæ si omni digna Principe virtus est , te videtur Principe dignissima , quem ab omnem laudem natura genuit , disciplina erudiuit , multorum annorum consuetudo assuefecit . Vale . Venetijs .

FRANCISCO MOLINO

Patauium .

Quod meas epistolas descripseris , valdè te amo : & custodiri à te malo , quàm ad me mitti . Quod autem non esse tibi scriptionem illam in fructuosam , significas : prorsus non abnuo : verum tamen , quod tibi hoc in genere multo , & plura , & meliora domi quotidie nascantur , hoc equidem nomine haud paulò magis tibi gratulor quam tu , si sapis agnosce , & opta diuturnam occasionem viuis cum eccellente viro , adolescens , præstanti ingenio , optima valetudine : viuis Patauij , id est , in vrbe scientiarum laude celeberrima : quo , tanquam ad mercatum , virtutis cupiditate ita omnes confluunt , vt inanes redire turpissimum ducant . Plura non debeo , noui enim , ad quem : & hæc ipsa minime necessaria videbam : sed obsequendum amoris fuit in te meo , qui me tacitus , vt tecum de tua laude loquerer , hortabatur . Patri vero tuo , & optimè de me merito , & ijs virtutibus , quæ nobilem virum decent , in primis ornato , quid est , quod à me deberi non intelligam ? Extrahit igitur in te , si quare poterit , studium meum : illum autem colam sensibus intimis in omni vita studiosissime . Vale , & vt Mureri contubernio , ac disci-

H

plina dignum te præstes, quanti tuam laudē facis, quæ mihi maximæ curæ est, tantum enitere. Venetijs.

MARCO ANTONIO

Mureto Patanum.

Beasti me tuo iudicio: si modò plus est à te veritati, quam amitæ tributum, quod ego, quia faueo meæ laudi, facile mihi patiar persuaderi. sed, amabo te, visné mihi legem illam diutius deberi? nescis, quàm sim studiosius huius generis monumentorum? describe aliquando, aut, si, stantem in media via describere, minus honestum videtur, nec pudor tuus fortasse fert, da negotium homini diligenti, quando Achilles noster vel negat, vel certè prorsus agit eo modo, vt negare videatur. salutabis tamen eum meis verbis: cui certè fortunam opto, qualem si magister eius haberet, omnia bona merenti pessimè contingerent. Si quid peperit ingenium tuum, dignum pene dixi utroque nostrum, sed si quid te ipso dignum, mitte: vt constes humanitati tuæ, atque etiam constantiæ: es enim pollicitus. Quid Molinus meus, flos omnium leporum, omniumque virtutum? vt valet? iube eum saluere quàm potes humanissimè. Charta me deferit, vt vides, tecum suauissimè loquentem. vale.

E I D E M Patanum

Vnam tragædiam duobus ipsis diebus, cum assiduè scripserim, absoluere non potui. meorum oculorum, vt video, res non est, ac ne digitorum quidem quid? ego habeo tuos articulos? hui, quantum interest, reliqua igitur ad te reiicio. vinces me facile celeritate: æquabis in diligentia si volueris. finge operam te dare, cùm describes, homini literarum

rerarum & prorsus ignaro, & prorsus cupido.
 finge, amico singulari: quem explere officijs, si
 liceat, optabile sit. quanquam hoc non finges. nam
 cum à domesticis discessi, nihil habeo te charius.
 veruntamen, hæc si tibi proposueris, de quo ro-
 gandus non es. monere tantum volui, nihil quic-
 quam omittes in describendo. habes, quam ego
 in me desidero, mentis constantiam, pectoris fir-
 mitatem. hæc mihi morbi diuturnitas eripuit: quæ
 video esse inte, utinamque diu videam ἐν τῇ ἀκμῇ.
 habes oculos in legendo, manum in scribendo
 exercitatum: vacui verò temporis quantum vis:
 & vis in rebus meis plurimum: qui te sæpè dix-
 ris, professusque sis ad meum arbitrium tua stu-
 dia cōferre. nam, quod ad Gymnasi curam attinet,
 nec dies instat publici muneris, & si instaret, o-
 pera hæc bidui tota est, bidui, inquam, tibi nihilo
 longior: mea verò & diuturni temporis, & labo-
 ris esset non ferendi. ad hæc si accesserit voluntas,
 quæ mihi non venit in dubium, & inductio illa a-
 nimi, quæ magnas res faciliè conficit: negotium
 habeo absolutum. sernam mi Murete, quod in te
 est, amicum tuum Integellum: parce valetudini
 nostram imbecillitatem, tuorum officiorum, ope
 sustenta. scis, ἐμὲ βλέπωντος, quo amore, quo
 consilio, quo etiam præsidio fortunæ tuæ nitan-
 tur. οὕτως ἐμὲ ζῶντος. nostri reliqua. Hæc aliena
 manu scripsi, cum paululum languerem. tota e-
 nim serè nocte, nescio quo casu, somnum oculis
 non vidi meis, aut vidi tristium imaginum turba
 permistum. Tuum Euripidem remitto, vnâque
 meum, quem cupio similem esse tui. Ex ædibus
 nostris.

E I D E M, Patavinum

Monstri similia, Muretus non respondit: immo

H ij

morne nostri? nefas credere: & hanc suspicionem
 longè animus respuit. at occuparus? hoc fortasse
 verum, vllâne cursum amoris interrumpit occu-
 patio? omitto iocum. Mi Murete, garrit sæpè a-
 mor: at tu siles, cum tamen, vt opinor, ita me a-
 mes, vt fortasse nemo magis: quod certè facis
 mutuo. quòd si, quia legem illam describere per
 tua negotio non licet, ideò non scribis: rogo te,
 abiice istam curam. abrogentur potius omnes
 leges, quàm tuarum literarum fructu diutius ca-
 ream. nec tamen, detrahi multum de otio tuo
 mea causa, volo. scio, tempus quàm vtiliter po-
 nas, illa satis erunt: Mi Manuti, valemus: & va-
 lere te, valdè cupimus. τὰ ἡδυνὰ sunt in mani-
 bus, cum Molino tuo, cum Sosiano sæpè sum: pla-
 nè viuo. Hæc sententia, sed alijs verbis, id est ele-
 gantissima, quibus ipse abundas, si scripseris: sa-
 tis planè cupiditati meæ, (quid enim dicam vo-
 lunt?) satis enim officio tuo feceris. Video te ex-
 pectare aliquid de meo discessu. dies appropin-
 quat, vel potius iam adest. iam, vt ille ait, sarcinu-
 læ collectæ sunt omnes: nec ferè quod agam, su-
 perest. itaque Nonis Septembris cogitamus. Cum
 illo, qui mihi nunquam placuit, impuro homine,
 si quid aduersus me, suscipe, vt ego in tuis iniu-
 rijs soleo, & sustine prælia. neruos enim habes.
 ille, nostram vicem, vliscetur sua malefacta. nam
 inuida rumpitur: & habet, quod intimis eum
 sensibus dies, noctesque excruciet. non lauda-
 bilia cogitemus, & ad præclara illa studia in-
 cumbamus: de isto ne meminerimus quidem
 qui bonos omnes, hoc est, sui dissimiles, odit
 iniquissimè. Vale, & amicis nostris (sunt e-
 nim ferè communes) plurimam salutem. Vene-
 tijs.

Scriptis literis, & iam obsignatis, hesternæ tux
 sunt

sunt allatz, Græcè loquentes non minus argutè,
quàm eleganter. qui possum paria paribus? si per-
gis, clamabo me circumueniri. mehercule non
tam aquis vlli fontes, quàm ingenium tuum sca-
tet Græcis & sententijs, & dictis. macte: extra io-
cum, amo te quotidie magis: quia tu scilicet ad
perfectam virtutem quotidie accedis proprius.
Sed pauca de re. Videsne quàm facilè tum feran-
tur, tum abrogentur leges? Vbi sunt qui tribuni-
tiam potestatem accusant? illa equidem, cum bo-
na mente coniuncta, salutaris. Sed hæc ne nimi-
um curemus, vtere fortuna tua. ego alias regio-
nes specto, inuitus nostri dissidij causa: sed coniu-
gemur animis, corporibus disiuncti. id est maxi-
mum, in maximo dolore, solatium. De Philopono,
quia comes futurus est itineris mei, velim in eas
rationem si eum hic reliquisti, vt ad me quàm pri-
mum. colligo omnia. ne quid me moretur in dis-
cessu. non enim id agitur vnum, vt voluntati meæ,
sed illud simul, vt fidei satisfiat.

E I E E M, Patanum

Tu vides, cui committas. ego enim binas tan-
tum accepi. prioribus respondi nudius tertius,
meamque tibi de Bononiensi re non modò sen-
tentiam, verum etiam voluntatem ostendi. his al-
teris, quæ mihi redditz sunt heri vesperi, si rem
specto, rescribere nihil est necesse: sunt enim e-
iusdem argumenti: sin tuam voluntatem, quæ quã-
ta sit, ex tuis literis apparet: sunt eadem iteranda.
sic igitur taciā. Affirmo tibi Sigonium nostrum,
si Bononiā ierit, præsensque contenderit, cer-
tum futurum. habet auctoritatem, ex huius lo-
ci dignitate partam, mirè suis amplificatam scri-
ptis, præsertim his postremis, insigni doctrina, iu-
dicio, ingenio, diligentia refertis. studia Bo-

noniensium ciuium facile colliget. ciuitas enim est ad humanitatem nulla propensior. Accedit, quod aut petit solus, aut cum iis, quos neque nominis fama, neque verò, vt à nonnullis accipi, litterarum scientia magnoperè commendet. Bargæus enim, *εὐκλείης τῶν ἀνδρῶν*, conditionem illam certè non spectat qui enim Pisis dominetur, & sua virtute, quam nouimus excellentem, & principis gratia, cuius in ditione natus est: quo consilio ad res nouas animum adiiciat? Ergo, si Bononiæ Sigonius: vides, quid sequatur. dijs, hominibusque approbantibus in eius locum ascendes. quo mihi nihil esset optatius. nam speciem habet Bononiensis conditio maiorem, vt in gymnasio Italix celeberrimo: emolumentum certè haud paulò plus hic video futurum, atq; etiam de dignitate videro. tractantur omnino litteræ splendidius in publicis gymnasijs, & docetur de loco superiore virtus maiore cum gloria, sed clarissimum Venetiarum nomen quasi luminibus obstruit Italicarum omnium ciuitatum: & hic ortum decus facile maneat, ac diffunditur per omnes gentes, propter huius vrbs communionem, & quasi societatem, cum orbe terrarum vniuerso. Hic venit in mentem: Cur tu igitur migras? alia ratio est. ego urbem linquo, non cum vrbe emolumentum: quin hoc augeo vehementer: illam prorsus amittere non videor, quia Romam specto. Habes meam sententiam, quod quidem ad te attinet. De Sigonio autè, quia nihil est tam amplū, quod eius virtus non equet, meā vt opinor, diuinationē exitus nō faller, nisi si quid attulerit casus, qualia fert hominum vita. De Molini nostri valetudine cū rescribes, adde verbū, si me amas. Vale. Venetijs. Nonis Sep. quo me die discedere cogitantem noua res detinuit.

EIDEM. Pataninum.

Quid homini non timendum? cùm te, tam validum, istis lateribus, ista ætate, nihill tale metuentem animus reliquerit, valdè me percussisti tam graui nuncio, eoque magis, quòd ignorare te causam scribis. nam tuendi tui quam rationem inibis, si te morbus inuasit imprudentem? tuam continentiam narras, equidem ita credo. vnde igitur fluxit vitium? parce tibi in studijs, mi Murete. pro eo quã ti ipse tibi es: aut si te ipse non diligis, quem omnes penè diligunt, pro eo quanti ipse apud te sum: quem tu nisi magni facis egregium simulandi tennes artificium, nescis modum esse retinendum in omni re? nescis, virtutem nisi appetere, virtutẽ non esse? age igitur iam te respice, si minus antea: tibi consule, & eam quære gloriam, quæ te viuentem oblectet, non quæ discedentem è vita prosequatur. ita diu iucundè viuam, vt acerbè nunc viuo, quia sollicitus de te sum. medicos habes doctrinã singularem, quorum consilio vti possis: cælo vteris clementissimo: in rebus tuis nihil, opinor, est incòmodi. genus enim vitæ non honestum minus, quam vtile, delegisti, etsi te scio de re, & lucro minimum laborasse, illa vero habuisse prima, quæ nec mihi postrema vnquam fuerunt, decus, & amicitias nobilium virorum. Hæc cum ita sint, modò paulò minus mentem, & paulò magis corpus exerceas, rectissimè tibi erit: nosque tui peramantes, afficies maxima lætitia. quod auguror futurum. &, vt meã spem, quantum in te est, exitu confirmes, te ipsam tua, nec minus mea causa rogo. Kald. April. omnino te, sin id minus, Catullum tuum expecto. diem vnum prorogari, è re mea non est Vale

EIDEM, Pataninum

Plane non assequeris, vt video, quorsum illa

Hij

de me Momo scripta sint à me. non enim id spec-
taui, tuam vt remorarer industriam, sed vt acue-
rem potius, atque incitarem. tu autem ita commo-
tus es, ita mecum vehementer, ac penè iracun-
dè agis in epistola tua, vt vix tibi temperes, ac
ne satis quidem, cum velles, temperare potueris,
quin aculeos etiam in me non nullos emitteres.
deinde quasi blandiris in extremo, verbis vtens
amantissimis, atque honorificentissimis: cum ea
mihi tribuis, quæ si respuerem, ipse me non ama-
rem. tanti enim mihi sum. quanti ab ijs quibus e-
go plurimum tribuo, fieri me sentio. Ac puta-
bam, mi Murete, meos tibi sensus benè cognitos
omnes esse: quod si paululum à mente quandoque
aberraret oratio, non esse facturum, vt eò mea
verba detorqueres, quo neque meum iudicium,
neque nostra iam penè fraterna necessitudo fer-
ret. quod quando secus video contingere, aberis
posthac à meis literis omnis ironia, aberis iocatio,
quidquid denique eius esse generis intelligam,
vt in vtramque partem flecti possit. de illo ne me-
minero quidem, si potero: hominem enim con-
temno: silentium quidem, quod potero, ipse mihi
imponam. De Plauto videor tibi scilicet, quod ai-
unt, in alienam messem. sic enim illud interpretor,
A me, vt scis, efflagitabatur. Tu verò, me perluben-
te, rem suscipies si modò, quod contrà mihi vide-
bare, animum induxisti, vt efflagitantibus breui
satisfacias. verùm. si præclaros de Finibus com-
mentarios, ad exitum iam perductos, paucorum
dierum studio perpolire non vis, & magno litera-
rum damno pateris iacere: qui sperem te aut velle
hoc tempore noui aliquid ordiri, aut si ordia-
ris, posse perrexere? magni negotij est, quan-
tum otij res exigit tuis occupationibus eripe-
re, non minoris, à te ipso, vt velis, impetrare.
facio

facio tamen æquissimo animo, ut in te reiiciam, ac transferam hoc, quidquid oneris, aut laudis est. consulatur modò publicæ vtilitati. id, nō modo à te, quem fero in oculis, sed si vel ab ijs, quos & de facie, & de nomine prorsus ignoro. præstabitur, æquè lator. Quare non solum per me licet, verum etiam, si pateris, precibus tecum ago, ut ad emendandas, illustrandasque Plautinas comedias tuam excellentem industriam cōferas. vereor tamen, ne quod summè cupio, id frustra rogem, atque expectem. Vale. Venetiis.

E I D E M, Patavinum.

Rem tēnes: optimè tres poete coniungentur, ille M. ANTONII MURETI COMMENTARIO ILLUSTRATVS, reliqui duo, si rem suscipis, quod ita liberaliter, ac benignè polliceris, ut à me non minorem verbis, quā re gratiam in eas. AB EODEM EMENDATI. quòd si, ut significas, ad emendationes aliqua præterea fiet accessio: nā ego tunc verè mutnam inter nos esse benevolentiam intelligam, ac velle te mecum officijs certare: in quo antea (dicendum est enim) potuit esse illustrior amor tuus. Confugies videlicet ad occupationes: ego ad illud: Nulla potest esse occupatio tanta, quæ amoris, & officij cursum debeat interrompere, me ipso quinquā ne tu magis impeditum à negotijs, districtum à curis vnquam nosti? quis tamen amicorum (amicorum autem? immò verò etiam alienorum) negotia curat libentius? tua sanè causa nostris etiam partem cogitando sæpè consumpsit: cum tamen torpesculi tenuitas maximè quietem postularet. Sarcies igitur si quid omissum: vel, si nihil, auge superiora, quòd cettè potes, &, si meum in te animum spectas, etiam debes. Vale.

EIDEM, Patanum.

Remitto scholia, vt habeas corrigendi facultatē. quanquā est, cur addas potius, quā mutes. quid enim? totiusne quartus liber ita mendosus, aut ob- obscurus est, nihil vt assequare, nihil scriptione dignum excogites? mihi non probabis, nec omni- nō cuiquam, tuum in Catullum præstantem com- mentarium qui legerit. confice igitur, quantum quidem per te licet. licet autem tibi, quod, vt ego sentio, quā paucissimis, nos opus nostrū inter- misimus tua causa, tuum ipse opus nostra causa vt vrgeas, atque absoluas, nec dubito, quin, si adniti volueris, & quasi cum ipsa re contendere, quod e- go interdum soleo: magna ex parte præstes id, quod præter opinionē meā vt aliquid *ex tūy d d u- i d r a y*, abiecasti. De rebus tuis, quæ mihi meher- ente magnæ curæ sunt, consiliū dies afferet animus certē meus fluctuat ita multa in vtramque partem occurrunt, placet constantia, ita, sed si cum vtilita- te coniungatur. vtilitatem porrò non lucro magis, quā dignitate, metiamur. quod tu quoque vide- ris significare in illo loco, Vellem hic paulò *exti- p r o t e p o r* viuere liceret. Veruntamē, mi Murese, si quid agimus minus interdum splendide, cōtrā quā nos præclara liberalium disciplinarum studia do- ceant, excusamur temporum iniquitate, & multo- rum exemplo: qui, cū affluant iis rebus, quæ sæ- pē à nobis fortunæ potius culpa, quā nostra desi- derantur, quotidie tamen aliquid vltra appetunt: quā meus magister Egnatius, si audires verba, summam stultitiam: si vitæ rationem spectares, planē singularem sapientiam iudicabat. Vale. Ve- netius.

EIDEM, Patanum.

Quintilis Kalendæ, quem tibi ego diem desi-

nie-

njeram, præteriere iam, ut vides. itaque si quam ex meis literis de perpoliendo Catullo tuo curam susceperas, ea te libero. temporis enim coactus angustijs, mandavi meis, ut alia quædam prælo subiicerent. mensem, quod ad me attinet, vel integrum, eoque amplius, licet imponas. interim ad Terentium omnem tuam industriam, suadeo, conferas. noui omnino te landis in studio nunquam languentem, sed in hoc libro, qui maximè omnium versatur inter manus, ipse te debes incitare, & eò magis quod erit, qui editum statim arripiat, syllabatumque omnia dimetiatur: admodum enim seuerè, ac studiosè iudicat aliena: sua verò præmit, exire non patitur, diu licet euigilata, acerbus etiam in se ipsum, minimèque indulgens. Ego accingor ad Plautum. nec desperarem aliquid à me, si minus ingenio, saltem diligentia posse præstari: sed interpellant salutatores à mane ad vespèram, honesti illi quidem, cupidi virtutis, officio, & amore ergà me, ut videntur, incensi: tamen interpellant, scis illa Ciceronis nostri, ad Sebosum, Artiumque aduentum in gemiscentis. Hui, vnum ne ego Sebosum, vnum habeo Artium? videlicet, sexcentos: quibus, velim noli, horæ dandæ sunt omnes. ex quo quantum molestiæ, quantum hauriam acerbitalis, ipse, qui meam consuetudinem, ac meos planè sensus tenes, facile potes conicere. nam rem familiarem, & si minimè abundo, iacere tamen æquo animo patior: studia verò mea negligere nullo modo possum. De tuo aduentu. spem nonnullam inieceras: eam rursus extenuat postrema tuæ literæ. ego illud scilicet primum, ut habeas rationem valetudinis: secundo loco, quod tuo commodo fieri possit, ut te nobis restituas, exopto. Quid Molinus noster, quid agit? quid autem ego hoc quero? nimirum ille totos dies tecum,

id est, in virtute totus est: nec tuam complexus doctrinam dimittit, iudicio adductus suo, meo consilio confirmatus Vale.

Hæc ante lucem, cubans in lectulo, amanuensi meo, & iam meorum studiorum socio, dictavi, nobili adolescenti Cyprio, Herculi Podocathara, qui cras Patauium cogitat, teque meo nomine saluabit. illa superiora familiari meo, Sebastiano Leoni, qui se fortè obtulerat, dictaueram inambulans, quod eram paulò crudior: nec fere mea manu uti soleo.

E I D E M, Patauium.

Qui mihi tuas attulit literas, ei ego meam omnem operam, si qua in re vellet uti, atque omnino quidquid valeo, tua causa detuli. visus est meam amicitiam plurimi facere, & à me, præter eam nihil expetere. quod illi facillimum fuit impetrare. nam cum omnibus natura pateo: tum vero, qui à te diliguntur, amore meo nunquam excludentur. Catulli quod apud te reliquum est, biduo si miseris, satis opportunè facies. deinde mihi orna duos comites eius, vtrumque dignum, ubi neruulos ingenij tui contendas. etiam illud mihi tribuis petenti: quod ante omnia, & vnum fortasse spectare te puto. cras, ad summum perendie tria Catulli folia mittam. Filiolum meum Hieronymum, nondum quinquennè. Aldo parem ingenio, valetudine firmiorem, mandare Epidaurum ad hominem eruditum, meique peramantem, Paulum Bosium cogitabam. ibi moribus, & primis literis imbuetur. nã ego me ad hæc humilia demittere nullo modo possim. Quid prætereas? nihil scilicet: immo aliquid. Scribe, amabo te, mi Murete, ut instituisti, quam sepius, mehercule, è summis, atque assiduis non modo negotijs, verum etiam animi curis, tantum
in

in tuarum epistolarum elegantia, & suauitate con-
quiesco. atque etiam, dum ipse ad te scribo, qui
te mihi præsentem statuo, mutuumque inter nos
sermonem fingo, incredibili voluptate perfundor.
Vale. Venetijs. Hercules meus, quia festus hodiernus
dies est: abest ideo hæc mea manu, decies in-
terpellatus, exaravi.

EIDEM Patavium.

Ais ne? Iannotus ita suavit? vix adducor, ut cre-
dam. tibi tamen cur non credam? ego mehercule,
quod Iannotus probare videtur, id non solum
probo, verum etiam mirifice cupio. quid enim mi-
hi suavius tua consuetudine? qua nihil iucundius.
tuo vero sermone quid utilius? qui solet esse tum
eruditus, ingenijque notis aspersus, tum etiam
benevolentia refertus in me singulari. At Perari-
ensem conditionem ut acciperes, author fui. Id qui-
dem (tu sci: facile enim potuisti conijcere) valde
contra meam voluntatem: cui nihil potest esse
molestius, quam à te diuelli. Sed quid? an ego pa-
terer tuam fidem in dubium vocari? qua maximè
probitatis nititur opinio. Dixeras de Turulone,
præstanti viro, non solum animi, verum etiam for-
tunæ bonis ornato: cuius mihi fuit, item ut esse de-
bet, authoritas grauissima: nec ausus sum repugna-
re: dedi manus. *ἰτέον*, conclusi. quod si Iannotus,
quem noui rerum agendarum visu peritissimum,
antiqui hominem officij, pollicetur sese impe-
ratarum: suscipio, quod abieceram, consilium
nec iam amplius *ἰτέον*, sed hic, hic nimirum *φιλο-
σοφάρτεον*, idque nobiscum, summa cum animi volup-
tate clamo. Ergo, quod iam iustitueram, obser-
uabo omnia, omni enitar studio, omnibus in ser-
uiam. volo te benè sperare, me agente, bonis fa-
ucentibus, inuidijs, & obtrektoribus imbecillis

Molino, parum abest, quin vehementer inuideam. quid nisi partem memoriæ tenenti. veruntamen impedit amor, à quo abesse solet inuidia: etiā ea spes, quod ille, quo eū bono alienus homo impertuit, cui suo homini amātissimo, fortasse etiā bene merito, certè nunquam denegabit. esset enim sui dissimilimus, id est, humanitatis expers. si recusat: allegabo ad illum, quē? quem putas? re scilicet, cui debet omnia: si modò in virtute omnia posita sunt: quā ille discit te magistro, καὶ τούτῳ δὲ οὐκ ἔστιν, quid non impetremus? Vale.

E I D E M, Patavium.

Profectò nihil est vberius amore in me tuo: nec amorì cedit ingenium: itaque mea causa & vis omnia, & idem facillè præstas quod cū ita sit, nimis tamen facerem impudenter, atque adeò neque ipse te amarem, nec amore tuo dignus essem, si plus tibi oneris imponerem, quàm occupationes patiantur tuæ. Scholijs, quæ polliceris, contentus ero, quandoquidem video te commentariolo non vacare. tu modo, qui Catullum expolieris, da operam vt in Tibullo, & Propertio, qui locum illi proximum in elegantia verborum, atque in sententiarum concinnitate obtinent, quàm simillimum tui te præbeas, ita tres pulcherrimi poëtae, & sine dubio inter Latinos in illo festiuo genere principes, veterem suum splendorem ereptura vetustate, atque hominū insecitia, tuo maxime studio recuperabunt. ego autem ipse mihi gratulabor, & quodammodo grātiās habebō, quia te ad hanc industriam excitauerim. nec desinam eadem ratione de literis, quando per humanitatem tuam licet, benè mereri, cum eo tamen, vt tibi, homini occupatissimo, studiosorum vtilitatem, id est, tuam laudem verecundè commendem. Molino

meo salutem, & simul age gratias de scriptis meis.
Vale.

EIDEM, Patavinum.

Binis iam literis, de Martello: nec tamen à te verbum. valde te distentum esse oportet, qui tam longis diebus, tam pone tuas aedes habitantem alloqui non possis. at qua de re? primum mea, deinde ea, in quæ non ultra sex, aut septem verba sermonem continuare sit necesse. quare, si te nimis vñi, velim ignoscas: tum, si per tuas occupationes licet, frustra ne vñerim, efficias quid? Molino nostro negotium dederis: non excusabit, nostra vñiusque causa. in quo danda opera est, vt omnino responsum ab illo aliquod exprimatur. nam ex hominis diuturno silentio adductus sum in suspicionem, ne parum sincerè mecum agat, & exactum neget, quod iam in vñum suum erogauerit. quod equidem cupio esse falsum, & me de amico peruertere scelestè suspicari. Nunc audi, quod tua magis interest. quamquam nihil ad te pertinet, quod me quoque ipsum non attingat. nec te puto aliter esse animatum erga me. veruntamen audi quod certè non expectas. Quænam ei deberi à te putes Evangelia, qui librum inuenerit antiquum, & illam aperuerit latebram, vbi Caluier, illud sit aliquando deprehensum? equidem incesse omnibus latitiis, vt ait ille. sed labuntur enim illæ turbæ, & comprimetur quidquid erat sermonis aduersus te dissipatum. quod ego & tua, & eorum, quos dilexi semper, causa vehementer cupio. verum primum quidque explicemus. nunc Tibullus instat, denuo prælo subiectus. is, & qui sequitur, Propertius, absoluedi tibi sunt. deinde ad Terentium accingere. interim da operam, vt Bembi libro vñi possis: cuius ope quin maculas eluas bene.

multas, & suos verbis numeros, aliena culpa perturbatos, restituas, etsi non dubito, tamē hortor, vt adhibeas diligentiam: cupio enim de te omnes benè sentire: cupio cōprimi os paulò liberius loquentium, qui non modò te, verùm me quoque videntur ignorare, non sine causa ea, quæ soleo, de tuo ingenio, ac iudicio prædicantem. Vale. Venetiis.

E I D E M, Patavium.

Paululum nunc quidem ego exorior: posteaquā mihi amanuēsis meus, quē abduxerāt aliena consilia, optans optanti restitutus est: cuius opera, & officio meis oculis, vel planè totius corporis valetudini consulitur egregiè, iam me labefactabat, iam nutare cogebat labor, stomachumque deinceps re quotidiani vel operis, vel officij scriptio necessaria cœperat, & is, quem Bononia expectabam, differebat aduentum, vsq; adeo, vt venturus esset, necne, valdè iam suspicarer atque, subdifferem qui si venerit, erit omninò aliquid, sed vt arbitror, nihil ad Herculem: quævis scis meam non modò orthographiam, totamque interpungendi. & distinguendi rationem tenere, verùm ita manum quoque, cum velit, imitari, vt te ipsum, peritissimum literarum mearum cognitorem, aliquando fefellerit. Scribe, inquis, vbi tantum necesse est: ita scribes rarò. Non ita est, possem studia mea, quæque habeo instituta, quæ multa sunt, abicere: literis verò salutantium, amicorū, aut aliquid à me postulantium, quaternis in die minimum, sæpè orationis, & denis, no respondere qui possum? vt omninò aut amittenda valetudo, aut humanitas deferenda videatur. Quare locum habes gratulandi. Debes enim meis perinde commotis gaudere, ac tuis, magis etiam fortasse: quod
ego

ego minus, quàm tu possum incommoda sustinere. De Tibullo, cessator esse noli, etiamsi tibi ego cessandi facultatem prolixè detulerim. est enim, ut scripsi antea, vnius præli opera, ne tibi crebra appellatione molesti essemus, intermissa. Verùm istos ego quotidie poetas, quos in manibus habes, amo vehementius. causam queris? quia tuas, amantissimè, ac disertissimè loquentes, eliciunt epistolas, quorum non modò suauitate, verùm etiam fructu aliquo occasione sublata, carerem, quod eùm ita sit, cupio tamen, atque etiam si pateris, rogo rationem habeas rerum mearum: quibus quò longior, eò grauius procrastinatio damnum inferret. Vale. Ante solis ortum, albescente die Venetijs.

E I D E M, Patavium.

Tu vide, cui credideris. nam ad me nulla dum perlata sunt Catulli folia. quæ si periire, damni factum est eò plus, quod nec ad illa, quæ sunt apud te, licet transilire. quandoquidem ordo foliorum non seruatur, nec pagina paginæ, nec versus versus respondet. itaque magnam vtriusque nostrum causa sustineo molestiâ. vereorq; ne quod aliena culpa contractum est, nimis ego id grauius luam. tota enim typographiæ ratio mutetur necesse est, nisi hæc, quæ ne funditus interierint, magnoperè timeo, hodie folia recuperantur. quod vtinâ ex hac difficultate, in quam aliena vel socordia, vel perfidia coniectus sum, tuæ me literæ eripiant: quas ad meas hesternas cras expecto, & ad has omnino perendie. Vale. Venetijs.

E I D E M, Patavium.

Sedata iam tempestas omnis est, & nauigamus in portu. reddita mihi sunt hac ipsa hora, quæ tu tri-

bus ante diebus misseras, quinque catulli folia, delata prius ad eū, qui libros in Asulana tractat officina: hodie tantum, vt ipse asseuerat, an, vt ex literis tuis opportuit, nudius tertius, diuinare non possum. hoc certè video, per communes tabellarios non esse missa: quorum fides in reddendo desiderari non solet. sed profectò fortuita multa, quibus perturbari, & fluctuare vitam hominum, necesse est: quæ cauere consilio, aut ratione si liceat, benè cum multis ageretur. penderet enim à prudentia felicitas. nunc æquè omnibus occurrunt incommoda: vsquequaque casus, & fortuna dominatur. De filiolo meo, amabo te, quemadmodum animo, sic lingua faucas, primum amoris nostri, deinde ominis etiam causa auferet, ille quidem omnem iucunditatem: & planè diuellat à me ipso: sed hoc tamen antepono, nisi fallor, salutare consilium: &, vt ei consulatur, animum vinco. Quod iterum iam ad me Molini manu, gratulor, penè etiam subinvideo. meus enim à me, nec, vt puto, rediturus, Tiro discessit: quo consilio, de ipso cognosces. cum ad me retulisset: neque suasi, neque dissuasi: ne dissentirem in hoc ab ipsius patruo, in illo autem à me ipso, suasi etiam potius. contra voluntatem, inquires, & iudicium? sic sum. auertere à me volui, quæ poterat exoriri: suspicionem utilitatis, & commodi mei. Clausula sit, quod initium epistolæ fuit. Restitutus mihi videor, inuentis Catulli folijs. tu quoq; redi ad tuam tranquillitatem, nec institutum omitte. Vale.

E I D E M, Patanum,

Quid? tu me putas hoc in genere acutissimum? fuit, cum ipse quoque mihi planè ita persuaderè: nunc nihil minus. nam hoc toto biennio prorsus nihil vidi: &, vt omittam cætera, meum illud tātatum

tarum vigiliarum munus, non tibi venit in mentem, quam miserè perierit? itaque, qui mihi ipse tam malè consuluerim, inuitus adducor, vt alteri consilium dem. vides iacere bonas artes: illa for-
dere, quæ præclara ducebantur. cuius maximè vitij culpam sustinet eorum inscitia, qui putant scilicet in opibus esse omnia. & fortunæ pedissequæ esse virtutem: stultè: nam illi & viucentes audiunt pessimè, verissimisque maledictis proscinduntur, & vbi è vita discesserint, æterno silentio damnati, apud omnem posteritatem ignorabuntur. nos autem nunc quidem fruimur suauissima omnium, & iucundissima voluntate, quæ manat ex honestis cogitationibus, ac studijs: nec erit, opinor, vlla, quæ nostræ vitæ cursum definiat, dies. non in omni ætate decus, ac dignitatem pariet ea, quæ nunc, auri, argentique vis suis cuique aliquando, pro animi, ingeniique præstantia persoluetur honos. interim viuamus nobis, ac literis, seiuncti ab ijs, quos nutu appello, id est, ab ipsa planè barbarie: ne quam ex eorum conuictu labem contrahamus. Munusculum tuum non video cui deferas. inania tibi nostra, mihi nec peregrina solida videntur: siquidem ipse, quod iam significauit, diu peregrinatus, oleum, & operam. Nobilitatem, & virtutem si quæris, est Bononiæ Camillus Palæottus, Mediolani Bartholomæus Capra, duo quauis laude, vt ego sentio, excellentes viri, Capram nunquam vidi, sed hominum sermone tanti facio, quanti si ille sciat, studio me, non dubito, quin mediocri complectatur, & in amicitiam plenè intimam recipiat. Palæotto, quæ est hominis humanitas, vsus sum, quàm diu Bononiæ fui. familiarissimè. omnes in eo disciplinæ sunt nobili viro dignæ. morum autem elegantia, comitate, officio

summus est. hi sunt nobis ornandi, & diligendi: Crassos quosdam, ac Medas nunquam omnino nostra meliores laudatione faciemus. quin ita desipiunt, ita ipsi se ignorant, & ignorari ab omnibus putant, ut in sinu sibi gratulentur: quasi sint, quos esse fingimus, cum nos ea ipsa, quæ desideramus in illis, ad cohortandum, non ad laudandum, colligamus. Habes meam sententiam, quos vites, quos deligas. nominare præterea multos possem: sed incerta ratio est: & illi duo excellunt. Occurrit illud. ad ignotos, non facillima *ὁρῶ* *οὐκ* *ἔστιν*. alijs fateor: te quidem ab hac difficultate vindicat vbertas ingenij tui. Alterum est ambitionis, aut etiam leuitatis cauenda suspicio. Locus omnino aliquis calumniæ dabitur: sed omnia ne curanda? nimis misera conditio. valeant iniqui: recte sentientes probabunt: nec nos ij sumus, qui à multitudinis deprauato iudicio pendere debeamus. Vale.

E I D E M, Patavium.

Mihi verò, ita viuam, etiam atque etiam probatur. & cum in quouis genere magnus omnino sis, in hoc maxime videris excellere. planè (ut omittam reliqua) ingenij tui quasi quandam *διεξέ-
τα* sum admiratus. ita concinnè, ita aptè facili quodam sententiarum nexu rem ducis, donec ad ipsum peruenias in quo te, vbi scis hæere multos, citra omnem adulandi suspensionem, summa explicas cum dignitate. Gratulor tibi de ista facultate, & eo magis, quod, si locis impertitur gloria, nouum decus accedit ad Italiam nostram: in qua sedem, authore, atque auspice me vno, ita locasti, ut cogitare nihil prorsus de migratione videaris. nec verò secus debes. valde enim ad literarum elegantiam, planèque ad omnem hu-
manita-

manitatem tibi profuit hoc calum, è quo iam per quadriennium spiritum hauris. itaque noster eris perpetuò, mi Murete, si gratus esse vis: quod profectò vis: soles enim hanc virtutem præter ceteros efferre. Tibulli principium mitte, ut cum epistola coniungatur. Scholia, non dubito te operam daturum, ut tua videantur, id est, lita luminibus ingenij, & quantum res patitur, erudita. Vale. Venetijs.

E I D E M, Patavium.

Græcos typos, meumque de Syriano edendo consilium probari tibi non mediocriter, significas. sic putaram: & in utroque nunc mea tum opinio, tum voluntas, te approbante, qui mihi multorum instar es, magis, magisque confirmatur. De Catulli clausula, parum commodè: sed nihil, Mureto petente, recusandum. Video te Propertium negligere: cum ego me illis verbis, quæ sunt in prima Catulli pagina, quasi pedibus obstrinxerim, **AB EODEM CORRECTI, SCHOLIISQUE ILLUSTRATI.** Itaque nec integrum iam est: & si sit, cur tu poetam elegantem, maximèque omnium latinarum fabellarum varietate, hoc est, verè poetica eruditione florentem, abijcias? Etiam illud: oblitus ne es, ei te commentarium publicè esse pollicitum? scholia saltem, si commentario non vacas: & utrumque Torquato: aut si vni utrumque non vis, Propertium cui videbitur: inops enim ab amicis non es, sed malim utrumque Torquato, qui nobilitatem à patre, virtutem habet à se ipso. Dices, tibi otium deesse. si hoc impedit, faciam, ut abundes. inibo enim rationem eiusmodi, ut operæ meæ, quarum tibi molesta nunc celeritas est, gradu testudineo pergere videantur. Germano

suo cupio meherecule satis facere: sed aduertantur multa, maximè peregrinitas, haud satis apta nostris moribus, & ignoratio sermonis Italici. meum tamen illi studium nullo loco deerit, si monuerit: si ipse aliquid videro in quo liceat eius rationibus consulere, aggrediar, & quantum in me erit, perficiam. Vale. Venetijs.

E I D E M, Patanum.

Vehementer mihi arrisere tua scholia, sic inquā vt ferè se commentario æquare videantur. perges igitur, dijs benè iuuantibus. Cupio tum Plinium: quem date poteris amanuensi meo: cui reditum patruus, nuper è Cypro aduectus, multis à me verbis impetrauit. Expecto reliqua, quod tuo tamen commodo fieri possit. nam, vt tuis consuleretur studijs, & commodis, cessare de duobus prælis vnum maluimus, quàm te nimis vrgeri. attamen rogo, des operam, ne longius ducatur. Vale.

E I D E M Patanum.

O mi Murete, quot me premunt onera, quibus angor curis. accedit imbecillitas valetudinis: quā, do equidem operam, vt omninò tuear, ac sustentem: sed vacillare interdum necesse est: ita multa incurrunt in nos, quæ nec vitare licet. nec sumus ad sustinendum pares. tu me, tuus amor, tua virtus multum leuat. quod spero perpetuum, nec, vt ait noster, constantiæ causa sed voluntatis, ac iudicij. In erratis cur numeras Mæror, & Flamma? quorum alterum vetustas vniuersa, alterum consuetudo probat etiam, sæcula, tum scribebant. nam Varro in Etymologijs Varro non videtur: itaque & à Quintiliano meritò ridetur. Expecto Tibulli folia, quæ supersunt, & scholia. Vale.

E I D E M

EIDEM, Patavinum.

Molino dixeram, quæ tibi si narrauit, iteranda non sunt: sin omisit, committenda literis non videntur, nec tamen te diutius celabo: interim hoc vnum, quo fortasse contentus eris ad alios potius, quàm ad te, pertinere, nec vllam omninò tuæ dignitatis, & existimationis partem attingere. Hic sermo increbuit, ex quadam tua, vt audio, ad Lambinum epistola, captum tibi iam esse de Ferrariensi conditione consilium. quod si ita est, magnopere gaudeo, ac tibi Deum ea, quæ cogitas, vehementer cupio fortunare. sin autem hæc inania sunt, ac temerè iactata, æquè lætor: tēque hortor pro mea in te beneuolentia singulari, vt habeas rationem in primis non modò tranquillitatis, verùm etiam constantiæ tuæ, velisquæ Patavinam commorationem esse quàm longissimam. ego tamen, quidquid egeris, meam non modò voluntatem, verùm etiam sententiam cum tua coniungam: sed vereor, quod minimè velim. ne quis, in te non rectè animatus, sermonis materiam nactus, leuitatem obijciat. iam enim quiddam inaudiui. In Tibulli quartum, aucto scire, cur nihil volueris. nam, posse te, certum est, nos opus intermisimus, donec à te plurima colligantur. scis consuetudinem præli: vrgebit te, quo tempore minus expectabis, & opprimeret, nec opinantem. quare cum orio nostro tuum negotium metiri non debes, sed cum iacere nos videmur, ipse nihilo minus ad industriam excitari. Amicus ille tuus, cuius ingenium, vt in adolescente, laudabamus, detulit quædam, ad N. quæ, si ille vera putasset, incenderetur aduersus me, & institutam amicitiam, quam spero fore diuturnam, abrumperet, te vnum testor, quid ego de illius doctrina, atq; in-

genio & sententiam, & sæpè prædicarim. ille tamen simiolus longè aliter: vel quod est, vt multi, insensus Italico nomini: vel quod natura improbus, qui fingat ea de me, quæ repugnant penitus iudicio meo, atque etiam naturæ: cùmque ornatus à me sit, detrahare tamen de mea laude conetur. nec tamen est nihil, quod ad te ipsum pertineat, quæ, quia sunt iniusta, contemnes, vt ego, quæ sunt falsa. Vale. Venetijs.

E I D E M, Patanum,

Cum antea, multis mihi declaratâ argumentis, tuam prudentiam valdè probaui: tum verò, lectis tuis literis, laudaui te, vt hominem consilio præditum excellenti, atque etiam, vt virum bonum, qui nihil antefert honesto, suæque maximè fidei, vel cum rei familiaris ingenti iactura, sibi esse habendam rationem existimat. Opima tibi deferabatur, admodumque honorifica conditio, auidè à multis, & ambitiosè petita. nihil occurrebat contrà, quin accipienda videretur. tu tamen reijcis: & facis, meo iudicio, sapienter: primum, quia tuæ officium, qui Cardinali Estensi iam promiseris: deinde, quia ne sic quidem tuam vtilitatem deseris. quis enim illo ad liberalitatem propensior? quis paratior à fortunæ bonis? habes igitur in eodem cum voluntate rem. nec tuis es, in quem aliquid indignè conferatur. atque etiam, quo maior, ac præstantior adesse, ac se tibi offerre videtur occasio, cum summo Principi, singulari viro, tuam operâ dices: eò tuâ acues, atque excitabis industriam diligentius, vt ipse te vincas, & beneuolentiâ Cardinalis eximij omni tibi ratione concilies in qua vna sit tuæ vitæ quasi tabernaculum constitues, & ita perpetuò senties: ô te felicem, Musete, nec iam amplius à Fortuna pendentem, quæ tui similes
sæpe

sæpe iacet arbitrio suo. Nunc ego quidem à te fructus tuorum studiorum vberrimos, de quibus me sæpè prædicantem audire multi, non solum expectabo, verùm etiā exigam. quanquàm tu mea certè monita nō expectabis. noui enim tuos sensus hac in re cum meis optimè congruentes, vt eam denique esse vitam ducas, quæ viuatur in studijs, cætera inania. speciosa multa, plerunque tamen falsa. Interim frueret cum ipse, & quod aiunt, in sinu gaude tantæ felicitatis expectatione: quam æqualem video fore vitæ tuæ, ipso viuente, qui te expectat quem debes, vel si tibi Cræsi opes ostendantur, vnum sequi, & vnum ornare tuis studijs, vel potius ex ipso tui ornandi, atque illustandi capere argumentum. Vale. Vernetijs.

E I D E M, Patanum

Laborabam vehementer de amico nostro: nunc animum meum constituit, aliquo interdum, vt verè dicam, metu fluctuantem, epistola tua, atque ad metum accedebat indignatio? quid? virtutinè deerit ornamentum? aut etiam locus, vbi consistat? tantanè est temporum iniquitas, & hominum in suis bonis ignoratio? hæc ego quandoque mecum: nunc vacuus curam iam sum, & ex eo quod significas, vt in exoptata fortuna triumpho. velim igitur ei meo nomine gratuleris. Tuos versus, tua fretus humanitate, iam promiseram. eos expectabo, minima, si fieri potest, interposita mora. ne tu velim me diuturna expectatione ducas. Illa ad illos, qui te nunquàm amarunt, quos malè scis audire suo merito, cur non transferas, ad alios? equidem suadeo. quòd si tenerem ὁ πρὸς θεόν, facile dicerem, ad quem, me à lusibus. καὶ ἀπὸ παντοῦ τῶν ἰσχυρῶν, planè reuocat non solum natura mea,

sed ætas etiam, senectuti prior, quàm adolescentiæ. itaque, si quid ad me scribes, remoue, amabo te, omnia, quæ dilexisse Plato videtur *ἀποδοίσαι*. Intelligis, opinor, quid significem: & quod significo petere me, vel cupere etiam, si me putas ingenium tuum nosse, existimabis. De beneuolentia, tua & si nunquàm dubitauim, ex te tamen ipso ea, quæ opto, libentissimè audio. quanquam ad studium in te meum nihil addit studij tui commemoratio. non enim te amare cœpi, ut ipse me amares, sed quòd amabilem ipsum esse duxi multis nominibus: quæ tibi ipsi non exponam, non modò meus, verùm etiam tuus pudor impedit. Iactura te mouet rei familiaris in discessu repentino. noli laborare: lucrum erit in damno: si spectas eum, qui te excipiet, præstantem virum, erga tui similes optimè animatum, cuius egregiam voluntatem non dissimilis fortuna comitatur. sarciet igitur ille, si quid ob subitam migrationem damni facies: & ut spero, tuum te consilium quotidie magis oblectabit. Polam video te abiicisse, & lætor mehercule tua causa. veruntamen, si quando opus erit, secussum illum non contemnes: ut habeas tu quoque exemplo Africani, & Lælij, tuum Lucrinum, cuius in littore, neglectis Regum thesauris omni prorsus ambitione solutus, aut conchas legere, aut fluctus numerare possis: eoque lætius, si me tibi tantæ comitem voluptatis Deus obtulerit. Verùm hæc ut quidem nostræ nunc vtriusque res habent, inania: quæ tamen si perfectè laperemus, omnium fortasse prima. Sed vides me tecum garrere? captum voluptate sermonis, dum te quasi præsentem alloquor, & vtor manu eius adolescentis, quem iure Latij donatum, Cretensisbus ademptum, affirmo tibi dignum aliquando fore nostro contubernio quod

quod quidem studiose agit, tuo maximè exemplo incitatus, etsi non te nostra domus, sed tua industria, tuum nobilitauit ingenium. Libri aliquando exierunt, quos ad te mitto, iuuenis optimi, & insigniter eruditi, Onuphrij Panuini non dubito, cum legeris, quin meum de illius præstanti virtute testimonium confirmes habes alia in manibus, vnde fructum studiosi capere vel maximū possint. quæ vt edat maturius, otium illi exopare, qui rerum nobilium scientiam appetunt, omnes debent. Vale. Venetijs.

E I E E M, Ferrariam.

Vix credas, quam non facile mea manu literas conficiam, & quàm facile, cum vtor amanuensi, fluat oratio. itaque scripsi ad Seuerum laboriosè, quod inambulans, vt antea solebam, minimo negotio dictassem discesus ille meos, magnopere index malorum, vt ab amicis tunc, falsa coniectura ductis, putabatur. familiares meos, quorum vti opera consueuerā, Podachatharū. Fasinarum, postremo etiam Nicolaum Crentensem mihi ademit. filium habeo, sed puerum adhuc, & imbecillo corpore, & occupatum satis domestica cura. itaque posthac, nisi quid occurrat grauius, perquam rarò, & quàm breuissimè scribam. venio ad literas tuas. Reuersus è Foro Iulij, quo exieram non tam negotij, quàm valetudinis causa, reperi librum tuum Variarum lectionum, quem apud Sixtū Medicum, communem amicum, excellentem virum, reliqueras. noli expectare iudicium meum. malo enim te ab alijs, quid de tuis studijs, quid de ingenio existimem, quàm à me ipso cognoscere. vnum tamen illud non minus verè, quàm libenter dicam, nihil me adhuc in hoc genere legisse ornatius, nihil eruditius. Quod autem quibusdam in locis & à me dissentis, & egregijs idem

laudibus me ad cælum tollis : parcius vtrumque vellem: sic enim vtrumque fortasse verius : ago tamen gratias quòd publicam vtilitatem rebus omnibus anteponas. quam ego antea consuetudinem, acceptam à patre, seruauì mea sponte, & seruabo posthac, tuo inuitatus exemplo, diligentius. De nummis, cùm lubebit, atque ad cò vt lubebit. vrgeri enim eum, qui cùm tibi vsus intercedat, ne si quidem ipse velis, facìle permitterem, Dionysius paulò serius, quàm putaram absoluetur. moram iniecit, commissà inter operas rixa, absente me. neque tamen hac satis leui, sed alijs adductus causis, quæ ponderis longè plus habebant, penè totum consiliùm abieceram nunc, te hortante, ac monente etiam vt celeriter. quid agam? quid autem, nisi quod ipse cupis? quod certè mea causa cupis. vrgebo igitur pro virili, nec impensæ parceretur, aut labori. De Gallorum Rege, dolui sanè grauitè dolorem vestrum : sed humana quæ sunt, humaniter ferenda nec vobis doctrinæ remedia. nec ea, quæ sumuntur à rerum vsu, deesse possunt: & tu mihi miranda narraisti de Cardinalis consilio quo ille se, vosque omnes præsidio aduersus iniquitatem fortunæ præclarè iuebitur. Vale. Venetijs.

IOANNI BAPTISTAE

Rhamnusia, Xvirum consilij

à secretis. Venetias

Cum à nobilibus viris, in hac loca vel animi, vel negotij causa confluentibus, dignitatem illam quæ maxima est in nostra ciuitate, vt arcanis præstares præstantissimi Xvirum consilij, summo omnium consensu tibi esse delatam accepissem: magnopere sum lætatus, tum pro ea, quæ olim inter
te,

ae, ac parentem meum mutua semper fuit bene-
uolentia, tum pro mea in te vetere obseruantia,
orta primum è meo de tuis virtutibus iudicio, de-
inde à te multis, ac varijs, vt tempora tulerunt, er-
ga me, meosque, officijs vehementer aucta. atque
ego meam tibi penè incredibilem lætitiā, ex ho-
nore tuo susceptam, statim literis declarassem, nisi,
autumno iam exeunte, breui futurum sperassem,
vt, in urbem reuersus, præsens præsenti gratularer,
neque solum ex oratione, sed ex vultu, & oculis,
qui sunt indices animi, de meo in te studio, inti-
mòque sensu iudicares. hac ego me non multorum
dierum expectatione cū sustinerem, ecce tibi
amicorum literæ, ecce nuncij, proximis comitijs
tulisse te fructum antea actæ vitæ omnis, tot pere-
grinationum, quas in Galliam, ad Heluetios, Ro-
mam, etiam ad hostes armis infestos Reip. causa
suscepisti, tot consiliorum, quæ à te fluxerunt ad
augendam, quantum in te fuit, patriæ dignitatem.
cū enim longo post intervallo in eum locum
rediisses, vnde magistratuum designatorum nomi-
na recitantur: consurrexit senatus vniversus, ex
tuo conspectu mirifica voluntate perfusus. quæ tū
animorum omnium perspicua significatio ita te
commouit, vt illicò magna vis lachrymarum ex-
ciderit, intuenti beneuolentiam tuorum ciuium,
quos in omni ætate dilexeras, quibus iam inde à
prima adolescentia, parentis tui, summi viri, ex-
emplo omnibus officijs inseruieras, nulla tibi,
præterquam amoris, præmiorum spe proposita.
Fuit igitur eo die mutuum, & æquale gaudium,
senatus primū, vbi tuam sibi vocem, claram pa-
riter, & suauem, in pronunciandis magistratibus
vidit esse restitutam, quam post obitum magni
Cancellarij Francisci nimium sæpe desiderauerat.
deinde tuum, cum illa tibi cum incredibili gau-

dio, ac penè cum clamoribus vniuersa confurre-
tio, quid de te tui ciues existimarent, quo te stu-
dio, qua charitate complecterentur, ostendit. E-
nimuero lætati te puto, quod quidem iure facis,
summo dignitatis gradu, quo te tua virtus ex-
tulit, vt arcana illa tractares, quæ ad Reipub. salu-
tem, & huius magnitudinem imperij pertinent.
verùm hoc sæpè vidimus alijs quoque contingere,
optimè scilicet de patria meritis: nec enim
honor in quenquam, qui sese magnis in rebus
non sæpè probauerit, confertur: studia verò tanta,
testimonium tam illustre, consensum eiusmodi
quando vlla omninò in re, vel in quenquam om-
ninò hominem vidimis, aut audiuius? itaque
cùm ad meam priorem lætitiā nihil addi posse
existimassem, nunc tamen accessionem haud me-
diocrem noui gaudij factam esse confiteor: vt
eam testari literis, ac tibi, quoquo modo licet, iu-
dicare sim coactus. video enim te vno die, atque
vna planè hora mercedem cepisse non modò me-
ritorum tuorum, quorum habes testem vniuersam
pene ciuitatem, verùm etiam perpeutz tuæ mo-
destiæ, cùm, amore, ac iudicio patriæ contentus,
nulla vnquàm commoda, nullum honorem tibi
esse petendum statueris, vt admiratio simul, & do-
lor propinquos, ac familiares tuos ferè omnes affi-
ceret, quod ista dignitate, quæ tibi nunc incre-
dibili omnium studio delata est, ornari antea no-
luisses. quorum te denique, ac simul omnium ci-
uium voluntas, atque cohortatio vicit, & ad ho-
norem exoptatus, atque accersitus accessisti, nul-
la vsus prensatione, nullis præcibus, tua virtute
commendatus, quæ tibi omnia omnium suffragia
facile impetrauit. quando igitur, honore accipien-
do, patriæ satisfecisti: dabis eidem optanti, atque
perenti, vt ad tuendam, ac sustentandam senectū-
tem

tem tuam quicquid curæ, quicquid potes indu-
striæ conferas: vt & tu mirifico illius in te studio,
& illa tuo excellenti consilio, tua rerum omnium
publicarum scientia frui quàm diutissimè possit.
idem te priuatim rogant necessarii tui propriè ve-
rò filius adolescens, in quo videtur tua virtus ef-
florescere, tua iam probitas, tuæ ad optimas res
propensio voluntatis agnoscitur. Ego autem,
cum nemini in te amando, colendoque concedam,
ijsdem vtor præcibus, ne tuam ætatem, confectam
iam annis, & laboribus pro Repub. susceptis, re-
bus, agendis nimium vexes, vereor enim, (vt o-
mittam publici muneris curam) ne plus officij a-
micorum causa, quàm sustinere fortasse possis,
tua tibi imponat humanitas. quòd si desidi-
am odisti, & quæ aliis quies videtur, laborumque, ac
molestiarum quasi portus experitur, eam tu igna-
uiam appellas: nec homini quidquam vitandum
magis existimas: habes in quo te exerceas: duo
superfunt, aliquot iam annis instituta de itinerum,
& nauigationum diuturno, ac perdifficili cursu præ-
clara volumina: quæ si ad primum, quod omnes
libenter, nec sine tua summa laude legunt: aliquan-
do adiunxeris: egregiam, & maioribus nostris,
multisque ante seculis reconditam doctrinam,
præclaris imaginibus expressam, orbi terrarum
patefacies, tuoque nomini gloriam paries haud
paulò maiorem, quam quæ tibi à cunctis honori-
bus, & magistratibus, vel magnificentissimè gestis,
manare vnquam possit. eoque magis in hoc stu-
dium debes incumbere, quòd omnem amœnita-
tem, quæ solet ad scribendum inuitare, tua tibi
Rhamnusia villa abundè suppeditat. itaque frueris
eodem tempore Marsangi Musis, de licis, ac amo-
ribus tuis: & nobis, posterisque, maxime verò Pau-
lo consules filio tuo, cuius omnes egregiam indo-

lem amamus, & ex orientem virtutem admiramur: quem à te nisi graue sit, etiam atque etiam meo nomine cupio salutari. Vale. Ex plebe Sacci. Pridie Idus Octob.

M ANTONIO NATTAE
Mantuam.

Graui, ac diuturna oculorum valetudine impeditus, feci tamen, vt literis tuis, humanissimè, atque elegantissimè scriptis, quàm primum responderem. Ego te, Natta, ex illo tuo præclaro libro, quem de Pulchro inscripsisti, iam pridem cæpi colere. mea tibi voluntas non patuit: cæteris, quid de te sentirem, sæpè in sermonibus declarauit. Nec verò mirari satis possum, qui potueris tantos processus iu philosophia facere, homo versatus, assidueque occupatus in tractando iuri ciuili: in quo ipso te excellere, & audio de multis, & res indicat: quandoquidem certatim viri Principes te accersunt, summisque muneribus præficiunt. Equidem vt beneuolentiam tibi meam præsens præsentipatefaciam, cupio. Mantuam excurrere: sed me deterret valetudinis infirmitas. tametsi affirmabat is, qui mihi tuam epistolam reddidit, posse me à meis laribus Mantuam vsque non incommodè nauigare. itaque audebo fortasse, igniculum enim desiderij vix iam fero: & si quid est in itinere difficultatis, homini præsertim imbecillo, vincit amor in te meus. De tuo libro, quid iam expectas, vt rescribam? videsne me in ære tuo totum esse. impera mihi, quod vis, & vttere me, quantum vis: subito omnia, & perferam tua causa. Meum librum de legibus ad te mitto, iisdè typis si tibi placuerit, vtetur in tuo libro. sumptus omninò maior erit, quam si litera minor esset. verù hoc tui cõsiliij, ac volùtatis est. statue arbitrati tuo: perpède mag-

magnitudinem libri : deinde significa, quid velis. mitto etiam aliud characteris genus, vt alterutrum deligas. vtrumq; enim in folij, quod aiunt, formam apte conuenit. tametsi dignitas maior est in maiore. De ratione sumptus, si numerum paginarum tui libri significaueris, & simul versuum in vnaquaque pagina, & literarum in quolibet versu: facile summa fiet, & ad te scribetur. Nam quid præterea? hoc. de meo libro quid sentias, cupio significes. vix enim credas, quam à iudicio tuo pendeam.

E I D E M, Mantuam.

Præclare Hector ille apud Næuium: Laudari ab te pater cupio, laudato viro. possum ego nūc idem vsurpare. Video me laudari, à quo viro? à M. Antonio Natta, in quo sunt ingenui animi, ac virtutis ornamenta plurima, ego porro aliquid fortasse, si cum alijs conferar, videri possim: cū verò ad te vnum cogitationem conuerto, vix credas quàm mihi ipse displiceam. Quare permittere mihi, vt eas laudes, quas in me contulisti, reiiciam, aut ipse maiores in te transferam. nam mihi, vtrumque nostrum æqua lance pendere, magni negotij non est, vt vt est, amo voluntatem tuam. ea mihi est, eritq; semper, vt debet, antiquissima. De aduentu meo, muto consilium in horas singulas. tu me allicis, vel attrahis potius: reuocat, & retinet valetudo. cū ad te specto, nauim conscendo, vehor, appello Mantuam, tecū sum. sic est amor, & illæ, quæ fluunt ex amore, voluntates. rursus, cū ad me conuertor, & meam imbecillitatem intueor: qua macie sim, quàm tenui cure, quàm natura mollis, & procliuius ad morbos: relanguesco paululū, & quasi nauim incitaram leuiter inhibeo. vides adhuc, & sentis fortasse, tentari corpora frigore, leni quidē, sed tentari tamen: vides perflari cælum ventis: ra-

tionem esse temporis prorsus incertam, & inconstantem, quæ firmiores non timent: ego valetudinarius nisi timeam, parum videar me nosse, parum vitæ consulere. quod nec humanitatis est, nec satis pium: cum nos iusserit ille summus Imperator quasi suos milites in hac statione, donec ipse reuocauerit, permanere. Calores, ut spero, quæ mea solet esse anniuersaria medicina, me mihi restituent. Itaque Iunio ineunte, aut eo certè mense te, ut spero, complectar. sin videbo sine meo periculo fieri non posse, ut in viam me dem: docebo te literis, quid consilij ceperim. Tuum librum tractabo, qua licebit diligentia, animo certè erga te singulari. Vale. Venetijs.

E I D E M, Manuam.

Adeo ne erraui, & lapsus sum in subducenda ratione, ut de folijs quinquaginta coniecero, quæ nunc octoginta fore video? pudet indiligentiæ meæ: verum, ut ut est, commodò meo rem suscipere non possum: nec audeo recusare, ne mea fides in dubium apud te veniat. itaque peto à te, ut cum tua ratione meam quoque ducas, nec exigas à me plus, quàm res, & fortunæ meæ patiantur. Nam, quod ais, redituram ad me pecuniam cum scœnore, libro vendito: videlicet communi quadam, non propria me regula metiris, non enim ego, ut alij qui libros imprimunt, habebò statim certos homines, qui eos diuendant, & longinquas in vrbes, regionesq; disseminant. venduntur hic statim à meis omnes ita paruo prætio, ut lucri quidem minimû, sed minimo simul labore, minima molestia fiat. Meum ergo librum itidem, inquis, vendes. De doctrina libri tui, de elegantiâ possum ego facile iudicare: de venditione quis præstat? an nescis, libros latinos, optimos veteres, ita nunc iacere, ut

peuè

penè sordium in genere putentur: vix iam Ciceronem ipsum, Cælares, Sallustium legi, à multis etiam ne legi quidem, planeque contemni? quare noli mirari me tam esse diligentē in ijs rebus, quas me docuit vsus penè quotidianus, & in quibus non licet esse sine magna incedere negligentia. De tempore, quod vrget: facultatem imprimendi non cōcedunt, libro non inspecto. atque utinam inspecto, concedant. quod si dixi eos me faciles habere: non significaui, posse me, libris nō lectis, impetrare ius imprimendi, sed consequi, statim ut legantur: quod ita multis non contigit, sæpè enim vidi, nonnullorū scripta, apud eos, quorum potestatis hæc tota ratio est, per multos menses custodita, neque legi, neque reddi. Mittas igitur librum oportet vniuersum mecum autē amicē ages, pro ea, quam tu doces quotidie præclaris exemplis, æquitate. ita, si erraui, non luam grauius, quàm debeo: sin error à me nō est, à te verò aucti libri magnitudo tota pēdet: ius tuebere pro tuo instituto, & amico simul consules. Vale.

E I D E M, Mantuan.

Vt concludam paucis: quando nec mihi ad scribendum, nec tibi ad legendum otij fatis est: si librum misseris, imprimetur. nolo enim meam apud te fidem in dubium vocari: nihil est tanti de tempore, incertum est. pendet, ut sæpè iam scripsi, hæc tota res ab aliena voluntate. crediderim tamen intra mensem confici, & expediri rem posse, tum studio nostro, tum intercedentibus amicis, nobilibus viris, & gratia florentibus. libro non inspecto, facultas imprimendi nunquā dabitur, scio nullam in eo labem esse, quæ legentium animos possit inficere. noui tuos sensus, mores, probitatē, quæ ego pluris etiam in te æstimo, quàm eam doctrinā, qua parem fortasse aliquem, superiorē certè habere neminem. verū mos est gerendus consuetudini;

communis hæc est, non tua præcipua conditio. Ad me autem quod attinet, voluuntati tuæ, in qua vim esse cupiditatis intelligo, nulla interiecta mora satisfiet. Vale. Venetijs.

E I D E M, Mantuam.

Hodie, tribus medicis adhibitis, accuratè disputatum est de meo exeundi consilio. rem probant, sed illud addunt, totam æstatem dandam esse otio, iucunditati, exercitationibus modicis nec redeundum in urbem ante mensem Octobrem. itaque vehementer animi pendeo: nec, quid consilij capiam, satis habeo exploratum. in hac dubitatione venit in mentem de tuo libro: quem, si exeo, video fore ut serius fortasse, quam tua voluntas ferret, imprimatur. quare monendum te literis existimaui, ut aut statim eum mitteres, aut imprimendi cōsiliū differres. Ego hic vel tua vnus causa commorabor, dum liber absoluator. quod si statuis de subita impressione, qua velis forma, quo charactere, quo numero, significa. Suaderem omninò, ut aliorum opera, me absente, vtereris: sed timeo mendas, & sordes: quibus inquinari, & corrumpi tua scripta per operarum incuriam, nolim quod tu iam sensisti in libro de Pulchro qui tractari non potuit indecentius. His literis cupio à te primo quoque tempore responderi: ut, quod ad me ipsum attinet, certi aliquid possim statuere. meam enim voluntatem ad tuam accommodabo. Vale.

E I D E M, Mantuam.

Literis tuis perlectis, aggressus sum legere tuum libellum. legeram iam antea Venetijs, allatum ad me à Carreto tuo. mirificè semper placuit. genus enim scribendi non minus elegans, quam eruditū, complexus es. Quod ad typos attinet, video paululum

lulum detritos esse vetustate: itaque specie illa, quam recentes habere solent, prorsus carent. & compactum nimis atramentum videtur: ex quo fit obscurum quiddam, quod legentium oculos offendat. Menda quædam deprehendi nimis fœda, nec eiusmodi, vt dissimulari possint. cuius incommodi causam puto tibi non latere. sæpè enim hic, dum imprimitur, vel emendationi nemo præest, vel præesse solet homo mercenarius, & parum literis instructus, & is, cui pecunia, quàm fama, sit antiquior. nos tamen, & quia de existimatione laboramus, & quod te nimium diligimus ob tuam probitatem, nimiumque colimus ob eruditionem enitemur, & contendemus, quantum feret acies oculorum nostrorum, vt satis in hoc genere fiat tuæ voluntati. ad quam tu me diligentiam tacitè vocas in tuis literis. laudas enim. & Aldi filium agnoscere te dicis. quàm sunt hæc acuta, quàm me pungunt, atque excitant ad omnem laudem, non modò hanc propriam typographiæ, quæ iam in nostra familia inueterauit, & quasi debita, postulatur. Sed heus: adhuc ne tibi meus liber est in manibus? atqui abiectum iam à te, & latere in angulis, obductum pulnere, existimabam. nec tu is es, cui bonas horas male liceat perdere, homo assiduus curis, maximisq; negotijs districtus. itaque peto à te, hoc mihi des, ne tuum otium à summis rebus ad meas ineptias conferas. satis iam obseruantix in te meæ, satis humanitati tuæ dedisti. hoc si plus cupiam, non agam satis modestè, nec te nosse, nec me ipse videar. Verbum optabam in epistola tua de Carreti valetudine, optimi viri, vt visus sum conijcere, tui certè studiosissimi. nam affectum pessimè, ac penè desperatum dixeras, cùm essem Mantuæ Mecum actum est in hac peregrinatione prorsus infelicitè. incidit in morbos tota penè domus: sed vxor cum periculo

vita integrum ita mensum miserrimè iacuit: nec dum video quid sperem: cum iactetur acerbissima febre, nec habeat spatium vllum sese colligendi. ego, cum nò optimè valuerim corpore, neq; nunc valeam, quo fuerim animo, quæ nunc sim, vel me tacente potes existimare. fortitudinem laudo: sed etiam in me ipso nunc requiro. vincor enim aduersis, nec possum planè, quod tu potes, à philosophia illa vera, quã Aristoteles ignorauit, præsidium petere. Sed lōgius progredior, tuas literas expecto. solatiū fortasse aliquod in malis afferet. Vale. Asulæ.

E I D E M, Mantuam.

Meum in reditu consilium hoc fuit, vt Mantuæ conscenderem, idque maximè tui salutandi causa: tum, vr, quod antea de tuo libro imprimendo inter nos conuenerat, id comprobaremus. non licuit ob viarum difficultatem, & frigora. scis enim, quam tenui cute sim, quam imbecillo corpore. Caneti igitur, & meo, & meorum consilio, tranquilla tempestate conscendi: Mantuamque præteruectus, viginti, opinor milliariorum interuallo, Clodiam tri-duo incolumnis apuli. hic me amici, & propinqui læticia incredibili exceperunt, qui de reditu meo, sæuiente iam hieme, penè desperassent, negotia nunc repetimus: quæ cum neque pauca sint, neque ponderis exigui: nullum tamen habeo prius, nullum antiquius eo, quod ad te pertinet. vide igitur ipse, quid statuas, nam, si perstas in sententia, mittendus liber est ante medium Ianuarium: quo spātium habeamus eos alloquēdi ac rogandi, quorum iniussu nemo imprimit impunè. vrget etiam Philippi Regis orator de libro edendo, quem ei misit, homo, vt aiunt, Græcè, Latineq; benè sciens, arcanorū ipsius Regis particeps, Gonzalus Perez: cui roganti per literas, vt omninò suus liber meis typis

excet

exeat impressus, & in eo sitam ac locatam suæ laudis aliquam partem existimanti, deesse nō possum, polliciusque sum: & persoluam fidem. sed cupio tuum librum anteire, si tu vis: sin cōmodius videtur, in aliud tempus differri, quā primū literis significo. ego id vnum specto, tibi vt satisfaciam. Vale.

E I D E M, Mantuam.

Nondum redditus liber est: nec mea tamen in ea re diligentia defuit. deuorandum est hoc vtrique nostrum, quidquid est molestiæ. nam me quoque mora longior incipit ita grauitè afficere, vix vt feram: fero tamen, quia Nattæ negotium est. alioqui hastas mehercule, vt ille inquit, abijcerem, sed obduremus paucos præterea dies. si res ducetur, librum repetam, & cum pecunia tibi remittam. Ama me, & tibi persuade, te mihi esse in animo assiduū, in oculis, in ore. Vale.

E I D E M, Mantuam.

Neque nihil respondebo, neque tamen id, quod tu exoptas vehementer. ego autem sic, vt tecum in cupiditate contendam. Librum habet in manibus homo eruditus egregiè sacris literis, & philosophiæ scientia excellens, Sixtus Medicus, cuius omnia iudicio propter doctrinam, fidei verò ob integritatem rectè committantur. is legit acuratè. perscrutatur omnia: examinat, & pendit acerrimè. nihil adhuc, vt sæpè iam mihi significauit, alienum à recta sententia deprehendit, tuamque mirè laudat perpetuam tam longo in opere eloquentiā, singulari doctrina coniunctam. is, quid de tuo libro sentiat. suo testimonio, ac iureiurando cū ostenderit, aggrediemur: quod abesse iam longè vix potest. Te interim rogo, optime Natta, ne quid alienæ culpæ in me transferas: nec me curare parū gnau-

ter existimes ea, quæ ad te pertinent quibus afficior in vtramque partem, non equidem æquè ac tu, sed vno te excepto, grauius certè, quàm ceteri. Vale. Venetijs.

E I D E M, Mantuam.

Aliquando is, qui tuum librum accuratè legit, absoluit epistolam eam. qua tuis literis respondit. de re tu iudicabis: de homine, sic habeto, virum esse bonum, præstanti humanitate, singulari doctrina, præconem verò laudum tuarum. quare est sanè, cur ei gratias agas, quod te ornet, efferatque laudibus: quod à me iam, qui te vnicè diligo, tuo nomine factum est. quàm primum autem cupio à te responderi: vt, si quis remanet scrupulus, auferatur, & exeat tuus liber bono publico, tua non mediocri gloria: quod vtrumque fore confido. Bonamicus neque dum venit, nec venturus ne sit, aut quando sit, ex eius ad me scriptis proximè literis licet concijcere. tu cognosces: eiq; ad me fasciculum dabis epistolarum mearum: quas tamen, tu quoque opinor, mecum sentis, comprimendas potius, quàm diuulgandas: sed efflagitantibus, præsertim amicis, negari iam diutius non possunt. Vale.

E I D E M, Mantuam.

Pluribus tecum verbis agere non licet: ita multis distrahor curis. vnum hoc: is, qui tuum librum legit, idem tuis literis, disertissimè scriptis, respondebit. quod vt celerrimè faciat, operam dabo, quantum in me est. tuam causam certè, vt mihi videtur, præclarè tueris: &, quantum tibi ex optima mente, tantum ex ingenio, & doctrina laudis accedit. Vale. Venetijs.

E I D E M, Mantuam.

Placere tibi argumentum de Republica, & eius libri

libri partem, epistolis meis insertam, abs te, tali viro, tantopere laudari, vehementer gaudeo. tua verò cohortatio, vt absolvam institutum, animos illa quidem addit: sed, ô mi Natta, si videas quibus præmimur & curis, & laboribus fortasse, si modò vis me viuere, aliter sentias. incitamur voluntate, consilijs, & hortatibus amicorum, gloriæ nonnulla cupiditate: nec omnino diffidimus ingenio, verùm illa, qua tu excellis, quæ in tuis dictis, & factis elucet, prudentia dissuadet, me natura pertenui fluxit corpore: studiorum accessit non mediocris labor, ex quo imbecillitas, & morbi. quid res domesticæ? quæ, quò est augustior, eò tuenda diligentius est. quid typographia? quam ita mihi tractandam intelligo, non vt omnia ad vtilitatem, sicut multi, sed pleraque ad meam existimationem referam, ac dignitatem. quo proposito, nihil est operæ, nihil studij, recusandum: ac sæpè, vt ait poëta ille tuus, sudamus, & algemus. Amicis etiam vel salutantibus horæ dandæ sunt, vel aliquid petentibus officia tribuenda. qui si excludantur, aut reijciantur, sanè consulatur otio meo, rebus meis, valetudini meæ, sed vbi humanitas? quæ quàm sit hominis propria, nomen ipsum indicat. Iacent igitur inchoata, planè rudia, temerè vel dissipata, vel confusa, mea scripta: quæ nonnunquam, sicuti, mater languentem filium, cum dolore tacitus aspicio: opem ferre, quam videntur postulare, non queo. Quare, si quid apud te hominis tui amantissimi salus est, non debes me ad scriptionem vocare, tot assidue, tam varijs, tanti momenti occupationibus distentum. adiua me potius consilio, si potes: aut minue molestiam consolando: opus saltem, (& hoc ipsum significa) vt hæc, quæ nunc sustineo, perferam, & is, quem volumus, principijs exitus respondeat. id quod, nisi fauente, qui sona

est omnium bonorum, Deo, sperare non licet. Consultationes tuas, si quæ nondum editæ sunt, mirè aucto legere. nam, cum in ijs, quæ iam sunt editæ, præstare te omnibus, qui memoria nostra ius ciuile literis mandarunt, cum scientia rei, tum sermonis elegantia, mihi persuadeam: intelligo posthac tua scripta longè fore meliora. non ago tecum blandè: metior veritatem ipsa re, &, ut sentio, planè loquor valdè, mi Natta, hoc biennio in Latina lingua profecisti: quotidieque ut ex epistolis tuis facile conijcio, ad veterem illam eloquentiam propius accedis. itaque videre mihi videor, ac prorsus video, quantus in iure ciuili explicando, si studium adhibueris, esse possis. quod ut facias, author tibi magnoperè sum: si modò tu in tua laude quenquam, præter te ipsum, authorem, hortatoremve expectas. Vale.

E I D E M, Mantuan.

Literæ tuæ, quas idem binas tabellarius attulit, facile tuam edendi libri, quem efflagitari iam à multis audio, non medicrem cupiditatem declarant. nec me tamen studio tibi concedere velim existimes. nam & *συμπάθεια* quandam commouit iam in sensibus meis virtus tua, & res ipsa, de qua tantopore laboras, commendationem habet à se ipsa, nec tuum officium apud me, aut omninò apud quenquam bona mente præditum, desiderat. Vnde igitur, inquires, tot dierum prolatio? Equidem culpa vaco: nec in officio præstando Sixti nobis humanitas defuit: sed ab eius voluntate pendemus, cui tota demandata facultas est. is cum Sixti primùm, deinde etiam nostro se acquiescere testimonio confirmasset: Sixtum etiam, ut optimè de Christiana doctrina sentien-

tem

rem, sacrarumque literarum disciplina perfectum, laudibus extulisset: illud adiunxit: sibi tamen esse concedendum, cui ratio temporum paulò seueriorem, quam ipsius voluntas ferret, personam imponeret, ut librum leuiter attingeret: quod esse perpaucorum dierum negotium pollicebatur. negandum non fuit. egimus etiam gratias, quod ita blandè peteret, ut suam obliuisci potestatem, humanitatis causa, videretur. Nunc tibi, mi Natta, deuoranda est hæc non multorum, ut spero dierum mora. vides, hominum recentiorum libri, quicumque de sacris rebus loquantur, quam diligenti hodie trutina perpendantur: vides, quam multi, nullo personarum discrimine, in iudicium vocentur, quam pauci mox elabantur. tolle, obsecro te, festinationem in re tanta: & habe rationem temporis: & vtriusque nostrum otio, (nam mea quoque res agitur) breui interposita mora, consule. Nam, quod iniecasti de tua laude, opinor, ut quasi dormientem excitaris: id mihi nonam diligentiam non attulit, potius admirationem quãdam, cur ea, quæ ad tuum decus pertinent curari a me frigidè suspiceris. Etiam appellas me ob testimonia epistolarum mearum. quasi verò ego te diligam constantiæ causa, non iudicij. quod si te non esse dissimilem tui putaueris, cuius etiam probitatem, doctrinam, eloquentiam, assidua studia vehementer augent: me quoque qui aliquando in te fui, eundem fore semper, hoc est, amore incensum, tuarumque cupidissimum gloriæ, debbis existimare. Commentarios meos quod cuius libenter, amicè facies. si verò etiam, ut scribis, aliquid ad tuam vtilitatem excerpis, magni facio industriam meam: quam tu, vir ingenio, & eruditione summus, modò non improbares, satis habeam: fructum ut ex ea caperes, vix unquam speraui,

itaque scribam posthac paulò fidentius, iudicio tuo confirmatus:& auctoritatem tuam, si quis contra senserit, pro sexcentis rationibus opponam. Literis tuis, caue putes, non esse à me responsum, quia neglexerim. obstitit occupatio: quæ diem quandoq; totum eripit à mane ad vespèram. quod etiam si non scriberem, tamen opinari, tuæ prudentiæ, & humanitatis esset. Vale.

E I D E M, Mantuam.

Ad oculorum dolores, quos diuturna consuetudine satis iam modicè fero, accessit molesta febricula, periculi tamen expers, ut medicus affirmat. Itaque cogor breui respondere literis tuis elegantissimè, & humanissimè scriptis. Liber statim traditus est viro optimo, atque eruditissimo, còmuni amico, Sixto Medico, is, licet occupationibus districtus, tamen & mea, & tua causa pollicitus est, operâ se daturû diligenter, ut eâ partē, quâ tu addidisti, at mutasti, quâ citissimè legat. quod cû fecerit. rursus ex eius testimonio ius erit impetrandum libri diuulgandi. scis enim, quàm seuera hodie sit librorû omnium examinatio, quàm sint, ubi quid scribimus, ambigua cauenda: ne qua omninò secus interpretandi, trahendi quæ in deteriore partem, occasio præbeatur. Sixtus me diligit, meæ quæ causa valdè cupit, de te autem honorificè, & sentit, & loquitur. itaque, quod ad ipsum attinet, nauigamus in portu. Academia tuum officium amplectitur: ac laudat: sua verò à te, singulari viro, probari, ac magni fieri instituta, mirabiliter gaudet. Plura volebam, ductus suauitate sermonis, cuius imaginem habet epistola: sed interdictû est, non modò ne quid scribam mea manu, verùm etiam ne multa, nisi necessariò, dictem. Vale.

E I D E M

E I D E M, Mantuam.

Habeo quod petieram, sedasti animum meum consolatione, consilio iuisti. nihil sapientius, nihil humanius epistola tua. & cum multa sunt à te grauissimè, atque ingeniosissimè commemorata: tum verò mirificè sum exemplo tuo commotus, quem statuo imitari, quantum in me est, licet meæ probè quidem conscius infirmitatis: cui si Deus aderit, quod equidem spero, vincemus humana omnia, & triumphabimus in aduersis. Afferet ad te Tabellarius cum his literis indicem, quem petis missum ab Academia, tui studiosissima. tradidi enim legendam epistolam tuam: nec improbauit quisquam. quid? nemo non extulit amplissimis laudibus. ego autem & qua sim ex eorum iudicio affectus lætitia, & quid ipse de tuis existimem scriptis: quia te puto illud, vel me tacente, pro amore nostro suspicari, hoc autem ex meis superioribus literis cognouisse: non exponam hic pluribus verbis. tantum agam gratias de ista tam in me propensa voluntate, excellentique industria: quarum alteram longitudo literarum tuarum, alteram elegantia declarat. Vale.

E I D E M, Mantuam.

Biduum hic fututus sum: nec enim diutius licet per valetudinem: nec venissem leuibus causis. Liber tuus propediem prælo committeretur, & diligenter emendabitur. angor equidem, quod abesse cogar, quod accidit profectò non minus contra voluntatem, quàm præter opinionem: sed hæc in manu nostra non sunt. ducimur enim, vel trahimur potius fatorum vi. itaque humana omnia ferenda. quanquàm non hæc tibi, quem religio probum, doctrina prudentem facit, sed mihi ipsi, ab ijs præ-

sidijs, quæ te muniunt, parum instructio, tanquam
intus cano. De rebus meis, de valetudine, de stu-
dijs, exigit omnino amicitia nostra, vt aliquid si-
gnificem: sed neque nunc satis otij suppetit neque
vt verè dicam, libenter scribo, quæ tu non libenter
legas. meliora tamen omnia paucis diebus fore
videbantur: itaque vberiores à me literas expecta-
ro. Hæc dictavi properè, multis distictus negotijs,
animo curis impedito. Vale.

E I D E M, Mantuam.

Legi, quas remisisti, epistolas meas, & correxi
leuiter, vt homini licet occupato. de editione quòd
hortaris, vt omnes potius, quàm, vt ego statue-
ram, vnâ aut alterâ: ita faciam, non ipse laudis
(scriptæ sunt enim, quod res ipsa indicat, indili-
genter, ac raptim) sed quia notam est æquis, & ini-
quis nostram amicitiam volo: quæ me ornat iudi-
cij tui testimonio: cum tamen ad iudicium, singu-
laris accedat humanitas. Vale. Venetijs.

EPISTOLARVM

PAULI MANVTII

LIBER QVARTVS.

*Illustri comiti Michaeli Turriano Cene-
rensi Episcopo Ceneram.*

Ngabar animi, nec fieri quicquam
posse me vno miseriùs opinabar: iam
multa hoc anno præter expectatio-
nem, prorsus aduersa meis rationi-
bus, obtigerant: fratris primum a-
mantissimi, deinde filiolì suauissi-
mi

mi interitus, vxoris morbus, inualetudo mea, rei familiaris incommoda. quàm facile, nullo penè strepitu, rerum mearum conuersus orbis est. de fratre, & filio iam fero moderatius: vel quod, ut solet, medetur dies: vel quia, quod æterna lege Deus constituit, id abrogare velle non solùm iniustitiæ, verùm etiam imprudentiæ videtur esse. vxor conualuit: ego satis firmus. domestica verò damna, quæ sarciri vix vnquam arbitrabar posse, facile compensat amor in me tuus, cuius mihi recordatio molestias omnes diluit: quandoquidem vis me ad omnes casus (recordor enim tua verba) subsidium in tua benignitate maximum consistit. Itaque leuatus à te grauissimis curis, premi iam onere officij me sentio: in quo sustinendo viribus enitar cunctis & animi, & ingenij: tantum ne? immò etiam ijs, quas beneuolentia erga te nostra, & singularis addet obseruantia. quid porro tam difficile, aut tam aniplum est, quod incitata studio voluntas non assequatur? veruntamen in hac re sentio esse haud paulò difficilior mihi satisfacere, quàm tibi. te enim nihil in conferendo beneficio spectare præter ipsam virtutem, quæ suis gaudet ac fruitur bonis, nihil extrinsecus assumit, satis mihi multò antea persuasum est præterea nulla re indigere, non gloria, qua iam pridem abundas, non diuitijs, quas & possides iam, & contemnis. ego verò. qui & ante annos sex, quo te primum die sum allocutus, eo ipso die benignitatis tuæ præstantiâ non vulgari munere sum expertus: & nunc ab eadē benignitate multo etiâ maiora te iubente, cogor expectare: prorsus ancipiti cura distrahor, qui neq; gratiâ tibi vnquâ referre, neq; nulla voluntate cõtentus esse possim. Succurrit enim multa, quæ libenter cogitem. primum, humanitas tua, qua me semper cõplexus es: deinde liberalitas,

qua subleuasti: postremò consolatio illa, Christianæ pietatis, & sapientiæ plenissima, qua, me quidem proximo Quintili mense, cum ad te honoris causa Cenetam accessissem, afflictum erexisti. atque hæc quibus meis erga te officijs? nullis omnino, salutatione excepta, quæ ipsa mihi tum utilis ex prudentia, atque eruditione tua, tum etiam ex dignitate per honorifica fuit. Quæ cum omnia colligo: eximiam istam, planèque diuinam beneficentiam, insitam tibi, vel potius ingenetatam à natura, auctam doctrina, vñ confirmatam, atque perfectam, satis admirari non possum. Et simul ad quosdam, opibus affluentes, multis imperantes nationibus: cogitationem conuertens, doleo vicem bonarum artium, quæ deserantur ab ijs, quorum patrocinio si vterentur, fructum retribuerent eum, qui est omnibus imperijs anteponendus. quid enim est immortalitate præstantius? quis autem eam, nisi beneficio literarum, consequitur? lateant in tenebris, obruti vetustate, Cæsares, Alexandri, planè omnis antiquitas, nisi rerum præclarissimè gestarum, quas cum audimus, imitandi cupiditate accedimur, testem haberemus historiam. Quò magis tibi gratulor, Antistes, & idem Princeps egregie. qui hanc veræ laudis penè vacuum hodie possessionem tam libenter occupes, veteremque maiorum tuorum de omnibus bene merendi consuetudinem, nulla prorsus tuarum fortunarum ratione habita, constantissimè retineas. Quod verò istam virtutem multis præterea virtutibus vsu rerum maximatum, prudentia, doctrina, eloquentia, maximè verò humanitate cumulas, atque exornas: idcirco & antea Romæ, atque in tuis legationibus, Ecclesiæ causâ susceptis, magnificentissimè gestis, & nunc in vrbe tua, quam diuino simul, & humano iure temperas, concursus ad te
quotidie

quotidie fiunt optimorum virorum, & eorum maximè qui aut ipsi ingenio, literisque præstant, aut saltem de ingeniorum, literarumque præstantia iudicare possunt. in quo sæpè fortunam accuso, quæ mihi facultatem veniendi ad te, quod eram hac æstate pollicitus, & cupio vehementer, adhuc quidem eripiat. quod cum licebit, ac curram quid enim ista amœnitate iucundius, isto cœlo salubrius? quid porro ad beatè viuendum deesse potest ei, qui tecum viuatur? cuius in ædibus primum oritur ex tua disciplina virtus, deinde excipit virtutem liberalitas. Hoc igitur, cum per negotia licebit: & utinam maturè liceat. interim memoria tui fruar: tēque licet hoc terrarum spatio disiunctum, colam ut præsentem, nec vllum erga te, quod ab honeste tui studiosissimo possit expectari, aut officij genus, aut studij prætermittam. Vale. Venetijs.

ANTONIO VERANTIO

Episcopo Acriensi.

Cum, N. tui studiosissimus, præclarè non solum indolis, sed iam etiam virtutis adolecens, proximè reuersus è Pannonia, tuo me nomine salutasset: atque hoc officium ijs verbis, quæ facile tuum de me iudicium declarabant, subsequutus esset: cepi sanè voluptatem incredibilem, nec mediocres habui gratias Deo optimo Maximo: cui soleo, si quid optabile contigit, acceptum referre, & à quo, si quid contrà, sperare meliora. nec verò tua mihi quidquam amicitia vel ad meam laudem illustrius, vel omnino amplius possum existimare: cuius audio fortunam à multis ita laudari atque extolli, ut nemo tamen sit, quin fortunæ virtutem anteponat. atque ego te cum ante aliquot annos, cōmotus fama laudum tuarum, diligere, & obseruare cepissem, animumque meum probare

tibi literis vehementer vellem: pudor vetuit, non omninò fortasse improbandus, meque ab hoc deterrere consilio, & quasi reprehendere natura mea maximè semper est visa. quid? tunc talem virum, gravissimarum rerum onera sustinentem, deditum studijs præstantissimarum artium, inani scriptorum genere appelles? reuocabat ratio, & habendam mihi tum dignitatis tuæ, cum modestiæ meæ rationem intelligebam. Sed profectò à rectis mentibus non ambitione, sed officio incensis, diuina nunquam benignitas abest. qualem enim ego certè vix vnquam sperare ausus essem, ea mihi nunc à te ipso oblata facultas est: cui de mittendo ad me emblemate, elegantissimè, &, in quo summam laudem statuo. admodum piè conscripto, venerit in mentem. quo sum dupliciter affectus officio, lætitia primum. ex ipsa re: debet enim iucunda vehementer esse amoris, ac iudicij, à tali præsertim viro profecta, significatio: deinde molestia quadam, quod, qui humanitate vinci non facile patiar, nunc quidem à te captus, atque oppressus, tantum in hac virtute, qua nulla magis hominem decet, tibi concedam necesse est, quantum in alijs, quibus te Deus ornauit, & industria tua, minimè paucis: quarum fama non Germaniæ, aut Pannoniæ, continentium regionum, ambitu terminatur, sed Europam, quanta quanta est, ac penè terrarum orbem iam peruolitat, vniuersum. veruntamen, si tibi, magis locorum spatijs disiuncto, singularem animi mei ad te amandum, colendumque propensior em ostendere minus possum: apud eos saltem, qui meam vocem audiunt, meisque sæpe sermonibus intersunt, tuam doctrinam, eloquentiam, in primis verò puram ab omni labe religionem assidue prædicando, profectò ipse mihi aliqua ex parte satisfaciam, nec tamen ita sterilem

rilem cognouimus industriam nostram, licet mihi laudem ingenij nullam adscisco, quin ea fructum aliquem, qui ad tuum decus pertineat, nec sine tua gloria peruulgetur, aliquando ferre possit. quod aggrediar ita libenter, & ita studiosè curabo, ut euentus futuri lætitiæ auidè præcipiam, deque eo, quod nondum præstiti, iam nunc, perinde ac si præstiterim, ipse mihi gratuler. & huius quidem veluti prædam promissi, meæ testem voluntatis, hanc ad te mittendam epistolam putavi. Vale. Venetijs.

ANDREÆ ZEBRIDOVIO

Episcopo Cracouiensi.

Vide, quæ sit vis etiam apud alienos, ignotòsque homines, veræ, solidæque virtutis. Aliquot ab hinc annis, cum egregios viros, qui te non de facie solam, verum etiam è sermone, assiduæque consuetudine optimè nouerant, omnia de te summa prædicantes audierem, studio tui sum incensus incredibili. nec meam deinde obseruantiam dies extinxit, aut imminuit, sed auxit potius, ad summumque perduxit. atque equidem nihil habui antiquius, nihil expectaui magis, aut obseruari diligentius, quam ut hæc ad te amandum, colendumque animi mei propensio aliquo tibi non vulgari pateret officio: sed meam expectationem fefellit euentus, nec vlla vnquam satis opportuna voluntati respondit occasio. nunc igitur quod mihi à fortuna denegatur, statui à me ipso impetrare. Præclarum aliquid præstare, dignum videlicet ea, quam tu sustines, persona, dignum tua virtute, cupiebam: non licuit: at, quod licet, denique operam, ut id consequamur. licet enim certè studij erga te mei significationem quandam, non expressam omnino, sed quasi leuiter adumbratam,

ostendere. & è quercu etiam quandoq; exculptum placet, non modò ex ebore, simulachrum. Effigiem domi habeo parentis mei: quem tibi vnum, cum familiari olim tuo, & in amore esse, homo insigni eruditione, moribusque sanctissimis, Andreas Patricius non semel affirmavit. eius exemplar venienti ad te Patricio dedi. Putabis igitur cum patrem meum quasi præsentem aspicias, agere tecum, vt aditus mihi, & quasi fores aperiantur ad amicitiam tuam. quod si assequor: additum ad fortunas meas ornamenti, commodique plurimum existimabo. quid enim speciosius, quid ad laudem præstantius, omnino ve utilius, quam principum, hoc est, tui similium virorum, frui beneuolentia? atque hoc video totum esse positum in humanitate tua, quam Patricius ferebat in cælum. nam ego quidè, nullis planè meritis, animo tamen adhuc te colui. sed vt spero, merita quoq; accedēt. conferam enim ingeniū ad tuam laudem: & apparebit in tuo nomine, approbante Deo, quo nihil abnuente perficitur, opus aliquod industriæ nostræ, eiusmodi fortasse, (certè hoc enitemur) quod posteritas haud omninò contemnat. Vale. Venetijs.

PETRO MISCOVIO

Sarmatarum Regi Consiliario.

AMO valdè probitatem, & secundum eam eloquentiam, non quæ verba tantum colligit, & inani vocum sonitu auribus obstrepat, sed quæ maximè rem continet, seque ipsa non minus gravitate sententiarum, quàm elegantiæ verborū, & splendore commendat. hæc te audio simul expetere, Petre Miscoui, expetere autem? immò iam esse consecutum, quibus ornamentis magnam te esse, atque illustrem apud homines verè sapientes existima, sic inquam, vt illa, quæ plerique, quasi sola bona

bona, specie decepti admirantur, quæ ipsa quoque in te non mediocria sunt, opes, authoritas, amicitia clarorū, virorum, addo etiam apud Rēgem omnium potentissimum, nullo pacto conferenda videntur. nam hæc licet aliquando virtutem consequantur, vt in te ipso contigit, minimè tamen ipsa virtutem indicant. neque semper ad laudabilia studia, tanquam ad causas euenta, referuntur. qui verò pietatem, qui iustitiam colit, qui & ingenio valet, &, qua valet, ad res egregias, maximèque ad instructam præclaris doctrinis eloquentiam totus incumbit: hunc verè se imum, quod esse difficultimum constat, ac sua bona nosse, hunc optimè exercere instrumenta illa, quibus homines brutis animantibus præstant, mentem, atque rationem, hunc denique gloria dignum immortalī, dignum qui feratur in oculis, ornetur laudibus, nemo omnium hominum, nisi qui hominis nomine indignus haberi velit, vnquam negabit. quod ego cū a prima pueritia, domestico patris instituto, natura etiam quasi suadente, sensissem: confirmatus postea magnoperè sum clarorum virorum exemplo: nec venit vnquam in mentem, quod ita senserim, pœnitere: lætus etiam valdè sum, ac lætor equidem nunc eo magis, quod accedit ad meam sententiam iudicium tuum, in ijsdem enim studiis elaboras: eadem tibi artes curæ sunt, quæque hinc emanant laudes, eas esse veras laudes, & earum ita semper florere gloriā existimas, vt nunquam exarescat. idem putamus, & idem vterque sequimur, optime Miscouī: sed tua clarior industria, hominis in excelso dignitatis gradu cōstituti fortasse etiam felicior, quia secunda ingenium fortuna excitat, aduersa debilitat. quàm multa enim nobis obstant: quam sæpè recta mens, optimorum consiliorum incursu impedita, cogitur cōsistere. tibi verò, qui pro-

pensam vehementer ad laudabilia quæquæ volun-
 tatem in te laudant, iidem fluere ex voluntate om-
 nia. confirmant, nullam aduersari, nullam pu-
 gnare tecum ex iis rebus, quæ sunt inimicæ vir-
 tuti: versari te assiduum in aula Regis, ipsi Regi
 charum, summis, & infimis iucundum, apud ex-
 teras etiam gentes illustrem, ac perhonoratum.
 quæ tibi esse perpetua, maximèque propria, non
 solum cupio, communi studiorum causa, quorum
 decus tua dignitas auget: sed facile etiam addu-
 cor, vt sperem. quidquid enim es, à te ipso es, &
 ideo tantus, quia talis: nec tu desines vnuquam es-
 se, qui fuisti: nec ea, quæ virtus constituit, casus
 euerter. tantum igitur, quod & facis, & facere mi-
 nimo negotio potes, retine consuetudinem tuam:
 intuere te ipsum: vitam antè actam imitare. sic au-
 gebis quotidie tua merita: & idem quotidie meri-
 torum præmia tuorum sumes à te ipso, eritque
 virtuti merces virtutis vsus, quo nihil esse iucun-
 dius, profectò iam sensisti: nihil autem ad memo-
 riæ perpetuitatem vtilius, docemur exemplis co-
 rum, de quibus post tot secula literæ loquuntur. Et
 quoniam sequitur, atque comitatur, vt vmbra cor-
 pus, gloria virtutem: nec te later, præceptis imbu-
 tum antiquæ doctrinæ, improbari eos ab excellen-
 tibus in philosophia viris, qui præter sua commo-
 da, nihil spectent, seque sibi tantum ipsis esse natos
 arbitrentur: non dubito, quin statuas, quantum-
 cunq; vel habes iam facultatis ad benè merendum,
 vel in omni tua vita præclara tibi animi tui bona
 pepererint, non ad rei domesticæ fructum, aut ad
 angustæ benignitatis vsum illud esse reuocandum,
 sed esse totum ad alienas vtilitates, maximeq; ad
 artium liberalium ornamenta quàm latissimè por-
 rigendum, atque explicandum. quod si fiat, simul
 illud fieri necesse est, vt, quàm plurimis in tua lau-
 de

de consentientibus, par beneficentiæ celebritas
nominis, & fama consequatur. Atq; ego te ita sen-
tire, proque tuis opibus iam præstare, non inani a-
liqua coniectura ductus existimo, aut ideò ad te
scribo, vt in tuam gratiam blandæ orationis artifi-
cio mihi liceat irrepere sed credidi hominũ hone-
stissimorum, ac prudentissimorum, istinc ad nos vel
studiorum causa, vel cognoscendæ Italiæ studio
conmeantium, testimonis, maximè verò familiari
meo, nihil temerè affirmanti, Andreæ Patricio: cu-
ius eo pluris iudiciũ facio, quòd egregiam eius do-
ctrinã, id quod perquam rarò contigit, adæquat
integritas. addebat etiam, quo sum vnicè delecta-
tus, quodque mihi, vt verè dicã, huius epistolæ
causam attulit, studiosum te esse scriptorum meo-
rum, & mihi aliquid, atque adeò tantum tribuere
in Latina lingua, quantum optavi equidem semper,
asscutum me esse nunquam duxi. nunc, si tu, ista
vir auctoritate, isto pondere, ita de me sentis: in du-
biũ penè reuoco iudiciũ meum: nec me prorsus au-
deo contēnere, ne à te dissentiam: enitarq; multò
etiam, quàm antea, diligentius, vt accedam proximi-
mè, si ulla ratione poterò, quo tu me peruenisse
iam existimas, vt aliquando veritati iure des, quod
fortasse nunc humanitati magna ex parte largiris.
fateor enim, iudicii de me tui famam mihi esse per-
iucandam: quid oneris tamẽ eadem imponat, quo-
que redigar necessitatis, intelligo. latere nullo mo-
do potest, quem clari viri testimonium indicat: nec
me iam ad vigilantiam, omnium scientiarum parē-
tem, laudis cupiditas magis, quàm infamiæ metus
impellit. quæ licet perdifficilis, admodumq; dura
videatur esse conditio: tamen, quia gratus, hoc est,
vir bonus esse volo, amplector libenter officiũ tuũ,
ab excelso quodam animo, liberaliq; profectum:
quod si compensare meis officiis non poterò, me-

memoria tuebor, & prosequar etiam laudibus, quam diu vita fruar: vt ex optima saltem voluntate, qua boni, & sapientes viri metiri beneficia consueverunt, aliquā tibi relatā esse gratiam existimes. Vale.

10. VINCENTIO PINELLE

lo Patanum.

Magna fuit, atque etiam nunc inter homines est de genere vitæ controuersia: cū alios ita doctrinarum cognitio delectet, vt ab agendis rebus abhorreāt: alij, non sibi tantū, verū & amicis, & patriæ, planēq; omnibus hominibus homines esse natos, existimēt: ex quo sequitur, vt scientiarū studijs vsum rerum anteponant. hoc discrimen, in quo valdè pro sensu partium dubia veritas fluctuat, tu quidem, quod ad te attinet, optime Pinelle, optimisq;, & eruditis viris meritiò charissime, egregia quadam, vulgo non satis cognita ratione sustulisti. simul enim vtrumque studium complexus es tum earum disciplinarum quibus exculta mens vberissimos in omni fortuna ferre fructus solet, tum iuris ciuilis, quod alienos ad vsus maximè porrigitur. ardua res, & operosa: quòd exemplorum declarat inopia: sed ingenio tuo nihil difficile: &, vt se præbent initia, futurum nemo dubitat, vt instituta perficias, consilijsque tuis breui respondeat euentus. in philosophia quidem processus tuos admiramur: qui tanti sunt, vt euolare potius: quàm excurrere videaris, quanquā cur miremur? ingenio si quis valet, in studio ferè languet. qui vtrumq; coniunxit, optimā quandoq; disciplinam, & rectā studiorum viam ignorat? fac in vno tamen hæc inesse omnia: quid assequetur aduersante fortuna, subsidijs destitutus ijs, quæ cū adsunt, fertur animus procliui cursu ad egregias res. sin absint, hæret salebra, nec faciliè progreditur. Quæ igitur singula
tanti

ranti sunt, quemuis vt possint à sperata literarum gloria penitus auertere: hæc tibi cùm suppetât vniuersa, iure istam, quam alij vix tuentur, Spartana quotidie magis illustras: neque tam nobis hoc æqualibus tuis quod sis virtute maior, quàm illud, si te ipso minor esses, admirandum videretur. In philosophia quidem cùm operam studiose des M. Antonio Genuæ, cui veterum doctrinarum arcana patent, quo nemo peritior Aristotelis interpretes, nemo vir melior, vsquam viuit: nihil mediocre neque nos à te expectamus, neque tu præstas. quo nomine tibi gratulor plurimum, vt eò magis, quod illius viri voce publicè cum multis, consuetudine, ac sermonibus, quæ humanitas eius, atq; maior in te est, priuatim, & propriè fueris. hauries enim ex eodem fonte non ea solum, quæ vel olim in Lyceo, vel etiam in Academia disputabantur, sed id, quod longè præstâtius est, Christianam pietatem, à qua manet vna, & in qua item vna philosophia perficitur. Habes igitur, diuinitus oblatam, virtutis adipiscendæ facultatem: quam te video arctè esse complexum, nec vereor vt dimittas, qui te ita flagrare cupiditate cognouerim, vt reuocandum potius à nimia contentione, valetudini vix ferenda, quàm acuumendum, & incitandum, intelligam. Nam quod ad ius ciuile pertinet, vbi tu philosophiam, id est, totum, scientia comprehenderis, quid in parte cognoscenda superesse negotij putas? minimum. si sapientes viros, & in ijs cum, quem ego omnibus iudicij laude antepono, doctorem tuum Genuam audies. quanquam sermo tuus, habitus interdum, præsentem me cum eruditis hominibus, tractasse te iam satis diligenter ea, quæ excellent in vniuerso iure ciuili, id est, veterum iurisperitorum præcepta, declarabat: vt vel eadem facillè possis, quando cunq; libuerit, cognoscere, vel, si qua restant, quasi

racemos aliquos confecta vindemia colligere. non enim te arbitror studiorum tuorum elegantiam ineptissimis, planeque barbaris quorundam scriptis inquinare velle: quæ cum immensa sint, pleraque tamen inania, laboris, & molestiæ plurimum, utilitatis, & oblectamenti minimum habent. Interim, ut facis, græca cum latinis, & eloquētiā cum philosophia coniunge: ut politioris doctrinæ copiis instructus, remissiora etiam studia colentibus aliquando satisfacias. non enim viuimus omnes in Atticis gymnasijs: nec ubique de rerum causis. quæstio est: & quibus contemplatio naturæ vehementer placet, ijsdem tamen animi causa tanquā in hortos Musarum diuertere non iniucundum est. qua de re quia nonnunquam inter nos locuti sumus, & ut spero, breui colloquemur, nihil addam, te præsertim, quod facile intellexerim, meam sententiam comprobante. cuius consilij, non dubito, quin maiorem quotidie voluptatem capias. Ego hic genere vitæ molestissimo, quas Patauij utiliter satis, iucundè quidem certè in libris, & in tuis tuorumque familiarium sermonibus traducebam, horas perdo, itaque, cum primum domesticas tricas, quibus teneor inuitus, expediero, aduolabo istuc, sitiens vestræ cōsuetudinis: qua si frui perpetuò liceat, beatissimè viuerem. Interim amorē mihi tuū, cuius equidem memoria valdè recreor, cupio conserues, & si tua patitur humanitas, etiā rogo. Vale, & Petrū Nunium, familiarem tuū, cuius doctrinam, & ingenium in Lucretiana interpretatione mirum in modum probo, saluta meis verbis. Venetijs.

VIDEO PANCIROLO

Patauium.

Cum alia me in ista vrbe, quam tu præter ceteros tua virtute nobilitas, & ornatissimorum iuue-

nium

num cœtu frequentas, oblectare vehementer soleant: tum nihil est, aut esse omninò potest, N. quotidiana consuetudine, iucundius: non solum, quia probitate, modestia, morum elegantia, omnibus denique animi bonis excellit: sed etiam, quia paucorum annorum studio, præstantia videlicet ingenij, quam ego semper amavi, consecutus est, ut exquisitam, ac variam sermo illius eruditionem præ se ferret, scripta verò ad Ciceronianam eloquentiam sic accedant, ut cum ijs, qui suum nomen hac laude celebrarunt, qui pauci admodum sunt, conferri iure possit, æqualibus verò cunctis facile antecellat. Hunc ego tibi iuuenem, quem olim mihi adolescētulum vir omni laude summus, Reginaldus Polus Cardinalis, magnarum virtutum indole commotus, accuratissimè commendavit, et si necesse non arbitror, commendo tamen eo studio, quod quia verbis exprimere mihi non licet, tu quoque, tantum esse, velim existimes, ut exprimi nullo modo possit. is cum antea philosophiam præsertim quæ de græcis fontibus hauritur, & humanioris doctrinæ studijs diligenter, eximiaque cum laude colit: tum hoc tempore in cognoscendo iure civili totus est. qua illum cupiditate quotidie magis incendit admiratio tuæ virtutis, quam in omni ferè sermone ad cælum fert, exterisque etiam gentibus, licet illustrem satis, elegantissimis declarat epistolis. pertinet igitur ad humanitatem tuam, qui te tam valde amet, tantique faciat, eum redamare, eique reconditos illos, omnium purissimos, tuæ scientiæ fontes aperire: pertinet etiam ad fidem, qui se totum in tuam disciplinam tradiderit, opibus eum impertire: ingenij tui, quas ille Regum opibus & sua sponte, & meo iudicio, cui tribuere aliquid videtur, præstantiores existimat. Hæc ad impetrandum magna, sunt præsertim apud opti-

mum virum, quam in tuis laudibus præcipuam agnoscimus. verû accedit amor in te meus, qui fraternam necessitudinem æquat. is te rogat, is prestat, quàm studiose, quàm blandè potest, pro N. meo: vt cum quem ego meritò eius in locis fero. tu, quem amicitia nostræ denegare nihil decet, quando nec studio tuo quidquam abnueret voluntas mea, omni benignitate complectatis, planeque in clientelam tuam, atque adeò in sinum æquè ac meipsum recipias. quod si feceris, obstringes tibi non vulgari beneficio iuuenem summo loco natum, dignum maioribus suis, qui Panoniam, vt ego auguror, sua virtute aliquando Italiam faciet: à me verò gratiam inibis eam, quæ, si quid accedere ad meam in te beneuolentiam potest, quod equidem vix arbitror, id ipsum vna possit adiungere. Vale. Venerijs.

N. Patahium.

O dulcem reditum, ô amandas literas, quæ mihi id significant, quod, non modò spe, sed nec suspitione attigeram. sed, quando te ipsum, mi N. videre, quando licebit amplecti? oculos mehercule tuos, dum hæc ad te scribo, intueor indices probi animi tui, indices humanitatis. hoc mihi spectrum fingit amor: (quid enim aliud?) & hæc me cogitatio iucunditate perfundit incredibili: quid putas cum erimus vnà, dabiturque, vt ille inquit, Veras audire, ac reddere voces? nemo vnquam perinde lætatus est inuento thesauro, vt ego, te reuerso. vndeor enim amissum recuperasse: & planè amissam. nam, & si reliqueras hic memoriam tuæ suauitatis, cuique ingenij: tamen, quod attinet ad aspectum, ad consuetudinem, ac sermonem, quibus nobis, tui amantissimis, nihil potest esse optatius, totus abieras. ac verebar, ne, vel præcibus tuorum vi-

aus,

Aut, vel honorum cupiditate illectus, totum te dederes aulicis muneribus, multa nobis, fortasse etiā literis, salute dicta. nunc te tuus bonus, tuus, inquā, mihi crede, bonus genius reduxit, sicuti malus abduxerat. quid enim sumus, nisi adsit humanitas, & literæ? quæ petuntur in otio, tranquilla mente otij autem ubi plus, quam in isto secessu Patauino? nemo quemquam interpellat nolentem: inuitant ad virtutem, si minus voce, exemplo certè quamplurimi: patet aditus ad doctores in omni liberalium disciplinarum genere præstantes: quid præterea? cæli mira clementia: rerum, quibus alimur, suauitas incredibilis, & copia. Hæc tibi, optime, N. iure prima sunt: iure tot montes superasti, tot flumina traniecisti, vt hæc dimissa statim repeteres, viues tibi, solutus ab omni cura: viues Deo, contemptis diuitijs, abiecta illa gloria, quam falsa prorsus, & inanis honorum species ostētat. quod nisi Deo viueres, nec tibi certè posses viuere. in illo enim vno vera, ac solida virtus, hæc, quam quærimus in libris, aut discimus ab hominibus, vmbra est. quocirca hortor equidem te, vt libros euoluas accuratè, vt magistris assiduè operam des. sed minimum in vtrisque pone, nisi tua studia diuino cum amore coniungas. Atque hæc me scribentem magnoperè delectant: tibi non puto fore legendi necessaria: scribo tamen, & quia te mirificè diligo, cupioque esse, qualem pater filium: & quia commemoratione ipsa rei omnium optimæ, ac præclarissimæ afficior sic, vt nullam ex vlllo sermone, ex vlla cogitatione maiorem hauriam voluptatem. nec tu debes officium meum aspernari, aut in deteriorem partem trahere, si tibi etiam rectissimè viuenti, (sic enim existimo, planèque mihi persuasi) constantiam laudo. lubrica est enim adolescentiæ via: labuntur multi, cùm aliquantum iam processerint:

cursum verò conficit is, qui nititur optimis cogitationibus, ducemque sequitur eum, qui nunquam errat, communem humani generis parentem: qui tibi omnia bona pollicetur, & dabit, quæ nec ab Imperatore tuo sperare, nec ab vlllo Rege licet. De Episcopo Agriensi, agnosco tuam in me beneuolentiam, cui de emblemate gratias agam. Mariani Lezentij, iuuenis ornatissimi, & Andreæ Patricij, contubernalis tui, talem in me animum amplector: quos cupio à te meo nomine saluari, itemque Polonos cæteros, familiares tuos, quorum nobilitas, & vt audio, virtus Pataum gymnasium illustrat. Vale, & quando nos aspectu tuo priuas, minue saltem literis, non hac recentiore Italica, sed illa vetere, omnium elegantissima, Romana lingua scriptis, desiderium nostrum.

E I D E M, Patanium.

Optime, N. quid tibi, obsecro, in mentem venit? nostrane imaginē tuā putas cubiculum ornari posse? pudet me studij tui: & erubui, mihi crede, cum hanc partem legerem literarum tuarum. nec tamē, quia tuam facile cupiditatem intelligo, deesse tibi possum: & cœpta res est, & agitur, vt video, satis diligenter: quæ cum erit absoluta, mittetur illic ad te, ac vellem, posset artifex eodem penicillo animum in te meum vnâ cum vultu exprimere: non dubitarem, quin hanc tu multò magis imaginem diligeres. non necesse est, inquires. libenter credo: & quod ita sit, acceptum refero tuæ humanitati: quæ mihi à te impetrat id, quod meritis, aut officijs cōsequi nondum potui. His diebus facultatem ad te scribendi permolestæ occupationes eripuerunt. ignosce: & puta, nunquam abduci meam ab officio voluntatem, licet opera non exeret. Hæc adiit ad me cōtubernalis tuus Stanislaus Fogeluetrius

trius Cracouiensis, probum adolescentem, prædiumque literis, & tua planè consuetudine dignum è sermone iudicaui. amanter illum excepi, vt natura mea fert: iucundè non potui, quia valetudo non concedit, cuius beneuolentiam, si, te, vt arbitror, conciliante, sum adeptus: peto à te, mihi vt eam conserues. & omnino, quicunque à te diliguntur, eosdem mihi cupio mutua beneuolentia coniungi. Epistolam ad Episcopum Agriensem, quando interdiu otij nihil suppetit, dictaui ante lucem amanuensi meo. eam ad te mitto. Signum tum, cum legeris, imprime. De gentilibus tuis, negotium dedi, & curabitur diligenter. Vale.

E I D E M, Pataniam.

Video te in iungendis amicitijs præclarum artificem esse: verum caue, ne quid alterutra de parte promittas, quod præstari vix possit. aut si promittes, ipse ne spondeas, ne quando præter opinionem cogaris dependere. de me ipso loquor: quem tu si putas esse, qui non sum: quod ad me attinet, facile patior: fruatur hoc amicitia nostra priuilegio, vt inter nos omnia liceant: sed vereor, ne tua apud alios prædicatio plus nobis imponat oneris, quam sustinere possimus. Patricio tuo scripsi, multis districtus negotijs: & eram animo cõturbator, accepto nuncio de fratris mei summa corporis, aliqua etiam mentis inualetudine. Gentiles tui latent adhuc: eruentur aliquando, si qui sunt: curat enim homo tum mei cupidus, tum ad hoc diligentiae genus vehemèter aptus. De libris, putabam è silètio meo te conijcere, nihil esse: sed, quando appellas crebro, scies nondum neque ad Iunctas, neq; ad alium quèquam peruenisse. tu vide, cui rem commiseris: & vrge literis, vt sine mora mittantur. Imago coloratur, designatione iam perfecta, veritate, nisi

fallor, egregiè simulatam dices. Vale.

E I D E M, Patavium.

Amo te, quòd verecundè petis: sed istam post-hac verecundiam abijce, obsecro, si quid aliquando mecum ages nescis, apud me quo loco sis, aut quo ego apud te esse cupiam: quod si nescis, aut etiam si dubitas, iniuriam facis utrique nostrum. Scripsi ad Sophianum, libenter equidem tua causa, sed inuitus ea gratia, quod laborantem, yt audio, graui morbo, vexari tuo studio nollem. Equidem discrucior, cum ita affectum audio probum iuuenem, mihi amicissimum, græcarum literarum sciëntia sine dubio singularem, sed, quia te fero in oculis, idque sanè tuo merito, literas ad eum conscripsi, quas in hũc fasciculum coniectas cum legeris, si reddendas non putabis, conscindes. Ego nunc, si quid de me scire vis, iaceo, corpore satis afflictus ob capitis grauedinem, sed erectus animo propter spem, atque ad eò expectationem vitæ latioris, iam enim didici contemnere, quæ amabam antea: quæ te quoque in sententia cupio esse. Saluta meo nomine contubernales, & amicos tuos. Vale.

E I D E M, Patavium.

Respondeo serius literis tuis, impeditus febri-cula, robustioribus haud valdè metuenda: sed in hac nostra corporis imbecillitate etiã ea, quæ mediocria sunt, non mediocriter timenda. Locum videbis in epistola ad Patricium, vbi ea, quæ mones, interposui: de quo quid sentias, aueo scire. Gratias tibi agerem de ista volũtate: sed hoc planè respuit amicitia nostra: nec tuum erga me officium assequi vnquã possit oratio mea. meriti enim loco semper apud me fuit bene merendi cupiditas, etiam si res, quod sæpè solet accidere, nulla consequatur. Vale.

E I D E M,

E I D E M, Patavium

Quid tibi ego præstare possum de ijs, qui fortasse nulli sunt? quæsitum est per diligentem: nec tamen ullum omninò diligentia fructum tulit. fingere tibi eos ex argilla possumus, animare non possumus. quod si liceret, fieret, atque adeò factum iam esset. nec enim mediocre tuum esse studium intelligo: & ego, ut fatear quod res est, diligo istam in te bonitatem, qui de gentibus tuis, nulla tuorum commodorum spe proposita, humanitatem modo quandam secutus, tantopere labores. certe, qui honoribus, aut diuitijs, aut opinione virtutis emineant, nulli reperiuntur, quod si quos obscura conditio, aut fortuna regit humilitas: de ijs querendum ne sit, videris: me si consulis, omittes. De pictura, lentum negotium: sed illud te non præterit, Pictoribus, atque poetis Quidlibet audendi semper fuit æqua potestas. ita facile mentiuntur verbis, ut coloribus fallere consueverunt, hic qui rem suscepit, diu me promissis duxit, varias nectendo causas, ut ei culpam largiret ignavia. nunc imbres accusat, quod recentes colores minime patiantur exicare. hoc puto, verum illa non puto, concedo tamen, ut eo utar facili, & impetrem, quæ duo simul à nobis exoptantur, festinationem cum diligentia. Vale. Venetijs.

E I D E M, Patavium

Ita mihi optata contingant, ut commentario tuo nihil vnquam legi eruditius, nihil sanctius, aut ad retinendum Catholicæ religionis cultum accommodatius. itaque cum in ortu Solis legere cœpissem, absolui facile ante horam prandij, opera nunquam intermissa. valdè enim delectabar

ordine, valdè etiam genere orationis tuæ, res-
 vero ipsa ita me affecit, vt quasi semina quædam
 veræ pietatis. quæ fructum profectò non medio-
 crem aliquando ferent, in animo meo reliquissè
 videatur. quod tanti esse apud me putas? quanti
 mehercule immensam auri vim non æstimo. quid
 enim cum æterna salute conferatur? quod si meis,
 apud te præcibus locum aliquem relinquit huma-
 nitas tua: rogo te etiam atque etiam vt hoc ge-
 nere scriptorum, quo quidem ad studium sum-
 mi boni, perpetuæque felicitatis mirificè exci-
 tor. impertiri me quam sapiissimè velis. quod si fe-
 ceris addictû me tibi multis nominibus obstrin-
 ges eo beneficio, cuius delere memoriam obli-
 uio nulla possit. Quod me reuocas ad consuetu-
 dinem tuam: stimulum scilicet curenti. sed, mihi
 crede, non planè totus abs te discessi: neque te mi-
 hi prorsus eripiunt, aut eripient vnquam locorum
 intervalla. absens tecum sum, tacitus loquar, &
 loquentem audeo. sic lenitur imagine periucun-
 da desiderium nostrum. quod cum ita sit, opera ta-
 men studiosè dabitur, maturè vt excurram quo ire
 necesse est, si meam fidem tueri volo, & quo tamè,
 quia disiungor à te, minimè libenter eo. Vale. Ve-
 netijs.

E I D E M, Patanum.

Cum de tua valetudine sollicitus essem, curam au-
 xit filioli morbus, quo etiam nunc laborat, nec sa-
 tis explorata salute. me quoque leuiter febricula
 tentauit, qua triduo sum, sine medicorum inter-
 uentu, temperata duntaxat victus ratione, libe-
 ratus. Nunc expediendis negotijs operam do, vt, si
 amicus noster, bonarum artium patronus, sum-
 mum illum dignitatis apicem attigerit, quàm
 primùm possimus accurrere. sæpè enim & literis,

& præfenti sermone, cupere se consultum rationibus meis, amantissimè declarauit. mihi autem omnia sunt in eo, ut otio literario frui liceat, nulla rerum domesticarum cura interpellante. quod si assequimur, valeat ambitio: viuemus nobis, & Musis, & eo quidè animo ut omnia referamus ad Deū, à quo vno felicitas vera pendit: quod idè tibi videri, ex tuis literis facillè cōijcio. Miro teneor desiderio veniendi ad te: sed hanc facultatem multa eripiūt, præsertim æger filius, quem tibi, & pro nostra amicitia, & pro noua coniunctione esse charissimum, planè mihi persuedeo. te quidem à morbo confirmatum si audiero, æquiore animo domestica pati ar incommoda. itaque dabis hoc amoris nostro, quem tua virtus peperit, alit humanitas, atque auget, ut nostra etiam causa tuam valetudinem studiosissimè cures. Vale Venetijs.

E I E E M, Patavinum.

Silentij mei causam ex iis literis, quas heri ad te scripsi, quas hodie mane puto tibi esse redditas, iam cognouisti. quod nisi ita declarassem tamen mihi dubium non est, quin tu pro singulari tua sapientia, & humanitate de mea, meorumque valetudine conijceres. quid enim aliud me à scribendo abduceret? quo equidem nihil facio libentius: idque tibi, si præfenti fortasse non potui, absenti certè probabo. Tuum aduentum auide expecto: cuius mihi significatio tum eo nomine gratissima, quia te videbo, tum eo gratior fuit, quod optimè te valere, etsi tu de eo nihil significes, facillè tamè possum intelligere. quod si ita est, opto perpetuum esse. & quod opto, id etiam ut sperem, facit continentia tua, quam ego in visu (planè loquar, ut sentio) valdè sum admiratus, & conor. etiam imitari. Rerum Romanarū, Pontifice mortuo.

M. ij.

conuersus orbis est. itaque, qui decesserant, omnes ad urbem redeunt. pecuniaz pro Mœcenate illo, ut affertur ad nos, libentius quàm pro cæteris, deponuntur: & ad eum denique, fore suspicor, ut omnium Cardinalium voluntates inclinent. vir optimus est, egregiè literis excultus, ingenio miti, &, quod caput est, cùm factiones duæ dicantur esse, æquus in vtramque. primum contendetur acerrimè. quid mirum? Neque enim, ut ait Poeta, ille summus inter nostros, leuia, aut ludicra petuntur præmia. & scis, omnes homines, quod maximè cupiunt, itidem faciliè adduci ut maximè sperent. ergo multis quasi aleam iacere, & fortunam placebit experiri. quid euenturum sit, & quid magis expediat vni Deo patet. certè, nisi firmiter, quam antea, præsidij muniamur: prauarum opinionum incursum vinea domini dissipabitur. quod te quoque & suspicari, quia prudentia excellis, & metuere vehementer, quia pietatem diligis, aliquando in nostris sermonibus cognoui. Vale. Venetijs.

E I D E M, Patanum.

Cum de tuo reditu ex tuis, amicorumque literis cognouissem, perfusus voluptate sum prorsus incredibili. subuehere enim, ne te patria tua, experta iam in magnis rebus & animi, & ingenij tui præstantiam, abesse diutius minimè pateretur. etiam illud occurrebat, ne te iam satietas Italiez cepisset. multa cogitabam, ut amor est, quæ cupiebam esse falsa, & fuisse valdè nunc lætor. capio tamen hanc in iucunditate molestiam, quod ad te quàm primùm accurrere non licet: nam ut omittam de vxore, cui deesse non possum ægro-tanti: confirmare studio res domesticas, quæ vacillant satis absente me. cùm enim, referre me
totum

totum ad literas, quarum est mihi consuetudo iucundissima, plane deliberatum sit prius hæc, quæ ad alendum familiam pertinent, ita constituam necesse est, ne quando me, quod antea sæpè contingit, de medio studiorum cursu reuocare possint. iam ego in meis consilijs, optime N. ambitionem cæpi excludere. video res humanas sursum deorsum ferri, nunquam consistere: celeriter omnia fluere, & extingui, præter bonam famam, ad quam omnes peruenire cupiunt, sed ignoratione viarum plerique aberrant. non enim in opibus, aut in magistratibus, Regum uel aulis verum decus habitat. petendum aliundè est, a rectis cogitationibus, honestis laboribus, studio, & exercitatione virtutis, hæc mihi in animo sunt: quæ si colam arbitratus meo, multa consequar. primum ab ijs negotijs, quæ mihi negotium facessunt, vacabo prorsus: deinde, (ne me putes desidij causa otium cogitare) scribam aliquid quotidie: quo nihil soleo, ubi curarum expers animus est, facere libentius: denique, etiam posteris fructum fortasse aliquem pariet industria nostra. Quid relinques, dicet aliquis, liberis tuis? Non exiguum patrimonium, imitationem mei, & aliquam, ut spero, virtutis hæreditatem, eadem scilicet, quæ reliquit mihi pater meus. Non abundabunt. modica poscit, ut honestè, id est, feliciter uiuatur, hominis natura: reliqua sunt instrumenta nequitie. Cupio tibi, mi, N. qui ætatem tuam prudentia anteis, probari meum sensum: cupio meum iudicium tua sententia confirmari, quanquam quid expecto? index animi sermo est. porro in sermonibus quotidianis quid tu habes in ore, quid extollis, præter studia doctrinæ? quæ te video, cum tecum loquar, vel cum tua scripta lego, tractasse diligenter. veruntamen hoc ipsum, quod habeo satis exploratum mecum te sentire, si significabis.

pergratum erit. Ego, nihi occupationibus preme-
rer assiduus, quas animo potius, quam corporis vi-
ribus sustineo, explerem te crebritate literarum.
verum ne sic quidem, pro tuis in me officijs, patiar
in hoc genere prorsus abs te requiri studium meum.
Vale. Venetijs.

E I D E M. Pataniam.

Vobiscum vt agatur, scire cupio, Patanij com-
morantibus. nos hic languemus, afflicti caloribus
perpetuis, quibus equidem grauiiores non memi-
ni. vxor mea nondum ex puerperio conualuit: in-
fans bellissimè habet, & incipit iam blandientibus
arridere. quid queris? admodum scitus est: quod-
que amare solemus in pueris, hilaritatis habet
multum. De tuo aduentu, suadeo consilium mutes,
neque te istinc, furente Canicula, æstu non ferendo
commoueas. faceres enim valetudinis incommo-
do: ac, si valetudo studia tamen tua non ferrent. ve-
rùm hoc prudentiæ tuæ totum sit, in qua tibi nemi-
nem antepono. ego, pro mea in te singulari bene-
uolentia, non modò quid vellem, verum etiam quid
sentirem, testatum esse volui. Aristotelem cum
Cicerone mitto, vtrumque satis aptè compactos
ab artifice perito. video, quid agas. inanem elo-
quentiam contemnis, & indisertam philosophiam
non amas: vtramque vis coniungere, vt misceas,
quod ait poeta Venusinus, vtile dulci. quo minus
me, eadem cogitantem, & recessum otij causa que-
rentem, reprehendere debebis. Vale. Venetijs.

E I D E M. Pataniam.

Valde probo iudustriam tuam, quam ad ornan-
dum commentario aureolum Demetrii libellum
περί τῆς ἐρμηνείας contulisti: sed antequam insti-
tutum absoluas, fore arbitror vt exeat is, quem
Petrus

Petrus Bargaus, qui Pisanum gymnasium politioris doctrinæ professione illustrat, ante aliquot menses, vt audio, confecit. itaque malim ad Diodorum latinitate donandum operam, studiumque tuum conuertas: ne quod aiunt, actum agas. Nā Bargæo, quem tu fortassè non nosti, nec ingenio, nec doctrina, nec eloquentia quisquam præstat quòdque paucis admodum contigit, tum oratoria, tum poetica laude pariter excellit. absit igitur omnis æmulatio ab ijs, quos ego vnicè diligo, & a quibus item diligi me sentio. Calores hic nihil remittunt: seruet omnia. quod nisi terræ, iam perustæ, vberimis imbribus citò madefiant. caritas multarum rerum, & morborum vis incunte autumnò videtur impendere. Ego, vt anni tempus est, non incommodè valeo: negotia curo: otium, & studia cogito. Kalendarium Romanum vetus, cum opinione mea de ratione veterum dierū, & necessaria literarum interpretatione, sæpè iam à te rogatum, quia nec ipse habebam, nec reperire facillimum fuit, omitto seriùs, acceptum à familiari meo, viro probo, & erudito, Raphaele Cyllenio. describes, & remittes: quoniam, quæ sunt olim impressa cum Sigonij factis, nullum ex ijs iam pridem venale superest. in hoc autem, vt aliquid à me præcipuum haberes, itidem vt ego te præcipuè diligo, quædam videbis immutata, nec, opinor, improbabis. Vale. Vernetijs.

Kalendarium, de quo in superiore epistola mentionem fecimus, cum in Ortographiæ libro Aldi filij impressum legatur, visum fuit in hoc loco omittere: eosque qui id legere volent, ad Ortographiam reuocare.

PAULI MANVTII
ANDREAE PATRICIO
Patauium.

Næ tu rationem tui iudicandi percommodam iniisti. ego enim, non cuiates homines sint, quibus-
ue terris, ac regionibus profecti, sed quibus mo-
ribus, quo ingenio, qua doctrina præditi, soleo quæ-
rere: & vt olim Hannibal, qui hostem feriret, Car-
thaginensem sibi fore dicebat: sic vna ego totum
in virtute constituto. Epistola tua ita loquitur, vt
nullam in te patiatur aut humanitatis, aut doctri-
næ partem desiderari. itaque ne te posthac Sarmatam
potius, quam Romanum, dixeris. tamen si Sar-
matia iam ita feritatem, si qua olim fuit, & quæcun-
que fuit, abiecit, vt ex transalpinis nationibus
nulla nunc neque ad literas, neque ad benigni-
tatem mutuaque officia dicatur esse propensior.
Italia verò nostra, in qua vigeabant olim artes
bonæ, in qua summis ornata præmijs eloquen-
tia primas aliquando partes obtinuit, ita vete-
rem illam quasi formam videtur amisisse, vix iam
vt agnoscatur. simulachrum duntaxat aliquod in
libris relictum est, cuius excellentem pulchritu-
dinem animo intueutes admiramur. & studemus
imitati, præsentem effigiem oculis frustra quæri-
mus. Tu autem, doctissime Patrici, si qui nunc an-
tiqua Italia digni reperiuntur, qui quàm pauci sint,
quaque id accadat culpa, non dubito quin intelli-
gas, his te vt adiungeres, præstantiumque viro-
rum numerum augeres, planè mihi, cum tua scrip-
ta lego, cum eos, qui tecum viuunt, de te loquen-
tes audio, videri esse consecutus. quo nomine ti-
bi gratulor plurimum, & patriæ tuæ. in quam
referes gloriam, omnibus thesauris, omnibus-
que omnium Regum triumphis præferendam.
Ego autem, cuius amicitiam in tuis literis blan-
da

da quadam mearum laudum commemoratione videris aucupari, cum tua merita, quæ ego sentio esse maxima, modestè nimis dissimulas, & extenuas, mea verò nimis liberaliter amplificas, atque extollis, nisi te tam nostri amante redamè, nisi multis ornatu virtutibus omni studio colā, quis me sit inhumanior? quis iudicij magis, aut etiam rationis expers? equidem, quid de te sentiam, quantique apud me lis, officijs conabor ostendere: fin, ut mea tenuitas est, hoc præstare non potero, tu tamen, ut spero, de mea voluntate tibi persuadebis id, quod cupere videris, te mihi esse, ac semper fore charissimum, in quo profectò, nisi ego meam in amicitijs diligentissimè tuendis consuetudinem dediscam, tua te nunquā faller opinio. Vale.

E I D E M, Patavinum.

O præclaram ὕπὸ δισίῃ, nec verò tuam humilem, aut obscuram orationem, sed erectam pijs affectibus, mirificæque sententijs, ac verbis illustratam, nunc demum te, Patrici, verè eum, qui vocaris, agnosco, hoc est, à plebe seiunctu, quæ libenter oculos ad terrena demittit, nihil altum, nihil homine dignum suspicit. nam certè reliqua studia opinione potius, quàm re nituntur: speciem quandam inanem, solidi nihil habet: hæc verò, quæ te video arctè esse complexum, nec, puto, vnquam dimittes, æternam nō modò famam, sed salutem quoque pariunt. Agnosco in tuis institutis præclaram consuetudinem, egregiaque studia, nunquam satis laudati, Cracoviensis Episcopi, Andreæ Zebroidouij, cuius ex perpetuo multorum annorum conuictu, quotidianis sermonibus, consilijs, probitate, doctrina, quasi diuinis legibus, formasti animum tuum, atque excitasti ad te excellentem

rum æternarum cupiditatem. vt facile constet, cū
 te ad verum decus natura duceret, doctissimi
 tamen, ac sanctissimi viri exemplo vehementer es-
 se incitatum. Equidem, vt tibi vehementer gratu-
 lor, cuius omnis in amore Dei defixa cogitatio
 sita, cū in eos intueor, qui falsa rerum imagi-
 ne decepti, toto pectore contendunt ad ea compa-
 randa, quæ sæpe molesta possidentibus, interdum
 etiam pernitiola sunt, misereor, & ingemisco. quod
 vtinam industriam aliquando meam, & si quod in
 me est, ingeniū simili in argumeto liceat exerce-
 re. nam nunc quidem voluntas optima spectans,
 & in quam debet partem propensa, multis tamen
 impedita rebus languet. sed speremus. sic enim
 nihil difficile, si consenserit Deus: vt nihil facile,
 si abnuerit is porro, cū abesse putatur longius,
 & destituisse nos in medijs calamitatibus, tum ad-
 est proximus inscientibus, & ereptos ex miserrimo
 statu collocat in solio regum. Hæc ego sæpe
 mecū solatij causa, quo sæpe indigeo: & capio vo-
 luptatem, quod epistolæ quasi allocutio tulit, vt
 eadem tecum. Remitto orationem, lege amicis
 tuis, & quā potes multis cōmunica, vt rectē sen-
 tientes confirmētur: si qui autem ab optima causa
 descuerunt, ad sanitatem traducantur. Vale, &
 N. contubernalem tuum summi adolescentem in-
 genij, meo nomine saluere iubeas.

N, Patavium.

Amo veritatem, deinde me ipsum. illam specta-
 re ante omnia soleo, mihi autem libenter quidem,
 quatenus tamen licet, indulgere. itaque nec acci-
 pere debeat, quas in me laudes contulisti, nec vt in-
 genuè confitear, reiicere planè possum. nam bo-
 nis viris, artiumque liberalium scientia claris equi-
 dem

dem placere velim, cum eo tamen, vt nolim quēquam nimis esse in mea laude liberalem, tu autem in tuis literis ea mihi tribuis, quæ non modò si agnoscam, sed propemodum si optem, modeste parum agere mihi videar. At Muretus ita sentit. Vtinam quidem: sed officium potius, quàm sententiā, esse puto. quis enim me minus ignorat? qui, quam diu Venetiis fuit, vel mecum habitauerit, vel mea consuetudine frequenter admodum sit vsus. nec is est, quem iudicium fallat, præsertim in literis, quas tractat assiduè, nouit egregiè: verum ei facile persuadet humanitas, vt iudicium amicitia largitur. sed, siue te Mureti oratio, tam honorificam de me opinionem vt susciperes, adduxit: siue mihi hoc abs te, vt tu scribis, mea studia, vt ego sentio, tua bonitas impetrat: persuade tibi, non exiguum me statuere ornamentum in amicitia tua: cū & ipse possideas illas virtutes, quarum fama beneuolentiam conciliat, nomenque nostrum, ab interitu vindicatum, cum æternitate coniungit: & principum virorum, doctrinæque præstantiam floreas amicitia: quodque me non leuiter mouet, in Guilielmi Budæi eruditissimi hominis, ac de literis optimè meriti, contubernio per aliquot annos vixeris, ac vellem mihi parem voluntati suppetere facultatem. fructum ferres haud mediocrem studij erga me tui: obseruantia verò in te mea, quam tua virtus peperit, satis esset illustris, ac minimè dubia significatio quod ipsum tamen, vt vt est, sortasse consequar. nam & studio nitar: & ad perficiendi spem plurimum quidem, velle optima, solet asferre. Vale.

N. Patanum.

Neque negare audeo, tibi homini eruditissimo, cuius ego plurimi semper amicitiam feci: ne-

que, si pollicear, præstare possim id, quod à me
 cis. præmor enim domesticis oneribus, & typog-
 raphiæ cura, sic meherculè, vix vt sustineam. va-
 quæ tantum ab opere mihi relinquuntur horæ ves-
 ertinæ: sed eo tempore, tum defatigatus labori-
 bus, ac fractus, quietem quæro necessariam: tum
 verò succedit oculorum dolor, isque ita grauis, nõ
 modo vt legere, aut commentari, sed nec dome-
 sticos audire sine magna molestia possim. ita no-
 bis traducitur dies, atque adeò noctis maior penè
 pars. non enim prius hac leuamur capitis grauedi-
 ne, quàm Sol, medio iam Antipodum orbe decur-
 so, incipit ad nos recurrere: & in ortu suo demum
 valerudinem mihi, alacritatemque restituit. quod
 si respirare aliquando licebit, aures tibi meæ pa-
 rebunt, non in horas modò, sed integros etiam
 dies quid enim mihi iucundius, quid etiam vtilius,
 quàm tecum de literis agere, tuæque maximè tra-
 ctare scripta: de quibus quid existimem, Mure-
 tus noster testis est? nam cum ad me, octauo, opi-
 nor, abhinc anno, in Iudeæ suburbano habitan-
 tem, ignotum antea de facie, voluntario addu-
 ctus officio, adiisses: humanitatem simul, & do-
 ctrinam tuam eadē hora perspexi. tunc ego te cœ-
 pi & diligere, & prædicare nec definam vtrumque
 facere, quam diuturna mihi dabitur vsuræ vitæ:
 quandoquidem nec tu defines esse tui similis, id
 est, cum optimus vir, officioque excellens, tū ve-
 rò tantus in virtute, quantum cum egregia natura
 singularis industria potuit efficere. Interim peto à
 te, meis vt occupationibus ignoscas, & volunta-
 tem in te propensam. licet ablit res, tamen ames.
 Vale.

E I D E M, Patavium,

Nihil mihi promea in te beneuolentia, meo-
 que

que de te iudicio potuit accidere, quod minus vellem, aut quod minus opinarer, quā id, quod proximis diebus audiui, cum diceret nescio quis non te perinde ut solebas, in optimarum artium cupiditate versari: sed languere quotidie magis: adeoque præclara illa principia, quæ, me quidem sæpè, & multum cohortante, ac monente, posueras esse labefactata, nihil ut à te eximium, nihil, quod vulgare non sit, expectari posse videatur. equidē neque planè credidi, quod à tua consuetudine tā valdè desentiret: neque tamen planè non esse credendum id existimaui, quod ut accidere possit, cum in ætatem tuam intueor, verisimile mihi sit, quod si, contra quam ego cupio, factum est, ut paululum te à virtute disiunxeris, & in dubia, ac perdifficili iuuentutis via quiddam offenderis: agnosce tuam culpam, & corripce, dum licet. non enim, quæ dies confirmavit facile mutantur. En habes, qui te suo excitet ad virtutem exemplo, æqualem tuum, exquisiti adolescentem ingenij, Antonium Lauretanum, quem debes, cum nobilitate parces nec naturæ, fortunæque bonis dissimiles admodum sitis, æquare etiam, aut imitari saltem in studijs artium optimarum. Sin autem est, ut volumus, & ista, quæ de te rumor dissipauit, inania sunt: noli laborare quid alij loquantur: cogita, quid ipse facias, & à te ipso pende, magna solet esse iucunditas, quæ manat ex optima conscientia, hac tu frui, & perge, ut cæpisti, in studijs liberaliū disciplinarum: quarum est cum possessio vitæ equalis, tum fructus eiusmodi, ut etiam ad posteros pertineat. Vale.

ROMULO CERVINO

Patanium.

Itan' ego tibi ex animo effluxi, ut vnam tri-

bus mensibus epistolam ad me dederis? occupatus, inquis, sum. quo in genere? nempe in literis. num igitur tibi à literis animum videris abducere, cum epistolam texis? mihi quidem nunquam minus. quoniam hoc ipsum, quod ego nunc in te desidero, si contemnis, id est, si ita legis, ut nunquam scribere animum inducas: literæ iacebunt. quod si me à principio rectissime monentem audire voluisses, teque si non quotidie, saltem alternis diebus scriptioni dedisses: Dij immortales, quos tu nunc fructus ederes, quam præstantes, quam vberes, quam & te ipso dignos, & fratri tuo, in omni genere laudis excellentissimo? nunc, quos progressus hac in re fecisti, non ego quidem illos, quasi tardioris ingenij, reprehendo, neque reprehendere quisquam potest: sed tamen illud, quod ego à te olim expectaui, maius aliquanto fuit, quam hoc, quod tu nunc præstas. Neque verò, id quod te iam pridem sumus hortati, & quo breui esse peruenturum credidimus eiusmodi est, ut facile quivis posse consequi videatur: sed cogita præclarum ferè nihil esse, quod idem difficile non sit. & tamen difficultates omnes ea, quæ in præstantibus ingeniis facile existit, gloriæ cupiditas vincit. cuius rei noli exempla petere ab antiquitate: aspice fratrem tuum, qui, ut Antimacho poeta Platonis; sic tibi omnium instar esse potest. num quid igitur illum existimas tantos labores aut suscepturum fuisse, aut, cum suscepisset, ferre potuisse, nisi veræ laudis eum spes aliqua identidem quasi alleuasset? quoniam quidem spem dum sequitur, vides quò peruenit. gradum tenet dignitatis, qui est à summo proximus: & de summo quid homines augurentur, intelligis. Perge mi Romule, iisdem itineribus ad decus. magna sunt benè agentibus præmia constituta. quam tu facultatem quan-

do.

do habes maximam, noli contemnere: ne paulò post, amissam frustra queraris. hæc enim, quæ nunc habemus, quis scit, quàm diu simus habituri? vides, ut auolent horæ, quæque nobis commoda præterlabentes auferant. Itaque opportunitates, dum adsunt, ita debemus amplecti, quasi non eadem semper affuturæ sint. qua in sententia te quoque existimo esse, cupio quidem certè: ut cum expectationi de te concitata, tum fratris tui, summi viri, laudibus aliquando respondeas, quod facile consequeris, si te ipse colliges, & quo consilio Patauium accesseris, quàm urbem scis habitam semper esse doctrinæ domicilium, assidnè cogitabis, & quanquam non dubito, quin memoria bona sis: tamen, quoniam hæc posterior epistola tua, quam ad me X V. Kalend. misisti, cui ego Xj V I. respondi, non tam est luculenter scripta, quàm vellem, vel potius multò minus, quàm vellem: vereor, ne tibi illa, quæ ego tecum olim de latinæ linguæ observatione sum locutus, quæque ipse mihi te esse facturum pollicitus es, penitus exciderint: quæ, si putas è re tua esse, ut à me iterentur, excurre ad nos, & hoc quidem animo, ut quàm diu Venetiis futurus es, (cupio autem, ut diutissimè velis) apud me diuerferis. Ac noli vereri, ne ego te Patauium crudiores remittam. non ita de nostris hospitibus malè meremur. Cœnæ erunt, quæ te lautitia delectare, non quæ copia possint offendere: quæ quidem in primis sermone bono, & perfamiliari condientur. quod tu quanti facias, ignoro: ego quidem huic iucunditati nullā antepono. Vale.

N. Venetiis.

Quàm multa non modò contra voluntatem, verum etiam præter opinionem homini con-

tingunt. nunquàm putauì fore, vt humanitatem tuam
requirerem. atcò mihi & multa, & perillustria stu-
dij erga me tui dederas argumenta. nunc, alijs me
quotidie salutantibus, aut certè consolatorias in
meo casu, opemque pollicentes literas mittenti-
bus, ipse tamen neque scribis quidquam, neque
mecum habendi sermonis facultatem queris. quod
viris nobilissimis concessi, tibi, pro multis inge-
nij tui suauitatibus, proque nostra non nuper in-
stituta, sed iam inueterata necessitudine nunquàm
denegassem. Optauì, inquires, sed optanti pudor
obstitit. Agnosco modestiam tuam, nec medio-
criter probò: veruntamen decet aliqua ortam à vir-
tute amicitiam confidentia. Erant autem, cur me
conuentum cuperes, causæ minimè vulgares: pri-
mùm Iasonis mei de Nores, viri omnium quos e-
gò in vita nouerim, optimi, atque humanissimi,
reditus in hanc urbem, deinde Dauilæ nostri, quæ
ego quanti faciam, & tu, & omnes penè iam no-
runt, ægoratio: quæ cùm hesterno die cognoue-
rim, cupio tamen certius abs te aliquid significari.
variè enim afficior, & amicissimi hominis aduen-
tu, cuius in consuetudine plurimam mihi statuo iu-
cunditatem: & eius viri morbo, cui debere omnia
videor. quia, quod in ipso fuit operam dedit, vt me
sibi non exiguo propinquitatis vinculo in perpe-
tuum obstringeret. neque enim, licet mutuam v-
triusque voluntatem frustrata fortuna sit, idcirco
tantam in me beneuolentiæ significationem parui
pendendâ existimo, animus mihi pro te erit: me-
que ille sui memorem beneficij (sic enim appella-
re debeo) aliquando sentiet. Hæc sunt, mi N, cur
te velim. accedit illud. Affines suos Cardinalis Car-
pensis, qui de studijs meis non pessimè existimat,
cupit elegantibus literis expoliri. Opima condi-
tio, nec minus honorifica. itaque statim de te co-
gitauì,

gitavi, quē ex cultū liberali, doctrina moribus emē-
datis, comem, & facilē in conuictu cognoui. nec
tamen audeo sperare. vrbis enim Venetæ tranquil-
litatem nimis amas, & otio libenter fruēris erudi-
to. sed, si à te non impetro, odorare saltem, & in-
daga, si quem eo loco dignum alicunde licet erue-
re. inibitur à Cardinali gratia non vulgaris: de quo
tibi hoc affirmo, patronum esse bonarum artium
his perditis temporibus propè singularem: qui si,
vt augurantur plurimi, ad illa summa peruenierit:
redibunt, mihi crede, aurea tempora, & debita
literis aliquando præmia persoluentur. Vale.

FRANCISCO MORANDO

Veronam.

Ita valeam, itaque mecum viuam, quod utrū-
que pariter exopto, vt cydonite tua nihil adhuc
gustavi suauius, versibus autem, quos vnā misisti,
nihil vnquam legi purius, nihil ornatius. quare
gratiam habeo tibi quidem, vt debeo, maximam,
aliquam tamen etiam imperito artifice superioris
anni, cuius culpam, de qua tecum eram questus,
lucro meo non mediocri tua compensauit huma-
nitas. quod si artifex idem est, quemadmodū ver-
ba tua significant: non ab eius ingenio, sed ab amo-
re in me tuo nouum genus artificij, noua fluxit in-
dustria itaq; magnam ad officia erga me tua quo-
tidie fieri accessionem intelligo. ex quo volupta-
tem equidem capio tantam, quantam eius, qui do-
ctrina, ingenio, omni denique laude libero ho-
mine digna excellat, perspecta beneuolentia af-
ferre maximam potest: veruntamen, quia me
prorsus omnis in summa remunerandi volun-
tate facultas deficit, angor nonnunquā int-
imis sensibus, & iniucundē viuo. sed neque futu-

rum despero vt, quo in te sum animo, re ipsa aliquando perspicias: & si parùm optatis meis, vt ferè consuevit, fortuna responderit, memoria saltem, perpetuoque erga te studio, non officijs modò erga me tuis, sed virtutibus etiam eximijs debito, cumulatè mihi satisfaciam. De tua valetudine, quæ mihi perinde ac mea curæ est, à patre tuo, prudenti viro, quæ cupiebam ferè cognoui: de studiis ex te ipso, id est, ex literis tuis, quarum elegantia mirificè delector, aliquid cupio scire. Orationem in funere habitam doctissimi, ac nobilissimi hominis, Ludouici Nogarolæ, cuius obitu non mediocriter dolui, audio laudari, sunt etiam, qui tuam existiment. quod libenter credo. sic enim fauco tuæ gloriæ, vt fratribus fortasse tuis, præterea quidem concedam nemini. Vale.

LÆVINO TORRENTIO N.

Leodium.

Puto tibi molestum iam esse silentium meum: at mihi silentij causa longè molestior. nam toto ferè biennio neque corpori valetudo, nec animo quies contigit. ita, qui absentes amicos litteris saltem colere consueui, iucundissimam mihi consuetudinem intermittere, & in officij cursu languere sum coactus. quod si secus existimas: nec tibi mea fidem facit affirmatio: testes habeo studij erga te mei non equidem valdè locupletes, sed eos tamen, quibus tu libenter credas, probos viros, communes amicos: à quibus & quæsitum est aliquando, me mandate, de tuo statu. & cum id, quod auebam maximè, cognouissem: esse te in oculis Leodiensi Episcopo optimo, eidemque Principi eximio, auctum esse commodis, ornatum dignitate: factum est, quod ignorare te arbitror, vt leuationem malorum meorum in tuis bonis aliquam inuc-

inuenerim. Atque equidem reuocare me ad institutum meum, & aliquid ad te scribere cogitabam, cum tuæ me literæ oppresserunt, quibus commendas mihi modestissimos, & summæ spei adolescentes, Ioannis Cauchi filios, doctissimi, & ingeniosissimi hominis, ut equidem sentio, tuo primum testimonio, deinde scriptis illius, quæ qui legerit, nullius præterea testimonium requirat. quo libentius operam meam filiis eius & pollicitus sum, & detuli. qui cum ad me adeunt, te simul intueor, & impellor magis ad omnem humanitatem memoria tui. nec potest esse quidquam iucundius, quam ut eorum studiis, commodisque seruiam: & si præstabo aliquid, ita lætabor, quasi beneficium acceperim in officio meo. Erat in iisdem literis tacita quædam admonitio promissorum meorum: quæ si non persoluo, mihi crede, tanti viri virtute, tanti Principis dignitate deterreor. nam, ut egregium aliquid moliamur, consequi tamen neque per ingenij nostri tenuitatem, neque per fortunam licet, hanc excusationem probari à te cupio, nec omnino despero: sin urgere pergis, auctore te aggrediar, utique cadat. potest enim fieri, ut, quemadmodum multa, contra quam speramus, item hoc fortasse, contra quam timemus, eueniat. quòd si quid offenderimus, primum illud fore non dubito, tua nos ut subleuet autoritas: deinde, te ipso culpæ socio, feram leuius. hæc mihi cautio placeat, utinam tibi, sed si mihi in amore respondes, tibi quoque: de quo tuas literas expecto. Vale. Venetijs.

LAURENTIO GAMBARÆ

Patavium,

Basilij Zanchi poetæ summi, hominisque non vulgariter eruditi, miserabilis, & indignis-

N ij

simus interitus hilaritatem mihi prorsus omnem eripuit. quē enim donare summis præmijs ob excellentē virtutē, decorare honoribus ob singularem integritatem, atque innocentiam æquum fuit, eum tam ignominiosē vexatum, tam acerbē, tā crudeliter extinctum, quis non ferat iniquissimē? equidē, vt audiui, etiam dolore tuo vehementer dolui. nā & vixistis vna semper coniunctissimē, alter alteri egregiē charus: & fuit vterque vestrū ad poeticam facultatem natura propensus, ac mirē factus, ingenio verò ita pares, vt, cū nemo tam bonus poeta sit, quin vobis primas in componendis versibus partes tribuat, quam confessionem etiam ab inuitis exprimit poematum comparatio, vter tamē vtri præstet, nondum satis iudicare quisquā possit. magnam igitur, planēque fraternam inter nos tum ingeniorum similitudo, tum studiorum communio benevolentiam excitarat: nec dubito, quin te, licet humanæ conditionis minimē rudem, oblitus eius valdē perturbaret, animumque tuum ita deiecerit, vt extolli fortasse ad æquitatē neque celeriter, neque faciliē possit. quo grauius morte illius afficior: &, vt omnia mente peruestigem, nullam tamen inire doloris alleuandi rationem queo. vnica. opinor, illa consolatio superest, quam tibi quoque fore gratissimam scio, vt, si conuictu perpetuo priuamur, tamē inter nos ita crebrō colloquamur, vt hāc mœroris acerbicatem, qua pariter affligimur: quotidianæ consuetudinis, mutuxque benevolentix suauitate leniamus. quod vt quam mature cōsequamur, tu pro tua, ego pro mea parte diligenter operam dabo. Vale. Venetiis.

NICOLAO NATHA-

nelo, Venetias.

Perculerat me grauius acerbus ille nuncius de
naui

nauis à piratis abducta, qua vehabatur in Cre-
 tam exquisita, multorumque nummorum biblio-
 theca parentis tui: cum ex eo casu iacturæ pluri-
 mum tulisse res, & fortunas vestras intelligerem.
 nunc me prius ab eo mœrore, quem mihi vestra
 calamitas attrulerat, ad lætitiā incredibilem re-
 uocarunt literæ tuæ. scribis enim, erudiendi curam
 adolescentis nobilissimi, Aloysij Mocenici, tibi
 esse demandatam. in quo sanè, pro ea qua te tum
 complexus beneuolentia, multis nominibus tibi
 gratulor: primum, quod eum, qui facile possit
 illustrare disciplinam tuam, excellentis ingenij
 adolescentem, mirifica, vt audio, virtutis indo-
 le præditum, sapientiorē etiam, quā metas fe-
 rat, nactus sis: deinde, quod ab eius patre, Leo-
 nardo Mocenico, Equite clarissimo, quo nullum
 in hac vrbe vel prudentiæ, vel liberalitatis, vel om-
 nium denique virtutum, quæ nobilem virum de-
 ceant, exemplum habemus illustrius, fructū di-
 ligentiæ tuæ minimè vulgarem potes expectare.
 postremò, quod in ea domo viues, in qua omnia
 vetere maiorum norma, ad honestum, & ad dig-
 nitatem referuntur, quo præstantes, & vsu magna-
 rum rerum, & doctrina viri quotidie confluunt, vnde
 prudentiam, vnde optimè viuendi rationem pe-
 tes. Persequi omnia, quæ tibi diuina benignitas
 obtulit, difficile est: sed mihi crede, quem tua
 causa velle, tuisque fauere commodis nō ignoras,
 nihil isto munere ne fingi quidem à te potuit aut
 fortunis tuis vtilius, aut studijs accommodatius.
 itaque, si me audies, omnia, quæ frustra sæpè ex-
 petuntur, bona in vna Leonardi Mocenici bene-
 uolentia constitues: cuius tibi comparandæ ca-
 ue tempus amittas: confer huc omnem industriā,
 vt eius filium, tuæ diligentiae commissum, in
 quo pater tali filio iure fixit omnes curas, ita

instituas atque excolas, vt eam laudem, ad quam natus præcipuè videtur, adiuuante illius ingenium studio tuo, breui consequatur. habet autem hoc virtus, vt, à quibus illam accepimus. eos in omni viadiligere conamur: & est optandum, vt ab ijs maximè diligamur, qui non opibns modò valeant, sed ad benignitatem etiam natura propendeant, quæ si in vlla ciuitate, profectò in hac nostra, & si in vlla familia, in ea potissimùm, & in eo viro, cui tuam in re. præclara operā addixisti, summa cognoscitur. Vide, igitur, quid susceperis, cuius familiæ gloriæ seruias, quid fides, quid existimatio tua, quid honor etiam meus quodam modo postulet: qui tibi sæpè, nec tamen gratiæ causa, sed adductus iudicio, testimonium impertiui probitatis, & scientiæ non modò græcæ, verùm etiam latinæ linguæ: quarum alteram magistro patre tuo, Ioanne Nathanaelo, sacrarum literarum peritia, vitæque innocentia cum antiqua illa Græcia, quam nunquam fama deseret conferendo, alteram non nihil è sermonibus fortasse nostris, è studio quidem tuo, tuisque vigilijs maximè cognouisti. Hæc si tibi omnia, vt spero, ante oculos pones: vinctus teipsum in diligentia, operamque dabis, vt in familia nobilissima, cuius patrocinio nullum certius ad eas temporum procellas, quæ humanæ vitæ impendent, perfugium reperiēs, egregiem virtutis, & industriæ tuæ tuæ monumentum relinquis. Vale.

N. Patanum.

Falsus hic etiam de Rainutij Farnesii Cardinalis obitu dissipatus rumor erat: quo sum grauissimè commotus. nam in illo viro, qui se iam inde à puero ad exemplum aui sui, Pauli III. Pontificis omnium sapientissimi, totum finxit, non adumbra-

ta, vt in multis, sed expressa signa virtutis elucet:
& nunc, vt audio, suas omnes in Christianæ pietatis cultu cogitationes, curasque defixit. quo mihi erat, bonisque omnibus acerbior illa fama, quæ, multorum sermone, de immaturo, & inopinato illius interritu percrebuerat. Angebar etiam fratris eius, eximij viri, Alexandri Cardinalis nomine: cui multis iam annis eam viam ingressio, quæ ducit ad verum decus, artiumque optimarum studia suis opibus hac ætate præter cæteros fouenti, tantum eripi præsidium, tantum auferri domesticæ laudis, magnoperè dolendum videbatur. Gratulor igitur, illo incolumi, liberalibus disciplinis: gratulor omnibus, qui virtutem, & probitatem prima ducunt: præcipuè verò tibi, quem & Alexandri Farnesij Cardinalis valdè studiosum, & erga tui similes, hoc est erga eos, quibus illa, vnde manat honestum, sola placent, præclare animatum cognoui. refrinxit iam, vel planè extinctus euauit peruulgatus ille rumor: viuit, & valet, cui lachrymas tanquã mortuo dedimus: quem, si fieri posset, immortalè esse omnes cuperent. Te quoque bene firmum esse, & ex illo valetudinis incommodo emeruisse, represso iã sanguine qui tibi ex oculo dextro multus effluerat, mirabiliter gaudeo, de quo mihi cū narraret familiaris tuus, prima statim auditione sum percussus: postea, cū idem reliqua persequeretur, animum recepi, & ab omni metu, curaque respiravi. huius morbi causam non dubito, quin medici, quos habes istis scientia instructissimos, vsu peritissimos, in studia conferant. quod si ita est, remoue, obsecro te, libros omnes ab oculis tuis. nam, donec eos videris, certò scio. quod mihi sæpè contigit ægrotanti, temperare tibi non poteris. Vale.

ram despero vt, quo in te sum animo, re ipsa aliquando perspicias: & si parum optatis meis, vt ferè consuevit, fortuna responderit, memoria saltem, perpetuoque erga te studio, non officijs modo erga me tuis, sed virtutibus etiam eximijs debito, cumulatè mihi satisfaciam. De tua valetudine, quæ mihi perinde ac mea curæ est, à patre tuo, prudenti viro, quæ cupiebam ferè cognoui: de studiis ex te ipso, id est, ex literis tuis, quarum elegantia mirificè delector, aliquid cupio scire. Orationem in funere habitam doctissimi, ac nobilissimi hominis, Ludouici Nogarolæ, cuius obitu non mediocriter dolui, audio laudari, sunt etiam, qui tuam existiment. quod libenter credo. sic enim fauco tuæ gloriæ, vt fratribus fortasse tuis, præterea quidem concedam nemini. Vale.

LÆVINO TORRENTIO N.

Leodium.

Puto tibi molestum iam esse silentium meum: at mihi silentij causa longè molestior. nam toto ferè biennio neque corpori valetudo, nec animo quies contigit. ita, qui absentes amicos litteris saltem colere consueui, iucundissimam mihi consuetudinem intermittere, & in officij cursu languere sum coactus. quod si secus existimas: nec tibi mea fidem facit affirmatio: testes habeo studij erga te mei non equidem valdè locupletes, sed eos tamen, quibus tu libenter credas, probos viros, communes amicos: à quibus & quæsitum est aliquando, me mandate, de tuo statu. & cum id, quod auebam maximè, cognouissem. esse te in oculis Leodiensi Episcopo optimo, eidemque Principi eximio, auctum esse commodis, ornatum dignitate: factum est, quod ignorare te arbitror, vt leuacionem malorum meorum in tuis bonis aliquam inue-

inuenerim. Atque equidem reuocare me ad institutum meum, & aliquid ad te scribere cogitabam, cum tuæ me literæ opprefferunt, quibus commendas mihi modestissimos, & summæ spei adolescentes, Ioannis Cauchi filios, doctissimi, & ingeniosissimi hominis, ut equidem sentio, tuo primum testimonio, deinde scriptis illius, quæ qui legerit, nullius præterea testimonium requirat. quo libentius operam meam filiis eius & pollicitus sum, & detuli. qui cum ad me adeunt, te simul intueor, & impellor magis ad omnem humanitatem memoria tui. nec potest esse quidquam iucundius, quam ut eorum studiis, commodisque seruiam: & si præstabo aliquid, ita lætabor, quasi beneficium acceperim in officio meo. Erat in iisdem literis tacita quædam admonitio promissorum meorum: quæ si non persoluo, mihi crede, tanti viri virtute, tanti Principis dignitate deterreor. nam, ut egregium aliquid moliamur, consequi tamen neque per ingenij nostri tenuitatem, neque per fortunam licet, hanc excusationem probari à te cupio, nec omnino despero: sin urgere pergis, auctore te aggrediar, utcumque cadat. potest enim fieri, ut, quemadmodum multa, contra quam speramus, item hoc fortasse, contra quam timemus, eueniat. quòd si quid offenderimus, primum illud fore non dubito, tua nos ut subleuet autoritas: deinde, te ipso culpæ socio, feram leuius. hæc mihi cautio placeat, utinam tibi, sed si mihi in amore respondes, tibi quoque: de quo tuas literas expecto. Vale. Venetijs.

LAURENTIO GAMBARÆ

Patanius,

Basilij Zanchi poetæ summi, hominisque non vulgariter eruditi, miserabilis, & indignis-

simus interitus hilaritatem mihi prorsus omnem eripuit. quē enim donare summis præmijs ob excellentē virtutē, decorare honoribus ob singularem integritatem, atque innocentiam æquum fuit, cum tam ignominiosē vexatum, tam acerbē, tā crudeliter extinctum, quis non ferat iniquissimē? equidē, vt audiui, etiam dolore tuo vehementer dolui. nā & vixistis vna semper coniunctissimē, alter alteri egregiē charus: & fuit vterque vēstrū ad poeticam facultatem natura propensus, ac mirē factus, ingenio verò ita pares, vt, cū nemo tam bonus poeta sit, quin vobis primas in componendis versibus partes tribuat, quam confessionem etiam ab inuitis exprimit poematum comparatio, vter tamē vtri præstet, nondum satis iudicare quisquā possit. magnam igitur, planēque fraternam inter nos tum ingeniorum similitudo, tum studiorum communio beneuolentiam excitarat: nec dubito, quin re, licet humanæ conditionis minimē rudem, oblitus eius valdē perturbarit, animumque tuum ita deiecerit, vt extolli fortasse ad æquitatē neque celeriter, neque faciliē possit. quo grauius morte illius afficior: &, vt omnia mente peruestigem, nullam tamen inire doloris alleuandi rationem queo. vnica opinor, illa consolatio superest, quam tibi quoque fore gratissimam scio, vt, si conuictu perpetuo priuamur, tamē inter nos ita crebrō colloquamur, vt hāc mœroris acerbitem, qua pariter affligimur: quotidianæ consuetudinis, mutuzque beneuolentiæ suauitate leniamus. quod vt quam mature cōsequamur, tu pro tua, ego pro mea parte diligenter operam dabo. Vale. Venetiis.

NICOLAO NATHA-

nelo, Venetias.

Perculerat me grauius acerbus ille nuncius de
naui

naui à piratis abducta , qua vehabatur in Cre-
tam exquisita , multorumque nummorum biblio-
theca parentis tui : cum ex eo casu iactura pluri-
mum tulisse res, & fortunas vestras intelligerem.
nunc me prius ab eo mœrore, quem mihi vestra
calamitas attulerat, ad lætitiã incredibilem re-
uocarunt literæ tuæ. scribis enim, erudiendi curam
adolescentis nobilissimi, Aloysij Mocenici , tibi
esse mandatam. in quo sanè, pro ea qua te sum
complexus beneuolentia, multis nominibus tibi
gratulor : primum, quod eum, qui faciliè possit
illustrare disciplinam tuam, excellentis ingenij
adolescentem, mirifica, vt audio, virtutis indole
præditum, sapientio rem etiam, quæ matas fe-
rat, nactus sis: deinde, quod ab eius patre, Leo-
nardo Mocenico, Equite clarissimo, quo nullum
in hac vrbe vel prudentiæ, vel liberalitatis, vel om-
nium denique virtutum, quæ nobilem virum de-
ceant, exemplum habemus illustrius, fructû di-
ligentiæ tuæ minimè vulgarem potes expectare.
postremò, quod in ea domo viues, in qua omnia
vetere maiorum norma, ad honestum, & ad dig-
nitatem referuntur, quo præstantes, & vsu magna-
rum rerum, & doctrina viri quotidie confluunt, vnde
prudentiam, vnde optimè viuendi rationem pe-
tes. Persequi omnia, quæ tibi diuina benignitas
obtulit, difficile est: sed mihi crede, quem tua
causa velle, tuisque fauere commodis nō ignoras,
nihil isto munere ne fingi quidem à te potuit aut
fortunis tuis vtilius, aut studijs accommodatius.
itaque, si me audies, omnia, quæ frustra sæpè ex-
petuntur, bona in vna Leonardi Mocenici bene-
uolentia constitues: cuius tibi comparandæ ca-
ue tempus amittas: confer huc omnem industriã,
vt eius filium, tuæ diligentia commissum, in
quo pater tali filio iure fixit omnes curas, ita

instituas atque excolas, vt eam laudem, ad quam natus præcipuè videtur, adiuuante illius ingenium studio tuo, breui consequatur. habet autem hoc virtus, vt, à quibus illam accepimus. eos in omni viadiligere conamur: & est optandum, vt ab ijs maximè diligamur, qui non opibus modò valeant, sed ad benignitatem etiam natura propendeant, quæ si in vlla ciuitate, profectò in hac nostra, & si in vlla familia, in ea potissimum, & in eo viro, cui tuam in re. præclara operâ addixisti, summa cognoscitur. Vide, igitur, quid susceperis, cuius familiæ gloriæ seruias, quid fides, quid existimatio tua, quid honor etiam meus quodam modo postulet: qui tibi sæpè, nec tamen gratiæ causa, sed adductus iudicio, testimonium impertui probitatis, & scientiæ non modò græcæ, verùm etiam latinæ linguæ: quarum alteram magistro patre tuo, Ioanne Nathanaelo, sacrarum literarum peritia, vitæque innocentia cum antiqua illa Græcia, quam nunquam fama deferet conferendo, alteram non nihil è sermonibus fortasse nostris, è studio quidem tuo, tuisque vigilijs maximè cognouisti. Hæc si tibi omnia, vt spero, ante oculos pones: vincte ipsum in diligentia, operamque dabis, vt in familia nobilissima, cuius patrocinio nullum certius ad eas temporum procellas, quæ humanæ vitæ impendent, perfugium reperiēs, egregiem virtutis, & industriæ tuæ monumentum relinquas. Vale.

N. Patanum.

Falsus hic etiam de Rainutij Farnesii Cardinalis obitu dissipatus rumor erat: quo sum grauissimè commotus. nam in illo viro, qui se iam inde à puero ad exemplum aui sui, Pauli I I I. Pontificis omnium sapientissimi, totum finxit, non adumbrata,

ta, ut in multis, sed expressa signa virtutis elucet:
& nunc, ut audio, suas omnes in Christianæ pietatis cultu cogitationes, curasque defixit. quo mihi erat, bonisque omnibus acerbior illa fama, quæ, multorum sermone, de immaturo, & inopinato illius interitu percrebuerat. Angebar etiam fratris eius, eximij viri, Alexandri Cardinalis nomine: cui multis iam annis eam viam ingresso, quæ ducit ad verum decus, artiumque optimarum studia suis opibus hac ætate præter cæteros fouenti, tantum eripi præsidium, tantum auferri domesticæ laudis, magnopere dolendum videbatur. Gratulor igitur, illo incolumi, liberalibus disciplinis: gratulor omnibus, qui virtutem, & probitatem prima ducunt: præcipue verò tibi, quem & Alexandri Farnesij Cardinalis valde studiosum, & erga tui similes, hoc est erga eos, quibus illa, unde manat honestum, sola placent, præclare animatum cognoui. refrixit iam, vel planè extinctus euauit peruulgatus ille rumor: viuit, & valet, cui lachrymas tanquàm mortuo dedimus: quem, si fieri posset, immortalè esse omnes cuperent. Te quoque bene firmum esse, & ex illo valetudinis incommodo emeruisse, represso ià sanguine qui tibi ex oculo dextro multus effluxerat, mirabiliter gaudeo, de quo mihi cū narraret familiaris tuus, prima statim auditione sum percussus: postea, cū idem reliqua persequeretur, animum recepi, & ab omni metu, curaque respiravi. huius morbi causam non dubito, quin medici, quos habes istis scientia instructissimos, usu peritissimos, in studia conferant. quod si ita est, remoue, obsecro te, libros omnes ab oculis tuis. nam, donec eos videris, certò scio. quod mihi sæpè contigit ægrotanti, temperare tibi non poteris. Vale.

Narro tibi: iam non amo verecundiam, cùm enim mihi potius nihil esset, quàm vt filium meum (libet enim de mare ominari) ad sacram baptismatis aquam susciperes: tamen, dum obsequor pudori meo, nec te, talem virum, maximarum rerum occupatione distentum, appellare audeo, commisi imprudens, vt officij laudem ipse præriperes. in quo sanè & peccasse me, & luere meritò peccati pœnam confiteor. quid enim mihi non permisit, quid iam elargita non est humanitas tua? quam à me alijs prædicatam ignorare ipse fortasse tibi sum visus. valde tamen recreor significatione amoris tui, & nostram amicitiam, quã studiorum similitudo peperit, hoc etiam affinitatis quasi vinculo adstringi, vehementer lætor nam & res ipsa eiusmodi est, vt hominum opiniones, accidere speciosius, aut honorificentius nihil potest. totus igitur in ære tuo sum. ita de me meritus es, ita quotidie mereris, quod si tibi pateret animus meus, profectò non locari pessimè tuam gratiam intelligeres: quam si non possumus remunerando, (nec enim aut fortuna tua patitur, aut voluntas expectat) prædicando saltem illustrabimus. mihi certè ipsa memoria, perpetuòque erga te studio sati faciam. De reditu meo verbum scilicet expectas: iam discedo: itaque per aliquot dies cessabunt. Amaruensem tuum amo plucinum. videor enim mihi agnouisse manum optimi, atque honestissimi adolescentis, Francisci Secundi, cui de tua consuetudine etiam atque etiam gratulor nam inuidiæ locum amor non reliquit. Vale. Venetijs.

FRAN-

FRANCISCO SEVERO

argetens. Ferrarium

Et me laudas in epistola tua, nec mediocriter quidem: & meam amicitiam, quæ tua humanitas est, valdè videris expetere. Ego autem, etsi me delectat, ut ait ille, laudari à laudato viro, tamen ea, quæ mihi tribuis, cum esse verissima cupiam, non agnosco. dilexi equidem adolescens veterem eloquentiam: nec voluntatem ætas, studium occupatio, sæpè etiam valetudo minuit: sed, excellere in re omnium, ut ego sentio, præstantissima, cuius negotij sit, cuius ingenij, non modò experiens ipse intelligo, verum etiam ex inani multorum industria coniicio. non enim, qui seuerior in me ipso sim, nec mihi amicior, quam veritari, alijs blandiri gratiæ causa debeo. vnum hoc in nobis fortasse iure laudes: si modò laude dignum est: equidem, quasi aliquid sit, interdum mihi gratulor: quod, & quales olim fuerint ij, quos in oratione latina cupimus imitari, quibus ingenijs, qua doctrina, qua etiã exercitatione præditi, & quis ego sim, vel potius qui hodie simus omnes, facile possum existimare. Quocirca, si vetera spectas, mutes licet sententiam de me tuam. floruit antiquitas eloquentiæ gloria: nos iacemus. sin hæc recentia tibi proponis: non omninò me, quantum in hoc studio profecerim, pœnitebit nec tamen tibi assentiar, ut me omnibus latinè scribendi facultate confitear antecellere. possum aliquid vel etiam multa in alijs desiderare, neminem in hoc genere ludis eximium ducere. (est enim hæc fortasse non ingeniorum culpa, sed temporum) non ideo tamen sequitur, ut insolenter arripiam, & induã ipse, quæ alijs tanquam spolia detraxerim, ut in mulicis, attem ipsam exercere, non facillimum est: artificem

autem peritum ab incerto distinguere, tacito aurium sensu plerique omnes solent : item ego, quam legendis assidue, ac perattentè hominum eloquentissimorum libris conceptam in animo rectè scribendi formam intueor, eam exprimere, & assequi scribendo nunc quidem nullo modo possum, ac vereor etiam, ut vnquam possim. verum enimvero, quod à sapientibus viris proditum legimus, nunquam malè ponitur iudustria præstantibus in rebus. laudatur enim vel sine re voluntas. qua ego interdum spe incitor ad studia. & , si nihil aliud, tu me certè, Seuere optime, atque eruditissime, hoc ipso, quod tantopere laudas, ad laudem vehementer impelleres. magni enim facere videris Romani sermonis elegantiam: & quod tibi leue non est, eximiarum artium scientia instructissimo, id à me nequaquam esse contemnendum intelligo. Accedit illud, quod epistola tua ita loquitur ornatè, ut à rethore, non à medico, quem te esse profiteris, & quem præstas egregiè, scripta videatur. quod indicat ingenij tui præstantiam. cum enim, ut audio, philosophiam sis vniuersam animo complexus: præcipuè verò medicinam tractes, & ita tractes, ut cum paucissimis excellas: valdè sum miratus, vnde istam latinæ orationis tam concinnam, tam vberem, tam illustrem facultatem sis consecutus. Quare, quo tu nomine subnereri visus es, ne ego tuam ad me amandum valdè propensam voluntatem parum libenter exciperem: cum eloquentiam tuam verbis dissimules re, ipsa ostendas: eo ipso nomine sic incensus tui studio sum, ut ad meam instituendæ tecum amicitiae cupiditatem accedere nihil possit. Quod autem negas esse quidquam ad amorem conciliandū amore ipso efficacius: ita tecum sentio, si virtus cum amore coniungatur: sin cum, qui diligit, nihil

nihil, præter nudam voluntatem, commendet, non probitas morum, non doctrina, non ars aliqua liberalior: valde videro. sed istuc quidem tua minime refert. quis enim te vel non amantem amare nolit, quem esse tam amabilem, literis, humanitate, integritate, sentiat? sed videlicet Socraticè mecum agis: ironia te delectat: cum in eo ipso, quod tibi detrahis, tua te refellat oratio. Ego tuum erga me animum pari animo complector, & fouebo officijs, quantum in me erit: neque me patiar, cum reliqua apud te omnia superiora esse concedam, etiã humanitate vinci. Vale, & Ioanni Baptistæ Pignæ, homini in primis erudito, & ingenioso, cuius de imitatione poetica egregios libros auidè expecto, salutem meis verbis. Venetijs.

MARIO CORRADO

Brundisium.

Multis iam mensibus nihil ad te literarum dedi: nec mihi tamen venit in mentem subuereri, ne quam tibi nostra indignam amicitiae suspicionem silentij mei diuturnitas attulerit, mihi quidem nihil scito esse iucundius epistolis tuis: quas cum lego, delector mirificè amore in me tuo, delector etiam ingenio, & scribendi elegantia, in qua tibi (non loquor ἐπεὶ οὐκ ἔμενος) paucissimos comparo, antepono neminem. atque equidem, si per vtriusque fortunam liceret, nihil malim, quam assidue tecum esse, totosq; dies in tuo sermone consumere. quod tamen quin aliquando sit futurum, cum in tuas literas intueor, imaginem animi tui nonnullam ostendentes, prorsus non despero. Ego satis diu feriatus à studijs sum, inuitus. sed quis necessitati non pareat? nam quæ me causæ non modò libros, sed patriam quoq; relinquere coegerint, aut habes fortasse iam cognitum, literis edoctus

familiarium tuorum, qui adire interdum ad me officij causa solent: aut, si ignoras, quid ego tibi exponam, cui si quid à me accidat iniucundum, dupliciter angar, incommodo meo, molestia tua? Nunc id commentor vt certam aliquando rationem in eam otij constituendi, & viuam humaniter: quod te quoque video cogitare, &, si volueris, assequere. Bonos fratres, tua prædicatione commotus amo vehementer, & obsecro. qui si mihi, vt significas, aliquid tribuunt: est, quod gaudeam, placere me præstantibus viris, quorum in iudicio, & beneuolentia ornamenti, & commodi mihi statuo plurimum. tu velim, quod ad amorem, studiũq; attinet, de me illis omnia promittas: ego, quæ promiseris, præstabo. fructum etiam fortasse aliquem degustabunt studiorum, liceat modò esse otiosis: id quod agimus, & futurum speramus. Vale.

PETRO CELSO

Vicetiam.

Vna, eadẽque manus vulnus, opẽque tulit. planẽ enim mihi videor, quod de Achillis hasta in Thelephi vulnere traditum est à poetis, idem ad tuas epistolas posse conuertere. afficeras me grauitè, nunc idem recreas, & abstergis omnem molestiam iucundissimis literis, in quibus elucet humanitas tua, quam obscurauerat paululum animi tui subita commotio, indigna certè meis in te neque paucis, neque vulgaribus officijs, quorum testes apud me custodiuntur literæ tuæ. itaque rediisse te ad eam comitatem, quæ cum tua natura, & cum ijs studiis in quibus toto dies eximia cum laude versaris, magnoperè congruit, ita lætor, vt nihil vnquam senserim hac voluptate iucundius. quod si tibi meum ingenium aliquot mensium consuetudine satis exploratum non est,

non

non dubito, quin absens intelligas, & eo cernas illustrius, quò longiora nos terrarum intervalla disjungent. non enim in te fortunam diligo, quam soleo contemnere, sed quia fortunam tuam virtute superas: contrà quàm multi, quorum oculos auri, argentique splendor ita præstingit, vt pulchritudinem virtutis intueri nullo pacto possint. quo equidem sensu, ac iudicio meo delector multò magis, quàm Ciceroniana illa eloquentia, quam tu mihi, inco fortasse, obiecisti: cùm tamen, tibi quoque eam minimè displicere, tuorum scriptorum elegètia significet. De discessu tuo, quanquam ad tuam voluntatem accommodare cõsilia mea minimè liceat, cupio tamen mihi tempus definiti. Vale.

IOANNI SAMBUCCO

Patauium.

Non mediocre amoris argumentum quod de filiolo gratularis, & sperare te significas, vt patri etiam orationis latinæ facultate antecellat quod ergo ille tibi magnum videbitur præstare, si opinio n: , & fama nos anteierit eloquentiæ? ego illi qua primum hora editum in lucem vidi, bonam mentem præcatus à Deo sum. hoc nobis debet esse antiquissimum: & hoc ei si contigerit, reliqua iure contemnet, aut, si voluerit, facile consequetur. mea verò studia si inuitabitur, quæ certè, quod fieri sine arrogancia possum, ad honestum referuatur: aditus ad laudem difficiles non habebit, quo mihi studio se contendenti fortuna semper nescio quo meo fato viam interclusit. veruntamen, mi Sambuce, cùm tua, tuique similium tuar benevolentia, quid desiderem? quid potest esse amicitia incundius? quid etiā fructuosius? cum & amant inter se boni viri, & est inter eos quasi certamen amoris, & officij, equidem de te quid sentiam, si ad

te ipsum scriberem, certò scio, qui tuus pudor est, legeres inuitus. testem tibi do iudicij mei grauem adolescentem, (& adde, si quid vis: nihil enim tribues immerenti) N: quem cognoui tuis laudibus, me narrante, etiam atque etiam latari. quod si tenerem artem eloquentiæ, sicuti tu in epistola tua, amore potius in me, quàm iudicio, effusus, existimas: sanè coloribus egregiis imaginem tuarum virtutum exprimerem: voluntatem verò illam, & præclaros conatus ad augendas fortunas nostras, de quibus postridie, quàm à vobis discessi, quiddam in sermone N. significauit, mehercule sic ornarem: vt nihil esse posset illustrius. de quo quia tam amanter cogitasti, gratius agerem: & vt perpetuò cogitares, atque ageres, cohortarer: si hoc humanitas tua, illud amicitia nostra pateretur. vt vt autem res ceciderit, à te enim principia sunt, exitum præstare non potes) partes inæ non requirerentur. prosequar enim vel beneficium laude vel a iunum certè tuum memoria sempiterna. Vale. Veneretij.

E I D E M, Patanum.

Ego verò, accepto nuncio de obitu filioli mei, ita sum perturbatus, vt me tamen hominem esse meminerim, & illum in hanc vitam, tanquam in hospitium, ita esse ingressum, vt accitu summi Dei, æternum illud cæleste domicilium petiturus aliquando discederet. quod si me casus iste nec opinatus ita perculisset, vt omnino iacerem, excitarer tamen prudentia literarum tuarum, in quibus de luctu minuendo disputas egregiè, tuamque declaras tum homine Christiano dignam bonitatem, tum erga me beneuolentiam singularem. verum ego optime Sambuce, multis iam infortunijs hoc sum affecutus, vt fortunam ipsam didicerem

contemnere: quæ mihi, vt eripiat aliqua, nunquam
adimet ea, quæ nec ipsa dedit, nec dare cuiquam
potest, rectam mentem, optima studia, pietatem in
Deum. Præclare actum opinor cum filio me. frui-
tur conspectu, & consuetudine cælestium animo-
rum: non angitur curis: non spe ducitur: nihil timet
aduersum. at nos, qui dicimur viuere, quibus hæc
falsæ lucis vsura nihil est charius, quàm multa exer-
cent? quid laboramus, quid cupimus, quod etiam si
contingat, animus acquiescat? itaque vere sapiētes
homines, non vt diu, sed vt rectè, & cum virtute vi-
uerent, optare soliti sunt. quod equidem conor, &
vt spero, consequar, nihil enim magis cogito, nihil
specto, quam vt seruiam studijs meis, & ita viuam,
vt vitæ rationem Deo simul, & hominibus aliquā-
do possim reddere, Quare, cū me vocas ad scriben-
dum, confirmantur consilia mea iudicio tuo. ac tu
quidē in hoc officio cohortādi facis idē, quod mul-
ti: quibus facilè possem satisfacere. si per dome-
stica negotia liceret. sed, obsecro, nolite ex otio
vestro meum spectare. vobis enim certa, & expe-
dita sunt omnia: mihi vnicum est vestigal indu-
stria mea: qua liberos alere, tueri familiam cogor.
& si negligam, deseretur humanitas. sin, vt debeo,
diligenter curem, iacere studia necesse est, quæ
solutum curis omnibus animum postulant. At in-
quies: ipsa tibi studia fructum ferent. Cane alijs
cantilenam istam, mores, ac tempora ignoran-
tibus: mihi non persuadebis experto. vetus illa prin-
cipum virorum benignitas exaruit. inania pleriq;
sequuntur, nihil solidum amant, nihil magnificum,
nihil illustre. Vides alios, quasi perdendis tantum
frugibus nati sint, immanibus epularum sumpti-
bus opes exhaurire: alios, quasi etiam homines ip-
sos, non modò fruges perdere pulchrum sit, the-
sauros effundere, collectos. acerbissimè, in ea bella,

quæ vastitatem agris, vrbibus incendia, humano generi, aliena stultitia miserrimo, cladem, & exitiū importent. Musæ interim vbique locorum algent, neglectæ ab ijs, qui fouere eas vt maximè poterant, ita maximè debebant. Etiam illud indignum, quod existunt, qui specie libertatis gloriam aucupentur: & eam virtutem, à qua longissimè absunt, quasi familiarem suam sic in ore habeant, vt amare videantur. Verùm hæc satis, aut etiam nimium fortasse multa Vale. Venetijs.

GASPARI CONTARENO

Cardinali Romæ,

Cum neque haberem, quod tua magnoperè interesset à me scribi, & te scirem summis occupationibus assidue esse districtum: tamen faciendum mihi putavi, vt aliquid omnino ad te literarum darem. ad meum enim officium valdè pertinet, te de nobis optimè meritum, intelligere, &, quo te studio colam, & qua tuorum in me meritorum memoriam religione conseruem. quod, vt spero, consequar literarum bono. nam, vt remunerare vnquam possim, sperare vix audeo: ita multa sunt, quæ ad me iuuandum officia sunt à te profecta. vt enim omittam, quàm honorificè de parète meo & loqui, & sentire sollicitus sis cum ita dicas, tibi nullius olim iucundiorum consuetudinem fuisse, nullius chariorem nunc esse memoriam: vt igitur hoc omittam, quod in summi beneficij loco soleo ponere: quanti illud apud me debere esse ponderis, quod olim me adolescentem vir clarissimus, non tu qui em sopitum, sed tardiorè fortasse, quàm oporteret, ad studium summæ laudis excitasti, cuius temporis recordatio mirificè me delectat. sic enim argumentor: te, cuius iudicium est acerrimum, nunquam me ad virtutem

tutem fuisse cohortaturum, si te frustra id facere existimasses. tantū autē virum, quantus ipse omnium consensu gentium & es, & habetis, de nobis non pessimè sperare, mihi periuicundum est cogitanti, apud alios, si qui audient, etiā honorificum. Quare nunc quidem id, quod mihi pro tua summa humanitate facillimum est, ago, ut, quem pro tot ac tantis officijs animum debeo, cum me prestare tibi persuadeam. quod si per eam viam, qua ad præstantissimarum artium cognitionē iter est, tantum procedam, quantū profectō, nisi me aliqua res impederit, procedā: nā illud etiam aliquando efficiam, ut te de nobis esse benemeritum, magnoperè læteris. Te interim si rogem, ut quemadmodū instituiisti, me diligas, faciam imprudenter. neq; enim dubitandū est, quin tu velis in eadem erga me voluntate, cum humanitatis, tum constantiæ causa, permanere. magis illud mihi est elaborandum, ut omnes res quæ ad te colendum pertinent, studiose faciam: quarum si vllam sciens prætermisero, nefariè me peccasse confitebor. Vale. Venetijs.

BENEDICTO ACCOLTO

Cardinali, Ferrariam.

Cum primū Venetias reuerſi, & si eram & festus aliquantum de via, & eo morbo, qui me Ferrariæ satis grauitè afflixit, nondum planè leuatus: tamen magnitudo meæ in te obseruantia, & in me beneuolentiæ recordatio me adduxere, ut ad te scriberem. quo genere officij quā mihi sapē apud te sit vtendū, intelligo: nam, cum eo ipso die, quo mihi aditus ad amicitiam tuā patuit, de meis cōmodis, & ornāmētis non cogitare solum, sed agere etiam cōperis: omnino, si velim id, quod maximè velle debeo, quibus me studijs à pueritia dedi-
didi, ijs haberi non indignus, diligenter incunda

mihi ratio est, vt istam tuam ad me augendum tam propensam voluntatem plurimi apud me & esse, & semper fore significem: id hoc tempore, nisi literis mittendis, qua re alia consequar, non video. facultatem maiorem si vnquam nactus ero, arctissimè complectar, neque dimittam prius, quàm id tibi saltem aliqua ex parte persoluam, quod interea à me deberi non solum non dissimulo, sed etiam apud omnes libentissimè prædico. Quid enim mihi esse potest, non dicam honestius, sed gloriosius, quàm te, virum omni genere virtutis excellentem, summa dignitate præditum, acerrimi in cognoscendis hominibus iudicij, nullum officij genus, aut studij, quod quidem ad meam siue vtilitatem, siue laudem pertineat, prætermittere? meherculè nulla res fuit, quæ nos ad probitatis, & doctrinæ opinionem cōmendare magis posset. itaque, quod antè faciebam domestico tantum exemplo cōmotus, vt per eam viam, quam mihi pater meus tritam reliquisset, expedito cursu ad summam laudem, gloriamq; contendere, id multò acrius facio nunc, iudicio de me incitatus tuo. cui vereor equidē, vt respondere possim: & est sane difficillimū: sed tamen, quoniam ita tempus omne meum traduco, vt, quantum valetudinis ratio paritur, in literis verfer, & quasi diuturnam suam explere cupiens, iisdem ē fontibus, vnde illa fluxerunt, quæ sunt laudum tuarū maxima, diligenter hauriam: non despero fore, vt & homines officia tua benè posita existiment, & tu, qui tibi à me fructus debentur, eos non contemnendos, aliquando percipias. cuius rei maturitas dum veniat, est interea mei officij, tui memoriam summa cum beneuolentia sanctissimè, ac religiosissimè colere: tuz verò humanitatis, eam voluntatem, quam ad me iuuandum tua sponte contulisti, perperuò retinere. quorum alterum ego quàm potero diligentissimè

simè faciam: alterum tu vt facias, propter incredibilem naturæ tuæ benignitatem, ne admonendus quidem es. Vale. Venetijs.

E I D E M, Ferrariam.

Summo studio maturabā Ciceronis editionem. omninò id erat causæ, cur ego rarius, quàm debeo, ad te scriberem. sed mehercule nec res erat, de qua possem scribere. de publicis enim non licebat: de priuatis autem quid est, quod delectare te possit? grauibus morbis, annona, & bello, vniuersa ferè ciuitas affecta contabescit. in his malis pacem omnes tanquam vnicum remedium, expetebāt, quæ si daretur, amissas vires recuperare difficile non erat. Arbitrabar, cūm Ciceronis epistolas emissem, fore, vt Ferrariam possem excurrere. id ego, primūm honoris causa vt te viserem, optabant: deinde, vt tuis doctissimis sermonibus fruerer, quantum per humanitatem tuam liceret, per quam certè licuisset plurimum. noui enim, quæ tua sit cūm facilitas, tum in me beneuolentia. sed nostræ voluntates, vt nauigandi cursus, quandoque commutentur, necesse est, nisi fortunarum nostrarū fieri naufragium velimus. itaque, vt exirem, meas res cūm vidi non ferre, mutavi rationem: & quanquam eram occupatus, tamen feci, vt hanc epistolam mitterem, quæ te, meam vicem, quasi salutarer. ea ne hoc officium loco non præstaret, ad Octauium nostrum, ijs literis, quas ad ipsum dedi, alligatam misi, qui tibi redderet, cūm vacuus esses. quod ille, qui & cōmodissimus, & prudentissimus est, nō vereor, quin effecerit. De meis rebus si quid audire vis, vt in aduersis, pessimè non habēt haberent optimè, si pietas esset in ijs, in quibus maxima, si quid merita valent, esse debebat. Vale. Venetijs.

EIDEM Ferrariam.

Summa tua facit humanitas, vt, etſi me argumē-
tū deficiat, literas tamen ad te mittere ne dubitem.
non enim vereor, eæ ne tibi moleſtæ ſint. qui ita te
interpretaturū confido, vt hoc meū ſtudioſum exiſti-
mes eſſe non obſcurū ſignū pietatis in te meæ. cui
quidē pietati, quod vix fieri poſſe credebam, magna
ſanē acceſſio facta eſt lectione tuarū literarum. nā,
cū antea pro tuis maximis, & ſingularibus erga
me ſtudijs effeciſſes, vt plus, quā tibi, deberē ne-
mini: nunc propemodum es conſecutus, vt ipſi tibi
plus, quā debeo, debere non poſſim. quanti enim
illud quo epiſtolam clauſiſti, apud me eſſe putas? te
non dubitare, quin ego, omneſq; mei, quanti amo-
rem in te meum, atque doctrinam facias, aliquan-
do ſimus intellecturi. ego verò iam intelligo, ne-
que quiſquam eſſe meorum, qui aliter ſentiat. ſed
de amore quod ſcribis, verè tu quidem facis: eſt
enim iſta certè ſumma cū obſeruantia ſingularis.
de doctrina verò, neque prorsus aſſentior, ne me
ipſe, quā in re minimè debeo, nimium vidē ar a-
mare: neque valdè repugno, ne, quod eſt in me
honorificum, ſtultè reiſciam, vt vt tamē eſt, ſiue tu
amoris, & humanitatis abundantia, quod inter-
dum adducor vt credam, ſiue iudicio, quod mi-
hi perſuaderi libenter patior, ſiue veraque re per-
motus, tantum mihi tribuiſti, quantum ego po-
ſtulare ſine rubore non auſim: maximas tibi gra-
tias habebā, neceſſe eſt, quod ad eius ipſius, quā
in me eſſe d'cis, doctrine iudicium, quo antea na-
ture inclinatione propendeſcebam, vehementer me
impuliſti. ita enim vſu ſerè venire ſolet, vt, quæ lau-
des à tuis ſimilibus, id eſt, ab ijs, qui ipſi in laude
vivunt, proficiſcuntur, eæ nos, vel ſi ſi ſumus hebe-
tiores, in primis acutius, & quā neceſſitatem
quandam imponant, vt, quales eſſe dicimur, tales
ali-

aliquando studeamus esse, quod ego quantum possum, do operam, ut consequar. à quo studio cur me vlla res debeat abducere, non video: cùm tu istis opibus, ista amplitudine vir literato otio nihil anteponas. temporibus enim turbulentissimis, dum plerique ferè ambitionum fluctibus iactari, optare magis, quàm sperare tranquillitatem animi possunt: securus in portu te oblectas, viuísque iucundissimè in tuis perennibus optimarum artium studijs: in quibus totos dies ita ponis, quasi tibi ea res, quibus abundas, & quarum spe tu alios excitare ad laudem potes, præmio sint futuræ. Quod cùm ita sit, & cùm ego hoc animo sim, ut antiquius tuo commodo nihil habeam: noli credere, me cùm ad te scribo tuarum literarum expectatione id facere: quæ et si me incredibiliter delectant, textæ verbis elegantissimis, planissimæque amoris, & suauitatis: tamen ego te mea causa, à grauissimis studijs ad nugas auocari nolo, satis me habere abs te putabo, si & mea tibi esse redditas, & tibi, ut cupimus, esse intellexero. vtrumque Octavius noster, quod & tui studiosissimus est, & nostri amantissimu, cùm libenter, tum diligenter efficiet. Vale. Venetijs.

IACOBO GRIFOLO

Romam.

Quod tu, homo occupatus, prior ad me literas misisti, hoc sanè es assecutus, ut officij plus apud te residere confitear: illud assequi nequaquam potuisti, ut amoris plus, quàm in me est, in te esse concedam. atq; ego ne in officio quidè passus essem ut anteuerteres, nisi me scribere cupientem non occupatio mea, quæ tamè summa est, sed cura tuorum mandatorum impedisset. Scis, antè quàm discederes, qua de re sermonem inter nos habuimus: cùm tu, ut eam susceperem, à me petens, ostendisti: quantum, &

fidei, & diligentia tribueres meæ. in quo ego, opinionem tuam ne fallerem, operam dabam. itaque, te profecto, cum intelligerem quantum damni fecissem, adempta mihi tuæ consuetudinis usura: cum, quæ id omnino literis mittendis resarcire vellem, tamen diem è die expectans, ut aliquid ad te de tuo negotio, cuiusmodi tu velles, possem scribere, in maximo desiderio me sustinebam. nunc, quoniam eius rei ne vestigium quidam apparet in epistola tua: siue quod, à quo tempore discessisti, ut illud consilium abijceres, rationes tuæ viderunt: siue quod, eodem animo cum esses, committere tamen literis nihil voluisti, quod elatum nocere tibi posset, puto me non incommodè esse facturum, si, quam tu rem in tuis literis intactam omisisti, ego item in meis silentio prætermittam. Quod scire vis rerum mearum statum hoc tempore qui sit: ne te multis morer, is est, quem reliquisti, paulo etiam melior, quam reliquisti. nam & domestica quædam sanauimus: & eum, de cuius acerbitate queri solebam, ita facilitate quadam nostra, atque obsequio mitigauimus, ut penè dulcis esse videatur. De Ciceronis editione, hoc de me spero deas, atque etiam in te recipias licet, ut diligentia confirmes, me non esse usurum multo minore, quam qui in hoc genere laudantur. haftenus confido fore, ut præstem, & præstabo certè, nihil ultra, mihi enim tantum non arrego, neque arrogare debeo, ut, quemadmodum scribis, eas sordes, quibus veterum scripta sunt scædata, putem omnes eluere me posse, magni id esset ingenij, magni iudicii: quibus ego rebus, & indigeo, & si abundem, sine libris tamè antiquis nihil audeam, qui mihi sunt omnino multi, sed neque quot vellè neque cuiusmodi, coniectura autem, intellexi, & didici, quam sæpe sint fallaces. neque bonos libros vlla magis labe inquinauit. quibus nunc in veterem splendorem, atque integritatem resti.

restituendis, plurimū mihi est negotii, & erit, vt puto, post me multis: vt inde laudis materies deesse nunquā possit. Te rogo, vt, antiquiorē librum sicubi istic esse rescueris, si prece ipse, aut pretio non potes, aliorum auferas gratia. Literas autem, quā valdē me amas, tam sēpē mittes. nam & otii puto te habere, quantum velis, & argumentum Romæ viuenti deesse non potest. mihi vtrumque minus est, magnis enim districtus occupationibus, temporis ad scribendum non habeo satis, argumentum autē vnde, sumam, cū omnium, qui hic sumus, ea ratio sit, vt, rerum nouarum si quid aliunde ad nos affluxit, de eo nec scribere, nec loqui sine graui periculo possumus: Relinquitur, vt priuatis de rebus possim scribere. sed hoc quoque genus vereor ne me deficiat. rarō enim solet accidere, quod scripture dignū sit. Quapropter, quoties ita eueniet, vt à negotiis liceat discedere, perabo statim ad epistolas, quod eō libentius faciam. si tu mihi sententiā scribendi aliquam dabis, sin minus, inanes tamen potius, quā nullas, mitam. Vale, Venetiis.

HANNIBALI CRUCEIO

Mediolanum.

Amoris in Octavianum Ferrarium mei causæ sunt veteres sanē multæ, ex q; non leues, sed recēs hæc est grauissima, quod eius opera video factum esse, vt tu me amares. quod ego, non possum satis explicare, quanti faciam. certē optatius nihil. ac ne vtilius quidē potuit accidere. nam me molestæ quædā cogitationes exercebant. ex fecerāt, vt subtristis essem. hoc malum Ferrarij literæ sanarunt. eas enim legens, cū venissem ad eum locum, vbi ille,

quàm tu me diligas quamque diligi à me cupias, diligenter, & officiose narrat: sensi mihi quiddam instillari, quo planè sum exhilaratus. adeò tui similitudinem amicitij auguri gratum est. in qua commoditate incommodum tamen illud inest, quod mihi valdè sentio esse laborandum, vt beneuolentia, & opinione de me tua non indignum me præstem, quod vtinam possim efficere: conabor certè: ac ne despero quidem fore, vt efficiam: modò, quod tu iudicium de me habes, id eiusmodi ne sit, vt ego ei respondere nullo pacto possim. nam mihi interdum venit in mentum vereri, ne tu me, Ferrarij prædicatione commotus, cum existimes esse, qui non sum. mendax, mi Crucei, amor est, nosque sæpissime ita solet afficere, vt in sermone, prout amicorum è re est, & effingere falsa, & detrahare vera, religio non sit. quare Ferrarium, cum de me loquitur, non est quod audias. amore victus, cui repugnare iudicio non vult, ea dicit quæ fortassè non sentit. At idem de tua virtute multa in suis literis habes igitur, dices, ei fidem, cui haberi à me non vis. habeo, & quidem maximam. mittite enim ingenij tui monumenta, quæ mihi de tuis laudibus, vt ille scribit, ita esse probant. Memorem igitur interea me velim existimes humanitatis tuæ: gratum cognosces, cum facultas erit. ac video me tua causa non eas res præstare posse, quas vellem: sed, quas possum, ita volo, vt omnes sine vlla exceptione libenter ad te deferam, licet ijs arbitraturaris, atque etiam abutaris tuo. Vale. Venetijs.

ANTONIO MERLO

Vicetiam.

Ego quoque quiddam inaudieram superioribus diebus, sed cōtempsi. nunc me mouet quod audies. Artibus effectū nescio quorum, (de Petro nostro, certè

certè vix opinor : vix, autem ? prorsus non opinor) vt hic rumor serpat longius. primum hæc vulgò i-
ctata : ferebam : post eam ad Cardinalis aures per-
uenerunt : quod mihi accidit molestissimum : nec
dubito, quin is iam non idem sit. quod si ille eadem
cum Episcopo, cuius ingenium præclare noui com-
municauerit : actum est. Me quidem & illa angit cu-
ra, quod vereor ne fama diffuat, & Perusina con-
ditio, satis opima, satis honorifica, fortasse in du-
bium vocetur. Cornelius rem curat diligenter, vt
video, fide certè, & amore singulari. In hac sum
sententia : si spes non dubia, vt vrgeamus : sin, de-
sistamus ab incepto : ne cupiditatem nostram sine
fructu, fortasse etiam cum aliqua mercede, proda-
mus. Mitto ad te Gratij poema de venatione, pau-
lò durius, nec omninò cum Petri Bargæi carmine
conferendum, qui hoc argumentum sex libris non
minus eleganter, quàm copiosè persecutus est. Va-
le. Venetijs.

MICHAELI SOPHIANO

Patauium.

Si nostræ necessitudinis initia repetas, nemo, o-
pinor, isthic est, qui mihi vetustate præster. sin apud
te vetustas pondus non habet, ipsam per se bene-
uolentiam pendis : ne sic quidem iure mihi quen-
quam antepones. Ego te primum cùm abesses, me-
moriam colui diligentissimè, tuumq; nomen crebris
vsurpatum sermonibus ornaui laudibus, quantum
in me fuit : deinde, cùm de auunculo tuo, viro opti-
mo, tuiq; amantissimo, miserrimam in seruitutem
à barbaris gentibus, abrepto cognouissem, inge-
mui sæpè tua causa, quem orbatu domestico præ-
sidio, maximas in difficultates immerentem fortu-
na conijceret. postremò, cùm Patauium te aliquân-
do retulisses, valetudine ita perditâ, vt humana vix

ope restitui posse videretur: quàm id moleste, quàm acerbè tulerim, testes sunt communes amici, quibus & periculum tuum, & eodem tempore dolorẽ meum dolori fuisse certò scio. Veni Patanium aliquatò post: vidi te, quem optabā potius quàm sperabam, habitu corporis nō illo quidem optimo, eo tamen, qui vitæ spem minimè dubiam atterreret. deinde quotidie meliora, accedente ad remedia medicorum temperat̃a tua: quam ita laudant omnes, vt in studijs tamen paululum eam desiderent. quod de genere præcipere quidquā difficile est, præsertim mihi, qui cū ab eadem culpa longè non absim, tum etiam, nisi priores tibi partes in prudentia cōcedam, ignorare scilicet videar vtrumq; nostrū. verumtamen, cū te penitus philosophiæ dedideris, vt eius præsidio fortunæ tela depellere: debes enim sequi ducem in actionibus tuis. quod si feceris, extrema vitabis, & omnem in medio laudem constitues. At mediocritatem mens in suo munere non amat: progreditur enim meditādo, & quo longius, eo iucūdius. Verè: sed immoderatis rebus natura frangitur: & quanquā corpori mens dignitate præstet, vtriusque tamen incolumitas ab vtriusque pendet officio. vt herus imperat feruis, nec tamen eos negligit, sed consulit, quatenus liceat, cōmodis eorum id quæ facit etiam sua causa: tam diu enim herus est, quàm diu habet, quibus imperet: sic mens rationem corporis habeat aliquam, oportet. nam, si negligat eam sedem, in qua summus opifex illam constituit primū faciet iniuste, deinde, corporis compagine, qua ipsa includitur, breui dissoluta, vsum tractandæ, quærendæque virtutis amittet. quod cū accuratè vitandum omnibus est, tum ijs maximè, quorum & infirma valetudo requiem querit, & ita viget industria, vt mediocri etiam labore, non mediocrem ipsis gloriam, cæteris utilitatem

beatem asferre possit. Cui porro ignota est vel ingenij tui, vel memoriz præstantia? quibus non modo vt emineres in græca lingua, id quod omnes faterentur, sed vt, quacunque re proposita, peritissimè disputes, facilè consecutus es. itaque iure expetitur à nobilissimis viris amicitia, & consuetudo tua: iure te diligunt ac laudant, quicunque in Patavino gymnasio doctrinis liberalibus excellunt, quorum tu virtute frueris, & illi vicissim tua, si valebis: &, vt valeas, in te ipso magna ex parte situm iudicamus. obsequere igitur in tua salute multorum studijs: parte valetudini satis imbecillæ: &, quod libenter facis, da operam simul vt diutissimè facias. ita gloriam tuam, lætitiā nostram, dignitatem etiam literarum augebis, quibus ornamentum plurimum è tuis aliquando scriptis, si valueris, accedet. Vale. Venetijs.

IO. BAPTISTÆ PIGNÆ

Ferrariam.

Alphonso Duce creato, gratulatus Ferrariæ sum: quæ tum ex noui Principis eximia virtute fructus capiet egregios, tum ipsa quoque ad omnem virtutem, eius, à quo regitur, exemplum secuta, diligentius incumbet. mores enim ciuitatis ex Principis moribus effinguntur, &, vt ait Plato, QVÆ apud eos, qui dominantur, studia vigent, eadem reliqui ciues amplectuntur, & colunt. Ergo florebunt in vestra ciuitate liberales disciplinæ, ac debita iam pridem ingenuis artibus præmia persoluètur: quod equidem tua potissimum causa, doctissime Pigna, magnoperè gaudeo. nec enim dubitat quisquam, aut dubitari omninò potest, quin, quantum ingenio, eruditione, iudicio, quantum etiam consilio vales, tantundem apud sapientissimū, optimumq; Principē & authoritate valeas, & gratia. quod si, quam

adhuc in cognoscenda, eandem posthac in ornanda virtute industriam locabis: quis te vno felicior: quis omni laude præstantior? quod ut facias ne monendus quidem es. nec enim te dissimilem esse tui vel natura tua, vel consuetudo, vel studia patiuntur. hoc igitur tecum agendum non est, illa me potius, ut verè dicam, & simul omnes, qui te diligunt, cura sollicitat, ne te nobis eripiant prorsus aulica negotia, sic, ut ijs disciplinis, quarum usus æternum decus parit, salute dicta, iacere patiaris ea, quæ multis antè mensibus instituta si quando perficias, maiorem in modum & posteris, & gloriæ tuæ seruias: quàm multos enim egisse mecum diligenter existimas, ut hortarer te ad absoluendam poeticæ imitationis artem, aut, si absolutam habes, cōtinuò diuulgandam? quibus ut aliquando satisfacias, etsi languere te in tua laude vix opinor: tamen peto abs te, quantum humanitas tua permittit. nec tamen, etiam si tua res non ageretur, amicitiam nostram, quam ego sanctissimè semper colui, nihil à te impetraturam considerem. equidem nihil ei denegarem: idque te, quod tamen secūdis rebus, ac sine molestia tua fiat, cupio experiri. Ego me ad literas, à quibus inuitus discesseram, reuocare cœpi, adeptus usum oculorum, quem antea desperabam, diuina primùm ope, in qua statuere omnia consueui, deinde Gabrielis Faloppij scientia singulari: cui viro, quanti hanc lucis vsuram, id est, quanti vitam facio, quāti etiam præ clara literarum studia mihi sunt, quibus vix ipsa vita pluris est, vni planè totum acceptum refero. siquidem eius doctrina, humanitas, exquisita cura pristinam mihi valetudinem, omninò profligatam, ac perditam, conspectum liberorum meorum, amicorum colloquia, librorum suauitatē restituit: ut, si quem optimis artibus industria nostra fructum feret, ei gratia

tia debeantur, cuius ope, ac studio factum est, ut intermissam diuturno, ac perdifficili morbo posteritatis adiuuandæ consuetudinem aliquando repeterem. Tu mihi de tuo statu, maximeq; de Alphonsi Ducis conatibus egregijs ad honestandam virtutem, de quibus fama iam percrebuit, si quid significaueris, argumentum erit amoris in me tui, quo latari vehementer soleo. Vale. Venetijs.

IO ANNI SAMBUCCO

Patauium.

Quod fratrem tuum Georgium Bona, florente adhuc ætate extinctum, immoderatè lugēs: ignosco mœrori tuo, nec tamen laudem tribuo. Dolere enim fratris interitu, & eius fratris quo nemo amabilior, nemo fuerit virtute præstātor, hominis est, modum autem dolori nullum constituere, nunquā lachrymis abstinere, nūquam ex animo mœstitiam pellere, Sambuci non est. Perijt frater: iure commoueris: ægrè enim diuellimur à natura coniunctis: quod ego quoque sum expertus. Perijt is, qui familiam vestram, qui patriam, qui prouinciā vniuersam ornare vehementer suis laudibus, & illustrare poterat. hoc quidem expectandum ab eius virtute fuit: sed magnam habet Fortuna vim: ea sæpè, nobis ad eximiam laudem contendentibus, transuersa incurrit, sæpè nostra studia debilitat, sæpè moratur industriam. quo de genere quid ego te doceam doctissimum virum, qui prope infinitam exemplorum vim vel græca monumenta, vel etiam latina suppeditant? florem igitur virtutis amemus? erepto ante maturitatem fructu, quando hoc singulare non est, sed commune cum multis, modicè feramus. Quid, si ne dolendum quidem est? omitto enim historias, ad philosophiam te voco. Quid igitur illa præcipit? si quid casus afferat, lenitè

accipiendum. nec enim, vt aliter accidat, in nobis est. si quid culpa contractum, angi æquum esse: certè enim, qui ad præclarè agendum nati sumus, ideoq; mente, & ratione, præter cæteros animantes, instructi, tantis bonis abuti, & quasi à natura desciscere, turpissimū est. An tu igitur, mori, quasi aliquid turpe, reprehendes? quod si non turpe, nec dolendum. nisi si quis ita vixerit, vt nihil vnquam homine dignum præstiterit. quod abest longissimè à fratre tuo: qui p̄bitate, ingenio, studijs artium optimarum, prudentia etiam adolescens ita excelluit, vt eum Pannonia pene cuncta viuentem vnice dilexerit, mortuum laudibus & memoria persequatur. Quæ cum tibi veniunt in mentem, iniquus profectò nimis in te ipsum es, nisi luctum minuis, & ex animo dolorem penitus euellis. Quin te decuit maximè qui totos dies ponas in ijs libris, vnde vitæ moderatio, vnde animi tranquillitas petitur, ad propinquos, ad amicos in Pannoniam eiusmodi literas mittere, in quibus illi sitam esse non minimam sui doloris medicinam intelligerēt: nam vir eximius, Nicolaus Olahus, Archiepiscopus Strigoniensis, qui Georgium, & quia sorore sua natus erat, & quòd in eo summa virtus enituit, in oculis gestabat, non dubito, quin tanti vulneris remedia sumat à seipso: quem non modò ætas, & vsus maximarum rerū erudierit, verum etiam prudentia quædam naturalis, quæ planè vincit omnem artem. nūquam à constantia discedere patiatur. Nec tamen vereor, vt, qui mihi paucis antè mensibus in filioli mei obitu consolationem adhibueris, idem tibi in tuo casu mederi aliquando non faciliè possis. quod si facies, fructus apparebit studiorum tuorum, & Georgij fratrem agnoscemus: cuius ingenium, ac mirificam prudētiā oratio illa, luculenter in primis à te scripta, declarat. Vale. Venerijs.

N. Patavium.

Percussisti me de Mariano Lezentio : quid ais ? optimus adolescens , maiorum nobilitate , sua virtute clarus omnibus animi , corporis , fortunæ bonis ornatus , ereptus repente nobis est ? ô miseram humana vitæ conditionem ! quid ames , cum omnia fluere , ac labi , nihil intra orbem Lunæ firmum esse , nihil idem à mane ad vespèram , quotidie cernas ? quæ te arbitrabar antea cognovisse in sermonibus Reginaldi Poli Cardinalis , & Aloyfi Prioli , quibus probiores , aut sapientiores viros non modo nostra , sed nec superior ætas tulit : nunc , quando te biduum scribis lachrymando consumpsisse , profectò tibi exciderunt , illa præclara de contemptu mortis , quibus in illo diuino contubernio , in illo planè cælestium animorum cœtu aures tuæ sæpissimè personabant. Quod si , quid doleas , cogitabis , aut quid dolendo proficias : non dubito , quin istum luctum abstergas , & Lezentio nostro etiam gratuleris , quod , inspecto Hierosolymæ summi Dei monumento , statim ad eiusdem Dei conspectum , præditus optima mente , purus ab omni labe , in cælum euolarit. quod qui optant , sapientes , qui adipiscuntur , felices iure ducuntur. Hæc tibi à me pauca pro nostra necessitudine consolationis loco dicta si attendes , vim habere maximam senties , & eam dolori tuo medicinam , quam dies aliquando afferet , ratione repræsentabis. quod cum omnes deceat , tum verò ab excultis doctrina viris , quem te ad numerum aggregamus , præcipuè postulatur. Vale. Venetijs.

LAVRENTIO GAMBARÆ

Ciliurge.

Ciliurge nunquàm videram , amabam tamen

amicenitate sua iucundissimum, domino honestissimum: Lanterio Appiano, præstanti viro non humanitate minus, quam eloquentia: nunc & elegantiam villæ, ut in tabula pictam, in tuis versibus vidi, & mehercule non mediocri eius visendæ, atque etiam tecum fruendæ studio sum incensus. quod si quando contigerit, digiro cælum attingam. quid enim isto otio beatius? quæ species vrbs, quæ dignitas cum ista rusticatione, cum ista surgentium virgultorum siluula conferri possit? equidem, cum te mihi ante oculos pono, modò inter angustis distincta semitis fructecta decliui colle spatiantem, modò arborum proceritatem, atque ordinem in viridario mirantem, eadem penè voluptate absens tecum fruor. coniungit enim animos nostros tua beneuolentia, nec est aut tibi quidquam sine me, aut mihi sine te iucundum. gratulor tamen tibi potius, quam mihi, & istos Ciliuergeses dies ita multorum annorum instar esse puto, si modò nec otiosus in otio, nec in solitudine solus es: id autem quæ ratione consequi possis opinor me tacente intelligis. Patauij dum eras, habebas in manibus egregium illud poema de nouis insulis à Columbo inuentis: cuius ego cum exordium, multis præsentibus, legissem, admiratus grauitatem, & elegantiam carminis, exclamaui, Cedite Romani. in quo adhuc, qui à me dissentirent, inueni neminem, quod magis te hortor, quanquam ut spero, currentem ut app operes, habea: quæ rationem, non expectationis modò nostræ, verum etiam gloriæ tuæ, cuius habes à natura præclarum seminarium, quod etiam studio excolis, ingenium tuum. Urge igitur, nec institutum dimitte: quodquæ adhuc humanissimè fecisti, in eo perge, ut nostrum tui absentis desiderium literis aliquando lenias. Vale. Patauij.

L A Z A .

EPIST. LIBER IIII. 317
LAZARO BONAMICO
Patavinum.

Ego verò & audiui de tuo casu, & tuam vicem mirificè, neq; minus publicam dolui; veritus enim sum, ne tecum simul literæ concidissent. nunc, quando te iam ambulare scribis, ita tamen vt scipione vtaris, gaudeo, eoq; magis, quòd in ista ætate morbi diurnitatem pertinueram. sed, quia non planè animum meum liberas à cura, cum pristinas vires nondum recuperaueris: rogo te, Bonamice, quanti optima studia facis, quæ tibi facienda sunt plurimi, quandoquidem ab ijs quæ laudes emanarunt, tantam adhibe in te curando diligentiam. vides enim, neminem ferè esse, qui, si quid tibi acciderit humanitus, rudem barbariem à latinæ linguæ finibus arcere possit. Plaurum à me emendatum, quem à me petis, dabo operam, vt cum his ad te literis mittam: sed, vt cum in multiplici meorum librorum congerie statim reperiam, sperare vix audeo. Ego, vt scis, hanc satis grauem prouinciam suscepi. tenui conditione, inquires, fateor, sed ne tu quidem, si tuarum virtutum merita spectentur, satis opima. quid agas? his temporibus angustè virtus habitat. bene tamen de suis ciuib; mereri, præclarum est. Vale. Venetijs.

GVLIELMO PACCIO
Patavinum.

Silentij mei, quo tecum diu satis vsus sum, non exponam hic tibi causam pluribus verbis: ne, si id faciam, videar & tibi ipsi, qui nihil adhuc ad me scripsisti, eandem quasi legem imponere. itaque hanc partem prætermittam, in qua si peccatum est, vtriusque certè est ego autem spero me posthac & beneuolentiam tibi meam, & diligentiam hoc ge-

nere officij probaturum: modò ne literas elegantes, quales videlicet Patauij à summis ingenijs elaboratz, tibi ostenduntur, à me expectes. ita scribam non modò vt quod in mētem, sed planè quidquid in buccam venerit, in epistolam conijciam. non enim is sum, qui vnumquodq; verbum ad trutinam, vt dicitur, reuocare vel soleam, vel possim. aliorum ista superstitio sit, mea quidem non erit, præsertim in epistolis: quæ si, vt ait ille, nihil habet simile neque iudicio, neque concioni, quid refert, utrū dichoræo conclusus, an aliter, verborū ambitus insistat? Splendidior, inquiunt, nec paulò aptior ad mouendum, si numerosius desinat, oratio videtur. Rectè: nec ego secus existimo: verum, quem tu tãti facis, cum ego magistrū sequor. quid igitur ille? **EPISTOLAE NOSTRAE DEBENT INTERDVM HALLVCINARI.** nempe, quod ijs negligentia quz dā, cum ad familiares scribitur, etiam ornamento sit. Ita igitur tecum agam, vt si essemus vnā: & quemadmodū præsentibus quacunque de re sermones familiariter serere solemus, sic in scribendo, nulla certa proposita sententia libertatem illam, & quasi negligentiam imitabor. quod si reprehēderis, tacitum non feres. præstat enim malè scribere, quam omninò, quod à te fieri video, nihil scribere: cum hoc volūtatis fortasse vitiū sit, illud ingenij, quod ipsi nobis fingere non possumus, Vale. Venetijs, M. D. XXXIII. Pridie Id. Iun. qui mihi primus dies est anni XXI.

PAULO MAGNULO

Patauium.

Cum me vides præter institutum meum literas ad te non tam sæpè quàm solebam, mittere, nimirum, etiam me tacente, quàm sim occupatus, intelligis. Ternas te dedisse scribis: omnes accepi: nihil

hil amabilius : his autem recentioribus etiam nihil elegantius. sic enim censeo rectè cum, & latinè scribere, non qui pauca multis, sed qui multa paucis. quo ego in genere aliquando posse cupio, tu, ut video, iam potes. tribus enim versiculis quid non complecteris? tuam narras in scribendo diligentiam, meam obiurgas negligentiam: de meorum librorum instauratione rectè me admones, de tuorum venditione apertè. denique otiosi nihil est: sententiæ numero propè, quot verba: ut mihi, quemadmodum promiseras, argumentum satis superque dederis. Sed meæ cessationis causam, ut dixi, conijcis ipse per te. libros autem meos, propè adest, cum editurus sim. de tuis egi diligenter, & ago si quæris, quid profecerim: nihil adhuc: sed spem non abieci. quàm incredibile est, quàm difficile sit ab istis pecuniâ exprimere. quæ cuncta res habitura sit, ignoro: à me nihil omittitur, quominus & ex sententia conficiatur, & quàm citissimè. Vale. Venetijs.

E I D E M, Patavinum.

Putasti fore, ut ego te abeuntem literis prosequeretur? non tu id quidem unquam. cōuenerat enim, ut argumentum à te expectarem. argumentum igitur potest expectare meus in te amor? quo nihil vberius nec est, nec unquam fuit. itaque statim, ubi tu profectus es, cum me repentina quædam voluntas excitasset, arripui calamum. neque sum veritus ut me scribentem sententia deficeret. hui, quàm multa iam nunc mihi veniunt in mentem, sunt, quæ possim scribere, leuitates amatoriarum. quorum inquis? mecum habebō: neq; tibi, neq; cuiquam edam. volo enim parere amicitia, qua mihi sunt coniuncti, qui tam suauiter, ut ipsi putant, viuunt, ut ego sentio, delirant, sunt item *στραμαχία* quædā, & militaria munera populo data, taurorum vena-

tiones, saltatorum lusus, personatorum ineptiz. quid quæris? sexcenta: quæ mihi & beneuolentia nostra suppeditat, & familiaritas permittit vt scribam. quia tamen leuiores sunt, omitto, ne grauem philosophum offendam. Porro, de meis rebus quod expectes, nihil est. mutationem nullam fecerunt à discessu tuo. De te, quæ scire velim, hæc sunt, quo modo te redeuntem amici illi tui, libri scilicet, acceperint, num eo ipso die ad eorum consuetudinem te dederis, an potius, dum hæc bacchationes deferuescant, in hortis cum Epicuro, quàm in gymnasio cum Aristotele, velis viuere. Et cum hæc scriberis, adde verbum, si me amas, de pugiunculo illo tuo: quo ego te impeditum, & alligatum ense cum vidi discedere, non tenui risum: ac volui pungere te dicto, sed veritus sum, ne tu rusticè me gladio. Epistolam habes locutionis plenam: qua te esse delectatum cognouero, si misseris ipse plenior. Vale

E I D E M, Patavium.

Non facilè dixerim, plus ne voluptatis, an doloris ex epistola tua suscepim. est enim mihi gratissimum, cum & me à te amari, & te amore in te meo delectari perspicio. ex quo fit, vt literas tuas, beneuolentiz plenissimas, & officij, iucundissimè legam. Cum verò te vel angere video, vel aliquid triste cogitare, sic afficior, vt acerbissime viuam. sed vtinam, quāti ego consiliū tuum semper feci, tanti item ipse meum fecisses. profectò in has molestias, in quibus hodie versaris, nō incidisses. At, inquires, illa perpeti malum erat. Malum, nisi istos ferre, longè peius sit quorum quidem iniurias tum ex corū, qui istinc veniunt, sermonibus, tum ex literis tuis, facilè cognoui. Quæ quo magis intolerabilia sunt, eò clarius tuæ prudentiz lumen ostendas oportet: neque committas, vt inuidorum, maleuorumque peruer-

peruerſitas plus apud te , quàm exiſtimationis tuæ ratio , valuiſſe videatur. Quanquàm ego, cùm hæc ſcribebam, ſatis intelligebam, quis ad quem: ſed amore meum , qui tibi præſenti perſpectiſſimus fuiſſet, etiam apud abſentem, quoquo modo licuit, teſtatum eſſe cupiebam. Atque hoc loco mihi veniunt in mentem, quæ tibi proficiſcenti futura prædixerim, quæ ego, non aliquam ſomniorum imaginem, aut alitis cātum ſecutus, augurabar: ſed, quod iſtiusmodi hominum naturæ plus eriam, quàm vellem, exploratæ mihi erant, idcirco, ne illa acciderēt, quæ nunc eueniſſe audio, timebam. Sed vteris, vt ſpero, fortitudine animi tui: & , quæ iniqui ad ignominiam tuam comminiſcuntur, ita feres, vt nō ſolū in vetere optimorū ſtudiorum curſu, fractus animo, ne cōſiſtas, ſed vehemētius etiam veræ gloriæ cupiditate incitatus, propoſitum tibi decus aſſequare. Me in omni fortuna tui amantiſſimum, tuæq; laudis fautorem, atque adeò, quantum in me erit, amplificatorem habebis. Vale. Venetijs.

SEBASTIANO LEONI

Cordubeniſi Roman.

Romæ te nunc eſſe, in ea vrbe, vbi multorum amorem, ac ſtudium tua tibi iam antea virtus peperit, tantum abeſt, vt doleam , vt etiam ſummè gratuler, nec enim dubito, quin ſedem ſtudijs tuis non modò commodam, verū etiam honorificam, adnitentibus amicis tuis , facillimè conſequaris. Me quoque, vt ille inquit, mirum deſiderium tenet vrbis: verū aduerſantur multa: quæ ſi Deus aliquando ſuſtulerit, accurram ſtatim ad vos, ea ſpe, vt in veſtra beneuolentia, in conſuetudine, ac ſermone cōquieſcam. Saluta interim amicos, Octauium noſtrum, Sirlætum, Gyllium, Phærum. nam Episcopū Alliphanum abeſſe audio Nicolaus Nathanaëlus e-

gregiè moratus adolescens, magnos in latinis literis processus à discessu tuo fecit. is cùm mihi per se charus est, tum eò magis, quod de te sæpè loquitur amantissimè, tuamque erga se, patremque suum, insigni probitate, atque doctrina virum, perpetuam benignitatem sic in ore habet, vt eius memoriam nunquàm finat intermitteri. Vale. Venetijs.

SILVETRO ALDO.

brandino.

In ijs literis, quas ad Angulum nostrum XVI. Kalend. Sextil. cecidisti, valde mihi scripta urbanè visa est illa pars, in qua nescio quid de me periotum, sed cum quadam tamen amoris nota significasti. gaudeo, me tibi vique eo esse familiarem, vt etiam faceris laceffas: quo in genere si perges, gratiam referemus. ne tu homo ingeniosus nos tardiores impunè commoueris. mihi cum amico tuo rectè conuenit. doctum hominem cognoui, bonum virum esse audio. hæc cùm sunt in hominibus transalpinis, amorem conciliant: quanto magis in nostris? At in literis aliquando dissensimus. ego verò non nihil etiam à parente meo: neque tamen parentis manibus eam, quam debeo, pietatem minus præsto. opinionum enim dissimilitudo tantum abest à similitate, vt sæpissimè, non modò qui sententia discrepant, in amore consentiant: sed etiam, qui similitatem exercent iudicio congruant. Quare amoue istam ex animo tuo suspicionem, meque cum illo ita crede esse reconciliatum, vt posthac ab eo, etiam si dissentendi causa sit, dissentire tamen nolim. Hic, vt in tantis caloribus, non iniucundè viuimus, vrbs mirifica elegantia: cæli summa salubritas: si quando æstus maior est, quàm vt ferre possimus, confugimus ad aquas: innixi vtribus insatis, remoto loco, nos inter nos ludibundi flumi-

na perambulamus quid quæris? si te haberemus, ad summam voluntatem nihil deerat. sed animus tamen meus, quem tu, credo cautionibus quibusdam tibi addixisti, peruolat magna spatia terrarum, & te insciente, sapè tecum est: itaque non ego prorsus te careo: nam, si minus sermone, aspectu certè tuo fruor, dum de te cogito. quod si aliquando contigerit, vt etiam sermone possim: nã ego colloctionum nostrarum fructu, interuallo temporis emissum, ita repetam, vt ne studijs quidem parcam tuis. in quibus audio te post nostrum discessum magna quædam effecisse. Caput etiam illud literarum tuarum Cardinalis Accoltus mihi ostendit: in quo ita scriptum est, paginas te circiter octingentas iam impleuisse commetationibus ijs, quas in Pandectarum libros texit. puto magni laboris esse, magnæque difficultatis: sed, si considerabis, quæ tibi præmia proposita sint, vinces omnia. petis immortalitatem, quam multi sequuntur, tu iam penè manibus apprehensam tenes. Vale.

EPISTOLARVM PAVLI MANVTII LIBER QVINTVS.

CAMILLO PALÆOTTO

Bononiam.

PISTOLA tua, suauiter, & amanter in primis, eademque elegatissime conscripta, memoriam mihi nostræ consuetudinis, tuæque virtutis, & humanitatis, vehementer auxit, non enim dicam renouauit: qui te mihi,

P iijj

& ea, quibus omnibus charus es, ex animo nunquā excidisse verè possim affirmare. sic enim velim existimes, nihil vnquam, à quo primum die mihi cognitus es, aut cogitasse me iucundius, aut curasse diligētius, quā vt me tui cupidissimum tuorumq; officiorum, si non referenda, quod opinor fieri vix posse, habenda tamen gratia memorem, atq; gratum agnosceres: quod si sum assecutus, mirificè lætor: sin minus, delector tamen studio meo, & ipso etiam voluntate mihi, vtinam tibi quoque satisfacio. Equidem cū illa, quæ te video animaduertisse, ad Muretum scripsi, notū ei esse volui iudicium de te meum: ipse verò vt ea aliquando legeres, vel vt omninò quisquam, fore non putauit. Postea, cū à nonnullis, bonas videlicet horas malè collocantibus, describi epistolas meas audirem, veritus, ne quando mendosius etiam impressæ, quàm à me scriptæ, vel negligētiæ culpa, vel fortasse etiam improbitatis, (latè enim patet hoc vitium) ederentur, collegi quas potui: emisi, nō quas probaui maximè, (nam huius generis inopia certè me ab omni prorsus edendi consilio reuocasset,) sed quas improbaui minimè. ex eo numero fuit ea, quæ de te loquitur, vel potius balbutit epistola. nam ea, quæ tibi vel natura tribuit, vel adsciuit industria, vix aut mihi liceat, aut ijs etiam, qui plurimū eloquentia valent, non modo literis familiariter scriptis, sed nec elaborata oratione complecti. Quare non ego, mihi vt agas gratias, expecto, quod te tanquā pictor bonus illustrauerim, sed potius, quod quasi decolorauerim, vt ignoscās, rogo. quod quidem si te probè noui, impetrabo facilè vel à sapientia tua, vel ab humanitate: quarum altera facit, vt ab vna totius virtute pendeas, de sermonibus hominum non labores: altera, vt nihil vnquā à te non modò amici, & familiares, sed nec alieni frustra

frustra petant. Amoris in me tui, licet minime necessaria, periucunda tamen cōmemoratio fuit. cui quidem amori, vel si absint officia, deberem plurimum: quid putas, cū & accesserint iam merita non vulgaria, quæ nulla mihi ex animo dies euellet, & ea tamen alijs cumulare ita studeas, vt in beneficio dando beneficium videaris accipere? Vel hoc ipsum, quod me tam crebrò, tam diligenter, tam amanter Bononiam inuitas, quantam habet significationem beneuolentiæ tuæ? quæ si mihi omnia commoda, omniaque ornamenta, nihil tamen afferet, mihi crede, se ipsa charius, nihil, quo gaudeam, ac triumphem magis. Ad te verò, quem videre ita cupio, vt cupiditate etiam tua vehemētius incendar, noli dubitare, quin aduolē, cū primum per anni tempus, & vt spero, per valetudinē licebit. nā frigore vires imminutas tepor vernus, & cæli purioris aspectus restituet. Interim, si quid scire vis de rationibus meis, eo loco sunt, vt mihi, in summa animi æquitate, adesse potius multa, quàm deesse videantur. Vigemus amicis: quo nihil optabilius, excepta sapientia, & ego existimo, & tu quoq; vt video, mecū sentis. Oculis, quibus ægrè diu fuit, nunc quidē vtor optimè, viribus autē corporis non pessimè. reliqua in congressum nostrū reseruabo. Vale, & propinquo tuo Francisco Bononietto salutem à me plurimam. Venetijs.

OCTAVIANO FERRARIO

Mediolanum.

Amor inter nos mutuus, meaque de tua virtute opinio facit, vt mihi nihil esse committendum putem, quod ab tuis consilijs abhorreat. itaque, licet dolorem meum, ex interitu filij susceptum, valdè iam & ratio ipsa, & communis conditionis recordatio leuaret, vix tamen credas, quantum profe-

cerint literæ tuæ. An ego te non audiam, cùm ad animi vocor æquitatem? te iniquā, cuius mihi grata semper voluntas, grauis auctoritas & fuit, & esse debet: quem dilexi vnice à prima adolescentia, quem respondere in amore, ac studio facile perspexi. quod vtinam, quàm diu seiuncti fuimus, vñd viuere licuisset: essem omninò tua consuetudine melior, & doctior: tu autem ex officijs meis fortasse aliquā, ex beneuolentia certè in te mea non dubito, quin maximam voluptatem lætitiāq; cepisses. quod quando non contigit, vsus essem. pro mea quidem parte, literarum bono, nisi me non tam occupatio mea, quàm tuæ valetudinis infirmitas, cui laborem imponi mea causa nolui, à scribendo retardasset. nunc, si est, vt optimè valeas, quod vt credam, adducor non solùm crebritate, verùm etiam subtilitate, atque elegantia epistolarum tuarū, gaudeo: quodq; habes ex animi tui sententia, id vt perenne, propriūq; sit, vehementer cupio. literis, vt amissi temporis vsura sarcatur colloquemur interdum. nec deerit argumentum, si tibi placuerit idem, quod mihi, *συμφιλολογεῖν* de studijs nostris, quibus vberius nihil est. Atque equidem, (vt à priuatis ad publica diuertam) quando *χαρακτήρ* tuus eiusmodi est, vt ab recentiorum philosophorum inquinato sermone longissimè distet, author tibi sum, vt in scribendo totus hæreas. nimium diu comprimis ea, quæ selecta habes, quæ scio quam sint præclara in omni genere doctrinæ. eade, & auge utilitatē nostram cum gloria tua. nam hic liber, qui propediē exhibet, de disciplinæ encyclo, studia multorū accendet quibus à te satisfieri æquum est. quā verò in eius libri editione diligentia exigis, ea præstabitur, quatenus licebit. totū enim in vno me positum non esse, aut iam scis, aut mihi velim credas affirmanti. Vale. Venetijs.

LÆVINO TORRENTIO

Leodiu.

Sanè permolestum mihi, pro mea summa erga te beneuolentia, contigit, quòd tuorum comitum, vt ais, importunitate factum sit, vt veniendi ad nos susceptum antea consilium deposueris. nihil enim potest esse iucundius, quam tui suauitatē sermonis tuamque mirificam tum humanitatem, tum etiam doctrinā ex interuallo regustare. sed huius incommodi molestiam ferè absterisit omnem scripta peramanter, atque adeò pereleganter epistola tua, quam mihi heri reddidit familiaris meus, idémque tui studiosissimus, planè inuenis eruditus, Andreas Siluius. Oda verò in Plum Pontificem, quam epistolæ adiunxeras, ita mihi placuit, nihil vt vnquam legerim libentius, æquè libenter pauca. omninò, mi Læuine, cùm ad omnem excellentiam, tum verò ad hoc scriptorum genus ingenio te natura finxit aptissimo. itaque nosce tua bona, poëticamque facultatem, si tuæ gloriæ consultum vis, ne dimitte. Carisiū quo die primū vidi, vt ederetur, optaui. idque planè Cauchis adolescentibus, consilio tuo commotis, & communium studiorū, & sanè ipsorum etiā causa gaudeo. aliquid enim ad eos ex paterna laude redundabit, & aperietur fortasse aditus ad gratiam principis viri, misso vt mos est, libro cum eorum epistola. putabam fore, vt Romæ liber ederetur. si Venetijs malunt, nostra, quæcunq; est, industria non deerit: qua conditione, & quo tempore, scripsi ad optimum virum Octauium Pantagathum. De Censorino, & Prudentio mox videbimus. nō enim tam facilè, quod præstare nō possum, soleo promittere, quā, cùm promisi, diligēter præstare. præmor autē oneribus multis, quæ sustinere cogor in aliquot mēses: abicere si velim, nec honor meus, nec res domestica patietur. Quod reliquū

est, amorem in me tuum cupio conserues: quod erit humanitatis. ego, quod erit officij, te colam diligentissimè, deq; ingenio tuo, de doctrina, de probitate quid sentiam, vt ipse aliquando intelligas, quod hic, mihi crede, iam intelligunt multi, operā dabo. Vale, & Cauchos fratres, moribus, ac literis ornatos, meo nomine saluere plurimum iube. Venetijs.

PETRO MISCOVIO.

Quod à me postulari videbatur, vt tibi, de studijs meis non pessimè existimanti, (sic enim audiebam) per literas gratias agerem, in eo dedi operam ne desiderari posset officiū meum, atque equidem restiti non nihil à principio cupiditati meæ, veritus ne pudentis hominis non esset, ista dignitate, ista virtute virum, cui nullum à publico munere tempus vacet, appellare literis: sed meam cunctationem viri optimi, atque crudissimi, Andreæ Patricij, omnia de humanitate tua pollicentis, discussit oratio. Scripsi igitur ad te, non, vt tibi rescribendi onus imponerem, sed, vt, quoad possem, testificarer obseruantiam meam. quod si sum assecutus, & si tu quanti faciam iudicium de me tuum, intelligis: ita lator, quasi bona omnia contigerint, & cum hac mea voluptate vix puto voluptatē vllam posse cōferri. Quod autem silentium etiam tuum excusas, & ea cōmemoras, quæ te à scribendo antea retardarunt: hoc equidem à te nunquàm expectaui, à quo libenter legi meas literas, de quo dubitare mihi non licuit, satis superq; habui: sed quò expectaui minus, eò scilicet magis agnosco, quæ cōstanti omnium sermone prædicatur, benignitatem tuam. Gratulor autem, vt debeo, vehementer, & te à febris conualuisse, qua laborantem in reditu suo Patricius offendit, & exitiali illa lue prouinciam

ciam esse liberatam Occupationes tuas puto, & audio grauissimas esse: sed leuiiores fiunt gloriæ fructu, quem tu quodidie percipis, tuis debitum virtutibus, amplissimum. Porro, quàm sit homine dignum, de multis, ac, si fieri possit, de toto hominum genere benè mereri, quid ego te doceam, nihil, quod ad honestum pertineat ignorantē, quem ita semper ad decus natura impellit, vt omnia tamen consilia, omnes actiones ratio, & sapientia moderetur? Quare, istis curis, istis laboribus, quos esse tuæ laudis segetem, ac materiam video, ignosce, obsecro, Miscoui humanissime, si te serò admodum cupio liberari. nam, quod ad studia literarum attinet, id est, ad eum animi cultum, vnde oritur artium ingenuarum præclara cognitio: primùm, cum tu habeas iam, quæ petuntur à literis, & cum eloquentia, doctrinaque ex superiorum vigilijs excellas, non intelligo valde esse, cur labores: deinde, tantine putas librorum consuetudinem, aut illū cum vlla doctrina cōmercium, quanti difficillimis temporibus, in summa bonorum, & sapientium ciuium inopia, requirenti consilium, operamque tuam patriæ subuenire? quo in munere versanti, non committam, vt longiore molestus epistola sim: & hæc ipsa, fortasse nimis multa, amori largieris in te meo: cui dum obsequor, teque alloqui præsertim videor, oblitus occupationis tuæ, memor humanitatis, prouectus imprudenter sum. Vale. Venetijs.

ANDREAE PATRICIO.

Mi Patrici, non te fugit, morosos esse, qui amā, quo me vitio laborare non inficior. aspectu, & consuetudine præsentium amicorum carere non possum. si absunt, igniculum desiderij ita non fero, vt literas ab ijs exigam potius, quàm expectem. hinc illæ interdum, vacuæ prorsus iracundia,

quæ abest à natura mea , amoris plenissima quære-
la de quibus audisse te aliquid gaudeo , vt ego
quoque in quærela tua mutuam erga me beneuo-
lentiam , qua nihil habeo charius , agnoscerem.
quod equidē lætari te quoque arbitror. quæ enim
humanitas tua est , certe totus abesse non vis : nec
eiusmodi tuum in discessu consilium videbatur : nec
nos , qui te longinquum memoria colimus , diligi-
mus , laudamus digni videmur , quibus nullam
suauitatis , ingenique tui partem restituas . Offi-
cium autem in rescribendo meum , non committā
vt desideres , nec desiderari antea passus essem , si
literas tuas , a me vehementer expetitas , quas
misisse te significas , accepissem . Prouocassem
etiam , mihi crede pro meo in te singulari studio , si
vacassem , & si vacare te ab iis negotiis existimas-
sem quorum onera grauissima , vigilantibus , &
magna præditis virtute viris , id est tui similibus ,
imponi æquum est . Quod ais omnia te conferre
ad dignitatem meam : dupliciter gaudeo . & quod
me ames (quanquā hoc antea perpexerā) & quod
id ex officiis erga me tuis homines intelligant : id-
que non mediocriter ad estimationē meam sta-
tuo pertinere . Miscouii quidem in beneuolentia ,
cuius habeo testem , refertam humanitatis , ele-
gantissimam epistolam , scito me omnia ponere
eamque vt videor , summo hominis beneficio con-
secutus , ita triumpho , quasi nihil iam aduersi à vir-
tutis aduersaria fortuna possit euenire . tibi autem
qui mihi ad amicitiam tanti viri aditum patefecisti
gratias tuo fortasse merito pares habere possum ,
& habeo sanē quāmaximas , referre certē nullo
modo possum , ac ne agere quidem : quod tamē hu-
manitas tua non ferret , & , si ferret , quæ mihi vnquā
verba , ab intimo licet artificio deprompta , satis-
facerent ? Vale . Vencijjs.

STA.

STANISLAO FOGELVE-

trio Patanum.

Me quoque torquet expectatio N. literarum, de quo mihi, me quidem inuito, tamen aduersa quædam amor fingit. nec enim adduci possum, ut oblitum nostri, aut parum in colendo officio diligentem existimem: qui & humanitate omnes vincat, & quaternas iam à me literas acceperit. utinam valeat, atque in illis negotiorum fluctibus utatur secundis ventis: reliqua geremus faciliè, eademq; absenti beneuolentia perpetuò præstabitur. Cùm literas Italicas meas ad te misi, nihil scripsi, ne tibi rescribendi, præsertim de re minima, onus imponerem. at tu gratiarum actione non contentus, etiam me laudandum putasti, & ijs quidem verbis, nihil ut esse possit illustrius in quo probaui vehementer elegantiam ingenij tui: in iudicio, nisi me ipse diligam, desiderare aliquid cogor aliquid autem? planè hoc totum, mi Fogeluetri, humanitati tuæ tribuo: de qua tamen ipsa valdè te amo: ac velim existimes, te mihi hæere in animo, tum tua sanè causa, cui neminem probitate, ingenio, studio bonarum artium antepono, tum quod in vno te nonnullam Patricij, ac N. etiam imaginem videor agnoscere. idque tibi aliquando fortasse, Minerua, ut spero, non inuita probabo. Vale. Venetijs.

N.

Noli existimare, mi N. cùm fructu consuetudinis tuæ caream, quidquam mihi tuis epistolis esse iucundius. facit hoc sanè qui mutuus inter nos amor est, ortus à meo de tuis virtutibus iudicio, tua verò de meis ad eandem laudem conatibus opinione fortasse nonnulla: sed scriptorum etiam tuorum subtilitate, & elegantia mirificè delector. vel

hæc, quam accepi idibus Iunii, raptim à te, vt viderò, exarata epistola, quàm loquitur purè, quàm nullis illustrata pigmentis, nullo, vt tu scribis, fūco, tamen nitet. itaque nihil vnquàm legi libentius. Quæsieram autem per literas à sororis meæ filio, Iulio Catone, ecquid parturiret ingenium, tuum, nō tam, vt meæ, quæ summa est, quàm vt eorum, qui ad me adeunt quotidie, cupiditati satisfacerem. scito enim, admirabilem hic esse quandā de studijs tuis opinionem, cū ē sermonibus meis, eximia sæpè tua cum laude habitis, tum verò ex illa præstanti industria, quam in conuertendis Aristotelis de morali philolophia libris ita collocasti, non modò vt eorum, de quibus diu bona hominum existimatio fuit, errata patefaceres, sed vt ipse maximam & iudicij, & mihi quidem vt videtur, qui ea cum Græcis diligentissimè contuli, eloquentiæ laudem ferres. quod à te institutum retineri, & eandem operam ad reliqua conferri, si quis est, qui valdè cupiat, ac te etiam tacita sæpè cogitatione hortetur, is ego sum. Publica, fateor, me mouet utilitas, cui te video Græcæ, ac Latinæ linguæ peritissimum, præterea instructū ijs artibus, à quibus perfectæ intelligendi, ac iudicandi ratio manat, vnum in primis posse cōsulere: sed mehercule etiam gloriæ tuæ pro amicitia nostra vehementer faueo. vides enim profectò, (quid epistolā quod, ego videam, tu non perspicis?) paucos omninò ex ijs qui populari fama celebrantur, sine exceptione posse laudari, & hæc tanta quotidie exeuntium librorum copia impediri potius, quam adiuuari studia nostra. quare suscipe onus pro tua parte. neruos nouimus industriæ tuæ: quos si contendere volueris, nihil est, quod sustinere, ac perferre non possis. Nā de Lucretio. suadeo equidè, vt absoluas: poeta est egregius, vel Ciceronis nostri testimonio

& in eo maximam à multis nec à me ipso minimā gratiam inibis: sed voco te libentius ad illa præstātiora: nec tu meum consilium, æque etiam studium, si modo tibi aut sapere aliquid, aut velle tua causa videor, debes in tua laude contemnere. Si nauigatis in Galliam, quòd à te scriptum confirmant multi, opto vobis facilem cursum, & secunda omnia: teque rogo, nisi me ineptum esse censes, & nimis impudenter petere, vt Cardinali Turnonio, principi sapientissimo, optimarum artium patrono, me in gratiam ponas: quem hic honoris gratia salutare, cum maximè vellem, per inuالتudinem nunquam licuit. Sigonius plane, vt ais, vir doctissimus, addas licet humanissimus, cui tu in transuerso literarum tuarum versiculo salutem adscripsisti, valdè gaudet, amari se, ac laudari à te, de quo ipse honorificè, in primis loquitur, & sentit. is te salutat amantissimè, euentique in Galliam, incolumitatem, & reditum præcatur. Vale. Venetijs

IVLIO POGIANO

Romam.

Quàm libenter, & quàm sæpè de te cogitem, Pogiane doctissimè, conscius ipse mihi sum: mea verò quæ sit, ac fuerit semper, vbi temporis ratio tulit, de tuis virtutibus oratio, cum honestos, & graues viros ijs, quibus ipse excellis, doctrinis excultos, habeam testes, non conabor tibi literis exponere. nec me tamen amorì erga te meo, quem fateor impetrare à me posse omnia, tribuere quidquam in te laudando velim existimes. tua me scripta, in quibus excellentem quandam eloquentiæ præstantiam elucere vidi, maximè verò præclara illa pro illustri Rhodiorum Equitum societate ad Pontificem habita oratio, quam efferre laudibus nunquam desino, in hanc sententiam faci-

le perduxit. Accedit humanitas, probitas, opinio de me tua, nec ea significata obscure, sed æternis ingenij tui testata, atque expressa monumentis: vt, si nihil ipse, contra quam adhuc laboravi, memoria dignum præstem, me tamen ex testimonio tuo posteritas ignorare non possit: sin aliquid à me sum, tibi tamen debeam plurimum, cuius ad eam, quæcunq; de me est, existimationem accedat authoritas. quod si te antea, naturali quadam animi mei propensione, & communi erga omnes, qui optimis in artibus cum laude versantur, officio, non mediocriter diligebam: nunc, propria cum addantur in me merita, nisi otus amore flagrem, ac studio tui, nisi quam excelsio in loco sitam video, illustrari etiam magis omnium præconijs tuam laudem exoptem: malam referre gratiam literis ijs, quarum consuetudine ad humanitatem excolimur, & omnino hominem ex homine videar exuere. quanquam, mi Pogiane, non ita mei dissimilis esse possum, vt agnoscam ea, quæ tu in illa omnium elegantissima epistola, ad eximie tum indolis, tum etiam virtutis adolescentem Octavianum Magium proxime scripta, verbis amplissimis in me contulisti. scilicet ego in eloquentia magnus, quis, & qua in arte? illa quidem, vt res indicat, omnium difficillima, ipsa autem vix mediocri instructus ingenio, otio certe, sine quo ne summis quidem ingenijs valde proficitur, nunquam abundans, aduersa etiam per annos multos modò valetudine, modò fortuna vexatus. sed abfuerit nihil eorum, quæ laudem in aliena lingua cupientibus requiruntur: me tamen vobis, qui Romæ in ista luce, summa omnium virtutum ingeniorumque præstantia viuitis, qui pedem quotidie ponitis in vestigia clarissimorum virorum, qui spiritum ducitis è Romano illo cælo, semini-

bus

bus eloquentiæ referto anteponendum esse nunquam duxi; fortasse, ut comparare aliquando possem, operam dedi: sed hoc quidem nondum contigit, ac vereor, ut contingat unquam. me enim in hoc studio, quo mirificè delectabar adolescens, rei familiaris occupatio non finit esse diligentem. atas etiam nescio quo modo gloriæ cupiditatem, si qua fuit in nobis, videtur extinguere: qua sublata, non minimum languescit industria. Contrà vobis, ab omni cura expeditis, tibi præsertim, non ætate minus, quàm ingenio, florenti, quotidianum esse cum libris usum, & cum omni liberali doctrina, non ignoro. Quanti vero illud est quo quidē nos caremus, locorum admonitu excitari ad decus? quanti etiam illud, haurire aliquid posse omnibus horis ex mutuo sermone, præcipuè verò ex perennibus illis, vbetrimisq; opumarum sciētiarum fontibus, Octavio Pantagathio, & Gulielmo Sirletto, familiarissimis tuis: à quibus, ut opinor, æque diligimur: sed æquè tamen eorum doctrina frui per intervalla locorum mihi non licet. itaque tot, ac tantis, quæ suppetunt vobis, destitutus adiamentis tantum abest, ut gloriosi palmam certaminis audeam sperare ut hastas etiam non inuitus abijciam, qui præsertim facile futurum intelligam, ut ad te, quem planè in oculis fero, & à quo mutuam mihi tribui voluntatem libenter credo, primæ partes in cognitione, & usu Romanæ linguæ omniū iudicio deferantur. Quare primū illud te rogo, ne mihi tua prædicatione, quæ tota ut ego interpretor, ab amore proficitur, plus oneris imponas, quàm mea sustinere possit infirmitas: existimesque non minus me molestè ferre, si quando mihi falsa laus affingitur, quam nonnullos, cum vera detrahitur deinde, si ego abs te in mea laude dissentio, ne propterea meum in tuaiudicium improbes: quod, ne si quidem

ipse prorsus à me dissentias, immutare. cum multis iam patefecerim, aut velim, aut possim. Vale, & Sir leto nostro, aut pantagatho meo, vel potius vtri- que nostro, dic salutem meis verbis plurimam. Ve- netijs.

HORATIO VRSINO

Romam.

Ut video magius, amores vtriusq; nostrum op-
timus adolescens, nec literis tantum, sed humani-
tate etiam perpolitus, exquisitum ad conglutinan-
das amicitias tenet artificium. nam ille me, pri-
mum, iam antea commotum ea fama, quæ de tuis
laudibus percrebuerat, suo testimonio vehemen-
ter in tui benevolentiam impulit: deinde, ut inte-
grum officij sui fructum ferrer, te quoque de meo
erga te studio literis admonendum putauit. quod
etiæ præter opinionem meam potius, quam contra
voluntatem, factum esse confiteor: tamen eo mihi
nomine abs te gratias agi, molestè ferrem, nisi epi-
stola tua, distincta luminibus ingenij, index amoris
in me tui quos quidam antiquius habeo nihil, om-
nes animi mei partes ea voluptate perfunderet, ut
molestiæ locus esse non possit. aderat cum eam at-
tulit Magius, legitque me concedente, semel &
iterum Carolus Sigonius, qui quantum iudicio, &
eloquentia valeat, neque tu, nec opinor, iam igno-
rat quisquam: is ornauit ingenium tuum diuinis
laudibus, me prorsus assentiente: nam quid, Ma-
gio, dicam? qui te, qualem ipse antea in omni ser-
mone prædicauerat, talem nobis videri, mirabili-
ter ob eximiam in te benevolentiam, fortasse e-
tiam iudici sui causa, lætabatur. Nimirum habet
hoc nobilitas, ut, quæcunque se in partem dede-
rit, insigne quiddam præstet. sed, quo libentius
de spatio curriculoque maiorum plerique de-
secunt

flectunt, eò præstantiorem apud omnes homines
& gloriam, & gratiam, si qui cursum tenent, asse-
quuntur. quod tibi gaudeo contigisse: qui cum
multis tum naturæ, tum fortunæ donis abundares,
natus in ciuitate, orbis terrarum olim dominus,
nunc religionis, pietatis, iustitiæ domicilio, ortus
ex ea familia, cuius nomen præclaris partum &
studijs, & factis, multis iam sæculis per omnes
gentes, fama disseminauit: tamen, quasi hæc ad te
non pertineant, id agis, vt vna te nobilitet virtus,
& quantum honestatis à maioribus tuis accepisti,
tantum ipse posteris relinquant. quod etsi difficilli-
mum est, præsertim his temporibus, cum aduer-
sentur multa, & vt vides, ad inania quædam, neg-
lecta solida gloria, mores incubuerint, tamen à
te, freti prudentia, & ingenio tuo, freti etiam con-
stantiâ, summa omnia expectamus. Quæ porro
laudabilior industria, quæ cura præstantior, quàm
quæ in animi cultu consumitur? cum scilicet id
querimus, ne quando impendentem fortunæ vim,
optimarum artium præsidio muniti, pertimes-
camus, ne iactemur huc, & illuc vel cupidita-
te, vel metu: sed in tantis vitæ, quasi tempesta-
tibus, tranquillissimo, ac iucundissimo, lite-
rarum portu perfruamur? quæ qui non videt, nec
de a dipiscenda virtute, quæ rationis absolutio est,
assiduè cogitat: nã ille eo ipso rationis munere,
quo vno cæteris præstamus animantibus, indignus
est, quod quidem semper sensi, licet, quo contem-
di, non peruenerim. te & sentire idem, & posse
consequi quod vis intelligo. quod si de præmijs
cogitas quæ proposita sint vides, æternum decus,
& bonorum amor, quem debes omnibus rebus an-
teponere: equidem in eo summâ felicitatem ab a-
dolescentia constitui. ex quo quanti faciam amici-
tiam tuam, quem nemini aut probitate, aut studio

liberalium doctrinarum audeo concedere, facile potes intelligere: idq; vt re ipsa aliquādo experiaris, operā dabo. Vale, & Iuliū Pogianū, familiarē tuū, pręstante omni laude virum, ac Hieronymum Lippomanū, eximia spe, summę virtutis adolescentē, salutes, rogo, meis verbis diligenter. Vencijs.

OCTAVIANO FERRA
rio Mediolanum.

Noli putare, me tantum amici tui *προβλημα* tribuisse, vt adhuc rē ducere. nam etsi de illius ingenio, doctrinaque semper optimē sensi, idque primum literarum tuarum testimonio, post etiam iudicio meo commotus: tamen de tuo libro ita iudice, nihil fieri posse non modo eruditius, in quo meam de studijs tuis opinionem æquauit industria tua, verum etiam elegantius: quod ab excellentibus in philosophia viris, qualem te iam omnes prædicant, hodie non admodum expectatur. Quid igitur obstitit, cur non aggrederer causam si quaris, de qua te, si res pateretur, celatum vellem: puita, repentē commota, satis per se molesta, mox etiam, cum tussis accessisset periculosa, moram iniecit: biduum iacui, medico non admissio, accurata victus ratione contētus: in qua tu quantū ponas, ignoro: ego vtilissimam experior. nunc, quę supersunt morbi reliquię, do operam, vt eas depellam. quod eadem, vt spero, abstinentia consequar. Filio iam, & domesticis omnibus rectē est. De gaudio Ciceronis ex Hirti repulsa, scripsisti diligenter, & præclarē sed me oratio ipsa, ad latini sermonis consuetudinem reuocata, non libenter à te dissentientem, in aliam tamen sententiam deducebat. Liber tuus, quemadmodum ex paginis, & diebus rationem duco, video fore, vt Idibus Sextil. aut planē absolutus ab operariis *no-*

sis,

Aris, aut inibi sit. itaque, velim significes, quot ad te eius exempla, & cui dari velis. chartam probabis: habet enim amplitudinem, & elegantiam: spero item reliqua. mitterem Io. Antonio, bibliopolæ vestro, sed homo est, quod inter nos dictum sit, paulò ad rem attentior, quàm vellem. nisi remittat aliquid de sua consuetudine, vix puto inter nos posse conuenire. veruntamen quid ad nos? utamur alio, qui se præbeat æquiores in transigendo, deinde bonum virum in fide præstanda. quod totum prudentiæ tuæ committo. Vale. Venetijs.

EIDEM Mediolanum.

Ego verò nihil minus volo, quam, nisi vacas, à te responderi, nam, etsi mirificè delector ingenio tuo, cuius imaginem in ijs, quæ à te scribuntur, epistolis magna sæpè cum animi mei iucunditate contemplor: tamen ne me putes in ea hæresi esse, quæ ad se ipsam refert omnia, aliorum causa minimum laborat. cogito valetudinem tuam: cogito maximarum doctrinarum studia: amicis, & propinquis horæ dandæ sunt: inuitat humanitas, pietas cogit: cur ego te ista velim deserere tam laudabilia, tamque necessaria, studium ut expleas meum crebritate literarum, quod expleri tamen nullo modo potest? De libro teneo iam quid velis typis, quos probas, & charta, qua vis, utemur, initium fieri ante quam redieritis, qui totam officinæ curam sustinet, omnino vix potest. erat autem in Forum Iulij, sui negotij causa, profectus. eius porro diligentiam cum in charta, tum in toto hoc genere utilem, & necessariam esse, sæpè sum expertus, quo æquius hoc, quicquid spatij interponitur, uterque nostrum ferre debet, atque etiam, ne quid celem, paulò eram conturbatior ægrotante filio, quem de tribus vnum habeo reliquum. O mi Ferrari, quantum tu debes philosophiæ gratiam, quæ te à tot

curis ad iucundissimum vitæ genus abduxit. quam fortasse hoc melius : & in agendo positam esse virtutem, ne tui quidem Peripatetici negant. sed hæc omitto. In pecuniæ permutatione agnosco tuam in me beneuolentiam, penè dixi liberalitatē. quod si arcæ meæ consultum æquè omnes vellent, quanto mecum ageretur commodius. nunc, mihi crede, secus est, nec me tamen reclamante. Vale, Cruccio, & Capræ salutem plurimam. Venetijs.

10. ANTONIO TYRO

neo Vrbinum.

Si quisquam est, qui ex auersa bonorum virorum fortuna solitudinem capiat, eorumq; mederi studeat incommodis, cum ego me esse profiteor. sed, cum ad opem ferendam nihil mihi suppetere præter voluntatē intelligo, sic afficior, vt me ipso miserius esse nihil putē. quod si antea sensi, certe id in tuo Potissimū casu mihi contigisse, nisi vel meā cōsuetudinē ignoras, vel ignorari à me tuū ingeniū, tuam probitatem putas, debes opinari. Quanquā cūm recordor, & eadem sæpè accidisse optimis viris, & vbiq; virtutem honestissimum habere domicillium: nec fieri nunquam, vt calamitas etiam gloriæ sit, nec ullum in te dedecus aut facinus turpe conferri: cūm hoc æterna naturæ lege, vnde humanæ leges, tanquam ex archetypo, describuntur, sancitum esse videatur, vt vim vi liceat repellere, & sua cuique incomitas primas sit hæc inquam, memoria, & cogitatione dum pertracto, id quod quasi solatium quærens, sæpè, libenterque facio: lenitur aliqua tum doloris acerbitas, atque etiam tibi, quantum licet, in medio dolore gratulor: cui nisi loci mutatio grauis est, cetera, quæ videris ami sisse, leuiter ferenda esse censeo. In loco autē quid te torquat? species vrbis at ea. quæ ad oculos

culos pertinent, nemo vnquam sapiens neque in malis, neque in bonis esse duxit: & ego, qui longè à sapientia disto, hæc tamen prorsus non amonania, solitudine fruor, quantum possum, in hac mihi vno, & Deo: quod vnum est beatè viuere. Amicorum consuetudo? quid? absentes non diliguntur? non, si volumus, & quoties volumus literarum sermone coniungimur: equidem, posteaquàm discessisti, nescio quo modo crebrius etiam, quàm cum aderas, de te soleo cogitare: & mihi scito amicorum spectra, præsertim quos virtus, & integritas commendat esse iucundissima. sin vtilitatem aliquam, tuis necessariam rationibus, cogitas, non dubito, quin istuc, quidquid iacturæ factum est, breui maioribus etiam commodis resarciatur. Nec verò, si me audies, vtilitatem vilam cum ea doctrina conferes, quam tu auges quotidie in isto otio, neminem curans, præter te ipsum: quod hic certè non contrigit. magnum est, studia posse colere, quæ velis, & quantum velis: tibi vni semen-tem iacere, tibi vni fructum colligere, at quem fructum? cui nec imber immoderatus, nec æstus vlla, nec calamitas noceat, nec suauitatem detrahat, sed augeat, quæ cætera omnia corrumpit dies. Quod si tibi, multorum philosophorum exemplo, vitam in patria ducere, ob doctorum hominum paucitatē, non perplacet, an dubitas, quin te ista cura nos amici tui, si quid noster in te amor, si quid pieras valebit, aliquando liberemus? quod tamen eiusmodi est, vt non tam lætandum videatur, cum euenerit, quàm non dolendum, si serò, vel si etiam nunquam eueniat. nos enim in delectu rerum sæpè fallimur: errore mentis tanquam salutaria, quæ noxia sunt, adsciscimus: vnus euenta rerum prospicit, vnus igitur nostra consilia gubernet, ac moderetur Deus, cui si te totum permittis.

feris, si minimum in te ipso, in eo posueris omnia mihi crede, ex istis molestiarum fluctibus emerges, nihilq; posthac aut mali metues, aut boni frustra cupies, multa etiam, quæ non cupies, nullis accersita laboribus, aut studijs, ad te sua sponte cōfluent. Ego tibi opera, cura, diligentia, quæ nunquam in me desiderabis, fortasse etiam consilio prodesse aliquid possum: Rasarius, qui publicam personam gerit, etiam autoritate adiuuabit, quæ licet existimem, quantum valet, tantum tua causa velle, tamen suadeo, literis eum interdum appelles, rogesque, vt respiciat fortunas tuas, & aliquid eis, atque adeò multum cogitationis impertiat. Caluino, optimo viro, mihiq; vetere beneuolentia coniunctissimo, amoris, & studij erga te sum ipse optimus testis: sed ætas iam obstat, quò minus ea, quæ res postulat, obire, & exsequi possit omnia. itaque, nisi me fallit opinio, totum in Rasario est. nam ego, vt scis, vel infirmitate valetudinis, vel diuturna iam consuetudine, & voluntaria quadam desidia, loca publica non admodum frequento: quo familiaritates intermitteri, & ex eo amicitias, si quæ penitus virtute non hærent, paulatim dissui necesse est. testimonium tamen iudicij de te meo nullo loco deerit. & de doctrina quidem, vt spero, fidem faciet oratio nostra eloquentiã verò, in qua tibi quantum tribuam, cum alij, tum omnium modestissimus, & ingeniosissimus adolescens, Franciscus Vianellus à me sæpè audiit, tua scripta facile probabunt. Vale. Venetijs,

FEDERICO GALLO

Vrbium.

Iterum iam te purgas, quod in discessu tuo menses fere quatuor absuturus, ad me non adieris, quem, vt opinor tui cupidum ac peramantem cognoue-

noueras. ego autem, etiam si repentinam illam discedendi necessitatē literis minus excusasses, tamē, vide, quam fauceam amicitiaē nostrā, & quā nō stricto iure te cū agam, nunquam mihi persuaderi passus essem, hoc abs te salutationis officium vel nostri obliuione, vel contemptu, vel vlla omnino in humanitate tua fuisse prætermissum, quare accipio excusationē tuam: spero quē, te operam daturum, ne vtaris ea posthac: id quē mihi scito fore iucundissimū. nā, cū semper dilexerim plurimū, à quo primō die mihi cognitus est, parentē tuum, cui te cupio, & spero simillimū fore in ijs artibus, quibus honestius, aut gloriōsius esse nihil potest: tū verò studia tua, ingeniū, quæque lumen, & ornamentum ingenij sunt, mores ita me tibi adiunxerūt, vt omnibus te laudibus libēter cumulē, nihil de te, quod indecorū, aut turpe videatur, ne suspicari quidem velim. Equidē mirifico tenebar desiderio tui, tum, vt mandata darem, de quibus ageres cum parente tuo: tum etiā, vt quo tibi studiorū genere totā æstatem in patria traducendam statueres, à te ipso cognoscerem: vt vel ex optima tuorum consiliorum ratione voluptatem caperem: vel, siquid contrā sentirem, indicarem sententiam meam. quanquā, cū domi habeas, vnde discas, & vnde præclara quæque sumas, neque te meis, neque cuiusquam egere præceptis intelligo. veruntamen verus amor latere non potest, ostentat se, vbi etiam minimè opus est. Ac tu quidem percommodè feceris, si, quod coram non licuit, fortunæ potius culpa, quàm tua, id tibi agendum per literas existimabis, vt aliquid de quotidiana tua tum lectione, tum etiam, sine qua lectio penè inanis est, scripture significes. non enim te puto vel desidii quidquam loci relinquere, vel ijs leuitatibus, in quibus plerique adolēscētes insaniunt, operam perdere. scis

quod sapientissimi homines prodiderunt, imitatri-
cem boni voluptatem falsa specie decipere, ille-
cebram esse turpitudinis, eicam malorum omniū,
qua capitur ætas improuida, nec se captam sentit,
nisi cū imprudentiæ pœnas luit. atque hoc in ge-
nere labi, & errare, cū cæteris turpè sit, ijs vi-
detur esse turpissimum, quibus ad amplectendam
honestatem præcepta non desuerunt, &, præcepta
si valent, quæ tibi ego, pro meo in te singulari
studio, deesse non patiar: quantò plus valere ex-
empla æquum est, præsertim quæ posita ante ocu-
los sunt, quæ tibi nunquam intueri non licet, quæ-
que familiæ tuæ quantam quotidie laudem pariat,
facile potes intelligere? itaque non à te mediocre
aliquid, sed summa omnia expectari, nec expecta-
ri solum, sed exigi etiam quasi debita, debes co-
gitare. quæ si præstas, lætitia quidem parètes tuos,
quibus potissimū, & patriæ natus es, afficies incre-
dibili: te ipsum autem perpetuis instrues, maxi-
misque bonis: nec illa timebis externa, quæ casus,
& fortuna inuehit: sed, à te ipso pēdens, nullis ob-
iectus iniurijs, firmissimo artium optimarum præ-
sidio munitus, vitam deges beatissimam, æternā-
que posteris tui nominis memoriam relinques.
Vale. Venetijs.

OCTAVIANO FERRARIO

Mediolanum.

O Præclaram *παλιανδριαμ.* at ego, tuarum lit-
terarum memoria, contuleram in eum perpetuo
quodam studio, quidquid præstare poteram officij,
operæ, diligentia. nec me tamen pœnitet, eò pro-
cessisse, vnde nunc tu ipse penè reuocas. mutuare
autem consuetudinem, præsertim in benemeren-
do, vix licet. nam illa superiora, si doctrinæ non
vis, in quo me fefellit opinio, humanitati certè de-
dimus.

dimus. nunc dandum esse aliquid constantiæ, ne nostrum damnum institutum, profectò vides. verùm absit iam hoc argumentum à literis nostris: valeant ea, quæ iucunditatem non habent, quàm equidem non modò ex tuis elegantissimis epistolis, verùm etiam cùm ipse ad te scribo, capere mirificam soleo. nihil est tanti, quod cum sermonibus nostris permutari debeat. nec, de nobis ipsis quod scribamus, deesse vnquam patietur mutui amoris abundantia. De libris tuis, dedi negotium homini domestico, vt à peritis de ratione vecturæ cognoscere, eosque quamprimùm istuc mitteret. quod ille, vt est omnibus ferè iucunda negligentia, fortasse nondum fecit, vrgebo. literis, & mandata renouabo. Suilla farcimina curaturum te significas: in quo amo voluntatem tuam: quod autem addis, non antè, quàm extremo mense, ne, cùm recentia sint, inclusa corrumpantur, consiliũ probo: &, quoniam vestra istius generis obsonia, quia palato sapere putantur, sine exceptione laudant: nec artes quæstuosas officinæ temerè dediscunt, puto fore suauissima. Sed audi, quod esse totum aliud intelliges, id est, aliquanto magis ad me pertinere. κακοσύνετοι sumus, & cruditate laboramus. id quidem à pueritia: sed auxit vitium assiduus literarum vsus: quo adempto, quæ nobis, qui vulgaria contemnimus, delectatio, vel potius quæ vita superest? quare ignosce, si mihi non impero: quod ne tu quidem, opinor, facis. quæsitum inter medicos est, ecquid adiumenti aquæ sulphureæ potus asferre posset. variè sentientibus recusaui, ne, quod aiunt, de forte etiam in dubium venirem. de gutta capiti instillanda sermo fuit. ne hoc quidem placuit, ne memoriam periclitarer. ventum denique ad victus rationem. præbui me facillimũ, quidquid vellent. in primis radicẽ probarunt, quæ

irios vocatur: quam condiri apud vos egregiè, ferunt. eã igitur, quod tuo commodo fiat, velim perquiras, inuentamque, & mediocri vasculo diligenter inclusam cures aliqua ratione perferendã. quidquid erogaueris, bona fide, cui voles, hic numerabitur. Alexandri ὑπόμνημα, nondum ab eo, cui frater commodauerat, extorqueri potuit: nec ego vrsi vehementer, posteaquam, nõ ab Aphrodisiensis cuius in eo libro mentio fit, sed à posteriore Alexandro scriptum cognoui: quod etiam χαρακτήρ declarat. Vale, & Cruceio, Capræque communibus amicis, familiaribus tuis, quos vtinam aliquando complectar, salutem plurimam. Patauij.

IO. BAPTISTAE RASARIO

Venerias.

Amo te vehementer de Ferrarij epistola: quæ mihi ita placuit, vt nihil vnquam legerim libetius. sanè causam suam diligenter agit, & mihi quidem egregiè probat. quanquam multis iam annis eam imbibi animo de illius ingenio, doctrinæque opinionem, vt errare nihil credam, si quis multorum rationibus vnã eius auctoritatem anteponat. quã tibi quoque sententiam probari, cum intellexerim antea: cumque vt vere dicam, hoc ipso nomine plurimum accesserit ad beneuolentiam in te meã: cupio te nunc ne leuissimè quidem à te ipso diffidere. idque mihi tum facile, pro eo iudicio, quod de tua virtute semper habui, tum etiam, pro meo erga Ferrarium singulari studio, libenter persuadeo. Sed, vt redeam ad epistolam, vides, quã eruditè, quã ingeniosè disputet. quã tecum amicè, quãque (vt apertius, nec vlla tectæ simulationis, labe suffusus eius aninus est) ingenuè, & simpliciter

citer agat. alienatae verò à te voluntatis, cum causa nulla subsit, ne signa quidem vlla in eius literis mihi videor agnoscere. de quo quia te nonnihil ex epistola tua sensi laborare, nec iniuria: vetus inter nos amicitia fuit, eritque, ut spero, vitae aequalis. maximis illius in te meritis, ex tua mihi praedicatione cognitis, non vulgaribus tuis in illum officijs culta: purgabo te apud eum primis literis accuratissimè: nec ab illo probata damnasae, aut omninò in dubium reuocasse, sed quassisse nonnulla tanquam à magistro tuo veteremque in eo consuetudinem retinuisse, si volueris, ostendam. non dubito, quin, si qua ei de tuo sensu, quod equidem vix opinor, suspicio hæsit, amoveat, ac se tibi quam primùm restituat. noui hominis lenitatem benevolentiam in te vidi: isque meæ in te benevolentiae fons, ea primùm origo fuit. nec enim, quæ de te olim ad me scripserit, possum obliuisci, nec si possum, velim. Illud à te, mi Rasari, si quid nostra etiam causa vis, etsi necesse non arbitror, tamen vehementer peto, & si pateris, rogo, non ut optimum virum, doctissimum hominem, Ferrarium, tuæ laudis authorem, quando is tibi ad philosophiam aditus aperuit, viamque muniuit obserues: ac diligas. quod à te fieri, certò scio: sed ut in omnibus officijs, quæ ad illius non modò dignitatem, sed etiã voluntatem pertinebunt, certare mecum velis. in quo te mihi parem esse percipio, vinci nunquam patiar. Vale, & Magium nostrum, singulari adolescentem ingenio, tibi pro tua doctrina, mihi pro meo in eum non mediocri studio deditum, saluta. Patauij.

Hæc dictaui, ut soleo, filio meo nam, ut scriberet ipse mea manu, neque per medicum licebat, nec sanè stomachi ferebat imbecillitas.

Studium tuum in exhauriendis mandatis meis, celeritas in rescribendo, quorum ego à te alterum pro nostra coniunctione expectabam, alteram autem pro tuis occupationibus postulare vix audebā, magnam habent significationem amoris in me tui: cui quidem, si paribus non licebit officijs, pari saltem vt amore respondeam, operam dabo: nec dubito, quin consequar: atque etiam quod mihi vel iniurato velim credas, me iam esse consecutū intelligo. quī enim, tua quæ fuerint erga me officia, meæ quæ sint partes, ignorare possum, aut non assidue cogitare? Ego, Rolande, quo primū die, cum lectissimo adolescente, familiari tuo, itemque meo N, accessisti ad me, dilexi mores tuos, in quibus ingenui multum pudoris, qui probitatis index est, multamque prudentiam elucere vidi. paucis diebus, cum de nostris delectationibus, id est, de communibus literarum studijs, colloqueremur, probasti mihi ingenium, doctrinamque tuam. & ad meā de te opinionem, testimonio excitatam, plurimum addidisti. postea facile inter nos exorta familiaritas: vel quod multis in rebus nostri sensus congruere videretur, & latentis quædam naturæ vis animos vtriusque coniungeret: vel quod assiduitas tua penè quotidiana, vñsque domesticus nihil amicitia nostræ deesse pateretur. Ne deinde Venetias rationes meæ, te non multò post Lutetiam vocarunt studia tua. manet amor tamen, in me quidem is, qui fuerat præsente te, vigetque memoria tui, nec locorum, aut temporū intervallis vnquam evanescet. quod nisi me tuæ laudis magna quædam cupiditas teneret, angerer, quod abes, &, vt audio, absuturus es: sed versari te in ista eruditorum hominum celebritate, frui

con-

consuetudine, doctrinâque Hadriani Turnebi, quē iam pridem omnes cantant, ego orno, quantum possum in sermonibus meis, nisi vehementer gaudeam, te non amem, nec, quem ames ipse, quod in primis cupio, dignus sim. Quare nostra etiam causa contende, ut, quo consilio Lutetiam petiueris, id quā maximè, quāque licet celerrimè consequaris. refer ad nos illa præclara, quorum gratia discedendum tibi à tuis, perferēda longi itineris incommoda, asperrimarum alpium perpetuis obsessa niuib. iuga non sine magno periculo superāda existimasti. Quo de genere tecum agam breuibus: quia, sensus cum optimè tuos habeam cognitos, non dubito, quin sæpè tibi veniat in mentem, ex ista vrbe, quò, tanquā ad amplissimum artium ingenuarum mercatum, libenter omnes cōfluunt, inanem redire, quā non deceat. Quod si te, studio cognitionis incensum, cætera, quæ istic habes plurima, liberalium doctrinarum adiumenta deficerent: vnus tamen idem ille, quem paulò ante nominaui, qui præter cæteros cum literis humanitatem, græca cum latinis, antiquæ philosophiæ scientiā, quòd è scriptis eius facile cognouerim, cum elegantiore doctrina coniunxit, vnus, inquam, tibi instar esse omnium Turnebus vnus, & suo, te commouere exemplo, & suis adiuuare plurimum documentis, consiliisque posset, cuius ut à latere, quoad hominis permittet humanitas, ne vnquam discedas, & istam vrgeas occasionem, diuinitus datam, adipiscendæ virtutis, si tu is esses, qui naturam humanam sola perfici virtute nescires, hortarer etiam atque etiam: idque libenter tribuerem amicitiz nostræ: sed cauendum intelligo, ne λαὸν ἵτε Ἀδρίαν, cum tu tibi sis, vnde ad alios præclara instituta, vnde laudabilis vitæ ratio, & sapientia sere manat omnis-

Viam, & rationem latinè scribendi obsecro, mi Rolande, cur à me petis, cum is, quo ego vno magistro sum vsus, & tibi, & omnibus Cicero pateat? an tu me vel huius generis reconditū aliquod tene re artificium putas, à quo longè absum, vel, si tenerem, posse fieri, vt ab vllō, praterquā ab hoc ipso, cognouerim? nec tamen, vtiliter quædam præcipi, & ad artem posse redigi, negabo: sed mihi ne tantū oneris imponis, cui nec à domesticis curis otij multum est, & id ipsum, quod est, vel amicis officij causa, vel valetudini necessariò tribuitur? Scriptū olim de meis exercitationibus nescio quid, à nobilissimo viro, bonarum artium patrono, Stephan. Saulio rogatus: & fortasse digitum ad eum sonter intendi: quò si accesseris, non dicā equidem istius eloquentiæ sitim explebis, sed, vt arbitror, nihil inde nō purum, nihil inquinatum hauries. extat ea cum alijs edita, epistola. si videbitur, leges: aut si legisti, & quæris amplius, à me cur expectes, quem respirare negotia non sinunt, hoc quidem tempore non est: pete ab istis, qui vacant, optimis, & scribendi, & iudicandi magistris. De Laertio, &, quod egisti, pergratum est: &, quod acturum te ostendis, id si præstabis, maximam inibis à me gratiam. Turnebus, vt me plurimum diligat, quod certè mutuo faciet, exopto: plurimū vt mihi tribuat, quod literæ tuæ significant, nō postulo, quid enim ego sum? aut, si esse aliquid videor, præ illo tamen qui sum? non enim χαλκεια χρυσεῖοις vnquam conferam, ne cum Homérico Glauco errē: sed χρύσεια χαλκείοις anteponam semper. Ille est, cui iure omnia tribuatur, qui iam perucenerit eo, quò nobis aspirare nō licet. Saluta eum meis verbis, cū veterrimo amico meo, spectatæ virtutis, & industriæ viro, Caio Stephano. Vale. Venetijs.

EPIST. LIBER V.
CAROLO SIGONIO
Patauium.

247

Egi diligenter, quod mandataueras, præcisè negavit, ac visus etiam nonnihil molestè ferre. sed, mihi crede huius generis pene magistro, vestri sensus non congrueret. nihil morosius, ò multa in omnibus intolerabilia, quæ nobis tamen, mi Sigoni, qui à libris nescio quid plus, quàm cæteri, sapere didicimus, ferèda sunt. quàmquàm tibi quidè, pro tua prudentia, atq; etiam pro superioris vitæ perpetua cōsuetudine, nihil difficile. Sed, Patauij te nūc esse, in celeberrimo Italix theatro, vbi spectatur, & notatur acerrimè, quidquid agas, quidquid dicas, & sæpè mihi, nec vnquam sine aliquo metu in mentè venit. sic sunt, qui amāt: omnia cupiunt, omnia timent. Vides, quo te in loco tua virtus, quanta omnium expectatione, cōstituerit. nihil mediocre præstandū est: nec, vt tū alijs, quibus te iā doctrina, industriaq; antecelluisse omnes iudicāt, sed vt tecū ipse certes, teq; ipsum, si licet, vincas, omniq; laudis genere cumules, elaborandū. quæ, cū, ad quem scribā, cōsidero, & cū mihi singularè tuā rectissimis in studiis cupiditatē, ac diligentia propono, mirificè lætor: nec me tamē pœnitet hoc nostræ necessitudini tribuisse, vt ea legas à me scripta, quæ minimè necessaria duxerim. Hesternū diē puto te mutuis cū Pace Scala sermonibus iucundissimè traduxisse: quē volo à te amari plurimū: vel quod ab illo te quoq; amari plurimū sensi: vel quod eo nihil humanius, nihil amabilius. præterea quidè te vehementer mouebit, multis nominib; ego illū in oculis ferro: nec in eo riuales habeo paucos. Falloppio nostro si discessum meū excusaueris, cū vxoris morbus vrgeret, gratissimū erit. nec tamē diutius hic me cōmoraturum puto, tanti nihil est, vt vobis ca-

rere possim. Itererim vale, & si vacat, scribe, non accuratè, sed, vt ego nunc, quidquid in buccâ: ne pereat omnino fructus vestrarum sermonum: què si literæ restituent, paulò feram leuius absentis tui desiderium: cuius igniculum, è cubiculo meo cū discederes sentire cœpi: nec deinde tuum spectrū discessit ab oculis meis. Venetijs.

MARCO ANTONIO

MURETO

Romam.

Gaudeo, mi Murete, quod profectò etiam me tacere existimas, te nauare operam regibus, ingeniumque tuum, quod ego semper vnice dilexi, extulique laudibus, a tanto Pontifice, & ab vniuerso Cardinalium collegio vehementer probari. nā, si qui aliter sentiunt: quanquā quis est, qui aliter sentire possit? veruntamen, si qui fortasse reperiuntur, quos liuor impediat, quo minus rectè ac sincere iudicare possint, de iis laborandum non erit: cū te præsertim ille noster, quem sequuntur multi, sed ille præter cæteros, qui nobis quasi *ἡγεμενός* debet esse, non mediocriter ornet, atque diligat. Hæc altera tua oratio priorem illam vel æquat, vel vincit, sententiarum, verborum, ordinis præstantia. quo in officio, ac munere cupio te pergere, simul enim perges in expedita, maximèque directâ gloriæ via, per quā processisti iam longissimè, nemine præcurrente, me fauente plurimum. De tua in me beneuolentia, cū recordor meam, dubitare non possum: meum in te animum experrus iam es: eundem si & esse nunc, & perpetuò futurum arbitraris, non fallam opinionem tuam. nam & mea non solum consuetudo, sed etiam natura

ita

ita postulat : & tu perficis eas laudes , quarum principia me olim , expectantem id , quod præstare te nunc video , in tui amorem impulerunt. Habeo summas gratias , quas agi à te cupio , Archiepiscopo Beccatellio : eumque meo nomine , vt quam licebit officiosè , quàmque plurimum salutes , valde rogo N. vt scribit ad amicos , floret honoribus in patria , charus imperatori , iucundus omnibus . noster humanitatem , & ingenium : doctrinam auxit à discessu tuo , quantum vix credas : itaque summa omnia de illo adolescènte sperare nobis licet. Duaren' obitu de quo heri primùm à Germano homine , qui ex Gallia recens venerat , accepi , damni plurimum in iure ciuili factum est. equidem dolui vel tua causa , quod eum à te amari senseram. quanquā hæc si ferret humanitas , prorsus dolenda non essent . quid enim proficimus ? angi quidem grauius , neque communis conditionis necessitas concedit , & vitæ commutatio , breuissimæ cum æterna , miserrimæ cum beatissima , valdè velat. Ego nunc , quod acceptum diuinæ benignitati refero , quodque tibi puto fore iucundissimum , valetudine vtor satis commoda , oculis quidem optimis , quod aliquot annis non contigit. Itaque , cum otium non ferrem , (scis enim me quiescere non posse) commentarios in reliquas Ciceronis epistolas cœpi texere : & , vt initia sunt , prorsus industria non *οιχεται* , absolui , vt mihi quidem videtur , maiorem partem , id est , tres primos libros , & , extra ordinem , octauum. In quibus , vt dixi iam , nisi me communis *παλυτις* decipit , non videntur opera malè collocata. Habebis in clausula de Petro Fabrico , tuo dicam , an meo ? ita me triduo cepit , sibi que deuinxit ingenio , humanitate , prudentia. Planè vixi , quàm diu mecum fuit : nec mediocri sum amore discedentem prosecutus : ne tu si nihil præ-

terea mea causa velles, qui & vis, & egisti iam plurimum, tamen hoc vno munere, quod auctus per te sum tam ornatu adolescentis amicitia, meis omnibus in te studijs, quæ tu merita vocas, optimam gratiam retulisti. Vale. Venetijs.

HIERONYMO CAPILVPO

Episcopo Fanensi.

Sanè postulabat mea peruetus in te obseruantia, ex ingenij tui præclaris orta monumētis, vt aliquid ad te literarum darem: sed me dignitas tua semper, & persona deterruit, verentem, ne, talem virum, tantarum rerum occupatione distentum, inanibus appellare literis, prudentis hominis non esset nunc, vt vei è dicam, penè accuso modestiam meam. quod, dum cogito ad te scribere, nec tamē consilium explico, interea tua fecit singularis humanitas, vt anteuerteres. quanquam cur ego apud te, maximarum virtutum laude præstantem, ad quas mihi aspirare non licet, plus residere officij molestè feram, cū præsertim hoc ipsum amoris in me tui, quo equidem antiquius nihil habeo, non obscurum argumentum esse videatur. Quocirca, vt interdum me pudet pudoris mei, quod nihil ad te scribere sim ausus, cū tamē maximè euperem: sic ista tuæ voluntatis erga me declaratione, istis etiam laudibus, quibus me ornat epistola tua, mirificè delector. noli enim existimare, si quid vnquàm meis laboribus, ac vigilis non cōtemnendum præstiti, me fructum vllum, aut mercedem præstantiorem expectasse, quàm quæ ex tuo, tuique similium iudicio, ac testimonio percipitur. quod si assequor, triumpho. sin, quod suspicari facilius possum, ita me laudas, vt quasi deficientem in cursu tua voce impellas: ne sic
quidem

quidem vulgari me mouere obstringis, cum ad cohortandum, atque incitandum, si vlla res, certè tua plurimum valeat authoritas. itaque enitar, ne tu me non bonum tuarum litterarum interpretem fuisse putes. incumbā enim paulò acrius ad ea, quæ qui possidet, iure laudem fert. Tibi verò, quod ad me tam humaniter scripseris, quodq; vltro ipse mihi diu exoptatū ad tuam amicitiam aditū aperueris, si quam debeo, gratiam referre nō potero, habebo saltem, vt priores officij, partes re potius tibi, quàm studio, & voluntate concedam. Vale. Venetijs.

NICASIO CASLETANO.

Quantum mihi voluptatis attulerant literæ tuæ, summæ tum humanitatis, tum etiam doctrinæ notis insignes: tantum postea doloris, ac molestiæ, erepta ob aduersam valerudinem respondendi facultate, suscepi. nō enim auris ego sum, cui quidquam prius officio sit, aut te esse ex N. literis cognoui, cuius amicitia contemnenda potius, quàm appetenda videatur. sed omitto N, vel testimoniū, quod apud me ponderis, sicuti debet, habet plurimum, vel voluntatem, cui libenter omnia tribuerem: ipsa, quā ad me misisti, epistola, quid est, quod impetrare non possit? Scripta primū humanissimè, cum beneuolētiam in me tuā significes, meā exoptare videaris: deinde ita eleganter, ac disertè, (ne viuam, si mentior) vt ego tibi in hac eloquentiæ laude comparem sanè paucissimos, anteferre debeam neminem. Quare, cum istam animi tui singularē in me amando, atque etiam laudando liberalitatem libenter amplector: tum verò, me tibi parem in vtroque voluntatem reddere, idque non tam officij tui magnitudine prouocatum, quàm

iudicio facere, velim existimes. Tu videris, quid de me sentias, & quo me loco reponendum statuas: non enim ita laudem aspernor, præsertim quæ ab iis, de quibus bene omnes existimant, proficiscitur, vt, quam de studiis meis opinionem suscepisti, eius deponēdæ, aut imminuēdæ tibi author esse vnquam velim. Ego, quod ad me attinet, si qua tui dabitur facultas ornandi, plena manu tuas virtutes ad cælum tollam: studio quidem, & amore ne vincar. & enitar, vt soleo, diligenter, & vt spero, consequar, præsentem scilicet mutui sermonis suauitatem longinquitas aufert: literis tamen, si valebo, quod adhuc non contingit, ne prorsus abesse videatur, operam dabo. Vale, & N. meo salutem. Venerijs.

IULIO BELLOGRADO

Vinum.

Amabam te antea, mi Iuli, quod esses eo patre natus, cuius excellentem probitatem, atque doctrinam non præsentem modo, sed longinqui etiam prædicant, ego summam in me humanitatem sæpè sum expertus: nunc, ista indole, isto te ingenio præditum esse cum intelligam, vt paternam virtutem tanquam amplissimum patrimonium, non modo conseruare, verum etiam augere possis, an dubitas, quin omnia instudia libentissimè conferam? quibus addam officia, cum licebit, & vt sæpe liceat, exopto. Perge, adolescens egregie, mihiq; charissime, in isto ad laudem cursu: viam iniuisti, quæ ad immortalitatem feret, directam, expeditam, à vulgi erroribus longè remotam. quo tibi nomine gratulor, mihi gaudeo plurimum, & vt perpetuo gaudeam, futurum confido. species enim virtutis eximia quo propius eam aspexeris, eo te commouebit magis

gis, & amorem sui mirabilem excitabit. interim complectare actiones prudentissimi viri parentis tui, ad eius te imitationem totum finge, atque conforma, ut haurias ab eo laudem tuam, quam capere vberiore ex nulla disciplina potes. Me velim existimes omnibus de te maxima polliceri, & in te amando, si patrem excipias, nemini concedere. Filius meus te sibi maioris fratris loco ducit, nec vllum tui ornandi, quantum in ipso erit, locum pratermittet. Vale

HIERONYMO SERIPAN-

de Cardinali creato

Romam.

A quo primum tempore aliquid sapere, id est, a vulgi opinionibus dissentire cœpi, semper ita iudicavi, multo esse optabilius, multoque præstantius, consequi virtutem ipsam, quam ornamenta virtutis. itaque nunc, allato de tua dignitate nuncio, quem hic ingenti lætitia boni omnes exceperunt, non sanè tua causa magis, quam antea, pro communi quidem Ecclesiæ ~~bono~~, cui tantum ex honore tuo præsidij, tantum splendoris accesserit, magnopere sum lætatus. tu enim is es, cuius animus hæc humana nunquam spectauerit, semper omnem spem, omnemque gloriam, ac felicitatem in vno Deo, & in illa cælesti vita, rectè, ac laudabiliter agentibus proposita, collocarit. Quæ sunt occulte mirabiles illæ tot annorum cogitationes, actiones, cõciones tuæ: quæ si obscura fuissent, vno illo facto illustrarentur maximè, cum illa præfecturæ generalis insignia, quæ libenter omnes assumunt, multo ipse libentius deposuisti. Quocirca non equidem magis, quia Cardinalis nunc es, quam quia semper ita vixisti, ut Cardinalium collegio,

dignissimus esses, & mihi, & omnibus lætandum intelligo. Pio I I I I. gubernante, quod vtinam diuina benignitas diuturnum esse pariat, tua, Seripande, tuorumq; similium ope, summa tranquillitate perfruemur. id & speratur, iam indicto Concilio, quod vnicum tantis malis eximia, superiorum Pontificum sapientia remedium inuenit & mihi quidem si contigerit, vt ad eam diem spiritum ducere liceat, cum sublatas in perpetuum exitiosi dissidij causas, vnā in communi salute voluntatem vnum gregis vniuersi pastorem, ac moderatorem videam, satis me vixisse arbitrabor, & planè lætus ex hac vita discedā. Interim fruor expectatione, & tibi, tuisque virtutibus, quas omnes laudāt, vtinā imitari multi vellēt. eā, quā debeo, obseruantiam, beneuolentiamque præstabo. Vale. Venetijs.

ALOYSIO ESTENSI CARDINALI CREATO

Ferrariam.

Multa, & magna Principibus viris, inter quos Aloyssi præstantissimè, tua præcipuè nobilitas elucet, ad studium eximie laudis adiumenta suppetunt: quæ si comitatur voluntas, excellunt facile, sic, vt ad immortalitatis præmia, cum quibus non opes, non imperia sapientes comparant, expedita quadam, & quasi compendiarie via perueniant. Hoc tibi contigisse, cum omnes antea fatebantur, grauissimum accessit Pij I I I I. Pontificis Maximi testimonium, qui te, diu expetitur, penè recusantem, non rogantem quidem certè, in amplissimum Cardinalium collegium, ipso maximè comprobante collegio, summa bonorum lætitia, proximè cooptauit. Restat, quod futurum nemo dubitat, & tua superior vita pollicetur, vt iustum honorem

honorem pro tua, maiorumque tuorum dignitate administres. quod facile consequeris, si te, quicquid statues, quicquid ages, Cardinalem esse cogitabis, id est, ex eo ordine, unde rectores humani generis, Pontifices deliguntur. Locum tenes, quem summa dignitas illustrat, & in quo nullum neque dictum, neque factum obscurum esse possit. nec tibi aut à natura quidquam, aut à fortuna denegatum est, quo minus amplissimo te dignum sacerdotio præbeas. operosam alijs, & perdifficile sit, ut est omnino, ac semper fuit, rectè, & laudabiliter agere: Aloysio Estensi, in tanta ingenij, animique præstantia, tam propensa ad honestum voluntate, tantis etiam opibus, quis aditum veræ laudis non patere, quis æternæ viam gloriæ non esse facillimam existimet? Gaude igitur tam excellenti bono, & incumbere totus in eam curam, ut antiquum familiæ tuæ decus, per tot sæcula, tot Ducum, tot Regum, & imperatorum virtute partum non tuare solum, verum etiam vehementer augeas. nam nunc quidem eo tantum nomine tibi gratulamur, quod simul cum isto honore præclaram sæpè exercendæ virtutis occasionem ac cepisti. cumulabitur lætitia, & erit aptior gratulandi locus, cum hæc bonorum insignia, quæ multis oneri fuisse constat, iustitia, pietate, omnique beneficentiæ genere ita sustinebis, ut & maximi Pontificis iudicio, & bonorum expectationi, qua nulla maior unquam fuit, egregiè satis facias. quod eveniturum brevi omnes confidunt: ego, pro meo in te singulari studio, quasi iam evenerit, præsentis gaudio cupiditatis meæ fructum capio. Vale. Venetijs.

IO. BAPTISTÆ SARACIO

Ferrariam.

Semper equidem existimaui, quod tu quoque

sentis doctissime Saraci, non minimum fortunæ præstare vir utem, in qua etiam vna satis esse ad bene beatæque viuendum putarunt multi: tamen incidunt quædam tempora, cum ipsi etiam habendæ fortunæ gratia videatur. quod mihi nunc gaudeo contigisse. nam cum, aliquot ab hinc annis, consentiens multorum sermo, eximias ingenij tui suauitates assidue prædicantium, in eam me voluntatem, ac mentem adduxisset, vt diligere te vehementer, & colerem: casu accidit proximis diebus, vt authoritas tua, magnis atque perpetuis erga principes tuos meritis, virtutibusque parata, expedire me hærentem, atque impeditum perdifficili negotio posset. hoc ego fortunæ meæ non vulgare beneficium esse duco. alterum est tuæ virtutis, quod, cum tibi meam cupiditatem vir egregius omniumque humanissimus, Paulus Sacratius ostendisset, contulisti statim ad rationes meas studia tua, spemque nostram, iam propè languentem, atq; abiectam, erexisti. & confirmasti promissis primū, deinde etiam officijs tuis. quo quidem in me singulari merito, quibus tibi verbis gratias agam, plane non reperio. vincit enim, vincit prorsus, optime Saraci, ingenium meum humanitas tua, sed hoc ipso fit virtus illustrior, cum in eos beneficia conferuntur, qui satisfacere non modo ipsa re, sed ne verbis quidem vllō modo possint. quod tibi persuasum esse quis dubitet, qui consuetudinem bene merendi tuam à præstanti quadam natura ortam, liberalium doctrinarum studio mirabiliter auctam, cognouerit: verumtamen: quando mihi non simul cum facultate voluntas quoque eripitur remunerandi, non nihil in molestia gaudeo, & fruor tacitus officij conscientia, nec tamen futurum despero, vt, quæ mihi nunc ad grati animi significationem deesse verba sentio, eadem aliquando abundent,

dent, in tua benignitate apud alios prædicanda. Interim sine me hoc impetrare ab humanitate tua, ut multo maiorem esse putes obseruantiam, ac beneuolentiam in te meam, quam vllò vnquam à me exprimi, ac declarari officio possit. quod si, ut spero, facies, mihi crede, præsentem gratiam, quam ex primis Sacraei mei literis absolutam expecto, haud paulò maiore gratia cumulaueris. Cupio, nisi graue est, à te salutari. meis verbis Ioannem Baptistam Pignam, & Franciscum Seuerum medicum Argentinensem. Vale. Venetijs,

AVLO SACRATO

Ferrariam.

Solet interdum euentus esse gravior, quam causa, interdum etiam causa, quam euentus. me delectauit vtrumque pariter in literis tuis. nam, & ut latine ad me scriberes, homo tū domesticis curis, tum etiam sedandis, ut audio multorum controuersijs assidue distentus, certè amor impulit, atque humanitas: & epistola tua ita mihi ornate, ita copiose omnes non modo animi, verum etiam ingenij tui partes expressit, ut nihil vnquam legerim libentius. Ego tibi antea, optime Sacrate, tribuebā sanè multa, quæ pauci consequuntur, prudentiam, integritatem, doctrinam, maximè vero præstantem quandam ad excolendas officijs amicitias & voluntatis, & naturæ propensionem: istam vero orationis exornandæ facultatem, quæ cum multi temporis, magnæque videtur esse industriæ, tum vero, ut ego sentio, atque vsu etiam didici ab intimo quodam, planèque recondito depromitur artificio, vix putabam tibi inter diuersa planè studia posse contingere. sed videlicet id me fefellit, quod ingenium tuum communibus metiebar exemplis, nec mihi

veniebat in mentem, annunculi tui Cardinalis, Iacobi Sadoleti, præceptis, & consuetudine domesticæ aditum tibi ad omnem gloriam esse patefactum, nam, cum ille cunctis virtutibus, quas laudabit posteritas omnis, assequetur fortasse nemo, bonorum, ac sapientium iudicio virorum excelluerit, hac tamen in primis latinè scribendi laude ita floruit, ut veteres illos propemodum æquauerit, nos quidem, per eandem viam cupientes excurrere, longè reliquerit. sed, ut ex epistola tua conijcio, conseruabis hoc quasi patrimonium familiæ vestræ proprium, & hæc tibi communis hæreditas erit cum patrueli fratre tuo, Paulo Sadoleta, quem omnes homines ad egregia quæque natum intelligunt. Equidem in hoc mihi ipse plurimum gratulor, qui tibi harum literarum, quibus nescio an quidquam non modo humanius, verum etiam ornatus esse possit, causam dederim. nam Iosephum Fasinarum, quem ob eius doctrinam, & mores egregios vehementer amo, oblitum arbitror modestiæ suæ, cum de me loqueretur, & vtriusque vestrum in eo consensisse, ut ille, te libenter audiente, pro veris falsa narraret, aut certe veris plurimum affingeret, tu illi, plena manu, ut sæpè prodigum amor est, ea, quæ prorsus non agnosco, in me conferenti, pro tua in me studia libenter, & facile crederes. utinam quidem, qui vobis nunc esse videor, is aliquando esse possim: quod quia sperare non licet, ne cur optem quidem est. Meus in te animus (quid enim præterea pollicear? officio erit, mihi crede, singulari quoque à te in meis rebus opera, atque beneuolentia nauatur, perpetuo quodam erga te studio ita compensabitur, ut mihi nemo omnium, excepto amore domestico, te vno charior, aut iucundior vnquam esse possit. Franciscus Morandus, cuius ego contubernio, &

quo-

quotidiana consuetudine mirificè delector, vir egregius, nec iuris tantum ciuilis peritia, sed poetica etiā laude, & literarum elegantia vehementer exc. llens. mutuo te diligit, & qua ego tuis verbis eum salute impertui, eandem tibi vt eius nomine his literis ascriberem, diligenter mandauit. Tu saluere plurimum à me iubeas Io. Baptistā Saracium, deditum semper optimis disciplinis, maximeque cupidum ornandæ virtutis, itemque Franciscum Seuerum Argentensem, quem vidi nunquā, amo tamen sic, vt mihi te riualem esse vix patiat, Vale. Venetijs.

FRANCISCO ROBOR-

sello Bononiam.

Magnam habeo gratiam Hyeronimo Scripando, optimo Cardinali, omniumque virtutum gloria præstantissimo, quod ab aliqua nos ob imitationem virtutis exorta similitate ad summam beneuolentiam, coniunctionemque traduxerit. te quidem cum eximia doctrinæ opinione, quam apud omnes merito consequutus es humanitatis laudem velle coniungere, tum mea causa lator, quia tua consuetudine nimium diu molestissime carui, meæque in te perpetuæ voluntatis ipse mihi egregie sum conicius, tum vero quod inter te, & Sigonium meum, viros tales, & planè duo nostræ Italiæ lumina, non optime conuenire, ferendum vix erat. itaque cum de nostra auctore Scripando reconciliata gratia ex ipsius Sigonij literis cognouissem, feci statim, quæ meæ partes erant, vt animo te complecterer, meque tibi, leuiter antea, sanè mediocri cum labore immutatum, libentissimè totum restituerem. A te peto, non vt me mutuo diligas, quod te iam facere, perpetuòque facturum certo scio,

sed vt officijs etiam ita mecum certare velis , quibus & cupide vincam , & vincar tamen non inuitus, vt nihil omnino neque de mea in te vetere obseruantia , neque de tua in me beneuolentia detractum esse videatur . quanquam hoc, tua fretus bonitate & sapientia, cum sperauerim antea, nunc vt planè confidam, literæ tuæ fecerunt , ad hominem bene doctum, & vtriusque nostrum amantissimum , Rhaphaelem Cyllenium proxime conscriptæ quibus in literis partim de me , quo sum mirificè lætatus, amantissimè loqueris , partim etiam typos græcos fratris mei, nescio qua culpa amissos, benignissimè mihi polliceris, ac deferas . Ego, mi Robertelle , istam vehementer amo voluntatem, quam tibi certe emetior: li beralitate verò tua etsi delector maxime , tamen , cur vtar , non est, cum officinam satis ampla & pereleganti huius generis copia magnis iam sumptibus instruxerim. tibi tamen, quia de commodo meo tua sponte cogitaueris . quod sine summo erga me amore fieri profecto non potuit, & què debeo, ac si rem omnium maximam meo pernecessario tempore detulisses . quod si à me paria , ac multo etiam præstantiora in omnibus rebus, quas ad tuæ laudis tuæque commodi partem aliquam pertinere intelligam, studia, & officia expectabis , nunquam te fallam, atque huius quidem testem promissi , & quasi loco fœderis , quod à me violari nunquam patiar, hanc esse apud te epistolam volo . Camillum Palæortum, cuius excellentem humanitatem , coniunctam pari virtute , non dubito quin præclarè cognitam habeas , & communem amicum dignum Romulo parente filium , Pompilium Amasum rogo te, salutes meis verbis diligenter. Vale. Venerijs.

ALEXANDRO CRISPO.

Habet hoc virtus, vt amicitias nullo intercessore conciliet. nanque, cùm de studijs tuis, & incredibili quadã ad liberales artes voluntatis propensione, ex Sebastiani Leonis, familiaris mei literis cognouissẽ, dilexi te statim, idq; vt intelligeres, vehementer optaui. nunc, quando opinionem meam de ingenio tuo susceptam epistola tua confirmat, ego quoque aliquanto magis ad te amandum impellor. quod verò etiam in amore mihi respondeas, tuamq; operam, curam, & auctoritatem nullo vnquam loco defuturam promittas: vtrumq; facio plurimi: & esse perpetuum cupio. quod vt confidam, tua probitas facit, multorum sermonibus, præcipuè verò Leonis nostri testimonio comprobata. Hic ego hortarer, pro mea in te summa beneuolentia, vt acrius te ad omnem laudis cupiditatem incitares, sed neque industria tua cuiusquam indiget præceptis: nec te res vlla magis ad gloriam accendet, quàm nobilitas tua, quam non dubito, quin sæpè mente & cogitatione contempleris. tantum igitur te rogabo, istum teneas, quem cœpisti, cursum, nec te vnquam aut voluptas, quæ adolescentibus maximè suis blanditijs, & ficta boni specie perniciosas insidias tendit, aut facatus rerum humanarum splendor à studio virtutis id est, à vera, solidâque gloria deducat. Vale, & Leoni nostro, doctissimo, atque optimo viro. dic salutem meo nomine plurimam. Venetijs.

SCRIPSIT HANC ROGATUS à nobilissimo viro.

Cùm in summis molestijs, quibus me fortasse immerentem fortuna vexat, quæ quidem tibi satis notæ sunt, vnicuique mihi solatium fuerit beneuolentia tua, quam opinabar me singulari quadam, ac

perpetua erga te obseruantia, & studio quodā incredibili consecutum: eo me solatio magna ex parte priuatū esse, ex eo sermone, quē habuit mecum proximē Drusus tuus, vehemēter doleo. quod quidem eo patior acerbius, quia, si possit augeri amor in me tuus, augeri potius debere pro mea in te egregia voluntate, maximisq; studijs, existimabā quid enim, à quo primū tempore aditus mihi paruit ad amicitia tuam, de te senserim, ipse mihi optimē sum cōsciū. quid verò prædicauerim, testes habeo, non leuissimos homines, sed præstantes viros, eosq; minimē paucos, quorum authoritas, & probata vita vel sine iureiurando facilē fidem facere possit quæ cū recordor, magnam ex officio meo voluptatem capio: propterea quod nihil vnquam mihi graui animi memoria iucundius aut est, aut vnquam erit. &, quanquam animum tuum non nihil immutatū Drusi verba significabant, cū ego perpetuitatem amoris tui expectauerim, eamq; tan fecerim, vt ex omnibus rebus humanis nihil penē plaris æstimauerim: tamen non vt animatus nunc in me sis, sed vt antea fueris, in omni mea vita iucundissimē cogitabo, quæque in amicitia colenda à doctissimis viris cōstantiæ tributa laus est, eam vt omninō consequar, enitar quantum in me erit: non quod tua virtus cuiusquam hominis laudationem, vel tua fortuna cuiusquam opes, aut merita desideret: sed profectō apud sapientissimos homines, quæ ego te in numerū refero, significatio bonæ voluntatis, etiam si merita non habet, pro meritis tamen est. Te verò Principē egregiū, omninmq; virtutum apud omnes homines, maximēq; apud omnes Principes laude florentē, præterea ista ornatū dignitate, quæ ad omnē laudem tacita quadam cohortatione videtur impellere, figmentis cōmoueri hominū improbissimorum, & alienis fortasse bonis.

nis invidentium, prorsus æquū non est. Quid enim? an ego tam prauus esse possim, ut optimo viro coner vnquam in sermone detrahere? an tam stultus, ut, qui mihi multis rebus prodesse, multis etiā obesse possit, cum indignissimis laceſſam iniurijs? an tam ingratus, ut, cuius erga me summam humanitatem, ac benignitatem ſenſerim, de eo quidquam cogitem, aut etiam loquar iniquius? Quid honor meus? an apud me nullius est ponderis? ille verò mihi vel ipsa vita charior adhuc fuit, eritque in posterum. ita ſum à puero educatus, ita natus: ita etiam didici ab exemplis maiorum meorum. an igitur honor meus tantam ferre poſſet inconstāciam? ille certè cum omnes maculas, tum hanc, quæ ruiſſiſſima est, leuitatis, & intemperantiæ, reſpuit, ac reformidat. Quare, si peccarem in te, magne Princeps, ſimul in me ipſum peccarem. quorum alterum ab officio meo, alterum à voluntate nimis abhorreret. Quod igitur neque committere debeo, neque poſſum, id mirarer equidem à te credi, si planè, quæ ad me delata ſunt, vera omnia putarem. ſed primum haud libenter id credo, quod iniuranditatem ac ſollicitudinem aſſert animo meo: deinde, quod indignum videtur bonitate tua, quam ego, ut maximè omnium habeo cognitam, ita maximè omnium eſſerre laudibus ubiq; ſoleo: poſtremo, quod cum ipsa veritate pugnat. Quod autem, quiddam etiam de liberalitate mea glorioſè a me iactatū, ijdem cōmuniſcuntur, impudens mendaciū est, ac, ne alijs vtar argumentis, te ipſo teſte ſaltum. nam, fuiſſe me tui perſtudioſum, omnia tibi, tuiſq;, quæ potuerim, obſequia, atque officia præſtitiffic, verè dixeris, & multi ſciunt: quo tamen ipſe nomine gloriari non ſoleo cōtentus ipsa re ſum: verum fuiſſe me, cui multa deſunt, in te, qui cunctis rebus abūdas, liberalē, & de meis riuiſis penē

aridis affluxisse aliquid ad tuos vberimus fontes, certè nemo dixerit, nec, si quis diceret, ego agnoscerem. Hoc igitur vno, quod inanissimum esse constat. reliqua mihi obiecta, refelluntur. patent insidiae maleuolorum: infirmatur, vt sæpe solet, à se ipsa, & suo quasi gladio iugulatur improbitas. itaq; recreor paululum in acerbissima molestia: vt etià hoc sperè, si qua voluntatis tuæ facta mutatio sit, quod quia meritis minimè sum, ideò minimè possum credere. me tamen ab humanitate tua facile impetraturum, vt te, mihi totum restituas. nec enim decet, apud talem virum, tantumque Principem, natura bonum, iudicio, & consuetudine optimū, consilij, & artibus locum esse hominum perditorum. quam mihi spem vt confirment literæ tuæ, peto à te pro mea peruetere non solum erga te, verum etià erga tuos omnes obseruantia: idq; à te summa tua, tuæque familiæ dignitas postulat. Vale.

EPISTOLARVM

PAULI MANVTII

LIBER SEXTVS.

FRANCISCO RICHARDOTO

Episcopo Atrebatensi.

VM antea tibi, ex hominis mihi amicissimi, tuique studiosissimi, singularis viri, Octauij Panthagathi sermone tribuebam plurimū, ac te nōdum mihi de facie notum, colere tamen, & diligere non vulgariter cōperam

p̄eram tum verò , vt legi orationem tuam, nuper
habitam in Symbolo Cameracensi , qua nescio an
quidquam adhuc viderim pr̄stantius, dici vix po-
test , quantum ad meum de te iudicium , quantum
etiam ad amorem accislerit. vidi enim, vt in tabella
pictam, atque expressam, ingenij, doctrinæ quæ tuæ
imaginē excellentē : quam intuens, amore tui sum
incensus incredibili, sic, vt ardentius esse nihil pos-
sit. &, quanquàm assiduis destinebar curis, feci ta-
mē, studio scilicet impulsus, vt his tibi literis aliquā
voluntatis in te meæ significationē darē. nam, etsi
tu is es, cuius virtutes, quasi pleno theatro spectatæ
iam ita notæ sint, vt nec augeri cuiusquam pr̄co-
nio, nec minui vituperatione possint: me tamen ita
animatum esse velim existimes, vt, cū multi cer-
tatim te ornent laudibus, ego tamen in eo vel prin-
cipatū appetam, vel superiorem certē feram nemi-
nem. Nam, quod te de studijs meis non pessimē sen-
tire, & Ioannes Richardotus, pr̄clara indole iu-
uenis, natus ad omnem laudem, planēque te auun-
culo dignus, affirmat, & literæ tuæ, ad illum scriptæ
significant: valdē triumpho, atque istam opinionē,
mihi crede, beatorū hominum copijs, atq; opibus
nō cōparo solūm, verūm etiā antepono. quid enim
optabilius, quā ijs placere, quorum virtus, & vita
tum principibus viris, tum etiā populo placet vni-
uerso? quid autē accidere cuiquā possit illustrius,
quā a te laudari, qui ita viuis vt nihil agas, nihil
expetendum putes, nisi cum eximia laude con-
iunctum? notum enim genus est institutorum tuo-
rum, nota industria. Scimus quos ex ingenio tuo
fructus Atrebatēs tui partim iam colligant, par-
tim etiam expectent: dicerem, nobis inuiden-
tibus, si aut ex eo genere virtus esset, quæ non
longē distribui, non communicari passim facilē
posset. quod cū ita sit, non committam tamen,

vt te horter vt ad nos quoque tua scripta peruenire velis. quod enim publicè profuturum videtur, in eo neque cuiusquam hortationi bonitas tua, neque consilio prudentia locum relinquit. lætabor potius, quod ea sis & voluntate, & virtute præditus, vt optimè de Catholica Ecclesia mereri, eamque miseris temporibus labefactaram confirmare maximè possis. quo factò, inibis maximam gratiam ab omnibus bonis, tibi que perennè gloriam, & ea, quæ summis meritis proposita sunt, præmia consequeris. A me velim, si quid tua, tuorumve causa præstare possim, quanquàm, & quam tu firmus ab omni re sis, & quàm ego imbecillus, intelligo: veruntamen, si acciderit, vt vel amplitudini, gloriæque tuæ, vel eorum, qui tibi chari sunt, commodis seruire possim, expectabis eadem à me, quæ soles ab ijs, quorum valde cognitam habes fidem, beneuolentiam, obseruantiam. dabo operam, & assequar, vt spero. vt opinioni tuæ officia mea respondeant. studium quidem, si res poscet, extabit eiusmodi, vt nec obscurum esse, nec mediocre videri possit. Valæ. Romæ, Prid. Id. Septemb. M.D.LXV.

NICOLAO GOCIO

Epidaurum.

Multa virtus præmia, sed nullū habet seipsa præstantius. itaque nisi te ipsum prorsus ignores, valdè te lætari necesse est, mi Nicolae, tum doctrina, tum etiam eloquentia tua: quarum alteram ex hominis mihi amicissimi, cuius testimonio plurimū tribuo, Pauli Bosij literis iam pridem habeo cognitam, altera sese ostendit in epistola tua, sic, vt speciem egregiam veteris Romanæ linguæ propemodum in te vno mihi videar agnoscere. Quocirca patriæ tuæ gratulor, quam præclaris institutis, opibúque florantē præcipua quadam scientiæ tuæ gloria nobilitat,

rat. Gratulor etiam mihi de amicitia tua: cum qua, mihi crede, neque regum opes, neq; vlla omnino fortunæ bona confero. Nec verò Imperatores illos veteres, quorū bellica facta historiarū celebrant, tantam ē suis triumphis, atq; ex insigni illa laurea cepisse voluptatem existimo, quantā haurire me sensi, cū eam partem legerem literarum tuarum, in qua, rationem studiorum meorum probari tibi vehementer, significas. quod si tu aliter sensisses, mutassem institutum, meque ad consilium tuum, tuaq; præcepta totum contulissem. Et, quoniā quid præstare possis, video, cupio, te aliquid mandare literis, quod ad posteros perueniat. Plura vellem, sed auocant negotia. vnum illud addam, te mihi esse in oculis, idque tuo merito. ferus enim, ac ferreus nimis est, qui te amore singulari non amat tot præditum suauitatibus ingenij. Ego tibi à me singularem benevolentiam, & perpetuam tui nominis obseruatiā polliceor. Vale. IIII. Id. Sextil. M. D. LXL.

IOANNI SARIO ZAMOSCIO

Patavium.

Sæpe mihi antea literæ Caroli Sigonij, cui quantum tribuā non ignoras, præclarum & humanitatis, & ingenij, doctrinæque tuæ testimonium dederant: itaque te eram complexus amore non mediocri, sic, vt fauerem tuæ laudi mirabiliter, idque vt ipse illustri aliquo signo intelligeres, vehementer cuperem. vt optabam ita contigit. nam, cū tu animum induxisses valere me gratia apud Petrum Miscoium, florentem virum honoribus: opibus, omniq; virtute, facile impetrauit a me Sigonius, cū tuo nomine rogaret, vt ei te commendarem literis quā possem diligentissimè. verum, vt est Miscoius in liberales doctrinas egregiè animatus, & ingeniorū existimator intelligens, nō dubito, quin tibi plus

apud eum virtus tua , quàm mea commendatio profutura sit. vtvt erit , ego mihi interim facultatem esse datam testificandæ beneuolentiæ in te meæ , etiam atque etiam lator. quod ita velim interpretaris , vt acceperis me beneficium , non dedisse existimes : quando hinc vel orta inter nos , vel certè aucta amicitia est , & mutuo iam literarum quasi pignore confirmata . quod si ad hanc animorum consensionem , qua tamē coniungi absentes videmur , communicatio sermonis , & suauitas consuetudinis posset accedere , id quod forsitam optamus pariter , sperare mihi per meas rationes , tibi per studia tua non licet : præstantes , opinor , fructus caperemus eorum studiorū communione , quæ qui verè sapiunt , sola esse instar vitæ putant . quanquam hanc mihi aliquanto iniquies , quàm tibi , ferendam esse iacturam intelligo. tu enim istic & abundas otio , cuius mihi fructus ; nisi conmentarer interdum aliquid antelucanis horis , planè eriperetur omnis : & cùm te Sigonio nostro , humanissimo viro , non ijs modò artibus , quæ specie quadam alliciunt , & defessum grauibz curis animum recreant , verum etiam ijs , vnde ratio sumitur , & moderatio vitæ , instructissimo , totum , vt audio , dedideris , mihi crede , non est , quod aliunde quidquam petas , aut cuiusquam præterea viam in hoc genere vocem desideres. Quare isto bono frui , dum licet : in quotamen admonitionem , & consilium meum prudentia tua non expectat , atque hoc equidem nomine tibi plurimum , vt debeo , gratulor. me verò absentem dilige , itaque statue de mea voluntate , vt multos credas vsu , & familiaritate , quotidianisq; officiis coniunctiores tecum esse posse , quàm me , amore autem , & studio prorsus neminem. Vale.

Romæ, Ral. Nouemb.

PETRO

PETRO MISCOVIO.

A quo die, accitus à summo Pontifice, ad Urbem veni, otioso nunquam esse mihi licuit, & quantum diuino, eadem perpetuò erant omnia. neque verò salutationibus quotidianis, quarum pleræque mihi quidem voluntariæ sunt, necessarias quasdam alijs ambitio facit, valde me deditum esse velim existimes. valeant hæc, etsi quid est generis eiusmodi: ego in ea cura, quam suscepi, vt emendati edantur sacri libri, mihi esse hærendum intelligo, & eo magis, quòd ad res præclaras, communemq; animorum vtilitatem, ita Pontificis voluntas incumbit, vt excitet studia multorum, eaque intermittere, aut languescere non sinat. quæ si tibi, vt arbitror, iam nota sunt, non dubito, quin me cessantem in officio literarum, omni vel negligentia, vel obliuionis amicitia inter nos instituta culpa liberares, sin ex me primum hæc accipis, æquiores saltem in posterum te mihi præbere debebis, & existimare id, quod res est, me tibi ex ijs, quos in longinquis terris viuentes, similitudine mihi studiorum coniunctos, libenter cœpi diligere, præcipuam vni præstare memoriam, atque obseruantiam, nec mei iam in hoc officio dissimilem esse posse, quando tu quoque, vt audio, quotidie tui similior es id est, earum virtutum laude præstantior, quarum fama tibi multos non mediocri voluntate, me verò aliquot ab his annis planè singulari studio deuinxit. Ac vide, quid verus amor valeat. ego cum tibi me comparare nulla re audeam, ne vtrumque nostrum videar ignorare, tamen, cuius in te animi sum ipse mihi conscius, in eo te respondere, libenter credo. fert hoc humanitas, postulat consuetudo tua: exigit etiam amicitia nostra, cuius equidem recreor memoria, honestor etiam nomine. hac spe fretus, à te

peto, vt Ioannem Sarium Zamoscium, qui hanc epistolam cum suis literis ad te mittet, ita conplectaris, vt meam commendationem, quod ille sibi persuasit, valuisse plurimum intelligat. est in familiarissimis, atque intimis Caroli Sigonij: & excellit, ipso teste Sigonio, moribus, ingenio, omni denique indole virtutis. iam, quæ mihi cum Sigonio intercedat necessitudo, quanta studiorum, animorumque coniunctio, quam cōsentiamus in literis, aut quam fauiter interdum dissentiamus, vt ego mihi illum semper anteposuerim, ille mihi semper tribuerit plurimum, vtriusque scripta declarant. suscipe igitur, si quid non modò mea, verum etiā Sigonij causa vis, & orna, quantum potes, excultum doctrinis iuuenem, præstatis animi, natum ad patriæ suæ decus, tui verò mirificè studiosum, atque peraman-tem nos enim simul in illo ornabis testimonio beneuolentiæ tuæ, quam cognosci à quàm plurimis, & nos aliquid apud te esse, quia vehementer hæc ad nostram laudem pertinet, propterea vehementer cupimus. Vale, & Patricio meo, nisi graue est, salutem meis verbis plurimam. Romæ, XIII. Kalend. Octobr. M. D. LXI.

IO. SARIO SAMOSCIO

Patavium.

Est, cur gaudeam, capere te fructum aliquem ex ijs literis, quas ad ornatissimum virum, Petrum Miscouium, de te scripseram. quanquam hanc ego iam letitiam animo præceperam, quippe qui & Miscouij præstantem humanitatem cognitam haberē, & in te ipso esse multa, quæ amorem concilient, non ignorarem. quod si te nobis, id est, alienioribus, tua virtus ita commendat, vt cupiamus tua causa, quidquid possumus: cur eadem virtus omnia tibi à tuis, nulla cuiusdam commendatione,

non

non impetret? hoc te quoque existinare, cum intueor studia tua, facile mihi persuadeo: nec dubito, quin, ex quibus artibus manant hæc, quæ tibi proposita sunt, quæque adeptus in summo splendore, ac dignitate viues, eæ tibi artes chariores quotidie sint, cum præsertim excellere te intelligam industria, doctrina, eloquentia sic, ut alios tua laude commoueas, exemploque doceas, male suis rationibus consulere, si quem à sempiternis præmijs paucorum annorum labor auertat. Patricius denuò cupit Venetijs imprimi sua fragmenta. in ea re meam operam videtur exposcere. nec mihi voluntas deest: amo enim hominem amore non vulgari: sed, absens quid possim, non video: nec libenter suscipio. quòd si parum succedat, amici animus offendatur, & ego illius angar molestia. scribam tamen ad eum, cum vacabo. nã nunc occupationibus valdè vrgeor. Vale. Romæ.

IOANNI TYRRITIANO

Sermonetam.

Et si eram valdè districtus earum rerum cura, quæ ad sacrorum librorum editionum pertinent: cui toto muneri, me esse à Pio IIII. Põtifce Maximo non contemnenda conditione præpositum: credo te audisse? tamen, acceptis literis tuis humanissimè scriptis, & elegantissimè, vicit occupationes meas, nec à me responderi nihil est passa recordatio nostræ veteris amicitie, quam à virtute ortam eadem postea virtus aluit, atque conseruauit. Ego te, mi Turritiane, quo primùm die cognoui, dignissimũ duxi, quem omnes homines in oculis ferret: ita sum delectatus ingenio tuo, ita doctrinam, ita mores probaui. Cõsuetudinem tuam, atque vsu inter nos assiduam, cum vehementer expecterem, per vtriusque rationes consequi non licuit.

nunc, siue casus, siue nostra voluntas ita tulit, vt ego Romæ, tu Sermonetæ viueres: lator plurimum hac locorum propinquitate, & spero futurum, vt maiores mutuz beneuolentiæ fructus, si minus præ-
sentes, literis saltem consequamur. ego tibi omnia, quæ potero, diligenter officia præstabo, memoriam quidem & beneuolentiam, vt debeo, singularem. De tuo statu, audieram antea sæpè à Laurentio Gambara, proximis autem diebus à familiari tuo, iuvene suauissimis moribus ornato, cognoui ea, quæ mihi lætitiæ attulerunt incredibilem: valere te gratia, & autoritate apud Sermonetanum Cardinalem omni laude cumulatam, eiusque fratrem, Bonifacium, Principem, maiorum suorum virtute simillimum: in Auditoris munere nunquam te à iure, & æquitate discedere, consequi tamen humanitate, & ingenij præstātia, vt summis, & infimis charus æquè, iucundusq; sis: filiolum te habere indole optima, quem patris domestica virtus ad verum decus excitabit. Hæc de te, vt optabam, quæ spero fore perpetua: de me, præterea, quæ ab alijs accepisti, nihil ferè habeo, quod significem. valeo satis commodè: filius discit apud me diligenter: nec pœnitet, quātum proficiat. viuimus, mediocri fortuna contenti. Vale, & clarissimo Principi, cuius ego parentem, cū viueret, auum autē pater meus omni obseruantia coluit, salutem plurimam, officiosè manum osculatus, meis verbis dices. Romæ, VI. Id. Nouemb. M. D. L. XI.

ANDREAE SILVIO

Venerias.

Vix credas, mi Silui, quā sæpè in magnis occupationibus tangar desiderio tui non enim tuæ suauitatis, non ingenij, nō etiam pudoris ingenui, quo delector in primis, exemplum facile reperio, moueor

ueor etiam promisso illo tuo interpretationis Horatianæ, de qua te absentem interdum admonere possum, præsentem quotidie appellarem, ac penè conuicio exigere quis enim qui de poetis modò iudicare aliquid possit, vni inter latinos omnes Horatio, vel acumine ingenij, vel sententiæ grauitate, palmam non tribuit? quis igitur non magnopere tuarum lucubrationum cupiditate capiat? dixeras, velle te omnia, quæ ille à Græci plurima transtulit, vt suam poësim, tanquam auro purpuram, illustraret, diligenter colligere, oculisque omnium, vt imitandi ratio pareat, subiicere. totum opus erit egregium: sed hanc maximè partem, in qua non admodum aliorum elaborauit industria, à te homines eruditi vehementer expectant, & augetur expectatio sermonibus meis. Quare velim, si quid ego apud te sum, vel potius. si tibi ipse charus es, ad urbem te conferas ineunte vere, nusquam certiora aut maiora bonis artibus proposita sunt præmia. alijs in locis, tanquam peregrina, procul aspicitur virtus: hic statim colitur, vt domestica complexu excipitur, fouetur sinu. quis autem ipse sibi tam iniquus esse velit, vt, vbi aliquem possit, atque adeò maximum suorum laborum, & vigiliarum fructum ferre, ibi nō & sedem ponere, & perpetuam vitam ducere, animum inducat? exempla ne quæras: vndique enim suppetunt. Hæc tantum scripsi raptim, in magnis temporis angustijs, vt intelligeres, me esse memorem amicitiae nostræ, & cum assiduus distinear curis, de tuis tamen commodis, & ornamentis cogitare. Vale.

IOANNI TERRITIANO

Sermonetam.

In magna iucunditate, quam tua mihi attulit epistola, molestiæ nonnihil, ac doloris aspersit illa

pars, in qua, Bonifacij Caictani nomine, Principis egregij, cuius causa velle me omnia atque etiam debere confiteor, accuratè petis, vt ad eius filium liberalibus excolendum disciplinis conferam studium, & industriam meam. quod idem antea cum & sæpè, & vehementer peterent Cardinales aliquot, optimè de me meriti, inuitus equidem, tamè pernegauì: neque verò ob eam causam, quia, priuatim docere, præsertim in vrbe Roma, dignitatem non habere, arbitrantur multi: quod mihi quidem videtur secus. quod enim scire honestum est id cur docere turpe sit, non intelligo: sed multò magis, quia publici muneris cura, libèter à me pro communi vtilitate suscepta, vacui sanè temporis minimum relinquit. & id ipsum, quod relinquitur, iure quodam suo sibi postulant, atque exigunt studia mea. quanquàm ab his me sæpè vel salutandi necessitas, vel amicorum auellit interpellatio. ita traducuntur dies. honestè inquires fateor. addo etiam, satis iucundè. non enim me *μισανθρωπος* quendam, adhorrèrem à consuetudine hominum, & humanitatis expertem, natura finxit. veruntamen, cum illa, tibi non ignota, studiorum nostrorum suauitate voluptatem nullam comparo. quod si nobilissimi adolescentis conformandum optimis artibus ingenium susceperem, valdè mihi cogitandum esset, quid patri eius, & patriuo, quid etiam aui memoriz, quem colui studiosissimè, quid familiaritati deberem. sæpè mihi occurreret mea fides, & suscepiratio muneris, & hominum quoque opinio, cui seruiendum esse non ignoras. quæ profectò vel singula tanti sunt, vt maximam à me diligentiam flagitare videantur: cum in hac tot rerum occupatione tanta ne mediocrem quidem præstare possim. Filius meus, cui te benè ominari gaudeo, mea vocat iam, qua quotidie serè aures eius antea peris.

personabant, in discendo non vitur. sic enim in-
traque versatur lingua, vt suo iam studio potius
quàm nostra proficiat industria. Quare velim eo te
esse locoingas, quo ego sum: & si nec officij me
putas ignarum esse, nec obstare, quo minus officio
satisfaciam, voluntatem vides, tribuas hoc amici-
tiz nostræ, & æquitati tuæ, vt causam meam apud
optimum Principem diligenter agas, eiq; de meo
sensu, & studio ita fidem facias, nihil vt sibi tam
esse deditum sentiat, quam operam omnem meam,
atque curam. nec male me quidquam, quàm eius,
eum possim, obsequi voluntati, & cum non pos-
sim, vehementer angi. hoc tu cura, & perface, si me
gravi sanè solitudinis onere leuatum vis. faci-
le, vt opinor, vel humanitas illius, vel ratio ipsa,
quod cupimus, impetrabit, idque à te, ne videar
humanitati tuæ diffidere, pluribus verbis petere
non debeo. Vale. Romæ, XVI. Kalend. Ianu.
M D. LXI.

*COLAE ANTONIO CARAC-
ciolo Marchioni Vici Neapolim.*

Auum tuum, Marchionem Vici, virum omni
laude cumulatum, vita excessisse, amicorum lite-
ræ significant. quo equidem nuncio, primùm ve-
hementer sum cōmotus, cum mihi veniret in men-
tem doloris tui, quem ex illius interitu, conspectu
erepto charissimi hominis, & fructu amisso maxi-
marum virtutum, quibus in vita excelluit, iure sus-
cepisti: deinde, vt me colligi, occurrebant multa,
quamobrem animus meus à mœrore abductus nō
mediocri solatio conquiesceret. Quid enim est in
hac vita exoptandum? vita ipsa, dixerit aliquis,
num quid præterea? virtus, & bona existimatio: sine
quibus ipsum, viuere, sapientibus iucundum non

est, amplæ fortunæ, quas Peripatetici non neglexerunt, amicitiaë quarum vsus in secūdis rebus delectationem, in aduersis vilitatem semper, interdum etiam salutem affert. At hæc auo tuo, diuino quodam munere, omnia contigerunt: qui & ad vltimam ferè senectutem vitam perduxit, & sempiternam laudem, militari scientia, ac fortitudine partam, posteris reliquit, opibus autem non abundauit solum, verum etiam optimè vsus est, amicitias, & clientelas, officijs, & liberalitate quasitas, coluit diligentissimè. Quæ cum ita sint, non tibi dolendum est eius interitu, quem sciebas natum esse mortalem, sed lætandum potius, quod ita vixerit, vt minimum ei mors, quæ multorum nomina cum corporibus extinguit, adimere posse videretur. viuet enim auus tuus, viuet, inquam, in hominum memoria, quàm diu probitati, consilio, virtuti locus erit. atque ille quidem lætari vehementer solebat, cum te nepotem suum, omni decore florentem, hæredem sibi futurum cerneret, non earum modò rerum, quæ fortunæ bona dicuntur, sed etiam virtutis, ac sapientiæ, quæ neque à fortuna dantur, nec eripientur vnquam. itaque debes eniti, & curare, quod te iam egregiè præstare audio, vt eius in te virtutes agnoscantur, &, quam veræ gloriæ viam iam ingressus es, per eam celeri cursu eodem pergas. sic enim breui ad ea, quibus iam, bonis omnibus mirificè fauentibus, ac lætantibus, appropinquas, immortalitatis præmia peruenies. me quidem perpetuò præconem laudum tuarum, si quid mea vox valeret, fore pollicerer: studio tamen, & conatu, si minus re ipsa licebit, fortasse consequar, vt, quæ mea sit erga te obseruantia, quæ de tuis virtutibus opinio, quæ tua simul in me merita, homines intelligant. Vale. Romæ, Pridie Kalend. Mart. M. D. L X I I.

IO. ANTONIO SERONI

Neapolim.

Et si non dubito, quin tu pro tua prudentia, quibus assidue distineat curis, & quæ negotiorum onera sustineam, præclare intelligas, tamen peccasse mihi videor, nec à me ipso veniam facile impetro, qui, acceptis literis tuis, humanitate simul, & ingenio conditis, respondendi officium ad hanc usque diem protulerim. hac enim me esse mente, velim existimes, ut nihil aut à fortuna consequi, aut ab industria possim, quod tui similibus amicitijs anteponendum putem: atque nullius mihi non modò culpe, sed nec erroris conscius: magno tamen in dolore versor. appellasti me prior suauissimis literis, ornasti laudibus: amoris nulla significatio est, quæ vacauerit epistola tua. quibus in rebus gratiæ referendæ facultatem non habeo: studio tamen, & memoria benignitatis tuæ, partes meas facile tuebor. quâquam quod ad laudes attinet, quas in me plena manu congeffisti: vix possum constituere, lætitiæ ne plus, an molestiæ mihi attulerit iudiciû de me. tuum nemo ferè amat, nisi de quo bene existimat: cur igitur à quo amari vehementer cupio, ei me talem videri, qualis nunc quidem certè non sum, atque utinam aliquando esse possim, non vehementer gaudeam? rursus, cum ad me ipsum cogitationem conuerto, meique vires ingenij cum opinione tua confero, statim illustrat veritatem ratio, erroremque mihi tuum cum pudore meo, atque etiam, ut verè dicam, non mediocri cum dolore patefacit. quamquam, cur ergo errare te credam qui studio, & doctrina iam pridem es affecutus, ut minimè omnium in hoc genere falli possis? nec seruire auribus certè vis, homo ingenuis disciplinis eruditus. quid ergo est? Socratem videlicet imitaris, & ironia te dolo-

&at. nam, quod tua bona minuis, nostra verò, si
 qua sunt, auges. amo equidem in altero modestiam
 tuam, in altero humanitatem: verum hoc scito, &
 patere æquo animo, me de te ipso contra te senti-
 re, persuasum iam elegātia & subtilitate literarum
 tuarum: quas qui legerit, quā longē per eloquē-
 tiaz viam processeris, intelliget. De me autem, uti-
 nam sentētiā tuā scripta mea non refellant: qui-
 bus ut ingenium non defuerit, quod tu existimas,
 ego aliter statuo, diligentia certē, quæ subleuare
 ingeniū potuit, in magnis occupationibus, & vāle-
 tudinis infirmitate semper defuit. Quare omitte,
 quæso, ironiam istā, & æqua lance vtrumq; no-
 strum perpende: ita fiet, ut, quæ in me ornamenta
 contulisti, maximā eorum partem in te trāsferas.
 Ego enim, si quis voluntatem, vel si etiā industriā
 in me laudet, facilē patiar: cætera non agnoscam.
 te verò, quanquā antea eruditissimi, & in primis
 acuti iuuenis, Io. Vincētij Pinelli testimonio ma-
 gnoperē credebam, tamen ex vna tua epistola, tan-
 quam: ab ungue leonem, planē totum cognoui. ita-
 que, cū tibi de ista pręstātis ingenij facultate, do-
 ctinęq; copia plurimum gratulor: tum verò, ut tua
 bona noris, id est, ut aliquid literis mandes, quod
 omnis posteritas in manibus habeat, pro instituta
 inter nos amicitia non hortor solū, verū etiā
 rogo. Quod reliquum est, licet inter bonos haud
 valdē necessariā officij promissionē existimem,
 pręsertim in ea necessitudine, quā studiorum si-
 militudo peperit: omnia tamen, quæ pręstare pos-
 sum, quæ summa esse cuperem, sed ea tamen, quæ-
 cunque sunt, in omniū tuis rebus, minimis, ma-
 ximis, æquē tibi polliceor, ac si iam pridem amare
 coepissemus inter nos. hoc enim, & alijs frui priui-
 legijs decet eas amicitias, quæ à studio virtutis e-
 manant. Vale. Romę, Kal. Mart. M. D. LXII.

NICA

NICASIO CASLETANO

Patauium.

Patauium te venisse, quæ semper vrbs officina quædam est habita doctrinæ, lætor equidem communium studiorum causa plurimum. cerno enim iam animo, vbi tu philosophiam cum eloquentia coniunxeris, quantum ornamenti literis nostris, quantum splendoris accedet: sed mecum actum est incommodius, qui, quo tempore nobis, vnus dici tantum interuallo disiunctis, præsentis amicitia nostræ fructus nullo negotio capere licuisset, quo mihi optatius, aut iucundus esse nihil potuit, tunc abesse à te cogar, & omnem suauitatis, delectationisquæ nostræ spem in mutuo literarum officio reponere. crede mihi, hac ego cura vehementer angor: quippe, cuius imaginem humanitatis, ingenij, eloquentiæ iam pridem vidi in epistolis tuis, ac sæpè sum animo contemplatus, ea si propius aspiccerem, qua lætitia, qua voluptate perfunderer? valeant, si qui aut opes, aut honorû insignia, vel illustrium virorum ambitiosas salutationes tanti æstimant, vt hæc bonis, iucundis, sapientibus, id est, tui quàm simillimis amicis anteponant. Accedit ex occupationibus molestia, quibus inpedior, quo minus tecum per literas quàm sæpissimè colloquar. quod ob eam quoque causam ad te scribo, ne mihi vitio vertas, nèue obliuione, aut negligētia mea potius, quàm negotiorum multitudine, factum suspiceris, quod paulò serius fortasse, quàm expectabas, epistolæ tuæ respōderim. nulla enim re magis, quàm deserti officij memoria, crucior. nec tamen ab amicis plus, quàm commodum eorum, aut etiam voluntas ferat, vnquàm postulo. itaque amicū nostrū cur excusares de infrequentia literarū, causa nihil fuit, quiduis enim mihi potius persua-

deri patiar, quàm ei me absenti effluxisse ex animo, quem ego præsente quibus coluerim officijs, quæq; ad eius laudem studia contulerim, optimus ipse testis est. At scribit perquam rarò. Fortasse aulicæ citæ consuetudo ita fert: fortasse etiam, cum velit, per negotia, non licet, vel priuata, vel publica: aut si licet, nostram amicitiam, quæ satis per se firma est, non modò literis, sed nec vllò prorsus officio putat esse fulciendam. qua ego quoque in sententia sum. & tamen ita me comparauì iam pridem, si quid ab amicis præter meam expectationem omittitur, id ne accipiã durius, & malim omnia mitiorem in partem interpretari, quàm cõmittere, vt sanctissima necessitudinum iura suspicio, plerumq; falsa, violare possit. Atque hæc ipsa, nisi graue est, ad eũ perscribas velim: & hoc addas, me, cum primum Romã veni, de meo statu literas ad eum dedisse quas à communibus amicis fideli, & certo tabellario cõmissas, perijsse non arbitror, ab eo tempore noui nihil in meis rebus contigisse, nisi hoc nouum videtur, mihi cū hoc calo, cuius multi gratitatem non ferunt, adhuc quidem optimè conuenire. quod ei fore iucundissimum, certò scio. Tibi ad Carolum Sigonium, & Michaëlem Sophianum, præstantes viros, mihiq; & studijs, & amore cõiunctissimos, cur literis opus esse commendaticijs existimem? quasi non eorum vterque vt doctrina, sic etiam humanitate excellat. & profectò iam tibi ad eorum amicitiam, qua vir bonus, & studiosus nemo excluditur, aditum aperuit, nullo intercessore, virtus tua, illiq; te cognitum diligunt, tuæque in primis consuetudine delectantur, qua ego interdum cogitatione ita fruor, vt hac etiam specie falli me sinam, quasi ipse vestris deambulationibus, & sermonibus intersim. Ego hic, nisi me noctes aliquantum adiuuissent, caruissem prorsus
litte-

litterulis nostris. quarum suauitate pascor. nunc æ-
quato iam noctibus dierum spatio, vereor, ne non
oui quantum vellem relinquatur. Tu quam liben-
ter Patauij sis, quamque diu te futurum putes, quo
vtraris in philosophia doctore (nam Genuam, om-
nium facile principem, rariore iam dentium ordi-
ne minus explanatè loqui aiebam) hæc si ad me
scripseris, & simul, de singulis publicè interpretan-
tibus quid sentias, duplicem fructum capiam, &
quod ea, quæ scire aueo, cognoscam, & quod ex
litteris tuis, in quibus vernaculum illum Romani
sermonis leporem, & planè Ciceronianam elegan-
tiam mihi videor agnoscere. Vale. Romæ, IIII.
Id. Mart. M. D. LXXII.

HORATIO CARDANETO

Perusium.

De virtute rectè sentis, ea coniungit absentes,
& in eos, quos vnuquam vidimus, amorem concii-
liat. quod autem, vt me, quasi aliqua virtute prædi-
tum, diligeres, adductum te significas: amplector
voluntatem tuam: de amoris causa non disputo. sit
ita, vt existimas, vel potius, existimes quod lubet.
nam ego me tibi, qui sim, vnuquam aperiam, ne de
amore in me tuo, quem video esse non vulgarem,
aliquid atque adeò multum detrahatur. Ego, pri-
mum quod honorificè de me sentias, deinde quod
id ipsum elegantissima mihi declarandum epistola
putaueris, tantum debeo, quantum intelligo per-
solui à me vix posse. nam, etsi nullum à me offi-
cium, aut studium, quod ad tuam laudem, aut rem
pertineat, desiderari à me patiar: tamen, quod tu
me prior tua sponte ad iungendam inter nos ami-
citiā prouocaueris, par pari referre, vel si omnia
tua causa præstem, nunquam videbor. Quid, quod
ista humanitas, qua me tibi deuinxisti plurimū, in-

genij, eloquentiæ, doctrinæque laude cumulatur, quæ facile apparent in literis tuis. itaque dedi statim eas legendas filio meo: vt exemplo tuo commoueretur, & quasi tua per vestigia ad eandem gloriam contenderet. Tibi autem vehementer gratulor, quod tam præclaram latinè scribendi facultatè sis adeptus, proprio tu quidem naturæ munere, verum, nisi accessisset Grifoli mei, viri doctissimi, atque integerrimi, egregia disciplina, & ad disciplinam studij, & industria tua, nunquàm is fuisses, cui possent invidere multi, similes esse paucissimi. Roma discessisse Ioannè Baptistam Titium, probum iuuenem, & in primis eruditum, antea magnopere doleram, nunc eò minus angor, quòd vos vnà esse, & colloqui de studijs communibus ex literis tuis intellexi: ex quo, non dubito, quin fructus ad vtrumque, vt in literis vterque excellit, maximi perueniant. Salutem ei meo nomine, si modò adhuc istic est, dices: sin discessit, quod tua causa nolim, literis ascribes. Vale. Romæ, XI. Kalend. Quintil. M. D. L XII.

CHRISTOPHORO SAXO

Perusium.

Horatium Cardanetum, licet ignotum mihi de facie, tamen ob eius excellètem doctrinam, & eloquentiam, vehementer diligo. is mihi disertissima epistola non vulgarem virtutis tuæ significationem dedit: cuius testimonio commotus, vel si tua scripta nunquàm legissem, nihilque ex aliorum sermone de tuis optimis institutis, ac studijs cognuisssem, tamen ita statuerem, te mihi non modò amandum, verum etiam, quantum in me esset, ornandum: si modò ornamenta desiderat virtus tua, quæ te ipsum iam pridem, istamque ciuitatem illustrat. Sed, mihi crede, vberius nemo de te, aut honorificentius loquitur, nemo mihi pluris est quàm

quàm Rhetor tuus: cuius facultate, & copia facile sum adductus, ut comparem te maximis viris. tuâque causa, quæ possum, quæque etiam non possum, cupiam. quod si credideris, in re à te fieri senties, quod nunc si facis, tua sponte, non meo merito, facis, ut me diligas, & expectabis à me eadem, quæ à familiarissimis tuis: quorum, pro tua probitate, & eruditione summa, numerum audio esse quam maximum. Tuis oculis restitui cupio, quod vel assiduus librorum usus, vel ætas iam ipsa, ad omnem corporis infirmitatem proclivior, ademit. tu tamen, quando animo, ac mente vides ea, quæ simul cum oculis amitti non possunt, frui cogitationibus tuis, & forti animo feras hoc quidquid est incommodi. malum enim, aut calamitatem, quo tu vocabulo usus es, nunquam vocabo id quod à culpa seiunctum esse crediderim. Vale. Romæ.

FRANCISCO SEVERO

Ferrariam.

Cum tuas literas legere cœpissem, in quibus mihi amantissime, quod ad urbem migraverim, gratulaberis, primum accusavi tabellariorum incuriam, qui eas tam serò pertulissent: deinde, cum ad clausulam legendo peruenissem, liberaui culpa tabellarios, de te cœpi querere, quod etiam nunc quero quid consilij tui fuerit, ut, qui primis diebus, aut etiam primis mensibus aduentus mei nullam omnino lætitiæ tuæ significationem dedisses, idem post annum denique, & eò amplius, omissum antea consilium gratulandi repetendum putaveris. neque enim hanc asserre causam potes, quod eo tempore minus commodè se haberent Romanæ res. nunc autem in eo statu sint, ut gratulatione dignæ videantur. nam contrà, quæ tunc tranquilla latis erunt, nunc turbulenta multi putant: ego tamen, ut opto,

sic etiam auguror, & spero, fretus infinita summi
 Dei clementia, & consilijs optimis Pij IIII. Pon-
 tificis, qui, publicæ quieti vt consulat, nullam ipse
 quietis partem capit, omnesque suas curas inten-
 tissimo semper animo tum in Ecclesiæ dignitate,
 tum in cōmuni salute defigit. At metuebas, ne cæli
 nobis, præsertim grauioris, obesset insolentia. Esto:
 tamen hunc dissimulare metum decuit: & ego, a-
 micissimo homine gratulante, bonum omne li-
 benter accepissem. Mores hominū fortasse, & con-
 suetudo aulica, & hæc propè quotidiana salutandi
 necessitas occurrebat: me cōtra, otij cupidū, huius
 ignarum ambiciosæ obseruantiz, quam hic veteres
 incolæ humanitatem, nos inquilini fucum appel-
 lamus, vix putabas hæc probare posse, nedum imi-
 tari velle. quod si ita est, paulisper, mi Seuere, tuam
 in me beneuolentiā possum requirere. partes enim
 videris eas abiecisse, quas tibi imposuerat amicitia
 nostra. tuum erat, idque sanè ego expectabam, vel
 præceptis erudire me, ad hanc disciplinam aptis,
 vel si tibi quoque hoc artificij genus incognitum
 est, hortari saltem, vt Romana studia ne cōtemne-
 rem, habenda inque loci, ac temporis, quod etiam
 sapientes probauerunt, rationem putarem. Hæc e-
 go, à te omissa, si essem in exigendis officijs paulò
 seuerior, etsi id pateretur amor in te meus, iure for-
 sitan expostularem. Sed nihil est tanti: & cupio mi-
 hi persuaderi quiduis potius quàm quo ipse animo
 erga te sum, eodem te erga me non esse. ac vide,
 quàm non iniquè tecum agam, atque adeò, quanto
 æquior in te sim, quàm in me ipsum. ego, si quid in
 hac scribendi tarditate peccatum est, sæpè id vtriq;
 nostrū pariter ascribo, interdum etiam auerto à te
 culpam, & in me totā trāsfero. nam, si tu hoc dixe-
 ris, nō abiecisse te officiū scribendi, sed ignoratio-
 ne rerum mearum distulisse, expectatē quotidie, vt
 aliquid

aliquid ex meo statu non ex humanissimi, optimiq;
viri, Pauli Sacraei sermone, sed ex meis literis co-
gnosceres: quidquid enim scripisssem, ad id tuas li-
teras accommodaturum fuisse: hoc, inquam, si di-
xeris, in tuto tua causa est: neque solum excusatio-
nem tuā agnoscere cogar, & probare, verū eiam,
quod contrā asseram ad amouēdam à me culpam,
fortasse non reperiam. itaq; absit omnis querela: &,
si quid offensum in hoc genere à nobis est, vicissim
alter alteri largiamur. verus amor, ac summus, quo
tu me, vt opinor, ego certè cōplexus te sum, nume-
rari inter nos, aut perpendi officia nō finit. quod si
fructum requireret amicitia nostra, quis esset vbe-
rior cōscientia mutuz voluntatis? sed profectio non
requirit, ipsa q̄ue sibi fructus est, sēque ipsam alit,
ac sustinet. atque equidem recordatione ipsa ami-
corum mēorum ita pascor, vt in secundis rebus ni-
hil iucundius, in aduersis hoc sēpē maximum solat-
ium inuenerim. Honores autē illi, quos tu sperari à
me vis, in quo aduersantur multa, modicē me ca-
piunt. quid enim habēt, quo melior fiam? quod cu-
randum est vnum. aut, si hoc non habent, cur expe-
tendi? cur igitur hac specie falli me patiar, aciemq;
mētis, homini à Deo datam, vt à malis bona distin-
guantur, inani splendore præstingi? illud optemus
potius, vt honesti pulchritudinem, nulla interiecta
rerum humanarū nube, contemplari liceat. quod si
assequemur, contemnemus ea quæ cæteri mirantur
& in priuata vita, minimo contenti, regū fortunam
adæquabimus. Romæ, VI. Id. Octob. M. D. LXII.

MARIO NISOLIO

Parmam.

Dum aliquid ad te scribere quotidie cogito, &
tamē diem e die expecto, spe vacui temporis, non
modò vt commodius, sed etiam vt vberius possim

scribere, fecit, vt anteuerteres, humanitas illa tua, quam ego coniunctā pari doctrina, in amore, & in ore semper habui, ac mihi quidē sine ratio ipsa, siue amor in te meus facilē persuadet, vt præceptum a'is te officij priorē locum, non solum æquo animo feram, verūm etiā gaudeā. quid enim mihi aut est, aut esse debet optabilius, atque iucundius, quā, à quo maximē omnium diligi cupio, eum dare operam, vt id me esse consecutū intelligat? Quod autem eorū librorū, in quibus & figurarū, & argumentandi, amplificandiq; varia genera cōplecteris, quasi specimē quoddā ad me mittendū putasti: siue tu id feceris, vt obsequerere studio meo, cū id me valdē cupere intelligeres, siue, vt elieeres iudiciū meū quod me velle tua causā multū, posse aliquid fortasse, hac quidē in re, animū induxisses, utroq; nomine est sanē, cur te amē, ac tibi debeam, plurimū, nec deesse patiar, qualecunq; est, voluntati tuæ iudiciū meum. Ego enim, vt verē dicam, istam excellentē ad benē de literis merendum animi tui propensionem ita probo, vt efferā laudibus. agere autē hæc te simul omnia, & implicari tot rebus eodem tēpore, quas curare singulas, & conficere permagnum est, æquē probare non possum. Nec me fugit, argumentādi, amplificandiq; ratio, præsertim a te adita, quem asferre fructum possit: sed figurarum via, natura obscurior, præceptis ad hanc diem minus cognita, vsu certē parū trita, poscere primo loco videtur lumen aliquod doctrinæ tuæ, vt ad exoptatam omnibus eloquentiæ laudem certum iter aliquando vnius industria patefaciat. duo reliqua mox: sunt enim præclara, planeque studio tuo digna: interim, hoc vnum si ages, primum tibi ipsi laborem valdē minues, sine vlla tamen imminutione laudis tuæ: deinde communis desiderij expectationem, ex inueterata iam tuæ virtutis opinione

nione ortam, explebis aliquanto maturius. quam multi enim sint, qui hæc Latinæ orationis lumina nondum viderint, ac ne esse quidem vlla suspicentur, quam pauci verò, qui, cum ea videant, imitandi tamen viam, & rationem ignorent, scis ipse omnium optimè, & iudicasti iam ab illo tempore, cum te hac ipsa de re confecturum esse autem quandam, eamque illustraturum vnius Ciceronis exëplis professus es. nimium diu debes, mi Nizoli, quod olim petëtibus à te tribus familiarissimis tuis, tuæque gloriæ cupidissimis, Petro Bunello, Paulo Magnulo, mihi tunc adolescentulo, sæpè promissisti. nec tamen vrgeri te audeo, hominem ætate infirmum, oculis non benè vtentem, publico etiam docendi munere districtum: sed meam sententiam de re dicendam putavi: in quo habui rationem in primis valetudinis tuæ, veritus, ne, cum multa senex admodum susceperis, omnia perferre vix possis: de tempore autem, etsi iam iudicaui non tam, quid ego, quam quid omnes cuperent, tamen ipse moderaberis ex prudentia tua. & eo quidè animo, vt in magna expectatione nos quoque de tuo cōmodo vehementer laborare, tibi persuadeas. Equidem, si me audis, etiam illud suaserim, ne ad figuras oratorum similia aggregares poëtarum loca. quorum enim? cum ab vno Cicerone omnis vbertas, & quasi silua tum rerum, tum verborum sumi possit. quod si poetis prodesse vis, hoc quoque separatim fiat: benè locabitur industria: nec ego aspersione ea studia, quæ colui adolescens, & quorum ope fateor me ad aliquā oratorij numeri scientiam faciliè peruenisse: nunc elabores velim & hanc vnā, & simplicem, omnium, vt ego sentio, maximā, ac difficilimā eloquentiæ partē quo in genere, siue tu verbo rū, siue sententiarū ornamenta quæras, non video, cur vno Cicerone contentus esse non possis. mihi

quidem, cū immensas eius opes intentis oculis
contemplor, egere interdum ipsa penè Græciavi-
derur: certè de nostris, qui ad eandem laudem as-
spirare potuerit, neque fuisse antea, neque fore
quenquam puto. Dixi, quid sentirem, ingenuè pro
mea consuetudine, libenter pro amore in te veter-
rimo, atque verissimo. tu quid statuas, vtrum insti-
tuta commutes an vt cœpisti pergas, pro tua singu-
lari sapientia iudicabis. Commentarios meos in e-
pistolas. Ciceronis. quæ Familiæres vocantur, cum
à te expectari video augeri mihi animos ad scribē-
dum sentio: & quanquam tu non instes. admoneri
tamen videor, vt absoluiam. sed hoc nec sine otio
fieri potest, & Romæ otium optare, eius est, qui
Romam ipsam ignoret, aut qui, quod accadat vni-
uersis, in eo sibi præcipuam conditionem sperare
solus audeat. Sed quia cessamus inuiti, & quia,
quod fuit in opere difficilis, id transactum iam est:
enitemur, vt reliqua diu non desiderentur. angu-
stia temporis obstabunt: at detrahare aliquid som-
no, & conferre ad elucubrandum licebit. turpè e-
nim nobis est, qui versamur in artium nobilissima-
rum studiis, antelucana vinci leuiorum opificum
industria, præsertim cū illi nihil præter ea quæ cor-
pori seruiunt, & vetustate corrumpuntur, nos ani-
mi fructum cum hominis immortalitate queramus
Vale. Romæ, IIII. Kalend Decemb. M.D.LXII.

ANDREAE GOSTINIO

Cracouiam.

Rectè coniecasti, obrui me planè negotiorum
fluctibus. nam, qui antea, cum essem Venetiis, vel
infini ordinis hominibus respondere ad me scri-
bentibus consueissem, scilicet Andreæ Gostinio,
doctissimo, & eloquentissimo viro, summa apud
principes authoritate, & gratia humanissime cri-
benti

benti, nihil rescriberem. tum verò me hominē non esse, minimēq; dignum ijs literis putarem, quibus ab incunte ætate ita meum studium dedi, nihil ut antiquius habuerim, nihil omnino duxerim præstantius. Feci tamen in summis occupationibus, ut orationem tuam legerē: de qua sic statuo, scriptam esse grauitè, & ornatè, sic, ut ex ista prouincia, quæ nunc egregijs floret ingenijs, tibi comparem paucos, antepōnam neminem. quo sanè nomine vehementer tibi gratulor, & liberalibus disciplinis, quibus ab ista eloquentia quantum ornamenti possit accedere mente iam prospicio. Perge, mi Gostini, per eam viā, quæ te ad immortalē gloriā ducit. nihil optabilius sapiētī, quā ea querere quæ, vulgus cōtemnit, eos vitæ terminos, quos natura præscripsit, virtute proferre, quod tu potes, & velle debes, & ut velis, ego te, amicitiz causa, nuper inter nos institutz, non solum moneo, verum etiam rogo. De migratione nostra video te ex aliorum literis cognouisse: nunc ex meis hoc scito amplius, cum hic & beneuolentia, & consuetudine fruor, nec mihi quidquam in mentem venerit optare, ac petere, quod à summo Pontifice Pio IIII. non facile sim consecutus: angī me tamen quod studiis nostris quorum quæ sit suauitas, ipse optimè nosti, ita diuellat ut ex ijs, quæ pro cōmuni vtilitate nō pauca eram exorsus, pertextere nihil liceat. quam iacturam, fortasse re minimam, tamen, ut adiuuandas bonas artes animi mei propensio est, fero molestissimè. Quocirca tibi iam, tuique similibus, qui mihi voluntate pares, doctrina, & otio præstant, cogor tradere vigiliam meam: idque facio libentissimè, qui publici commodi rationem ipsam per se, non cum mea laude coniunctam, plurimi semper fecerim. Ego tibi, si quid operæ nauare possim, id totū polliceor, ac defero, seruiam libentissimè, quātum

in me erit, voluntati cōmodisq; tuis. Vale, & Petrus Misconium, Andreā Patricium, singulares viros, quibus fortasse excidimus, intermisso literarū officio, rogo te, meis verbis diligenter saluta. Romæ

FRANCISCO MORANDO

Veronam.

Ex omnibus officijs, quæ in me plurima contulisti quæ cogitare sæpè soleo, nullum mihi scito plaris esse, quàm quod operam dederis, vt Iulij Iusti, Comitum omni laude cumulati amicitia consequeretur. nam, etsi antea, testimonio adductus tuo, præstare eum literis, ingenio. humanitate existimabam: tamen vicit opinionem meam illius epistola, sanè ita luculenter scripta vt ad antiquorum eloquentiam proximè accedat. non loquor ad gratiam: neque id amicitia nostra, nec natura mea patitur. huic viro, si cum generis nobilitate spectatur virtus, quanquam nihil est ipsa virtute nobilius, qui præferri possit, neminem video. itaque illum in oculis fero. ornare etiam laudibus cogito, & meam obseruantia, si fieri poterit, apud posteros testatam relinquere. tu, si sponderis ei de me, quæcunque ab homine coniunctissimo expectari solent, gratissimum feceris. Naugerius, cōtrouersia quadam impeditus, tibi vt arbitror, non ignota, suam professionē distulit inuitus. nunc nihil obstat præter anni tempus, quo minus in viam se det. quantum diuino, si Pontifex Bononiam se conferet, de quo rumor penè rancus factus est, itineris comitem se præbebit: sin minus, circiter Kalendas Martias, remissione frigoris, discedet. Orationem tuam licere tibi diutius, quam volueras, limare, ac perpolire, non molestè ferò. at obtestatio laudem inuēt: quasi præstare idem si temporis ad scribendum tantundem daretur, quiuis posset. tu hoc suspicaris

spicaris: ego secus: nam boni, & rectè intelligētes, ipsam rem æquissimis animis æstimabunt: improbi, & imperiti quid sentiat, laborandum non est. alioqui negotium nobis nunquā deerit. De rebus meis hoc vnū, quo lætari possis, accipe: frui me multorū beneuolentia: cætera satis frigent. causam conferamus in tempora: nam ab hominibus libenter culpam auerto. Pontificis quidem præstantē animum ita variæ, itaque graues distrahunt curæ, vt ignorare multa cogatur, multa etiam delegare alijs, qui præter suum negotium nihil curant. Valet filius, & res Romanas cupidè tractat, quibus libellum suum de Orthographia non mediocriter locupletauit. Vale Romæ, XII. Kal. Feb. M.D.LXIII.

IVLIO IVSTO

Veronam.

Franciscus Morandus, vir sanè ita probus, verique cultor, vt neminem vnquam fallat, ita ingenio, doctrina, prudentiaque excellens, vt falli ipse non possit, multa mihi Venetijs, cum vnā iucundissimè viueremus, de tua singulari scientia, integritate, suauitate morū, & eximia quadā ad omnes artes nobili viro dignas, propensione sæpè prædicare solitus est. credebam facilè tali viro affirmanti, teq; amabā vehementer, eius testimonio permotus: sed quanto eadem vidi illustrius, atq; apertius in literis tuis, quas ad me quò longiores, eò gratiores proximè misisti, itaq; ad priorem illam voluntatē, quam in te antea tantam cōtulerā, vt ad eam accedere nihil posse videretur, accessio tamen eiusmodi facta est, vt eorum studijs, qui te & summa, & peruetere necessitudine attingunt, facilè se æquauerit amor meus. nec verò me afficiunt illa quæ multis prima sunt, familiaris dignitas, amplæ clientelæ, & earum rerum, quas fortuna suppe ditat, copia. neque omnino hoc de genere nunc disputo: optem, si qui hæc

non habent, & qui habēt, honestē fruuntur. sed esse quædam haud paulō præstantiora, quæ neque extrinsecus affluant, & semel ascita nunquam remoueantur, quis nisi sanæ mentis expers dubitauit vnquam? quæ tu, cū illa quoque possideres, à maioribus parta, à præstante viro parente tuo aucta, ita tibi acquirenda existimasti, qua si hæc sola tui iuris, verèque tua propria futura essent, reliqua ad te parum, aut etiam nihil attinerent. mactæ ista sapientia, istaque virtute, qui enim, subducta rectè viuendi ratione, corpori se minimum, animo debere plurimum, sentit, qui ita factus, itaque institutus est, vt imperet ijs rebus quibus alij seruiunt: voluptatem nullam amet, ab honesto seiunctam, ipsamque honesti speciem ita contempletur, vt in ea totus hæreat: is vitæ fructum capit, is honorum vocabula contemnit, quiq; verus honor sit, & vnde manet, quidque vera nobilitas à fucata distet, solus intelligit. Hæc te olim videre, ac sentire adolescentem, cū tibi ipse dux esses in rebus egregijs ita strenuus, itaq; certus, vt nec ætas illa, quamplurimos in optimo cursu remorari solita, languidiore faceret. nec æqualium error à proposita gloria deflèteret, iure mirabātur multi: nunc, isto ductū sensu, ista incitatum voluntate, mirabiliter adiuuante natura, fortuna nunquā aduersante, cuius etiam cōmoda, quibus ad nequitiam abutūtur multi, ad virtutis vsum cōuertisti, peruenisse ad eam laudem, quò aspirare paucissimis licet, cur miremur? incēdi potius imitandi cupiditare, & cōmoueri exemplo debemus. equidē, à qua hora legi epistolā tuam, qua nescio an quidquam grauius, aut elegantius adhuc viderim, tantum abest, vt assentatus mihi sim ob eas laudes, quas in me pleno modio contulisti, vt etiam, si quam antea de me ipso opinionem susceperam, quæ sanè perexigua fuit, plane omnem depo-

deposuerim. quod si, se ipsum nosse tanti semper fuit, ut inter saluberrima, humanæque vitæ necessaria præcepta hoc præcipue veteres illi Apollinis oraculo tribuerent: quantum à me habeo beneficium, quas tibi debeo gratias, quod, ut ipse me penitus inspicerem, ac mihi posthac essem notior, effecisti. neque hoc simplex lucrum est, quod reuocata ad veritatem ratione, cœpi me magis diligere: sed accedit illud, quod acuisi industriam meam ut conformarem me, quatenus liceret, ad iudicium tuum, & quibus me laudibus ornandum putasti, ijs aliqua saltem ex parte respondere possem. quâquam, si tu me, quem ames, dignum iam existimas: cuius premij spe, euigilem, aut quid elaborẽ amplius? vberimum cepi fructum studiorum meorum nulla mihi merces amicitia tua præstantior, nulla charior esse potest: in ea tantum pono, quanti virtutem æstimo, quam certè omnibus rebus antepono. Congressum nostrum ita exopto, ut tibi non concedam: nec tamen sperare audeo futurum, ut vnâ esse possumus: nisi si, qualia sæpe multa contingunt, eiusmodi aliquid præter spem dies afferat, præsertim publicis rebus ita fluctuantibus, ut mutari multa possint. utinam iactura leui: quod equidem spero: veruntamen, si qua res orbem conuerterit rationum mearum, lenietur incômodum spe consuetudinis tuæ. Morandi quidem nostri, hominis humanissimi, atq; doctissimi, conuiuii domestico, quotidianisque sermonibus non dubito, quin perfruar. Vale. Romæ, XII. Kalend. Febr. M. D. LXIII.

MARIO CORRADO

Brundisium.

Si mihi omnia planè hic essent secundissima, quod utinam aliquando contingat, adhuc quidem, aduersi nihil est, quod ad rem domesticam, & me-

am, meorumque valetudinem pertinet: aliquis tamen in summo gaudio dolori locus esset, quod nec ipse ad te, ut interdum Venetijs solebam, praecipua occupatione quidquam possum scribere, & simul fructu careo literarum tuarum suauissimo: quo nihil ferre molestius possum, captus elegantia sermonis tui, eaque maximi erga me amoris significatione, quae licet minimè necessaria sit, si quando tamen in literis elucet, amanti nihil gratius, nihil iucundius est. quanquam hoc ipso nomine, quod ad me tam raro scribis, cur ego te, mi Mari, non amem magis etiam, quam soleo, si modo id fieri possit? agnosco enim modestiam tuam: agnosco humanitatem. nunquam tu hoc officium, quo absentes colloquimur, & cogitatione saltem coniungimur, quo quidem utriusque nostrum nihil optabilius existimo, intermissum esse patereris, nisi veritus esses, ne mihi diligentia tua, curis assiduus distento, rescribendi onus imponeret. quod si ita est, cessare tamen te, qui vacas, prorsus nolim. mihi vero hoc iuris non aringo, ne vnquam rescribam: sed hoc, te permittente, sumo, ut id commodum meo fiat. negligentia me peccare in hoc genere non putato, quod si memoriae meae parum confides, & diu responsum tibi à me deberi patieris, admonebis, cum videbitur, atque adeò exiges, nunquam mihi in appellando, modo, ut soles, Latine appelles, molestus eris: quin etiam gratiam inibis, quod efficies, ut cum aliquo soluam lucro, crebro regu standis epistolis tuis, quas lego libentissimè. Vale.

E I D E M, Brundisium.

Noli, obsecro, secus, quam debes, & quam te dignum est, aut de mea in te voluntate, aut de filij obseruatia suspicari. etenim te diligimus, sic planè, ut in ijs necessarijs, quibus cum quotidie viuimus, quosque

quosque in oculis pro summis eorum meritis gestamus, Marium Corradum quem nunquam vidimus, numerare soleamus, si dubitas, testes dicor: cum vnus instar omnium esse possit. nam Petrus Perpinianus, de cuius probitate, & doctrina non tu sentis melius, quam ego: ex multis meis sermonibus, quo tu apud me loco sis, quantumque tibi tribuam, optime coniecit. de filio autem quid putas? an tenero eius animo persuaderi quidquam posse, quod a meo iudicio, meaue consuetudine abhorreat? mihi crede: cum illum egregijs imbui studijs exopto, vt imitari cum laude possit domesticam industriam: tum hoc volo in primis, & hoc illi præcipio semper, vt amet eos tantum, qui virtute excellent, & quos amari, ac laudari à me sentit. in quo magnum capio voluptatem, quod eum video præceptis meis locum non relinquere, & in hanc sententiam sua sponte ita propendere, quasi propriam in eo sitam esse laudem existimet. itaque sumus erga te pariter animati, nec amicitia tua quidquam alterius, aut antiquius habemus. merito id quidem: quid enim te amabilius? quis te vincit humanitate, literis, eloquentia? nostri vero, nisi me signa fallunt, quæ tamen obscura non sunt, quis cupidior, aut etiam studiosior? At nihil ad te literarum, per tot menses. Vis tu nos alieni peccati culpam sustinere? non arbitror te tam iniustum: neque hoc humanitas, & consuetudo tua fert: accula eos, quibus id negotij dederas, vt literas ad nos tuas perferrent: quarum in desiderio diuisi fuimus, & mirabimur, cum sis in scribendo minime impiger, & cum ad Perpinianum bene longas epistolas mitteres, nos à te, tuos veteres amicos, ne schedulam quidem, aut literam accipere, cum præsertim de Inscriptionibus antiquis à filio meo, qui M. Brutum in eo imitatur,

qui non vult, valdè vult, rogatus esses. Quare nostram causam debes æquam iudicare, & arbitrari id, quod res est, si tuas literas, aut etiam sine literis Inscriptiones accepissemus, nuquam nos commissuros fuisse, vt officium nostrum desiderare posses. nam Palea tuus Aldi mei sitim suis promissis incendit, re nondum sedauit. Vale. Marcello fratri tuo salutem dices meis verbis. Romæ, X V. Kalend. Feb. M. D. LXIIII.

N. Episcopo creato.

Et si, de futuris rebus affirmare, grauitatis, & prudentiæ non videtur, coniecturam enim sæpè fallit euentus, & obscuritatis plena sunt omnia: si quis tamen eas persequitur diuinaudi vias, quæ ab excellentibus & ingenijs & studijs, à cognita industria, à spectata virtute ducuntur, hunc ego opinionis errore nunquam labi, hunc optimum esse vatem existimo. quæ me ratio mouit ante aliquot annos, vt de tua dignitate prædicerem ea, quæ partim consecuta iam sunt, partim sic à me expectantur, quasi longè non absint. quid enim agebant, & quo spectabant curæ illæ tuæ, ab ipsa penè pueritia susceptæ? quæ res, quæ spes tibi proposita fuit, cum Reginaldi Poli Cardinalis eximij, contubernium, ac domesticam consuetudinem expetebas? quid, cum Lutetiæ, post obitum Poli, Vicomercato, Patauij, Genuæ, præstantibus in philosophia viris, operam dabas? quidquam ne sequebare præter ea, quæ qui adipiscuntur, omni honore digni & habentur, & sunt? nos quidem te, amici tui, Patauij præclara studia ita complexum, vt diuelli vix posses, cum & creberrimæ propinquorum literæ in patriam euocarent, & præsens frater non modo hortaretur ad reditum, verum precibus etiam peteret, atque obsecraret, vi propemodum extrusimus.

simus, inuiti omnino, quibus carendum te esse, cuius consuetudine nihil suauius, sed ita duximus expedire tuæ laudi, cum intelligeremus quanta futura esset illustrior ingenij tui facultas, ab otio literarum ad res gerendas traducta, præsertim in ista prouincia, in qua tibi maiorum tuorum virtus tritum iter ad gloriam reliquisset, isto Imperatore, quo nemo bonas artes excipit liberalius, his etiam temporibus, cum Christiana Respubl. domesticis hostibus vexata, ab ijs, qui eam doctrina, probitate, prudentia iuuare plurimum possunt, opem poscere videatur. Quocirca primum tibi gratulor, ob actiones illas Tridentinas, in quibus ostendisti sæpè, vt audio, pro communi salute lumen animi, ingenijque tui, nunquam inops à consilio in ambiguis rebus nunquam in maximis ac difficillimis à constantia relictus: deinde vero, quod tantorum meritorum egregiè memor optimus, & sapientissimus Imperator non solum Quinquecclesiensi te ornauerit Episcopatu, qui summis viris deferri solicitus honor est, verùm etiam ad arcanas res admissum ijs interesse consilijs voluerit, vnde manat cum Christi gloria prouinciarum salus, vnde proficiscuntur ea quæ multis re, exemplo omnibus expediunt. omnibus enim vtile illud est, quo Principibus Christianis rectè imperandi ratio, & emendatæ disciplinæ formula præscribitur. Atque equidem videre iam viator, & plane coniectura prospicio, qualis, & quantus in isto munere, bonorum omnium, benèque intelligentium sententia, sis futurus, tum eloquentia, qua excellis, tum ratione, prudentia, integritate, quæ in omnibus natura ipsa inchoat, industria perficit in paucis. quod nisi ita fore considerem, & nisi tuos ad laudem impetus iam inde ab eo tempore cum te mihi quasi meis informan-

dum sermonibus tradidisti, probè cognitos haberem: facerem id, quod tu, ut opinor, amori in te meo facile concederes. hortarer te, & præcibus etiam agerem, iisdem scilicet, quibus agerem cum filio meo, si isto loco esset, ut assidue cogitares, quam personam gereres, quam grauem, quam illustrem, à quo impositam Principe: qui cum suum de te iudicium beneficio maximo declarauerit, beneficium tamen ipsum significatione iudicij sui vehementer auxit. quid enim putas esse in rebus humanis optabilius, quam ei non displicere, qui nisi Deo valde placeret, valdeque charus esset incursione, & vi barbararum gentium vastarentur omnia, legibus, moribus, hominibus, vrbibus denique ipsis extremum impenderet exitium? Multa sunt opinionibus hominum excelsa, atque ampla: quæ si vis consequi vult, curas suscipiat, labores perferat, de ipsa interdum vita periclitetur necesse est: hæc tibi, mi N, (meum enim adhuc appello, nec, ut spero, ista mihi te dignitas immutauit) hæc, inquam, tibi cogitanda non sunt. nam quid tu non habes, cum hoc habes vnum, ut mores, ingenium, studia tua Ferdinandus Imperator probe? hoc eiusmodi est, ut neque dui solum esse possit, & si omnia consequantur, omnia tamen vnum vincat. Quare isto bono sic frui, quasi fonte, & capite bonorum omnium, & quasi omnium maximo. Tuos vero sensus, tuas actiones in omni vita, non dubito, quin ad immortalis Dei gloriam conferas, sic educatus, sic eruditus es. hanc ego tibi laudem tribuebam adolescenti: nunc, si verear, ut robustior aliter sentias, ac tui te dissimilem præbeas: faciam imprudenter. Retine igitur institutum, & persuade alijs exemplo tuo, verum decus in bene agendi perpetuitate positum esse, nihil opes ad laudem nihil præsecuras valere:

valere obsolescere prorsus honorum insignia, nisi splendor virtutis accedat, quod quia te sentire certo scio, propterea tibi ex animo, verèque gratulor accessione dignitatis tuæ, &, quamquam varijs distinebar curis, feci tamen libenter, ut hanc ad te indicè lætitiæ meæ, testemq; voluptatis, epistolam mittere cui si respōderis, iucundū tibi fuisse officiū meū intelligā: sin minus, molestū tamen fuisse nūquam putabo: & occupationibus hoc tuis, illud amori tribuam. Vale. Romæ Kalend. Iannu. M D.LXIIII.

DECIO BRANCALEONI

Neapolim.

Nisi tibi nota esset occupatio mea, vererer in primis, ne accusares officium meum, qui literis tuis, amantissime scriptis, nihil adhuc responderim. Ego, mi Deci, hoc mihi iuris assumo cum amicis, ut, si quid ad eos magnopere non pertinet, à me vero non satis commodo meo fieri potest omittam interdum, aut in aliud tempus reiiciam. te vero cur in meis necessarijs non numerem, vel Cambij mei testimonio, qui tam in me benevolentiam prædicare solitus est, vel affirmatione tuarum literarum, ex quibus duplicem voluptatem cœpi, & quod amari me abs te cognoverim, & quod eum te esse, quem qui non amet, hominem non esse contenderim. Nec me putes blandiri velle sic equidem loquor, ut sentio. Præclara virtutis fundamenta iecisti: signa video non obscura, nec dubia tum studij, tum ingenij: nec hortari magis, quam gratulari debeo: cum tu, quæ ætate multum ad inanes voluptates deflectunt, in ea solidam laudem quæras, & propemodum inventa gaudere possis. Nec dubito quin istam mentem

& quidquid ex ea tibi manat gloriæ, vel commodi, totum, quantumcunq; futurum est, acceptum Deo referre velis, quod si facis, ne tu mihi multo amabilius es, tibi que ipse optimè consulis, cum falsam speciem felicitatis humanæ à veri boni possessio. ne distinguis. Vale, & Cambium nostrum, iuuenem eximie humanitatis, cupidumque omnium liberalium doctrinarum, saluta meis verbis. Romæ, VIII. Idibus Quintil. M.D.LXIII.

E I D E B, Neapolim.

Miramur vterque, tu, quòd literis tuis non responderim, ego, quòd eo me nomine appelles atque officium meum requiras. quid? tu solus ignoras, quibus distinear curis? quantis rerum oneribus præmar? quam nunquam vacem? nec tamen deferere officium soleo. nunquam id mea vel consuetudo, vel natura pateretur. At non rescripsi. Excusat me literarum tuarum argumentum. petebas à me scripta mea. quæ corrigere cum vellem, otium nunquam nactus, comprimenda potius, quàm emittēda, iudicavi: idq; sum arbitratus licere mihi per humanitatē tuam. Hoc ipsum, inquires scripsisse vellē. Hoc ipsum te quoq; suspicari, deiecit: & erat amoris, & ego, id te cogitare, aut ad aliam saltem causam referre silentium meum, libenter mihi persuasi. in quo si tu me putas indulgere mihi plus, quàm oporteat: assentiar, cum ea fortasse conditione, ut te quoque plus à me, quàm par sit, exigere fatearis. nam in ijs, quæ tua interesse cognouero, nulla, mihi crede, impediet occupatio, quo minus amicitie nostræ debitum officium præstem. inanes autem literas ut mittam, vix impetrarem à me ipso, si otio abundarem: quid, cum egeam vel maximè? Equidē, in te amando partes ut meæ desideretur, nunquā

com-

comittam, idemque à te peterem, nisi voluntatis in me tuæ testes epistolas tuas, Cambiū autem nostrum, quem æquè diligimus, quasi sponso rem habere. Aduentum tuum, de quo spem rursus iniicisti, auidè expecto. Vale. Romæ. III. Non. Februa. M. DLXV.

ANTONIO FURNARIO

Neapolim.

Et æqua petis: & nihil est, quod ego tibi, pro tua præstanti virtute, nō libenter tribuam. itaque, licet ijs distinerer curis, à quibus respirandi locus non esset, potius tamen habui nihil, quàm vt adirem ad eos, qui eū Indicem correxerint, eiusdem interpretandi scientiam maximè omnium tenent. hi sunt quatuor viri, doctrina, & dignitate nō vulgari, humanitate etiam tanta, quantam ego summā cognouerim quorum vnus, vetere mihi necessitudine coniunctus eloquentia princeps, Mucius Calinus, Archiepiscopus Iadrensis, eū literas tuas legisset, incendi aliqua tui cognoscendi cupiditate visus est, extulitque laudibus ingenium tuum, assensiente me. deinde acturum se cum collegis de tuare diligenter, pollicitus, biduò post ita mihi respondit: si qui sint Astrologiæ indiciariæ libri, qui certò aliquid non affirmant, eos legi tutò posse: totamque hanc esse partem in indice disertis verbis ita explicatam, vt nihil addendum videatur. Episcopis prouidendi ne peccetur, facultatem esse permissam: ijs se nihil præscribere neque velle, neque posse. nec dubitandum, quin ij pro salute animarum, & religionis nostræ commodo, atque ornamento, egregiè administrant omnia. Hæc de negotio tuo: in quo præstiti, quæ sunt in me, diligentiam, & fidem: reliqua pro tua prudentia, & æquitate, nisi

fallor, à me non requiris, amicitiam tuam, vt debeo, facio plurimi: idque vt intelligas, elaborabo, & fortasse perficiam. Vale. Romæ, II Id. Quintæ. M. D. L X I I I.

E I D E M, Neapolim.

Officium meum, quod ab optimo erga te animo profectum est, iucundum tibi fuisse vehementer gaudeo. equidem vellem, quantum in me voluntatis, & studij, tantum esset authoritatis, & gratiæ. nã tu intelligeres, quo apud me loco sis, quantumque ijs, quæ vulgò bona appellantur, anteponom ea, quæ verè bona sunt. in quo puto non discrepare iudicium tuum à sententia mea. exulto enim virtute animo nihil inane placet, recta, & honesta, & cum ipsa virtute coniuncta, prima sunt. Quare velim ita planè existimes, patere me totum tui similibus, id est, probis, & eruditis hominibus nihil mihi pluris esse, quàm ijs operam nauare, eorùmque commodis inferuire. quod vbi contingit, ita lætor, quasi beneficium acceperim, non dederim. Tu autem, quasi magnum aliquid tua causa præstiterim, gratias mihi agis: & suauissimam epistolam condita rosa dulciorem facis: amanter tu quidem, & benignè: sed è studiorum similitudine, præsertim artium liberalium, quibus vterque nostrum deditus est, contractus amor munera non desiderat, seipso contentus est, nec mihi quidquam est, aut esse potest te ipso præstantius, & benevolentia tua. quam si conseruas, omni me afficis beneficiorum genere: & hoc nomine multo res tibi habeo gratias, quàm si mihi Adonidis hortos donares. Ego te, vt debeo, in oculis iam fero, licet nunquam viderim. Vale, Romæ, I I I I. Kal. Sext. M. D. L X I I I.

E I D E M

EIDEM, Neapolim.

Magni amoris indicium, quod scribere ad me volueris, cum tamen, quod scriberes, nihil esset. argumento scilicet nunquam indiget verus amor. verè autem quis amat, nisi qui, speciem virtutis intuitus, hæret in ea, vnam expetit, cætera flocci facit? hoc idem qui sentiunt, faciliè coniunguntur animis, licet longissimè distent. quod opinor, utriusque nostrum contigit. nam studiorum similitudo contraxit amicitiam nostram, nec vulgarem, ut video, sed qualem sæpè multorum annorum obsequia, officiisque plurima, & familiaris consuetudo non peperit. quod tu si cogitas, ut ego non mediocri cum voluptate sæpè facio: contentum esse me, & lætari vehementer voluntate, ac studio tuo munera verò prorsus non esse necessaria existimabis, quanquam amplector equidem officium tuum, & de pastillis aromaticis ago gratias, cum præsertim stomacho languenti vtilis admodum experiar. quod verò de muliere dulciaria addidisti, amo diligentiam tuam, vel quòd eius excellenti opera usus es, cum vulgaris tibi confectura, qui tuus est in me amor, non satisfaceret, vel quòd ipsum mihi significandum putaneris. Cymbæ tuæ secundos ventos exopto: & libenter spero fore, quod vehementer cupio. res tamen ipsa quæ sit, quidque sibi velit Aquilonaris illa tempestas, planè non assequor. sum enim aliquanto hebetior, quam tu suspicaris. De minutis auiibus risi, & consiliū tuum, licet causam ignorem, tamen improbare non audeo. nimirum, cauere, sapientis est: & satis cauet, qui non temerè credit. quod Epicharmi, poetæ Siculi, celebrato versiculo monemur. Vale. Romæ XI I. Kal. Feb, M. D. L X V.

Notum tibi esse arbitror statum rerum mearū: de quo tamen, & de mea valetudine, ex familiari tuo, qui has literas perferet, cognosces. Voluntatem in te meam, atque observantiam quæ antea fuit, eandem esse, ac semper futuram, tibi persuadeas, vtinam re ipsa aliquando experiaris. habet hoc virtus, vt languescere animos in amore non finat. te verò, quis iam ignorat, cum paucissimis in omni genere laudis esse conferendum? Perge in cursu laudabilis industriæ tuæ: quando nec otium deest, quod mihi occupationibus eripitur, & præelara habes adiumenta doctrinæ, atq; ingenii, quæ tibi gloriam, nobis fructum afferent. Me verò vt ames amore illo tuo singulari, ita cupio, vt nihil magis. Hæc scripsi raptim, summa vacui temporis inopia. Vale. III. Idib. Quintil. M. D. LXIIII.

PETRO MAFFÆIO

Genuam.

Et otium tuum significas, quod equidem vehementer optabam: & latinè scribis: & coralia quoq; polliceris: nil profectò tuis literis iucundius. hoc enim verbo per vxoris, & filiæ valetudinem iam vti licet. vnum requiro. quod otij rationem prope nullam reddis. atqui me id à te, vel si taceam, expectare tamen, ne dicam exigere, poteras opinari: si modò, te à me diligi, & diligi propter studia tua, putas. Iurisperitus ille adhuc litigat, cum damno lucrum quærens, quem diligit, ignoro: vtitur quidem per paucis, & amare tenebras videtur. fortasse illi persuasum est, desiderari se posse ab oculis multorum, si rarus in publico sit, id populus curat scilicet. Hæc de illo quod ad me attinet,
non

arū:
hārī
nta-
tea
ua-
bet
on
nis
ge
iū
e-
at
a-
il
n-
).

Ferrariam.

Malè sentis de utroque nostrū, cūm de immu-
tata mea erga te voluntate suspicaris. nam & me
leuem, atque inconsta tem, & te fingis dissimilē
tui, id est, eum, cuius in amore, cognita iam virtu-
te tua, languere quisquam possit. tu de te ipso vide

quid statuas, & quo modo feras iniuriam tuam: ego meā nec dissimulare, nec ferre leuiter possum. nā cū ab ineunte etate ingeniū animūq; meū ijs arribus, & studijs excoluerim, vnde præclara omnia nascuntur: scilicet egregiū industriæ meæ fructum ferrem, si quod in quibuldam soleo reprehendere, quodque ipse sciens nunquam feci, in amicitia peccarem, præsertim tua, quæ non, vt multæ, casu, & fortuito contracta, sed expetita à me semper, & pluris æstimata, quàm quæ vulgò maxima putantur. Obsecro te, istam ne patere suspitionem in animo tuo residere: cogita, quod res est, te mihi esse in oculis: delectari me vehementer memoria officiorum tuorum, & angere nonnunquam, quod habere magis gratiam, quàm referre, possim. In pensione exacta, & pecunia permutata agnoui diligentiam tuam, vel amorem potius, quo tu adductus, mea negotia vel minima ita curas, quasi maxima sint, maioremque commodi mei, quàm dignitatis, & personæ tuæ rationē habes. De locatione verò renouanda, totum ad te refero. mihi, quidquid egeris, non modò ratum, sed etiam gratum erit. venditionem quidē temporibus excludi, & priuatorum fortunas nouis veſtigalibus exhauri, non mea magis, quàm vestra causa doleo. quāquam dolorem nostrū leuare debet illa ratio, quod nihil malum sine culpa, itē vt cum culpa nihil bonum. Ego me hoc in aduersis didici sustentare solatio, quod ignorari à Christianis, quibus hæc sententia præstantissimum in cælo fructum promittit, cū ijs etiam philosophis, qui veræ felicitatis vix umbram viderunt, notissimum fuerit, turpe simul, & exitiosum est. Vale Filius te salutat, & in primis obseruat. Remæ, XVI. Kal. Dec. M. D. LXIIII.

EPISTO.

EPISTOLARVM
PAVLI MANVTII
LIBER SEPTIMVS.

CAMILLO PALAEOTTO

Bononiam.

RECTE, & amabiliter cogitas, cum
vsuram mihi sermonis tui, tuaque
suauitatis, ademptam locorum in-
terualli, restituendam quoquo mo-
do literis existimas. hoc sanè modò
mea peruetus in te, & perpetua, &
iam ad summum perducta beneuolentia, verum
etià humanitas illa tua postulat, in qua tibi confer-
re possum paucissimos, neminem certè de beo an-
teponere. Atque hoc loco recurrit animus ad ini-
tia nostra necessitudinis, repetitque secum, & mag-
na cum voluptate contemplatur officia tua: qua li-
benter alijs prædico, tibi non minus libenter ex-
ponerè, vt hoc ipso me gratū, & memorè intellige-
res, nisi me reuocaret pudor tuus, & putarem con-
fidere te memoriz meæ, nec tamen expetere à me
quidquam præter voluntatem. Sed omitto illa
vetera: recentem gratiam præterire non possum,
quod homo semper districtus à publicis rebus,
priuatis etiam, quæ tua benignitas est, amicorum
negotijs tum opera, tum animo distentus, epi-
stolam tamen ad me miseris, & bene longam,
quod ipsum amoris est, & omni prorsus offi-
cio, omnique lapore, & elegantiā resertam.

Nam, quod me laudas: non ita desipio, vt velim tecum de veritate contendere. si te delectat hic error, fruiere quamvis diu, me nec repugnante, nec inuito. sin errare turpe ducis, in eo præsertim genere, in quo te, vel si ego tecum sentire velim, res tamen ipsa facile refellet dic me deditum literis, dic antiquitatis cupidum imitandæ: studium tribue: largire industriam: hæc fatebor, & agnoscam: de doctrina verò, & eloquentia, quam in me vtramque plena manu coniecisti, etiam atq; etiam vide quid sentias. quam enim tu laudem, bene & emendatè scribendo consequeris, eandem laudem non bene de scriptis alienis iudicando, vt amittas, committere non debes. Habuit istam gloriam proxima superior ætas: cùm florent illi viri, de quibus nulla posteritas conticescet, Bembi, Sadoleti, Poli, & horum vel æmuli, vel imitatores multi, tunc industriam benignitas excitabat: fructus laborem sequebatur: ad opes, ad honores aditus patebat. nūc obsolescit splendor omnis Romanæ linguæ, & destituta præmijs migrat ad exterarum nationes eloquentia. Hic tu me vocas ad scribendum, & quasi iam languentem in cursu quantū potes incitas, Obsecro, quid spectemus? vides enim tempora: vides hominum ingenia, ad inuidiam promiora, quàm ad æquitatem: dignitatem verò illam, & ea cominodia, quæ proposita olim erant, nihil est, quod cogitemus. Quocirca sine me credere temporibus, & minuere laborem ætate iam ingrauescente: si non concedis, quod interdum cupimus, vt autem omnino desinamus. Ac faceres tu quidem, vt ego sentio, aliquantò iustius, si ad cōmunes amicos, Sigonium, & Amasæum, vtrumque doctrina, & ingenio præstantem, cohortationem istam conuerteres, quanquam Sigonium cessare non arbitror: scribit enim minus alacriter, quàm c-

gregiè. Amasæi autem musas, quæso, cur pateris si-
lere? certè illum dixeris accuratè quædam pange-
re in historias Polybij. magnifica res, & gloriosa,
cuius expectationem ego te authore iam aliquam
apud eruditos homines commoui. nunc tuæ sunt
partes, vt illū vrgeas, efficiasque, vt omninò opus
appareat. simul enim & studiosorum vtilitati, in
qua pater eius, dum vixit, eximia cum laude fixit
omnes curas, & gloriæ suæ vehementer consulat.
Amulius Cardinalis optimarum artium patronus
penè singularis, tua sui memoria ita delectatur, vt,
si cætera desint argumenta, vel ex hoc vno cõstet,
quo apud illum loco sis. itaque noli vereri, ne illi
ex animo effluas. non enim is est, qui vel temerè a-
met, vel temerè amare desinat. noui iudicium in
deligendis hominibus: noui constantiam in tuen-
dis. præterea fratrem tuum, Auditorum Rotæ cele-
berrimum, clarū præstantibus in Ecclesiam meri-
tis, in oculis fert: de te verò perhonorificè & lo-
quitur, & sentit. Cum Vitellio tuis verbis de noua
dignitate sum gratulatus, egit gratias, & letari offi-
cio tuo, velleque plurimum tua causa visus est.
Vale, & Sigonio meo, & Amasæo tuo, vel potius
vtrique nostro, salutem à me plurimam. Romæ.
XIII. Kal. Ian. M. D. L. XV.

E I D E M, Bononiam.

Cardinalem habes fratrē tuū. habes igitur cur,
& vehementer, & perpetuò gaudeas. diuinū enim
bonum honor est, non quilibet, sed is tantū, qui
vitæ innocenter actæ, qui summis in ecclesiā me-
ritis, qui rectis denique studijs, artibusque tribui-
tur. quod quia contigit fratri tuo, cuius animum, ab
omni semper ambitione remotum, non hæc virtu-
tis insignia, quæ ipsa per se nemo sapiens concu-
piuit vnuquam, sed ipsa virtus sua forma ad be-

ne agendum illexit: ideo lætantur omnes boni, & fructum quisque capit ex aliena dignitate: qua si ad omnes pertineat id, quod, si eosdem sensus, easdē actiones imitentur, sperare omnibus licet. quo tibi nomine haud sanè paulò plus, quàm verbis assequi possum, gratulor: nec verò tibi solùm, sed familiarē tuæ vniuersæ, cui proponitur egregium colendæ virtutis exemplum, sic, vt vix iam esse quisquā possit, qui non ad verum decus, atque ad omnes bene audiendi partes excitetur. Ego ipse, qui quidem in tuis esse, & numerari volo, nescio quomodo vehementius, quam antea, cupiditate solidæ laudis incendor, atquē ita statuo, non satis esse, in studijs, & in vita me similem esse meī, laborandum, atque enitendum, vt ipse me vincam, & qualem esse decet eum, quem vos diligitis, & in quē officia multa contulistis, talem aliquando me præbeam. Equidem, si voluntati par facultas esset, nostram amicitiam, quæ vobis, vt ego sensi, periuenda, mihi, vt omnes inteligunt, perhonorifica semper fuit, libenter ornarem, sed euenit contrā, vt ego orner quotidie magis iudicio de me vestro, & hac ipsa, qua vix optari maior vlla potest, recenti vestræ dignitatis accessione simul accedat aliquid ad existimationem meam. caue enim existimes, aut letari mediocriter amicos meos, aut mihi à paucis illo ipso die, quo in amplissimum ordinem frater tuus cooptatus est, gratulationem esse factam. eoquē maior & mea, & aliorum lætitia est, quod fore nemo dubitat, quin hunc honorem, qua virtute est adeptus, eadem ita gerat frater tuus, vt ex eius industria, doctrina, probitate fructus Christiana Respub. maximos capiat. sic enim vixit ad hanc diem, & in maximis, grauissimisque rebus ita se exercuit, nihil vt illi iam placere possit, quod à communi bono discrepet, nihil

tam

tam difficile, tàmue arduum occurrere, quod vel prudentia non assequatur, vel cura, studio, scientia non perficiat. Vidit igitur in hoc quoque multum, qui cætera omnia pro sua singulari sapientia prospicit egregiè Pius I I I I. Pontifex Max. cum talem virum, non modò non ambientem, sed nec opinantem, non postulantem quidè certè, in Cardinalium collegium, ipso Collegio comprobante, probis omnibus, & eruditis viris mirificè latantibus, afficiuit. Nos autem, & quicumque bonis bene cupit, eaque uult, ac sentit de communi re, quæ velle, & sentire omnes debemus, diuturnam expectamus, & precemur à Deo fratri tuo vitam: vt cū præstantibus viris, quos habet dignitate pares, voluntate, & studio similes, eam vniuersæ Ecclesiæ, quàm tempus, & necessitas flagitat, opem afferre possit, quod si acciderit, publica primum caussæ, deinde etiam nostra lætabimur, futurū autem, ego quidem, permotus diuinatione quadam, non magis opto, quàm spero. Vale. Romæ. Idibus Mar. M. D. LXV.

I O. FRANCISCO COM-
mendano Cardinali
creato.

O diem præclarum, qui perpetuæ voluptatis, & lætitiæ nobis initium attulit, quarto Idus Martias. illo enim te die Pontifex Max. à cunctis bonis expectitū, cum excellentibus aliquot viris Cardinalē nominauit. Queri iam definamus, virtuti locum non esse. quod antea multis in ore fuit, nec iniuria. quosdam enim ad summos honorum gradus nobilitas, nonnullos opes, alios alia, sola virtus paucissimos extulit. deleuit hanc maculam, & veterem illam Pontificum consuetudinem, retentam à paucis, exoptatam diu, Pij I I I I nunquam sa-

tis laudata sapientia renouauit. Quo facto, te qui-
 dem pro tua non vulgari prudentia intelligere ar-
 bitror, quæ tibi partes impositæ sint, quasque res
 & præsens à te dignitas, & antea acta tua vita postu-
 leu ego autem hoc tibi videor affirmare posse, v-
 num sensum esse, vnamq; vocem cum tibi gratulā-
 tis vniuersæ bonorum Reipubl. tum verò maximas
 Pontifici gratias agentis, quod tēporibus difficil-
 limis labantem Ecclesiam tali prælidio fulserit, vl-
 troque tibi istum honorem detulerit non petenti,
 quem studiosè petentibus nobilissimis viris dene-
 gandum iudicauit. Omnino quod tu scis optimè
 omnium nullam mercedem requirit virtus, nec ad
 se ornandam assumit aliquid extrinsecus, verunta-
 men, si duabus rebus, præmio, & pœna, quod sa-
 pientissimi viri literis mandarunt, salus publica cō-
 tinetur: vtroque pariter est lætandum, & ea bonis
 impertiri, quæ inter homines ducuntur amplissi-
 ma, & ita improbitatem notari, ne quis exultet
 in culpa, & impunitatē licentia consequatur. Quod
 cum ita sit, lætari te quoque plurimum decet ho-
 nore tuo, & fructum illum magni facere, quē ta-
 men non appetisti, cum labores grauissimos pro
 Sedis Apostolicæ commodo susciperes, cum peri-
 cula subires, cum omnes denique curas, omnem
 mentem, operamque in communi salute colloca-
 res. Equidem, vbi te Cardinalem esse declaratum
 cognoui, exultaui gaudio, eaque perfusus volup-
 tate sum, quàm his literis exprimere mihi non li-
 cet, tu tamen, vt opinor, cogitatione comprehen-
 des, si, quæ mea semper in te fuerit beneuolentia,
 deinde etiam, vbi cœpit esse tua virtus illustrior,
 obseruantia, cum animo tuo considerare volueris.
 quod vt facias, etiam atque etiam à te peto. Vale.
 Romæ, XII. Kal. April. M. D. L X V.

CHRIS.

CHRISTOPHORO RYFO.

Pendebam animi, nec satis constituere poteram, plūsne voluptatis ex discessu tuo caperem, an molestiæ voluptatem afferebat illa ratio, quod erudire artibus egregijs adolescentem illustri loco natum, quàm tu curam suscepisti, primum, ut ego sentio, dignitatem habet; deinde, fructum eo te posse colligere intelligebam, non illum quidem tua cum industria, & virtute conferendum, at tamen eum, qui pro malis temporum non omnino contemnendus esse videatur. quod si otium queris, vel ut aggrediare ad scribendum, vel ut ea, quæ iam habes, instituta, perpolias: isto fortasse loco nihil aptius, aut accommodarius ad tua consilia reperies. nam in vrbe Roma, etsi nihil obstat, quò minus arbitrato suo, quisque viuat, interpellatores tamen quandoque non desunt, honesti illi quidem, rectisq; dediti studijs, interpellatores tamen. Hæc erant, quæ mihi de te cogitanti lætitiæ non parum afferrent. Rursus, cur nō dolerem, cū hic te multi, ipse multos diligas, cære nos tua consuetudine, te nostra? tuam verò nō vulgarem doctrinam, cui quidē ego semper, à quo primum die tua scripta vidi, debitum voce mea testimonium persolui, in hac luce, & celebritate versari, vbi cognita decoretur, quis, qui te verè, atque ex animo amet, non vehementer cupiat? Hæc mihi molestiam prope omnem, & ancipitem sanè curam eripuit epistola tua. quod enim tu studijs tuis otium exoptare videbaris, eo te istic iucundissimè perfrui, nec vrbis desiderio admodum laborare, facilè conieci. itaque vide, quàm libenter animum meum ad tuam voluntatem accommodem. idem si ad me sæpè scripseris, quod ira exspecto, si modò fieri tuo commodo possit: abesse te læ-

labor, cum ea tamen spe, vt aliquando nos reuifas, tum fcilicet, cum rationes tuæ patientur. idem ſentit, idem vult Octauius noſter, idem etiã Sirlettus Cardinalis: qui viri? Ornamenta, & lumina noſtrorum temporum: quibus te eſſe, ac fore ſemper chariſſimum, non dubito, quin & tibi perſuadeas, & id in magna tuę felicitatis parte ponas. Vale. Romæ, IIII. Id. April. M. D. L X V.

IO, GENVÆ.

Conuenit inter nos de nota ſcriptis meis apponenda, quæ moram ferre non poſſint: notæ verò ſignum omiſimus. hoc igitur erit, *. Tu ſi mihi in hac deſcribenda epiſtola tam celeritate ſatiſſeceris, quàm emendatè ſcribendi ſtudio, prolitæque, & eleganti literarum forma ſatiſſacere ſolitus es: multum addes ad officia in me tua: quæ cum augentur quotidie, augeri tamen vix poteſt amor in te meus: eò iã peruenit non modò literis, & ingenio, ſed moribus etiam, & probitate tua. quæ ego haud paulò pluris, quam omnium rerum ſcientiã, ſoleo æſtimare, Vale. Ex ædibus noſtris, Non Ianuar. M. D. L X IIII.

IOANNI BAPTISTÆ

Titio Florentiam.

Et ſi doleo, negotijs te nimiũ diu à conſuetudine abduci ſtudiorum tuorum, tamen hãc in dolore voluptatem capio, quòd tu is es, qui adempto librorum uſu, doctiſſimorũ hominũ aſſiduo cõgreſſu, & ſermone familiari iacturam hanc ita ſarcias, vt minorem fructum ex otio ſuo multi capiãt, quàm tu ex negotio tuo. gratulor tamen tibi, quod, litibus aliquando liberatus redieris ad cõmunes Muſas: cũ quibus quàm iucundè viuas, de me ipſo coniecturam facio. paſcor enim crede, literis ex-

tera

tera omnia vel molesta, vel certè parum grata. De-
tus, & Bónannus si, vt scribis, ita de me sentiunt,
vehementer gaudeo. equidem vtrique, nō tuo so-
lūm, verum aliorum quoque testimonio permotus,
plurimum tribuo. quod vtinam literis, aut officio
saltem aliquo, declarare possim: in quo facultas
exoptanda, quæ nunc quidem abest, animus certè
nunquam deerit: sin id minus licebit, tu scilicet,
quæ tua est humanitas, & in me amor cūm de me
ijs omnia polliceberis, tum eorū mihi beneuolē-
tiam, cuius ipse potissimum author fuisti, conser-
uabis. debes enini, & vis opinor, vt optimus artifex
perpolire opus tuum, & ad exitum perducere. A
te, mi Titi, promissa non exigo, ne quod liberali-
tatis est, id videar fidei velle tribuere, cūm tamen
vtrique confidam pariter. hoc tantum dicā: quod
te facturum scripsisti, id si quā primum feceris,
fore, vt nō minus de tempore, quā de re, tibi gra-
tias agam. Cotta tuus semel & iterum ad me venit.
sanè delector hominis probitate, moribus, doctri-
na, amo etiam vt amicum tuum, &, quanquā pre-
mor negotijs, quod tu optimè scis, cūm tamen ire
ad me voluerit, nunquā eum excludet occupa-
tio mea. Filius abest, Venetias profectus antè ali-
quot dies, inde Asulam: quo in oppido frater meus,
ab omni remotus grauiore cura, tranquillo animo
ita sibi viuit, vt rem domesticam non contemnat.
Vale. Romæ, V. Kal. Nouemb. M. D. LXV.

MARIO CORRADO

Neapolim.

Et si nec magis, quā soleo, vacabam, & ad quo-
tidianas occupationes accesserat cura sanè grauis,
ex interitu suscepta domestici hominis, ad mea ne-
gotia vehementer apti. feci tamē, amore impulsus,

quo te propter ingenij, doctrinæque præstantiam mirifico sum complexus, vt epistolæ tuæ responderem: quæ mihi voluptatem eo maiorem attulerat, quod te Neapolim venisse, nec statim discessurum, cognoui, sæpius enim & commodius, vltro citroq; cursantibus publicis tabellariis, tu de meo ego de tuo statu audiam. Videre mihi videor, te totum in literis esse. cupio non inanem esse coniecturam. vt vt est, hoc equidem spectro delector, & mirabiles industriæ tuæ fructus expecto. Ad Latinam verò linguam quod attinet, mihi crede, sine causa laboramus, an illa tibi, tot veterum illustrata monumentis, tot etiam recentiorum probata testimonijs, vel nostro, vel cuiusquam egere patrocínio videtur? præsidij satis, atque opum in ipsa positum est ad repellendas istorum iniurias: quæ tamen in ipsos recidunt. nam ei nemo maledicit, qui se ipsum inscitæ non condemnet. quod si Latinæ linguæ species: & pulchritudo, quæ vulgi oculis non patet, cognosci ab omnibus posset: amores incredibiles, vt ille ait, excitaret sui. me quidem sic affecit, cùm tamen integram eius formam nondum nouerim, extrema quædam lineamenta vix aspexerim, vt reliquas voluptates contemnam, cùm hac, & in hac libenter, & iucundè viuam: qui verò aliter sentiunt, & errare nos existimant: sexcentis eos argumentis refellas licet: parum proficies. quod ego cùm iam pridem intellexerim: pauca quædam scripsi, ad indicandam sententiam meam: neruos esse intendendos, vt in arcem huius causæ inuaderem, non putavi. Stomachari, mi Corradè, iam desinamus, in aliena culpa: & gratulemur potius ipsi nobis, quod amemus ea, quæ præclara sunt: quæ si parantur laboribus maximis, id quod à studio multos deterret, molellū tamen esse non debet, quod gloria

ria compensat immortalis. Fragmenta patris mei quod requiris: apud me nulla sunt: furto ablata quo ille tempore vita excessit, creditum est. In Sex. Empirico, Palamone, Aspio, & reliquis, mea tibi diligentia non deerit. odorabor, sicuti latent: nam in tabernis publicis non extant inuentos, non li dubitare, quin eruā. quā vellem filius adesset, qui Venetias profectus est. præstaret aliquid, opinor. hæc enim studia tractat nauiter, & Grammaticos, de Orthographia cum scriberet, euoluit omnes. Vale V I. Idus. Nouemb. M.D.LXV.

E I D E M, Neapolim.

Superiore hebdomada pluribus verbis epistolæ tuæ respondi. heri alteram accepi in qua petis à me, fecerim ne inscriptionem illam, cuius exemplum ad me misisti, in quo laborem sumpsisti non necessarium. id enim ex amico meo, ad quem illam misi, cognoscere omnes possunt. Quod mihi nescio quos inuidere significas: de inuidia non laboro: si quis maledixerit, fortasse tacitum non feret. Quod autem, ne stultis hominibus gratificer, memones. in consilio tuo benevolentiam agnosco: veruntamen, neque quos tu stultos voces, neque quam rem notes, assequi fatis possum. nam si quis grammaticus obtrectat, susque deque. laborantibus enim inscientiæ morbo medicinam facere si conor, valdè sim stultus, si possim, valde sapiens. In exemplo inscriptionis ad me missæ. verbum desideratur, omissum incuria describentis. nam, ubi est, VT DEBITVM ET DOMESTICAE VIRTVTI: ego scripsi, VT PIETATI DEBITVM, ET DOMESTICAE VIRTVTI. Vale. Romæ, XV. Kalendi Decemb. M.D.LXV.

Quererer tecum, si liceret, id est, si pateretur amor in te meus, quod fructu me priuas & humanitatis, & iudicij humanitatis, quasi te amātem nō redamem, quod abest longissimā à moribus, & consuetudine mea: iudicij, quod beneuolentiam meam ita petis, quasi ego, qui tu vir, quantusque sis, quæ in te suauitas, quæ doctrina, quæ virtus, quod omnes iam norunt, solus ignorem. Vbi igitur illa, quæ in me plena manu confers? quam id quidem amicè magis, quam verè: veruntamen, si tu cum me putas esse, quem literæ tuæ significant, in quo, si vis, (vide, quanti te faciam) plus tibi credam, quam mihi, cur minus authoritatem testimonij tui, & penè tuam sententiam in dubium reuocas, cum admonendum me censes, vt eo erga te animo sim, quo si non essem, non modo indoctum, agrestem, inhumanum, sed planè me hominem non putarem? Conor, inquis, extorquere, vt me ames. Non est, mi Cardanete, cur coneris id, quod iam perfecisti: aut extorqueas, quod ego tibi mea sponte, & ita libenter quidem tribuo, vt etiam, quod amare videaris amorem meum, ipse mihi gratuler, tibi gratias agam. Quod ais, officio te esse impulsus, vt ad me scriberes, & eodem officio admonitum, vt breuiter scriberes: agnosco modestiam tuam, & probo, cum eo tamen vt existimarem te velim, vel si creberrimas ad me, longissimāsque miseris epistolas, æque mihi omnes gratas, & periucundas fore. cur enim scriptis tuis non delecter, quæ cum lego, antiqua non desidero? cū præsertim istam facultatem hodie multi expetant, pauci consequantur. Commētarios meos in familiares, vt vocant Ciceronis epistolas

epistolas requiris, si esset otium, propediem absolutos dare. sed ita sçpè, nescio quo fato, diuclor a libris, vt interdum mihi Roma displiceat, & agrestem solitudinem vrbane celebritati libenter anteponam. Illa de imitatione sinamus iacere. spissum opus est, & longi temporis, nec fortasse nostrarum virium, &, vt vere dicam, sperare vix audeo, quàm animo, & mente formam videre videor, eam, quæ eunque est, oratione, & stylo satis explicare posse. Hæc scripsi, in lectulo, cum leuiter ægrotarem. Vale. Romæ. IIII. Nonas Ian. M.D.LXVI.

IOANNI CASELIO

Florentiam.

Quo maior est virorum præstantium, id est, tui similitum, inopia, eo mihi charior est, & esse debet amicitia tua: quam quidem omnibus officijs, & studiis, quæ à summa proficisci benevolentia, possunt, perpetuo colā. quod vniā per valetudinē tuā fieri licuisset, vt Romā peruenires. maiore fructum, quā qui ex literis percipitur, qui tamen vulgaris non est, ex familiari consuetudine, mutuoque sermone, vterq; nostrū capere potuisset. quod quando nō accidit: ego quod ad me attinet, vt amoris mutui recordatione desiderium meū leniatur, operam dabo: literis autem ita vtar, quantum negotia sinent, quo te contentum esse, neq; in hoc genere plus exigere, quam præstare possim, tua mihi pollicetur humanitas. De philosophia illustranda, præclara cogitas: verum, præclara omnia quàm difficilia sint, his præsertim temporibus, non te fugit. sunt enim adhuc, qui frugibus inuentis, glande vesci malint, quibus ignosci fortasse ex aliqua parte potest, quod eos pudeat, quæ pueri dicere, senes perdenda fateri, sed eorum exemplo decipi ado-

Iescentes, & inquinata doctrina infici, atque corrumpi, hoc quidem graue malum est, malum, inquam, non ferendum: idque tu iure doles, & ego sic, vt tibi non concedam. Verùm hæc Principes viderint: qui nisi peccarent in delectu, gymnasia flourerent, optimèque cum literis, & bene literatis hominibus ageretur. De studijs meis an de negotijs, aliquid scribam? negotia nihil ad te scilicet: studia vero propemodum iacent, & eò magis, quod valeo parum commodè. Te valere, liberatū iam, vt arbitror, diuturno morbo, nou mediocriter gaudeo: reuertentem in patriam amore prosequor: trui optimis studijs, & capere studiorum vberrimos fructus, ita cupio, vt si communia bona essent: sic enim decet eos existimare, quorum animos & coniunxit virtutis amor, & retinet. Vale. Romæ, VIII. Idus Ianuarias. M.D.LXVI.

FERDINANDO GRATVLAE

Neapolim.

Superioribus diebus, cum tu me luculento sanè carmine salutasses, & si molestè ferebam, eripi mihi occupationibus facultatem respondendi, tamen non verebar, ne tibi de meo erga te animo secus interpretandi occasionem afferret silentium meum. odiosas enim, nec dignas bono viro suspensiones longè à se repellit excultus literis animus, & liberaliter educatus. nunc vero, cum me præceptor tuus, homo egregiè doctus, & spectatæ integritatis, Blasius Monicus, modestè, ille quidè, tamen vt cupiditatem dissimulare non posset, admonuisset officij mei: nihil habui potius, quàm vt hæc ad te, licet iisdem quibus antea curis distentus, exararem. Ac, de tuis quidem versibus si queris quid sentiam, probarem omnia, si placeret argumentum. in verbis elegantiam, in sententijs grauitatem

uitatem video: quod vtrumque, nisi qui excellat ingenio, assequi nemo potest, in me autem extollendo quid sis secutus, aut quam rem spectaueris, non video. nam nec agnosco illa, quæ scribis: & si agnoscerem, tamen haud libenter legerem: sed opinor tibi hæsisse illud, quod à veteribus proditum est. Bonum poetam esse non posse, qui non obscuris dare lucē, paruis magnitudinem sciat. quod si conaris, & si hoc te delectat exercitationis genus non improbo, & cum te amem, facile à me impetro, vt patiar vel abuti te meo nomine ad laudem tuam. neque hoc solum, sed illud etiā tribuo amorī in te meo: quod tu fortasse nō expectas. æquo tamen animo, pro tua bonitate, accipies, vt hortor te, quando ad ius ciuile studium, curamque tuam contulisti, vt istam artem non, vt hodie multi, nudam, & inornatam, sed, vt olim veteres illi, multiplici rerum scientia, præcipuē vero Latinæ eloquentiæ quasi dote instructam, & locupletatam velis. eloquentiam verò non ex vno, alteroq̃ libro, sed ex accurata multorum lectione comparari, cum te Monicius erudierit, non dubito, quin optimē moueris. Etiā illud addo, quod fortasse recentioribus Iuriscōsultis absurdū videbitur, Græcæ linguæ, vnde res petantur, sine quibus inane quiddā est, & planē languet eloquentia, studij tui partem omnino aliquam esse dandam. quæ si omnia pauci præstant, varia excusatio est. alijs enim disciplina, alijs ingenium defuit, nonnullos etiā, cum ad summam iuris ciuilis gloriam aspirarent, & forsitan peruenire possent, rei domesticæ difficultas à præclara industria ad quæstus necessarij curam detorsit. Hæc si obstare intelligerem studio tuo: frustra cohortationem hanc susceperem, vel potius planē non susceperem. cogeret enim necessitas, quod volūtas negaret. nunc te optimis à puero nō

modo literis, verum etiam præceptis informatum, præstantem ingenio, nec fortunæ muneribus egentem errare cum multis, & mediocri laude, angusta circumscripta finibus, contentum esse, cur finam? Perge igitur ad gloriam recta via, obliquas vulgi semitas omitte: quæque tibi præter cæteros à Deo tributa bona possides, ijs ita vttere, vt Ius civile non modo perdiscas, verum etiam vehementer ornes. quod si efficies, lætabor: sin minus hoc tamen tibi non obscurum, vt opinor, studij in te meæ testimonium relinquam. Vale. Romæ, IIII. Nonas Febr. M.D.LXVI.

ANTONIO FVRNARIO

Neapolim.

Ego vero te non modò præsentī bono, sed futurī etiam spe valdè glatulor. non enim tā ex eo, quod abierit morbus, & quod, vt scribis, conualefcere iam incipias, quā quod omnino futurum cōfido, vt breui pristinam valetudinem planè recuperes, magnam lætitiā, voluptatēque capio. tu modò tua temperantia fac, vt perpetuo gaudeam. quod ita me cupere velim existimes, vt ex familiaribus tuis nemini concedam. ista enim doctrina cum caremus, & cum, affecto corpore, simul ingenium languet, angimur qui te diligimus, & quos ex industria tua fructus ferre potest ætas nostra, eos retardari aut minui, patimur iniquissimè. Ego ab interitu Pij Quarti valitudine vtor incōmodè. Stomachus, calore destitutus, officio conquoquēdi malè fungitur. hoc vitium si tua citrea depulerint, plurimum sanè tibi debebo, & eo magis, quod cætera pharmaca palatō non amica, hoc medicinæ genus ita suaue est, vt vel sine morbo gustare nihil malim. itaque speremus illud quoque quod longè plaris est, vt stomachus fiat firmior: interea tibi ago gratias.

gratias, quāquam id à te nō expectari certo scio, quod me cōdimēto gratissimo dēlectare volueris. quod profectō, nisi me nō vulgariter amares, tibi in mētē nō venisset. In extrema epistola quod mihi Gorgiæ Leontini vitā: exoptas hoc quoq; amoris signū sed malo prosperā, quā diuturnā. prospere autē viuere, est, otio & literis, vacuo curis animo, frai. quod ego assidue meditor, & si quādo assequar, purpuras omnes, quæque purpuratis chara sunt, te fortasse non improbante. contemnā. Vale. Romæ, VIII. Id. Feb. M.D.LXVI.

ANTONIO MERVLÆ

Casertam.

Caue putes, aut me suspicari quod abborret ab amicitia nostra, oblitum te esse mei, aut commissurum vnquam, vt obliuisci possis. Omnino discessu tuo nihil molestius. quis enim abesse eum, cuius neque consuetudine quidquam iucundius, neque sermone eruditius, nec moribus, & vita sanctius, æquo animo ferre possit? Sed rursus, qui te diligunt, quia pro tua virtute sunt plurimi, quorum tamen ego nemini concedo, cur tuo commodo mereantur viuere in parte Italiæ nobilissima, honesta satis conditione, apud illustrem virum, humanitate, literis, omni denique vt audio, laude perpoliturum, quæ sunt eiusmodi, vt ea sequatur multi, assequantur admodum pauci, At vrbe Roma cares, Scilicet, quia Capitolium, vel Amphitheatrum quotidie non aspicias, quæ tu hic, dum eras fortasse ne cogitabas quidem, id laborandum crediderim. Cætera, opinor, nihil ad te. neque enim sit ire te arbitror honores aut opes: quæ qui adipiscuntur vides. à tranquilla, & beata vita quā longē distent, quibus fluctuent curis, quibus assidue miserijs vrgeantur. Reliquum est, vt te pūgat,

quod nobiscum non sis, quod ita leuiter feres, si cogitabis primum illud, ortam ex virtute beneuolentiam eiusdem virtutis memoria foueri, atq; alii, sic, vt nihil præterea desideret: deinde mutuis epistolis hoc leniri quadã ex parte desiderium posse: postremo mortalem esse neminem, cui planè secunda sint omnia. addo illud, quod solatij tibi loco debet esse, nostros sensus congruere cum tuis, nihil esse nobis optatius, quàm vt simul viuamus: dolere, quia non liceat, eo minus tamen, quia futurum speramus, vt aliquando liceat egregiè animatum erga te Cardinalem Sirlettum: cuius auctoritatem, pro singulari eius integritate, sapientia, doctrina, maxima esse, nō ignoras. Pantagathus de te & amicissimè loquitur, & præclare sentit, tribus illis, quos tuo nomine salutaui, Statio, Dauanzato, Tetrico, qui te omnes resalutant, scito te in oculis esse. nam de me ipso, non faciam, vt plura ad te scribam. vellem, ita res ferret, vt, quanti te facio, tantum ex officijs meis fructum capere posses mihi crede, studijs & rationibus tuis ita consulere, vt ad vitam & commodè, & satis etiã cum dignitate traducendam nihil desset sed vides tempora. fruamur, mi Merula, literulis nostris directo in Deum animo: ceteris rebus *πολλὰ χερσιν* Rotæ nostro non minus ingenio, quàm nobilitate præstanti, poetæ optimo, & cum veteribus conferendo, salutem obsecro te, meis verbis, si quando ad illum scribes. Vale Romæ, XIII. Kal. Quintæ. M.D.LXVI.

MARIO CORRADO

Neapolim.

Facile poteris è silentio nostro de tuo negotio, coniecturã facere: nisi si tacere nos existimas, vel quia non amemus, vel quia parui pendendum id credamus.

credamus, de quo te vehementer laborare, epistolarum tuarum crebritas ostendit, in quo video te otium nostrū scilicet è tuo metiri. nam Statio nostro à scriptione publicarū literarum respirare nūquam licet. ego autē quibus rebus vrgear, quā nunquā vacem, nosse te opinabar è Cuiuno, aut etiam ex alijs: quoniam quidem status meæ vitæ is est, vt ignorari vix possit. Sed, vt ad prima redeā, veteres illi Grammatici nondum Romæ sunt: si afferentur, eos ad te mittam. tu velim significes, vbi sis futurus: nam istic, si rectè verba tua interpretor, non videris admodum libenter esse. Huc te vocarem, nisi multi discederent. optimum tamen, qualem ætas nostra non vidit, Pontificem habemus: qui si diu vixerit, quod à Deo præcari non desinimus, spes est magna, hæc quæ fluunt, posse contineri. Vale.
Romæ, VI. Kal Sext. M.D.LXVI.

OCTAVIO SANMARCO

Patauium.

Quod mihi iam antea filius meus, tui amantissimus, non obscure significauerat, id multò nunc ostendit illustrius epistola tua, ita te colere bonas artes, vt parentis tui summi viri, laudibus non modò respondere, verū antecellere etiam aliquando possis. Concurrunt multa, cur hanc omnino cōiecturam faciam, primū instrumenta naturæ, ingenium, memoria, valetudo, quæ si absint, ad magnas res, magnopereq; expetendas aspirare prorsus non licet: deinde studium, exercitatio, industria, quibus ita vteris, quasi illa non habeas naturæ bona, quibus in primis abundas, & quasi à te ipso petas omnia. Adde, quod Patauium te contulisti, quā urbem? Athenas alteras vbi cū præstantes viri multi magnarum doctrinarum scientiā pro-

sitcantur, vnū tamen in primis, quē ego semper plurimi feci, Pancirolum tibi audiendum, colendumq; delegisti. cuius consilij mihi crede, maiorem in dies fructum, voluptatemque capies. Nam de Io. Vincentij Pinelli consuetudine nihil dico. non enim dubito, quin ipse iam perspexeris, quæ sint in illo iuvene virtutes, quæ probitas quæ eruditio, quæ humanitas: vt omni dignissimus honore sit, qui tamen ab omni honorum cupiditate, sola virtute contentus, longissimè distat. Hanc facultatem, non ego te, vt vrgeas, adhortor: sed gratulor potius, & tibi, & patri tuo, quod ita viuas, vt omnes à te omnia summa expectent: mihi verò plurimum gaudeo quod cum te ipso sit nihil amabilius, tu tamen amicitia meam, quasi magni prætij rem, tibi expetendam putasti. quod vt faciliè consequeris, ita velim eueniat, vt officijs te ita colere possim, vt benevolentia in te meæ parem, id est, maximam, vtilitatem percipias. Vale. Romæ, III. Id. Sext. M.D.L.XVI.

FRANCISCO MANCINO

Perusium.

Mihi verò nunquam venit in mentem diffidere memoriæ tuæ. à quo enim diligi me, non solum cupio, verum etiam libenter mihi persuadeo, cur ei me effluere ex animo credam? quod sine summo dolore facere non possem. At scripsi ad Cardanetum. Non equidem ob eam causam, vt promissi te admoneret, sed vt pecuniam à bibliopola exactam tibi numeraret, quod opinor factum. Officium literarum, à te prætermisum, cum excusas, facis, vt officium tuum magis desiderem. amo enim mirabiliter ingenij tui excellentem imaginem, egregiè in epistolis expressam. itaque, carere me hac voluptate, non faciliè patior. nec tamen plus oneris tibi im-
pano,

pono, quàm per studia tua liceat. cùm præsertim
facere te in doctrina magnos processus intelligam.
ad scribendum ita te hortor, vt à libris non auocem.
quod si vtrumque potes, vt certè potes, noui enim
industriam, & facultatem tuam: oblecta nos tuis
interdum literis, & ad illa maiora simul incumbere,
vt augeas domesticam rem, & dignitatem, omni re
præstantiorem, consequaris. Vale. Aldus tibi salu-
tem dicit, vchementèrquē; tua sui memoria delecta-
tur. Romæ, IIII. Kalend. Sept. M.D.LXVI.

IOANNI CASELIO

Florentiam.

Cum à discessu tuo nihil omninò de te, neque ex
tuis, neque ex aliorum literis, cognouissem, ha-
bere te iter in patriam, facilè suspicabar. nunc vi-
deo, te in Etrusca regione consedisse, amœna illa
quidem, & ad vitandos calores, quos hic pertuli-
mus grauissimos, admodum apta: veruntamen, id
si consilio fecisti, gaudeo: sin morbo coactus, ita
doleo, vt amicitia nostra, & studiorum tuorum ia-
ctura, postulat. Quod ais, cogitare te domesticos
lares, & in ea tamen cogitatione nonnihil pungi,
recordatione veterum molestiarum: ô mi Caseli, vl-
lùmne tu locum putas esse, in quo aduersi nihil oc-
currat? in quo ex voluntate fluât omnia? inuidia ta-
men, quæ tui similes, id est, præstanti præditos inge-
nio viros, sæpe vexat, ad extremum, vt scopulo flu-
ctus, ita virtute frāgitur, qua spe te decet, vt homi-
nem sapientem, vindicare animum ab omni cura,
vt fructum capias excellentis doctrinæ tuæ. qua mi-
si te ipsum iuuas, cum alijs prodesse consueueris,
et industriam. Amicum tuum, iuuenem e-
gregijs moribus ornatum, libenter cognoui lon-
giorem cum eo sermonē habere. per negotia non

licuit. Vale. Hæc scripsi raptim . Romæ, III. Id
Octob. M.D.LXVI.

ZERBINO RITIO.

Quantum mihi, filioque meo, tui amantissimo, doloris, ac molestiæ, discedens reliqueras, cū tua nobis cōsuetudo admodum iucūda, industria etiam perutilis interdum esset: tantum solatij, & voluptatis vtrique nostrum attulit epistola tua. quanquam, quod tu scribis, te tuis ciuibus esse charissimum, id ipsum fore putaramus. quis enim ita expers humanitatis, aut ita Barbaris moribus esse potest, quem tua probitas, & virtus, ad amorem tui non alliciat? quis autem ab ijs te diligi miretur, qui futurum intelligunt, vt maiores quotidie fructus ex ingenio, doctrina, diligentia tua percipiant? quo tibi nomine, mi Zerbine, vehemēter gratulor. nam, vt optabilius nihil est, quā amari a bonis viris, præsertim in patria: sic nihil in rebus humanis præstantius, quā de patria bene mereri, & quasi parenti optimo gratiam aliquam referre. hanc tu nactus occasionem, contemne reliqua, & hoc vnum age, in quo summa tibi & gratia, & gloria posita est in hanc sententiam plura scriberem, nisi tuos iam sensus, & præclaram animi tui ad honesta omnia propensionem, egregiè cognitam haberem. Venio ad alteram partem, quam nec omittere possum, nec sine gemitu, & lacrymis, antingere. Decessit, alienissimo tempore, cū ad eum, salutaris doctrinæ dogmata de loco superiore ostendentem, omnis omniā concursus fieret, cū hæreticæ factionis insidias patefaceret, impetū frangeret, tela retunderet, decessit, inquam, florente adhuc ætate, nimis immatura morte, summo ingenio vir, incredibili scientiæ copia, maxima iam apud omnes benè sentientes exultatione, & authoritate, Perpinianus noster.

noster . quamquàm nostra quidem hæc iactura tota, nostra calamitas , est : ille czlo fiuitur , & celestium animorū conspectu , circumfluens rebus ijs, quas, inclusus adhuc mortali corpore, animo tamē sæpè foras emergente , contemplabatur. veruntamen, sublato ex oculis amico, & ex hac luce erepto, recenti adhuc vulnere doleamus, necesse est: ratio fortasse medebitur , aut dies. memoriam quidem tanti viri mihi nulla dies adimet. Quod hortatis, vt edam commentarios: currentem incitas: sed adhuc quædā aduersantur: quæ tamen, spero fore, ne diutius impediant. Etiam in patris Grammatica, tibi vt satisfiat, operam dabo. Vale. Aldus tibi multam salutem. Vale iterum mi optime Zerbine, & patria, ac Musis, trāquillo otio, viue. Romæ, III. Non. Decēb. M.D. LXVI. Iam ad te scripseram, cū ecce bellaria tua: quæ mihi pergrata sunt: sed, mihi crede, amore istum in me tuum bellarijs omnibus antepono. etenim illa palatum, hic animum meum non vulgariter oblectat. Catechismū ad te mitto. Commentarios meos tua causa aliquantō citius emittā.

VIDEO GVALTERIO

Narniam.

Antea , cū tu ad me, pro nostra amicitia , de Narniensi conditione retulisses : etsi non satis constituere poteram, quid tibi agendum censerem, author tamen potius eram, vt urbem Romam ne relinqueres: non tam propter hæc vestigia antiquitatis, quorum aspectu miré fruuntur homines eruditi: quàm quod esse te in oculis videbā nobilibus viris, quorū authoritas, & gratia, rationibus tuis prodesse vehementer posset. nunc autem , cū te istic admodum libenter esse, florere ciuium optimorum beneuolentia , excellentibus ingenio discipulis abundare , significes , non tu quidem efficis adhuc,

vt abesse te gaudeam assequeris tamen illud, vt ali-
quantò minus doleā. quod si alteris literis, id quod
equidem tua causa inprimis opto, eadem confir-
maueris, prorsus à dolore ad lætitiā transferar,
& cum ex tuis cōmodis voluptatem maximam ca-
piam, tui istam valdè amabo ciuitatem, quæ te
tam honorificè acceperit, quæ tuam industriam,
virtutem, probitatē liberalissimè cōplectatur. cuius
amoris, & officij, certò scio te non esse cōmissurū,
vt eam vnquā pœniteat. non enim aut in tua disci-
plina mendum, aut in vita labem, aut in moribus
agreste quidquam, vel inhumanū, vnquam videbit.
quæ quò sunt, hac ætate, in ijs, qui iuuentutem e-
gregijs literis excolendam, ac moderandam susci-
piunt, rariora: eò plùs honoris, vtilitatisq; tam præ-
clara virtus postulat. quanquàm tu quidem, si præ-
stantiam animi tui benè cognitam habeo, merce-
dem meritorū tuorum maiorem nullam statues,
quàm eorum, quibus cum viuis, beneuolentiam: &
illud tamen credes, eum, qui diligatur, necesse esse,
vt rebus omnibus abundet, quæ non modò ad fru-
ctum domesticū, & ad subsidia vitæ necessaria, sed
ad speciem quoq; ac dignitatē perueniant. Inten-
de igitur omnes nervos, vt ijs, qui te amant, ama-
biliorē te quotidie præbeas, & quam Spartā nactus
es, eam non modò tueare, verū etiam cum primis
ornes. Quod vt scriberem, amor impulit, non quia
te, iam pridem ad omnem laudem patris exemplo,
atq; doctrina, institutum, cōsuetudine postea con-
firmatum, vel mea cohortatione, vel cuiusquam e-
gere præceptis existimem. Vale. Romæ. VII. Id.
Decemb. M.D.LXVI,

MVCIO CALINO EPISCOPO.

Interamnæ Interamniam.

Archiepiscopum præstare Episcopo dignitate,
nemo

nemo nescit: bonis tamen viris, cum te, omisso Iadrensi Archiepiscopatu, Episcopum Interamnæ esse factum, auditum esset, visa res est in primis gratulatione digna. nam, quod ad dignitatem attinet, Italiam cum Illyrico, conferentes, nihil imminutū putabamus: quod ad cōmoda, additum aliquid potius, quàm detractum. Iam illud, licere tibi interdum ad Urbem, nobis ad te cū velimus, excurrere, quanti æstimandum? nam neque te amicis tuis prorsus carere, tua suauitas patitur, neque nobis quidquam molestius, quàm aspectus, & sermonis tui sitim diutius ferre. Quocirca ego quidem statim, audita re, lætatus animo sum: literis gratulari cum maximè vellem, negotijs tamen impeditus, officium veteri nostræ necessitudini debitum prætermisi. in quo me tamen, cū meæ conscius erga te perpetuæ obseruantia, tum tuæ memor humanitatis, facile culpa libero. atque etiam (vide, quid mihi de tua benignitate pollicear) sperare audeo futurū, vt, qui à me diliguntur, eos amicitia tua ne excludas. neq; tamen hoc in multis ambitiosè petam: tantum deligam, quos tibi non tam mea commendatio, quàm ipsorum optima studia, conciliare possint. in his excellit in primis, iuuenis benè moratus, ijs perpolitus literis, quæ nos à pueritia delectarunt. Iulius Iacobinius viuit coniunctissimè cum filio meo, vt ferè ætate, & studiorū similitudine, iunguntur: me verò, quod multis in rebus intellexerim, sicut alterum parentē, obseruat, & diligit. itaque videor illi debere omnia, quæ possum: nec sanè vllum eius vel adiuuandi vel ornandi, locum prætermitto: sed ex omnibus officijs nullam ei video gratius, aut iucundius præstari à me posse. quàm si per me consequatur vt aditum ad te habeat, à te cognoscatur, numeretur in tuis, quod etsi non dubito, quin facile impetrem: noui enim

tuam *παλαρθητορίαν*: noui etiam, quo ipsa loco apud te sim: tamē ita peto, quasi agatur existimatio mea, sic enim statuo, cū te tua virtus, nullo fortunæ præsidio, in ista dignitate collocarit, valdè ad existimationem meam pertinere, hoc si percrebescat, me abs te tantum amari: quantum & optaui semper, & mihi persuasi. Vale Romæ, Idibus Decemb. M.D.LXVI.

ANTONIO FURNARIO

Neapolim.

Ita mihi, quæ opto, contingant, vt de tua valetudine valdè sum sollicitus: nec leuabitur dolor meus, nisi cū te non solūm periculo, sed prorsus omni molestia liberatum cognouero. quod vtinam breui fiat. cur autem id futurum non sperem, cū te, diffidentem humanis remedijs, ad pias præces videam esse conuersum? me quidem ex aduersis rebus hæc vna sæpè ratio iam omni spe destitutum, eripuit. De fortunis meis detraxit aliquid superior annus, hic fortasse damnum sarciet: sin aliter eueniet, æquo tamen animo feremus, minuēte sensum doloris cōsuetudine, & cupiditatem ætate. De munusculo qui tibi venit in mentem ægrotanti? magni hoc amoris signum. itaq; sic tibi ago gratias, tanquam de re amplissima: quandoquidem nihil mihi pluris est, quā amari a te, quem præter cæteros amabilem virtus facit. Stomacho certè meo, quod antea scripserā nihil gratius hoc genere medicamenti. Vale. Romæ. Kal. Feb. M. D. LXVII.

CAMILLO PALÆOTTO

Bononiam.

A quo primum die, Palæotte optime, mihi cognitus es, duxi te semper in eorū numero, qui nostra

fra hac ætate antiquæ virtutis imaginem referunt, esse reponendum. nam & bonos, & præstantes viros amas, omnique studio complecteris: & ipse, quæ artes amorem conciliant, ijs ita excellis, vt vicissim te omnes ament, nec minorem ex ingenio, doctrinaque tua quàm ex humanitate, & liberalitate fructum capiant. equidem in meis secundis rebus id maximè numero, quod olim tua mihi benignitas aditum aperuerit ad amicitiam tuam: illud dolere sæpè cogor, quod ita fortuna tulerit vt disiuncti viueremus, & eriperetur vtrique nostrum suauitas illa, quæ sine dubio, cum vnà sumus, longè maior est, quàm cum aut ego tuas, aut ipse meas epistolas legis. adde quod tibi perquam rarò scribendi occasio, mihi ne facultas quidem datur. ita, qui est in literis fructus, eo etiam prope caremus, quo tamen in genere tuam diligentiam, vel humanitatem potius incredibilem agnosco: qui nullum huius officij locum prætermittis: vt proximè, cum de Amulij Cardinalis incolumitate cognouisses, fecisti peramanter. quod & mihi, qui illum virum in oculis fero, vnumque præcipuè colo, per literas gratulandum, & significandam existimasti lætitiā tuam. Sed ego vicissim tibi, & bonis omnibus, eo conseruato, cui præter cætera virtus placet, vehementer gratulor. nam, si quid illi nunc humanitus accidisset, suo fortasse tempore, cum nec ætati parum, & gloriæ plurimum vixerit, nostro certè & vniuersæ bonorum Reipub. alienissimo decessisset. Vides profectò, nec dubito, quin idem sentire videas excellenti virtute, ac sapientia Cardinalē, fratrem tuum, pares esse Amulio nostro dignitate nō paucos, opibus etiam, & ijs rebus, quas elargiri fortuna solet, superiores multos: at illa si perperdimus, quæ sunt animi, ingenijque bona, id est, quæ verè bona sunt, doctrinam studio, prudentiam vñ

rerum maximarum partem, præterea benignitatem, probitatem, religionem, quàm non multi sint, quos ei conferre possimus, opinor intelligis. iure igitur, illo grauius ægorante, ita mœrebamur, quasi cum illius salute nostra salus in discrimen adducta videretur: & nunc, eodem incolumi, tum sua quisque causa, tum bono publico omnes lætamur. In quo non dubitabam equidem, quin tuus sensus cum meo sensu congrueret: veruntamen egregie testem voluntatis epistolam tuam legi perlibenter, vidi enim amorem in me tuum, & studium simul erga Christianam Remp. propè singulare. nam de Amulij morbo ita sollicitus eras, vt eodem tempore & dolor meus, & publica iactura tibi ante oculos esset, itaque non putaui committendum, vt ipsum celarem de literis tuis. ostendi: legit iucundissimè: nec tacuit de tua laude: mihiq; vt salutem tibi eius verbis ascriberem, ac sua tibi studia prorsus omnia pollicerer, ita mandauit, vt vultu, & verbis planè animum exprimeret. Ego de te, quæ solèo, summam esse tuam in illum obseruantiam: optatius tibi nihil esse, quàm vt, si quid eius causa præstare possis, vtatur opera, curaque tua. addidi quædam de verustate necessitudinis nostræ, de tuis etiam in me officijs: vt sciret, cum tu de meis commodis maximè semper laboraueris, cupere me non mediocriter, vt à quibus ipse diligor, iidem te pari beneuolentia complectantur. Vale, & Cardinali optimo, fratri tuo, salutem dic meo nomine plurimam. Romæ, X I I. Id. Mart. M. D. LXVII.

IOANNI CASELIO

Florentiam.

Omninò erat hæc epistola mea: quam vt acciperet,

peret, nunquam ad me redijt is, qui tuas literas attulerat: veruntamen eam ad te mittendam putavi, ne tibi in aliquā fortasse neglecti officij, suspicionem venirem. eius exemplum hoc est.

*Epistola, de qua hic mentio fit, legitur
sexta ante hanc.*

Quod me amicis crebrò auges, præsertim hominibus virtute præditis: perbenignè facis. vtinam præstare aliquid vel tua, vel eorum causa possim. vos enim, quæ vestra bonitas, & humanitas est, animo fortasse contenti estis: ego, qui meus erga liberalium doctrinarum studiosos amor est, nisi animi officia probent, contentus esse vix possum. Vale. Romæ, XVI. Kalend. April. M.D.LXVII.

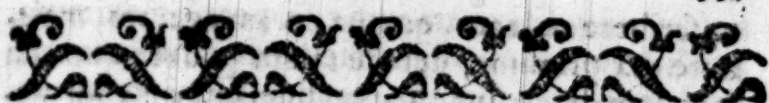
PETRO PERPENIANO

Lugdunum.

Cur ego tibi excussem silentium meum? Odi ista vulgaria: nec tu is es, qui vel amicis durior te præbeas, vel, quibus ego negotijs, quantam, & quā assiduam à me operam exigetibus, distinear, ignores. ac si velis amabiliter, & verè cogitare, ita credes: nulla me magis affici voluptate, quàm cum tuas epistolas lego: rursus, si quis est, qui ab officio discedat inuitus, eum esse me. quare vt ego tibi ingenio, eruditione, industria comparare me non aulim: ita, quibus maximè rebus amicitia colitur, humanitate, officio, obseruantia, neque te mihi, neque quemquam antepono, hoc te cupio credere. quod si impetro, simul: illud impetro, vt omni me, cū præteriti, tū futuri temporis culpa, si fortasse rarius ad te scripsero, planè liberes. quāquam nunc quidem, tuis vt rescriberem literis, abiici omnia victus beneficio tuo, beneficium enim certè, non mediocre

nescio quid, sed quam tum esse potest maximum, à te habeo, quod mihi amicum dederis Iacobum Rodericum Falconium, prudentissimi, & optimi viri filium. ipsum ijs literis ac moribus ornatum, vt, cum me vel negotia, vel ipsa iam ætas ab amicorum consuetudine remoueat, hoc tamen iuvene quotidie ferè vtar iucundissimè. ac sæpè de te sermo illo libenter præclara tua facinora pro Christi gloria narrante, me libentius audiente. certamus enim vt video, amore erga te, sic, vt alter ab altero vinci interdum gaudeat, interdum ægrè ferat. ita non planè nobis totus abes. quod enim oculis eripitur, assequimur animo: memoria, mentione tui, tuarumque virtutum quàm creberrima, tu contra, si parem referre vis, alterum Falconium reperi. si modò similem probitate, ingenio, obseruantia in vtrumque nostrum, reperies. Sed opto te felicem esse, & similem reperire: vt de nobis cogitantes nonnunquam, & colloquentes, officium amicitie debitum persoluatis. De tragœdia, mirè sum lætatus, præsertim agente Falconio. De animi tui constantia, tibi gratulor, Deo gratias ago, à quo ista manant. tibi enim certè, & fortitudo cuique, nisi diuina vis affuisset, præsentis discrimine, in tanta gladiatorum licentia, animus concidisset. Filius te salutatur. tu meis verbis eruditum in primis, & probum adolescentem, Iosephum Scalligerum, si est Lutetie, salutes velim. Vale. Romæ.

EPISTOLARVM
PAVLI MANVTII
LIBER OCTAVVS.

P I O I I I I .

PONTIFICI MAX.

VID antea de literis, ac bonis artibus existimaueris, Pie I I I I . Pontifex Max. quam semper fueris, hodieq; sis ad eas excitandas, ornandasque præclare animatus, & omnes iam pridem norunt, & ego superiore anno sum expertus, cum eo me consilio Romam euocasti, ut sacros præcipuè libros ederem quàm liceret emendatissimè, & in hac elegantioris olim doctrinæ parente, atque altrice. nunc diuinorum institutorum custode, ac præfide Vrbe, perpetuum meæ vitæ domicilium collocarem. cum ista mente, istaque ad bene agendum propensione summam potestatem coniunxit Deus, non solum ut impendentes Reipub. Christianæ calamitates auerteret, quod curari à te egregiè, atque effici omnes fatentur, verum etiam ut à publica cura oculos interdum cōuerteres ad priuatorum incommoda, eaque cum videres, opem asferres non pro cuiusque libidine, sed pro iudicio, ac sapientia tua. hæc me cogitatio, diu vereatem, ne appellare literis Pontificem Maximum excubantem animo semper pro Ecclesiæ salute, impudentiæ posset ascribi, ab ancipiti consilio ad certam sententiam reuocauit, effecitq; ut

ea scribere audeam, quæ ne coram agerem, maiestate tua primum, deinde etiam pudore quodam meo sum deterritus. Totum hoc imprimendi munus, quod mihi à te mandatum pro mea fide curro, duas habet partes, publicam vnam, quæ ad communem animorum vtilitatem pertinet, vt è sacris libris maculæ omnes eluantur: alteram priuatam, vt ea mihi interim suppetant, quæ si absint, mecum, & cum meis agatur incommodius. Quod ad priorem attinet, facerem arroganter, si tibi tantam rem, qua nescio an vlla magis hoc quidem tempore omnibus expediat, studeam commendare: cum quatuor spectatz virtutis, & innocentiz Cardinalium, quos huic negotij præfecisti, singularis prudentia nihil deesse patiatur. quare hanc partem, cui nondum tua liberalitas defuit, nec, vt spero, vnquam deerit, onitro non inuitus: de me ipso, siquidem tua permittat humanitas, (quid autem ea non permittat?) attingam pauca. Ego cum ad Urbem veni, licet à Pio III. rectè, & laudabiliter viuendo, sperari posse omnia intelligerem, tamen efferri me cupiditate non sum passus: nec sitiui honores: nec auri, argentiq; splendore sum captus: id scilicet vnum spectauimè, vt beneuolentia tua, in qua pono omnia, perpetuò fruerer, eaq; me, quantum consequi studio, quantum industria liceret, non indignum præberem. domesticis rebus, quas negligere prorsus, qui pater est, non potest. anare nimium, qui se Christianum esse meminit, non debet. satis consultum putabam honorario illo annuo, quod à tua benignitate impetraueram: nec dubitare tamen poteram, si quid præterea meæ rationes exigent, quin id haurire possem ex eodem fonte, ad quem aditus ambitiosè petentibus vix pateret vnquam, moderata cupientibus præcludi nunquam soleret. sic
annus.

annus abiit: nec mihi houam interea cupiditatem dies attulit: quæ etiam admonet, quo propius ad huius peregrinationis quæ vocatur vita, finem accedimus, eo minus de viatico laborandum: itaque mutatum nihil est in consilijs meis: animus, quos antea sibi fines præscripserat, ijsdem se continet, ultra nihil appetit: sed corporis alia quædam ratio est: ætas iam ingrauescens quasi extra ordinem multa desiderat: multa etiam præsertim in laboribus, ac studijs, valetudo requirit imbecillior: quæ si negligam, ingrati mihi videar agere cum Deo, à quo acceptum vitæ munus magnificere, ac tueri diligenter debemus. quid charitas liberorum meorum, quibus in me vno sunt omnia? ea me appellat nec patitur obliuisci quid naturæ debeam, & mihi me ipsum eo nomine commendat, quod in mea salute multorum salus, fortunæque nituntur. Quæ cum ita sint, & cum his causis, quas commemorauimus, magnoperè confidam: tamen ita statuo, maiorem commodi mei spem in tua præstanti bonitate mihi esse reponendam. quare nihil desinio, neque mihi certum beneficij nomen peto: quod qui faciunt, ignorant scilicet, à quo petant, & in angustia reuocant, quæ latissimè patet benignitatem tuam. ego rationes meas Principi maximo, & ad beneficentiam nato, commendare me intelligo, nihil me postulare præcipuum decet. vnum illud, indicare satis est. fulciri oportere subsidio aliquo fortunas meas: quod ipsum voluntati, arbitrioque tuo totum permittatur mihi quidem, si quid à tua liberalitate proficiatur, quidquid sit, æquè gratum futurum est, ac si me omni beneficiorum genere cumulasses.

CAROLO BORROMÆO

Cardinali.

Non patitur aut benignitas, aut consuetudo tua,

vt appellēdus à me sis de eo, quod semel, & iterum humanissimè promissisti: & ego is sum, qui quod semel petij, licet ad constituendas fortunas meas valdè pertineat, impetrare cupiam, nō exprimere, veruntamen non sum veritus, ne tibi molestiam afferret iterata petitio, hominis præsertim studiosissimi, & de tua laude, quantum imbecillitas mea præstare possit, assiduè cogitantis. Optabile est, vt, qui optima cupiunt, ijdem vel omnia possint, vel apud eos, qui possunt, authoritate, & gratia plurimum valeant. tibi vtrumque contigisse, non stulti homines arbitrantur. nam & natura propensus es ad ea, quæ præclara sunt: & hæc ipsa propensio, singulari ingenio, & virtute cōiuncta, ita tibi amorem conciliauit sapientissimi Pontificis, auunculi tui, vt cum omni te munere dignum ducat, tum verò libenter, translata in te grauissimorum negotiorū parte, releuetur. amplectere igitur pro tua summa prudentia, vel retine potius, quam amplexus iam es, occasionem diuinitus datam. eripuit iam benemerendi consuetudinem temporis iniquitas. eam si restituis, quod facere cœpisti, & facies: ijdem, quibus maiores tui, gradibus in cælum ascendes, relicta familiæ tuæ gloria, quam nulla dies extinguat. Ego autem, si per te consequor, id quod in tua manu situm est, vt Romæ libenter viuam: vix enim libenter, vbi parum commode, quisquam viuit: dabo operam, & fortasse efficiam, ne sit obscurum beneficium tuum: memoria quidem, & voluntate si re ipsa minus potero, ingrati animi culpam vitabo. Vale. Romæ, IIII. Kal. Nouemb.

SCRIPTIT HANC A PRIN-
cipe rogatus.

Honestæ res, iucundæque in primis, Nuptiæ pantur: nec immeritò. nihil enim ad generis humani

mani perpetuitatem natura magis postulat, quam
ut fœminis iungantur mares: nec ea coniunctione
quidquam non modò commodius, verùm etiam
dulcius esse potest. habere secundis rebus mulie-
rem lætitiæ sociam, lætitiâ auget, aduersis pari-
ter mœrentem, solatij genus est. iam, quæ ad cul-
tum, ad victum, vitamque pertinent, ea cum vxor
ministrat, aut curat, quantam iucunditatem habet.
Reges equidẽ ipsos non arbitròr è suis regnis tan-
tam voluptatem capere, quantam fidelis coniugij
consuetudo, & conuictus affert. Quæ tibi, optime
N, ex tuis veteribus nuptijs probè cognita cum
essent, propterea factum opinor, ut secundas appe-
tieris, & eandem omninò suauitatem regustare vo-
lueris. Hoc tuum consilium pro suo quisque sensu,
variè homines interpretâtur. lætari inultos video,
ut in re optima, quosdam admirari, ut parum expe-
ctata, dolere nōnullos, ut aduersa. mihi, in hac opi-
nionum, & sententiarum varietate, animus vehe-
menter in dubio est. lætitiâ à me poscere videtur
amor in te meus, ortus ex memoria præceptorum
tuorum, quibus me puerum ad omnem veræ laudis
cupiditatem excitasti sed idem amor ante oculos
ea proponit, quæ cum cogito, tantum abest, ut læ-
tari possim, ut dolore etiam afficiar: neque id tua
magis causa, quàm publica. nã, etsi, quod tibi pla-
cuit, idem ut perpetuò placeat, atque expediat, ve-
hementer opto: tamen, cum ætatem tuam consi-
dero, quæ iam ad senectutem vergit, interdum ve-
reri cogor, ne aliter eueniat. sua cuique ætati stu-
dia natura tribuit. quæ iuuentus amat, respuit sene-
ctus contrâ, senectutem oblectant, quæ fastidit iu-
uentus. tu tamẽ homo iam ferè sexagenarius, adul-
to iam penè filio, nouum coniugium probasti: quò-
que magis miremur, non æqualem, aut ætate pro-
ximam, verùm adolescentulam duxisti: vtrum vo-

luptatis, an procreationis causa, præter te nemo nouit. voluptatis quidem suspicione, pro mea in te beneuolentia, libenter te libero: sed alij, quorum iudiciū amor non impedit, de ista re quid sentiant, ipse videris. At procreatio liberorum optanda. Quis hoc improbat? aut quis aliter sentit? veruntamen temporibus multa distinguuntur: nec idem semper omnibus licet: nec eadem semper omnes decent. Quo de genere si pluribus tecum agam, & illud vsurpem, quod Apollini tribuit antiquitas, Cognosce te ipsum, ignorare videar vtrumque nostrum, &, quod aiunt, Sus Mineruam erudire velle. tu enim is es, qui hæc ipse mihi olim puero cantabas: quæ mihi nunc insita penitus in animo hærent, nec euelli vnquam sinam: tum quia præclata, tum quod à te tradita, quem vnicè diligo. Recognosce igitur doctrinam tuam: & cum illa, quæ tractandis veterum monumentis obseruasti, in memoriam redegeris, tum cogita quàm iure mirentur nonnulli, aut etiam doleant, te talem virum, ista ætate, ista existimatione viuo, & incolumi optimæ spei filio. cum ipse te aspicere, cum valetudini tuæ parcere, cum iuuentutem ab immoderata libidine tuis monitis reuocare ad continentiam deberes, tum puellæ amore captum, eius complexum, & consuetudinem sic optasse, non modò vt hominum de te opinionem, aut filij commoda parui faceres: verum vt ipse vitæ tuæ nouo vitæ genere periculum strueres. quis enim nescit, quod veteres quidam Philosophi memoriz prodiderunt, Veneris vsum prolesse nunquam, obesse autem sæpissimè? Quod si quis in dubium vocet, id negari certè non potest, senescentibus deficiente natura, nulla re, magis quàm concubitu, vires minui. quod à te ignorari, qui tam multa nosti, turpe est. aut, si non tu quidem hoc ignoras, sed rationem libido vicit,

vicit, quis te audiat ita excusantē ? hoc quidem est augere culpam, non minuere. Atque hæc tua causa nos angunt: quid, publica? tanto magis quantō æquius est, de multis, quàm de paucis, laborare. nā, cum tuo iudicio, tuæque scientia in omni causarum genere vteremur, cū tuæ lucubrationes civile ius eximia tua cū laude illustrarent, cū omnes lites, ac contentiones æquitatē, & sapientia tua dirimeres. optandum erat, ut huius boni, quo nullum in ciuitate præstantius, diuturna admodum vsura frueremur. nūc à te, nouæ coniugis illecebris irretito, non modò lucubrationem vllam homines non expectant, sed verentur etiam, ne maiorem dici partem, nedum nocturnas horas domesticis oblectationibus tribuas. Interim præclaræ, illæ frigebunt actiones tuæ. minus libenter audies disceptantes: non tam attentè, quæ dijudicanda erunt, considerabis: non faciliè quemquam admittes non sæpè prodibis in publicum: nō ut antea tui copiam facies: denique, cū antea ita viueres, ut Reipub. natus viderere, nunc te, ad priuata studia conuersum, negligere communia, nemo est, qui æquo animo ferre possit. quæ si alios cura tangit: qua me affici molestia, quò angi dolore par est? non enim is ego sum, qui meas partes aut ignorem, aut negligam, meum est, Ciuium otio, salutē, tranquillitatēq; consulere, meum, præstare, aut conari salutem, ut, quos potestati, fideiq; mea Deus commisit, æquo iure omnes regantur, nullius iniuriæ pateant, nihil contra leges agant, nihil præter leges timeant. Huius præclari muneris cum ego te, pro tua præstanti, mihi iampridem cognita, virtute, ministrum, participemque delegissem, gratulabar & mihi, & ciuibus meis non mediocriter: mihi, quòd magna laboris parte me leuaret industria tua. Ciuibus, quod omnes te iudice, libèter vterentur, optimè de

tua non solum doctrina, verum etiam probitate sentientes. nunc, si officia, studiaque illa intermit-
tis, si languidius ea curas, quæ ad populi fortunas
pertinent, quæque ego, curari à te diligentissimè,
& volui in primis & putavi: vereor, ne quotidie
vocalas exaudias hominum te accusantium, quod
à pristina causa descueris, & à virilibus institutis
ad molliem quandam, inanemque voluptatem
deflexeris. Erunt etiam fortasse nonnulli, qui me
non adductum iudicio, sed amore lapsum, tantas
res tuæ fidei, constantiæque non satis prudenter
commisisse dicant. quibus ego quid respondeam,
quoniam ipse non satis despicio, tu, qui vides acu-
tus, doce me. equidem nihil malo quàm & te tui
quàm similiū esse, & me mei iudicij nunquam
pœnitere. quod si secus euenerit, errasse me cum
aliquo existimationis meæ damno, facile patiar:
tuo cum dedecore, feram iniquissimè, addito præ-
sertim meorum Ciuium dolore, qui te in oculis iu-
re ferunt, nec aspectu carere tuo possunt, nec ser-
mone, & consilio priuari. Quæ propterea ad te
scribo, vt intelligas, quantam animo curam susti-
neam, quanta tua res agatur: & ideò operam des,
vt & me solitudine, & te infamiæ periculo, aut
certè hominum sermone liberes. Scribo autem se-
rius, quia pendebam animi, nec satis, quo tecum
vterer officij genere, constabat. gratularer? at cō-
trā sentiebam. dolerem? at malè ominari visus es-
sem, in ea præsertim re, in qua tibi, vel si damnum
aliquod res publica faciat, secunda tamen omnia
sic exopto, vt in hoc studio ferè tecum certam, a-
lios quidem omnes facilè vincam. Vale, & ita frue-
re domesticis bonis, vt publica ne negligas. qua
de re non mea quidem vlla suspicio, sed vereri me
nonnunquam cogit dubitatio multorum: quàm cu-
pio falsam, & inanem esse.

PAULO

EPIST. LIBER VIIL
PAVLO STEMPOVIO
Neapolim.

345

Et si iam literas tuas, à Gorfscio remissas, acceperam: tamen hunc ex earum tarditate cepi fructum, quod tu, dum te ita purgas, quasi ea res ad officium tuum pertineat, & longiorem scribis epistolam, & in eo me tibi haud mediocriter obstringis, significatione quadam amoris, & iudicij de me tui. Ego, Stempoui, cum omnes homines ab incunte adolescentia, in quibus aliqua virtutis elucere signa perspicerem, colui quantum in me fuit: tum verò nationis vestrae probitatem, modestiam, & propensa in primis ad liberales doctrinas ingenia mirificè semper dilexi. itaque, cum ad me tuos de Repub. libros Gorfscius attulisset, petiissetque tuo nomine, si quando vacarem, ut eos legerem: lectis, exponerem: quid sentirem, facillè impetravit, non modò quia facultatem incundæ à Poloniis gratiæ non libenter amitto, sed etiam, quia multorum sermone cognita mihi virtus, & humanitas tua ita me incenderat, ut vehementer expeterem amicitiam tuam. peropportunè igitur accidit, quod ego minimè cogitabam, ut scripta tua ad me mitteres: sed valde contra meam voluntatem, quod ea tam cito repetieris. opes enim ingenij, doctrinæque tuæ, quibus frui diu volebam, quasi præteriens aspexi. intellexi tamen id, quod Gorfscio significavi, peruolutasse te nequaquam remisso animo omnes omnium libros, egregia quæque tum veteris, tum recentis historiæ delibasse, nec eo contentum addidisse rebus ordinem, ornamentis latinæ linguæ, quantum argumenti ratio ferret, usum esse. nunc si auges, ut scribis, industriam tuam, & id cogitas, ut, cum opus absolueris, ac perpolieris, iterum ad me mittas: gaudeo, & fruor animo spe fa-

turæ voluptatis, quam legendo antea degustauī, nunc haurire: si per te licuerit, vberiore cupio. Nam corrigendi partes, quas mihi videris imponere si accipiam, faciam impudenter: quid enim in tuis scriptis eiusmodi est, quod æquus iudex damnare possit? sin autem recusem, culpam inhumanitatis extimesco: & vereor, ne tu n. e., cui minime omnium displicere velim, rusticum quendam esse hominem, agrestemque suspiceris. hoc igitur arbitrato tuo: ego, quod in me est, desiderari abs te non patiar officium meum. Vale. Romæ, X I X. Kalend. Quintil. M. D. L X V I I.

Pergratus mihi fuit aduentus Persei, tum quod ipsum diligo, amici mei filium, ingenio, & moribus ornatum: tum, quod benevolentiam in me tuam humanissimo sermone exposuit. agerem gratias, id si benignitas tua pateretur, & nisi referre mallet studio, officio, obseruantia: quod vt assequar, operam dabo.

E I D E M, Neapolim.

Bellaria, de quibus antea scripseras, heri vespere per familiarē suum ad me misit egregiæ vir humanitatis, amicus meus, Georgius Ticinius. sanè nihil gratius, hoc præsertim æstu: sed quæso cur tam multa? sunt enim vascula viginti quatuor: n. e. tu quatuor aut sex, si nosses imbecillitatem stomachi mei, per totam ætatem satis esse duxisses. agnosco igitur coniunctam amore liberalitatem. ille enim, vt mitteres, admonuit: hæc ne pauca mitteres. in quo illud te cupio credere, quamquàm hæc sint suauissima, me tamen frui libentius memoria tui, lætariq; potius, quod me dignum putaueris, quem tu muneribus afficeres, quàm si me omnium munerum copia cumulasses. quare peto à te, mihi vt conserues amorem tuum, à meq; expectes ea, quæ, qui

qui vehementer amat, præstare consuevit. Vale.
Romæ, III. Kalend. Quinctil. M. D. LXVII.

VINCENTIO MACARIO

Scyllacæum.

Literis tuis humanissimè, & ornatissimè scriptis nec respondere multum possum, cum distringar negotijs: nec nihil debeo, cum in officio non respondere turpe sit. Scyllacæi te sustinere munus erudiendæ iuuentutis, valdè lætor. amo enim Geronde mei patriam, cuius mihi memoriam nulla dies ex animo delebit: qui si viueret, non dubito quin mecum esset, ijsdemque studijs, eodem vitæ genere frueremur. Franciscum, fratrem tuum, nostri memorem esse, gratum in primis est. equidem & illum, & te simul ita diligo, cum vtrunque excellere literis, ac moribus intelligam, vt, si quid aut honoris, aut commodi vestri gratia præstare possim, in eo curam omnem. operam, industriam collocare cupiam. Quod ad mutatam scribendi rationem attinet, hunc tibi scrupulum filij mei liber eximet, quem de Orthographia scriptum edidit anno superiore. Vale. Hæc scripsi raptim, animo alia cogitante: quod velim ignoscas. Romæ, XIX. Kalend. Quinct. M. D. LXVII.

10. FRANCISCO CRE-

monæ Ferrariam.

Antea sollicitus eram, facta rei familiaris iactura: quod acciderat quorūdam hominum incuria dicam, an socordia? nunc autem, quod amissa recuperauerim, lætor equidem, sed ita, vt dolere simul cogar, quod amicis meis aliena culpa molestiæ tantum attulerit. te enim vir optime, atque doctissimè, quamquam ignotum mihi de facie, tamen amicum appellare non dubitem. nam cur aut non

amem, aut ab eo me amari non putem, cui cum Paulo Sacrato, omnibus mihi officijs coniunctissimo, summam intercedere necessitudinem intelligo? Quod si studiorum, ac morum similitudo amicitiam contrahit: cur non animis coniungamur, quāquam locorum interuallis disiuncti? Iam illud, quod tu, fraterq; tuus Alphōsus, virtute tibi, & probitate similimus, operam dedistis, idque autoritate, studio, diligentia consecuti estis, vt mea domestica suppellex, ad alienas manus per errorē traducta, ab iniusto possessore vindicaretur, cum eius modi est, vt vestram erga me voluntatem, & singularem quādam ad bene merendum propensionem ostendat: tum ita me afficit, itaque vtrique obstringit, vt omnia me debere vestra causa existimem. vtinam ea fortuna essem, vt æquare animum officijs possem. profectò vel humanitate vestra, vel amore meo nihil esset illustrius. sed quia tam infirmum, aut tam humilem esse neminem constat, qui si ad aliquam rem studia sua conferat, non aliquid, atque adeò multùm præstet, fore non despero, vt merita meritis aliquando compensentur, & quantum vos in mea re ad exitum perducenda laborastis, tantum me de gratia referenda cogitasse omnes intelligant: sin voluntati facultas defuerit: peto à vobis, vt me tamen frui sinatis amore vestro: quo mihi charius, aut antiquius esse nihil potest. Vale, & Alphonso fratri salutem à me plurimam, Romæ, IIII. Kalend. Quint. M. D. LXVII.

CLAUDIO STRAMBONIO

Camerinum.

Delector non parum memoria nostri tua: sed eam ijs declarari epistolis, quibus nihil elegantius, nihil suauius esse possit, id verò est, quod maximo-perè gaudeā. quāquam, vtri potius, tibi, an Folconio

nio nostro, iuueni humanissimo, arque doctissimo, de hoc officio gratias agam, interdum subdubito. ille enim, vt eloquentia valet, penè mihi persuasie sua cohortatione te esse adductum, vt scriberes, quod ei si crederem, suscepam à me opinionem humanitatis, & amoris in me tui cogerer deponere. Quid igitur faciam? quod Academici solent assensum sustinebo: ne, si Falconio non credam, eius fidem, cui multum tribuo, in dubium reuocem: si credam, detraxisse aliquid videar de beneuolentia erga me tua, quo mihi molestius esse nihil possit. Quod si te impediunt negotia hoc ipsum scriberes. ego enim ab amicis non plus exigo, quam præstare possint. neq; tamen amicitias metiri soleo crebritate literarum, fidem, & officium semel expertus, eadē, si res postularit, expecto: sin aliter euenerit, leui culpa non cōdemno: & facio perinuitus, vt amari me non purem. Quare tuis occupationibus ignosco, quod à discessu tuo rarius ad me scripseris: tu quoq; velim habeas rationem negotij mei, quo sic vrgeor, vt respirandi facultas non detur. Vale. Romæ. XIV. Kal. Sext. M.D. LXVII.

MARIO CORRADO

Salernum.

Et si mihi tuis literis nihil solet esse iucundius, quas tamen pridie. Id Septemb. ad me missisti, legi perinuitus. sic enim ad me scribis, quasi de mea erga te beneuolentia dubites. Ego, mi Mari, à quo primum tempore certam vitæ meæ rationem institui, semper id spectavi maximè, vt quos semel diligere cœpissem, eos non solum sponte nulla re offenderem, verum etiam, accepta interdum iniuria, maioribus cōplecterer officijs. hoc institutum cum mihi ad hanc diem placuerit, fore non opinor, vt posthac vnquam displiceat. quod si tu secus existimas, & si me vulgari quadā regula meritis, vel quia

sensus meus, cū longè à me vixeris, ignoras : vel quia, nonnullorum hominum perfidiam expertus, de reliquis idem facillè suspicaris : libenter equidem tibi istum, si possem, errorem eriperem : sin id mihi per te minus licet, me tamen in te amando fides, & constantia mea delectabit, vberemque fatis ex ipsa conscientia fructum capiam. Tuæ partes in amicitia quæ sint, ego tibi, excellentis ingenij, ac doctrinæ viro, non præscribam tantum illud dicam quo tu nunc mecum genere literarum vsus es, id mihi parum ad conglutinandos animos aptum videri, aut enim hæret aliqua in me culpa, & eam tu notas, ac reprehendis, quod quale sit, non equidem intelligo : nec verò possum intelligere, cū nihil sit: aut culpam tu nullam in me vides, & coniectura tamen aliqua duceris ad suspicandum: certè enim suspicari te nescio quid, verba illa tua significāt. Ego à te solum amari cupio: oro te, & obsecro, nihil aliud aut vulgare de me existimes: actū à me tecū hætenus verè, & amanter Quid? an ego aliquid commisi, vt de meā in te voluntate secus iudicare posses? aut ego te vnquam accusaui, quasi minus verè, aut minus amanter mecum egeris? Nisi si, quia literis tuis homo sexcentis curis implicatus non illico responderim, propterea vel me tibi credis immutatum, vel id agis, vt ego te mihi fabricatū putem. Ego autè, si essem ad mutationē vel naturā, vel cōsuetudine procliuior, tamē ita de studijs tuis, ita de ingenio, & eruditione, ita de moribus, & integritate sentio, vt, nisi mihi sincerè iudicādi facultatem casus aliquis adimat, immutari tibi nullo modo possim. At creberrimæ tuæ literæ, meæ rariores. Diuersa ratio est: nec, si tu id facis, quod si omitteres, fortasse peccares: & quia non omititis, agnosco, & amo vehementer amorē in me tuum: ideo sequitur, vt, quia non ego idem facio, & istam officij

partem

parte
iure p
peper
atque
runt,
fuit, l
vnqua
te lib
ne cu
lim cr
nim,
sequi
in op
video
cur in
creda
igitur
lunt,
stimo
ipsa t
ri. Va

F

Ve
tus ij
Ariof
tasses
psa la
gis ab
uet: s
index
latijs
quæ q
Ampl

partem districtius negotijs prætermitto, læguere me iure putes in studio tui, & in amore illo, quem cum pepererit tua virtus, noli dubitare, quin eadē alar, atque conseruet. Familiares tuos, cum ad me venerunt, & quoties venerunt, accepi, quantum in me fuit, humanissimè: neminem exclusit, aut excludet ynquam occupatio mea. vix enim credas, quàm de te libenter aut loquar, aut audiam. Quare quod ais ne cui posthac, qui sine tuis literis ad me adeat, velim credere: id equidem scripsisse te nollem. cur enim, si quis expetit amicitia meam, & eam se consequi facilius putat, si te ornet laudibus, teque sibi in optima studiorum via ducem fuisse dicat, quod video multos cum quadam ambitione prædicare: cur inquam, hac me voluptare priuas, vt ei non credam, qui narrat ea, quæ libenter audio? Patere igitur amicos tuos, cum iidem amici mei esse volunt, adire ad me arbitrato suo, & quanquam testimonio careant literarum tuarum, mihi tamen ipsa tantum tui nominis appellatione commendari. Vale. Romæ, X. Kalend. Ocoobr. M. D. LXVII.

FRANCISCO PLANTEDIO

Neapolim.

Verè dicam, Plantedi: magnoperè sum delectatus ijs laudibus, quibus me, cum de Ludouici Ariosti poemate meam sententiam exquirere cogitasses, ornandum existimasti: neque vero, quod ipsa laude admodum capiar: me enim quotidie magis ab ambitione cum ratio, tum iam ætas remouet: sed quod amoris in me tui, vt ego interpreter, index laudatio est. amari autē ab eo viro, qui excellat ijs artibus, quas in omni ætate diligenter colui, quæq; rebus omnibus antecellūt, cur non gaudeā? Amplector igitur istam voluntatem, & habeo gra-

tiam, non modò ita de me sentias, verùm etiam, quod eos, qui contrà sentiant, obtrectatores, & inuidos voces. cum quibus tamen, optime Plantedi, pugnare te mea causa nolim. nam, si laudem quæram, tu mihi multorum vnus instar sis, cuius doctrinam, & eloquentiam in scriptis video, probitatem, & mores de multis audio. Sia, quod vera est, ipsa me sola virtus afficit, cætera parui pendendo: sinamus placere sibi vnumquemque, & in sua sententia triumphare nos institutum retineamus, & in hoc siue, vt isti volunt, errore, siue, vt ego iam pridem statui, veritatis amore, ac studio pergamus. Epistola tua, & versus redolere mihi pariter antiquitatem videntur. quo tibi nomine vehementer gratulor. quibus eni in contingat, vt in vtraque facultate excellant, paucissimos, in omni ætate fuisse non ignoras. De Ariosti poemate, hic quoque sunt, qui disputent in vtramque partem: cum alij sui iudicium ad Aristotelis præcepta referant, à quibus quem discedere intelligunt, cum statim è poetarum numero extrahendum censent: alij verò, siue res, siue verba spectentur, Ariosto tantum tribuant, non modò vt eum ad cæteros poëtas aggregent, verùm etiam cum illis poëtarum principibus conferendum statuunt. Mihi non tantum otij suppetit, vel vt hoc totum, quidquid est, considerem, vel vt meam sententiam literis exponam. Vale, Romæ, Nonis Septemb. M.D. LXVII.

ANTONIO MERVLÆ

Casertam.

Nihil mihi gratius, aut iucundius ijs versibus accidere potuit, quos à Bernardino Rota, præstante viro, de me conscriptos, ad me antea misisti. quo sane munere ne videre indignus, cupiui statim paria paribus, &, vt assequer, elaboravi: sed
cum

cum non procederet. indignatibus musis, quasi eas per tot annos, conuersus ad alia studia neglexissem, distuli rem, consilium non abieci. non enim fore desperabam, vt aliquid aliquando tanquam è quercu exculperem, quod summus poëta cum videret, si minus ingenium probaret, id quod equidem sperare nunquam ausim, animum saltem referendæ gratiæ cupidum diligeret. Sed ecce tibi ista, difficultatibus ita multis implicata, Breuiarij mutatio, nihil vt laboriosius, aut molestius vnquam senserim. nec dum tamen eo loci res est, vt ea, quæ fluctuabant, residisse videam. quo maiore versor in solitudine, non solum quia careo literulis nostris in quibus antea vivebam, sed etiam, quia, seiunctus ab amicis, vereor interdum, ne quis, mearum ignarus occupationum, exuisse me putet veterem humanitatem, & officij curam, quæ mihi olim prima fuit, penitus abiectisse. Quare te rogo, pro eo quantum me amas, & quantum te amari à me scis. des operam, ne quid Rota de me suspicetur durius, nosti meos mores: nosti animum: quem si alia fortasse labes inficit, certè, ad amicorum obseruantiam, & ad tuendam officij religionem quod attinet, puius est. De tuo statu cum nihil scripseris, arbitror esse vt volumus. Vale, & Rotæ salutem. Romæ, Kalen. Nouenb. M.D.LXVII.

IACOBO FALCONIO

Bononiam.

O me credulum, qui te iturum in Hispaniam putauerim: quod cum tu affirmare non desineres, Maximus tamen noster perpetuò negabat. nimirum ille adolescens quiddam occultius, quod ego hebetior non videram, assequebatur ingenio, nec me tamen hoc tecum queri putes: quin potius errore meo delector, & me delusum esse gaudeo.

deo. nam si tam longè discessisses : primùm veritus essem, ne serius ad nos, deinde etiam, ne cum illo Hispaniensi fastu, oblitus humanitatis tuæ, redires. nunc, mutato consilio, cùm Bononiæ confederis, non dubito, quin te ciuitas omnium humanissima, qualem dimisimus, talem nobis, ac melioribus etiam, si fieri possit, & literis, & moribus ex cultum, remittat. De Sigonij consuetudine, valdè tibi gratulor. cole istum virum, Falconi, quem habemus in Italia non solùm doctrina, verum etiam probitate penè singularem. Vale, & Iacobo Boncompagno salutem à me plurimam. Romæ, VI. Id Nouemb. M.D.LXVII.

IO. BAPTISTÆ ARGVCIO,

Neapolim.

Et bene te sentire de studijs meis, de quæ laboribus illis, quos iam à prima adolescentia, patris adductus exemplo, ad restituendam antiquitatem cõtuli, & me etiam diligere à te video. quod cùm vtrunquæ mihi gratissimum esse, tum à me tibi parem in vtroq; gratiam referri, velim existimes. nam, cùm epistolam tuam legissem, valere te ingenio, præstare literis, facilè iudicaui: & ad iudicium accessit beneuolentia, nec ea vulgaris, sed quantam virtus & studiorum similitudo gignit. quare persuasum hoc tibi, planèque exploratum esse cupio, quæcunque à vetere necessitudine expectari officia solent, ea tibi à me, si qua tui dabitur facultas ornandi, præsto semper futura. De Atiostolis, & contentio non placet: antiqua me delectant, eaq; tracto, vtinam tam feliciter, quàm laboriosè. si quis in eo suam industriam locat, vt ipse excellat, consilium probor: aliena qui tantum iudicat, cum ego, vel si rectè iudicet, non libenter tamen imitabor. Vale. Romæ, V. Id. Nouemb. M.D.LXVII.

ANTO.

EPIST. LIBER VIII. 355
ANTONIO FURNARIO
Neapolim.

Vtrumque lætor, & fortunis tuis aliquid esse additum, & amor erga me plurimum. at multi cōtrā, vel dignitate, vel commodis aucti, contemnunt veteres amicos, & officio multam salutem dicunt. quod hic nos experimur quotidie. Quod me annuo munere afficis: agnosco humanitatem tuam. quod verò id te tribuere virtuti meæ dicis: maiore etiam me ornas munere. noli autem arbitrari, tam desipere me, ut disputare tecum velim, & quærere, verè ne sentias, an secùs. facio non inuitus, ut iudiciū tuū cum mea laude coniunctū tuear, ac probē. De anno, quem Scalarem vocant, ne tanti Firmicus & qui cū eo sentiunt, apud te sit, ut animi tranquillitatem amittas. quæ enim impendent, si sunt eiusmodi, ut vitæ prudentia possint: spero fore, nihil ut te lædant: sin ea fixa sunt, præcipere molestiam, & angustia frustra, certè non oportet. Ego valetudine vtor satis commoda, re familiari, si spectentur labores mei, parum copiosa: si ratio temporum, satis ampla. Vale Romæ, XVI. Kalend. Febr. M.D.LXIX.

NICASIO CASLETANO
Patavium.

Oprabam, ut emergeres ex eo vitæ genere, quod neque studijs, neque fortunis tuis aptum videbam: angebar tamen, eripi nobis fructum suavitatis, & doctrinæ tuæ, hac præsertim proborum, atque eruditorum hominū, id est, tui similitudinis, charitate. nunc, ex tuis literis cū intelligam, ordiri te nonnum quoddam vitæ genus: medicorum anti-

quorū libros euoluere cœpisse; ne post hæc, inani spe ductus, aliunde pendeas: frui non modò familiaritate, sed conuictu etiam, ac domo præstantissimi iuuenis, Io. Vincentii Pinelli: abstergo prorsus illam ex animo molestiam, quam discessus mihi tuus reliquerat, teque istic esse, vbi otio, libris, doctoribus abundes, & eam, quæ maximè ingenium adiuuat quam, penè hic amiseras, animi tranquillitatem non desideres, vehementer gaudeo. De epigrammate, Sammarcus agit gratias: vt referat, non expecto. cupedias tamen si habebo, ita non contemnā, vt vos omnes amem, quid enim quisque præstiterit, non ignoro. Vale. & Pinello, Sammarco, Andreæ Siluio, qui me olim diligere videbatur. multam salutem. Romæ pridie Kalend. Febr. M.D. LXIIX.

CHRISTOPHORO BARONI

Lobco Viczio.

Nimium agis mecum liberaliter, cū tu mihi, principis viri filius, homini priuatæ fortunæ, nullo meo prouocatus officio, tuam beneuolentiā sponte defers. quod ego beneficium tanti facio, nihil vt anteponom. cū enim ita vitam instituerim, vt virorum nobilium amicitias expeterem: tum eam nobilitatem præcipuè colui, quæ licet aliquid extrinsecus assumat, maximè tamen à se ipsa pender, ac præsentī virtute decoratur. quam tibi placere sententiā video. & dare operam, vt, quod maximè probas, id maximè consequaris. itaq; sic velim tibi persuadeas nihil omninò mihi vel charius esse posse, vel iucundius amicitia tua: non eo solū nomine, quod illustri sis ad nodū loco natus, quod partem habeas, qui Bohemiæ cum summa potestate præsit, qui omni honore, omniq; laude floreat: sed multò magis, quod & audio, & ex tuis lite-

ris conicio, defixum te esse in præstantibus curis,
 & ea quærere, unde verum decus, vera nobilitas e-
 manat. ita fiet, vt quantum ad splendorem dome-
 sticum sua virtute addidit pater tuus, tantum ipse
 ad paternum decus voluntate nunc simillimus, vir-
 tute aliquando præstantior, adiungas. Incumbe i-
 gitur clarissimè adolescens, (iam enim, ne abs te
 in amore vincar, laborare me æquum est de glo-
 ria tua) incumbere, obsecro, & huc omnes neruos,
 omnem industriam confer, vt ornamenta referas
 in patriam, quæ tua propria sint, quæque tibi nulla
 vnquam fortunæ vis, nulla mutatio temporum au-
 ferre possit. Quæ cohortatio nec longior esse de-
 bet, cum te tua sponte propensum satis esse ad
 omnem laudē intelligam: nec omittēda tamen fuit,
 cum hoc apud te vellem relinquere, quando aliud
 præstare tua causa vix possum, testimonium amo-
 ris, & obseruantix erga te meæ. Vale. Romæ. IIII.
 Non. Feb. M.D LXVIII.

PETRO MISCOVIO

Ex ijs rebus, quarum memoria delector, nulla
 magis recreor, quam conscientia obseruantix er-
 ga te meæ, & opinione amoris in me cui. inde fit,
 vt & optem tibi secūdissima omnia, & cum optata
 contingunt, vehementer gaudeam. quanquam
 quis non gaudeat, cum debita virtuti præmia tribu-
 untur? cum excellit honore, a uthoritate, opibus,
 qui excellit ingenio, industria, probitate? itaque,
 cum tibi Episcopatum Plocensem esse demanda-
 tum cognouissem, gratulatus sum tibi primum
 pro amicitia nostra, meoque in te studio singulari:
 deinde bonis artibus, quibus ex tua dignitate tan-
 tum ornamentum, tantum splendoris accessit. Hoc
 exemplo, quis fore iam dubitet, quin omnes non

modò in Polonia tua, verum in longinquis etiam nationibus, quo tuorum meritorum fama peruenit, ad excellentem veræ gloriæ cupiditatē excitentur? quidem, cum audio, quæ partim ab alijs, partim à probo, & prudente viro, tuarum laudum præcone, Metello Venturello assiduè narrantur, ita commoueor, non equidem vt aspirem, quo peruenire non licet: (non enim me tibi vlla re confero) verum vt in præstantibus doctrinarum studijs, vnde fluxit amplitudo tua, languere nullo modo possim. atq; etiā adducor in illa spem, fore prorsus, vt excellentibus ingenijs, quibus abūdat in primis patria tua, authorita, gratia, opesq; tuæ pateant, sic, ad vt ad magnas res, magnopereque expetendas, tuo potissimum patrocinio nitantur. ira nascetur ex virtute virtus, & propagabuntur illa, quibus à turpi otio ad laudabilem industriam, ab iniuria ad æquitatem, à feritate, & dissidio, ad societatem, & conuictum humana vita conuertitur, cuius tanti boni vt author esse velis, iam enim posse te satis constat, ne rogandus quidem es: cum hoc à te tua dignitas, & antea actæ vitæ ratio quasi suo iure postulet. Vale. Romæ, Idibus Februarij. M.D.LXVIII.

FEDERICO VIVALDO

Neapolim.

Magnum humanitatis, magnum amoris argumentum, non solum ad me scribere, quem nunquam, vt opinor, de facie noueris, verum etiam, quæ tua sunt, omnia mihi per liberaliter offerre, ac polliceri. Ego, mi vivalde, voluntate sum contentus: cætera non desidero amari enim cupio: prodesse vero amicis malo, quam debere. itaque, licet amicitia nunc primum inter nos exoritur tamen sic velim existimes, quæ res ad existimationem.

aut

aut ad commodum tuum pertinebunt, in ijs rebus me esse operam daturum, vt familiaribus tuis vetustate quidem, & opibus, officio tamen concedam nemini. nam, si, amantem non redamare, turpe est: multo magis eum qui ingenio, doctrina, multis denique, vt audio, suauitatibus ingenij ita floret, vt eius amicitiam, qui rectè sapiat, in rebus valde expectendis numerandam putet. Quod ob eam causam scribo, vt intelligas, cum tibi me gratias agere, tum gratulari mihi plurimum de beneuolentia tua: de qua, si vnquam commisero, vt aliquid mea culpa detrahatur, hominem me non putabo vale. Romæ, XV. Kalendarum Martium. M.D.LXVIII.

PAULO LUTO.

Et si cum tuum erga me non mediocre studium facile mihi antea cognitum, atque perspectum, tum mea in te singularis beneuolentia postulare videbatur, vt uisarem te quàm creberrimè, tertium iam mensem difficili morbo laborantem: tamen id non feci, non equidem obliuione tui, què sero in oculis ob egregios mores, optimamque indolem: sed partim valetudine, qua, propter nimis longam verni temporis intemperiem, incommodiore adhuc vtor: partim etiam occupatione molestissima, qua ita destineor, vt pedem ex ædibus efferre perquam raro liceat. Quod reliquū fuit, quotiescunque vidi (vidi autem fere quotidie) familiarem, tuum, mei studiosissimum, probum iuuenem, & eruditum, Iulium Iacobonium, cuius tu consuetudini, atque consilijs, quidquid aut in literis, aut moribus ad hanc diem profecisti, acceptum referre solitus es: quam sæpè de tuo statu quaesierim, quam sollicitus de tua salute fuerim, optimus ipse testis est. quod vtinā, quātum doloris ex

tuo periculo suscepi, tantum opis ad te subleuandum afferre potuissem. nunc tu nunc, planè integer, & saluus, nullam pristinæ valetudinis partim desiderans, nobiscum esses, ut interdum solebas, nosque tuo lepore, tua venustate, tu nostra consuetudine, nostra etiam, si qua est, hilaritate fruereris. quod tamen breui futurum ita spero, ut valde tibi primum, deinde etiam nobis gratuler. non enim dubito, quin statim repetas ea studia, quæ non vulgari cum laude tractabas: quæque te (libet enim augurari, quod opto) ad summam opes, summamque dignitatem, fauente præsertim, atque adiuuante patrono omnium bonarum artium, omni virtute prædito, Cardinali Alciato, aliquando extollent. nihil est enim, ut exemplis & antiquis, & recentibus erudimur, quod hominum studia ad utilitates nostras magis alliciat, quam virtus: nihil magis & humana nobis omnia subijcit, & aditum ad cælestia patefacit. Quare, cum tibi nec instrumenta naturæ desint, quorum expertes multi, optima voluntate, studio flagranti, nihil tamen vel mediocri laude dignum præstare potuerunt: neque vero ex ijs rebus ullam requiras, quæ si absint, præclaræ sæpè cursus impeditur industriæ: debes animum in spem optimam erigere, omni que cura ad recuperandam valetudinem incumbere. medicos habes, qui locum in ciuitate principem obtinent: mater assidet ægroto, curat, exequitur omnia: amicorum nec salutationes, nec officia desunt: hæc speramus fore saltaria: sed, mihi crede, medicina præstantior in te ipso, id est, in constantia, prudentia, temperantia tua, reposita est. Consule igitur, quantum potes, & saluti, & gloriæ, & parentis etiam vitæ: quam filij iacentis aspectus exanimat: amicis vero tuis, mærore adempto, verserem iucunditatem aliquando restitue. Quod si,

si, expertus omnia remedia, placere Deo senseris, ut hæc humana relinquas : quæ quam caduca sint, quam nunquam firma, quàm sæpè exitiosa, profecto vides : agnosce tuam felicitatem, ab eamque propera lætissimo animo, relictis erroribus, quibus ij, qui hac diutius compage corporis includuntur, falsa rerum inanium specie decepti, ita sæpè implicantur, ut nunquam ad veri boni cognitionem perueniant. nos quidem, qui, te isto vexari morbo, patimur iniquissimè, iidem, si contigerit, ut in ista ætate, istis moribus, ista mente, nondum terrena contagione deprauatus, aut mortiferi criminis labe pollutus, hanc miserissimam vitam cum illa bonis omnibus circumfluente permutes : lætabimur & exitu optato molestiarum tuarum, & initio beatæ vitæ, ad quam aspirare paucissimis licet. Vale. XIII. Kalend. Maij. M.D.LXIIIX.

AVGVSTINO ANGELEL-
lo Fabrianum.

Nisi tibi, quæ nunc meæ vitæ ratio sit, quibusque curis, & negotijs distinear, satis cognitum crederem: sane afficerer magna molestia, quod tibi, viro optimo, atque in primis erudito præterea, quod res ipsa declarat, mei amantissimo, deesse videretur officium meum. sed profecto, si me putas ab ineunte ætate ijs artibus, ac studijs non mediocriter esse delectatum, quibus ad humanitatem animis excolitur, æquiores te mihi esse oportet, nec suspicari, quia rarius ad te scribam, non ideo me tibi, quia debeo gratias habere, nec diligere, & amplecti diligentiam, industriamque tuam, quam quotidie locas in antiquitate colligenda: cuius ego maiorem officij partem libenter acceptam refero benevolentia erga me tua. Nec tamen

superuacaneam operam suscipias, cum præsertim otio non abundes: hoc velim scias, omnes me cum veteres, tum etiam proximè Auximi effossas inscriptiones, in quibus hæ quoque dux sunt, quas ad me misisti, ante duos menses accepisse a Ioan. Francisco Gallo, ciue Auximate: &, quod tu scripsisti, F. POLLVCI. ille, LI. POLLVCI. quod tu, TVRCIVS. C. F. TVRTIVS. C. F. S. quod Sergiæ tribus nomen fortasse fuit. nam & infra video. C. F. S. E. R. nisi si, S. E. R. N. id est, Seruij nepos, legendum. quod vt diligenter inspicias, mihi que significes, valde rogo Filius, abest. Venetias anno superiore cum matre negotij causa ptofectus. Vale. Romæ. Non. Apr. M.D.LXVIII.

IACOBO FALCONIO

Pisæ.

Et si tuis literis magnopere delector, in quibus & amorem erga me singularem, & ingenij tui præstantiam, facile perspicio: te tamen, vt hoc nostræ necessitudinis officium persoluas, auocari à studijs tuis, aut etiam ab amicorum sermonibus, minime velim. scis meam consuetudinem. neminem diligo, quem non probeam: quem porro cæpi diligere, tantum abest, vt exigam ab eo plus, quam præstare possit, vt etiam, si quid peccauerit, remittam. quis enim est, qui leges amicitiae perpetuo seruet? quanquam te quidem ab hoc numero non minus verè, quam libenter, segrego. noui tuam constantiam, noui curam, atque industriam, in quacunque re amor eluceat. quæ quo ratiore sunt, eò magis hic te desidero. nec desiderium ferrem, nisi cogitarem, eo te consilio discedisse, vt auctus virtute ad nos redeas quod vt assequaris, ita cupio, vt parente tuo concedam, præterea nemini. Ioannem Ricciū Politianum, illustri iam virtute adolescentem

lescentem, qui aliquando mecum in tuis edibus, inuitatu parentis tui, vini optimi, cenatus est, audio Pisas breui, studiorum causa, venturum. eum velim roges, vt me diligat, quando ego singulari sum in illum beneuolentia, sic, vt te æmulum vix patiar. Salutabis meo nomine exquisitæ doctrinæ virum, poetam summum, petrum Angelium Bargaum, qui Latinam, & grecam istic publico munere maxima sua cum laude proficitur. Vale. Romæ, X. Kal. Iun. M. D. LXVIII.

10. ANTONIO VVLPIO.

Vix credas, quàm me delectauerint inscriptiones à te missæ: non solum, quia disertæ, ac percle-gantes: verum etiam, quia gratiæ incundæ ab am-plissimo viro, singulari virtute ornato Thoma Al-timaro, oblatam occasionem audivissimè sum com-plexus nam, quod inde natum est argumentum e-pistolæ tuæ, ita scriptæ, vt summum ingenium, summum etiam erga me amorem ostendat: hoc ip-sum apud me quanti esse putas? equidem, si quæ est huius vitæ felicitas, maiorem eius partem in hominum eruditione, & probitate excellentium, id est tui similitum, amicitia constituo. Quare, cum ti-bi maximas ago gratias, quod ad me scripseris quodq; mihi haud paulò plus, quam agnoscere de-beam, tribuere videaris, quippe cū ea referas ad iu-dicium meum, quorum ego te, si arbitrij mei res esset, Aristarchum libenter statuerem: tum vero sic velim existimes, si quis est, qui tuæ laudi faueat, qui tuam præstantem doctrinam in ore habeat, qui denique tua causa summa omnia & cupiat, & cu-ret, cum esse me, daturumque operam, vt animum aliquando res ipsa declaret. De inscriptionibus in-dicaui sanctæ Seuerinæ Archiepiscopo, quas pro-barem maxime; nullam tamen, vt vere dicam

improbare audeo cum aliquid in vnaquaque videam excellere. Vale, & Altimaro salutem à me plurimam. Romæ, kal. Iun. M.D.LXIX.

VINCENTIO RICCTO

A S P E.

Mitto quæ petis omnia, præter vnâ Petrar-
chæ paginam: quam ego, primum a pueris nostris,
deinde à me ipso diligentissimè quæsitam, ne in-
ter fragmenta quidem reperire potui. Atticanis
epistolis & si mihi adhuc opus erat, tamen, quan-
do ita vis, & ego tibi tua petenti neque negare
possum, neque volo, remitto tibi eas per eundem
tabellarium, qui has literas ad te perferet. Mihi
quidem animus iste tuus gratissimus semper erit.
veruntamen, mi Vincenti, si curabis, vt mihi de eo-
dem volumine ad aliquot dies commodare possis,
impones operi præclaro velut artifex egregius
vltimam manum. nam ego non nisi libros quinq;
cum mea codice contuleram. reliquam partem vt
absoluere aliquando possim, non petam a te plu-
ribus verbis, ne videar beneuolentiæ tuæ diffidere.
Vides cupiditatem nostram. Tu statues in hac re,
quod sit & ex fide tua, & ex voluntate mea. Cum
hæc scribebam, familiares epistolas dabam im-
primendas. Deus faxit, vt ex partim laboribus
meis exitum sortiantur. certè quidem in earum
recognitione summas ego vigilias exhausti. quæ
quidem quam mihi sint laudem allaturæ, alij iu-
dicent. Ego te, & Peregrinum nostrum, & Hiero-
nymum etiam in oculis fero. Vos pro hac ipsa mei
erga vos animi propensione, soluente mihi oram
benè precemini. raptim scripsi, vt vides, sed, cum
ad te scriberem, id est, ad amicissimum, & huma-
nissimum, non adhibui maiorē diligentiam quā licuit
per typographica negotia. Venetijs. VII. Kal. Iun.

E I D E M

E I D E M,

Hendecasyllabum carmen, quo nos tam amicè salutasti, multis de causis legi perlibenter. primùm, quòd tuum erat, deinde, quod elegans, & ornatum, postremò, quòd in illò mihi significabas memoriam tuà nostræ necessitudinis, & beneuolentiæ. itaque non possum non tibi vehementer gratulari, mihiq̃ plurimum gaudere: tibi, qui tam egregiè in bonis literis profeceris: mihi, qui talem, ac tam felicem sortitus sim amicum. Deus igitur faxit, vt in hac animorum coniunctione ad extremũ vsque vitæ cursum perseueremus, &, quæ, summi amoris vterq̃ue fundamenta iecimus, ea non solũ confirmemus, verũ etiã augeamus. sic enim habeto, qui propter egregias animi tui dotes vehementer te diligant esse quàm plurimos. qui mihi sint in te amãdo pares esse vel paucos, vel neminẽ. Et sanè nihil mihi à Deo Opt. Max. aut gratius posset, aut iucundius contingere, quã vt aliquando meum erga te studiũ & ego tibi aliqua in re optimè declararẽ, & tu præclarè cognosceres. nō enim is sum, qui ore aliud præferam, aliud in pectore habeam. Sed hæc satis. Nam vltèrius vacare calamo non licet mihi propter animum superiori valetudine affectũ, atque exercitum. Illud curabis, vt Reuerendo patri Cornelio Diuo salutem meis verbis annuncies plurimam. Bene vale. M. D. XXXI. Prid. Non Sextil.

E I D E M,

Vide, quanti mihi sis, quantumq̃ue te diligam, quod, vbi primũ ex balneis regressus sum, è vestigio ad scribendũ conuolaui. non enim eius generis sunt meæ literæ, vt ex illis aliquid possis cognoscere, quod aut nostra inter sit, aut te scire necesse sit. vnum est illud, quod velim te intelligere, nobis

Dei beneficio pristinā salutem si non penitus, certe maiori in parte restitutam esse. idque accidit secundum Deū Opt. Max. non nisi balnearū virtute, quæ per octo dies hausimus non enim hoc medicis acceptum fero, qui me integrum propè mensem suis pharmacis excarnificariint, neque tamen me febris potuerint eripere De meis studijs, propter infirmam, ac longam valetudinem propè iam actū est, ego tamen, vt spero quidquid omissum est temporis, breui resarciam. Tu quid pepereris, quid parias vehementer scire cupio. nō enim is es, qui patiaris tuum ingenium longo otio torpescere. quā rem cum præstas, non modò tibi vtilitatem cū laude mixtam quæris, sed etiam tuis omnibus & amicis, & affinibus, qui te amant, lætitiā atque, gaudium affers. Bene vale. M. D. XXXI. XV. Sept. Si Cornelius adhuc agit Venetijs, velim me certiores facias.

E I D E M,

Legi tuas literas perbreues quidem illas, sed tamen valdè mihi gratas. Lætaris, quod cōualuerim: ego quoque lætor, quod te repererim tabellè valere. De Cornelio quod scribis, non legi semel, sed his & pluries, habeo enim illum conuenire, tu, si libebit, eris mihi comes in homine visendo. M. D. XXXI. XII. Kal. Septemb.

E I D E M.

Multis, & ijs quidem maximis argumentis declaras mihi in dies tuum erga me amorem non cōfirmari solū, sed etiam augeri vehementer. Quod enim tam ex animo delectaris nostra consuetudine, quod tam frequenter nos visis, quod tam crebrò literas mittis, cui dubium esse possit, hoc ex nimia quadā in me beneuolentia, & animi propensissima

fiffima inductione proficisci? Quare ferreus omni-
 nò fin, & humanitatis penitus expers nisi te valde
 amem, & obseruem, qui nos etiam nullo erga te
 merito & ames, & beneficijs ita tibi obstringas, vt,
 vnde pares referamus gratias, nullus iam relin-
 quatur locus. Gratz igitur fuerunt tuarum literarum, eò-
 que magis, quod intellexi te Patavium cogitare,
 vnde sperem te pro singulari tua prudentia, & in
 bonas artes propensione, amplissimam & famam,
 & celebritatem ad tuos relaturum. Quod autem
 ad Græcas literas animum appuleris, hoc tuum cõ-
 silium & probo vehementer, & feliciter Deum
 Opt. Max. fortunare volo. crede enim mihi, nihil
 poteras præclarius cogitare, quàm cum Latinis
 Græca coniungere. itaque hunc animum retine, &
 vt instituisti, perge. ita fiet, vt, quam de te à puero
 expectationem concitasti, eam adulta mox a tate
 & egregiè sustineas, & cumulatè præstes. Sed, quo-
 niam significas nostram epistolam futuram tibi fu-
 isse gratiorem, si lōgior extitisset, sic habeto, mi
 Vincenti, nos prolixius ad te non scribere, quod
 neque prolixiores epistolas, quibus confirmetur,
 amicitia nostra videtur desiderare, neque meher-
 cule valde est, quod scribā, quod aut nostra intersit,
 aut te scire oporteat. Nisi fortasse velis me scribe-
 re, in Italiā Gallos aduentare, & Venetijs visam esse
 cometem Sextili mense, & Timilia, quæ minimè te
 fugiunt. Quod si viderim te longitudine capi,
 dummodo tibi satisfaciam, etiam inanēs, & vm-
 braticas ad te dabo literas. Vale, & codicem, cuius
 te mihi pollicitus es copiā facturū, si libet, legendū
 nobis commodato. Pridie Id. Sept. M.D.XXXI.

E I D E M.

Et literas, & libellum accepi, de quibus tibi

gratias ago neque vero mihi erat ignota diligentia tua, quam antea nobis, cū Venetijs viueres, id est, cū in humaniora studia pari iugo mecum incumberes, multis quidem argumentis declaraueras. Quod petis à me res nouas, audio Carolum Cæsarem ingentibus copijs breui esse in apertum æquor exiturum apud Mæmetis exercitum pestilentia grassatur. eadem apud nostros, sed omnino lentius. Peregrinus, & cæteri communes amici salutabuntur à me diligenter, vbi primū eos offendam. Tu fac existimes, nihil esse, quod ab homine amicissimo proficisci possit, quod ego non velim te à nobis expectare. fecit humanitas tua, quā mihi Patauij tam egregiè significasti, vt ad antiquum amorem erga te meum addiderim etiā cumulum quendam beneuolentiæ propè singulārē. amaui enim semper, & emo voluntatem hominū, quæ mihi rebus omnibus est carior. itaque contubernalijs tuis, lectissimis viris, Augustino, Bartholomeo, & Ioanni cū salutem dixeris, addes etiam, omne meum studium, & officium sibi esse paratum. quod vt aliquando tu cum illis experire, dabo operam, quantum erit me in me situm. Paulus Papiensis per me vobis omnibus salutem ascribi voluit, seque constanter asserit perpetuò comitati vestrā deuinctum in primis fore. Si Bonamicus redierit, si mihi significabis, erit vehementer gratum. Vale. Venetijs, Idibus Septemb. M. D. XXXI.

E I D E M,

Postquam mihi renunciatum est, te Patauium, adipiscendæ philosophiæ gratia, concessisse, plurimum sanè voluptatis animo cepi, & hoc tuum cō-
filiū

filium etiam atque etiam tacitus mecum ipse lau-
daui. facit enim amor erga te meus, vt existimem-
quidquid tibi conducatur, id mihi etiam expedire. at-
que tu, cum in tanta hominum luce, in tanta do-
ctissimorum virorum frequētia viuas, non dubito,
quin bonarum omnium disciplinarum, & laudata-
rum artium cognitionem breui sis tibi consecutu-
rus. noui ego ingenium tuum: noui prudentiam, &
singularem animi tui erga præclara virtutis studia
propensionem. itaque non adhortabor te ad eas
artes, quibus ab ipsa pueritia deditus semper ma-
ximè fuisti. quid sit antea acta ætate tua dignum, qui
te mores, quod institutum vitæ deceat, tu videbis.
Ego illud tantum tibi ante oculos ponam, vt cogi-
tes in ea te vrbe nunc agere, quæ liberalium om-
nium doctrinarum hodie veluti domicilium ha-
beatur, & à qua inanem quemquam redire turpis-
simum sit. atque hoc satis esse arbitror ad excitan-
dum te ad honestas disciplinas, quamquam ne hoc
quidem ideo tibi propono, quod prudentiæ tuæ
diffidam, sed vt potius amor erga te meo qui me
ad scribendum impulit, satisfaciam: quod tu, cum
legeris, eo velim accipias animo quo nos & cogi-
tauimus, & scripsimus. Reuerendum patrē Cor-
nelium Diuum, Peregrinum Benzonum, Nico-
laum Sonicam, & Hieronymum Riccium Mu-
ranensem, communes mihi omnes amicos,
meo nomine si salutabis, erit mihi vehe-
menter gratum. Tu fac valeas & me,
vt instituiſti, diligas, M.

D. XXXI.

EPISTOLARVM
PAVLI MANVTII
LIBER NONVS.

NICOLAO CAIETANO
Cardinali.

Go vero fratris tui Principis optimi filios, præstanti ingenio adolescentes, & libenter sum complexus, & , perspecta singulari probitate, atque ad bonas artes propensione, quotidie magis vtrumque diligo. Sed, vt illorum præclara ad virtutem indole , pro mea erga familiam vestram peructere, perpetuâq; obseruantia, vehementer letor: sic ad excolenda eorum ingenia quod attinet, nec mihi vacui temporis esse quantum res exigit, nec facultatem, quæ voluntatem æquare possit, non mediocriter angor. quàmquam illis, vt video, quæ aliunde petuntur, intra domesticos parietes abundè omnia suppetunt, vt enim reliqua omittam, cùm in tuam vitam intuentur, cùm tuos mores, tua instituta, tua studia contemplantur, nullam præterea disciplinam, nullius vocem, aut præcepta desiderant. veruntamen si quando acciderit, vt ab ijs occupationibus, quarum concursu pene obruimur, respirare liceat, deesse vestræ cupiditati non patiar industriam meam. quod vt enitar, hortantur quidem multa, nihil tamen magis, quàm epistola tua, quæ mecum sermonis elegatia, cum significatione amoris, & iudicij
de

de me tui sic affecit, vt nihil vnquam senserim iucundius. Vale. X. Kal. Apr. M. D. L X I X.

PAULO MANUTIO.

S. P. D.

Superioribus proximis diebus sumpsi mihi quidam non alienum, vt arbitror, ab officio meo, neque tibi aduersum, cum optimo animo, tuique amantissimo, quæ te ratio impulisset, vt de opt. mo Imperatore Maximiliano, Domino meo verè, rectèque cogitata, & ad Sambucū nostrū perscripta, ex libro epistolarū tuarum tolleres, & bene culta euerteres. exquirere non dubitavi. Magnum enim atque graue aliquid fuisse, quod te ipsum quasi ad cuius laudes amplificandas illæ, quæ diulgaueras, pertinebant, inuerterit statuebam, & quin hoc iniuria, quæ capiti Reip. Christianæ fieret, coniunctū esset, dubitare non poteram. Itaque cum te, propter excellentem omnium liberalium doctrinarum cognitionem, animo meo egregiè charū habeam, & tibi aliquid à maleuolis instillatum, quo minus in recta sententia maneres, putem, erigere te, atque confirmare rursus meis literis volui. Spero autem, ac potius confido, te pro singulari tua humanitate & probitate in optimam hoc accepturum partem, ac maiorem mihi, cui Cæsar intimè est notus, fidem habiturum, quàm hominibus Imperatoris opti. & inuictissimi, tuisque laudibus inimicis, meque dubitatione & cura, quam ista mutatione, cuius nulla vera ratio excogitari potest, nobis iniecasti, leuaturum. Id vt facias, & hanc meam curiositatem (licet hoc nomen in vitio ponatur) ab omni maleuolentia desunctissimam, ac potius cū summa erga te beneuolentia, fideque, quam integerrimam Cæsareæ Maiestati quoad vixero prestatbo, coniunctam esse tibi persuadeas, in maiore

rem modam peto. Bene vale. Viennæ, ex aula Cæsarea, IX. Kal. Iunij, M. D. L X I X.

Ioannes Crato à Crasheim,
S. Cæs. Maieſt. Conſ. & Medi-
cus intimus.

IO ANNI CRATONI
Viennam.

Si quis est, vir præstantissime, qui constantia delectetur: & quam semel consilij viam, ac rationem est ingressus, in ea libenter pergat, is ego sum & cū esse me non mediocriter gaudeo. sed, vt te non fugit, singulari doctrina, ac sapientia virum, in hominum voluntatibus nihil esse perpetuum necesse est: nec videtur in aliquam culpam incidere, aut malè de se ipso cōsulere, si quis ita vitam instituit, vt eius consilia ratio temporum moderetur, ac regat. Ego olim in illa mea ad Sambucum epistola quid cogitarem declarandum putavi. nam etsi de studijs meis humiliter admodum sentirem, nec satis fore sperarem, vt ex ingenio meo quidquam depromerem, quod si ad Maximilianum, Regē tunc Romanorum inclytum, nunc Imperatorem, mitteretur, aditum mihi ad eius beneuolentiam patefaceret: suasu tamen amicorum, assiduisque sermonibus in eam mentem impellebar, vt maximo Principi, erga liberales omnes disciplinas egregiè animato, notam esse cuperem industriam meā. nunc mutata mea ratio est. Romam euocatus à Pontifice, sic impediōr negotijs, sic à studijs auellor, vt quæ de literis nostris opinio fuit, si modò vlla vnquam fuit, ea nihil dignum, in summa temporis inopia, præstari à me posse confidam. Porro, quod pollicebar, cū posse perfici sperabam, id, spe sublata, cur pollicear, non video; nisi si, quod à
mea

mea non solum natura, verum etiam consuetudine, semper abfuit, eos imitari velim, qui maiorem ex inani quadam ostentatione, quam ex ipsa veritate, voluptatem capiunt. Nam quod vereri te ostēdis, ne maleuolorum opera, & artificio factum sit, vt à pristina sententia discederem: patere, obsecro, persuaderi tibi, primum, id quod res est, mutationem fecisse me voluntatis, non iudicij: deinde, illa ipsa mutatione voluntatis, quam nulla temeritas attulit, sed ab inuito necessitas expressit, nihil animo meo molestius, nihil acerbius accidere potuisse. quid enim? an ego vel ita hebeti sum ingenio, vt quibus virtutibus tanta Maiestas ornata sit, non intelligam, vel ita improbo, vt, quæ laudes tantis virtutibus debeantur, non confitear? istam calumniam, opinor, neque qui studia mea, neq; qui mores nouerit, in me conferet. In quo tamen, vt ingenuè fatear, est quod me mordeat. qui enim alias, homo minimè fallax, & ingenio meo antea metiebat, nunc dēnum, quasi admonitus officio literarum tuarum incipio suspicari, posse aliquem, quod à me ratione, vt arbitror, optima factum est, id, aut ignoratione consilij mei, aut suæ fortasse naturæ vitio, deteriorem in partem interpretari, neque huic malo quæ mederi ratio queat, despicio: nec possum, in optima animi conscientia, non aliquam tamen ex aliena suspitione molestiā trahere. Tibi quidem, Crato optime, cū & me verbis exquisitis in epistola tua elegantissima, ac planè omnium, quas adhuc legerim, prudentissima, laudaueris, & ea simul scripseris, quæ profecto, nisi me valde diligeres, & nisi de mea existimatione, ac laude laborares, tibi nunquam in mentem venire potuissent, quas gratias debeam, faciliè video quas agere possim, non reperio. Quod tamen in me est, vt meritum tuum perpetua memoria co-

la, & singulari te ipsum amore complectar, quod virtuti quoque tuæ, omnibus notissimæ, libenter tribuo, id si omittam, nefario me scelere deuinctum putabo. Vale. Romæ. Id. Sept. M. D. L X I X.

E I D E M, Viennam,

Et serius, quàm tu fortasse expectabas, & breuius omnino, quàm vterque nostrum vellet, ad te scribo, id accidit valetudinis incommodo, non obliuione tui, ad quem quotidie mentem refero, & ea sane voluptate, qua maior esse nulla possit, quod si corporibus animi mederentur: facile sanaret hunc morbum, quo quinctum iam mensem laboro, iucundissima recordatio humanitatis, & beneuolentiæ erga me tuæ. alleuari tamen videor, dum de te cogito, tecumque quasi loquor. calores expecto valetudini meæ semper viles. nam hyems, & veris inconstantia, cum hyemali prope frigore, malè me vehementer habuit. Si valebo, expecta epistolam bene longam. interrim ama me, vt facis. Vale. Romæ. Kalen. Mai. M. D. L X X.

Laborabam eodem, quo antea, morbo, & quidem aliquanto etiam grauius. ita Dei voluntas fert, nec satis constat inter medicos, qui sit exitus futurus: meus animus, vt ingenuè tibi fatear, aberrat à bona spe, quippe ætate ingrauescente, valetudine perimbecilla, morbo plurimorum mēsum. Te rogo pro nostra necessitudine, si quid mihi acciderit humanitus, filium meum Aldum qui viuit Venetijs, tuis officijs, tuæque humanitate cōplectaris. Ego, si diutius vita fruatur, nullum mihi crede, erga te amicissimi, atque obseruantissimi hominis officium prætermittam. Hæc quoque aliena manu: nam meæ vim penitus omnem ademit morbus. vide, qui
sim

finimi Crato. Vale, & posthac Venetias, quo me breui conferre cogito, ad oratorem vestrum literas mittes. is mihi eas reddendas curabit. & quanquā fieri potest, vt inde me Patauium, valetudinis curandæ gratia, conferam: tamen discedens mandabo meis, vt literas mihi tuas eò mittant.

EIDEM, Viennam.

Nunc demum exoriri mihi videor, & quasi post multam noctem lucē adipisci, reuertus post annos decē in patriam ab vrbe Roma, vnde, me laborem nullum pro publica re, communique cōmodo recusantem, grauis morbus ac, diuturnus extruxit. Gratulantur amici, amplexantur, lætitiā oculis, vultu, sermone declarant. Hoc mihi iucundissimū est: sed, in hac iucunditate, angor sæpē intimis sensibus, dum recordor, quid iacturæ: quamdiu Romæ vixi, studia mea fecerint de quibus, quāquam intelligo non eum esse me, qui magna præstare possim, veruntamen minima fortasse non erat expectatio Ire, inquires, non oportuit. Certē, si diuinare licuisset, verūm, si res adhuc integra ponatur, eundi consilium qui reprehendat, fortasse nemo sit. Laborabam domesticis incommodis fratrum meorum culpa: nec spes erat emergendi, nisi noua consilia cuperentur. Vocabar a Pontifice Max. quō nihil videri poterat honorificentius: fructum autem quis non expectaret? Cohortabantur amplissimi viri, quorum erga me singularem beneuolentiam multis rebus antea perspexeram. læta denique, copiosa, ampla, ab omnibus omnia promittebantur. quid agerem? credidi, & speraui, vt serē sumus omnes homines hoc ingenio, vt ea, quæ cupimus, li-

benter quoque speremus. quamquam hoc leuius, quod spem fefellerit euentus: non tam enim abundare, quàm non egere, gratum est: illud perquam graue, quod perpeti sæpe multa sum coactus, indecora prorsus, indignaque studijs nostris, ætate nostra, existimatione antè parta. In quo tamen occurrit ea consolatio, quod, in illo vitæ durissimo genere, multa ferendo, multa simul didici, quæ profectò me nunquam neque libri, neque vlla doctrina, neque dies ipsa docere potuisset. Nunc, singulari diuino munere patriam adepti, redibimus ad illa præclara studia, vnde discedere non oportuit: omniq̃ue prorsus cura vacui, nullo cuiusquam imperio, exclusis etiam, si licebit interpellatoribus: si non licebit, rure abditi, salubri aliquo, & amœno loco fruemur, liberrimo otio literulis nostris, operamq̃ue dabimus, quantum in nobis erit, vt, quod amissum est antea temporis, non id quidem totum, (qui enim fieri potest?) non nulla tamen ex parte sarciat, & aliquem adhuc ex industria nostra fructum posteritas capiat, valetudine modò vtamur commoda, qua nunc omnino caremus, erepta laboribus illis, animiq̃ue curis, quæ nimium omninò graues, nimium diuturnæ, fuerunt. Febris discessit post nouem tandè menses: sed inedia, morbo, macore, ad horribilè prope maciem redacti sumus: quodq̃ue miserius etiam est, alium purgare, nisi accedant extrinsecus adiumenta, nunquam licet. Huic ariditati asininum lac prodesse in primis posse, neque huic remedio vllum præstare inter omnes medicos conuenit. In cibo sicca omnia damnant, humida probant, præsertim quæ facilia sint ad concoquendum. Pono magnâ spem in eorum consilijs, maiorem tamen in animi tranquillitate, in aspectu meorum, in cœli patrij salubritate. denique ad omnipotentem

rem Deum omnia refero. quicquid acciderit, eius voluntati libenter acquiescam. Hæc de statu nostro: utinam quotidie lætiora quod futurum spero, & sanè tua quoque causa cupio. necesse est enim, quem valdè ames, sic enim mihi iam persuasi de eo valdè te sollicitum esse. Ad illam superiorem epistolam, Romæ scriptam pluribus verbis, expecto, quid respondeas. Vale. Venetijs. X. Kalend. Non M. D. LXX.

BOTVITO. NERICIO

Senas.

Vellem, ut, quam libenter eos homines cõplector, quorum in sermone, & in moribus aliqua signa virtutis, & integritatis elucent. tam sæpè accideret, ut eos colere officijs, ornare verbis aliqua demũ vel tueri, vel augere facultate possem. profectò animus meus, cui multis rebus fortuna defuit, & tibi, & alijs tui similibus longè pateret illustrius. hanc tu fortasse voluntatẽ meam, nullo quidem adhuc insigni merito declaratam, spec̃tas, cũ mihi gratias agis, quod te cũ Romę esses, humaniter acceperim, & in summa mea occupatione, numquã tamen additu, numquã sermone excluderim. quæ tu pro tua bonitate magni beneficij loco ducis: ego si quis ea præstet, non tam laudandum, quã si omitat, vituperandum puto. Quod verò de scriptis meis ita sentis, ut ea cũ vehementer ipse probes, tũ à tua sententiã non discrepare cõmune iudiciũ dicas: istã equidem opinionẽ tanti æstimo, quãti æstimari debet ea laus, quam, eruditorum ac sapientium virorum cõsensu, & approbatione nixam, invidia, aut malevolentia labefactare non queat. veruntamen, qui me probè norim, vereri sæpè coor, ne te quidẽ amor, multos fortasse fal-

lat authoritas tua, ac si me audies, cui debes in ea re, quæ ad me ipsum pertinet, obsequi non inuitus, parumper moderabere post iudicium de me tuæ: ne dum existimationi meæ nimium studes, tuam in discrimen adducas. Sunt enim quædam pestes hominum, quibus aliena laus ita molesta est, vt, quid, quid alijs addatur, sibi detractum putent: & omnē detrahendi, obtrechandūque locum sic arripiant, vt ex aliena ignominia sibi laudem quærere videantur. De mutatione illa quam feci in epistola ad Sambucum, & prudenter, & amanter iudicas. scripsi, cum impedimento nihil fere videbatur, quominus id, quod cogitabam, ad exitum perducerem: induxi, cum proptet assidua negotia studijs meis ita diffiderem, quasi nihil ne mediocriter quidem eruditjs auribus, non modo Imperatore Maximiliano dignum afferre iam possent, vtriusque consilij causam ad Cratonem perscripsi, spero fore, vt meum factum, de quo parum æquis animis nonnullos iudicare, literæ tuæ significant, vir optimus, ac prudentissimus non improbet. quod si euenit, tanti hominis autoritate sustentatus, non equidem dicam, quid alij sentiant, non laborabo, sed certè multo minus: cum præsertim te quoque florentem ingenij, probitatis, doctrinæ fama, tui iudicij testimonio mihi non defuturum intelligam. Vale. Romæ. XIIIX. Kal. Octo. M. D. LXIX.

AGVSTINO ANGE-

llo Fabrianum.

Nec filius adest. profectus Venetias cum matre ante aliquot dies: nec mihi à grauioribus curis tantum spatij relinquitur, vt binis tuis literis pluribus verbis respondere possim. hoc tantum habero, delectari me vehementer diligentia tua, quæ te vi-

deo tum in describenda, tum in mittenda ad nos antiquitate: gratias agerem, si hoc vno contentus officio essem, aut hoc à te crederem expectari. in Orthographiæ libro, cum rursus edetur, aut in eo, qui apparatur, veterum inscriptionum, carere te tua laude non patiar. ita nostra consuetudo fert: ita postulat & amor in nos tuus. Reliqua, cum vacabimus, si modò id assequemur vnquam: quod sane non tam nostra, quam aliorum causa cupimus. Vale. Romæ, VII. Id. Maij. M. D. LXVII.

EIDEM, Fabrianum.

De inscriptionibus ad me missis, noli expectare dum tibi gratias agam. nam neque id patitur amicitia nostra: & officium tuum, sæpius iteratum, gratiarum actionem requirere iam non videtur. Quod ad meos Commentarios attinet, velim hanc moram æquo animo feras. quodie enim aliquid additur, aut mutatur ita, si quam facis in tempore iacturam, eam tibi resarciam. Equidem istam amo cupiditatem scriptorum meorum: in qua te socios habere multos intelligo. vtinam otium contingat, vt eam explere aliquando possim. Vale. Romæ. IV. Non. Sept. M. D. LXVII.

EIDEM, Fabrianum.

Puto te ab Onuphrio Gilio, tui amantissimo, certiore non semel esse factum inualetudinis meæ: qua nonum iam mensem ita laboro, neque ratione victus, neque vllò remedij genere adhuc quidem allevari potuerim. itaq; miserè iaceo, spe iam destitutus omni præter eam, quam in cœli mutatione multi ponendam arbitrantur. quorum ego libenter accedo sententiæ. exire propter nimios calores nondum licuit. Sed ego exeundi consilium

ita cœpi, vt Urbem planè relinquam, & ad patrios
lares, & dulcia incunabula remigrem. in quo Pon-
tífex, vt est insigni præditus humanitate, facilem,
perbenignumque se præbuit. Si quæris, lætior, an
tristior discedam: non facile dixerim: ita multa oc-
currunt, quæ animum, ac voluntatem huc illuc di-
strahant, propensior tamen in hanc partem sum, vt
post annos decem, ætate ingrauescente, vrgente
præsertim difficili morbo, ad patriæ complexum
recurram: cuius aspectus, non dubito, quin mihi
amissam molestissimis curis hilaritatem restituat.
quam si quis afflicte valetudini haud paulò magis,
quam orientalia quæuis pharmaca, prodesse dixe-
rit, opinor non errabit. Eamus igitur dijs bene iu-
uantibus, & redeamus aliquando ad illa studia, vn-
de discedere piaculum fuit, quod vtinam per vale-
tudinem liceat. nam per negotia certè licebit. ita
res meas constitui: ita, quæ dissipata erant in do-
mesticis rationibus, collegi, atque cōtraxi: ita de-
nique, quod accipi quali dictum arroganter no-
lim, humana omnia propemodum cœpi contem-
nere. De discessu igitur fixum consilium est: de die
nondum statui: sed vt hyemales imbres, tempe-
statésque vitentur. ante Kalen. Octob. cogitamus.
Onuphrius hic remanet, meo sanè cum dolore:
non solum enim eius opera vtebar in studijs, ve-
rum etiam conuictu, sermone, probitate, inge-
nio ita fruebar, vt hanc iacturam sarcire me pos-
se vix vnquam putem. non deerunt omnino, qui-
bus vtar: sed, præter operam, alia desidero: hoc
adolescente nihil: prius ad naturam meam. Te,
mi Augustine, quamquam longè disiunctus, ta-
men prorsus non carebo. quæ enim tua est huma-
nitas, qui tuus in me amor, scribes interdum ad
me, ego autem, licet otium, & literas, si vale-
bo, ita amplecti cogitem, vt diuelli me non fa-
cile

cile patiar, tamen à te, viro optimo, nostri, quod facile perspexerim, cupidissimo, amantissimo, non committam, vt in hoc genere prorsus requiri possit officium meum. Vale. Kalendas. Septemb. M.D.LXX.

HERCVLI CYOPHANO

Sulmonam.

Non possum non amare vehementer industriam tuam, qua te vt video in emendando Gentili tuo, poeta summo. perge, vt cœpisti: nam & gloriæ tuæ consules, & alios ad eandem laudem excitabis. Victor ad Aemenios, magis arridet, quàm Victor Iolciacos: accedente præsertim antiqui libri testimonio. Regius autem, inania captans, veritatē quærebat in tenebris. Tu longè certiora sequeris: itaque tibi libenter assentior. Vale. Romæ, XII I. Kal. Apr. M.D.LXIX.

EIDEM, Sulmonam.

Inscriptiones illæ nihil habent, quod oblectationem, aut doctrinam legentibus asserre possit. quod si similes occurrerint, inanem laborem suscipere te nolo. De Ouidij loco ad tuam sententiā opinionem meam adscribas, licet. Regius illis sæpè hallucinatus. tu si perges vt cœpisti, poetam ingeniosum, ciuem tuum, à mendarum labe, non me diocri tua cum laude, vindicabis. Vale. Romæ pridie Kal. Sext. M.D.LXIX.

M. ANTONIO CYOPHANO

Sulmonam.

Excusarem tibi tarditatem literarum mearum, nisi Hercules frater tuus, quæ meæ vitæ ratio sit, quam assiduus, quam varijs impedita negotijs, op-

timus testis esset. atque ego illi, cum me rogaret, ut aliquid tibi rescriberem, deesse mihi dixeram non modo otium, sed etiam argumentum. nam de paraclete, sane mirabar non probari tibi sententiam parentis mei, præsertim quæ rationibus optimis niteretur. cetera vero in tuis literis erant eiusmodi ut à te non negotij, sed animi causa scripta viderentur. quod si mihi hæc imposita conditio sit, ut eorum omnium, qui quotidie non modo ex Italia vniuersa, verum ex Transalpinis quoque gentibus ad me scribunt, rescribere literis necesse sit inique mecum agatur, prorsus inhumanè. cuius enim otij est, cuius etiam ingenij, tot epistolis posse respondere latino præsertim sermone, in quo mihi propter eam, quam nonnulli de scriptis meis opinionem habent, non licet esse negligentis? At officij prætermisisti grauem esse culpam dices. Si simplex officium agitur, iure dices: sin eueniat, ut concurrant officia duo certe: posse alterum omitti sine culpa, & minori maius anteponi, aut fateberis, aut in grauem ipse culpam incidēs. magnam enim, nisi distingantur officia, rerum omnium humanarum perturbationem sequi necesse est. Simili, ut opinor, in loco mea causa versatur. Cum enim sacris libris, qui ad Christianæ reipub. salutem petinent, & corrigendis, & edendis, cum salutationi virorum honestissimorum qui frequentant ædes meas, cum etiam studijs nostris, vel ut instituta absoluam, vel ut absoluta perpoliā, danda opera est: scilicet eius temporis, atque eius operæ partem, rebus grauissimis detractam, ad inanes epistolas transferam. inanes appello, quia video multos cum scribendi causam aut perquam leuem, aut etiam nullam habent, ideo tamen scribere, ut meas literas eliceant. quod nisi statim assequuntur, indignantur, & maiorem suæ voluntatis,

tatis, quam occupationis meæ rationem habent
 Ab horum numero libenter te, mi Cyophane, se-
 iungam. non enim dubito, quin me diligas vel tua
 sponte, propter communia studia, vel imitatione
 iuuenis optimi, atque eruditi, Herculis fratris tui.
 A quibus autem diligere me puto, de iis ut bene sen-
 tiam, non ægrè à me soleo impetrare: atque uti-
 nam, quam propenso erga utrumque vestrum a-
 nimo sum, tam facile vobis animum insigni aliquo
 merito probare possim. quod equidem enitar: &
 si contigerit, vehementer lætabor: sin minus, vos
 tamen amplecti voluntatem meam, eaque con-
 tentos esse, & humanum in primis, & æquum est.
 Vale. Romæ. XII. Kal. Decemb. M.D.L.XIX.

IONANI CASELIO,

Florentian.

Æquè, ut video, lætamur, tu mea erga te, ego
 tua in me beneuolentia, quæ si orta est ab opinione
 virtutis, ut certe est: non dubito, quin perpetua sit.
 tu enim quas artes a puero colere cœpisti, in ijs
 quotidie magis ut excellas, operam dabis: ego te,
 inani fortasse conatu, (nam aduersantur multa)
 studio tamen, & voluntate, quantum licebit, imita-
 bor. Nericium tuum quis non amet? mihi crede,
 tuarum literarum testimonio, aut commendatio-
 ne non eget. me quidem ita sibi deuinxit officio
 suo non modo ut omnia, quæ possum, sed etiam
 quæ non possum, eius causa cupiam, iam de eius
 ingenio, doctrina, eloquentia quid ego tibi, cui no-
 tior est, quam mihi? predicabo igitur alijs: vel
 quod amor impellit: vel quod ornare virtutem,
 nostræ consuetudinis est. Vale, mi Caseli, nos-
 que ut facis, ama. Romæ. XII. Kalend. Octob.
 M.D.LXIX.

FRANCISCO PLANTE
dio, *Manfredonium.*

Et ferius quā tu expectabas, & breuius fortasse, quā. vterque nostrum vellet, respondeo literis tuis quanquā, cum tibi nota esset occupatio mea, erat humanitatis, & prudentiæ tuæ, silentium meum in bonam partem accipere, & amici hominis commodo consultum velle: cum præsertim, iudicium meum de tuis versibus cur expetas, causa nulla sit, tu enim hoc in genere ita es versatus, ut excellas: ego soluere Musas iussi ante aliquot annos, nec portas iam conor attingere: aut, si interdum, ut oblectem me potius, quam ut imiter quod si tu meum iudicium anteponis tuo, quod ego ne comparo quidem: errare te facile patiar, neque committam, ut meam frustra sententiam exquiras. Mihi quidem ea, quæ scripsisti ad Rotam, vatem ætatis nostræ celeberrimum, valde probantur. habent leporem, nec tamen grauitate carent. totum poema (sic enim videor appellare posse) luminibus ingenij, doctrinæque distinguitur. Sic perge: sic ibis ad astra, præsertim oratoria quoque facultate, ut video non mediocriter instructus. commentarium meum in epistolam familiarem, dederam amico describendum: sed eius operam casus nescie quis interpellauit: edetur aliquando vel hic, si licebit, vel certè Venetijs: quod minimè vellem abiente me. post discessum tuum addidi non pauca, quædam perpoliui. Cupio salutari à te veterem patronum meum, omni laude præstantè, Cardinalem Commensem, cuius erga me officia, dum viuam animo ac memoria tuebor, prædicare nunquam desinam. Vale. Romæ, V I I. Kal. Octob. M.D.LXIX.

IACO-

IACOBO GORSCIO

Craconiam.

Particulam literarum tuarum, in qua scribis ad amicum tuum, audisse te exclusum esse Roma Paulum Manutium, (hæc enim ipsa verba ponis) legi sine molestia. qui enim rumor nec si verus esset valde afficeret animum meum, subsidia sibi ad omnes casus ex optima conscientia quærentem, is cum sit falsus, & inanis, quid est cur metangat? Equidem si scire vis, qui sit meus hac tota de re sensus, inclusus potius mihi videor esse, quam exclusus. à quo enim die Romam veni, exeundi facultas, quam sæpe valitudinis, interdum animi etiam causa optaueram, data nunquam est: non quin ijs hominibus, qui tanti apud me sunt ut eorum voluntatem, nutumque quasi legem obseruem, vtar facillimis: sed commissum fidei, diligentiz, industriæ meæ negotium eiusmodi est, ut absente me iacturam patiatur. quod si priuata mea res ageretur, negligerem fortasse: nunc, ut scire te arbitror, totum hoc munus ad sedis Apostolicæ dignitatem pertinet, pro qua si accideret ut vitam profundere opus esset, præclarè mecum actum putarem. Hoc meum studium placere bonis viris, & ipsi in primis Pio V. Pontifex Maximus, nihil omnino probanti, nisi quod ad summi Dei gloriam, communemque salutem referatur, ita lætor, ut cæterorum opiniones, & iudicia contemnā. quid enim laborem, quid de me sentiant, aut loquantur ij, qui ne sincere indicare possint, liuore impediuntur, aut maleuolentia, fortasse etiam hominem in saluberrima tollendæ prauitatis hæreticæ cura diu noctuque versantem, non labori, non valetudini parcentem, parum æquis oculis aspiciunt? sexcentas enim artes, quibus causa pub-

lica ledatur, quotidie veterator ille magnus, generis humani sempiternus hostis, excogitat. Sed nomen meo, quantum volunt, isti detrahant: me tamen, ut ab optimorum consiliorum cursu, rectissimamque mente deducant, nunquam assequantur. Te quidem ista mihi Gorsci, quæ aut à leuissimis hominibus temere, aut ab improbissimis calidè disseminantur, si putem credere, ignorare videar & prudentiam, & benignitatem tuam: ut ingenuè tamen tecum agam. post illa verba exclusum esse Roma Paulum Manutium, optavi signum aliquod vel iudicij, vel saltem amoris in me tui iudicij, ut hoc adderes: Quod verisimile non videtur: aut etiā, Quod de tali viro vix crediderim: amoris, hoc, aut simile: Quod cupio esse falsum: Quod si verum est, doleo. Hæc tu si sic scripsisses, cum amicitia nostræ, tum constantia quoque tua satisfecisses: illa quidem ipsa verba, quæ subacerba nonnullis videri fortasse possint, condimento quasi aliquo mitigasses. Vtraque est à te omissa significatio: & quam vtraque mihi æquè grata futura esset, quippe qui à bonis, eruditisque viris, id est, à tui similibus, non minus probari, quam diligi velim: tamen nescio quæ modo sit, amoris te nihil dedisse, aliquanto molestius feram. Qua de re scripsi ad te liberè, pro mea consuetudine: neque tamen dubito quin tu hoc ipsum, quod scripsi, pro tua humanitate æqui bonique facis. Nam de statu rerum mearum mihi ipsi, auctori satis bono, velim, credas, non modo Romæ esse me, verum etiam libenter esse, existimatione integra, re familiari aucta potius, quam imminuta. Vale Romæ, Sexto kalendas Octobris Millesimo Quinquagesimo Sexagesimo Nono.

10. BAPTISTAE OLIVO

Afulam.

Et si, cum hæc scipsi, non satis commode valebam, dedi tamen operam, humanitate coactus litterarum tuarum, ut aliquid rescriberem. Lector per iucundam tibi esse recordationem veteris amicitiae, consuetudinisque nostrae, sed maioris lætiae causam afferunt officia tua, quibus uxorem meam primum graui morbo affectam, deinde filium, non minus grauius laborantem, assidue coluisti. Utinam, quam debere me fateor, aliquando referre gratiam possim: habebo quidem merito tuo parem: quamdiu vita contigerit. De statu rerum tuarum, ex Lælio Gauardo, probo iuvene, mihi que suis moribus, & sua virtute charissimo, cognoui ea, quæ vehementer optabam: diligi te, & coli à bonis, honestisque ciuib: opera, opeq; tua multos adiuuari, augere quotidie opinionem probitatis, & doctrinæ tuæ, quæ tibi nomine plurimum gratulor: quæque tam præclaræ industriæ, tam propensæ ad communem salutem voluntati, præmia debentur, ea non dubito quin tibi nunc quidem homines, olim vero Deus opt. Max. vberissima persoluat. Vale. & uxori, filioque quorum in salute sita mea salus est, humanitatem, & diligentiam, si nondum conualuerunt, eandem præsta: à me vero, quæcumq; ad commodum, laudemque tuam pertinere intelligam, omitti posse nolim existimes: si quid ignorabo, admonitus à te vincam officijs meis opinionem tuam. Romæ, pridie Kalendas Octobris. M.D.KXIV.

PRO COLLEGIO CANO

nicorum S. Petri.

S.R.M.

S.R.M. & Leonore Austriæ, sororibus Spiram.

Bene agendi ratio maximè discitur eorum exemplo, quorum actiones generis nobilitas, aut splendor dignitatis illustrat. propterea neque optabilius quidquam est, quam vt Reges, Principes. que reliqui ad ornandam, tuendamque Christi Ecclesiam, vnde vera salus, æternæque vitæ felicitas emanat, suas omnes curas, omnia studia conferant: neque nos ex vllâ re maiorem capere lætitiâ potuimus, quam ex M. V. propensa ad cultum, ac venerationem Apostolorum voluntate, antea quidem nobis minimè dubio multorum sermone, nunc autem insigni vestis auricæ munere declarata. Et quanquam suæ pietatis, perpetuæque innocentie à Deo opt. Max. fructum illum capient, quo nihil potest esse præstantius tamen nos quoque, ne partes nostræ desiderentur, primum gratias eis de ista liberalitate, istaque mente quâ licet maximas & agimus, & habemus: deinde fore pollicemur, vt extet sui muneris memoria in annos plurimos inter ornamenta templi, in animis vero nostris numquam extinguatur. Interim precibus omnibus, vt M. V. perpetuo bene sit, quæque optant, feliciter, prospereque eueniant, à cœlesti numine petemus. Romæ. XVII. Kalend. Ian. M. D. LXIX.

HIERONYMO RVBRO

Rauennam.

Epistolæ tuæ, in qua significas Rauennatensem historiam a te esse institutam, quærisque à me, quæ ad eam pertineant, nonnulla, serius omnino, quam tu expectabas, respondeo sed obliuionis, aut negligentie culpa liberat me diuturnitas morbi
quo

quo primum leuiore commotus, postea graui-
ter percussus, ad hanc fere diem iacui. alioqui meum
in hoc genere studium nec tibi defuisset, nec defu-
turum vnquam, velim existimes. non est enim me-
um, minimèque decere arbitror, cum humaniora
semper studia præcipuè coluerim, hunc commit-
tere, vt humanitatis officia, desiderare à me quis-
quam iure possit. Adde meam erga doctos homi-
nes, in quibus excellere te video, beneuolentiam:
adde non mediocrem obseruantiam erga ciuita-
tem vestram: quæ me olim adolescentem omni li-
beralitatis genere complexa, immemorem, aut in-
gratum, in ijs præsertim rebus, quas ad eius ampli-
tudinem, & gloriam spectare intellexero, profectò
nunquam sentiet. nec verò dici potest, quàm valde
gaudeam, quod eniteris, atque elaboras, vt eius an-
tiqua nobilitas, æternis ingenij tui prodita monu-
mentis ab omni posteritate cognoscatur, ne tu iam
nunc ista voluntate magnam laudem consequeris:
quid futurum putas, cum voluntati res ipsa respon-
derit? honestis consilijs Deus, hominesque fauēt:
honestius autem nihil, aut præstantius, quam de pa-
tria bene mereri. Vrge igitur, & illustra, quantum
in te est, gentiles tuos, quod eò tibi magis curæ de-
bet esse, quia memoriam publicam, vetustate iam
deficientem, ab interitu vindicare non potes, quin
priuatā simul tui nominis memoriam immortalita-
ti cōmendes. In hoc argumētō quid efficere, & præ-
stare ipse possim, non equidem intelligo: verum
tamen, si quid possum, & si assequar aut legendo
aut cogitando, totum illud, quidquid erit, & quan-
tumcūque erit, prolixè tibi, per liberali que animo
& polliceor, & defero. Nam illa, quæ requiris, eius-
modi sunt, vt vel historiarū veteris testimonio, vt i-
psa etiam coniectura explicari faciliè possint. Si e-
nim Cæsarem, cum vtrique Galliarū præesset, in cite-

riore conuentuum agendorum causa, sæpè hibernasse cōcedimus: id quod ambigere non licet: quis dubitet, quin Rauennæ, quo nullum in ea prouincie partē nobilius oppidum inuenio, conuentū egerit? De fœdere, ne hoc quidem video cur in dubium vocetur. vrbs enī in Cisalpiæ Galliæ Rauenna fuit: at Galli fœderati. Locum Ciceronis in oratione pro Balbo, suffragante, vt verba tua declarant, veterē libro ita legerem: P. Cæsium, virum bonum, qui viuit, Rauennatem, fœderato ex populo. Vt primum patria, deinde patriæ conditio ostendatur. nam si legamus, Qui viuit Rauennæ fœderato ex populo. fœderati populi nomen, id est, P. Cæsij patria ignorabitur. in quo repugnat Ciceronis consuetudo. neminem enim ciuitate Romana donatū appellat, quin patriam simul nominet. Q. Iuliiū, seu Q. Iuniū cur non placeat, eadē ratione adducor. nā si hunc Rauennatē esse dicemus: P. Cæsiū quid fiet? an solus patria carebit? Dixi, quid sentirem, rogatus à te: nec mihi tamen arrogare tantum ausim, vt meum iudicium antepanā tuo. In amore, atque etiam in ijs officijs, quæ amorī debentur, me abs te vinci nunquam patiar. Vale. Romæ. Kal. Feb. M.D.LXX.

CLAUDIO STRAMBONIO
Romani.

Fatebor ingenuè, vt & consuetudo mea, & amicitia nostra postulat putauī te, pro tua prudentia, & equitate, amore erga te meo contentum esse: amoris fructum, & officia requirere nunquam putauī, cum præsertim, si quis est, quem distinguant curæ non quotidianæ tantum, sed etiam permolestæ, is ego sum. quod tu cum scias, & mecum tamē sic agas, quasi ne scias: quid suspicer? me abs te non amari si liquidem, quos amamus, eo. um commodè,

modo, libenter consulimus. odi istam rationem: errare malo cum tanta voluptate: quantam opinio mihi affert beneuolentiæ tuæ, quam id cogitare, quod si credā, iniucundè viuam. quid enim profecerant studia mea, illa illa, quæ tu dilaudare interdū solitus es: aut quid agi tantis vigilijs pro communi utilitate susceptis, siquidem hoc non sum affecutus, ut, quibus laborem minuit labor meus, ab ijs mihi merces beneuolentiæ nulla persoluatur. ac velim credas, non me tamen, si quid mihi hoc nomine debetur, id ab omnib. exigere. instar omnium paucisuri sunt: & in hoc ipso paucorum numero in primis esse te, vehementer cupio. amo enim tuos mores ingenium plurimi facio: studia laudare nunquam desino. possum autem, ex ista mente quæ virtutum vbertas aliquando futura sit, facile diuinare. & hæc equidem spe, si verum scire vis, iacturā illam, quam interitu Iulij Pogiani Romanæ literæ fecerunt, aliquanto leuius fero. nam si contexes extrema cum primis, teq; ipse, ut solet, ad summā eloquentiæ laudē incitabis: non dubito, quin paucis annis Latinæ linguæ amissam prope dignitatē restituas. quod eò facilius fore video, quia tu, non cōtentus inani verborū sonitu, quo delectantur multi, prudentiam simul ex iure ciuili, rerumq; maximarū scientiā ex Philosophiæ fontibus hauriendam iudicas. Quibus causis adductus, egregius ille vir, omni præditus ingenij suauitate, Castilionius Cardinalis, quē tu nobis, in tanta similiū virorū penuria, ereptū iure doles, ita te ferebat in oculis, ut nemini cōcederet, qui tui amātor esse posset. Sed illū iam lugere desinamus quid enim lachrimæ proficiunt? aut etiam, (si veritatē consulimus, quod facere debemus) qui ab alijs malis, quibus referta est hominum vita, hæc præsertim ætate, ad æternas beatissimorum sedes migrauerit, cur eum lugendum putemus? Hæc

igitur, quæ præter nostram voluntatem accidunt, ad summi Dei voluntatem referamus. ita fiet, vt ea vel modicè doleamus, vel ne dolenda quidem existimemus. Vale. Romæ. IIX. Id. Maij. M. D. LXIX.

PAULO TACHONO

Vibonem.

Delectatus sum literis tuis, non quia me orant laudibus, sed quia beneuolentiam erga me tuam declarant. amari enim ab eo viro, de quo bona omnia boni omnes prædicant, & optabile in primis est, & multorum diuitijs, atque opibus anteponendum. Quare hoc ego nomine mihi gratulor. iudicio autem de me tuo, etsi vix fieri posse arbitror, vt respondere possit industria mea: tamen, siue rectè sentis, gaudeo: siue erras, error quoque tuus, vt verè dicam, mihi periuicundus est. Locus Ciceronis, de quo meam sententiam exquiris, totus, vt arbitror, à coniectura pendet. itaque destitutus historiz testimonio, affirmare nihil ausim quod si tu, vbi obscura veritas est, verisimilia non contemnis: fortasse non improbabis quod scripsi in meis commentarijs, dixisse Ciceronem, Abutor coronis: quia cum olitorem calsi fieri vellet, qui sibi interdum coronarum munuscula miserat, abuti coronis, id est, malam ei gratiam referre videbatur. Hæc, vt dixi, è coniectura, tu, si quid habes certius, imperti: & vale. Romæ. XV. Kalend. April. M. D. LXIX.

IO. BAPTISTAE IANVARIO

Vibonem.

Nec mea valetudo, graui iam quatuor fere mensium afflita morbo, permittit, vt multa, nec humanitas, vt nihil omnino literis tuis amantissimè scriptis respondeam. quamquam, si quis est, cui liceat

ceat hoc officium sine culpa prætermittere, aut is ego sum, aut prorsus nemo. obruor enim epistolarum numero, quæ quotidie mihi ab ignotis hominibus, ex longinquis regionibus, nõ necessario pleunq; mittuntur argumento. Ego autem neq; hoc inaniũ, & ambitiosarum literarũ genere natura delector: & si velim id suscipere, vt vnus omnibus respondeam, quid me laboriosius, aut etiam quid stultius esse possit? cum præsertim valetudine vtar in. firma, negotijs autem, curisq; vrgeat eiusmodi, quæ vel firmissimam defatigare ac frangere omnino possint. Ergo habenda mihi ratio est, quæ non habetur ab alijs, cum occupationis meæ, tum etiam salutis. quod si hominibus mei amanatissimis in mentem veniret: æquis animis meam causam perpendere: non otium meum ex otio suo meturentur: ita ad me scriberent, vt rescribendi necessitatem non imposerent. Duo genera excipio, vel qui scribunt ijs de rebus, quæ ipsorum vehementer intersint quibus deesse, cõtra officium est: vel si qui sunt, qui, quacunque de re scribant, ita disertè loquuntur, ita ornatè, vt eorum virtus, & eloquentia, non modo quæ possum, sed ea quoque quæ non possum postulare à me suo quodam iure, atque exigere videatur. Hoc ego te in genere, Ianuari doctissime, constituo. tu enim quamquam ad ea indaganda, & perscrutanda, quibus inuentis, rerum obscurissimarum, vis & natura patet, assiduè totus incumbas: & in hoc studio ita verseris, vt omnino cū paucis excellas: tamen, quasi hac vna laude non cõtentus, ita colis, itaq; tenes Latinam linguã, vt oratione tua nihil purius, elegantius, illustrius esse videatur. quod si cuperem laudari, de quo laborant multi, ego quotidie minus minusq; curo: à nullo, mihi crede, mallè, quàm à te. sed cum hanc in me cupiditatè siue ætas, siue valetudo, siue ratio extinxerit:

ita non moueor ijs laudibus, quas tu ampliffimas in me contulisti, quasi nihil ad me pertineant, aut quasi sensu prorsus omni caream: amare quidem tuo, vnde laudes istæ manant (sic enim interpretor) mirabiliter delector: eumque vt eadem quæ peperit, perpetuò alat, atque augeat humanitas tua, vehementer opto. ego enim, non modo vt parentis beneuolentiâ prætè, verumetiâ ne genus vllum obseruantiz, studij, officij, quod ad te ornandû attineat, prætermittam, pro virili mea parte operâ dabø. De versibus, iocari te facillè patior, & in ludicro argumento ingenij præstantiam ostendere. Sed noli à me expectare, vt paria paribus. te enim, vt alumnum suum, perpetuumque cultorem, amplexantur Musæ: me, qui salute iam pridem illis dicta, ad Oratores me contuli, nunc, si quâdo ad eas conor accedere, vt alienum, ac transfugam, à se repellunt. Vale. Romæ, Idibus Aug. M.D.LXX.

ANTONIO FURNARIO

Neapolim.

Et valemus, & satis iucundè viuimus, re domestica ita iam constituta, vt adolescenti filio, quem vnicum habemus, cogitandum de virtute potius, quam de fortuna videatur. nam, quod ad me attinet, hanc habeo senectuti gratiam, vt pauca iam requiram: vel quod ad illa longè meliora properamus: non enim longè abesse videtur ille portus, quo peruchi cupimus ex diuturna tempestate: vel quod stultum putamus, ea querere cum labore, quæ nec si adipiscare, molestiæ finis est, quod te quoque, excultum literis hominem, sentire arbitror: & hoc equidem nomine cum te diligo vehementius, cum diligi à te cupio. Memoria nostri tua, muneribus declarata suauissimis periucunda nobis est.

est. Vale. Romæ. XIIIX Kal. Febr. M.D.LXIX.

E I D E M, Neapolim.

Quæ solet ex charissimis, iucundissimisque rebus percipi voluptas, eam ipsam ex epistola tua cepisse me, porus velim tibi persuadeas. hoc adeo inde percipies, quod in magna valetudinis adversæ molestia, defatigato etiam curis animo committendum tamen non putaui, ut amicitia nostræ, & humanitati erga me rux debitum rescribendi officium non perfoluerem. Probari à te mea scripta, atque etiã laudibus ornari, siue tu id iudicio tribuas, sine amoris largiaris, æquè gaudeo. nam si è studiis meis fructum aliquem expecto: quis vberior aut præstantior laudatione doctissimi viri? sin literis ita vtor, ut præter eas ipsas nihil cogitem: quod his temporibus facere prope necesse: amari tamen à te, quem qui non amat, hominem vix puto, in primis optabile est. Ac de isto quidem tam illustri, aut opinionis, aut voluntatis testimonio mihi vehementer, ut debeo, gratulor: tibi verò gratias agerè, si te putarè hoc officij genere delectari: quod certè tua bonitas respuit: aut si ego is essem, qui officio devinctus aliquo, libentius in agendis, quàm in rescendis gratijs operam collocarem. De tuo statu, si est, ut volumus, & si nihil anno superiore accidit incommodè, bene est: de meo, quem vicissim tibi pro mutuo inter nos animo curæ esse non ignoro; satis multa me scripsisse existimabo, si hoc vnum scripsero, languere me quotidie magis in earum rerum cupiditate quas mirabar antea. ætas hoc fortasse fatidium parit: veruntamè ratione potius assequi mihi videor, ut ita sentiam quid enim appetam, cum nec sciam quid utile futurum sit, nec iam vltura possit esse diuturna? appropinquat enim dies qui nos ex immensa errorum caligine ereptos, in

æterna veritatis luce constituet. quæ me quidem cogitatio nec secundis rebus lætari, nec nimis angipatitur aduersis. Munusculum, quod ad me singulis annis cum pulcherrima epistola mittere non desinis, pensio quædam amoris est qua ego te, amore ipso contentus, ea conditione libero, ne scribere tamen desinas. æquiore enim animo omnibus muneribus, quam suauitate tuarum epistolarum, carere possum. Vale. Romæ, Kalend. Februarij M.D.LXX.

E I D E M, Neapolim.

Non patiar ignorare te, quod gratum, & per iucundum tibi fore arbitror, viuere me nunc in patria, & planè viuere. fruor enim rebus ijs, sine quibus vita prorsus nulla est, propinquis, amicis, libris, ipsa demum libertate, qua nihil est charius. nam Romæ tantū aberat, vt otioso liceret vnquam esse, vt negotiorū assiduis quasi fluctibus obruerer. Longius à te absūm quid refert? ne Romæ quidem cum essem fore speraui, vt vnquam te viderem cum ætas vtriusque, valetudo, vitæ genus peregrinari nos nō fineret. habet autem hoc amor à virtute ortus, vt absentes coniungantur animis, & sit inter eos, recordatione mutæ voluntatis, & benevolentiz, tantā suauitas, quantā vix, aut ne vix quidē vlla potest asferre consuetudo. at pleriq; homines quotidiana fere salutatione, colloctione, familiaritate, beneficijs etiā, atq; muneribus, ali, & conseruari amicitia putāt: nisi hæc adsint, deficere, & extingui, stultè, nam, si ab honesto manat amicitia nulla re indiget, ipsa se sua sponte, suisque viribus, tuetur, ac sustinet sin aliūde oritur infirma sēper, inops, incōstāsque sit, necesse est: à fortunæ varietate pēdeat: multis vitiis & mutationib9, laboret. Ergo nos à vulgō rectè dissentimus, & à vulgi cōsuetudine nostra ratio in primis

mis abhorret: cum amemus inter nos amore singulari, nec tamē inter nos officia multa intercesserint, aut alter alterum de facie norit: quod multo minus, ob longinquitatem locorum, in posterum cōtinget: & voluntatis tamen aut ego tuæ mutationem, aut tu meæ, non est, cur extimescas. Cupio te valere, & interdum, si vacabis, ad me scribere. Ego commodius, quā Romæ valeo quid mirum? qui tranquillissimo animo viuam, & valetudinem, ab omni occupatione longè remotus, præcipuè currem. desiderari autem literas à te meas non patiar, si placere tibi sensero officium meum. Vale. Ex opido, Plebe Sacci: quo me sæpe conferam, valetudinis, animique gratia, addo illud, ne studia colenti, quibus carui diutius, quam vellem, interpellatores molesti fiat. I I I. Non. M. D. LXX.

EPISTOLARVM

PAVLI MANVTII

LIBER DECIMVS.

AMPLISSIMO CARDINALI

Ioanni Morono.

V R P E est præscribere sapiēti, quid agat, & quo modo agat: neque ego id nūquam commiserim: neque id est, aut consuetudinis, aut naturæ meæ: veruntamen excusandus fortasse videar, si vel à mea maxima re, quæ nunc agitur, vel ab humanitate tua, quam om-

nes norunt, & prædicant, persuaderi me patiar, & agam tecum paulo liberius, quod sentio, & quæ cum animo meo sum meditatus, eadem nunc expromam, nihil dissimulans, nullo veritatem artificio tegens. Ego, vir præstantissime, quoad putauij, te, ut pollicitus eras, adurum esse cum Pont de causa mea, lætabar vehementer, & in hac aduersa valetudine, quæ mihi omnem ademisse iucunditatem videbatur, aliqua tamen voluptate perfruebar. sperabam enim fore, ut autoritas tua, prudentia, eloquentia præsertim in optima causa, facile impetraret ab æquissimo, ab benignissimo principe non immoderatum aliquid, aut eiusmodi, quod inuidiam excitare posset: non enim ego ita efferni cupiditate solco: quid igitur? annuam tantum ordinarij stipendij solutionem: ut quemadmodum Pius quartus Pontifex, immortalis memoria dignus, venientem ad urbem insigni viatico donauerat: sic Pius quintus, omni virtute, ac laude præstans, ab vrbe discedentem non modo simili, sed maiore etiam munere prosequeretur. in quo ratio videbatur habenda ætatis meæ, habenda valetudinis, habenda etiam meritorum meorum. quamquam de meritis, ita me Deus amet, loquor non libenter: aduersatur enim modestia mea: sed hoc verbum expressit ab inuito dolor, & eorum temporum memoria, cum in meum nomen inuehebatur multi, aliena conferentes in me, mea mihi detrahentes. Hoc igitur alloquendi Pontificis, & cum eo statuendi, consilio tuo, quasi rebus meis nulla iam tempestas immineret, & quasi iam in portu nauigarem, ita lætabar. Postea verò quàm de Mariano Victorio, summæ probitatis, raræ doctrinæ, excellentis industriz viro, cognoui, adurum te esse de negotio meo in eo conuentu, qui primus habebitur eorum Cardinalium, quibus alendorum in Vrbe studiorum,

mode-

moderandiſque Gymnaſij publicè demandata cura eſt: planè uni admiratus mutationem conſilij: &, vt ingenuè fatear, quemadmodum natura mea fert, nec bonitas tua recuſat, ex alta quadam ſpe deturbatus concidit, afflictuſque iacet animus meus. equidem iſ Cardinalibus tantum tribuo, quantum eorum ſumma virtus, ac dignitas poſtulat: æquè omnes diligo, æquè colo: ſed ad eos certè nullam arbitror negotij mei partem attinere. A Pontifice ſum Romam accerſitus: à Pontifice diſcedendi facultatem peto, ſi poteſtas quæritur: vnus eſt ſumma, ſi liberalitas: vnus vnico verbo pollicetur, & præſtat, ſi dignitas: quæ maior eſt, quàm à Pontifice vocatum eſſe, à Pontifice cum benignitate dimitti? Hæc mea conſilia ſunt: quibus tamen, vt debeo, anteponam tua. ſatis enim exploratum habeo, nihil te cogitaſſe ſine ſumma ratione, nihil aſſurum ſine ſumma prudentia, & mihi parum in vſu rerum verſato, obſcura multa ſunt: tu tanquam Lynceus vides omnia, probatus per totam ætatem iſ actionibus, & curis, vnde ſalus publica minimè dubio bonorum omnium teſtimonio manauit. Ego me ſemel, non temerè, aut repentina quadam voluntate impuſſus, ſed explorata ratione, certoque iudicio adductus, in clientelam tuam tradidi: me, liberosque meos tuæ potiſſimum fidei, beneuolentiæque commiſi. eadem mihi perpetuò mens, eadem, quoad viuam, in te vno ſita ſpes erit. tu me ornandum, augendum, tuendum ſuſcepisti: ſæpe vidi pro varietate rerum mearum, & lætitiâ, & ſolicitudinem tuam: nunc tanquam bonus artiſex tuum vt perpolias opus, ac perficias oportet: expedi, obſecro, me hac moleſtia, vel potius, hoc me periculo libera. vides enim, cum Romano cælo minimè iam conuenire mihi poſſe. adductam eſſe in extremum fere diſcrimen ſalutem meam: autumnum

aduentare, cuius varietatem, & inconstantiam, hic si permanfero, mea certè nequaquam feret imbecillitas. Venetias multis nominibus cogito. idque mihi primum est, & præter cætera optandum: sed si vel per Pontificem, quod non opinor, vel per quotidianam febrem, quod magis metuo, patriam, longo terrarum ac maris interuallo disiunctam, petere non licebit: deponam voluntatem meam, suscipiam eam, quam necessitas asferet. accedam ad Sabinos colles: quos florere audio regionis amœnitate, cœli temperie, omnium rerum, quas hominum victus, cultusque desiderat, vbertate. Interea me tibi totum, salutemque meam quam suppliciter possum commendans, ac tradens negotij administrandi rationem singulari tuæ sapientiæ permitto. Vale. V I L. Kalen. Sept. M. D. LXX.

*AMPLISSIMO CARDINALI
Gulielmo Sirletto.*

Augeri tua vetera erga me merita recentibus officijs, nec miror, & vehementer gaudeo. quamquam veteribus contētus esse poteram: erant enim eiusmodi, vt addi nihil posse videretur: sed tamen, vt video, tua nunc quidem ad ea permultum addidit humanitas & quāquam neque tua, neque collegarum tuorum, Moroni, & Cornelij, de viatico mihi impetrando summa contētio quidquam profecerit: æquè tamen vobis omnibus debeo, ac si profecisset plurimum. est enim animi liberaliter instituti, spectare voluntatem in primis: minimè quidem rem contemnere, potiorē tamen ipsa re voluntatem ducere sanè optimi Pontificis angustias temporum difficultas excusat veruntamen ingrauescenti hominem ætate, non solum infirma, sed etiam ægra valetudine, imparatum à re domestica,

stica, cum filia nubili, ab vrbe Roma, cuius nomen omnia pollicetur, post decem annorum labores, suis sumptibus in patriam redire, ijs fortasse, qui hæc solent anima duertere admirationem aliquam pariet. Et quamquam ea, quæ bonis artibus debentur, ratio temporum impediat, vt etiam liberassimorum Principum voluntas in optimo bene merendi cursu retardetur: me tamen à literis nulla res abducet, si modo assequi otium licebit, satis cum vulgo insaniuimus: ambigua certis, turbulenta tranquillis, inania solidis præferentes ætas & præteriti iactura temporis admonet, vt resipiscamus, quodq; reliquum est vitæ, viuamus nobis ipsis bonis artibus, Deo potissimum, à quo vno, si quid aut ingenij, aut doctrinæ nobis est, cum acceperimus: ad eiusdem vnius gloriam omnes ingenij, doctrinæq; fructus referre in primis æquum est. Vale. & ubi persuade, neminem esse, vel vnquam fore, qui tuā præstantem virtutem aut magis amet, aut libentius prædicet. Cardinalem Caraphā, iuuenem natum ad immortalem gloriā, exemplū antiquæ probitatis, cuius humanitati, qua me semper est cōplexus, debere me plurimum fateor, nisi graue est, meo nomine salutabis. VII. Kalen. Oct. M. D. LXX.

E I D E M, Romam.

Quidquid tuli, dum in patriam reuertor, suaue est: tuli autem aspera, graua, difficilia, sane quam multa: & eo magis, quod asperitates omnes ægra valetudo, & corporis imbecillitas, vehementer augebat. Quæ dum ferrem, hæc mecum loquebatur animus: Sustine, præteritorū memoria, futurorum spe. & cogita, quas turbas reliqueris, quibus laboribus emerferis, quam tranquillitatem, quam quietem, petas. In patriam tendis, refertam bonis omnibus, sibi te complexu excipiet dulcissima coniux,

languentem fouebit, infirmum reficiet, afflictum subleuabit: nullum obsequij, studijque munus abesse patietur. Erat hæc duris in rebus optima consolatio. Itaque, latus nonnunquam eram, in dolore, ac molestia comicum meorum nunc, affectus ea, quæ speraui, in vnam curam incumbō, vt perditam valetudinem restituam. diuturnitate morbi, & inedia, corpus iam, & vires amiseram. accessere itineris incommoda, quibus ita cōsumptus humor omnis est, vt nimia siccitate vitæ periculū impendeat. in reuocanda potissimum τῆς κοιλίας ἐνδυσία medici laborant: quam si assequor, conualuisse mihi prorsus videbor, dici non potest, quo desiderio teneor studiorum nostrorum. quasi ceruus ad fontem, si per valetudinem licebit, sitibundus accurrat, tua mihi consuetudo, tua virtus ante oculos erit: quam imitari non desinam: & eo quidem animo, vt in ipsa imitatione magnam felicitatis meæ partem statuam: assequi eam, quod optimum, atque perfectissimum est, non cuius contingit: velle tamen, & conari, non mediocri dignum laude ducitur. Cupio cōseruari veterem amorem in me tuū, meritis quidem à me nullis, perpetua tamen cultū obseruantia quā eandē semper, aut etiam, si modo ad eam accedere quidquam potest, quod ego non arbitror, maiorem fore tibi confirmo. Vale.

MATTHÆO SENAREGAE

Genuam.

Iam prorsus de velluto spem abieceram (vtar enim noto verbo: nam veteres alter loquebantur) nisi tu, rursus vt eam susceperem, tuis proximis literis effecisses. expectabo igitur, & quidem breui, (sic enim vis) aduentum propinqui tui, quem arbitror, in itinere Philosophos ambulantes imitari. nam tribus mēlibus non modo Genua, sed ab vlti-

ma Lusitania facillè ad urbem peruenire potuit. Verum ego fortasse calumnior: & illi moram, homini industrio, & agenti strenuè suam rem, negotia, diuturniorem, quam opinabatur, Florentiæ, vel Senis iniecerunt. sic enim existimo: reliqua fere per iocum. Simiolus, ut video, tibi quoque molestus, est. duci enim te vides fictis verbis: nihil cohortatione, nihil admonitione profici: quidquid dicat, inane esse. itaque molestia te affici, necesse est, vel mea causa, vel quia rei te mouet indignitas, ac vereor ne semper eodem loco simus, nisi tu des operam, ut ei per aliquem tuorum iudicium intètetur, & à litore publico vocatus ad iudicem, terrorem agi sentiat. Artes hominis prædixi, quo turpius est falli, & sincere cum diutius tibi verba dare. quare, si me amas, quacumque via potes, urge, & contende omnibus nervis: quamquam hæc quidem res tuis nervis digna non videtur sed contende tamen mea causa, ut euomat aliquando quidquid debet. quod si acciderit, atque adeo cum acciderit. cur enim dubitem, quin diligentia tua fructum pariat? non dicam, tibi agam gratias: non enim pateris: sed, tibi acceptum referam, ut alia multa, quæ si obliuiscar, hominem me esse non putem. Vale, vale iterum, mi suauissime Matthæi: tibi que persuade, me nulla magis in re, quam in tuis literis, in amore, in studijs, officijs que erga me conquiescere. XIIIX. Kalend. Octobr. M.D.LXX.

ANDREAE ANTONINO

Ostianum.

Nisi me valdè amares, quod multis argumentis intellexi, sub rasci te mihi crederem, quod literis tuis amatissimè scriptis nihil unquam reppererim. sed si, cur officio defuerim, audias: non dubito, quin omni me prorsus & inhumanitatis, & negligentiae suspitione liberandum pates. A quo enim tempore

Roma discessisti, nullo difficultatis incommodiq;
 genere: nulla fere dixerim miseria negotia nostra
 caruerunt. ex ea sollicitudine, ac laboris assiduitate
 incidi in morbum, cuius primum vi deterritus, de-
 inde etiam diuturnitate defessus, tētatis probe re-
 bus omnibus, cum neque periculi, neque molestia
 finem viderem, cepi consilium in patriam reuer-
 tendi: extremoque Septembri mense, dissuaden-
 tibus medicis, & amicis, æger, in viam me dedi Pi-
 saurum vsque morbus ingrauescere visus est aspe-
 ctu maris, quasi tam in oculis diu expetita patria
 esset, propinqui boni spe, animus corpori medici-
 nam fecit. febris abiit, ante quam Pisauro soluere-
 mus. ita Venetias, refecti cibo, paulo firmiores ap-
 pulimus. malum illud remanet, vt inueteratis mor-
 bis fere contingit quod aluo sumus ita sicca, itaque
 restricta, nulla prorsus vt cibi genere molliri, solui-
 que possit. quod si perpetuum esset, quid miserius?
 sed, ne perpetuum sit, curabimus. & cauebimus,
 quibuscunque rebus poterit, his primum, quæ sunt
 in nobis ipsis, quiete corporis, hilaritate animi, ra-
 tione victus: tum ijs etiam, quæ à medicorum sciē-
 tia, consilioque proficiſcentur. Habes, id quod
 optasse te arbitror, de statu meo: tu, si placet, vi-
 cissim aliquid de tuo. cum enim de te, tuisque ra-
 tionibus certior fieri pro nostra necessitudine ma-
 iorem in modum cupio: tum sermone literarum
 tuarum purissimo, atque elegantissimo mirificè de-
 lector. Vale. Venetijs.

FRANCISCO MORANDO

Verenam.

Quæ me causæ, minimè natura procliuem ad
 noua consilia, nunc impulerint, vt negotium illud
 Romanum, quod Pius Pontifex Max. decem ab-
 hinc annis honoꝛifico quingentorum scutatorum
 stipendio

stipendio mihi demandauerat, reiiciendum putarem, non facile est scribere: velim quidem existimes eiusmodi esse, vt aliter statuere meis rationibus alienissimum fuerit. Illud certè fieri non poterat, vt cum illo mihi amplius cælo conueniret: Quod experiri, constâtix causa, dum cupio parum abfuit, quin ipsius cæli aspectum, vsumque perdidim. Nouum igitur consilium capiendum necessariò fuit, si modo mihi charus esse vellè, si salutis, quam omnes antiquissimam habent, rationem ducere, si denique vitæ munus, à Deo datum, consque tueri, & custodire, quoad ille ipse, qui dedit, arbitratus suo repeteret. Veni domū, hîc verò me summa quies, & domestica commoda, maximeq; fidelissimæ, atq; amâtissimæ coniugis cura tanta, quâta potest esse maxima, planè recreauit. Febris abiit, nec tamen valemus, morbi enim reliquæ supersunt, magis prope timendæ, quàm morbus ipse. qui enim valere possum, aut etiam quid non timeam, cum attenuatū, exsiccaturūq; corpus naturali munere fungi sua sponte nūquam possit? quæ res neque molestiæ parū habet, &, si inueterauerit, periculo non vacat. Hoc igitur malum nisi depulero, valere me non dicam. Studia nostra, remissa occupationibus, retenta tamē animo attingere nondum audeo: ne stomacho, vnde fluxit omne malū, præpropera cupiditas absit. Sed heus, mi Morande, quando te complectar? quando aspectu, sermonēque fruar tuo? tūne ad nos, an ego ad te prior? Ego scilicet ad te. Ire enim, cum per anni tempus licebit, ad Gauderina balnea decretum est: quæ quater antea sumpsi, nec vnquam sine fructu: nunc eo summam diligētius, quod maiorem ætas, morbiq; grauitas, ac diuturnitas cautionem postulat, inde excurram ad te, vt te videam, te complectar, tecum sim. De cydonite illa, exquisito artificio confecta,

qua carui tot annos, interrupto locorum interval-
lis officij tui cursu, nisi tua sponte ad consuetudi-
nem redieris, appellabo te quasi meo quodam iu-
re, sic tamen, ut ipsum ius è tua fluxisse benignitate
confitear. Episcopum Veronensem, eximie sancti-
tatis, & doctrinæ virum, nec minore præditum hu-
manitate, vix credas, quàm videndi desiderio te-
near. Obsecro, dic ei salutem verbis meis plurimā.
Tu autem vale, mi suauissimæ Morande, nōsque ut
solebas, ama. Venetijs.

CAMILLO PALAEOTTO

Bononiam.

Putastine vnquam fore, ut ego me Romanarum
occupationum è vinculis eximerem? certè factum
vides. nec mihi venit in mentem eius consilij pœ-
nitere: quin quotidie magis gratulor, quod illa re-
liquerim, hæc sim adeptus: quod ab omni cura li-
ber otio fruar honestissimo: quod ea nunc denique
studia recolere mihi liceat, à quibus disiunctus tot
annos vixi, vel potius planè non vixi. quæ enim mi-
hi esse vita sine literis? valeat ambitio, & fucatus
opum spendor. nihil est, quod cum suauissima li-
brorum consuetudine cōferri iure possit qua men-
te cum essem, cōmisi tamē ut aliter sensisse videar,
cum sententiam nunquam mutauerim, nam ad vr-
bem Romam eo quidē consilio sum profectus, do-
mesticis ut rationibus consulere, simul tamen id
spectans, ne delicias meas optimarum studia do-
ctrinarū prorsus deserere aliter accidit. quis me
accuset inconstantiz? vicit meam voluntatem po-
testas eorum, quibus, ut æquum est, non minus li-
benter, quàm necessariò, parui. sed omitto præteri-
ta. quasi enim, ea dum attingo, vulneris obductam
prope cicatricem renouo. Hæc me propinqui, fami-
liares,

liares, noti pariter, atque ignoti redeuntem ex-
cere voluptate summa. Urbem priuatis ædificijs
elegantiolem, & publicis operibus magnificentio-
rem, quàm reliqueram, inueni, præterea, quam-
quam ardente bello, florentem vt in summa pace
rebus omnibus, quæ vel ad vsum corporis, vel ad a-
nimi delectationem pertinent. quo dolore interdû,
ac pene mihi succedere cogor, qui tot bonis, tanta
tranquillitate, tanto etiam nobilium virorum erga
me amore tamdiu me carere sim passus. lucri tamẽ
id factum est, quod, nisi hinc discessissem, diuq; ab-
fuissem, hæc ipsa profecto, quibus nunc ex interual-
lo recuperatis iucundissimè fruor, nūquam omni-
no, quanti essent, intelligere potuissem. itaque est,
cur immortalī Deo gratias agam, habeamq; maxi-
mas, quod mihi occasione grauissimi morbi, mis-
sionis à Pontifice petendæ, ipsiq; Pontifici conce-
dendæ mētem attulerit: alioqui nec satis decorum
putassem, nec vnquā omnino commisissem, vt ante
pactā diem negotiū publicum urbēq; relinquerẽ.
In discessu commoda quædam sperabatur: nec de-
fuit intercedentium dignitas, authoritas, gratia: ra-
tio temporum est aduersata, Pontifice natura libe-
ralissimo, Turcicum bellum, & præsentis, futuriq;
sumptus necessitatem excusante. mirum id videri
nonnullis. ego, qui propemodum id, quod accidit,
opinione iam præceperam, nō sum commotus, ip-
soq; missionis impetratæ munere contentus, cete-
ra non dixerim equidem contemnens, sed certè
nō maximi pendens, otij cupidus nihilo lætior dis-
cessi. Nunc habeo cum valetudine negotium. eius
enim morbi, quo me scis, Romæ dum essem, nec
parum diu, nec leuiter laborasse, molestæ admo-
dum reliquæ sunt. sed, vt spero sublatis iam causis,
quæ morbum & pepererant, & alebant, sedulitate,
ac fideli meorum cura, adiuuante etiam huius cæli,

quod in lucem editus primum hausi, benignitate, breui omnino conualeſcam. Tu interea fac ne officium deſiderem literarum tuarum. Vale. Venetijs.

E I D E M, Bononiam.

Næ ego iſtam villulam vehementer amo, quæ te feſſum vrbanis curis leuat, reficitque ſeceſſu, & otio iucundiſſimo: vbi te colligis, animumque; transfer ad contemplationem pulcherrimarum rerum; quid agas, quid cures, lex nulla præſcribit: ſcribis, aut legis, arbitrato tuo: modo aprica deambulatione, modo proſpectu collium, quandoque aperto, puroque cælo gaudes. nimirum hoc eſt viuere: & iſta ſolitudine, iſto vitæ genere, nihil beatius. cur ego tam longè abſum, cur negotijs impeditor ijs, à quibus quo magis vt diſiungar, diuelſarque operam do, eò me diſtringunt, retinentque magis. mihi crede, ſi rerum domeſticarum ſoluta ratio eſſet, aduolarem ad te ſtatim, in ipſam, inquam villulam rectà me conferrem, vt tua conſuetudine, tuis ſermonibus, tuo conuictu fruerer: te denique diſcedente, cuſtos remanerem, pomarij præfectus, villicus planè tuus. quod ſi accideret, vt iſtic exulare perpetuò cogerer, modo te interdum ſocio, modo cum libellis, præclarè mecum actum putarem. multam ſalutem vrbibus, multam honoribus, in quibus ceteri inſaniunt, libenter dicerem. quid enim expeſtem amplius? didici iam, & magna mercede ſum expertus, quàm inania ſunt illa, quæ, communi deceptus errore, præclara duxeram. magnæ vrbes, magnas occupationes, ne dicam miſerias, habent, ſi quem delectat ambitio: ſi quis augendæ rei familiaris cura tangitur: ſi, ſententiam in curia dicere, aut à multis in foro ſalutari, inter ſumma ponit: urbem amet: me quidem poſthac æmulum, rivalemque; non habebit vnquam. ætas noſtra,

Astra, mi Camille, ad otium vergit. vides quam fluxa
sint omnia : quam facile hunc & illum, florentes o-
pibus, florentes ætate, repentina mors auferat : vt
hoc ipsum, quod spatij nobis relinquitur, totum
in lucro deputandum esse videatur. ac fieri quidem
potest vt diu viuamus : sed obsecro, quid erit, cur
nos diu vixisse lætemur inter domesticas curas, in-
ter hominum fraudes, infidelitates, insidias, addo
etiam publicas calamitates, quibus anguntur boni
viri, quales nos & esse, & haberi volumus? Am-
plectamur igitur studia nostra : remota ab arbitris
loca, amœna, salubria quæramus: vulgi stultitias,
ineptiasque vitemus: animos excollamus, vt ea
fruges ferant quas, nec cœli calamitas corrumpat,
nec malus vicinus furto subtrahat, nec belli sæuiē-
tis impetus deuastet. In hac sententia te esse, & i-
dem probari vtrique nostrum, literæ tuæ non mi-
nus eleganter, quam prudenter, scriptæ significāt.
Sed impedita, propter domesticas difficultes, mea
ratio est: tua longe facilior, & expeditior. nihil e-
nim obstat, quo minus, id quod, vis, exequi, &
præstare possis: ego voluntate, & cogitatione pas-
cor: ab ipsa re quam longè absim, intelligo. Nec
tamen parum profeci, quod ab vrbe Roma discessi.
ibi enim ne spes quidem erat otij: hinc sæpe vaco:
nec tempus perire sino: sed quod otij perpetuita-
te carere, identidem interpellantibus aut homini-
bus, aut negotijs: & quod angusta nimis vtor dome-
stica re: idèò fit vt conari, & instituere multa possim
absoluere, & perficere, præsertim quod expectatio-
ni respondeat, nihil fere possim. Habenda est etiā
ratio valetudinis quam vtor, ne in longum tem-
pus affligerit Romanum cœlum, dicam, an nego-
tium? an vtrumque potius: quod ita esse reor. Sed
si valebo si rem familiarem ita constituam, vt ab-
sentis animum nihil pungat: immitabor, quam tū

in me erit, consuetudinem tuam, expertemq; cul-
pæ voluptatem quæram. & quod te quoque factu-
rum esse, vel potius iam facere cœpisse video, in li-
teris, in colenda pietate, in summi Dei, summiq;ue
boni, amore, & cupiditate conquiescam. Vale. Ve-
netijs, Idib. Decemb. M. D. LXX.

E I D E M, Bononiam.

Nihil gratius oleis, vel earum magnitudine, vel
condimenti suauitate, vel ipso amore tuo, qui te, vt
mitteres, admonuit. Hispanis honorem, tribuūt no-
bilibium mensæ, quia magnitudine ceteris antecel-
lunt: mihi nescio quo modo subinsulsæ videtur. tuæ
nec magnitudinē desiderant, & carnis habent mul-
tum, & præstanti sapore commendantur. quare nū
οἷχεται, sed præclare collocatur industria tua in o-
leario colendo. in quo multa consequeris. tibi, post
vrbanas curas, voluptatē quæris: domesticam rem
iuuas: quamquam te quidem hoc arbitror in mini-
mis ponere, quòd amicos muneribus afficis: in qui-
bus me non postremum locū obtinere: ita lætor, vt
hac vna sæpe cogitatione in magnis molestijs non
mediocre solatium inuenerim. Fruere, mi Camille,
ista voluptate, qua nihil honestius: isto industriæ
genere, quo nec liberalius, nec nobilius quidquam
esse potest. Scis enim, quid de sapientissimis viris
proditū memoriæ sit: agrestem eos vitam, expertē
deliciarum, ab omni luxu, atq; ab illa bonorū mo-
rum corruptrice copia remotā, victu, cultuq; sim-
plici contentam, vrbane prætulisse: agro bene cul-
to, & ipsa largo sinu suas opes effundente natura,
nihil vidisse libentius. Quid magni Reges? non ne
sua manu satas pulcherrimas arbores, apto ad spe-
ciem ordine, iucūdaq; descriptione dispositas, ex-
terarum nationū legatis gloriæ causā ostentabant?
Hos qui student imitari, quis eos iure reprehendat?

dat? Vtinam fundus meus aut abesset propius, aut ea saltem regione esset, vbi cæli grauitas minime timenda videretur, mihi crede, olearia ego quoq; instituerem, rusticis me oblectarem operibus, valerudini simul, animoq; consulerem, quod aliqua tamē vt ratione consequar, quoq; loco, quacunq; regione, operam dabo. Nam hic diu commorandi spem auferunt multa, sed maxime frigoris iniuria, & vinorum austeritas: quæ, tenui corpore, imbecillo stomacho ferre vix possum, vel planè nullo modo possum. itaque de migratione cogitandum. Vale. Venetijs, Kal. Ian. M. D. L X X.

FRANCISCO CICEREIO

Mediolanum.

Quā vereor, optime ac doctissime Cicerei, quia serius epistolæ tuæ respondeo, ne quid suspicere de me durius: quod certe nō debes. quo enim tempore mihi Romæ reddita est, graui morbo laborabam: neque conualui, nisi post multos menses, nec in urbem, sed in patriam reuersus. nam valerudini meæ cælum illud, quo vsus eram antea per benigno, aduersari, & obesse ita cœperat, diutius vt ferre non possem. itaque fuit omnino, vt vitæ consulerem, ab vrbe discedendum. in quo summi Pontificis clemētiam, & facilitatem laudabo nūquam satis: qui, de lāguore meo certior factus, cum adhuc muneris meis susceptæque prouintiz menses non pauci superessent, abeundi tamen potestatem petenti æquissimo animo concessit. quam quidē eius benignitatem tanti æstimo, quanti suam quisq; vitam, & incolumitatem æstimare debet. viuere enim diu me posse, aut recte saltem, & firmiter vnquam valere, si permanerē vbi cœperam ægrotare, febri præsertim adhuc urgente quotidiana. planè desperabam. Hæc si tu nosti: non dubito, quin purgatus

tibi satis superque sim. id enim æquitas, & earum artium, quas magna quum laude prosteris, humanitas postulat. Sin autem de statu meo nihil accepisti: mirari te fortasse non nihil deuit: male tamē de me, quasi officium negligerem, aut inhumanitatis vitio laborarem, quem scires ab homine omnium officiosissimo, atque humanissimo Octauiano Ferrario, diligere, existimare non oportuit. inter diuersa enim studia, dissimilēsue mores, amicitia non oritur: aut, si oritur, non diu certe cōseruatur. similem sibi quisque ad amandum deligit: in quo errare se non putat: sed si errat, iudicium iudicio meliore corrigit, dissuta, non discissa, vt à sapientibus præcipitur, amicitia. At mihi cum Ferrario triginta iam annos, eoq; amplius, arctissima intercedit necessitudo. quo primū die mihi cognitus est, ingenium, & futura doctrinæ principia perspexi: postea mores in consuetudine probaui: inde ortus est vtrinq; amor: qui ne vnquam deficeret, alereturq; potius, & ad summum perduceretur, ille suæ virtutis, ego meæ meritis in illum obseruatiæ, præstitimus. Hoc argumento, tu vide quid tibi sentiendū de me putes: ego, cum Ferrario, tali viro, cuius non minus vita, quam scientia, bonis omnibus, recteq; intelligentibus probatur, placere me video, ipse mihi displicere non possum. Nam quod vna cum eo Bartholomæum Capram, Hannibalemque Cruccium in cælum fers: planè tecum sentio vel tu mecum potius. multi enim sunt anni, cum & hominum proborum, atq; eruditorum celebri sermone commotus, & Ferrarij testimonio, quo quid grauius impulsus, vtrumq; cœpi diligere, Capram, iam tum audiebam, præterius ciuile, dignamq; nobili viro, multarum literarum scientiam, insigni quadā erga bonos omnes, præsertim liberaliū disciplinarum amore flagrantēs, liberalitate excellere. quæ

laus

laus eo pluris in priuato ciue debet æstimari, quo minus hodie in ijs qui beati propter opes putantur, id est, in principibus ipsis, agnoscitur. Cruceij humanitatem expertus sæpe sum in rebus meis: doctrinam è scriptis eius non vulgarem, præstantem eloquentiam duxi. Quis igitur dubitet (nam te quidē vix arbitror) quin *ἀξία* illud apud me valeat, quod tu lepide, vereq; induxisti: si tibi cum ijs viris, quos ego vehementer amo, vehementerq; collo, optime cōuenit, sequi omnino, vt mihi quoq; tecum optime cōueniat. sed mihi crede, his argumētis iam non eget virtus tua: quā probauit largita tibi sua iura, ciuitas omnium nobilissima: probauit, mandato tibi publicè docendi munere, senatus ille cuius ad sapientiā, & iustitiā, quasi ad sacrā anchoram, rebus aduersis, aut dubijs omnes confugiunt: probarunt deniq; suo testimonio, suaq; cōmendatione, tres illi viri, omni prorsus laude cumulati. Quæ cum specto, mecumq; cogito: munus hoc amoris tui delatum ad me per literas, & eas literas, quibus vt nihil humanius, ita nihil possit esse ornatus, quantū sit, intelligo. in quo tuendo, augendoque rebus ijs, quæ significationē habere poterunt voluntatis meæ cum tua laude coniunctam, partes meæ non desiderabuntur, tu velim existimes, quod tibi nunc libenter promitto, multo facturū esse me oportuno tēpore libentius. id si credis: & si vtēdum tibi statues in omni tua re studijs, officijs, facultatibusq; meis, & eo quidem animo, tanquam ea tibi non recentis, aut dubiæ, sed veterrimæ, & multorum annorum vsu confirmatæ beneuolentiæ iuræ debeantur: erit hoc alterum humanitatis tuæ non vulgare munus: quo me tibi deuinctum perpetuo fore polliceor. Vale. Ex oppido, Plebe Sacci, VII. Id. Nouemb. M.D.LXX.

Mi Ferrari, si me tantū amas, quantum profecto
 amas: gratulari te mihi æquū est, quod exoptata
 diu patriæ compos denique factus: post annos de-
 cem, tenui fortuna cōtentus ita viuo, vt regū opes,
 honoresq; contemnā, carebam otio, studijs, rebus
 multis ad meam naturā aptis: quæ mihi nunc om-
 nia Dei benignitas restituit: ijsque fruor eo suauius,
 quo fit vsus desiderij diuturnitate iucūdior. Si quid
 præterea non tam de meo, quam de meorum sta-
 tu scire vis: vt fere, qui amant, curiosi sunt omnes, hæc
 accipe: vxor, & filius in vrbe, cōmoda vterque va-
 letudine, illa rem domesticā, hic officinā, emendā-
 dorumq; librorum curam administrat egregie. mi-
 hi tædio diuturnæ commorationis vrbanz, rusticari
 vehementer placet. quo primum afflictæ diuturno
 morbo valetudini consulimus: & imbecillo corpo-
 ri vires addimus: deinde quasi quibusdam exolu-
 tus vinculis, libere vagatur, & voluptate pascitur
 animus honestissima: nullis hīc angimur curis, nul-
 lis implicamur negotijs: licet id quod antea nūquā
 licuit, prorsus nihil agere, si volumus: & quod licet,
 sæpe volumus, nā vehi curru, oppida inuisere pro-
 pinqua, amicorū villulas obire, conuiuari etiam in-
 terdum, suauissimisq; epulas condire sermonibus,
 hoc ipsum voco nihil agere. quamquā, qui valetu-
 dine parū firma, operā dat vt suauiter, iucunde, &
 honestè simul viuat, is profecto nihil agere mihi
 nō videtur. Sed in hoc tamē vitæ genere libros, cō-
 munes delicias nostras, abiecisſe me penitus, nolim
 existimes. nobiscū vbiq; sunt, comites vnquam mo-
 lesti, loquentes, silentes, cū volumus, quoad volu-
 mus. & quanquā veteris morbi reliquæ quædā su-
 persunt, & vires adhuc languent: quiddam tamen
 aggredi

aggredi sum ausus. quod si, vt spero, absoluam & si, vt principia dare si videtur, ita procedet industria, vel à te probabitur: (a te cum dico, qui subtiliter, & sincere iudicant, simul omnes intelligo. tu enim is es, quem nec opinio fallat, nec voluntas à veritate detorqueat) vel, quin me putes omnis experte ingenij, nec de mea, nec de cuiusquā omnino facultate statuere, & existimare quidquā posse, non recusso. Locus ipse me vacuus interpellatoribus, & hæc viuendi arbitrato meo, rerū omnium dulcissima, optata antea potius, quā sperata libertas inuitauit, vt ordiret id, quod, nisi sedem hūc statuo, aut certe, nisi in hoc secessu, & in hac pæne solitudine (nam si cum vrbe conferatur, quanquā celebre fatis opidū, solitudo tamen quædam videri possit) maiore anni partem consumpsero, vereor, ne serò admodū, fortasse etiam pertexere nunquam liceat. opus est nec temporis, nec laboris exigui. tempus hūc, vt video, deesse non potest: laborem cōmunis vtilitatis gratia nunquā adducar vt fugiam: interim tamen, superiore periculo ad monitus, operæ, curæq; plus in valerudinem, quam in studia, conferā. Vale ex oppido Plebe Sacci, VI. Id. Nouemb. M.D.LXX.

HENRICO ET CAMILLO

Cætanis, fratribus Bonifacij Principis filijs, Roman.

Lætari vos arbitror, nobilissimi adolescentes, pro vestra erga me beneuolentia, meo in patriam reditu, minime dubitantes, quin tranquille viam, vacem ijs molestijs, quibus in vrbe Roma carere vix poteram, fruar ijs studijs, cum quibus voluptatem nullam confero. nam de fructu, quem posteritas capere possit ex industria mea, nihil dico. conatus equidem à puero sum, idque mihi propositum in omni vita fuit vt omnibus meo labore prodessem:

utrum autem, quod sequebar, assequi licuerit, ad meum iudiciū nou reuoco viderint ij, qui nostra legent. ego mihi temere nihil arrogo, nec assentor libenter, aut ita gloriola ducor, vt falsæ opinionis errore, quodd video multis contingere, oblectari me finam. quod si nihil alijs prodesse possum: bene tamen mereor de me ipso, dum ea lego, quib. curæ sedantur, dissipatusq; perturbationib. animus colligitur, & ab admiratione rerum inanium ad veræ, solidæq; felicitatis cupiditatē traducitur, hoc bono, Romæ carebā, quia carebā, literis, & otio molestissimis implicatus, occupationibus, quarū ipsa nunc recordatione cōmoueor, itaq;, cum opinari & credere nonnullos audio, eo me consilio ab vtbe discessisse, vt recuperata valetudine, redirē: ita statuo, vel eos ignorare, quam infelicititer mecū actum sit, quam diu Romæ vixi, vel in illo quingentorum scutatorum stipendio tantū ponere, vt easdē subire molestias cum eodū expediat emolumēti. qui si naturā, moresq; meos tenerent: profecto longe aliter sentirent. non enim aut stipendiū illud, aut vlla me lucri cupiditas Romā perduxit: quamquā hæc priuatæ sortis homo non contempsit: sed spe sum allectus prope certa, vitæ cum dignitate traducendæ, fruendi nonnumquā studijs meis, amicorum consuetudine, voluptatibus etiam homine ingenuo, & liberaliter educato non indignis. quā contra ceciderit, vos optime nostis. nunc, vel si stipendio vocarer multo, maiore, sic insanirē, vt meam quietē, diuino mihi munere post annos decem restitutam, mea studia, ipsam deniq; valetudinē villo pretio vèderem? tum verò, si eadem illa contingerent, iure plecterer: nemo excusatione, aut venia dignū duceret, nemo querentē audiret, nemo opē ferret imploranti: ad auaritiæ culpā, & immodicā habendi libidinem cōuerterentur omnia. Præstat igitur sapere, id est,

id est, quam alij fortunā admirantur, eam contem-
nere, paucis acquiescere, & ijsdem contentū esse,
quibus ipsa contenta natura est: quæ, dum vitæ ar-
ceantur incōmoda, & alimenta suppetant necessa-
ria, præterea nihil desiderat. Iam ætas, & valetudo,
hæc admodū infirma, illa quotidie magis ingraues-
cens, admonent me, cupiditate ne prouchar lon-
gius, vela cito contrahā, & impendentes futuræ vi-
tæ procellas extimescam. itaq; facio non inuitus, ve-
cum huius peregrinationis exitus haud longē di-
stet, non tam de via, quæ minime restat, quā de exi-
tu ipso, qui principium afferet æternæ vitæ, cogitē,
atq; elaborem. Hæc ideo collegi, ne quando vos,
aut aliquis potius vestri dissimilis (nam id quidē a
prudencia vestra expectandū non videtur) displice-
re mihi consilium meum suspicari posset, quod in
patriam venerim, quod vtiā biennio maturius
fecissem, non incidissem in eum morbum, quo va-
letudinē in perpetuū fere perdidi: rationes hic do-
mesticæ minus iacturæ fecissent: fortasse mea fru-
ctum studiosis aliquē tulissent. Vna tamen ex hoc
naufragio tabula me delectat, quod opinione fruor
amoris in me vestri: quod ex disciplina, præceptis-
que meis maximum vos in ea via, quæ ad eloquen-
tiam ducit, fecisse progressum intelligo: quod per-
specta denique indole, voluntate, industria vestra,
augurari facile possum de futura gloria: nec locum
iam habet adhoratio: curritis enim vestra sponte,
quo patrui Cardinalis dignitas, & virtus, quo pa-
rentis integritas, & sapientia, quo auita decora, &
maiorē nomen immortale vocat. Valete. Vene-
tjis, IX. Kal. Decemb. M.D.LXX.

IOAN. CASELIO

ad arcem Sucriniam.

Vrbem Romam ante duos menses, difficili, diu-
turnoque coactus morbo, reliqui, melius omnino

mihi nunc est: necdum tamen ita valeo, vt intermis-
sa officia reperere audeam. libros parce attingo: a-
micorum literis, nisi graue sit argumentū, aut bre-
uiter admodum, aut prorsus nihil respondeo: nego-
tia reliqua, vt valere ipse possim, valere iussi. ea re
nec scripsi ad te antea: & in posterū ne quid oneris
mihi imponas, quodd infirma ferre valetudo neque-
at, à te peto. Familiares tuos, nobiles adolescentes,
Ioachimū Basseuitium, & Nicolaū Rascium, verbis
perhumaniter accepi: re non iuuo: quia nec ipsi ro-
gāt: & mihi, quid eorū causa pręstare possim, ipsis
non rogantib. in mentē non venit. modesti sunt om-
nes, & morū elegantia pręditi. ingenio, & literis,
cū à te diligantur, tuāq; cōsuetudine sint vsi. non
dubito, quin pro ætate excellant. ac sapienter qui-
dem eos facere iudico, quod apud nos aliquandiu
sibi viuendū statuant. pręclarā enim indolem. ma-
teriemq; virtutis haud mediocriter cælum Italicū
adiuuabit, quod eo magis lætor, quia redundabit
ad te aliquid ex eorū summa laude: cū vel alūni fue-
rint disciplinę tuę: vel tuis hortatibus, cōsilijsq; in
Italiam, quasi ad mercatū bonarū artium, se contu-
lerint. mihi autem, caue putes, gratius quidquā esse
posse, aut curari à me libentius, quam quod ad exi-
stimationē pertinere tuam intelligā. id adeo cum
pręstanti doctrinę tuę, studijsq; ad cōmunem vtili-
tatē spectantibus, tum summę erga me, perspectę
iam satis atq; cognitę, beneuolentię debere mihi
videor. Vale. Venetijs. XIIX. Kal. Ian. M. D. LXX.

HORATIO CARDANETO

Perusium.

Gratulor tibi, mi Cardanete nec sanè magis ex
animo gratulari possum, quod nobilissimorū ado-
lescentū. Henrici, & Camili Cætanorum, fratrum,
auctus amicitia sis. melior omnino reperiiri ratio
nulla

nulla poterat, qua ferrem æquius eorum me cōsue-
tudinē carere, quam quod vrantur tua. te enim vel
studiorū similitudinē, vel animorū coniunctionē, vel
mutuis etiā officijs quasi me alterū esse puto. qua
modestia sint, qua grauitate, qua prudentia, quam à
cōmunib. ingenijs differāt, quā à deprauatis huius
sæculi moribus abhorreant: quia breui admodum
ipse intelliges, nihil dicam. auguratus quidem an-
tea sum, si diuturna vtriq; vita contigerit: quod in
tanta bonitate, tam propensis ad veram laudē stu-
dijs, ab immortali Deo sperandum videtur: nullam
esse gloriā tantam, quam non facile consequantur:
nullos honores, qui non eorum virtutibus vltro de-
ferantur. te rogo, pro eo quanti me facis, conferas
in eos quidquid poteris officij, studij, obseruantiz:
quodque facere cum omnibus, qui te norunt, soli-
tus es, id tibi cum ipsis præcipuè faciendum putes,
vt ijs pateant opes ingenij, eloquentiz, doctrinæ
euz. De meo statu, quidquid possum scribere, vt vi-
deo, cognitū iam habes, in eo tamen erras, vel po-
tius errare te cogit aliorum sermo, quod me bene
nummatū in patriā rediisse putes. decem enim an-
norū laboribus vix tria seutatorū millia, id est, qua-
tum ad filiā collocandam requiratur, colligere po-
tuimus. ita mihi nullæ pecuniæ, nullū vestigal, præ-
ter veterē frugalitatē, & quo vestigal nullū est v-
berius, animum paucis contentum, relinquitur.
quare gratulari te mihi velim, non quod abundem,
quod falsum est, sed quod trāquilla mente viuam,
quod in studijs quantum valetudinis ratio permit-
tit, quod cum meis, quod deniq; nullis implicatus
negotijs, sed in summo otio, summa quiete, summa
libertate, quæ sunt omnibus diuitijs, recte intelli-
gentium iudicio, anteponienda. Vale, & illustrissi-
mis Cætanis salutem dices à me plurimam. Vene-
tjjs. XVII. Kal. Ian. M. D. LXX.

Adhuc languebam ex veteri morbo: & filio non leuiter ægrotante, eram sanè perturbatior: cõmittere tamen nolui, vt epistolæ tuæ, insigni præsertim Homerica magniloquentia, & beneuolentiæ notis erga me tuæ, nihil omnino respõderẽ. Quod petis, vt orationẽ tuam corrigã: primũ id quidẽ necesse non est: cũ scriptor sis luculentus, iudicioq; excellas: deinde verò tantũ ab re mea mihi otij non est, aliena vt possim legere, aut enim non vaco: aut, si quid tẽporis cõceditur, ad ea, quæ inchoata, rudiaque iam pridem habeo, absoluenda, & perpolienda totũ confero. quare à te peto, vt habeas rationẽ & valetudinis, & occupationis meæ. Ego postea quã in patriã reuerti, negotiorũ magnitudine defatigatus, ætate etiã admonitus, & Venusini Poëtę versũ, Solue senescentẽ mature sanus equũ, mihi & Musis duntaxat viuere constitui. nullas suscipio curas, nisi quas rerũ domesticarũ necessitas imponit, nouas amicitias non expeto: veteribus colendis operã non do: cum vxore, liberisq; suauissimam vitam duco. Hic enim dies, vt ille ait, alios mores, aliam vitam postulat, amicorũ copia quid præter molestiam habeat, non video. si quis aliter sentit, arbitratu ipse suo viuat: ego malo mihi sapere, quã alijs. De vxore à te ducta, de susceptis liberis, valde tibi gratulor. nam, etsi onus alendæ familiæ, durissimis tẽporibus, magna rerũ omnium caritate, perquam graue esse non ignoro: te tamẽ, virum bonũ, peritũ optimarũ artium tua virtus ex omnibus incõmodis, ac difficultatibus eripiet: aderitque Deus, cuius eximia benignitas præclaris conatibus & optimis studijs deesse, umquam solet. Vale. Venerijs. X. Kal. Ian. M. D. L. XX.

F I N I S.

PAVLI

PAVLI MANV-
TII PRAEFATIO-
NES QVIBVS LIBRI,

AD ILLVSTRES VIROS,

aut ad amicos missi, Com-
mendantur.

AD MATTHAEVM SENARE-
gam Ambrosij filium, in Epistolas Cicero-
nis, quae Familiares appellantur.

VO ne, Mattheæ Senarega, an
meo dicam felici contigisse fa-
cto, vt relicto Louaniensi cele-
berrimo Gymnasio quo tanquã
ad mercatum bonarum artium,
virtutis, & eloquentiæ compa-
randæ causa concesseras, Vene-
tias te hoc potissimum nomine contuleris, quod
nostri, vt ipsi dicere sollicitus es, videndi, & cog-
noscendi mira quædam te cupiditas incenderat? tu
quidem, si tuum sensum explorem, vis me hoc
tribuere fortunæ tuæ: nam, quod ita euenerit, non
modo vt ad amicitiam, & consuetudinem, verum
etiam ad conuiuium, & contubernium meum tibi
aditus patuerit: in eo quasi tibi quiddam expeten-
dum contigerit, plurimum ipse tibi solitus es
gratulari: de quo non est meum statuere, verè ne
sentias, an secus: at illud meum est paucis osten-

dere, cur tu contra mihi clarissimus, iucundissimusque sis, & , quod nunc in meis edibus mecum habites, mecumque viuas in eo ego quoque meæ felicitatis aliquid agnoscam. nam, si tu ita de me sentis honorificè. quod iudicio mouearis, æquum est mihi à te concedi, vt ego de te non minns verè, quam tu de me, iudicare possim: sin istam tibi de me opinionem peperit humanitas, me quoque non solum natura, sed ipsa iam ratio docuit, præclarum esse humanitate excellere. Itaque de me libenter in eam partem, vt homines officijs colam, laudibus exornem, re, si opus est, pro mea tenuitate sustentem, Sed me hercule ego de te, mi Mattheæ, à vero animi senso iudico, nihil me gratia, nihil afficit ambitio. Primum, cum aliquoties mei salutandi causa domum meam venisses, pellexisti me in amorem tui, comitate morum, & leuitate sermonis: deinde, quod iam non tibi modo, verum & alijs petentibus negaueram, atque excluseram, vt ego te domo reciperem, eloquentiæque studijs erudirem, multis precibus vsus peruicisti. Nec mihi tamen, quod tibi meorum sermonum cupiditate flagranti, meamque domesticam consuetudinem petenti satisfeccrim adhuc venit in mentem pœnitere, quin, quo plus ad nostrum conuietum accedit temporis, eo maiorem è tuis moribus, tuisque studijs haurio suauitatem: non enim tam hoc in te laudo, quod certè in adolescentæ summa laude dignum est, quod à studio doctrinæ non suis illecebris voluntas, non commodû, non ipsa valetudinis ratio deducit, quàm illud & admiror, & prædicare satis pro dignitate non possum, quod in tuis cogitationibus hæc tibi prima est, & antiquissima, vt Deum Opt Max. à quo vno, quæ verè bona sunt, emanant omnia, humanis rebus, quæ fluxæ nimis, infirmæque sunt omnibus anteponas. Verge adolescens optime in hoc præclaro diuinoque

que sensu. Hæc est omnium rerum vna nobilissima:
vna, mihi crede, quæ omnium Philosophorum sci-
entias: vna, quæ omnium Regum opes facile vincat:
quare tu quidem oblecta te, quod facis, eloquen-
tiæ studio, in qua quo modo principia sedant futu-
rum auguror, vt breui superiorem neminẽ, aliquã-
do ne parem quidem habeas. Sed illud stet in pri-
mis, neq; vnquã excidat, omnium virtutum pieta-
tẽ in Deum esse fundamentum, ac vide, quot inde
tibi bona fluant. Primũ tuæ saluti consulueris egre-
gĩ, animi salutem appello, non corporis: decet e-
nim nos æternam potius illam vitam omni felicitate
circumfluentem, quam hanc, quæ temporũ spa-
cij definitur, miserijs nunquam vacantem, cogita-
re. Deinde patrem tuum, qui, vt audio de multis, at-
que etiam de te ipso, humanam prudentiam præ di-
uina Religione nihil esse putat, incredibili volup-
tate lætitiaque perfundes cui quantum debes, non
ex eo solum intellige quod pater est, sed quod is
pater, qui te filium vult esse inter tuos ciues omni
re florentem, atque honoratum: qui te consilij à
puero sapientissimis erudiuit, qui te suo exemplo,
suis optimis institutis ac factis ad laudem quotidie
vocat. Tali patri, tam probo, tam tui amanti, tam li-
benter suas omnes curas in te consumenti, curare
debes, vt id, quod reliquum est uitæ, per te sit in-
cundissimum quod ita consequeris, si statueris, qui-
bus artibus ideo nunc operam das, vt aliquando
cæteris hominibus elegantia sermonis & scientia
rerum antecellas, earũ artiũ infirmam esse gloriã,
nisi perpetuo erga summum Deum amore, studio-
que fulciatur. mihi quidem, cui tu charissimus es-
se aut vis, aut cerre ita videris velle, vt mihi per-
suadeas, magis vlla re placere non poteris, quam
si te in eo, quod instituisti, vitæ innocenter, &
cum virtute degendæ studio constantem, tibi que

simillimum videro. Et vt iam nunc intelligas quos
in animis hominum amoris igniculos; vera virtus
accendat: scis quinctum abhinc mensem mihi tecū
nihil fuisse, te mihi nunquam visum, ignotam mihi
tuam faciem, obscurum nomen. nunc apud me quo
loco sis, intelligere te puto. Paucissimis diebus ex
conuictu consuetudo, ex consuetudine amor, ex a-
more familiaritas exorta. Itaque tecum & sēpissi-
mē sum, quod sub iisdem tectis necesse est, & ad-
modum iucunde, quod ea, quæ in tuis moribus e-
lucet, probitate consequeris. Et, quoniam is ego
sum, qui quo me voluntas ducat à ratione profe-
cta eo libenter sequar: gessi morē animo meo ta-
citē hortanti, vt hanc meam ad te amandum pro-
pensionem non modo tibi, sed, quatenus ego pos-
sim, reliquis etiam hominibus illustri aliquo offi-
cio, ac munere declarem: cumque tulisset casus, vt
hoc tempore Ciceronis Epistolæ familiares ex,
quas tu iam legendo, & peruolutando triuisti, de-
nuo typis, vt nunc loquimur, essent imprimendæ,
peropportuna ad id, quod volebam, visa res est:
nam, hunc librum si cum tui nominis inscriptione
publicarem, putauī me facere quiddam, quod vtri-
que nostrum æquē conueniret: tibi, quia ex his
primum Ciceronis Epistolis ad latinæ orationis
elegantiam informamur, ex his primus eloquen-
tiæ quasi succus, qui qualis initio fuerit, permagni
interest, ebibitur: mihi, quia, cum hic liber omnium
fere versetur inter manus, circumferet id, quod e-
go cupio, tuum nomen, & meum de te iudicium,
meamque spem plurimis ostendet. quorum alte-
rum est eiusmodi, vt ego tibi nunc ex æqualibus
tuis neminem in vilo genere laudis anteponam:
altera: cum ætate processeris, ea mihi de te pollice-
tur, quæ si euenerint, (omnium autem rerum e-
uentus in D E O positus est) vir eris inter viros
maximus

maximus, habebit à te familia tua memoriam nominis sempiternam: patria vero exemplum in ciuitate virtutis excolendæ præclarissimum. Venetijs M.D.LI.III. Mense Maio.

*AD CAROLVM PISAVRI-
um Leonardi filium, in Epistolas Ciceronis
ad Atticum.*

Beneficiorum, Carole Pisauri, non eadem omnium est ratio: multi, quid detur, spectare solent, sua quidque magnitudine metiuntur: nihil attendunt præterea: ego potius quibus de causis, & à quo homine detur, animaduerto, ac, siquid in aliquem, aut in me ipsum collatum est gratiæ, tanti soleo æstimare, quanti videtur is, qui contulit, æstimandus. Hinc fit, ut quæ a patre tuo, viro sapientissimo, & cum alijs laudibus ornato, tum vero omnium, quos ego in vita nouerim, humanissimo, quæ item à patruo, qui nuper magno bonorum omnium mœrore mortuus est, Ioanne Maria, Paphi Episcopo, excellenti non minus doctrina, quàm bonitate, prædito, diuersis temporibus in me profecta sunt officia, ea quanquam summa non fuerint, (neque enim tulit occasio, neque rationes meæ postularunt (pro summis tamen acceperim, & earum rerum loco duxerim, quas qui possident, beati existimantur: fons enim ille, vnde manarunt amor fuit, & cum amore iudicium, quod vterque de me habuit: quod equidem, si potero, tuebor officijs, studio certè, omnique prorsus cura, atque industria bonum virum, meritorumque memorem præstabo. Quod si liceret ingenium cum voluntate coniungere, ut alterum alteri responderet, & cupiditati vires æquarentur, illustrarem beneficia vestra, ac fortasse efficerem, ut gratia mihi à

vobis aliqua deberetur, gratiam persoluenti. Verum, vt, hoc quidem ab infirmitate mea sperari minime posse, non solum intelligo, verum etiam ingenue confiteor: sic illud facile polliceor, vereque affirmo, si quid aut iam est in me facultatis, aut erit aliquādo, ijs, in quibus assidue versor, stultijs partibus & vigilijs, velle me id in omni mea vita, quantum cunque erit, seruire totum vestræ laudi, tuæ præsertim: quæ cum à meis præceptis, & consilijs originem duxerit, exornabo eam tanquam opus meum, quibus potero artibus, qua licebit industria, florentēque pulcherrimis virtutibus alumnæ disciplinæ meæ cum inspiciam, gratulabor utrique nostrum pariter, fructumque amoris & studij veteris in te mei ex tua gloria vberissimum capiam. Ac tu quidē, mi Carole, cum tibi nasci contigerit ex ea familia, in qua semper verus honor, & splendor virtutis enituit, nihil debes humile cogitare, nihil angustum nihil obscurū, aut inane, excelsa petat animus tuus, ampla, illustra, plena dignitatis, & gloriæ. quo te semper à tua prima pueritia mea vox incitauit, quo pater tuus, cuius ad te cogitationes, curæque referuntur omnes, assidue cohortatur: quo denique te vocant maiorum tuorum exempla, quorum nomina nulla dies extinguet, nulla obscurabit obliuio: non enim, si præstiteris, ea, quæ à te expectantur, quæ maxima sunt nouum in tuam familiam decus inferes, antiqua reuocabis, præclaramque consuetudinem retinebis in tua domo laudis expectendæ, exercendarumque artium optimarum: quibus instructos, viles fuisse patriæ ciues, sibi & familiæ gloriosos, de tua gente multos, si annales euolueris, inuenies. Verum quando te sacris addixisti, & illud vitæ genus complexus es, quod est totum in laudabili ratione, totum in præclaris cogitationibus & factis constitutam, non te libera voluntas,

voluntas, ut alios, ad honestum rectumque ducit, sed quo te primum die ad religionem contulisti, eodem die legem ipse tibi imposuisti perpetuae continentiae: exclusisti rerum inanium cupiditatem, velle ad solidam laudem omnia referre, velle summi DEI gloriam in omnia vita, id est, tuam salutem, spectare professus es. Quare non tibi monitores, quorum te moueat oratio, expectandi: ipse te excita, ipse acue, & impelle. Multae sunt propositae adolescentibus viae fallaces, obliquae, insidiosae, oculis iucundae, specie quadam obiecta voluntatis, in quibus errare quotidie vides, & labi, ducem sequentes libidinem, non rationem, de tuis aequalibus quamplurimos. tu viam virtutis ingredere, simplicem, rectam, apertam, principio fortasse difficilem, atque asperam, exitu certe salutarem, & gloriosam. Hanc inquam, viam signatam, & impressam vestigijs proborum, sanctorumque virorum, si vis ipse tibi charus esse, si vis ipse tibi recte consulere, vnam ingredere: aut, si ingressus iam es. curre per eam celeri gradu ad ea, quae te manent, praemia immortalitatis. Haec ego pro meo in te amore singulari, veteraque erga parentem tuum studio, scriptis tecum ago, quae sermonibus & libentius agerem, & saepius, si liceret. sed quando te Putauij tua studia, a quibus adduci non debes, me Venetij mearum rerum ratio, & valetudinis detinet infirmitas, proficiscetur ad te mea vox, his consignata literis: quae tecum erit perpetuo ubicunque fueris, te sequetur, quocunque iueris. nec verbo dubitavi, quin ea tibi paulo gratior esset futura coniuncta cum Ciceronis voce, id est, cum ijs epistolis, in quibus cum Attico familiari suo non minus grauitate, & sapienter, quam eleganter & splendidè loquitur, fructum, ut spero, capies ex utraque non vulgarem.

ego enim, vt velis optima, te hortor, Cicero volentem adiuuat: ornat enim eloquentia, consilijs instruit sapientissimis, nam disputat sæpè in his epistolarum libris sermone perquam eleganti de statu Reipub. de vitijs principum, vnde fluunt exitia ciuitatum, de vicissitudine fortunæ, qui tibi erit accurate legenti sapientiæ fons vberimus. A me vero munusculum hoc habetis meæ in te voluntatis, & studij argumentum. Exiguum, inquires, fateor, sed velim spectes animum, non re: quam tamen ne ipsam quidem debes contemnere: siquidem eiusmodi est, vt tuas, tuorumque laudes à me non expressas, sed tanquam tenui penicillo designatas, simul cum beneuolentia mea cunctis gentibus patefacit. Venetijs. M.D.LVII

*AD BENEDICTVM ACCOL-
zum Rauenne Cardinalem, in orationum Ci-
ceronis partem primam.*

Maxime esset optandum, Accolte clarissime, vt quæ olim à doctissimis viris magno labore, magnisque vigilis sunt elucubrata, ea nostram ætatem peruenire omnia potuissent. artium plurimarum scientia, quarum adiumento ad vitam rectè instituendā indigemus, non desideraretur. Verum ita casu nescio quo accidit. vt ex ijs scriptis quæ veteres illi homines sapientissimi reliquerunt, non solum multa prorsus interierint, sed etiam, quæ in hanc diem seruata sunt, ita deprauata, ita mutilata legantur, vt sæpissimè vix, aut ne vix quidem intelligi possint. Hoc incommodum pater olim meus magna ex parte sustulit, cuius industria multos excitauit, vt, eandem rem aggressi, iacentem literarum laudem pro suis quisque viribus

viribus subleuaret. quod si alij fecerunt, tantum emulatione gloriæ permoti: certè cur ego id faciā, hoc plus habeo causæ, quòd cum pater studiosis id, quod in hoc genere promiserat, morte præuentus, præstare non potuerit, hoc me nomine ita appellant, quasi ad filios soleat non paternæ solùm rei, sed voluntatis etiam hæreditas peruenire. Hæc me, vt debet, opinio multum mouet, sed aut auctoritas tua plurimum quam ego tanti soleo facere, vt quæcunque tu probas rationem, eadem & utilis mihi, & honesta videatur esse. tu igitur cum ad hoc posteritatis adiuuandæ studium nos & vehementer, sæpè sis cohortatus, effecisti vt in eam rem tanto alacrius incumbamus, quantò pluris apud me tua, quàm reliquorum omnium, consilia sunt. Quòd si labore, studio, diligentia profici hoc genere, quidquam potest, vt certè potest, magnoperè spero fore, vt neque te officij tui in me admonendo, neque liberalitatis in adiuuando pœniteat. cuius rei quasi speciem enithæc prima Ciceronis orationum pars, quam ex veterum exemplarium collatione diligenter emendatam in manus hominum sub tuo nomine emittimus: nam, cum usu, aut consuetudine ita comparatum sit, vt, quibus rebus Principes viri delectentur, in ijs rebus multi suum studium probare velint: ex quo fit, vt ab alijs canes, ab alijs equos, aut aues nobiles dono dari videamus: commodè me facturum existimaui, si quid ego eius generis ad te mitterem, quòd omnibus te præferre voluptatibus intellexissem: soles enim quotidie ferè à grauissimarum artium tractatione in hæc studia, quæ sibi ab humanitate nomen ascuerunt, quasi in hortum amœnissimum diuertere: vbi te modò Oratorum, & Poetarum flores, modò dulcium amicorum colloquia mirificè delectant,

vt præter id temporis, quod valetudini dare soles, quod sane pusillum est, hora nulla sit, quam non in literis, & cum virtute traducas. Quam tuæ vitæ rationem non ignorant, mirantur scilicet, vnde illæ tibi in aduersis rebus fortitudo tanta, vnde animi robur illud inuisti, quod ne illa quidem ipsa, quæ in rebus humanis Fortuna dominatur, villo pacto poterit infringere, contra cuius vim duplici te præsidio munieris, artium maximarum cognitione, & mentis optimæ conscientia. Hæc est aliarum virtutum, quæ in te sunt multæ, quasi Princeps, & regina quædam, vt in alijs neminem tibi antepone-re, in hac ne conferre quidem possim: nam de prudentia, de pietate, de iustitia, ne videar assentari, nihil dicam: ne de liberalitate quidem, quæ tamen ita nota est, vt non, qui eam laudet, assentator, sed, qui non laudet, maleuolus existimetur: cum enim hæc dandi beneficij ratio eiusmodi sit, vt nulla certior ad laudem, nulla item magis lubrica videatur via, propterea quod in beneficijs collocandis plerique fortunam hominum spectare solent, vt eandem gratiam, aut etiam cum fœnore recipiant: non est, quod in hoc te labi quisquam arbitretur, cum & rarissimè contingat, cuiusquam opera vt egere videaris, & tu tamen quamplurimis ob eximiam naturæ tuæ liberalitatem atque amplitudinem benignè facere & soleas, & possis: & cum de omnibus ad benè merendum naturâ es maximè propensus, tum verò ipsa te ratio, atque doctrina ita conformauit, vt ad eos honestandos, qui se ijs artibus, in quibus ipse excellis, deditere, ruum soleas studium libentissimè conferre, quæ quidem humanitas & beneficentia tua non sanè video qui possit in villo maior esse, quàm in metuendo fuisse quæ est enim à te res, quæ ad meum commodum attineret, prætermissa? quis diligentius est adhortatus

tatus

tus vt hâc restituendæ antiquitatis laudē, qua pater meus olim excelluit, penè afflictam excitare? quis eam ipsam ad rem perficiendam plura contulit? cū etiam magnis Principibus, tui simillimis, ita me commendâris, vt, iudiciij tui testimonio permoti, non minimis ad se præmijs euocârint. Quæ cū recorder, etsi me ipsum probè noui, tamen interdum mihi assentor, & mihi aliquid videor esse, quod à te sim ornatus. Hæc me inanis ambitio ita delectat, vt illum dolorem, quē ex difficultate capio remunerandi, si non tollat, minuat quidem certè. Quāquam tu is es, qui te satis superque remuneratum existimas, si modò id, quod dedisti, ab eo, qui accepit, intelligis memoria teneri quò in officio præstando noli credere quēquam esse, qui me vincat. & huius quidem rei confido fore, vt aliquando eiusmodi à me signa dentur, quæ nullum cuiquam de mea in te voluntate dubitandi locum relinqûat: nunc earum rerum, quas ipsi quidem hoc tempore possumus, maxima, primum, vt dixi. Ciceronis orationum volumen in tuo nomine apparebit. omninò neque amplitudine tua, neque ijs officijs, quæ in me contulisti, digna res videtur: sed, vt spero, muneris nostri tenuitatē humanitatis tuæ magnitudo subleuabit.

AD GVLIELMV M BELLA-

ium Langeum.

*Apud Subalpinas gentes pro rege in orationum
Ciceronis partem secundam.*

Magni refert, Bellai ornatissime, quo quidque temporis agatur, & ad omnes res non paruum habere momentum solet occasio quædam, & commoditas, qua vti dicuntur ij, qui nihil, nisi loco,

facere consueuerunt: nam, quemadmodum picto-
rum tabulæ certo loco positæ delectant, eademque
minus bono lumine constitutæ, non item eorum,
qui spectant, oculos tenere solent: sic actiones no-
stræ, mirum est, quantum oportunitate commen-
dentur, vt interdum plus in tempore, quàm in ipsa
re, positum esse videatur. Quod ego cum semper
iudicassem, tamen non sum veritus, quin tibi, in ijs
rebus vel maximè occupato, quas Rex Christianis-
simus, & post hominum memoriam maximus, tuæ
fidei, diligentiaque mandauit hoc ipsum, quod
nunc à me proficiscitur, officium futurum esset
vel iucundissimum: nam, etsi magna tibi est grauif-
simorum negociorum imposita moles, quā tu sum-
ma tua cum laude, & omnium penè gentium admi-
ratione sustines, tamen in ipsa occupatione ita te
literarum tractatio delectat, vt & legas cum vo-
luptate, quæ alij scripta reliquerunt, & scribas ip-
se, quæ à posteris cum admiratione perpetuò legē-
tur, ex quo illud consequeris, vt non modò Regis
voluntati seruias, quod est summa laude dignum,
sed etiam posteritati consulas, quo laudabilius es-
se nihil potest. Itaque tantum abest, vt à maiori-
bus tuis, omni decore affluentibus, ad te ornandum
quidquam haurias, vt etiam in te sit, quod ad illos
redundet: nam, si tibi aliunde petenda sit laus, vn-
de plura suppetant ornamenta, quàm à fratribus
tuis, maximèque ab eo, qui à Paulo III. ita est in
Cardinalium Collegium cooptratus, vt ei summus
Pontifex amplissimam dignitatem non quasi opta-
tam concessisse, sed quali debitam persoluisse vi-
deatur? Cui quidem viro cum ad summam gloriam
nihil desit, cumque item tibi ex res abundè adsint,
quibus homines hominibus antecellere videntur,
tamen sit vestra bonitate, & sapientia, vt vicissim &
tu in illius dignitate, atque amplitudine, & ille in
ingenio

ingenio atque in virtute conquiescat tua. Vterque
 verò magna apud Regem prudentissimum, & sum-
 mo iudicio præditum authoritate, magno estis a-
 pud omnes, nomine & gloria: nam tu quidem, quis
 est tam longinquus, cui notissimus non sis? non ex
 præsentis corporis forma, (quamquam multas, pro-
 uincias Regis legatus obijiti) sed ex imagine in-
 genij tui quam verissimis eloquætiæ coloribus ex-
 pressam in tuis scriptis licet intueri, in hac cum &
 naturæ tuæ bonitas, & virtutis eximia præstantia
 cernatur sequitur, vt ex ea qui te norunt. Iidem a-
 ment, quorum ego in numero cum ita essem, vt ne-
 mini concederem: tamen non est credibile, quan-
 tum ad illam ipsam animi erga te mei voluntatem
 addiderit Gulielmi Pellicerij, Oratoris in hac vr-
 bæ regij hominis præstantissimi prædicatio. Cuius
 multi & egregij de tua laude sermones me iam an-
 teà commotum impulerunt, vt ex orationibus Ci-
 ceronis, cuius in libros è manibus dimittere non so-
 les, alteram partem cum tui nominis inscriptione
 diuulgarem. Qua in parte ob erroribus, & mendis
 vindicanda quantum operæ, studiique posuerim,
 mihi ipse sum tristis: quantum autem profecerim,
 & tu, & alij iudicabunt. Tibi quidem, si consequar,
 vt nostra diligentia probetur: sanè meos labores
 non exiguo compensatos esse fructu existimabo.

AD ALEXANDRUM CAE-
sarinum Cardinalem.

*In orationum Ciceronis partem
 tertiam.*

Bene mereri de literis, etiamsi utilitas præterea
 consequatur nulla, tamen præclarum imprimis, at-
 que egregium esse semper duxi, quamquam, uti-

litatem spectare si volumus, ea demum summa est,
 quæ ex hoc genere percipitur: fructus enim in po-
 steritatis memoria, & prædicatione positus est,
 quem nemo vnquam sapiens non præstantissimum
 iudicauit. sed hæc bene merendi ratio duplex vi-
 detur esse: nam & qui aliquid ipsi scripserunt, &
 qui alios vel cohortatione, vel præmio, vt scribe-
 rent, impulerunt, literis opem tulisse existimantur,
 quæ duæ res eiusmodi sunt, vt, qui alterutram cõ-
 modè faciat, ei scilicet à studiosis omnibus gratiæ
 sint agendæ, qui vtramque, ne haberi quidem satis
 possint. Atque hanc laudem, ne apud veteres qui-
 dem sæpè accidit, vt vnus consequeretur, propte-
 rea quod qui ea virtute atque fortuna fuerunt, vt
 & in ingenio posteris prodesse possent, & opibus,
 vt idem facerent, multos adducere: alterũ facile
 fecerunt, vt eos, qui doctrina & eloquentia vale-
 rent, adiuuanda literarum studia excitarent: alte-
 rum facere, vt ipsi monumentum aliquod industriæ
 suæ relinquerent, propter rerum gerendarum cu-
 ram non ita potuerunt. quod item nostris temporibus
 vsu videmus euenire: nam neque multi sunt, qui
 præstare vtrumque possint: &, qui possunt, ijs fe-
 re, cum velint, non cõceditur. cuius generis exem-
 plum, ne id, quod abest, aliunde queramus, con-
 cede quæso, Cæsarine præstantissime, vt à te sumā,
 & sine me hoc impetrare à modestia tua, vt ea quæ
 sentio, de te dicā: certè enim, qui maiorem aut iu-
 ris ciuilem, aut sacrarum literarum cognitionem sit
 consecutus, neminem esse cõstat, neque tamẽ hæc
 studia, quæ humaniora appellātur, quæ nos adhuc
 secuti sumus, cõtempnisti: in quibus etiā diligenter
 versatus es, vt illa superiora, quæ quibusdā ipsa per
 se nimis horrida videntur eloquentiæ pigmentis,
 cum velles atque etiam quantum velles, illustrare
 posses. Est igitur in te ipso, vnde posteritas adiune-
 tur,

tur, nec, ut arbitror, voluntas deest, sed otium eripiunt maximarum: rerum occupationes: nam quia tua virtus non humili, neque obscuro loco lateret, sed quasi in specula quadam excelsa, atque illustri posita est, unde opem ostentare bonis omnibus videtur: idcirco homines accurrunt ad te, vel ut consilium, vel etiam ut auxilium petant. Itaque negocijs à literarum tractatione distractus ex duabus rationibus, quibus initio bonas artes adiuuari posse dixi, alteram inuitus omittis, cum ipse nihil scribas: alteram studiose amplecteris cum iis, quos industria vides excellere nulla re desis. Quamobrem Hieronymus Ferrarius, qui se iam pridem tibi addixit homo & ingenij, & iudicij, laude praestantissimus, cum alia, quae a te habet, praedicare solitus est, tum illud vel maximè, quod domi tuae viuens, te permittente, atque adeo libente, totum diem in literis ponit, & otio fruitur tanto, quantum deserta in regione vix esset, cuius ex ingenio qui fructus percipiuntur, qui certè maximi sunt, ij sanè tuae liberalitati referuntur accepti. A te habemus quae Ferrarius in veterum scriptis vel correctione restituit, vel explicatione illustrat à te emendationes in Philippicas Ciceronis orationes, quas ille plurimas atq; optimas ad me misit, quae iam iamq; edentur, à te inquam omnes sunt. Itaq; etià eas ipsas orationes, ut à Ferrario, id est, à te, restitutas: & quae praeterea in hoc tertio volumine continentur, in quibus ipsi, quae malè affecta erant, multa sanauimus, tibi inscriptas atque dicatas emittimus, ut quod beneficium habemus maximum, eius beneficij authorem agnoscamus, & huic libro summum ornamentum, Caesarini nomen, apponatur. quare etiam id quod iam pridem optaui, fortasse consequar, ut quam praeclarè ego de te sententiam, cum intelligas, tunc cum exi times, quo in amicitiam, vel po-

eius in clientelam tuam accepto, non pessimè sensisse videaris.

AD IOANNE M MONLVCIVM
Christianissimi Regis Consiliarium,

EIVSDEM QVE APVD VENE.
tam Rempub. oratorem in Ciceronis oratorios libros.

Quod te non fugit, Monluci sapientissime, præstare omnes cæteris hominibus, sed alius alia re vult: non enim vniufmodi sunt nostræ voluntates, sed quoniam ex animo qui variè afficitur tanquam ex typo effinguntur, ipsæ quoq; variæ sint, & multiformes necesse est, ergo non eadem omnibus prima sunt. Quoniam verò ex ijs, quæ appetuntur, necesse est aliquid excellat, vt de multis optabilibus vnum optabile maximè sit: quid sit id, quod ego cæteris præstare putem, si de me quæratur dicam id quod qui assequuntur, eorum in potestate sensus omnium, animique sunt. Id autem sine dubio eloquentia est, quæ tantum possidet dignitatis, vt infrà vel eorum fortunæ, quorum imperiū provinciæ, nutumque sequuntur, me quidem iudice constituentur: cum ita accidar, vt ab hac quacunque in partem volentes ducamur, illis inuiti sæpè pareamus. Sed quoniam quo loco posita laus est, cum locum maximis difficultatibus natura circumsepsit, vt perueniendi facultatem paucissimis relinqueret: non est, quare nobis in mentem veniat mirari, cur neque diuturna, neque in multis perfectæ fuerit species eloquentiæ. illud video, cum in hanc cogitationem mentis aciem intendi, benè dicendi gloriam duabus rebus ali maximè
otio

otio & libertate. Itaque in vrbe Roma, quæ bonorum Oratorum quasi fecunda genitrix partus edidit vberrimos, neque ante secundum Punicum bellum, neque post Cæsaris dominationem magnoperè fuit, quod in hoc genere probares. Hannibale victo, hostis Italix terribilis nemo fuit. tum in vrbe securitas, tum summa tranquillitas orta: tum seditiosorum hominum ingenia popularibus cõtionibus acuit ambitio. conciones, in quã, eloquentiã pepererunt, nisi quid me fallit ratiocinantem: ratiocinor autem sic, & per hos quasi gradus interrogacionis ascendo. Eloquentiæ quod summum fuit propositum præmium cõsulatus, qui summus honor fuit. contulatum quis mandauit? populus populum quis tenuit? Concionator optimus. ergo à concionibus exiit Orator. idemque, sublati concionibus, nullus fuit: cum enim civilibus armis oppressa Respub. iaceret, vetus consuetudo perisset, à populo, cuius potestas vniuersi translata ad vnum esset, non iam Magistratus, non Præfecturæ peterentur: eloquentiæ, quæ populi gratiam honorum spe quæsierat, inanis omnis & superuacanea fuit exercitatio. sic oratoria facultas, summorum hominum studiis exercitationibusque culta, cum à duobus Gracchiis ad C. Cæsaris ætatem, hoc est, per annos centum ferè ita viguisset, vt nihil vnquam fuerit illustrius, non effugit rerum humanarum commune fatum: quas vbi ad summum siue industria, siue natura perduxit, retro ferè præcipiti lapsu reuoluitur Imperatores deinde multi rem Romanam exceperunt, quorum ætatibus vestigium veteris eloquentiæ nullum agnosceres quid post? multo minus, nam, imperij sede in Græciam translata, crebræ vastationes Italix consecutæ, cum influentes barbarum nationum copias reprimeret nemo. tum non eloquentia modò, sed ipsa penè literarum memo-

ria funditus deleta, nec suus est bonis disciplinis honor, nisi multis post sæculis restitutus: patrū denique aut auorum nostrorum memoria, cum exteros mores Italici cæli temperies aliquando ad humanitatē deduxisset, paululū oculos literæ sustulerunt. Doctrina primū, seriū enituit eloquentia: nec mirum: doctrinā enim sine eloquentia laudamus, eloquentem sine doctrina rectē intelligēs nemo duxit. Nunc in Oratorum nomine, quod eximium semper fuit, nihilo minor, atque haud scio, an etiam maior, quā priscis, illis tēporibus dignitas & amplitudo est. Mittuntur à Regibus ad Reges, aut ad liberas ciuitates, qui nō de stillicidijs agant, non de iure fundi: quarum rerum controuersias qui peritē & copiosē disceptārūt, scimus olim habitos esse eloquentes, sed ea tractent, quæ prudenter disputata, otium gētibus cōstituere, dignitatem imperij conseruare, terminos proferre possunt. Hoc qui præstare ego veteribus Oratoribus non cōparo solū, sed etiā antepono illi causas agebāt primū apud iudices sorte ductos, deinde apud eos iudices, quibus de aliena re, non de sua iudicātibus persuadere Orator siue hoc siue, illud: haud magno negotio posset. Nunc agitur in cōsilio lectissimorū virorū, agitur ijs de rebus, vnde ad eos ipsos, qui iudicāt, maximū potest siue emolumentum, siue dānū redūdere: cū & de publica re iudicent, & in publica, extra quam nihil est, priuata cuiusque contineatur. His probare quæ velis, eō maioris ingenij videtur esse, quod difficilior ab artificio capitur prudentia. Itaque cū hoc multi voluerint. magnū decus atque ornamentum est eorum, quibus contigit, vt possent, qui sanē pauci sunt: maximum verō, si cui tantum aut natura dedit, aut exercitatio doctrinæ, vt inter hos ipsos emineret, qualem si quis te iudicet. Monluce

clarissime, hūc ego rectè iudicare mihi persuadeā:
nam si consideremus primū à quò missus Orator
sis, deinde ad quos, tum quibus de rebus missus: ita
reperiemus, missum ab eo Rege, qui omnes Reges
sapientia vicerit, quoniam quidem omnium vnus
quid cōtra Fortunam virtus posset, maximè decla-
rauit ad eam Kemp. quæ nisi sapientissimorū ciuiū
cōpia floreret, semperque florisset, profectò ne-
que tāta nunc esset, cūm olim minima fuerit, neq;
tā diu staret, cūm cæteræ Respub. suorum ciuium
temeritate conciderint: ijs autē de rebus esse mis-
sum, quarū quæ magnitudo sit, ex eorum, ad quos
pertinent, opus apparet, quæ tantæ sunt, vt pauco-
rum imperijs distributus terrarum orbis teneatur.
Et cūm hæc legatio tibi perhonorifica fuit, tum il-
lud ad tui nominis celebritatem longè maximum
accessit, quod cūm à Principe Turcarum Solyma-
no pacem defessa bellis Europa peroptaret, eaque
sine Christianissimi Regis intercessione despera-
retur, vnus electus, qui tantum muneris obires, ac-
ceptis à Rege mandatis æstate media, summis ca-
loribus in Græciam nauigasti, pacem vt compone-
res, optabatur. composuisti, hyeme summa, diffi-
cillimis itineribus, per dispositos equos in Galliam
recurristi. Exceptus alia cura, cūm de sedandis in-
ter Regem tuum, Regēmq; Britannum magni
momenti controuersis ageretur, præfuiisti, te con-
sulente, agente, vltro citroque cursante, abiectis
armis, pacem inter eos firmissimo fœdere consti-
tuisti. Habes hoc omnino, Monluci, nō dico à for-
tuna, quā casus & temeritas regit, sed à te ipso, qui
ad consilium & rationem omnia refers, vt in tuis
actionibus felix vsquequaque sis. nimirum Sors,
quam in rebus humanis dominari quidam sunt o-
pinati, non omnium est æquē communis, sed ip-
sa sibi virtus propriam fortunam architectatur.

Non erras, quia non est errare sapientis: & quia sapiēter agis, omnia procedunt. bonus etiā Orator es, quia bonus vir: ingenium enim probitas cōmendat. nec minus mouet is, qui dicit, quā ea, quæ dicuntur. Quod nisi latinū sermonē in Italia peregrinitas immutasset, nā tu nobis longo intervallo & Crassos, & Antonios retulisses sed quoniā ea lingua utimur, quā multis coeuntibus linguis generatam corrupta cōsuetudo peperit: veteribus Romanis oratione dissimilis, ingenio simillimus, non tu quidē loqueris vt illi, sed vt illi tamē & sapis, & persuades. Quare non fuit ab re, cū ego eos libros, in quibus perfecti formā Oratoris à Cicerone videmus expressam, mēdis antea deformatos, nunc mea correptione expolitos emitterem non fuit inquam ab re, tuo nomini dicatos emittere, vt, quæ de perfecto Oratore traduntur, ea perfecti item Oratoris titulo cohonestarētur hoc cū ita existimassem, quia videbatur esse aptissimū, feci, & feci cō libentius, quōd cū tu mihi & multa iā summæ humanitatis officia tribuisses, & is esses, qui tribuere etiā maiora posses: ego, nisi aliquid, præsertim vbi daretur occasio, retribuerem, verebar, ne ex duobus maximē insignibus vitijs alterutrius infamiam non effugerem, vt vel ea viderer, quæ à te acceperem, minus meminisse, quod à consuetudine naturaque mea alienissima est: vel ea, quæ sperari possent, negligere quod quia superbi esset, abest non modò à fortuna mea, sed etiam à voluntate plurimum. Venetijs. 15. 46.

AD BENEDICTVM RHAM-

bertum in Ciceronis libros

de Officijs.

Non ignoras, Benedicte Rhamberte, sensuum

esse quandam in hominibus similitudinem, quæ cum in consuetudine cognita est, efficitur, ut, inter quos id accidit, amor exoritur. ab hoc quasi fonte multorum amicitia manarunt, multos etiam beneficium cum obligasset, cumque id, quod acceperant, memoria cōseruatum grato animo redderēt, idque vterque fieri ob ingenij bonitatem, & voluntatis erga se propensionē existimaret, statim est illā opinionem beneuolentia consecuta. Itaque duæ causæ sunt, quamobrem homines ament inter se: sed hæc posterior, quæ à rebus externis originē ducit, cum illa superiore, quæ à natura proficiscitur, nullo pacto videtur esse comparanda: illa enim primum habet eam suauitatem, qua (ut opinor) & certa nulla maior est, cum eos, quibus utimur, & iisdem rebus, quibus nos & æquè atque nos affici sentimus. Deinde etiam qui in dando, & accipiendo beneficio fructus est, eo non eget: nam si hæc actio benè merendi interdum est, & esse potest in ijs, qui voluntate non admodum coniuncti sunt, quanti facilius existeret apud eos, quorum animi ita consentiunt, ut, quasi natura hortante, easdem esse appetere, ab iisdem fugere videantur? At verò qui officiorum commoditatibus adducti in amicitiam coierunt, etiam si alter alterum initio summè diligit, tamen si quando accidet id quod accidere sæpè solet, ut ea, qua diligere cœperunt, causa tollatur, certè eorū animi pedetentim in amore læguescent quo in genere animaduertis, Rhāberte, quā multi quotidie labantur, de quibus facile est intelligere quid sentias, cum ab eorum instituto tua ratio tam vehementer abhorreat: probè enim te quæ nostra debeat esse in iungendis amicitijs cautio, quæ in iisdem colendis religio, quod item in omni vita præstandum officium sit horum librorum, quos nunc tibi inscriptos ad te mittimus, lectio erudiuit. senti

in me ipso, quem ab opibus nō magnoperè firmū, aut ne firmum quidē, tamen octauum abhinc annū tanto studio es cōplexus, quantum qui ab omni re paratissimus sit, remunerādo compensare vix possit, cumq; rerum mearum status, vt sunt humana, interdum mutaretur: memoria teneo te nunquam immutatum, eandam semper cū mihi, tum fratribus meis voluntatem ac benenolētiam præstitisse. Cū verò maior aliquanto inter nos consuetudo esse cœpisset, quod quidē est factum, posteaquā te in nostram vicinitatem contulisti: facile sentio ad meam vitam rectē conformandā quanto mihi obseruatio tuorum morum fuerit adiūmēto. Collocationes verò de literis nostræ quid non dicam delectationis, sed vtilitatis habuerunt? equidem, si liceret, totos dies vellem tecū ponere. quarum enim ego rerum cognitione delector, earum in omni genere quæ tui sit iudicij subtilitas, intelligo. sed hanc latinē scribendi rationem, in qua multi nunc volunt excellere, paucissimi possunt, eam verò sic tenes, vt tuis scriptis mihi quidem purius nihil esse videatur. quod eo mirandum est magis quia tuum nō (vt alij) diuturno atque assiduo librorum vsu, sed temporū studio successiuorum, hoc vt posses, consecutus es: nam, vt omittam, quod tibi, cuius fidei atque prudentia Veneti Senatus arcana creduntur, otium non sæpè contingit: ecqui dies est, quo non ex amicis tuis aut consilio tibi aliquis aut opera, aut etiam re sit adiuuandus? qua in consuetudine retinenda nimium diligens esse dum vis, accidit sæpè, vt tuum potius ipse cōmodum, quā officij colendi facultatem prætermittas, quo ego me aptius facere sum arbitratus, si hæc opuscula, in quibus maximè de officio præcepta traduntur, ad te, quem cognoui esse omniū officiosissimū, mitterē. Genus hoc, Rhamberte, quoddam est, quo ego

eos, qui de me benè meriti sunt, remunerari soleo.
Perpende rem, nulla videbitur: animum respice,
gratissimum dices.

AD DIEGV M HVRTADV M,

*de Mendoza Caroli Caesaris à
consilio.*

EIVSDEM QVE APVD VENE-

*tam Remp. Oratorem in philoso-
phiae Ciceronis partem
primam.*

Superioribus diebus, cùm domum tuam venissem, vt Benedictum Accoltum, qui apud te diuersabatur, honoris causa viserem, quem ego hominem, non tam quia Cardinalis est, quàm quia Cardinalatu dignissimus, vehemèter obseruo: Casu accidit, cum ego adesset, vt inter vos sermo oriretur ijs de rebus, quæ (ab antiquis ignoratæ) nostra patrūque memoria non solum iuuentæ sunt ad summam etiam elegantiam perpolitæ cuius generis cùm Accoltus ita multa commemorasset, vt mihi quidem, credo item alijs qui aderant, facile probaret veterum solertiæ nostrorum hominū industriam antecellere: suggestisti tu, ne de philosophia quidem, in qua tantoperè antiquitatem admiraremur, tibi videri esse dubitandum, quin ea posset etiam nūc expoliri atque ornari, si modò quam quisque linguam à parentibus atque à nutricibus traditam cum lacte simul hausisset, in ea vellet scribere: nunc vsu euenire, vt (externo sermone addiscendo) totam ætatem consumamus. Quod si nos à pueritia disciplinarum cognitioni totos dederemus, non esse desperandum, quin & Plato.

nes & Aristoteles aliquando possent existere & enim & celum hoc, vnde spiritum ducimus, idē est, quod olim fuit, & hominum ingenia eadem esse possunt. praua consuetudo naturam peruertit, quæ tanquam ager, si colitur, fructus edit vberrimos: si negligitur, exarescit. Annos triginta ponimus in verbis percipiendis: quantulum spacij restat, ut res ipsas considerem? licet ad antiquitatem animi referre, num aut Græci illi philosophi, quorum nomen celeberrimum est, ea, quæ ab Aegyptijs acceperant, Aegypto potius, quam patrio sermone scripta reliquerunt, aut nostri aliena lingua, nō domestica, sunt vsi, cū ea, quæ vel de Græcis sumptuerant, vel ipsi pepererant, in vsum posteritatis explicarent? cōstat, apud omnes gētes, qui suas cogitationes literis mandare voluerunt, eos serē ijs esse verbis vsos, quorum significationem matris in gremio cognouissent. quod item nostra ætate si fieret, facile cōtingeret, quod tu opinaris, Hurta de clarissime, ut in philosophia veterum inuentis nonnihil, vel etiam non parum addi posset: neque enim eos, qui fuerunt, vsque eo cogitatione ingenioque processisse existimandum est, ut ijs, qui futuri sunt, quod præter ea cognoscerent, nihil reliquerint. Multa latent adhuc reclusa atque abdita in immensitate naturæ, quæ eliciet & euocabit in lucē, si quis inuestigandis rationibus, & perscrutandis rerum causis ab incunte ætate suum studiū dederit, quod ab ijs fieri commodē non potest vel potius nullo modo potest, quibus non ea lingua in qua alii, educatique sunt, sed ea, qua veteres utebantur, scribere cōsiliū est, quorum tu si probares institutum. quousque tecum esset in eo laudis genere conferendus? tenes enim perfectē Latinam linguā tenes Græcā, Arabicā, alias præterea. Scribis tamē ut in patria tua loquar, tur,

in quo video quid species; quod pater tuus egit, ut
opime de Hispania mereretur, id tu alia quadam
ratione consequi vis: ille enim cum annum ageret
vix dum quintum & decimum, quae aetate milites
in exercitu pauci solent esse omnium approbatio-
ne, qui exercitus regeret, electus, Batice Regem,
bis acie fuscum, regno exiit, &, quaecunque in eius
ditione fuerant, Catholici Regis imperio potesta-
tique subiecit. Aliam tu ornandae atque amplifica-
dae patriae tuae rationem iniuisti: profers enim, quā-
tum in te est, Hispanicae linguae terminos: &, ut ea
non solum verbis & nominibus, sed etiam rebus &
scientijs per te locupletata ab exteris nationibus
appetatur, ingenio doctrinaque consequeris.
quod nescio an omnibus patris tui victorijs atque
triumphis sit anteponendum: nam etsi, populos
bello superare, & imperium augere, praeclarum
est: tamen mihi cum animo meo consideranti
multo melior videtur esse conditio literarum,
quā regnorum. haec enim in vnius hominis for-
tunam posita sunt, & vnius saepe culpa extingun-
tur: illae viuunt, & vigent quotidie magis, neque ul-
la temporis circumscriptione terminantur. Itaque
magni & excellentes viri, qui bellicae laudis glo-
ria, florent, cum earum rerum, quas gessissent,
memoriam non satis fore diuturnam sperarent nisi
ab hominibus ingenio praeditis celebrarentur: eos,
qui id praestare possent, non vulgaribus premijs af-
fectos in honore summo, atque etiam in amore
semper habuerunt. Quo mihi illorum laus videtur
esse illustrior, qui & res praeclaras manu gerere, &
quae gesserint literis custodire ipsi possunt. quo in
numero fuit soror illa tua praestantissima scemina,
cuius militaria facinora cum audimus, cuius eam
nostra aetatis viro animi magnitudine compara-
mus cum autem ea, quae scripsit, legimus vel anti-

quis scriptoribus ingenij præstantia simillimam iudicamus. Huiusmodi cum in tua familia mulieres existant, de viris quæ sunt speranda? quamquam fratres omnes tui, tuque in primis, ea, quæ sperabantur, iam præstitistis. Itaque Carolus Imperator vestra potissimum virtute, vestraque fide nititur: nam fratrem tuum. Marchionem de Mondesar, qui cæteros ætate antecit, cum alijs in rebus, tum in victoria Tuncetana, equitibus levis armaturæ & classi maximæ præpositum, magno suis rebus sensit esse adiumento: alterum autem, Episcopatu Ianenfi ornatum, summè propter eruditionem & prudentiam diligit: tertium Indicis prouincijs pro Rege, quartum Hispanicis triremibus præfecit: te primum sibi voluit esse in consilio: deinde, cum difficultatem quandam temporum penè fatalem impendere, & ea, quæ cogitabat, sine summa prudentia non esse tractanda intelligeret, vnum è maximo numero delegit, qui apud Venetam Rempub. id muneris orator sustineres quo quidem in munere clarior indies significatio tuæ virtutis elucet: nam ad vsum rerum, quo vales plurimum, addis doctrinæ cognitionem, quam à libris petitam, grauiore in causa consilium capere si vis, explicas, vt propositio præteritarum rerum exitu, cautior præsentium sit deliberatio. quod quoniam maximè præstant historia & philosophia: tu quidem vehementer vtriusque studio teneris: sed nescio quo pacto magis te philosophia delectat, credo quid pluris apud te est, excogitare quæ nemo viderit quam imitari quæ alij fecerint. Quo in genere cum omnino nullius ope videaris indigere, quippe qui ita abundes ingenio, vt quocunque te applicueris, excellas. tamen vide, quid egerim. iniui rationem, vt iuuare te possem. nam hos Ciceronis de philosophia libros cum vetustis exemplaribus contuli, & esumere,

mandatos ad te misi, vt tibi, si quando eos in manus sumere, quasi facilior & expeditior legendi cursus esset: sapè enim ex te audiui, cum diceres, antiquorum in scriptis ita multa esse corrupta, vt in eorum, qui legerent, animos permisce falsa cum veris influerent: cui malo si quis mederetur, cum te existimare à studiosis omnibus, sed à te ipso certe maximam esse gratiam initurum. quæ me vox non cohortata est, sed impulit, vt id facerem, quod fecisse me vides. Ac fieri tamen potest, vt meo te studio & diligentia nihil inuenerim, & ea, quæ ego nunc in his libris restituta, in tuo nomine emitto, iam pridem ipse habeas omnia, domi tuæ nata, & à te ipso quæ sita: sed ego ita sum ratiocinatus, cum tu à philosophis didiceris, non in reges solum, & Principes qui summam iunandi facultatem habeant, sed in tenuiores etiam liberalitatis nomen posse cadere, quod benè mereri, etiam non possunt, tamen & cupiant, & præclarum existiment: eadem ratione fore, vt, quod ego te iuare voluerim, pro eoid accipias quasi maximè iuuerim.

AD MARCELLVM CERVINVM

Sanctæ Crucis Cardinalem, in Philo-

sophiæ Ciceronis partem

alteram.

Esto genus hominum, qui ita sentiunt: philosophari, aut totum nihil esse, aut non eorum esse, qui rerum agendarum in studio versantur, quorum in altero mihi videntur, cum homines sint, bestiarum consuetudinem imitari: quæ tantum ea, quæ pedibus terantur, quæq; adsunt, intuentur, nihil altum suspiciunt, nihil longinquum cogitant: in altero res à natura copulatas velle se iungere: nam, qui ab actione rerum philosophiam excludit, is, quantum

in se ipso est, corporis & animi societatem dirimit, cum & corpus regimine animi, & animus ministerio corporis indigeat. Sed proferunt multos quibus ignoratio philosophiæ non obstitit, quominus ea, quæ volebant, rectissime perficerent, quasi vero sit eadem rerum omnium natura, & quod vni aliqua in causa contigerit, id cuilibet omnibus in causis posse contingere credibile sit. naufragiū. facit natationis ignarus, arripit tabulam, & amplexu tenens, ad litus incolumis à fluctibus appellitur: num ideo natandi peritiam negemus esse vilem, quod, sine ea qui fuit, è periculo tempestatis euaserit? Incidit aliquis in febrem, non curatur, & conualescit: tollemus igitur medicinam, quoniam sunt qui sine eius ope sanentur? nihil minus, nisi si ea, quæ in casu sita sunt, anteponimus ijs, quæ ratio gubernat. quod idem de philosophia dicendum est: nam, vt illud demus, sine ea multos esse laudem consecutos: non & hoc dabimus, fore, vt sine eadem consequi omnes possint. non eiusdem semper generis agenda sunt res. est, vbi prudentia vel mediocris abundè satisfaciatur. est item vbi mentis altior contemplatio requiratur. hoc extremum qui poterit, sequitur vt & illud primum: sed qui illud primum, non & hoc extremum. quod cum ita sit, vtrum præstet habere, facilis est diiudicatio: in opinione enim, & eligendi potestate nemo ferè est, quin totum partibus censeat esse præferendum, propterea quod non totum in partibus, sed partes includuntur in toto, Ergo, cū perspicuū hoc sit accidere & posse & solere, vt philosophiæ cognitio vilitatem afferat, ignoratio detrimentum. dubium non est, quin ea videatur esse cum rerum actione coniungenda. Sed iisdem coniungi posse negant quo argumento aiunt eas dissimili in genere versari, alteram in otio, alterā in negotiis: itaque

Itaque si non videre, qui possit in vtraque vnus excellere. Hic ego, Ceuine praestantissimè meam memoriam non excutiam, vt ea, quae legerim, aut audiuerim, reminiscar. non est consilium, quae ad illos redarguendos faciant, veterum è scriptis eruerè. Volo, vt exemplo tuo resellantur. Romae viuis, & vixisti multos ià annos. nunquam omnino tua virtus tam illustri loco latuit, sed postea quam te Paulus I I I. incredibili Pontifex non modo sapientia, sed bonitate etiam ornatus, in altiore dignitatis gradu collocatum, suorum omnium consiliorum & participem, & adiutorem esse voluit: tum vero clarissimè sese ostendit lumen animi ingenique tui, vt nullus esset honor tantus, qui, in te collatus, non videretur ei, qui contulisset, magnā esse iudicij laudē allaturus. Itaq; paulo post Cardinalis factus es, & factus tanto bonorum applausu, tantaque letitia quantum in animis hominum rectè sentientiū summa dignitas virtuti tributa potuit excitare. quo toto tēpore valde tu quidem fuisti, atq; es etiā nunc, districtus à negotijs, maximèq; ab ijs quae ad sedā das Christianorum Principū discordias, & ad restituendam Religioni dignitatem pertinent: sed te tamen à philosophiae studio nulla res vnquam potuit diuellere sic & animo, & corpori suis vtriq; meritis apte distributis, quotidie fere modo à congregatione ad res agendas, modo à rebus agendis ad cognitionem traductus, teque ipse in hoc quasi circulo identidem reuolues, effecisti, quod ab ijs, de quibus initio dixi, fieri posse negatur, vt in tractandis negotijs, & in cōsiderandis rerū humanarū diuinarūq; causis occupatus, dispari in studio, paritamen cū laude verferis. ex quo intelligitur, ab ijs, qui rerum actioni se dedūt, & percipi philosophiā, & tractari posse debere autē ostendimus: est igitur eorum n, qui aliter existimant, sententia omnis ex-

plodenda Nos quidem, & nostra sponte commoti,
 & tuo exemplo impulsī, quotidie magis philoso-
 phiam admirantes, in eius cognitione cupimus ac-
 quiescere, ad eamque magnis defatigati laboribus,
 & molestijs, tanquam ad iucundissimum diuersorij
 properamus. quo si perueneso, vel potius cum per-
 uenero, cur enim meam ipse cupiditatem omni-
 bus optimis non prosequar? (tum ego quidem mul-
 to, quam nūc, facilius tua in me merita vel tuebor,
 vel etiam illustrabo. interea non sumus otiosi, uti-
 nam potius aliquanto minus occupati. provinciam
 cepimus duram, atque difficilem, veterum scripto-
 rum libros emēdare dum volumus, omnino in hoc
 onere sustinendo valde sudamus: sed animus, tuarū
 cohortationum memoria confirmatus, manet in
 officio, manebitque dum id, quod instituiamus, ab-
 soluatur. nunc edimus Ciceronis libros de philoso-
 phia sanè multis à mendis, potissimum ex antiquo
 Bernardini Maffei, qui te maximè obseruat, iuue-
 nis eloquētissimi, libro vindicatos, qui cum ita di-
 gesti essent, ut in duas partes tributi legerentur, cū
 que ego ex ijs partibus eam maximè velle tibi in-
 scriptam emittere, quæ tuæ personæ dignitatique
 aptissima videretur. feci, ut eam diligereim, in qua
 de natura deorum eleganter & acutè disputatur:
 ut, quoniam valdè, tibi pro tua veteri erga me vo-
 luntate, proque summis officijs deberi fructus in-
 dustriæ meæ videntur. ij dum ad maturitatem per-
 uenirent, his te interim quasi floribus oblectares.

AD RAINVTIVM FAR-
nesium Cardinalem.

*In suos commentarios Ciceronis
 Epistolarum ad Atticum*

Bene

Bene audire, qui est rectè factorum fructus, omnes ferè volumus, amplissime ac præstantissime Rainuti, ipsum quidem rectè facere, vnde illud quasi ex fonte deducitur, paucorum hominum semper fuit: est enim tum perfectæ naturæ tum doctrinæ singularis, vt tamen natura sine doctrina facile possit ad laudem peruenire: doctrina sine natura laudabilis nunquam, turpis etiam sæpè sit. Itaque vel in agris inculto homines ingenio virtutem tamen coluere: doctrinis autem eruditi viri, quæ ad bene agendum esse instrumenta debuerant, ijs ad perniciem suarum ciuitatum sunt abusi. Quid de Pisistrato græcæ historiæ loquuntur? quid nostræ de Cæsare? doctum vtrumque, & eloquentem fuisse, ijs tamen vtrumq; sensibus, vt, exempla maioriū & legum sanctissima iura contemnentes, libertatem suis ciuibz eripere præclarum duxerint. ergo prima laus bonitatis est, quæ nihil nisi seipsum, ipseque, ipsa sibi finis est: altera doctrinæ, quæ nisi ad bonitatem referatur, laudabilis non est, ideoq; vt laudetur, finem sequitur se ipsa præstantiorem. Quod si quis est, qui alterum cum altero coniunxerit & bonus sit, & idem doctrinis institutus, neq; rectum ideo solum cupiat, quia sit ipse ad rectum natura propensus, sed quia, quod rectum non est, id esse turpissimum intelligat: hic est, quem in vita humana diuina bona cōsecutum putemus. præclares, sed exemplo minus nota: id autem vt ego opinor, ob eam causam, quod vnusquisque in vitam Principis, tanquam in speculum, intuens, ad illius similitudinem se ipse fingit, & format. Ideoque viri sapientes alterutrū rectè cupiuerūt. vt aut Reges philosopharentur, aut regnarent philosophantes, vtrum esset, futurum vt ex virtute penderemus. Quod si fuit vllum tempus, cū homines rationes & cogitationes omnes suas in Philosophia

constituerent: tum profecto cœpit esse, cum auctus tuus ad Christianæ Reip. nimum magno periculo fluctuantis, gubernacula accersitus, sedit in sede pontificia Pontifex dignissimus, ea præditus non solum autoritate, sed etiam sapientia, ut hic nos in tantis tempestatibus seruare solus à naufragio possit. cumq; laudandus est maxime, quod optimè ipse sentit, optimis semper in studijs, consilijsque defixus tum quod optimos viros adsciuit sibi & cōfiliario, & suæ voluntatis administratos. in quo ego tantū soleo ponere, ut, si mihi ad alterutrū eligendum optio detur, non bonū Principem in alim cū bonis administris, quam bonum cum sui dissimilibus, sed bene, quod habemus vtrumque, & Pontificē, qualem res poscebat, & Collegiū tali Pontificē dignissimum. Itaq; nūc emergit virtus, honestū reuocatur: desertæ per multos annos literæ patronos habuit, diuq; ut auguror, habebunt, tu Rainuti, fraterq; tuus duo clarissima Italiæ lumina, vterq; Cardinalis, & Cardinalis uterq; optimus, præclarē cōsuetudinem tenebitis ab avo traditā. certē enim nō ideo te Patavij per tot annos summi Doctores erudierunt, ut ea, quæ tantis vigilijs quærebas, consecutus negligeres. amabis eadem, & fouebis: tumque erit proprium studium non solum colendæ virtutis, sed etiam ornandæ. Refer animum ad eos, qui, multis ante sæculis extincti, tamen in laude viuunt: omnes reperies, his gradibus ascendentes, ad immortalitatem peruenisse. quorum tu quia facta imitaris, non dubito, quin eorū semper florentibus: non minibus ita tuum nomen inseras, ut nunquam exarescat. Materiem habes ad gloriam, Anconitanam provinciam, quam nunc ita regis adolescens: ut ea præstes, quæ sæpè desideramus in senibus: quæ quamquam ad eos solū, quibus cū potestate præes, pertinere videantur, tamen illa tuz
ditionis

ditionis terminis non continentur. scis consuetudine famæ: illa nos per ora hominum sublimos vehit; benefacta simul & malefacta æquè circūfert, sed benefacta laudibus excipiuntur, malefacta conuitijs exploduntur. itaq; noli putare, te Picentibus solis esse continentē, esse iustum, esse beneficū. Picentres hæc vident longinqui audiunt, & prædicant. te aiunt esse, ad quē aditus omnibus pateat, cui sit iustitiæ, sic pietatis antiquissima cura, cuius & potestas timeatur, cū omnia possis, & bonitas diligatur, cū idē non plus licere tibi velis, quā quantum leges præscribant. mactē adolescens laudibus eximie, imitator aui maiorumque tuorū. rectē cogitasti, in imperio laudem non esse, nisi cum is, qui imperat, imperio dignus est. quod quia tibi siue à natura, siue à disciplina, siue, ut ego arbitror, ab utraque simul contigit: quod ad naturam attinet, referimus ad Deum: de disciplina, te ipsum & laudamus, qui ad hæc præclara inuigilaueris; & amamus, quia sunt amabiles virtute præditi. me quidem & multis abhinc annis, cū Romæ te vidissem, atque allocutus essem, in tui obseruantiam voluntas inclinauit, iam tum de tua indole expectantem, ea, quæ consecuta sunt: & postea Patauij, cū in studijs optimarum artium totus esses, iudicium impulit. hæc tua Picentina legatio quasi operis perpolitio fuit, in qua thesauros philosophiæ, multorum annorum studio congestos, explicas, & cum provincia communicas. Itaque, cū ego multo antè, quam istam tibi administrationē summus Pontifex demandasset, eos Commentarios, quibus epistolas ad Articum illustrare sum conatus, in tuo nomine emittere statuissem: postea simul cum tuis laudibus creuit voluntas mea. Eos igitur nunc emitto, seriùs omnino, quā nonnulli expectauerant, sed meam tarditatē opus ipsum

excusat. epistolas ad Att. interpretanti properandum non fuit. alijs in rebus possum esse quantumvis strepens, in hac qui possum esse non tardus? primum multa difficilia, deinde non iisdem causis omnia, sed alia propter breuitatem, alia propter historias, alia propter mores. Huc adde, quod mihi quibusdam in locis non satis fuit explicare ea, quæ aperta non erant, sed tentavi, num etiam paulò floridius possem. quam nostri Grammatici solent. Neque tamen sum nescius, fore multos, qui me in his Commentarijs vt hebetem, quia nonnulla minus acutè viderim, vel fortasse etià vt cæcū, quia prorsus non viderim, reprehendant. qui si mihi, cur id faciant, causas afferant probabiles, non cōmittam, vt iisdem me etiam vt pertinacē possint reprehendere: amo enim veritatem, neq; eam in me ipso magis, quam in alio: itaque complectar, sicubi eam videro. Tibi verò, clarissime Rainuti, quod in has Ciceronis epistolas laboris impendi, maximè ob eam causam cupio probari, vt, si qui verè iudicare aut propter incertitiam non possunt, aut propter maliculentiam nolunt, eos à consilio detrahendi tua deterreat auctoritas. Venetijs M.D.XLIIX.

AD ALFONSV M CARAFAM

Antonij Marchionis Monis belli F.

In suos Commentarios Ciceronis Epistolarum ad Q. fratrem.

Si suo quæque res merito penderetur, Alfonso Carafa, hominum esset in virtute vigilantium præclara conditio: contraque, quos auersa ratione voluntas ad malas artes, & flagitiosa consilia traducit, cum ijs pessimè semper ageretur, eorumque docti exēplo, sapientius deinde alij non modò suis, verum

verum etiam publicis rationibus consulerent. itidem enim, ut è corruptis seminibus vitiosæ fruges, sic à malis exemplis improba studia, à laudabilibus optima nascuntur. verum hoc totum secus est, quippe non modo ad reprehendum, quæ reprehendi iure possunt, procliuiiores, quam ad laudandum, quæ laudedigna sunt, omnes ferè sumus, nec satis æquali lance turpe & honestum examinamus, quæ debemus, pariter, alterum odisse, alterum diligere: sed etiam sæpè facimus, ut eas res, easque actiones, quarum causas ignoramus, quæque rectè an secus fiant, diiudicare non possumus, accusemus, tamen, acerrimæque vituperatione, quæ interdum et ferri laudibus oporteret, ea deprimamus. Ac, ne me putes, Alphonse clarissime, huius initium sermonis temerè detulisse: ego nunc, si nescis, meam meâ dico? inimò verò cõmunem vtriusq; nostrum causam ago: aut enim vterque agimus egregiè, aut vterque similiter peccamus. Audis ne tu voces in Latine linguae nomen irrumpentes, hominum obtrectantium, qui rei pulcherrimæ scientiam reprehendant: qui nos derideant Ludosq; faciant, atq; etiam si dijs placet, odio dignos existiment, quod operæ tantum ac temporis in hoc tam nobili studio collocemus? tu fortasse non audis, totus in literas abditus, multorum à consuetudine sciunctus: aut, si audis, negligis, opinor, magnis non tã fortunæ, in qua tamen ipsa multum inest, quam rei ù omnium laudabiliũ præsidij ad omnia munitus, me verò, humilis hominem loci, hac vna tibi Romani sermonis cupiditate parem, cæteris rebus omnibus inferiorè, ista sanè, quæ feriunt aures meas, vehementer cõmouent: non quòd ea, quibus vtuntur, argumèta firma sint, quæ ostendam esse inania: sed quòd, ut eam quisq; virginem, cuius amore flagret, intactam ab iniuria, puram ab omni labe velit, sic ego, quasi

lutosi maculis aspersam, ac fœdatam eloquentiam, quam semper dilexerim, cum aspicio, sensibus intus afficior, sic, ut ferre non possim. Obijciunt illud primum, quatenus aliquid cognosci possit, eatenus in eo laborandū: Latinam linguam obsoleuisse iam, & extinctam penè totā esse: quam enim hodie nationem, ut omnes animo perlultrentur, Latina loqui? quid verò ex ea supersit in libris, minimum id esse, tanquam aliquod iuane simulacrum corporis exanimis. quocirca neque sciri perfectè, cum exiguam partem libri contineant, neque pronuciari decenter, cum sermonis usus euanuerit, a nobis posse. Secundo loco statuunt, ut absolutè percipi, quod negāt, Latina lingua possit: mirari se tamen etiā atq; etiam, cur industriā in ea perdiscenda tam diuturnam ponamus: vicio quidem id fieri voluntatis & iudicij: dignitatem in re tantam non esse, ut hæere per tot annos in hoc studio debeamus. Concludunt postremò, ut de perfecta cognitione, de dignitate ac præstantia concedatur: tamen esse, cum, ea pulsa, successerit alia, minimè necessariam. Hæc isti, quæ specie aliquid videntur, ego, re nihil esse, si quando me præsentē disputantur, ostendo. Conuenit inter nos, esse aliquid in omnibus facultatibus, atque artibus extremū: quo nostra studia cum peruenerint, quiescendum. sed hoc extremum quibus terminis merimur, rei ne natura, an vulgi opinione? si opinione vulgi, licet propemodum otiosè viuere: mediocria, quæ putantur excellere, quæramus: id satis est: illa summa ubi summū decus habitat, quæ vulgus ignorat, omittamus. sin extremum illud esse volumus, quò peruentū cum est, progredi longius non licet: moderata studia nō dantur: perfectā enim scientiæ laudem adipisci, maximū operis est: itaque hoc extremum, quod, opinor. Natura non ita, sapiens nemo

nemo unquam se putauit esse consecutum. extant
literarum clarissimis testata monumentis exempla
summorum philosophorum, qui cum ætatem in
abditarum rerum perscrutanda notitia contriuis-
sent, multaque partim legendo, partim cogitando
præclara & eximia reperissent latere tamen adhuc,
magnis inuolutam difficultatibus: & veritatem &
aliquid sibi, arque adeo multum esse querendum
existimabant. Eadem nunc, aut certe similis ad-
modum nostra ratio est. Querimus id, quod in La-
tina lingua perfectum putamus. non assequemur:
esto, veruntamen, quod plus, ut assequamur, con-
tenderimus, eo scilicet propius, si quid studio pro-
ficitur, accedemus. At laboris & industriæ terminus
tamen statuendus aliquis est. Concedo, sed hoc
quidem, si diligenter attendatur, nihil aliud est,
quam perfectum ipsum definire: hoc enim ad v-
num nostri labores intenduntur, hoc vnum nostra
spectat industria. Perfectum autem ipsum ego mihi
ab hominibus imperitis certe definire nolo. defini-
ant ij, quibus vtor magistris, Cicero, Cæsar, Teren-
tius, Plautus: quorum ex libris, quæ Latinæ linguæ sit
elegantia, quæ vbertas, quæ vis, facile possum in-
telligere. quæ si, non dico quanta sunt, (immensa
enim esse video) sed si ea mihi magna ex parte cõ-
parassem, modum fortasse facerem studio meo,
sed ut inter hos, qui nunc homines viuunt, aliquid
esse videamur, nihil tamen, si verè de nobis ipsis
iudicare volumus, præ illis, quorum extant satis
multa scripta diuinitus, nihil, inquam, planè sumus.
Quare quod ad scribendum attinet, habemus a-
bundè quod imitemur. De pronuntiatione verò
nimium laboro. quid enim? an putamus in ijs ipsis,
qui tum Romæ vivebant, eadem pronuntiandi ra-
tionem fuisse? non fuit. confluebant in urbem, il-
lecti spe summorum Magistratuum, quod habuit

illis temporibus præmium eloquentia, Oratores ex
 vniuersa Italia. causas agebant Romani homines
 pariter & peregrini, sono vocis dissimiles, pronun-
 ciatione diuersi: suam tamen quisque pro eo,
 quantum quisque valebat ingenio, laudem ferebat.
 si Curibus educatum, aut Arpini, arantē in foro au-
 dires. Sabinum statim, aut Arpinatē agnosceres. ne-
 que tamen à forensi opera, & à iudicijs propterea
 quisquā est exclusus, quia minus Romanē, hoc est,
 quia minus aptē, minūsvē decenter pronuntiaret.
 Nunc ipsum, in hac, qua Itali omnes utimur, lingua
 est ne omniū in disiunctis & longinquis vrbibus si-
 millima pronūciatio? mehercule ne in ijsdē quidē.
 Venetijs enim (domestico utar exemplo) aliter in
 vrbe media, aliter in extrema loquuntur. quapro-
 pter nimis iniusto priuilegio dānabitur Latina lin-
 gua, si, quod in cæteris linguis vsu videmus eue-
 nire, ut non modò diuersis, verū etiam ijsdem &
 temporibus, & locis non similiter omnes pronun-
 cient, id ei præcipuum, apponatur: cuius etiam ma-
 gnis ac præstantibus meritis aliquid largiri, tum
 humanitatis tum æquitatis esset. Secundum erat de
 dignitate, in quo non tam equidem quid ipse re-
 spondeam, quā quid istos in hanc mentem im-
 pulerit, quæro. Itā ne? dignitatem Latine literæ
 non habent? humiles, & obscuræ sunt literæ illæ,
 quæ populi Romani nomen extollunt atque illu-
 strant? quæ summorum Imperatorum fortiter
 & præclare gesta per omnes gentes cum laude dis-
 seminant? quæ maiores opes, quā vilam vnquam
 lingua, maiora suorum meritorum præmia in orbis
 terrarum domina ciuitatē sunt adeptæ? Sed inceptus
 sum, si me patronum Latine lingue profitear, quæ
 tantum possidit eloquentiæ, ut ipsa suam causam si
 agat, facile se ab aduersariorū calumnia vindicare
 possit. Nunc quod isti postremo loco argumentū
 quā

quasi postremo in acie subsidium firmissimum collocant, videamus in eo, quantum roboris ac nervorum sit: plus enim est fortasse quam ut contemneret, minus certe quam ut pertimescere debeamus. Nusquam, inquit, viget: vsus latini sermonis, aliter nunc omnes loquimur, id verum est: si quid igitur in Latinam linguam studii confertur, opera non bene ponitur. hoc falsum. duplex autem est, qua vtor, ratio probandi. Primum illud suscipio, ac defendo: non: quaecunque necessaria non sint, propterea spernanda esse omnia atq; explodenda: deinde: si spectetur utilitas ita latinam utilem esse linguam, ut etiam necessaria videatur. Quae sunt, quae vere & proprie necessaria dicimus? nimirum ea, quibus carere nullo modo possumus. huiusmodi sunt primum elementa, deinde, quibus famem, frigoraq; arcemus, victus, vestimenta, & des aut ea, quibus haec paratur: praeterea in publicis rebus leges, & magistratus, in privatis severitas & vigilatia. ex hoc numero latinam certe non esse linguam, facile concedo: neq; enim is ego sum, qui libenter cum veritate pugnem. Sed praeter haec, quibus hominum vita suslineatur, ac regitur, quam multa sunt minimè necessaria, quae tamè habemus in delicijs, quae amamus, quae etià honore prosequimur? gemas, & vasa pretiosè cælata, columnas marmoreas, laqueata tecta, sericas vestes, textiles picturas, artē in vocibus & fidibus, odores in unguetis, condimenta in cibis, haec certe atq; huius generis sexcetera, non ut necessitati parerent, sed ut sensibus satisfaceret, inuenit industria, quae quin habeant iucunditatis & ornamenti plurimum, nemo negat. quod si quae sensus iuvant, & laboriose quaesita sunt, & retinentur accurratè, quanto nobis ea, quae animum oblectant potiora debent esse? pascitur animus magnitudine rerum: quid Livij sublimius historia, quae populi Rom. bellicam virtutem

commemoratur? grauitate sententiarum: quis Cicerone prudentius, quis eruditius disputatur? elegantia verborum, & copia: quis eodem ornatior, quis vberior? varietate scriptorum, quod genus Romanæ literæ desiderant? Poetas habent egregios, historicos, oratores, philosophos etiam excellenti doctrina claros, quæ si vera sunt, (sint nec ne, res ipsa declarat, ambigere non licet) & si voluptatem studiosis Latina lingua parit incredibilem, possum istis tribuere, quod volunt, necessariam vulgò non esse, dum ipsi contrà, quod ratio postulat atque exigit, hoc mihi tribuant, amandam esse vehementer atque expetendam. Sed hæc ad eam, qua legendo fruimur, voluptatem pars attingit: nunc, quod eram alterum pollicitus, de utilitate videamus. Omnes linguæ aliarum admistione linguarum, si moderata sit, augentur: si nimia, corrumpuntur atque intereunt. quod enim recipitur, id esse debet eiusmodi, vt recipientis naturam sua vi, suæque magnitudine non exuperet. itaque sermo hic noster Italicus multa Gallici sermonis, multas Hispanici, quasdam aliarum nationum habet partes. causam si querimus, non alia, quam earum gentium interuentus & consuetudo, fuit. quod si Gallorum aut Hispanorum immensa multitudo (exempli causa dictum à me sit, omen, quidem inane esse volo) sed si earum nationum maior aliqua vis in Italiam eruperit, ac permanserit: maior simul iudicetur Gallici, aut Hispanici sermonis usus, & fortasse aduentitium illud usque eò valebit, vt hoc domesticum vincat, suisque sedibus expellat. quod olim Romanæ linguæ contigit, quam multarum ætatum spacio multis maximarum rerum adiumentis auctam atque confirmatam, diuersis tamen populis Italiam occupantibus diuersarum linguarum impetus oppressit. Cum igitur
lingua

lingua linguam amplificet, nostraque hæc Italica, non multis abhinc seculis orta, nec admodum liberaliter præmiorum nutrimentis educata, non ita dum adoleuerit, ut suis contēta viribus esse possit. statuo sic, atque cōcludo, accessionem ei fieri maiorem non posse, quàm si cum latina coniungatur: non modò quia nulla plenior, aut ornatior, verùm etiam quia nulla similior. ex quo sequitur, ut ad eocundam cum ea societatem nulla commodiori. Est igitur literarum Romanarum cum per se laudabilis admodum, & iucunda tractatio, tum verò, siquidem hunc ipsum, quo nunc utimur, auctū exornatumque sermonem cupimus, magnoperè necessaria. Atque hæc tu quoque vides, Alphonse ingeniosissime, tuumque iudicium cum mea sententia coniungis. itaque, cum a prima pueritia ad eloquentiæ Romanæ cupiditatē incumbere cœpisses, postea te nō ambitio, quæ sæpè præclarè iacta fundamenta virtutis evertit, non commodum, non illa bonis artibus inimica voluptas ab hoc studio deduxit. ac ne nunc quidem langues, cum tamen omnia videas ardere bello, armorumque strepitu aures tuæ quotidie personent, quin, dum patruus tuus Carolus Cardinalis, & Ioannes Palliani Dux, uterque ob virtutem immortalitate dignissimus, maximeque pater tuus, Antonius Marchio Montisbelli, natus ad omnem gloriam, omni que Princeps laude cumulatus, urbem Romam & iura Pontificia tueretur, partēque in bello quisque sua consilio, vigilantia, fortitudine ita explent, ut antiquam maiorum suorum consuetudinem referant: ipse te interea continēs in tuis perennibus studiis, animūque tum alijs magno Principe dignis virtutibus, tum verò maximè excolis eloquentia, doctorem in ea, ducemque; nactus diuino quodam munere virum excellentem, Ioannem Paulum Flauium, qui

te nouo quodam, planeq; admirabili genere. disciplinæ, abductū à vulgi erroribus, per directam semitam ad eximium illud veteris Romanæ linguæ decus facile ducit, quo vel cum summis laboribus ac vigilijs aspirare pauci, aut fortasse etiam nemo potest. quamquam me nonnunquam de statu latinæ linguæ cogitantem miseratio quædam acerbo cum dolore tangit, quod ita futurum animo certam, vt hæc per tot iam sæcula à tot ingenijs tam diligenter culta latinè scribendi ratio, quæ parentem nostrā Italiam nobilitauit, quæ tot in nos merita contulit, ætate demum nostrā, nisi remedium aliquod diuinitus extiterit, suam honestatem omnem neglecta prorsus in perpetuum amittat. quod si rebus inclinatis, iam iamque cadentibus opem ferre quisquam potest, vnus est Paulus I. I. I. Pontifex omnium optimus, idemque diuina potius quam humana sapientia præditus. vnus, inquam, aut nemo vnquam, & latinam linguam, & laudabilia quæque studia veterem in dignitatem vindicabit. qui cum frater fuerit aui tui, cumque illum vna virtus ad eum gradum extulerit, vnde humana omnia despicit, supra casus omnes supra fortunam ipsam collocatus: hunc te decet imitari, huius vitam perpetuò sanctissimè traductam, huius omnia facta, consilia, instituta tibi ante oculos ponere. Vides pietatem erga Deum, & in autoritate Pontificia, id est, in ipsa Religione tuenda firmitudinem animi atque constantiam. vides multiplicem rerum humanarum diuinarumque scientiam: trium vero linguarum, Hebraicæ, Græcæ, Latinæ cognitionem penè singularem. Eloquentia verò prorsus cum excellere omnes fatentur: qui quidem ita quacunque de re non modò copiosè, verum etiam eleganter ad disertè loquatur ex tempore, vt ei non arte quæsitæ, sed à natura donata videatur elo-

eloquentia. hunc igitur sequere, & in illius vestigio pedem statue: ipse enim DEVM secutus est, cum eam felicitatem, quam plerique mortales ignorant, animo cogitaret. quem tu quoque finem spectas, ut audio, & ob eam causam futurum homines augurantur, ut eius dignitatis, quæ summæ proxima est, insignia breui omnino consequaris. quod cum euenerit, lætabor primum tua, deinde communium studiorum causa: qui enim tuos impetus ad laudem nunc videmus, tuosque planè sensus intelligimus, an, ubi ad istam voluntatem auctoritas atque opes accefferint, fore dubitemus, ut à te ipso dissentias? Præstabis Alphonse tu quidem alia præclara, te ipso scilicet digna, tuasque familia, in qua florere vides heroës per multos, gloria circumfluentes, virtutis in studio defixos: maximè verò gratiam referes optimè de te merita latinæ linguæ, eamque paulatim Italia cedentem, & ad transalpinas nationes magno nostro dedecore migrantem, in suam sedem domiciliumque reuocabis. Cuius gloriæ causa, si monendus es, monitorem ad te, si rogandus, supplicem volui mittere Commentariū hunc meum in epistolas ad M. Brutum, & ad Q. fratrem: qui cum tibi studia commendat eloquentiæ, in quibus ego per tot annos, vitam cum aliqua laude, magno certè cum labore versor, commendat simul, paulò tamè verecundius, se ipsum, & vigilas meas, quarum fructus mihi erit vberissimus, tum benevolentia, tum iudicium tuum. Quæ si omnino, idque mihi primum fuit, posteritatis utilitatem, quod est proprium familiæ nostræ: sed in te ipsum simul, cum huic operam Commentario darem, spectavi tu si probas ea, quæ literis mandamus: si faues industriæ, optimeque te esse animatum erga mea studia significas: ergo me, quæ summa sunt, omnia consecutum putabo.

AD ANTONIVM AELIVM
Polæ Episcopum.

In orationis Ciceronis pro P. Sextio
Commentarium.

Cum alia multa, quæ vigeant olim, rerum laudandarum studia perijisse atque extincta prorsus esse dolendum est, Aeli vir optime ac doctissime tum hanc, in qua sitam omnes vel maximam utilitatem intelligunt, interpretandi rationem ita amissimus, ut ex eorum, quibus nostra patrumque memoria suam hoc in genere industriam locare studium fuit, magno ac infinito propè numero, non tamen ita multos, qui tolerabiles videantur: qui verò excellent, quàm paucissimos, aut fortasse neminem liceat iuvenire. atque huius quidem incommodi culpa vnde manaverit, exponam. Primum illud in controuersiam non cadit, quò quidque præstantius, eò laboriosius ac difficilius esse. alioqui nihil iam excelleret: quod enim consequerentur multi, in eo dignitas non esset, & ex copia utilitas existeret. est igitur in magnis rebus item magna, quæ nos ab earum quasi possessione arcet, constituta difficultas. Hæc porrò simplex non est, sed in duo genera diuiditur, quædam enim, sicuti æstimantur, ita difficilia sunt: quædam, cum non existimantur, tamen sunt, ubi difficultas & est, & apparet, inde multitudo voluntatem & studium libenter abducit. rem quidem ipsam, quanti est, opinione æstimamus, & vehementer expetimus: magnis verò laboribus & vigilijs ut ematur, non facile quisquam à se ipso impetrat: amat enim hominis natura moderatam quietem, eaque alitur & crescit nimias contentiones, quibus frangitur ac minuitur, recusat.

Vbi

Vbi ve
ficulta
inanis
tes, bo
res ag
si pon
arbitr
refel
tione
est, q
Virgi
mod
intel
C. M
rij at
scrip
part
doct
tz,
vis,
vid
fac
gn
dò
ver
ho
da
de
qu
le
p
b
u
e
r

Vbi verò facile in speciem aliquid ostenditur, difficultas inclusa latet, cuiusmodi non esse pauca, inanis multorum docuit experientia: ea frequenter, bona spe inuitati, accurrunt, facileque ad eas res aggrediuntur, in quibus vel mediocrè operam si ponant, futurum, vt ex animi sententia succedat, arbitrantur. quos deinde graui temeritatis infamia refellit euentus. Huius generis hæc est, de qua orationem instituiamus, ratio interpretandi: quis enim est, qui se non existimet Livium posse, Sallustium. Virgilium, ipsum mehercule Ciceronem ita commodè explicare, vt desiderari ab eruditis benèq; intelligentibus viris nihil queat? atque hi, cùm in C. Marij, aut in L. Syllæ nomen inciderint: si Marij aut Scyllæ vitam à Plurarcho sumptam in sua scripta totam transtulerint, tum se suas præclare partes absoluisse existimant: cùm interim, in quo doctrinæ, quæ paulò sit occultior, appareant notæ, in quo ingenij lumen eluceat, in quo prudentiæ vis, aut iudicij signa cernantur, nihil afferunt. Exire videmus quotidie à postremi ordinis hominibus factos, speciosis magnaq; pollicentibus titulis insignes, minimi pretij commentarios, quos nò modò qui scribunt, falsa de seipsis opinione decepti, verum etiam qui typis impressos edunt, ijs, qui hoc de genere iudicare possunt, inconsultis quodammodò deformant præclara studia literarum, & de posteritate ipsa pessimè merentur: sed cætera, quæ ferenda non sunt, feramus tamen, ac dissimulemus sanè multa. Commentarios verò illos, qui passim leguntur, in Ciceronis orationes, (quem librum? latinorum omnium facile Principem) grauem, inquam, illam immèsi voluminis molem quis est, qui ferre vilo modo possit? loca sunt in Ciceronis orationibus malè mendis affecta quàmplurima, sanari nullum videas: sunt ob antiquitatis ob-

scuram noticiam difficilia. quis est de tot Interpre-
 rum numero, qui lumine explanationis illustres
 denique communia tantum, quæque omnibus pe-
 nē patent, ea sumunt ad explicandum: ex abditis,
 quo sine labore & ingenio accessus non est, doctri-
 næ fontibus nihil hauriunt, contraque multa cor-
 rumpunt magis, dum emendare conantur, multa
 explanando peruertunt, & pulcherrimas sæpē sen-
 tentias turpissimis inscienciæ maculis inquinant.
 Quæ me ita commouit indignitas, itaque meum a-
 nimum, ut verè dicam, miseratio quædam affecit,
 quasi ob illatam viro optimo, egregiæque in lite-
 ris merito, Ciceroni, qui Romanæ terminos elo-
 quetiæ longissimè protulit, ignominiam, ut statue-
 rim si cum vita valetudo, & cum valetudine otium
 suppetat, triennium, aut quod omninò res exiget
 spatij, in hoc omnium pulcherrimo libro interpre-
 tando studiosorum gratia consumere: non quod
 ego is sim, qui mihi tantum arrogem, ut alijs de-
 tractam scientiæ laudem ad me transferam. abest
 hoc à consuetudine meâ, abest à natura plurimū
 sed neq; rursus is sum, qui, cum ceteros probè no-
 uerim, ipse me prorsus ignorem & qui, cum alios
 accusem propterea, quia non præstant, ea, quæ ab
 eorum studio postulantur, ego me, si quid præstare
 posse mihi videor, velim contemnere. Non ita lau-
 dem fugio, celsi nec nimis appeto alterum stupida
 cuiusdam sapientiæ, alterum insanæ ambitionis es-
 se vitium semper duxi. neque verò, si quid mihi
 elegantioribus in literis assumpsero, longè adin-
 dum ab his finibus, quos modestæ ratio præscribit,
 discedere mihi videor, scis tu Aeli, pro nostra ve-
 tere amicitia & familiaritate, per quot annos, qui-
 bus laboribus hæc, quæ ab humanitate nomen ac-
 ceperunt, studia coluerim, sciebat optimè om-
 nium, & mihi, cum viueret, hoc nomine tribuebat
 plu-

plurim
 lle in
 lrix, le
 flos or
 fied, e
 plurim
 quæ cu
 que est
 que qu
 rem, v
 egregi
 fereba
 oratio
 meâ i
 autho
 tis for
 aliqu
 tione
 rem,
 tis pe
 tuor
 rium
 hoc
 con
 dem
 cū
 sum
 rest
 per
 sed
 in
 fra
 hu
 ta
 m
 n
 c

clarissimum, Bernardinus Maffeus Cardinalis, meus
 ille in omni mihi vita deſendendus Maffeus, Virbis de-
 liriz, lepor, humanitas, exemplum antiqui officiij,
 flos omnium virtutum. is amabat hæc ſtudia miri-
 ficè, eaque quibus poterat rebus (poterat autem
 plurimis) tuebatur, & fouebat. Benè autem de hæc
 quæcunque in nobis eſt, vel potius quantulacuna-
 que eſt latinæ orationis ſaculrate exiſtimabat, me-
 que quotidie, quantum poſſem, vt lat. nè ſcribe-
 rem, vrgebat. & ſcribebat ipſe, vt ſcis luculenter &
 egregiè. probabat omninò meum conſilium, & ef-
 ferebat, maximè de Commentarijs in Ciceronis
 orationes: ſed exerceri malebat priùs induſtriam
 meã in Antiquitatibus Romanis, ipſo potiſſimùm
 authore inſtitutis. Interim vt quaſi ex vnus par-
 tis forma de toto liceret ædificio conijcere, vnã
 aliquam, quæ ſpecimen ingenij mei præberet, ora-
 tionem ſucceſſiuus horis vt exponendam ſuſcipe-
 rem, hortatus eſt. Ego ſumpſi pro Sextio, nec mult-
 is poſt eum ſemionem menſibus hunc, qui nunc in
 tuo nomine, Antoni Acli, apparebit, Commenta-
 rium abſolui. &, quòd, ille ſi viueret, feciſſem, vt
 hoc ei, quidquid eſt, muneris deferrem, ſtudio meo
 commotus, illius virtute impuſus. idem nunc, iſſa-
 dem adductus cauſis, tecum facio libètiſſimè: nam
 cum amicitia inter nos eſt, quanta inter duos, quo-
 rum & voluntates & iudicia conſentiant, eſſe po-
 teſt maxima: tum habes virtutem, non eam, quæ
 petiturã libris, quæ vno ſcientiæ nomine definitur,
 ſed eam, quæ oritur ex animi præſtantia, & multas
 in ſe laudes cõtinet: ſtudio in ſuſcipiendis Eccle-
 ſiæ cauſa laboribus, conſtantiam in preferendis,
 humanitatem in excipiendis hominibus, benigni-
 tatem in ſubleuandis, comitatem in conſuetudi-
 ne familiarium, grauitatem in congreſſu & ſer-
 mone clarorum tuique ſimilium virorum: deinde

voluntatis propensionem ad optima quæque singulari. Itaque te summus ille artium honestatis patronus, decus Italix, Alexander Farnesius, Cardinalis in oculis fert, tibi arcana communicat: tui in consilijs, si quid deliberandum est, multum, si quid perficiendum, in vigilantia plurimum ponitur, quo apud illum Maffeus olim loco fuit, eodem ipse nunc es, rectissimamque laudandarum actionum viam, obseruatis Maffei vestigijs, ingressus, pergis eò fauentibus hominibus, approbante Deo, ubi debitum ijs, qui benè ac laudabiliter vixerint, præmium, summa dignitas persoluitur. Mouit etiam me vehementer illa ratio, quòd erat inter vos coniunctio animorum arctissima, conueniebant sensus, congruebat voluntas: præterea simplices animi & puri, nulla simulationis arte obducti, nulla inuidiæ aut malevolentix labe suffusi. Quare quoniam illa Maffei suauitas, illud ingenium, illa virtus erepta morte, nimium iniquo fato nobis est, (tamen memoriam illius viri neque mihi mors, neque omnino dies vlla vnquam eripiet) & quando quæ illius erant partes in ornâdis liberalibus disciplinis, ex translata ad te videntur, præclarique muneris quasi Vicarius relictus es: ego quoque, quod in illud studij, quod habui voluntatis ac beneuolentiæ (id erat tantum, ut accedere nihil posset) totum illud in te vnum, illi quàm simillimū, contuli: & qui te antea multis erga me meritis, multis ingenij tui suauitatibus adductus, vnice dilexissem, tamen id quòd in amore summum videbatur, auctum. cum hoc accessit, etiam atque etiam plenissimæque cumulatum intelligo. Tibi ego offero fructum ingenij mei in orationem pro Sextio Commentarium, operis vniuersi, quod maiores à me vigilias postulat, imaginem: quod ipsum, Maffeo promissum, idem tibi, qui eius in locum successisti, iam nunc

animo

animo dicamus. Verùm hoc seriùs fortasse præstabitur, de re enim quod ad me attinet, constitutum est, & ut vides, aggressus iam sum: de tempore is, à quo nostrorum consiliorum pendet euentus, rerum omnium moderator viderit Deus. Habeo nunc in manibus Antiquitates, eas nisi pertexuero, nihil instituere in animo est, pertexere autem ut possim, duo sunt optanda, valetudo, & otium: quod vtrumque, assiduis annorum superiorum studijs infirmatus, & rei familiaris cura impeditus, nunc quidem magna ex parte desidero. Accipe interim hoc, quod adest, argumenrum obseruantiae in te meae, & illud, quod aliquando, ut speramus, futurum est, suo tempore expecta.

AD IOANNEM MORVILLE-
rium Regis Gallorum.

*Apud Venetam Rempub. Oratorem in
quatuor Demosthenis Philippi-
cas latinitate donatas.*

Quam difficili in loco versetur eorum industria, Qui de Græco vertunt, neque tu, ut arbitror, ignoras, Ioannes Moruilleri, vir clarissimè, cui vel exercitatio literarum, vel ipsa natura, vel potius vtraque simul hoc dedit, ut in iudicando excelleres: & ego experiens, ita sensi, ut, qui alijs antea in hoc genere peccantibus acerbior fuisset, ac durior idem postea, re tētata, eò libentius ignouerim, quò magis eandem ipse culpam extimescerem. Occurrunt ijs, qui de Græcis Latina faciunt, duo inter se maximè contraria vitia quorù vtrumque cum euitandum æquè sit, ita periculosa tamen cautio est ut ferè declinare ab altero dum vis, in alterum incurras: nam & qui in eo laborant, ut Græ-

ca verba totidem penè latinis reddant, quod fideles Interpretes haberi volunt, ineptè faciunt, atque in illa ipsa nimis attenuata diligentia grauitèr peccant: quoniam quidem res ipsa primùm sit obscurior, quod cum Interpretis officio pugnat: deinde latinæ orationis dignitate cultuque destituta fordescit: & qui horum in verbis referendis Religionem improbant, putidamque appellant, libertatem ipsi quandam & licentiam magis amant: his plerumque contingit, vt, dum ad ornamenta toto animo intendunt, ab ipsa sententia longius aberrant. summum artificium, summamq; possidet prudentiam, si quis inter duas difficultates constitutus quasi medius inter duas Syrtes ita nauigat, vt naufragium non faciat, quod ætate nostra cum ex transalpinis hominibus multis ex nostris etiam nō pauci tentauerunt, tamen cum omnes excussi, vix vnum aut alterū ex vniuersa multitudine reperio, qui perfecti munus interpretis expleuerit. Atque ego videbam fore, vt in illam ipsam peccantium Interpretum turbam cōiicerer, & communem esse causam confiteor: sed mea tamen hoc probabilius est, quod alij se ad id, quod in hoc genere perfectum est, peruenisse sunt arbitrati. ego quā à perfecto longè distem, ipsemet intelligo, vt mihi saltem incorrupta fuerit idæa, alijs nō solum perficiendi ratio defuerit, verū etiam iudicandi. Sed quia fieri potest, vt quemadmodum alij falluntur in eo, quia sua scripta nimis indulgenter probant, ego contrā fortasse fallar in eo, quia mea seuerè nimis imbrobem. expecto quid tu sentias, Moruilleri sapientissime, vt siue inter me & alios Interpretes aliquid interesse duxeris, siue me quoque in eodem, quod aiunt, hædere luto iudicaueris. ego quidquid statueris, ad tuam sententiam meum de me ipso iudicium in vtramque partem accommo-

dem.

dem. Equidem probari à te, atque etiam laudari mea scripta velim, & qui minimè soleo esse ambitiosus, tamen igniculis quibusdam cupiditatis incendor, ut meum nomen in tuo ore versetur: non enim à quouis homine laudari optabile est, turpe etiam à quibusdam. Me quidem non tam ipsa laus, quàm laudantis autoritas afficit. quare cum tu sis, de quo duo Reges. at quales Reges? omnium qui in Gallia regnauerint maximi, pater & filius, optimè senserint, quorum alter legationem tibi ad Venetam Remp. detulit, alter eundem honorem postea confirmavit: cumque in ipsa legatione publicam personam omni re, loco, tempore ita sustineas ac tuearis, ut summam in te gravitatem omnes laudent, nec tamen humanitatem quisquam desideret, magni refert ad ingenij mei commendationem, quid tu vir primarius, & omni laude circumfluens, de hac mea tenui vigilia sentias. potest obscuram per se lucubrationem tuam testimonium illustrare. quod ego si assequar, ad illa præstantiora, quæ maiorum vigiliarum sunt, quæ scis à me iam esse instituta fiam alacrior, quæ ipsa posteri cum legent (non enim dicam, si legent, quia quoddam summè cupio, summè etiam sperare iucundum est) de tua nō una aut altera virtute, sed sapiētia, quæ omnes virtutes continet, me narrante cognoscēt. & cum cognoverint, ipsi quoque prædicabunt. Venetijs, M. D. L I.

AD HIPPOLYTUM ESTENSEM
Cardinalem.

In librum de Romanis legibus.

Omnes artes atq; omnes res, HIPPOLYTE Princeps, & Cardinalis, non modò augeri, modò

H h ij

minui, nec easdem perpetuò esse, satis inter omnes constat. Patet hoc quidem oculis primùm, deinde etiam mentibus. Oculis notamus euenta: mente, cur quidque eueniat, quòue referenda sit cuiusque rei mutatio, intelligimus. Itaque lapides & metalla, quæ omnium durissima sunt, quæ vis hominum frangere vix potest, hæc tamen conficit & cõsumit vetustas: quidquid enim ex partibus aliquando coijt, & concretũ est, id easdẽ in partes aliquando dilabatur ac dissipetur, necesse est. Habet hoc materia illa vnde res omnes constant, vt formæ mutationem quærat, idque quod sequitur, affecta, migrat in alias naturas quasi quod appetijt, eo nunquam esse contenta videatur. Neque verò hæc naturales tantum ad res conditio pertinet, sed inuenta quoque hominum operaque attingit: mores, consuetudines, loquendi ratio, quam linguam vocamus, leges ipsæ, quas ne quid vnquam ex hominũ memoria deleat, in æs incidimus, omnia demum quæ ab arte naturam imitante fluxerunt, quotidie mutantur ac tolluntur. non modò ab externis causis contra voluntatem nostram, verùm etiam à nobis ipsis, quia tempus ita postulet, sed artes liberales, optimaq; studia, quæ nusquam magis quàm in Italia, honor aluerat atque auxerat, ætas nulla magis afflixit, quàm cùm Romani Imperatores imperij sede in Thraciam translata, Italiam barbaris nationibus deripiendam ac deuastandam reliquerunt. quod nisi superioribus annis Principes, ac Põtifices aliquot, maximè verò Leonis X. egregia propeque diuina liberalitas huic malo subuenisset, quem Laurentij Medices patris sui clarissimi viri exemplo commotũ, etiam veræ landis cupiditas impulit, vt iacẽtes ingenuas artes magnis propositis præmijs excitaret, barbara credo, quod ad literas attinet, magna ex parte nũc esset Italia dignitas

PRAEFATIONES.

gnitas omnis philosophiæ, splendor omnis obso-
 leuisset eloquentiæ. sed neque illæ huius præcla-
 ri operis summam potuit absoluere, creptus mor-
 te, disciplinis liberalibus nimis immatura & interi-
 tum illius tempora sunt eiusmodi consecuta, vt
 quæ paululum iam luxerant honestarum scientia-
 rum studia, ea perpetuis multorum annorum tene-
 bris quasi nox quædam obscurauerit prorsus at-
 que extinxerit: fatalis enim bellorum tempestas
 non exercitationem modò literarum sustulit, verum
 etiam quæ sunt in excolenda virtute positæ laudes,
 eas labefactauit omnes atque peruertit. ac nunc
 quoque cum pacis aliqua spes longo sanè inter-
 uallo affulsisset, misera rursus eodem malo tenta-
 tur Italia, veteresque calamitates aduersus bonis
 artibus nescio quis Genius inuehit. Nunc te, Hip-
 polyte Cardinalis, cui summam iuuandi generis
 humani voluntatem Deus tribuit, eximiam ad lau-
 dem vocat occasio. suscipe desertum pene ab om-
 nibus literarum patrocinium. collige tu quæ alij
 dissipant omnium laudandarum doctrinarum studia,
 & restitue nobis illa, quæ vel hominum improbitas,
 vel vt aliò culpa deriuetur, fortunæ vis eripuit.
 Hæc est actio digna Cardinali, digna principe, Hip-
 polito verò & Cardinali, & Principe dignissima.
 Vidimus tuam præteritam vitam. ab ea nihil hu-
 mile, nihil obscurum, nihil vulgare, ampla omnia,
 præclara, inusitati exempli, noui generis expe-
 ctantur. quæ tu ne à teipso dissentias, nunc quidē
 magna ex parte præstabis, atque adeò iam præ-
 stas bonis viris & eruditis beneficentia subleuan-
 dis quorum ex ingeniis non dubito, quin quotidie
 aliquid efflorescere tuo beneficio videas: quod
 quia præclarum est, exemplum alij sequentur. scri-
 bent omnes quod quisque poterit, ille ætæ gloria, &
 commodorum spe compulsi, nam vt coniecturam

de me ipso faciam, quem esse nihil in literis fateor, sed vt aliquid tamen essem, laboraui. Ego ol' m (decennium, opinor abiit, eoq̃ue amplius) authoribus duobus eximijs viris, Petro Bembo Cardinali & Bernardino Maffeo, qui posteo dignitatem eādem magnis in Ecclesiam meritis est consecutus. dederam me ad res Romanas illas veteres obseruandas, & ex omnibus antiquorum monumentis omni studio colligēdas, vt cū illam Remp. qua nulla fuit, nec erit vnquam illustrior, vniuersam animo ac scientia comprehendissem, latinis eam literis explicarem, egregiumq̃ue benè ac laudabiliter institutæ ciuitatis exemplum meis, quatenus quidem ipse possem, scriptis expressum, posteris relinquerem. Res erat præclara, mēque delectabat vehementer, & afficiebat ipsa tractatio. Itaque meam omnem industriam, omnem curam, omnes denique in hoc studio cogitationes fixeram ac locāram. Sed accidit in quo meo fato, vt horum vtrumque, Bembum primò iam senem, cuius in beneuolentia ornamēti mihi erat plurimum, deinde Maffeam non ætate minus, quā virtute florentem, in quo mei spes otij sita omnis erat, a quo pendebam totus, importuna morte creptum amiserim. destitutus eo præsidio, quo meæ fortunæ nitebantur vno, fractus animo, ac delibitatus, institutum Antiquitatum Romanarum opus omiseram, & ad alia me conuerteram. Postea verò quā honorifica in primis conditione delata, magno sum a te tuo beneficio in tuorum familiarium ordinem inuitatus, quod ego summæ felicitatis loco duxi: erectus mente atque animo, rursus quod abieceram, suscepi, onusq̃ue tantum, quantum priuatis opibus perferri vix, aut ne vix quidem potest, te vno fretus egregiè sustineo. Et vt ex parte totum iudicare posses. de decem, quos exorsus sum, libris hunc

de legibus potissimum, quem ad te mitterem, delegi, non quod ita postularet ordo, (sextum enim in Antiquitatum volumine locū obtinet) sed quod cum omnium librorum materies non modò coacta, iam in vnum à me esset vniuersa. verum etiam satis diligenter in partes distributa, casu accidit, ut hic minus quam ceteri rudis, minus esset impolitus. Præterea feci libenter, tuis actionibus admonitus: leges enim hic liber complectitur. Porro leges nihil aliud quàm rationem, nihil præter ordinem docent. Ratio autem & ordo, si vsquam, in tuis moribus elucet. Quippe nihil agis moderatum, nihil non æquabile, nihil quod non cum ea, quam sustines, persona, id est cum Religione Christiana, ac sedis Apostolicæ dignitate consentiat. Quare cum omnia mea tua sunt, quandoquidem ego me tibi quidquid sum, & quantus esse possum, totum addixi: tum verò hic de legibus Romanis liber, verè tibi debetur, tibi què est à me iure optimo scriptus. quo in libro benè positam à nobis operam si duxeris, de cæteris quin idè sentias, haud equidem verebor, pergo enim studio pari, voluntate etiam, ut mihi videor, acriore. vnum modò exoptandum est, ut quando nos ab hoc studio nulla utilitas, nulla voluptas, ne valetudinis quidem satis imbecillæ ratio potest auellere, nostris laboribus tua benevolentia quasi propitium numen adsit: sic enim fiet, ne qua prorsus in difficultate, ne quo vnquam in scopulo nostra hæreat industria, & in eum, quo spectat animus, portum secundo cursu, tuæ benignitatis aura prosequente, facile peruehemur. Venetijs. 1557.

IN EDITIONE KALEN-
daryj Romani.

Factum est à me sanè libenter, ut eum edendi es-
Hh üij

sent Romani Fasti è lapidibus Capitolinis descri-
 pti, adiungerem ad eos Kalendarium, ex quo ra-
 tio dierum pro ea, quæ Romæ olim fuit, consue-
 tudine, tota patet. atque in hanc me voluntatem,
 vel cupiditatem potius primùm ea, quàm & mea
 sponte, & patris exemplo semper spectavi, publi-
 ca literarum vtilitas, deinde etiam Caroli Sigonij,
 viri optimi & ab omni prorsus iniqui animi labe
 puri singularis doctrina deduxit: putavi enim id
 quod res est, futurum, vt ad Kalendarium ex Fa-
 storum societate commendationis tantum acce-
 deret, quantum ad ipsos Fastos è Sigonij studio
 ingenioque esse adiunctum, qui diligenter addita-
 menta ipsius, & in ea Commentarium, qui pro-
 pediem edetur, plenissimum legerit, facile cogno-
 scet, non enim illa supplementa, quæ in lapidibus
 illis, vnde Fastos habemus, desiderantur, ex Liuijo,
 aut Dionysio, aut ex duabus tribusve præterea li-
 bris, quos etiam leuiter eruditi homines in mani-
 bus habent, colliguntur. non est id, vt rudes anti-
 quitatis homines existimant, iocularè quiddam.
 Opera hæc quidem esset, non industria, & operæ
 quis laudem tribuit, cùm in tempore duntaxat po-
 sita sit? industria verò non ab ingenio, non ab in-
 tentione quadam mentis abest, itaque iurè lauda-
 tur. quòd si satis esset historiam semel aut iterum
 legendo percurrere, nemo esset, cui Romanarum
 rerum notitiam assiduo biennij triennijque stu-
 dio comprehendere vniuersam non liceret, in
 qua tamen ego iam per decennium desudo & quo
 diligentius ea ipsa, quæ legi sæpiissimè, cogitatio-
 ne retracto, cò certius, quantum in hoc genere sit
 difficultatis, intelligo. Itaque opto, vt quæ alij col-
 legerunt, omnes edant statim, & mihi hanc lau-
 dem præripere conentur: video enim fuisse non-
 nullos, qui meis scriptis ad huius scientiæ studium
 ali-

aliquot abhinc annis excitati, & indicibus eorum librorum, de quibus edendis cogitare me, iam diu polliceor, animaduertis, quasi quodam lumine ad ineundam studiorum viam prolato, ambitione præcipientes, dum anteire nobis volunt, in maximos maximeque pudendos errores inciderunt, quorum alios alij peritiores, nulla facta mora, alios fortasse nos, non illos quidem nominatim, significatione tamen satis aperta, ne omnino debita laude fraudentur, aliquando refellemus. Redeo ad Sigonium. Ille verò cum inspectis antiquis libris, lapidibus, nummis, nomina magistratuum vetustate vel amissa prorsus inuenit, vel mutula perfecit, cum Fastorum patrem alienum in locum translatam in suam sedem retulit: cum censuras, cum triumphos addidit, & trunco quasi corpori sua membra restituit. nihil potuit difficilius, nihil in quo maiorem à bonis bonarumque literarum studiosis hominibus inire gratiam posset: hoc enim libro, hoc inquam quem nos edimus, (nam inchoata quis perfectis anteponat?) qui res Romanas curant, horis ferè singulis vtantur necesse est. Itaque cum qui literis à me poscebant superioribus mensibus amici homines aliquot ex Hispania, plures ex Gallia & Germania, hoc ascribebam omnes cum Caroli Sigonij supplementis, quorum à me voluntati satisfactum esse vehementer gaudeo, eoque magis, quod adiunxi, quod fortasse non expectabant, non poscebant certè, Kalendarium Romanum, vtile illud quidem dierum causa, quorum in eo genera distinguuntur, sed vtilius ob id aliquanto, quo ad comitia, iudicia, senatum, Romana denique omnia, qui coniectura ingenioque valebunt, multam inde scientiam deriuabunt.

AD HIERONIMVM FALETVM

*Herculis Ferrariensium Principis, apud**Venetam Remp. Oratorem,**in ipsius poemata.*

Magna laus est eorum, Hieronyme Falere, qui non ad vulgarem humilemque artem, sed ad nobilem aliquam liberalemque doctrinam suam studia cōtulerunt: maxima verò, si quis eam philosophiæ partem, quæ Poësis appellatur, ita est complexus: itaque hæret in ea cognoscenda, ut auelli nulla prorsus ratione possit. Itaque veteres illos, quibus optimi ac summi Dei vocem audire, eiusque sermone frui sæpè licuit, homines sapientissimos atque sanctissimos poëticæ facultatis admodum studiosos fuisse constat, suasque cogitationes non eo quo quilibet vteretur sermone, sed versibus exponere voluisse quorum extant nonnulla sanè præclara, quæ cum legimus, afficimur, & quasi diuina quadam vi abrepti extollitur haud paulò altius, quam qui rerum humanarum in studio versantur. Habet igitur ars poëtica dignitatem, quandoquidem in ea latet areana philosophiæ, quæ profanis oculis non patent, ea rudes animo excolit. ea nos ab rerum humilium studio deducit: ad egregios mores, ad veram Religionem, ad excellentem magnarum rerum cupiditatem vocat. Habet eadem suauitatem, quia vocibus aptè constructa oratio miram infundit auribus animisque iucunditatem. Et, ut vno verbo comprehendam, poësis numerus est: numerus porrò nihil aliud, quam ordò: ordinis autem principium à Deo fluxit. Diuini sunt igitur homines poëtae, nec vllò non honorum genere docorandi. Poëtas autem definitio, non quicumque Versus faciunt, qui molesta & odiosa garrulitate sæpè nobis obsterpuit, sed eos, quorum in vita non minus quam in scriptis clucet

elucet ordo, à quibus colitur humanitas, & beneficentia nō modò laudatur, verū etiam pro facultatibus exercetur. hæc enim sunt sacra illa mysteria, quæ poësis fabulorum specie ita velat, ut ea tamen Vatum excellentium, hoc est bonorum virorum mentes intelligant. Quæ verò his virtutibus aduersantur vitia, hæc sunt illa monstra, inimica naturæ, quæ poëticis figmentis ostenduntur, sus Erymanthus, leo Nemeæus, hydra Lernæa, gygantes, & harpyæ, quæ quæ alia traduntur, perdendis hominibus, aut frugibus nata. Neque verò tu, Falete doctissime, tantam animi præstantiā possideres, non esses tam ad omnem virtutem, ad omnē laudem propensus, non tam in moribus elegans, in consuetudine comis, atque etiam pro tuarum copiarum ratione beneficus ac liberalis, nisi magistratam ab incunte ætate habuisses poëticam artē, quæ te suis præceptis erudit atq; informauit, nihil ut ageres, quod ab honesto discederet, nihil ut in omni vitæ præter decus, & antiqua maiorū tuorum, hominū clarissimorum instituta, cogitares. cuius tanti beneficii non est apud immemorem gratia collocata. habes enim poësim in delicijs, eam amas, eam ornas: cum quæ Herculis, Ferrariensium Principis post hominū memoriā maximi personam sustineas, id quæ tanto splendore, ac tanta, quanta nemo vnquam antea dignitate, summis tamen magnarum rerum occupacionibus distractus. scribis sæpè Versus Calliope dictante, & à grauissimis curis tanquā in amœssimos Musarum hortos animi causa diuertis. Superioribus quidem diebus, cum egregium illum Arsenagoræ veteris philosophi librū de altera hominum vita Græcè scriptū, Italicum in sermonē conuertisses, atq; ego te quod viatores difficili cōfecto itinere cōsueuerunt, aliquot dierum quietē velle capere existimarem, inueni te poema tuum de bello

Sicambrico nōnullis abhinc annis compositum ita tractantem accuratè, vt adderes non pauca, quædam detraheres, multa corrigeres: quæ cū legerem, admiratus elegantiam verborū, splendoremque sententiarum, hortatus sum vt ederes, & eò magis, quòd reliqua tua poemata, non modò iam typis impressa, verū etiam scripta, per manus, perque ora doctorum virorum eximia tua cum laude volitarent. quæ in re non modò meo, verū etiā studiosorum omnium nomine tibi gratias habeo, habeoque, dum viuam, immortales, quòd meis hortatibus ac præcibus tribuisti tantum, vt te mihi totum remitteres, tuorumque poematum ius omne tuum, omnemque planè potestatem ad me liberalissimè transferres. quod cū impetrassem, exceptus sum illicò ea cura, Principi ne alicui viro, quod ferè solet, an amico homini ac familiari, an verò tibi ipsi potius ingenij tui fetus essent dicandi: tibi quidem tua deberi videbantur, sed ab huiusmodi consilio tua mihi multis in rebus perspecta modestia deterrebat. Rursus cū intelligerè omnes ferè libros, qui typis diuulgantur, vel ijs dicari solere, quorum authoritas, aut quorum opes vtilitatem aliquando aliquam ei, qui mitteret: parere posset, vel ijs quos pro magnis eorum beneficijs aliquo munere remunerari æquum esset, vel ijs denique, cum quibus minimè vulgaris intercederet amicitia: hæc, Falete humanissime, cū omnia cōcurrerent, victus sum, tuaque ad te ipsum scripta mittere constitui: nam etsi Princeps tu quidem fortunā non es, summis tamen Principibus tua te virtus ita commendauit, charumque reddit, vt eorum opibus equè ac tuis, eos, quos diligis, beare possis. sed omitto reliquos. Hercules verò Ferrarariensiu, Princeps, immortalitate dignissimus, cui te totum vni addixisti, cuius esse vix quidquid in omni vita

præ-

præstare potes, is quo te numero habeat, facile declarauit, cum post multas legationes ad Sarmatarâ Regem, ad Imperatorem, ad Pontificē, oratoris apud Venetâ Remp: munus honorificentissimū tibi cōmisit. Quapropter quod ad hanc partem attinet, parui refert, utrū Principis nomine liber aliquis inscribatur, an verè eius, cuius apud Principes auctoritas ea sit, vt prodesse quibus velit, non mediocriter possit. De tuis autem erga me officijs quid agā pluribus? quæ cum & hac mea satis diuturna oculorū valetudine multa sint & maxima, tum verò illud excellit, quid inuenire domū meam quàm sēpissimè, animūque meum tristibus curis affectū tuo aspectu ac sermone recreare solitus es. Amicitia verò si spectanda fuit, neminē tibi debeo anteferre: cōiunxit enim nos non casus, vt multos, nō vulgare aliquod studiū, nō ambitio, non utilitas, sed ipsa quæ omnes res nobilitate vincit, virtus, & artium liberaliū societas, quarū vterq; nostrū incredibile studio tenetur. Mitto igitur ad te, quando ita ratio postulat, tua poemata, nō vt tibi de me optimè merito quasi gratiam referam de tuo, sed vt habeat à me nostra ætas, atque adeò posteritas ipsa primum testimoniū beneuolentiæ atque obseruantiz in te meæ, deinde beneficiū, quod tua scripta cum leget fatebitur esse maximū. Interea peto à te, vt in illo maiorum vigiliarū opere de Fisco, cui nondū extremum imposuisti, exorari te sinas, id est, vt absoluas atq; perpolias: magnum enim inde fructū capient omnes Iurisconsulti, cum te difficiles admodū reconditæ materiæ noscos ingenio soluentē, & quæstiones illas implicatas atq; inuolutas explicantē, exquisitoque quodā ordine tractantē intuebuntur. Neq; verò tua mihi est occupatio minus nota, cum & negocia tractes Principis eximij, & ob tuam virtutē nobiles viri non modo quotidie, verū om-

nibus penè horis officij honorisq̃ue causa ad te a-
deant : sed rursus eum te esse noui , qui quod ti-
bi occupationes eripiant, id ingenij præstantia
consequaris. Consule igitur gloriæ tuæ , consule
studiosis omnibus antiquarum uouarumq̃ue le-
gum effice, vt quantum in poëtica facultate, quan-
tum eloquentia polles. tantum in iure ciuili , ma-
ximeq̃ue in ea parte , quæ obscuritatis habet plu-
rimum, valere te tua scripta significant. Meam ve-
rò hanc, quam profectò in hac epistola vides elu-
cere, voluntatem , animiq̃ue singularem ad te a-
mandum propensionem amplectere. Atque ita sta-
tue, si tu mihi. quòd, video, præclarè facis, in amo-
re respondèbis, par amicorum neque nostra, neq;
veterum memoria coniunctius vllum fuisse : idq̃ue
quanti à me fiat, dabo operam, quantum in me erit,
quotidie certius vt intelligas.

*AD ISABELLAM VILLAMA-
rianam Salernitani Principis
coniugem.*

*IN SCIPIONIS CAPICII
poemata.*

Ex omnibus rebus humanis cùm nihil sit literis
doctrinaq̃ue præstantius, sequitur, vt literato Prin-
cipe laudabilius nihil esse videatur : non enim si
quis humili fortuna scientijs animum excoluerit,
quamuis omnium virtutũ intelligentia sit ornatus,
æquè tamen eas virtutes exercere poterit, vt sum-
mo loco natus. Omnium est scire, non omnium ta-
men agere. Non cadit in quemuis administratio iu-
stitiæ, non liberalitatis esse oportet, quibus impe-
res, vt iustitiã colere possis, esse, quod des, vt libe-
ralitatem. Et quoniam ad hæc primum à natura
formamur & fingimur, vt quæ laudabilia sunt, no-
stra

stra sponte diligamus. Deinde præceptis institui-
mur, vt voluntatem ratio confirmet: vtrumque si
quis habet, verissimis laudibus ornatur, eò magis
si is est, cui tertium etiam illud contigerit, vt for-
tunæ commodis abundet: nam qui virtutem non vt
primum bonum, sed vt alterius boni causam qua-
rit, vt diuitiarum, vt honorum: ei virtus, quæ perfe-
cta non est, quia quæritur ad aliud, perfectam lau-
dē afferre non potest. Perfecta verò virtus est, quæ
se ipsa contenta nihil appetit, quod extrà sit. Hanc
si quis est qui sequatur, qui vnā diligit, qui ipsam
propter ipsam, non propter aliud expetendam du-
cat: hic est, quem dii præter cæteros diligere pu-
tantur, cui quidem eam mentem dederint, vt præ-
ter cæteros saperet. Tua hæc est, Isabella præstan-
tissima, tua inquam hæc maximè laus est: cum enim
tibi aut ad opes, aut ad dignitatem nihil ferè pos-
sit accedere: quarū rerum cupiditate adducti, ma-
gnarum artium in studijs plerique vigilarunt ipsa,
nihil huiusmodi spectans, virtutis amore capta,
cuius pulchritudinem animo cerneret, effecisti,
studio tu quidem, sed ingenio magis, vt, cum esses
omnium nobilissima, omniumque pulcherrima,
(quorum alterum maiorem tuorum, maximeque
viri tui, Principis omni laude cumulati, magnis re-
bus testata virtus, alterum benignissima tibi natu-
ra dedit) eadem & sis, & habearis omnium doctis-
sima. hinc illa ad te colendam singularis omnium
propensio, hinc multorum poetarum, quibus gra-
uissima Regum bella magni operis argumentum
suppeditare, poterant, ad te canendam traducta in-
genia: hinc Capicius ille tuus, tuarum laudum lau-
datissimus præco, qui te admiratur vnā, qui ob-
seruant, qui cum de te multa, & vera prædicauit, ita
concludit, vnā habere, quæ optabilia sint: omnia.
Itaque me quidem eodem studio inflammavit,

nihil vnquam vt ardentius optarim quàm ex tuis vnus esse. quod quò facilius impetrarem, feci, ipso permittente, atque etiam iubente Capicio, vt eius libros, de principijs rerum duos, de Vate maximo tres meæ in te summæ obseruantia testes emitterem. diuinum carmen est, multis luminibus in genij, multa arte distinctum. equidem nihil legi in hoc genere perfectius, vnde ne Lucretius quidem pluris apud me sit, quo cum antea propter sermonis elegantiam delectarer, vtererque multum, cœpit mihi iam minus esse familiaris, postea quàm Capicium legi. Hoc opus, & quia scriptum est à tuo studiosissimo, & qui à versibus te dignus, id est, luculentissimis, non dubito, quin à me missum auidè accipias, sic inquam, vt de isto me munere ames plurimum.

AD TORQUATVM BEM-
bvm Petri filium.

IN VIRGILIVM.

Quod ego de poetica facultate sentio, idem tibi, Torquate Bembæ qui res præclaras ingenio studioque consecutus es, benè iam esse cognitum ac persuasum facile puto, non esse iam inter ea quæ minimi ducuntur: non vulgarem, non leuem, summum esse quiddam, ac planè diuinum, quique suas ad eam cogitationes conferant, etiamsi, quod volunt, non assequantur, probandos tamen esse, quia scilicet ad maxima contendant: qui verò in ea ita versentur, vt excellent, colendos nobis esse vehementer, omnique omniū laudū genere cohonestandos. Ac miror equidè fuisse, hodieque esse nonnullos, qui rem hæc pulcherimā, ac deorum nobis munere concessam, parui pendant, atque etiam, si dijs placet, in sermonibus vituperent. Quid, inquiunt, est poetica?

rica? fabulas continet: fabulis autem quid inanius? Ridicule, qui ex ipsorum ingenijs cæterorum ingenia metiantur, quæque ipsis obscura sunt, ea reliqua videre non putent. Ego contra ita soleo disputare (utinam Torquate te præsentem, ac tui similibus, nihil enim tam optandum, quam habere iudicem in controuersijs, qui causam, qua de agitur, quæque propter aliquam difficultatem in dubium vocatur, optimè calleat) sed ego contra, cum in hos incidi, ita soleo disputare: Estne aliquid hominum generi vtilius, aut omnino philosophia præstantius? negare coguntur, si negent, eos ratio refellet, & veritas ipsa: quæ cum pugnat, facilè vincit. vna enim est philosophia, quæ vitia nostris ex animis euellat, vna, quæ iaserat virtutes, humana omnia multis obstructa difficultatibus aperit: diuina nō illa quidē prorsus, sed me magna tamen ex parte patefacit. atque hanc, quæ tantas res præstat, siue artem, siue scientiam, ne communis esset omnibus, vulgique tractatione impurisque mentibus contaminata sordesceret, obscuris fabularum involueris, quasi aliquid sacrosanctum velauit & custoduit antiquitas. Fabulas porro ipsas non eo, quo vulgus utebatur, communi, & soluto, sed exquisito, & numeris astricto orationis genere prisci illi summa homines sapientia præditi, prodiderunt. Placebat hoc illis, primum vt rei dignitatem, si posset, & quatenus posset, verborum augeret elegantia: lectis enim admodumque puris è vocibus efficitur versus nihil hauritur de læce: deinde quia cum philosophiam tractarent, maiore nescio qua suauitate ex illo contentu, quem numerosa vocum in versibus compositio gignit, aures animosque perfundi pulchrum putabant. quæ cum ita sint, neque fabulas, quæ philosophiam continent, neque versus, quibus fabulæ ipsæ continer-

tur, iurè quisquam reprehenderit. His ego ad coar-
 guendam istorum incientiam, alijsque præterea
 vitor argumentis Addo exempla, eaque Italorum,
 & eorum hominum, qui nostra patrumque memo-
 ria floruerunt. Pontanos, Sannazarios, Fracasto-
 rios (omitto alios, sunt enim multi) nonne musa-
 rum in primis consuetudo delectauit? propius ac-
 cedo. Pater tuus, Torquate, Petrus Bembus quem
 orbis terrarum cantat, nec iniuria vix enim, quan-
 tus ei vitæ cursus fuit, in virtute totus: is cum alias
 coluit philosophiæ partes, tum verò poeticam ar-
 tem amauit amore quodam ardentissimo, eiusque
 studium à prima pueritia complexus, nunquam ne
 in extrema quidem senectute dimisit. Scripsit au-
 tem versus omni ætate multos, & scripsit om-
 nium elegantissimè, sic, vt ei Apollo dictasse vi-
 deatur. Itaque rectè fecit, optimoque sanè consilio
 pater meus, qui latinorum poetarum principem
 Virgilium eius nomini, quem optimum poetam
 nouerat, inscriptum emisit. Rectè item ego, qui,
 patris mei exemplum secutus, tibi, & tanti viri fi-
 lio, multis virtutibus ornato, & facultatis poeticæ
 studiosissimo ac peritissimo, eundem poetam quasi
 munus Bembæ familiæ debitum, dicauerim: nam
 quemadmodum parentes nostri alterum tum ser-
 monibus, tum scriptis ornabat, vt, quantum inter
 se amarent, æqui & iniqui cognoscerent: item ego
 cupio, & conabor, quantum in me erit (an præstare
 possim, nescio, sed conabor certè vt ex meis scrip-
 tis nostram amicitiam, meamque in te summan
 obseruantiam etiam ipsa posteritas intelligat: non
 enim, cum hanc meam multis abhinc annis ad te a-
 mandum & colendum voluntatem contuli, id so-
 lum spectauit, vt quasi hæreditatem adirem amici-
 tiæ paternæ, tamen si hoc ipsum quoque me mouit,
 si uti mouere debuit, sane plurimum, sed tua qua-
 dam

dā propria secutus sum, tuos inquam mores, tua studia, tuas virtutes vidi primum: deinde ex iudicio fluxit amor: & quo mea sponte propendēbam, ratio impulit, noui te adolescentem, noui iuuenem, & Patauij & Venetijs sanctissimē viuētem, & praeclara illa cum doctissimis viris philosophiae studia tractantem. in quibus cum iam, tuo quidem aliquid, aliorum autem iudicio multum profecisses: Romam te, in eam urbem contulisti, quam pater tuus theatrum per annos multos habuit suarum virtutum celeberrimum, ibi nunc tu quoque spectaris, & probaris: ibi plausum fers à bene intelligentibus, beneque sentientibus viris: ibi denique vera illa Petri Bembi cernitur, & agnoscitur in te filio non minus animi quam corporis, effigies: & ut principia se dant, futurum omnes existimant, ut summi tibi in Ecclesia Petri honores, ac praefecturae deferantur: deberi quidem iam nemo est, qui non intelligat. Quare laetor equidem, ac fruor iam nunc pro meo erga te studio, quasi praesentibus honoribus tuis, & percipio gaudia, quanta potest animus meus capere maxima, tuae futurae dignitatis. Perge modo, ut coepisti, in tuis perennibus studiis, & animum tuum pulcherrimis, teque dignis cogitationibus exerce. Vide ea viā qua pater tuus iuit, extant vestigia, istae euntibus rectissimus est ad gloriam cursus, offensio nulla, nullus error. quod fecisti, laudamus: sunt enim magni, vereque laudandi processus in virtute tui. quod reliquum est, quia te summum illud ad decus, quod excellentibus ingenijs propositum est, tanquam ad metam peruenire cupimus: & quod cupimus, id in te ipsum positum videmus: fauimus animis, prosequimur studiis, vocibus cohortamur. Atque ego quidem huiusce animi mei non obscurum, ut opinor, argumentum, hunc librum, qui me tacente apud

omnes gentes loquetur, tibi inscriptum, ad te mitto. Volo æternum extare monumentum, vnde homines, quid de te senserim, quid iudicauerim, intelligant. Volo, habes ipse munus à me, vnde, quid tua causa velim, conicias & maiora, cum ornamento tui maior aliqua facultas existet, officia, studiaque expectes. Venetijs. M. D. LV.

*Ad PAVLVM RHAMNVS-
sum Ioannis Baptiste filium,*

*IN CAESARIS COM-
mentarios.*

Qui magistram vitæ dixit esse historiam, ne ille Paule Rhamnusi, & dixisse vere, & præclare sensisse mihi videri solet: facile enim vnus homo, quid multis hominibus euenerit, cum intelligit, eruditur, atque ipse sibi normam componit actionum suarum, vitæque totius inter omnes errores, omniaque pericula ad veritatem, ac salutem dirigendæ. nec aliud est nostra prudentia, quam euentorum observatio, rerumque præsentium ac futurarum ex præteritis tanquam ex fonte scientia deriuata. quod ex vniuerso literarum genere vel sola, vel certe maximè præstat historia, præsertim si quis eam ita tractet, vt euenta dum notat, animum referat ad causas, in easque attente inspiciat, & rationem quærat, cur hoc factum, illud omisum, cur ex illo calamitates, ex hoc oprata contigerint. Atque hoc primum est de historię fructu, sequitur dignitas. Res gestæ narrantur inter summos Reges, potentissimas ciuitates, bellicosissimas nationes. Causæ porro bellorum sunt, quæ sunt humanarum rerum maximæ, imperium, salus, gloria: quæ ponuntur in armis omnia, & à consilio ducum, à

virtute:

virtute militum, ab ipsa fortuna pendent. Neque vero dignitatem quidem habet ac fructum voluptatem autem historia desiderat: nam, si voluptas est, quam magnarum variarumque rerum aspectus animis nostris infundit: nulla pulchrior species, nulla gravior, nulla prorsus historia iucundior. Vides, ut in tabula picta, aduersa ducum excellentium stratagemata, artes, insidias, spem potiundi, metum amittendi, caesos exercitus, vrbes captas, imperia deleta: ago, fortuna commutata, cadere insultantem, victum exurgere: eodem penè momento læticiam pelli mœrore succedente, mœroremque lætitia. Hæc dum legimus, haurit animus voluptatem incredibilem, aliturque pabulo suauissimo, nec satiatur, donec ad exitum peruenierit. Cyrus ille, persarum Rex, qui Orientem subegit, Pyrrhus Epirota, castrametandi laude præter cæteros insignis, & duo illi barbarorum omnium clarissimi, Alexander Macedo, & Hannibal, præterea de Græcis Themistocles, Agefilæus, Epaminondas, quo modo, cum eorum facta commemorantur, animos nostros afficiunt? expectatione suspendunt, pascunt gaudio, metu macerant. Verum hæc maximè Romana patent in historia, quæ vel diuturnitate, aut magnitudine bellorum, vel varietate fortunæ vberissimam exemplorum in omni genere copiam suppeditat. Romana porro viri præstantes multi cum literarum monumentis tradiderint, quorum ingenijs, quæ cuique merces gloriæ pro cuiusque facultate debebatur, ea posteritatis iudicio persoluta: eminet inter omnes, mea sententia, (nec vero secus antiquitas sensit) primumque sibi dignitatis gradum C. Cæsar iure vindicat: nam, & vixit qua plurimum ætate Romæ floruit eloquentia, & coluit ipse eloquentiam præter cæteros: rebus vero gerendis non interfuit modo, verum etiã

præfuit quo factum, vt vsum quoque, qui valet in scribenda historia multum, cum doctrina coniuxerit. extant bono quodam literarum fato præclari illius de bellis ipso duce gestis. Commentarij, qui se non solum omnibus omnium historijs æquare verum, vt omnes fatentur, anteferre etiam videntur Breuitatem scis in oratione magnam esse laudem, cum eo tamen, si videtur obscuritas: facile enim, dum illam sequimur, in hanc incidimus. quod in Thucydide vitium Cicero notauit, cum esset alioqui scriptor egregius. At vero C. Cæsar, cum breuitatem maximè omnium adamauerit, ita tamen pressus est, vt eodem nihil fieri possit illustrius. Propriè loquitur, & significanter: ornamentorum tantum habet quantum in exponenda re decet: nam elaboratam studiosius orationē, nimiaque excultam elegantiâ prudentium aures non modo in Commentarijs, verum in historia quoque respuunt. Hic tibi est, Rhamnusi optime, mihi que multis nominibus clarissime, in manibus habendus, tractandus assiduè, obseruandus, ediscendus, vt cū penitus, fieri potest, aut certe quantum potest, imitatione exprimas. nam, cum tibi Veneta Respub. bellum illud memorabile, omniumque difficillimum, quod Henrico Dandulo Duce aduersus Byzantios gestum est, latina oratione tradiderit explicandum, magnisque etiam tuam industriam præmijs honestandam decreto publico censuerit: debes eniti vehementer, ac omnes ingenij tui nervos contendere, ne quis tanto imparcem oneriuisse vnquam puter. Atque ego quidem, qui te fero id oculis, qui tuæ gloriæ faueo, cum in ipsam rem intueor, grauem sanè, admodumque difficilem, paululum commoveor: rursus cum ad ingenium tuum, ad industriam, ad illos animi tui præclaros ad laudem impetus mentem & cogitationem refero, facile

cile confirmor, & huiusce tibi commissi muneris
eum, quem cupio, id est plane gloriosum exitum
expecto. Verum, ne sint in te ipso, quæ sunt, & sic
hæc, quæ tibi iucunda via est, quantumvis lubrica,
incerta, impedita: an tu potes labi, potes errare, po-
tes usquam offendere, ducem secutus patrem tuum,
Ioannem Baptistam Rhamnusium, spectatæ sapien-
tiæ virum, consiliorum omnium, summi X. virum
Collegij participem, cuius elucet in vrbe nostra
virtutes eximias, nomen autem, æternis consignatum
atq; impressum ingenij monumentis, per orbem
terrarum fama dissipauit. Is te sua doctrina instruet,
consilio monebit, prudentia reget. at quo studio?
quo scilicet pater filium, & quo talis pater talem filium
debet. nec sanè video, quem deceret magis, aut
in quem hæc aptius, quam in te, provincia conue-
niret: nam, cum eas res, quæ tibi sunt latinis li-
teris tractandæ, magna ex parte liber, vt audio, con-
tineat Gallica scriptus vetere lingua, tum ipsa
perobscura, tum multis præterea diuersarum lin-
guarum vocabulis permixta, atque confusa: cum
porro librum pater tuus & vnicum habeat, & vnus
ipse (de nostris quidem hominibus) optime omnium
intelligat: sapientissimè, vt in omni re semper, ita
proximis mensibus decretum à X. viris est, vt hæc
tibi potissimum. Venetæ pars historiæ mandaretur,
cuius haurire scientiam non aliunde, quam ex tuis
ædibus, licebat. Ego quidem, & si intelligo, qui sis,
quam te delectet verus honor, quam tua sponte
incumbas ad decus, tamen hortor te, sensus huc
omnes tuos cogitationesque conuertas, excites
ipse te, consideres etiam atque etiam, quid susce-
peris, à quibus commissum, qua tua etate, qua om-
nium expectatione. Veneram scribis historiam,
nec vniuersam, sed quod in ea maximè putatur
excellere: scribis Principum Reip. decreto: scribis

adolescens, qua ætate magnas res aggressos vel
 insignis admodum manet gloria, vel temeritatis
 nota sempiternæ. Quibus ex rebus, & quod ante
 studiorum tuorum præstantes fructus edidisti, &
 quod patris tui. virtus tua virtus putatur, nec ti-
 bi sunt petenda extrinsecus quæ domi tuæ nas-
 cuntur: orta est inter homines opinio, historiam
 te nobis daturum egregiam, in qua Venetæ vrbis
 ita narres præclara facinora, vt aliena cum laude
 tui nominis immortalitatem coniungas. quod ita
 futurum, mihi persuasum est, si te ad legendos affi-
 due Cæsaris Commentarios contuleris, eorumque
 ad imitationem, & quasi imaginem totum effinxeris:
 hoc enim in genere nihil habent perfectius latinæ
 literæ, & eos, quo tibi essent tui iuris quodam-
 modo facti cariiores aliquanto, cum hoc tempore
 nostris ex ædibus haud paulo, quam antea emenda-
 tiores exirēt: volui in tuo nomine apparere, multis
 in hanc mentem causis, ijsque minime vulgaribus
 adductus: nam, vt omitam, quod historiam scriben-
 ti nihil aptius, nihil omnino his Commentarijs vti-
 lius quisquam dixerit: valde me commouit multo-
 rum annorum, ac penè sæculorum in fouendis op-
 timarum artium studijs præclara tuæ gentis consu-
 etudo, ac volo mihi, quod attinet ad illa vetustiora,
 silentium imponere: venio ad ea, quæ propius ad æ-
 tatem nostram accedunt. Aut tuo, cuius tu nomen,
 & vna cum nomine virtutem refers, quis in omni vi-
 ta virtutem amauit ardentius? qui cum in literis
 vsquequaque excelluerit, tum vero iuris ciuilis co-
 cognitionem egregie consecutus est, cuiusque rei
 testes habuit amplissimas Veneti imperij ciuitates
 in quibus tū ciuiliū, tū capitalium rerum indicijs
 magna pariter & integritatis, & doctrinæ laude,
 præfuit. Mitto Hieronimum patrum, medicinæ
 ac philosophiæ studis præstantem, qui cum in Sy-
 riam

riam eo consilio esset profectus, vt Arabicis literis imbueretur, paucis annis tantum profecit, vt ple-
rosque Auicēnz libros in latinam linguā egregiē
conuerterit. Alios quoque possum de tuis maiori-
bus hac laude pręstantes minimē paucos inuenire,
sed parente tuo contentus vno esse possum, quo
semper in hac ciuitate non solū amico, verū etiā
patrono eruditi homines vfi sunt, neque sibi orna-
menti, aut pręsidij plus in eius amicitia atque au-
thoritate, quā commodi repositum in benignitate
senferunt. Accedit illud, quod idē pater tuus cū
in Gallia Reip. causa diu vixit, eāque provinciā
Rege Ludouico XII. vniuersam ferē peragrauerit,
magnam eorum locorum partem, de quibus men-
tionem in his Commentarijs fieri vides, pręsens
ipse nouit, eāque tibi in sermone non secus ac in
tabula picta diligenter verissimēque ostendere so-
litus est. Itaque, cū hunc librum ad te statui mit-
tere, illud intellexi, magistrum te habere excel-
lentem in hoc rerum ac locorum Gallicę pro-
uincię studio parentem tuū, quo sum aliquāto ma-
gis in suscepto consilio confirmatus. Tibi verō dis-
plicere meum ega te officiū non existimo. mihi
quidē ipsi ob eam causam grauissimum fuit, vt ex
tenui munere beneuolentiam in te meam perspi-
ceres: quæ cū a parentum nostrorum coniunctio-
ne, qua nulla maior esse potuit, originem duxerit,
quotidie tamen augetur studijs erga me tuis, ma-
ximē verō causis ijs, vnde facile manat amor vir-
tute ac probitate, quarum altera tuis in scriptis, al-
tera in moribus elucet.

AD ANTONIVM TRIVL-
tium Cardinalem.

In historiam Sallustij.

Cum omnes me literę, omnisque libero ho-

mine digna cognitio vehementer delectat, Antoni Triulti Card. nalis amplissime: tum verò pascor incredibili voluptate, & afficior maiorem quendā in modum sensibus intimis, dum historiam tracto: quid enim potest esse iucundius? Rerum interitus obliuio est. At ex reuiuiscunt historia, cū in nostram memoriam reuocantur: quæque multorum annorū spatio, multis abhinc sæculis gesta sunt, ea nos exiguo volumine cōprehensa, & tanquā in cōspectu nostrō posita, cognoscimus, Si sermonibus delectamur, resonat in scriptis hominum vox eloquentissimorū, nihil temere, nihil in cōpositē narrantium, omnia grauitur suo quidque ordine & loco. si consuetudine clarorum virorum, versamur vetera legentes, cum Regibus, cum Principibus viris, magnis in bello ducibus, sapientissimis Rerump. rectoribus ora ipsa mchercule, lineamenta, & formam non tam corporis quā animi eorum, quos nunquā vidimus, videmur tamen quasi præsentes intueri. Quod si rectæ instituendæ vitæ rationem ac doctrinam sequimur, vsu maximè rerum quæritur prudentia. vsus est, vel cū experimur ipsi, vel cū, experientibus alijs, quid euenerit, obseruamus. nobis ipsis, experiri multa si velimus, facile non licet: labore opus est, ac tempore, & fortuna tentanda, nec tentatur interdum sine periculo commodius ergo ac tutius euentis aliorum examinandis, prudentia comparatur. id autem profectò vides, Antoni doctissime ac sapientissime, proprium esse historię bonum, in qua patent fortune vicissitudines, regnorum mutationes, hominum siue vitia, siue virtutes: ex quibus quæ vitanda nobis sint, quæ expetenda, nullo nostro periculo, nullo labore, sedentes in otio docemur. Atque hoc in in genere Polybius inter Græcos, de nostris maximè is, cuius nūc libros tibi inscriptos emito,

Sal.

Salustius excellit, euenta enim ita narrat, ut causas simul aperiat. ex quo oritur illa omnium pulcherrima scientia, ut, malorum & calamitatum origine perspecta, nihil agamus, nisi quod ratio praescribit, omniaque nostra consilia, omnes actiones veterum exemplorum regula metiamur. Quae cum sit omnium, qui annales antiquorum euoluunt, communis utilitas alia quaedam tua conditio est, habes enim historiam in familia tua, neque tibi, si quid inuenire vis egregium, & imitatione dignum, confugere ad libros necesse est, neque longus euagari, & quasi peregrinari animo ac mente, more multorum, domi petas, licet, omnium virtutum exempla persequere maiores tuos, cogitando, quae fuerit eorum in pace iustitia, in bello virtus, in omni fortuna moderatio, si attendes, nihil ad gloriam domesticam requires iustus Aristides, prudens Themistocles, fortis Epaminondas: de Romanis multi, multis eximisque virtutibus insignes. horum alij facta dum legunt, bonas artes, eorum vita discunt, & ad easdem res, eademque studia laudis cupiditate rapiuntur. At tu refer animum ad tuos maiores. eminere videbis instructum egregiis artibus Ioannem illum Iacobum Triulcium magni animi, summi consilij virum, scientia rei militaris aetate sua facile principem: praeterea iustum, liberalem, abstinentem plane praeter decus & gloriam, nihil in vita cogitantem. nam de laudibus Hieronymi parentis tui, quia, tecum quasi loquor, ne seruire tuis auribus videar, nolo multus esse tantum dicam, quam diu vixerit, Gallicam rem in bello floruisse, postea quam hostium multitudine oppressus, fortiter pugnans in acie perierit, concidisse tantum in vno viro momenti fuit ac roboris. Age, sint haec, ut ita dicam, in campestri quadam luce posita. quid in vrbe Roma, id est, in omnium gentium

celeberrimo theatro, nōne spectata, probataque
vehementer est tūm tuæ gentis Cardinalium do-
ctrina, religio, sapientia? vt Triultiorum nomine
multorum vocibus in multas partes dissipato, non
ipsa tantum Roma, sed omnis planè Italia, omnis,
vbi colitur humanitas, Europa personaret. omitto
alios: sunt enim multi, nec tu quenquam ignoras:
non enim sunt ex imagiaibus, aut ex illa colorum
inani specie maiores tui cognoscendi, quærenda
tibi facies tuorum non est, clari sunt ex rectè fa-
ctis, virtute distinguuntur, cū alius in alia in om-
nibus simul omnes enituerint. Quæ tu quoniam à
primis annis ad hanc ætatem non modò cogitasti,
verum etiam vita ac moribus expressisti, propterea
te Episcopatu Tolonenſi iam antea insignitum le-
gationibus honestatum, primū Perusina & A-
uenionensi, in quibus mirā iustitiæ laudem tulisti,
deinde ad Regem Galliæ, & ad Veneram Remp.
vbi prudentiam, vbi grauitatem incredibilem præ-
stitisti, proximis diebus Cardinalem creauit Pau-
lus III. Pontifex omnium optimus, omnium-
que maximus, iudicio præditus acerrimo in æsti-
madis hominū ingenijs ac moribus, ita que anima-
tus, vt quæ cuiusque meritis præmia debentur, ea
libentissimè ac liberalissimè persoluat. in quo ne-
mo est, qui tuam animi singularem æquitatem, ac
moderationem vehementer non admiretur ac lau-
det, qui summæ nuncium dignitatis, cū est ad
te multis præsentibus allatus, ita acceperis, vt ne-
mo te commotum, nemo ne leuiter quidem affe-
ctum ex vultu, aut oratione, aut vllō corporis gestu
potuit intelligere. ita patuit quod ab insipienti-
bus ambigi ac disputari quandoque solet, à bonis
viris virtutem magis ipsam diligi, quàm virtutis
insignia, honorem esse præmium rectè agendi, fi-
nem non esse. magnos illos ac præstantes esse ho-
mines

mines, qui laudabiliter ita viuāt quasi laudem percipiant, ita laudem aut dignitatem excipiant, quasi nihi minus antea cogitauerint, quod in te & animaduersum est maximè, & obseruatur quotidie magis: colere enim te quidem studiosius quàm antea, omnes videntur ipse autem qui antea fueras, idem omnibus es, nemo excluditur sermone tuo, nemo, congressu, tui omnibus copiam facis, eandem omnibus humanitatem ostendis. Sequitur insolētia fortunam. comes est rerum secundarum arrogantia tu mansuetudinem amas: tu cōtinentiam, tu benignitatem perpetuò retines: iure ergo hoc etiā nomine Cardinalis es: iure habes hanc, quo tui te pro Petri Ecclesia suscepti labores extulerunt, maximi sacerdotij dignitatem. & nunc tu qui dem comitatu stipatus honestissimo familiarum tuorum, multò tamē insignior atque ornatior cohorte tuarū virtutum, quæ tibi comites vbiq; sunt, Romam redibis expectatus, expetitusque, columē futurus Ecclesiæ Catholicæ splendor sacri Collegij, ornamentū familiæ tuæ. I, decus Italix, amor ac deliciae bonorū omniū, dijs bene iuuantibus, ad eam urbē, quæ sola peregrinam virtutem excipit, sola ornat honoribus, sola dominam facit rerum omnium humanarū. nos autē quibus tuam iustitiā, tuam benignitatem ostenderas, læti tua dignitate, mœsti discessu, te prosequimur abeuntem optimis omnibus: fauemus animis, præcamur linguis: vota prorsus eadem, quæ pro parentibus ac liberis nostris pro tua salute suscipimus. Atque ego in hac omnium eximia lætitia pariter & molestia, præcipuo quodam dolore diuellor, quia fato nescio quo meo contigerit, ut quàm diu Venetijs fuisti semper afflictus importuno morbo iacuerim, quo etiā nūc lāgueo, & ad morbum accedit ægritudo, quoniam quidem, alijs ad te aduentibus, de quæ ista dignitate

gratulantibus, ipse excludor vnus, nec possum meæ
summæ erga te obseruantia præsentis officio satis-
facere, hac tamen spe sustentor, quod humanitas
ac sapientia tua facile fortunam à crimine seiungeret
consilio aliquid peccatur, accuses, iure feceris. cul-
pam autem in ijs rebus, quæ non à voluntate no-
stra pendent, sapiens nemo vnquam dixit esse.
Quare nec tu mihi, quia non valeo, vitio dandum
putabis, & hoc ipsum, quia, me non viderè, non
tam corporis quam officij causa doleo, laudi etiam
fortasse tribues. equidem habeo non voluntatis
modò testem, verùm etiam studij ac beneuolentiæ
authorem in te meæ, hominem honoratum, & cum
omni virtute excellentem tum verò omnium, quos
ego in vita viderim, humanissimum, qui te amat e-
gregiè, facitque plurimi, tuas quæ laudes vtraque
manu ad astra sæpè tollit verùm ego non id solum
specto, mea vt vni tibi pateat obseruantia, illustra-
bo eam, si potero, meis aliquando scriptis, & pa-
refaciam omnibus gentibus. Interim, vt hæc tibi
nostra ex aliquo signo voluntas illucescat, præcla-
ram ego tuo cum nomine Sallustij historiam (cui
tu si locum dabis inter eos libros, qui ab oculis tuis
abesse non solent, vigeat apud te nostri memo-
ria) quoties eam videbis, toties animo tibi occurra:
adero tibi sæpè absens, tacitus sæpè tecum loquar,
meque esse de tuis familiaribus vnum, de ijs ma-
ximè, qui operam tibi assiduam præbent, qui tuo
potissimum honori seruiunt, existimabis. quod
vt ita sit, vehementer opto, &, si assequor, feram
in cælum istam humanitatem, colam animo, tue-
bor officijs, & mitabor quantum potero: studio
certè, si minus, re licet, tibi vt satisfaciam, elabo-
rabo. Venetijs, M. D. L V I I.

AD ALOYSIVM GARZONIUM, in libros. XXXIII.

De lingua latina, qui Calepini nomine circumferuntur.

Constare tibi puto Aloyſi Garzoni, cùm ad res præclaras homo natus ſit, quippe qui ſolus ex omnibus animantibus munere rationis ac mentis excellat. nullam tamen artem eodem tempore & inuentam ſimul eſſe, & abſolutam. Omnes humili tenuique ab initio profeſſæ, paulatim quaſi per gradus aſcendentes ad id quod ſummum videtur eſſe, peruenerunt, hoc & in literis accidit, maximèque quibuſdam in libris, qui eiufmodi ſunt, vt ſemel atque iterum aucti, locupletari tamen atque ornari deinde poſſint, quo ex genere bonum ſatũ CALEPINVS ſortitus eſt, cui quotidie ferè omnes homines de ſuo largiuntur: certè enim illius DICTIONARIVM, quod nunc emittimus, non tam ipſius induſtria, quàm aliorũ labore ſtudioque in tantam altitudinem excreuit. vnum tamen deſidero, quod ij, quibus illud propoſitum fuit, vt in hunc librum quàmplurima congererēt, id ipſum quod fecerunt, vt adderent, facere conſideratiùs diligentiusq; potuerunt. Quorſum enim in herbarum montiumque nominibus colligendis diligentes ſumus? verba autem latinæ linguæ illuſtria maximè ac ſignificantia, quæ nescire nemo vult in augendo Calepino negligimus? ergo ipſi hoc potiſſimum ſpectauimus, &, opinor, tantum præſtitimus, quantum qui hoc DICTIONARIO cum alijs Dictionarijs conferendo, cognoscet, non dubito, quin de hac opera nobis & faueat, & benè precetur: non enim licet his.

commemorare, quæ quibus in verbis sint à nobis addita: nam sexcenta sunt, neque sumpta ex apertis aliorum librorum Indicibus, sed ex ijs latinæ linguæ fontibus, ad quos peruenire cuius non licet: vtrum autem ipsi peruenierimus, res ipsa indicet. In eo etiam ab aliorum instituto discrepauimus, quod alij tantum, vt addant quæ vtilia putant, elaborant: nos etiam quæ non vtilia sunt, & discendi cupidis contraria, quæ scilicet Calepinus ipse non rectè percepit, hæc inquam dedimus operam, vt de libro tãquam de tritico lolium, eximeremus. Addidimus, mutauimus, sustulimus, prout res postulauit. Dictiones certè græcas ex multiplici lectione deprauatas, vt est ferè, nisi diligenter caueas, corruptrix librorum Typographia, tam multa correximus, vt quod fabulosum est, nos dicere *ἱστορικῶς* possimus, Augeæ stabulum à nobis esse repurgatum Nostrum etiam in hoc opere propriū illud putamus, quod cū alij in addendo supra modum curiosi fuerint, vt liber excresceret: nos contrà, ne quid præter rem adderemus, superstitiosi fuimus. nec minus in execando diligentes, vt in dictionibus græcis, latinarum ordini insertis, vel potius intrusis, multas quasi de alieno loco migrare coegimus. Exempli gratia inter latinas dictiones quem locum habere potuit catabathynus, aut hodecdocus, aut pseudonymus, & huiusmodi, quæ à Latinis scriptoribus latinè pro exemplo adducta minime reperiās, quæ propemodum innumerabilia sustulimus, eodē iure, quo Latina vocabula de Græco Dictionario tolleremus. Et quoniam hoc Volumen ob variam infinitamque doctrinam multorū per manus circumfertur, facile futurum putauī, vt, si tibi à me inscriptum exiret, significationem multis daret amoris erga te mei: nam, vt omittram merita in me tua, quæ nulla vnquam delebit obliuio,

tui

tui me suauitates ingenij, tua incredibilis humanitas, singularis probitas, eximia ad colendam virtutem animi propensio, ad amandum alliciunt. non enim ideo mihi charus es, quia sis Venetæ Reip. omnium amplissimæ à secretis, aut quia nunc vnà cum viro clarissimo, omnibusque virtutibus ornatissimo Michaelē Suriano Legato particeps & minister consiliorum omnium ad Philippum Hispaniæ Regem sis profectus, sed quia talem te præstas, vt & hæc tibi admodum ampla atque honorifica munera iure deferantur, & egregijs animi tui bonis maiora quoque debeantur. Sit igitur hic liber & tibi, & reliquis argumentum beneuolentiæ meæ, testimonium iudicij, grati verò animi non omnino quale velim, sed quale possum hoc tempore, monumentum. Tu autem istam præclaram in nos voluntatem conserua, & quo instituisti cursu, per directam maximèque expetitam ac certam literarum viam ad gloriam contende. quod ego quidem, qui tuos sensus, tuos ad laudem impetus optimè teneo, ita opto, vt sperem, ita spero, vt futurum mihi persuadeam. idque etiam reliquis prædicare non desino. Venetijs, M. D. LIIIX.

AD MICHAELEM GHISLERIUM Cardinalem.

In librum de locutione Dei, Academiæ Venetæ nomine.

Rerum humanarum exitus, quam varia sint hominum consilia, declarant. Quod si quis bene cogitat, sequitur, vt idem laudabiliter agat. Rectè

autem agentem nihil vnquam frustrabitur , nihil fallet. Decet igitur nos optima spe niti, admodumque firma, quibus in condenda atque instituenda Academia nostra, nihil præter Dei gloriam, & cōmunem hominum vtilitatem, propositum fuit. Neque verò actiones nostræ, vt speramus, eiusmodi erunt, vt hanc ad optimas res animorum nostrorū incredibilem propensionem ambiguè aliquis interpretari, aut in dubium reuocare possit. apparatur quotidie summa cura, & edentur à nobis diuina doctrina referti, qui pietatem ac Religionē cōplectuntur, illustres libri, & interim quasi specimē quoddam, aut pignus nostræ voluntatis egregia quædam de locutione D E I ab excellenti viro cōscripta, pijs mentibus, ac sacrarum literarum, id est, veræ gloriæ, studiosis communicanda censuimus, quæ duabus maximè de causis, præstantissime vir, tuo nomine decuit esse inscripta: primū, quòd, suscepto Academix nostræ patrocinio, nihil prætermittis, quod ad eam ornandam, augendamque pertineat: & nos quæ à te officia profiscuntur, quibus animis, quam libentibus, quam gratis excipiamus, aliquo item officio tum ipsi tibi, tum ceteris omnibus indicatum, maximèque perspicuum esse cupimus: deinde, quæ de Deo loquuntur, ad quem potius mitti æquum fuit, quam ad eum, qui diuina studia in omni suæ vitæ cursu cunctis & opibus & honoribus anteposuit? qui cū vniuersam de Deo diuinisque rebus doctrinam accuratissimè quæsiuit, tum verò cum ipsa doctrina vitæ rationem coniunxit, & vt omnes rectam salutaremque viam tenerent, aut qui diuerterant, in eam reuocarentur studio, consilio, monitis, auctoritate contendit. nihil obscure fama loquitur de tuis virtutibus. nihil de te aut exiguum, aut dubium afferitur, patent multis ac certissimis argumen-

gumentis eximia tua in Christi Ecclesiam merita. colunt te omnes ob doctrinam, imitantur multi ob integritatem, amant ob humanitatem, maximèque ob rectam ac simplicem naturā ab omni fuc o, omni- que fastu longissimè remotam. præconem verò tuarum laudum omnibus horis audimus cum, qui summa ipse laude dignus est, Federicum Baduari- um authorem & conditorem de duce Academiæ nostræ, cui quidem viro tum vitæ probitas, tum ex assiduo studio doctrina, & ex diuturno rerum usu prudentia fidem atque authoritatem in omni ser- mone conciliat. Ipso igitur non modò approban- te, verum etiam cohortante præclarum de Deo libellum grauem sententijs, illustrem verbis, ad te mittit, tuoque dicatum nomini cum omnibus gentibus Academia nostra communicat: quæ cum se tibi tuo primùm iudicio commota, tuis deinde meritis impulsæ, penitus addixerit, eandem ob- seruantiā in omni vita præstabit, & ut eam fu- turæ quoque gentes intelligant, ipso, ad quam omnia referimus, summo Deo opem ferente, ali- quo merito consequemur. Tu interim quando iam hoc tribuisti humanitati tuæ, ut nos susciperes, tri- bua idem cōstantiæ, ut susceptos tuearis ac foueas. ita tamen, si nos tuo præsidio ac studio dignos, id est, nostra ingenia in optimis artibus exercentes, nostrasque voluntates ad vnā virtutem dirigen- tes & audies, & re ipsa cognosces. Venetijs. M. D. LIX.

AD ANTONIVM CARLO-
nem Allifarum Principem.

In Sanazarij poemata.

Vt est præclarum, ornatissime Princeps, in ar-

K k ij

te poetica excellere: sic ea cognoscere, quibus ad illam laudem perueuiatur, maximum quiddam ac difficillimum est: fallitur enim, si quis absoluti poetę partes in eo positas arbitrat, ut cum metiendi carminis rationem optimè perceperit, cum elegantissimarum vocum suppellectilem quasi quandam sibi compararit, addo etiam cum materiem animo comprehensam ordine quodam atque artificio distinxerit. hisce rebus tanquam egregiè munitus ad scribendum se conferat. grauiora sunt quę requiruntur, & ex abditis plurimarum artium ac doctrinarum fontibus haurienda: nam, cum eius consilium qui hoc in genere elaborat vel in primis id spectare debeat, ut voluptati versuum vtilitate sententiarum admiscenda, nihilo minus lectorem moneat, quàm oblectet: monita verò illa plerumque necessaria sint, ut in vitijs summam turpitudinem inesse, in virtutibus summam gloriam, ostendatur: quomodo hoc sine philosophię cognitione prudenter ac peritè poterit efficere? Iam, si res exigat ut aut de cęli stellarumque ratione, aut de regionum terrestrium ac maritimarum situ dicendum sit: certe hos locos non potuerit nisi qui Astrologiam & Geographiam attigerit, commodè tractare. Itaque, si quis huius facultatis studium eo complexus animo est, ut aliquando, quę literis mandare studuerit, ea se speret, veluti pictorem egregiū, omnibus artis coloribus illustraturum: is omni si fere disciplinarum scientiam, quę ad benè beatęque viuendum pertinet, ne prius ignoret, necesse est. Quod si ad assequendum poetę nomen vbertatem illam ingenij à natura datā satis esse putat, atque hac vna instructus, facilè audet canoros illos quidem, rerum tamen inanes versus vel domi pangere, vel in truijs ad populi aures effundere, statim ab intelligentibus explodetur, neque solum
impru-

imprudens aut parum verecundus, sed etiam plane stultus ac temerarius habebitur. Quo minus est miras dum, si ut hac arte prestarent, quam paucissimis contigit cum in omni praeterea liberalium doctrinarum genere plurimi semper floruerunt, Sed egregiorum poetarum multo etiam maiorem hac nostra tempestate, quam priscis temporibus penuriam esse constat, siue quod seculi felicitas illa fuit, siue quod equidem magis existimo, quia non iisdem, quibus olim, praemijs ad virtutem nunc homines excitantur. Eorum autem, quos in hoc genere praestantes cognouimus, sine controuersia primum locum obtinuit vir eximius, & omni laude cumulat, Iacabus Sannazarius, cuius ingenij momentum non vetustas, non obliuio delebit vlla, ut ex tot regum triumphis haud paulo clarior quam ex vnius hominis doctrina atque ingenio Parthenope sit futura. Hoc autem, Princeps egregie tui muneris fere totum est, qui cum ad summam generis nobilitatem etiam optimarum disciplinarum scientiam ad iunxeris: tamen haec per se nisi accederet studium de posteris bene merendi, quasi minima iudicans, quaecunque a doctis viris mandata literis, digna, quae inter manus versentur, existimas, in apertum ut referantur, maximopere contendis. Quo nomine ipsi profecto Sannazarij manes tibi non vulgares gratias habent, cum eos libros, quos ille moriens tuae fidei commendarat, peruulgandos diligentissime curas. Qui vero ingenuarum artium studijs dediti sunt, ij se tibi tantum debere profitentur, quantum persolui nullo modo possit. itaque a me, qui eodem in aere sum, petere videntur, Vniuersorum causam ut suscipiam, tibi que propter hoc officium, quid omnes de te & sentiant, & loquantur, aliqua ratione significem. Ego, licet ipsa te recte factorum conscientia contentum esse, nihil

præterea requirere, exploratum habeam tamen vt
 eorum honestissime desiderio ne desim, do me li-
 benter in eam partem, in quam etiam mea sponte
 propendebam, & ad ostendendum non eorum mo-
 do animum, sed etiam obseruantiam & pietatem in
 te meam hæc ipsa Sannasarij poemota, quæ no-
 stris typis edenda curasti, nomini tuo dicata ad te
 mitto. Leges hic omnia quæcunque ab eo latine
 scripta nunc extant. Primum autẽ erit diuinũ illud,
 quod ipse de partu Virginis inscripsit opusculum,
 dein Christi lamentatio: mox eclogæ quinq; , quas
 tamen decem scripserat. sed è Gallia reuersus, has
 tantum, quas emisimus, & fragmentum illud, quod
 post Salices collocauimus, inuenit, reliquis aut fur-
 to surreptis, aut per incuriam suorum, quibus eas
 discedens crediderat, amissis. sequuntur elegiarum
 libri tres, epigrammatum totidem, quæ omnia
 tuo inscripta nomini apparebunt, vt eius
 beneuolentiæ, quã Sannazario & vi-
 uo, & mortuo præstiti, hunc sal-
 tem fructum percipias, Ve-
 netijs, M. D. xxxv.

FINIS.

INDEX

INDEX EORVM AD QVOS MISSAE sunt Epistolæ.

A

A lphonso Carafæ, Cardinali creato.	3
Antonio Possellino.	38
Antonio Augustino.	62.63.64.66
Antonio Verantio.	149
Antonio Merio.	204
Antonio Rolando.	243.420
Aulo Sacrato.	257
Andrea Zebridouio.	151
Andrea Parricio.	172.173.225
Aloysio Essensi, Cardinali creato.	254
Andrea Siluio.	272
Andrea Antonino.	403
Andrea Gostinio.	288
Antonio Furnario.	301.302.303.322.332.
	355.394.395.396
Antonio Merula.	325.352
Alexandro Crispio.	261
Augustino Angelello.	364.378.379.380

B.

Bartholomeo Riccio.	60
---------------------	----

INDEX.

<i>Benediſto Rhamberto.</i>	67
<i>Benediſto Accolto, Cardinali.</i>	197.199.200
<i>Bernardino Maſſeo.</i>	24
<i>Botuzio Nericio.</i>	377
C.	
<i>Chriſtophoro Madruſio.</i>	34
<i>Chriſtophoro Saxo.</i>	282
<i>Chriſtophoro Ruſo.</i>	313
<i>Ceſari Ferranſio.</i>	90
<i>Camillo Palaeotto.</i>	219. 307. 309. 332. 406.
408. 410.	
<i>Carolo Sigonio.</i>	247
<i>Cole Antonio Caracciolo.</i>	275
<i>Carolo Borromæo, Cardinali.</i>	339
<i>Claudio Strambonio.</i>	348. 390
<i>Chriſtophoro, Baroni.</i>	356
D.	
<i>Decio Brancaleoni.</i>	299. 300
E.	
<i>Ex libro de quaſuor Rebuſpu.</i>	49
F.	
<i>Franciſco Luiſino.</i>	27
<i>Franciſco Gonzaga.</i>	37
<i>Franciſco Varga.</i>	46
<i>Franciſco Molino.</i>	101
<i>Franciſco Morando.</i>	181. 283. 290. 404.
<i>Franciſco Seuero.</i>	189
<i>Franciſco Robortello.</i>	259
	Fran-

INDEX.

<i>Francisco Richardoto.</i>	264.320
<i>Francisco Mancino.</i>	326
<i>Francisco Plantedio.</i>	351.384.
<i>Francisco Cicereio.</i>	411
<i>Fabio Stelle.</i>	64.70
<i>Federico Gallo.</i>	234
<i>Ferdinando Gratule.</i>	320
<i>Federico Vinaldo.</i>	358

G.

<i>Gabrieli Catiano.</i>	25
<i>Gaspari Contareno.</i>	196
<i>Gulielmo Paccio.</i>	213
<i>Gulielmo Sirletto.</i>	400.401

H.

<i>Hieronymo Lippomano.</i>	39
<i>Hieronymo Faleto.</i>	48
<i>Hieronymo Fummarino</i>	84
<i>Hannibali Caro.</i>	93.94.95.96
<i>Hippolyto Estensi, Cardinali.</i>	99
<i>Hannibali Cruceio.</i>	203
<i>Horatio Cardanero.</i>	281.318.418
<i>Horatio Vrsino.</i>	232
<i>Hieronymo Capilupio.</i>	245
<i>Hieronymo Seripando.</i>	253
<i>Hieronymo Burbro.</i>	388
<i>Henrico, & Camillo Catanis, fratribus.</i>	415

I

<i>Ioanni Casselino.</i>	417
--------------------------	-----

INDEX.

<i>Ioanni Baptista Pastorio.</i>	73
<i>Ioanni Baptista Ramnufio.</i>	128
<i>Io. Baptista Pignæ.</i>	207
<i>Io. Antonio Turoneo.</i>	236
<i>Io. Baptista Rafario.</i>	241
<i>Io. Baptista faracio.</i>	255
<i>Ioanni Sario Zamoscio.</i>	267
<i>Io. Sario Samoscio.</i>	270
<i>Ioanni Turiliano,</i>	271
<i>Io. Antonio Seroni.</i>	277
<i>Io. Francisco Commenduno.</i>	311
<i>Iulio Iusto,</i>	291
<i>Iulio Bellogrado.</i>	252
<i>Iulio Pogiano.</i>	229
<i>Illustri Comiti Michaeli Turriano.</i>	146
<i>Iacobo Grifolo.</i>	201
<i>Io. Vincentio Pinello.</i>	156
<i>Ioanni Sambuco,</i>	193.194.209.
<i>Io. Genuæ</i>	314.
<i>Ioanni Baptista Tiio.</i>	314
<i>Ioanni Caselio.</i>	319.327.334.383
<i>Io. Francisco Cremonæ.</i>	347
<i>Iacobo Falconio.</i>	353.362.
<i>Io. Baptista Argutio.</i>	354
<i>Io. Antonio Vlpio.</i>	363
<i>Ioanni Craroni.</i>	372.374.375
<i>Iacobo. Gorscio.</i>	383
<i>Io. Baptista. Oliuo.</i>	387
	<i>Io. Ba.</i>

INDEX.

Io. Baptista Ianuario. 392

L

Leuino Torrentino. 85

Leuino Torrenio. 182.223.

Laurentio Gambare. 183

Lazaro Bonamico. 213

M

Marcello Cernio. 21

Mario Nizolio Parmam. 56.

Mario Corrado. 68.293.294.349.191.315
317. 324

Marco antonio Lombardino. 65

Marco Antonio Mureto. 102.103.105.107.

109.110.112.113.114.115.116.117.118.

120.121.122.123.124.125.127.148

Marco antonio Natta. 132.133.134.135

136.137.138.139.140.141.142.143.144

145.146.

Micaeli Sophiano. 205

Mario Nisolio, 288

Mutio Calino Episcopo. 330

Marco Antonio Cyóphano. 381

N

N. 76.77.81.160.162.163.164.165.166.167.

168.170.174.175.176.179.186.188.211.

227.296.

Nicolao Nathanelo. 184

Nicaséo Castlerano. 251.279

INDEX.

Nicolao Caietano 370
Nicolao Gotio. 266

O

Ostauiano Magio. 98
Ostauiano Ferrario 221.234.235.239.414
Ostauio Sanmarco. 325

P

Paulo Lupo. 359
Paulo Manutio. 371
Paulo Taceno. 392
Paulo Contareno. 29
Proœmium libri de magistratibus Romanis. 86
Petro Misconio. 152.224.269.357
Petro Celso. 192
Paulo Magnulo. 214.215.216
Paulo Sacrato. 305
Petro Perpeniano. 335
Pio IIII. Pontifici Max. 337
Paulo Stemonio 345 346

R

Rainusio Farnesio. 2
Romulo Ceruino. 35

S

Stephano Saulio. 59.13
Siluio Antoniano. 58
Sebastiano Leoni. 80.217
Siluestro Aldo Brandino. 218
Stanislao Fogeluetrio. 227
Scripsit

INDEX.

<i>Scipsis hanc à Principe rogatus.</i>	340
V.	
<i>Vido Fabio.</i>	18
<i>Vincenzio Stella.</i>	74-75
<i>Vido Lolgio.</i>	91
<i>Vido Pancirolo.</i>	158
<i>Vido Gualthero.</i>	329
<i>Vincenzio Macario.</i>	347
<i>Vincenzio Riccio.</i>	364-365-366-367-368
Z.	
<i>Zerbino Rizio.</i>	328

FINIS.

INDEX EORVM

AD QVOS MISSÆ

sunt præfationes.

A <i>D Mattheum Senaregani Ambrosij filium.</i>	421
<i>Ad Carolum Pisaurium Leonardi filium.</i>	425
<i>Ad benedictum Accoltum Cardinalem.</i>	428
<i>Ad Gulielmum Bellaium Langem</i>	431
<i>Ad Alexandrum Cæsarium Cardinalem.</i>	433

INDEX.

<i>Nicolao Caietano</i>	370
<i>Nicolao Gotio.</i>	266

O

<i>Ostauiano Magio.</i>	98
<i>Ostauiano Ferrario</i>	221.234.235.239.414
<i>Ostauio Sanmarco.</i>	325

P

<i>Paulo Lupo.</i>	359
<i>Paulo Manutio.</i>	371
<i>Paulo Tacono.</i>	392
<i>Paulo Coniarenno.</i>	29
<i>Proemium libri de magistratibus Romanis.</i>	86
<i>Petro Misconio.</i>	152.224.269.357
<i>Petro Celso.</i>	192
<i>Paulo Magnulo.</i>	214.215.216
<i>Paulo Sacrato.</i>	305
<i>Petro Perpeniano.</i>	335
<i>Pio I I I I. Pontifici Max.</i>	337
<i>Paulo Stemonio</i>	345 346

R

<i>Raimusio Farnesio.</i>	2
<i>Romulo Ceruino.</i>	35

S

<i>Stephano Saulio.</i>	59.13
<i>Silvio Antoniano.</i>	58
<i>Sebastiano Leoni.</i>	80.217
<i>Siluestro Aldo Brandino.</i>	218
<i>Stanislao Fogeluetrio.</i>	227
	<i>Scriptis</i>

INDEX.

Scriptis hanc à Principe rogatus. 340
V.

Vido Fabio. 18

Vincenzio Stella. 74.75

Vido Lolgio. 91

Vido Pancirolo. 158

Vido Gualtherio. 329

Vincenzio Macario. 347

Vincenzio Riccio. 364.365.366.367.368

Z.

Zerbino Risio. 328

FINIS.

INDEX EORVM

AD QVOS MISSÆ

sunt præfationes.

AD Mattheum Senaregam Ambrosij filium. 421

Ad Carolum Pisaurium Leonardi filium. 425

Ad benedictum Accolium Cardinalem. 428

Ad Gulielmum Bellaium Langem 431

Ad Alexandrum Cæsarium Cardinalem. 433

I N D E X.

<i>Ad Ioannem Monlucium Christianissimi Regis Confiliarium</i>	436
<i>Ad Benedictum Rhambertum in Ciceronis li- bros de officijs.</i>	440
<i>Ad Diegum Hurtadum de Mendoza, Caroli Cæsaris à Consilio.</i>	443
<i>Ad Marcellum Ceruium Cardinalem in philo- sophiæ Ciceronis partem alteram.</i>	447
<i>Ad Rainurium Farnesium Cardinalem.</i>	450
<i>Ad Alphonsum Carafam, Antonij Marchionis, Montisbelli F.</i>	454
<i>Ad Antonium AElum potæ Episcopum.</i>	464
<i>Ad Ioannem Moruilleriũ Regis Gallorum.</i>	469
<i>Ad Torquatium Bembum, Petri filium.</i>	484
<i>Ad Paulum Rhammusium Ioannis Baptiste fi- lium.</i>	488
<i>Ad Antonium Triultium Cardinalem.</i>	493
<i>Ad Hippolium Estensem Cardinalem.</i>	471
<i>Ad Isabellam Villam Arianam Salernitani principis coniugem.</i>	482
<i>In editione Kalendarij Romani.</i>	475
<i>Ad Hieronimum Faleium Herculis Ferrarien- sium principis apud vestram rempub. Orato- rem.</i>	478
<i>Ad Aloysium Garzonium.</i>	498
<i>Ad Michaelem Ghislerium Cardinalem.</i>	501
<i>Ad Ansoniũ Carlonem Allisarum princip.</i>	503.

F I N I S.

